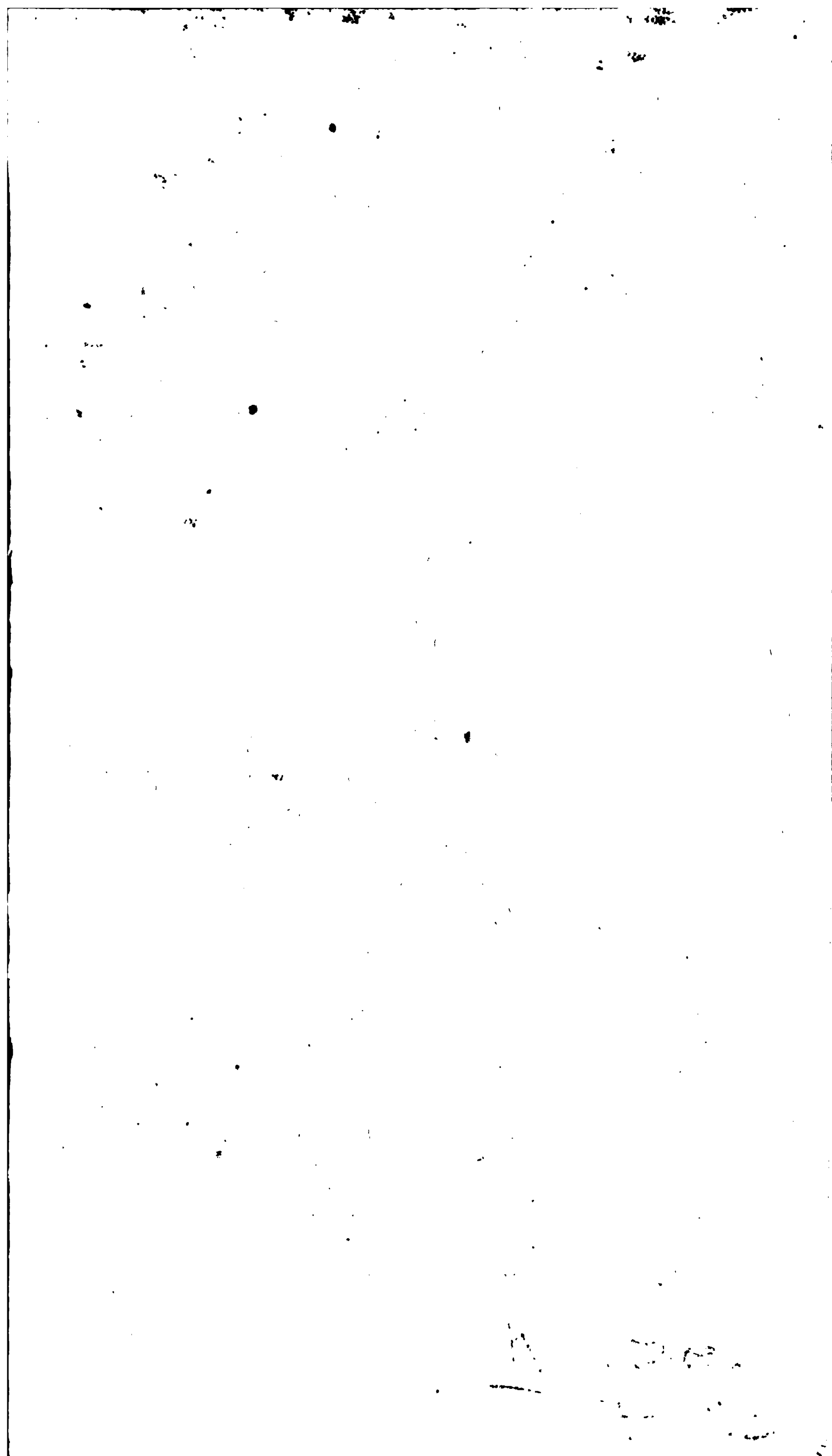

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 07591219 0

ATAKTA.

ΑΤΑΚΤΑ,

ΗΓΟΥΝ

ΠΑΝΤΟΔΑΠΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΝΕΑΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΓΛΩΣΣΑΝ

ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ,

ΚΑΙ ΤΙΝΩΝ ΑΛΛΩΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ,

ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΟΣ ΣΥΝΑΓΩΓΗ.

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ,

ΠΕΡΙΕΧΩΝ

ΧΙΑΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΥΛΗΝ,

ΔΟΚΙΜΙΟΝ ΝΕΑΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ,

ΔΙΑΛΟΓΟΝ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ ΑΓΙΟΥ ΦΩΤΟΣ,

ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΔΩΔΕΚΑ ΑΠΑΡΙΘΜΗΣΕΩΣ.

ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ Κ. ΕΒΕΡΑΡΤΟΥ.

SE TROUVE CHEZ

F. DIDOT, PÈRE ET FILS, RUE JACOB, N° 24.

1830.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

Ο ΤΡΙΤΟΣ οὗτος τόμος τῶν Ἀτάκτων περιέχει τρία συνταγμάτια, ἐκδιδόμενα, ὡς ἦσαν πρὸ πολλοῦ γραμμένα. Ἐπέγραψα τὸ πρῶτον, ὝΛΗΝ ΧΙΑΚΗΣ ἈΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ, διότι δὲν εἶναι ἀληθῶς, πλὴν ὕλη, ἢ καὶ ἀληθέστερον, μέρος ὕλης, εἰς χρῆσιν μέλλοντος οἰκοδόμου, ὅστις ἔχει καὶ νὰ τὴν ἀναπληρώσῃ καὶ νὰ τὴν συντάξῃ μεθοδικώτερον. Ὅσην εἶχα πρὸ πολλοῦ συναθροισμένην, τόσην ἐξέδωκα, χωρὶς νὰ προσθέσω ἄλλο τι νεώτερον εἰς αὐτὴν παρὰ τὰς τελευταίας Λιθικὰς ἐπιγραφὰς τῆς Χίου· καὶ μ' ἐφάνη χρήσιμον νὰ τὴν δημοσιεύσω εἰς τὴν παροῦσαν τῶν Χίων δυστυχίαν.

Ἀπὸ τοὺς μὴ Χίους ἡ Χιακὴ ἀρχαιολογία, τοὺς μὲν φιλανθρώπους ἤθελ' ἴσως κινήσειν εἰς πλειοτέραν πρὸς τοὺς δυστυχοῦντας συμπάθειαν, τοὺς δὲ ἀπανθρώπους κατηγόρους αὐτῶν εἰς πλειοτέραν ἐντροπήν. Πολὺ πλέον ὅμως πιθανὸν ὅτι θέλει παρηγορήσειν τοὺς ἀναγκαζομένους νὰ φεύγωσι τὴν πατρίδα των, καὶ τοὺς ἐνισχύσειν νὰ μὴν ἀπελπίζωνται τὴν εἰς αὐτὴν ἐπάνοδον, παραβάλλοντες τὰς παλαιὰς μὲ τὰς σημερινάς των τύχας. Ἂν ἡ παλαιά των διαγωγὴ ἐκίνησε καὶ αὐτοὺς τοὺς τυράννους εἰς συμπάθειαν (1), ἐλπίζεται ὅτι καὶ οἱ ἐπαγγελλόμενοι χριστια-

---

(1) Ἰδ. Διάλογ. εἰς τὰς Ἀρρίαν. Διατριβ. Ἐπικτήτ. Μέρ. Β', σελ. κϛ'-λϛ'.

νοὶ Ἡγεμόνες δὲν θέλουν ὑποφέρειν νὰ βλέπωσι ξενιτεύοντας ἀϊδίως εἰς τὰς ἐπικρατείας των τοὺς ταλαιπώρους Χίους.

Μ' ὅλον τοῦτο οἱ Χῖοι, ὡς νὰ μὴ τοὺς ἔμεινεν οὐδεμία πλέον ἐξωτερικῆς βοηθείας ἐλπὶς, χρεωστοῦν αὐτοὶ νὰ φροντίσωσιν ἀπὸ τοῦ νῦν τὴν θεραπείαν ὅπως δύνανται τῆς δυςυχίας των, ἂν δὲν θέλωσι νὰ ἐξαλειφθῇ μὲ τῆς πατρίδος καὶ αὐτὸ τῶν Χίων τὸ ὄνομα. Καιρὸς εἶναι νὰ συναθροισθῶσιν οἱ κατ' εὐτυχίαν ἀκόμη σωζόμενοι εἰς κἀνένα τόπον τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, ν' ἀνεγείρωσι νέαν Χίον πατρίδα, νὰ συγκροτήσωσι κοινὸν παιδευτήριον εἰς ἀνατροφὴν τῶν ἰδίων τέκνων, καὶ νὰ προσκαλέσωσι καὶ τοὺς σκορπισμένους ἔξω τῆς Ἑλλάδος συμπολίτας των, ἢ κἂν τὰ νεαρὰ των τέκνα, τὰ ὁποῖα κινδυνεύουν νὰ χάσωσιν, ἂν δὲν ἐλησμόνησαν ἀκόμη, ἢ μηδὲ νὰ γνωρίσωσιν ὁλότελα, τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν, καὶ νὰ μεταμορφωθῶσιν (Ὦ συμφορὰ ἀπαρηγόρητος!) ἀπὸ Ἕλληνας εἰς ἀλλοφύλους. Ἔχουν παιδευτὰς ἀξίους διὰ τὸ νέον Χίων παιδευτήριον, παρὰ τοὺς πρὸ τῆς καταςροφῆς σοφοὺς διδασκάλους των (μεταξὺ τῶν ὁποίων λάμπει καὶ ὁ σεβάσμιος Βάμβας) πολλοὺς νέους ὁμοπάτριδας, σπουδάζοντας εἰς τὴν πολιτισμένην Εὐρώπην, ἄλλους ἑτοίμους, καὶ ἄλλους ἑτοιμαζομένους νὰ δράμωσιν εἰς βοήθειαν τῆς σκορπισμένης πατρίδος των.

Ἂν καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ποσῶς περὶ τῶν χρηστῶν τούτων νέων, ὅτι συλλογίζονται καὶ προφέρουν καθημέραν, φλογιζόμενοι ἀπὸ τῆς πατρίδος τὸν ἔρωτα, τὸ ἼΩΜΕΝ ΕἸΣ ΧΊΟΝ, ὡς ἄλλοτε ἄλλοι ὁμοιοπαθεῖς αὐτῶν φυγάδες ἐφώναζαν τὸ

ἼΩΜΕΝ ΕἸΣ ἈΘΗΝΑΣ (1)· ἂν καὶ γνωρίζω τὴν προθυμίαν των νὰ πληρώσωσι τὰ χρεωςούμενα εἰς τὴν πατρίδα τροφεῖα, τοὺς παρακαλῶ νὰ μὲ συγχωρήσωσι τὸν γέροντα, νὰ τοὺς ἐνθυμίσω, ὡς πατὴρ, ὡς φίλος, ὡς ὁμόπατρις, δύο χρυσᾶ παραγγέλματα παλαιοῦ φιλοσόφου Ἕλληνος, καὶ Ἕλληνος συμπολίτου των, ἐπειδὴ ἦτο κ' ἐκεῖνος, ὡς οἱ πρόγονοί των, εἷς ἀπὸ τοῦ περιβοήτου Πανιωνίου τὰ μέλη.

Ἔλεγεν ὁ Ἐφέσιος φιλόσοφος Ἡράκλειτος, ὅτι « Πολυ» μαθίη νόον οὐ διδάσκει (2). » Τί ἄρα ἐνόει μὲ τοῦτο; Δὲν ἐμπόδιζε βέβαια οὐδὲ κοτεδίκαζε τὴν πολυμάθειαν· ἀλλ' ἐσήμαινεν, ὅτι δὲν ὠφελεῖ τίποτε ἡ πολυμάθεια, ὅταν δὲν συνοδεύεται μὲ νοῦν· ἐσήμαινεν, ὅτι πρῶτον καὶ ἀναγκαιότατον ὅλων τῶν μαθήσεων μάθημα πρέπει νὰ ἦναι ἡ τελειοποίησις τοῦ λογικοῦ· ἐσήμαινεν, ὅ,τι εἶπε μετ' αὐτὸν δὲν ἐξεύρω τίς ἀπὸ τοὺς κωμικούς,

Ὡς οὐδὲν ἡ μάθησις, ἢν μὴ νοῦς παρῇ (3)·

ὅ,τι ἔλεγε μετὰ τοῦτον ὁ Ἐπίκτητος, « Δεῖ μὲν καὶ φιλο» σοφεῖν, δεῖ δὲ καὶ ἐγκέφαλον ἔχειν » (4). Ὅταν ὁ Σωκράτης ἔλεγεν ὅτι ὅλαι αἱ κακίαι γεννῶνται ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν, δὲν ἐνόει βέβαια ἀπ' ἀμάθειαν ἀςρονομίας, φυσικῆς, ἰατρικῆς, ἢ ἄλλης τινὸς ἐπιστήμης ἢ τέχνης, ἀλλ' ἀπὸ τὴν δυστυχεςάτην στέρησιν τοῦ ἐγκεφάλου. Ὁ ἐγκέφαλος οὗτος, ἢ νοῦς, ἀπ'

---

(1) Ἴδ. κατωτέρ. σελ. 173. ═══ (2) Ἴδ. Διογέν. Λαέρτ. IX, 1. ═══ (3) Ἀδήλ. παρὰ Στοβ. III, σελ. 37. ═══ (4) Διατριβ. I, 22, § 18.

οὐδεμίαν ἄλλην ἐπιςήμην ἢ τέχνην εἶναι δυνατὸν ν' ἀποκτηθῇ πλὴν ἀπὸ τὴν τελειοποίησιν τοῦ λογικοῦ, ἥτις εἶναι ἡ φρόνησις, μόνη ἱκανὴ, ὡς ἔλεγεν ὁ Πλάτων, νὰ διακρίνῃ τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακὸν, μόνη νὰ προξενήσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅ,τι κοινῶς ἐπιθυμοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, τὴν εὐδαιμονίαν « Φρόνησις, » δύναμις ποιητικὴ καθ' αὑτὴν τῆς ἀνθρώπου εὐδαιμονίας, » ἐπιςήμη ἀγαθῶν καὶ κακῶν » (1). Τοιαύτη φρόνησις (2) δὲν ἀποκτᾶται ἀπὸ τὴν πολυμάθειαν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἠθικὴν ἀρετὴν, τὴν ὁποίαν ἂν δὲν εὐτύχησεν ὁ νέος νὰ μάθῃ παιδιόθεν διὰ καλῆς παιδικῆς ἀγωγῆς, χρεωςεῖ νὰ τὴν διδαχθῇ αὐτὸς πρὸ πάσης ἄλλης ἐπιςήμης, ποτιζόμενός την ἀπὸ τὰ σωτήρια

---

(1) Πλάτ. Ὅρ. σελ. 411. —— (2) Εἶναι σημειώσεως ἄξιον, ὅτι ἡ φρόνησις εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν ὀνομάζεται ΓΝΩ͂ΣΙΣ, ὄνομα, τὸ φαινόμενον, ἀνοίκειον, ἐπειδὴ Γνῶσις σημαίνει γνώρισιν, εἴδησιν ἢ ἐπιςήμην ὁποιουδήποτε τινὸς πράγματος. Ὁ ἰατρὸς, παραδείγματος χάριν, ἔχει γνῶσιν τῆς θεραπείας τῶν σωματικῶν ἀῤῥωςημάτων, ὁ φυσικὸς, γνῶσιν τῶν φυσικῶν φαινομένων, ὁ ἀςρονόμος, γνῶσιν τῶν οὐρανίων σωμάτων, καὶ αὐτὸς ὁ σκυτοτόμος, γνῶσιν ῥάψεως ὑποδημάτων, καὶ καθεὶς ἐξ αὐτῶν δύναται νὰ ὀνομασθῇ Γνωςικὸς τῆς ἐπιςήμης ἢ τῆς τέχνης του. Γνῶσις λοιπὸν ἁπλῶς καὶ κατεξοχὴν ὠνομάσθη ἡ φρόνησις τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἀντικείμενον ἔχουσα αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, ὡς ΓΝΩ͂ΣΙΣ ἙΑΥΤΟΥ, καὶ ἀκολούθως γνῶσις γνώσεων καὶ ἐπιςήμη ἐπιςημῶν, καὶ Γνωςικὸς, ὁ φρόνιμος, ὡς μόνος γνωρίζων ἑαυτὸν, κατὰ τὸ Δελφικὸν παράγγελμα, ΓΝΩ͂ΘΙ ΣΑΥΤΟ͂Ν, καὶ μόνος ἱκανὸς νὰ εὐδαιμονήσῃ, καὶ νὰ κοινωνήσῃ καὶ εἰς ἄλλους τὴν εὐδαιμονίαν του.

παραγγέλματα πολλῶν μεγάλων ἀνδρῶν παλαιῶν καὶ νέων, καὶ νὰ τὴν διδαχθῇ, ὅσον δυνατὸν ἐγρήγορα, πρὶν ἡ πρόβασις τῆς ἡλικίας καταςήσῃ τῆς ψυχῆς τὰ πάθη ἀθεράπευτα.

Τὸ μάλιςα δυσκολοθεράπευτον τῶν παθῶν τούτων εἶναι ἡ ΟΪΗΣΙΣ, τόσον πλέον ἄξιον ἰατρικῆς ἐπιμελείας, ὅσον εἶναι καὶ πάθος οἰκειότερον τῆς ἡλικίας τῶν νέων (1). Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ δεύτερον παράγγελμα τοῦ Ἡρακλείτου, ὅςις ἔκρινε τὴν οἴησιν πάθος τόσον ὀλέθριον εἰς τοὺς νέους, ὥστε τὴν ἐπαρωμοίαζε μὲ τὸ σωματικὸν ἀῤῥώςημα τῆς Ἐπιληψίας· « Τήν τε οἴησιν ἱερὰν νόσον ἔλεγεν » (2).

Εἰς τὸ μακρότατον τῆς ἡλικίας μου διάςημα, ἐγνώρισα πολλοὺς νέους κλυδωνιζομένους ἀπὸ διάφορα ἄλλα πάθη, οἱ ὁποῖοι ὅμως μὲ τὴν προχώρησιν τῆς ἡλικίας, ἢ ἀπὸ συμβουλὰς ἄλλων, ἢ ἀπὸ σκέψιν ἰδίαν, εὐτύχησαν νὰ διορθώσωσι τὴν διαγωγήν των· διςάζω, ἂν ἐσώθη κανεῖς ἀκόμη ἀπὸ τοὺς δυςυχήσαντας

---

(1) « Οἱ μὲν οὖν νέοι... εἰδέναι πάντα οἴονται, καὶ διισχυρίζονται· » τοῦτο γὰρ αἴτιόν ἐςι καὶ τοῦ Πάντα ἄγαν » (Ἀριςοτελ. Ῥητορικ. II, 12, § 14). Ὀλίγον ἀνωτέρω (§ 10) εἶπε περὶ τῶν αὐτῶν νέων « Καὶ αἰσχυντηλοί· οὐ γάρ πω καλὰ ἕτερα ὑπολαμβάνουσιν, ἈΛΛ' » πεπαίδευνται ὑπὸ τοῦ νόμου μόνον » ὅπου γράφε, ἈΛΛ' Ἄ.

(2) Λαέρτ. IX, 7. Ἱερὰν νόσον ὠνόμαζεν ὁ Ἡράκλειτος, κατ' εὐφημισμὸν, τὴν Ἐπιληψίαν, ὡς δεινὴν καὶ δυσίατον ἀῤῥωςίαν, καθὼς ὀνομάζεται σήμερον ἀπὸ τινὰς εὐφήμως Γλυκὺ (Ἰδ. Ἄτακτ. I, σελ. 142). Καθ' ὅμοιον εὐφημισμὸν ὀνομάζομεν Εὐλογίας τὰ λοιμικὰ τῶν παιδίων ἐξανθήματα (petite vérole) ὡς οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουν Μουμπαρὲκ, ἤγουν Εὐλογημένην, τὴν Σκορθοῦλαν (peste).

νὰ κτυπηθῶσιν ἀπὸ τὴν σκορδούλαν τῆς οἰήσεως. Δὲν θέλει ἴσως ἡ οἴησις τοὺς ἐμποδίσειν νὰ μάθωσι πολλὰ, μέλλει ὅμως ἐξάπαντος νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ νὰ μάθωσι τὰ χρήσιμα.

Ὁ χρήσιμ' εἰδὼς, οὐχ ὁ πόλλ' εἰδὼς σοφός (1).

Εἰς τὰ χρήσιμα λοιπὸν ταῦτα χρεωστοῦν νὰ καταγίνωνται τὰ ὀρφανὰ καὶ ξενωμένα τῆς πατρίδος των Χῖα μειράκια, σήμερον μάλιστα, ὅτ' ἀπ' αὐτοὺς μόνους ἐλπίζεται ὄχι μόνον ἡ ἀνάκτησις, ἀλλὰ καὶ ἡ παίδευσις, ἢ μᾶλλον ἀναπαίδευσις, τῆς πατρίδος. Αὐτοὶ μόνοι, οἱ τὰ χρήσιμα σοφοὶ, ἔχουν νὰ παρηγορήσωσι τὴν δυστυχῆ μητέρα καὶ πατρίδα των, ἐνθυμούμενοι τὸ « Φθο- » νεῖσθαι κρεῖσσον ἢ ἐλεεῖσθαι. » Εὐτυχοῦσαν τὴν ἐφθόνησαν πολλοί· ὀλίγοι τὴν ἠλέησαν εἰς τὰς δυστυχίας της· πλειότεροι δ' ἐξεναντίας ἐτόλμησαν καὶ νὰ ἐπιχορεύσωσιν αἰσχρῶς εἰς τὸ πληγωμένον της πτῶμα.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς Χιακῆς ἀρχαιολογίας, ἥτις εἶναι τὸ πρῶτον μέρος τοῦ τόμου τούτου τῶν Ἀτάκτων.

Τοῦ δευτέρου ἡ ἐπιγραφὴ, ΔΟΚΙΜΙΟΝ ΝΕΑΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ, ἴσως δὲν ἀρκεῖ εἰς ἀπολογίαν τῆς τόλμης μου. Ἀπ' ὅσας ἄλλας γνώσεις (παρὰ τὴν γνῶσιν τῆς γλώσσης) χρειάζεται ὁ μεταφραστὴς τῆς Νέας διαθήκης δὲν ἔχω οὐδὲ τὸ δεκατημόριον. Ἐτόλμησα μ' ὅλον τοῦτο τοιοῦτον δοκίμιον, ἐπιθυμῶν νὰ παρακινήσω ἄλλους, εἰς τῆς Νέας διαθήκης νέαν μετάφρασιν, ἀναγκαίαν μὲν, ἀλλ' ἴσως ὄχι δυνατὴν ἀκόμη, διὰ τὰς ὁποίας χρεωστεῖ ν' ἀποκτήσῃ γνώσεις

(1) Αἰσχύλ. παρὰ τῷ Στοβ. III; σελ. 35.

ὁ μέλλων μεταφραστὴς, πρὶν ἀνακομβωθῇ εἰς τὸ πολύμοχθον ἔργον τοῦτο.

Τὴν ἀνάγκην δὲν εἶναι χρεία ν' ἀποδείξω, ἐπειδὴ γνωρίζω πολλοὺς καὶ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς χυδαίους, ἀηδιαζομένους ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς παλαιᾶς μεταφράσεως. Ὁ χρόνος μεταβάλλει, καθὼς τὰ νοήματα, τὰ ἤθη καὶ ἔθη, καὶ ἁπλῶς τὰ φρονήματα τῶν ἀνθρώπων, παρόμοια καὶ τὰς γλώσσας, διὰ τῶν ὁποίων τὰ ἐκφράζουν· καὶ ὅ,τι ἔθελγε τὴν ἀκοὴν τῶν πρὸ ἑκατὸν ἢ διακοσίων ἐτῶν ζησάντων, εἶν' ἀδύνατον ν' ἀρέσῃ ἐπίσης καὶ τοὺς σήμερον ζῶντας. Μαρτύριον τούτου (ἂν ἐχρειάζετο καὶ μαρτύριον) ἡ πρᾶξις ὅλων τῶν φωτισμένων ἐθνῶν, οἱ ὁποῖοι ἀναθεωροῦν ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν τὰς μεταφράσεις των, προσαρμόζοντες αὐτὰς εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν τοῦ ἔθνους γλῶσσαν (1).

Ἡ ἰδική μας παλαιὰ καὶ πρώτη μετάφρασις ἔγινε πρὸ σχεδὸν 200 ἐτῶν, πρῶτον ἀπό τινα Μάξιμον Μαργούνιον Καλλιπολίτην, κ' ἐτυπώθη μὲ τὸ κείμενον ἐντάμα, κατὰ τὸ 1638 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ, κατά τινας εἰς τὴν Γενεύαν, καὶ κατ' ἄλλους (πιθανώτερον) εἰς τῶν Ὀλλανδῶν τὸ Λουγδοῦ-

(1) Τρεῖς φορὰς εἰς 270 ἐτῶν διάστημα ἀνεθεώρησαν κ' ἐδιόρθωσαν οἱ θεολόγοι τῆς Γενεύης τὴν Γαλλικὴν τῆς Νέας διαθήκης μετάφρασιν· ἡ τελευταία ἀναθεώρησις ἔγινε κατὰ τὸ 1805 ἔτος. Τώρα μανθάνω, ὅτι καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ποιμένες τῆς Σβεκίας (Suède) φροντίζουν νὰ διορθώσωσι τὴν Σβεκικὴν μετάφρασιν τοῦ Εὐαγγελίου (Ἴδε *Rev. encycloped.* tom. XLII, Juin, 1829, pag. 708).

νον (Leyden), μὲ δαπάνην τῆς Ὀλλανδικῆς κυβερνήσεως. Μετὰ τὸν Μάξιμον, ἀναθεωρηθεῖσα ἀπὸ τὸν Ἱερομόναχον Σεραφεὶμ, τὸν Μιτυληναῖον, ἐξεδόθη μόνη ἡ μετάφρασις χωρὶς τὸ κείμενον κατὰ τὸ 1703 ἔτος εἰς τὸ Λονδῖνον. Τρίτον (1710), ἐξ ἀναθεωρήσεως Ἀναστασίου Μηχαὴλ τοῦ Μακεδόνος, εἰς τὴν Ἅλαν τῆς Σαξονίας, καὶ μετὰ μικρὸν (1713) εἰς τὴν Λειψίαν (1). Οὔτ' ἔχω τὰς διαφόρους ταύτας ἐκδόσεις, οὔτε, ἂν τὰς εἶχα, μ' ἐσυγχώρει ὁ καιρὸς νὰ τὰς παραβάλω, διὰ νὰ κρίνω μέχρι πόσου ἐμεταποίησαν τὴν πρώτην τοῦ Μαξίμου μετάφρασιν οἱ μετ' αὐτὸν ἀναθεωρηταὶ, καὶ ἂν ἡ μεταποίησις ἐπεριωρίζετο εἰς μόνην τῶν λέξεων τὴν μόρφωσιν καὶ τάξιν, ἢ ἐδιόρθονε καὶ τὸ σημαντικὸν τῆς ἑρμηνείας αὐτῶν. Αὐξάνει τὴν ἀπορίαν μου ἡ νεωτάτη (2) ἐν Λονδίνῳ ἔκδοσις (1819), μόνη εἰς ἐμὲ γνωστὴ τὴν σήμερον, τυπωμένη μὲ τὸ κείμενον, καὶ ἐπαγγελλομένη ὅτι ἐδιορθώθη ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΗΣ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ.

Πολλὴ καὶ μεγάλη χάρις χρεωστεῖται βέβαια εἰς τὴν Πολλὴν ἐπιμέλειαν τοῦ διορθωτοῦ· ἀλλὰ πολὺ μεγαλητέραν ἔπρεπε νὰ τὸν γνωρίζωμεν, ἂν μᾶς ἐγνώριζε καὶ τὄνομά του, ὡς μᾶς τὸ ἐγνώρισαν οἱ πρὸ αὐτοῦ, ὁ Μάξιμος, λέγω, ὁ Σεραφεὶμ καὶ ὁ Ἀθανάσιος. Εἰς πολλῶν βιβλίων μετάφρασιν ἢ διόρθωσιν τὸ ἀνώνυμον εἶναι ἀδιάφορον. Ἀλλ' ὅστις ἀνα-

(1) Ἴδε Fabric. *Biblioth. Græc.* tom. III, pag. 190, καὶ tom. VII, pag. 75, εἰς δὲ τὴν νέαν ἐκδ. τοῦ Harles, tom. IV, pap. 854. —— (2) Ἄλλη παρὰ τὴν κατωτέρω (σελ. 326) ὀνομαζομένην νέαν μετάφρασιν.

γινώσκει τῆς Νέας διαθήκης μετάφρασιν, διὰ νὰ ἀναγινώσκῃ ἀσφαλῶς, ἐπιθυμεῖ νὰ ἐξεύρῃ τίς καὶ ποῖος ἦτον ὁ μεταφραςὴς ἢ διορθωτής.

Ὅπως ἂν ἦναι, ἡ τελευταία ἐν Λονδίνῳ ἐκδοθεῖσα μετάφρασις (1819), κατὰ μὲν τὸ πραγματικὸν, πιθανὸν ὅτι ὀλίγον διαφέρει ἀπὸ τὴν τυπωθεῖσαν εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν κατὰ τὸ 1703 ἔτος μετάφρασιν τοῦ Μαξίμου, ἐπιδιορθωμένην ἀπὸ τὸν Σεραφείμ· κατὰ δὲ τὸ λεκτικὸν εἶναι ἀπαράλλακτος ἡ γλῶσσα ἥτις ἐλαλεῖτο πρὸ 150 ἐτῶν, ἤγουν ἡ γλῶσσα τοῦ Χρονογράφου, τοῦ Νέου παραδείσου, τῆς Ἁμαρτωλῶν σωτηρίας, καὶ ἄλλων τοιούτων βιβλίων, τὴν ὁποίαν οὔτε κανεῖς ἀπὸ τοὺς ὁπωσοῦν λογίους μεταχειρίζεται σήμερον, γράφων διὰ τοὺς χυδαίους, οὔτ' αὐτοὶ οἱ χυδαῖοι ἀναγινώσκουν πλέον μὲ πολλὴν εὐαρέςησιν.

Ἀπὸ ταύτην τὴν ἔκδοσιν μετεκδίδω σήμερον τὴν πρὸς Τίτον ἐπιςολὴν τοῦ Ἀποςόλου Παύλου συνωδευμένην μὲ τὴν ὁποίαν πρὸ σχεδὸν ἐτῶν εἴκοσιν ἐφύλασσα νέαν μετάφρασιν αὐτῆς (1), διαφέρουσαν ὁπωσοῦν καὶ κατὰ τὸ λεκτικὸν καὶ κατὰ τὸ ἑρμηνευτικὸν μέρος τῆς παλαιᾶς μεταφράσεως.

Περὶ τοῦ λεκτικοῦ δὲν ἔχω νὰ δώσω λόγον εἰς κανένα, ἐπειδὴ εὔκολα δύναται ὁ ἀναγνώςης, καὶ χωρὶς ν' ἀκούσῃ τοὺς λόγους μου, νὰ κρίνῃ, ἂν λαλῶ τὴν συνήθη εἰς αὐτὸν,

---

(1) Τὸ εἰκοσαετὲς διάςημα τοῦ χρόνου μοῦ ἐξάλειψεν ἀπὸ τὴν μνήμην, ἂν ὅτε μετέφραζα, εἶχα πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἔκδοσιν τῆς Λειψίας (1713) ἢ τοῦ Λονδίνου (1703).

ἢ ξένην ἄλλην γλῶσσαν. Περὶ δὲ τοῦ ἑρμηνευτικοῦ (ἤγουν ὅσον ἀναφέρεται εἰς τὴν σημασίαν τῶν λέξεων, ἢ εἰς τὴν συναρμογὴν τῶν φράσεων) αἱ διαφοραὶ τῆς ἰδικῆς μου πρὸς τὴν ἀρχαίαν μετάφρασιν δὲν εἶναι πολλαί. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ φανερώσω καὶ τὰς αἰτίας τῆς διαφορᾶς, ἠναγκάσθην καὶ νὰ σχολιάσω τώρα ἐσχάτως τὴν μετάφρασιν.

Ὁ μεταφραστὴς Μάξιμος ἦτον ἕνας ἀπὸ τοὺς πρωτεύοντας, κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, λογίους Γραικοὺς, οὐδ' ἤθελε τολμήσειν μετάφρασιν Νέας διαθήκης, ἂν δὲν ἦτον ἐφωδιασμένος μὲ ὅσα βοηθήματα κριτικὰ ἐχορήγει εἰς αὐτὸν ὁ τότε χρόνος. Ἀλλὰ τὸ χωρίζον ἡμᾶς ἀπὸ τὸν Μάξιμον 200 ἐτῶν διάστημα ηὔξησε τὰ βοηθήματα ταῦτα εἰς τόσον, ὥστε καὶ μέρους ἐξ αὐτῶν ἡ ἔρευνα καὶ γνῶσις χρειάζεται πολυχρόνιον μελέτην.

Εἰς τὸν μέλλοντα νὰ μεταφράσῃ τὴν Νέαν διαθήκην δὲν ἀρκεῖ ἡ γνῶσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης μόνη· ἐμπορεῖ νὰ νοῇ καὶ νὰ ἐξηγῇ ἀκριβῶς τῶν ἐνδόξων εἰς τὴν γλῶσσαν Ἑλλήνων τὰ συγγράμματα, καὶ μ' ὅλον τοῦτο νὰ ἀγνοῇ τὴν κυρίαν ἔννοιαν καὶ σημασίαν πολλῶν ἀποστολικῶν ῥητῶν.

Χρεωστεῖ λοιπὸν πρῶτον, νὰ σπουδάσῃ τὴν γλῶσσαν τῶν Ἀποστόλων, καὶ νὰ παραβάλλῃ ἐπιμελῶς τοὺς λόγους των μὲ παραλλήλους ἄλλους λόγους αὐτῶν. Δεύτερον, νὰ γνωρίζῃ ἀκριβῶς τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου τῆς Παλαιᾶς διαθήκης μεταφρασμένης ἀπὸ Ἰουδαίους τοὺς Ἑβδομήκοντα, χαρακτῆρα τὸν ὁποῖον ἠκολούθησαν καὶ οἱ Ἀπόστολοι, ὡς Ἰουδαῖοι καὶ αὐτοί. Τρίτον, αὐτὴν τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, ἐκ τῆς ὁποίας ἔγινεν ἡ διὰ τοῦτο πολλάκις ἑβραΐζουσα μετά-

φρασις τῶν Ἑβδομήκοντα. Τέταρτον, καὶ τινὰς ἀπὸ τὰς εἰς ἄλλων ἐθνῶν γλῶσσας μεταφράσεις.

Παρὰ τὴν εἴδησιν ταύτην χρεωςεῖ νὰ ἐξετάζῃ ἀκριβῶς καὶ τοὺς ἐξηγητὰς ἢ σχολιαςὰς τῆς Νέας διαθήκης, παλαιοὺς καὶ νέους, πολλοὺς σήμερον τὸν ἀριθμὸν, καὶ διὰ τοῦτο χρείαν ἔχοντας πολλῆς προσοχῆς, διὰ νὰ μὴ τοὺς πιστεύῃ ὅλους χωρὶς κρίσιν. Ἂν τὸ κείμενον τῆς Νέας διαθήκης πιςεύεται Θεόπνευςον, δὲν πρέπει διὰ τοῦτο νὰ δέχεται χωρὶς ἐξέτασιν καὶ τῶν ἐξηγητῶν τὰς ἑρμηνείας ὡς Θεοπνεύςους.

Ἐκ τῶν παλαιῶν, οἱ ἀσφαλέςεροι ἐξηγηταὶ εἶναι ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ Θεοδώρητος, καὶ ὅσοι ἠκολούθησαν τὸν Χρυσόστομον, ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι ὁ ἐπίσκοπος τῆς Βουλγαρίας Θεοφύλακτος. Τοὺς νεωτέρους « Ἐπιλείψει με ὁ χρόνος » διηγούμενον. » Τόσον εἶναι πολλοὶ ὅσοι ἐξήγησαν τὴν Νέαν διαθήκην, ἢ μέρη τινὰ ταύτης χωριςὰ, κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ὅλην ἑκατονταετηρίδα, καὶ ὅσον μέρος τῆς παρούσης ἐπεράσαμεν· καὶ πολλῶν ἀπ' αὐτοὺς δὲν γνωρίζω πλὴν μόνα τὰ ὀνόματα. Εἶναι βέβαια ἐξ αὐτῶν πολλοὶ ἄξιοι νὰ ἐρευνῶνται, διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐξηγήσεως, ἀλλὰ δὲν εἶν' ὀλίγοι οὐδ' οἱ ἐξηγοῦντες διὰ μόνον νὰ ὀνομάζωνται ἐξηγηταὶ, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάγνωσις χρειάζεται, ὡς ἔλεγα, προσοχὴν, καὶ μάλιςα, ἂν ἐπαγγέλλωνται αἱρετιςαὶ τῆς σκοτεινῆς τῶν Νεοπλατωνικῶν φιλοσοφίας.

Τὰ ἕως ἐδῶ λεχθέντα ἀποβλέπουν μέγα μέρος εἰς τὴν ἀκρίβειαν τοῦ λεκτικοῦ τῆς μεταφράσεως· ἀλλ' ἀπατᾶται πολὺ, ὅςις νομίσῃ, ὅτι τὸν ἀρκοῦν αὐτὰ νὰ καταςαθῇ μεταφραςὴς

τῆς Νέας διαθήκης, χωρὶς νὰ ἔχῃ γνῶσιν ἱκανὴν καὶ τοῦ πραγματικοῦ. Χρεωςεῖ προσέτι νὰ δανεισθῇ πολλὰς ἄλλας εἰδήσεις, ἀπὸ τὴν Γεωγραφίαν, Χρονολογίαν, Ἠθικὴν καὶ Πολιτικὴν φιλοσοφίαν, Ἱςορίαν παλαιὰν καὶ νέαν, καὶ ἐξαιρέτως τὴν ἐκκλησιαςικήν. Τὸν χρησιμεύει ἀκόμη καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν νέων περιηγήσεων (voyages), καὶ μάλιςα τῶν ἀπαρχῆς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος μέχρι τῆς σήμερον γενομένων. Ὅ,τι ἄλλοτε δὲν ἠμποροῦσε τὶς ν' ἀποκτήσῃ πλὴν περιερχόμενος αὐτὸς τὴν οἰκουμένην, τοῦτο σήμερον μανθάνεται ἀπ' ἄλλων αὐτοπτικὰς ἱςορίας. Ὅςις τὰς ἀναγινώσκει μὲ κρίσιν καὶ προσοχὴν γίνεται ἀσυγκρίτως σοφώτερος ἐκείνου, περὶ τοῦ ὁποίου ἐποιήθη τὸ,

Πολλῶν ἀνθρώπων ἴδεν ἄςεα, καὶ νόον ἔγνω.

Καὶ τοιαύτη γνῶσις γίνεται μάλιςα ἀναγκαία εἰς τὸν μεταφραςὴν, ἐὰν ἦναι καὶ τοῦ τάγματος τῶν ἱερωμένων, ἐπιτήδειος νὰ καταςαθῇ ἐξηγητὴς καὶ κήρυξ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἀποςολικῶν παραγγελμάτων.

Ὅτι δὲν ἀρκεῖ ψιλὴ μόνη ἡ μετάφρασις καὶ ἀνάγνωσις αὐτῶν εἰς ἀπαίδευτον λαὸν, τὸ ἔδειξεν ἀρκετὰ ἡ παρελθοῦσά μας ἀξιοθρήνητος ὑπὸ τὸν τύραννον κατάςασις. Διακόσια ἔτη ἐπέρασαν ἀποῦ ἐμεταφράσθη ἡ Νέα διαθήκη· καὶ πολλοὶ ἐξ ἡμῶν (ἂν ὄχι ὅλοι) καὶ τὴν ἐγνώριζαν καὶ τὴν ἀνεγίνωσκαν, τώρα δὲ ἐσχάτως, χάρις εἰς τῶν Ἄγγλων τὴν φιλανθρωπίαν, πολλὰ ὀλίγοι ἔμειναν, ὅσοι δὲν ἀπέκτησαν δωρεὰν ἓν ἀντίτυπον τοῦ κειμένου καὶ τῆς μεταφράσεως. ; Ἀλλὰ τί δύναται νὰ κάμῃ εἰς

πολλοὺς ἀκόμη καὶ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας Ἕλληνας, τυραννουμένους ἀπὸ δεσπότην ἄγριον, τοιαύτη διδασκαλία, τῆς ὁποίας τὸ πρῶτον καὶ μέγα παράγγελμα εἶναι ἡ ἀδελφικὴ ἰσονομία, ἢ ποῖον καρπὸν δύναται νὰ προξενήσῃ τοιαύτη δωρεὰ εἰς ἀνθρώπους ἀναςενάζοντας ὑπὸ ζυγὸν ἀνθρωποβόρου λῃςοῦ, χαριζομένη μάλιςα ἀπὸ φίλους, συμμάχους καὶ ὑπερασπιςὰς τοῦ λῃςοῦ; Τὸ δώρημα τῶν Ἄγγλων διδάσκει τὴν ἰσονομίαν, τὰ δὲ λοιπά των ἔργα σκοπεύουν νὰ μᾶς κρατῶσιν εἰς ζυγὸν τυράννου, διὰ νὰ πάσχωμεν ἀδιαλείπτως τὰ ἐκ τῆς ἀνομίας του δεινὰ, καὶ τὸ φρικτότερον, νὰ διδασκώμεθα τὴν ἀνομίαν. Ὄχι! ὄχι! Ὅ,τι ἄλλο εὐεργέτημα παρὰ τὴν ἐλευθερίαν μᾶς εὐεργετήσωσιν οἱ δυνάμενοι νὰ μᾶς ἐλευθερώσωσιν, εἶναι ὑπόκρισις φιλανθρωπίας, καὶ ὄχι ἀληθὴς φιλανθρωπία.

Καὶ ἐδῶ ἀναγκάζομαι νὰ κάμω παρέκβασιν μικράν, ἀπολογούμενος εἰς τοὺς Ἄγγλους (καὶ δι' ὅσα τώρα λέγω, καὶ δι' ὅσ' ἄλλοτε πολλάκις εἶπα κατ' αὐτῶν), διὰ τὸν φόβον μή με κατηγορήσωσιν ὡς ἀχάριςον, καὶ τὸ χειρότερον, ὡς συκοφάντην. « Ἂν οἱ ὑπουργοὶ τῆς πολιτείας μας (ἤθελαν εἰπεῖν) ἔκριναν » συμφέρουσαν εἰς ἡμᾶς τὴν ὕπαρξιν καὶ διαμονὴν τοῦ » τυράννου, ¿μὴ διὰ τοῦτο ἔπαυσεν ἡ Ἀγγλία νὰ τρέφῃ πολ- » λοὺς ἄνδρας φιλανθρώπους, ἑτοίμους εἰς βοήθειαν τῶν » τυραννουμένων; Οἱ αὐτοὶ ὑπουργοὶ βοηθοῦν καὶ τὸν Νέρωνα » τῆς Λυσιτανίας Μηχουέλην· ¿μὴ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ κατ- » ηγορώμεθα ὅλοι οἱ Ἄγγλοι, ὡς φίλοι τοῦ Νέρωνος; »

Ἡ ἀπολογία μου εἶναι ἁπλῆ. Τὰ ἐπαγγελλόμενα ἐλεύθερα ἔθνη κρίνονται ἀπὸ τὴν πολιτείαν των, καὶ ὄχι ἀπὸ τὰς ἐξαιρέσεις

πολλῶν ἢ ὀλίγων χρηςῶν πολιτῶν, ἀξίων τιμῆς καὶ σεβασμοῦ. « Πολιτεία γὰρ τροφὴ ἀνθρώπων ἐςί· καλὴ μὲν, ἀγαθῶν, ἡ » δὲ ἐναντία, κακῶν » (1). Τοιαῦται ἐξαιρέσεις εὑρίσκονται καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Τούρκους. Ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἐκέρασαν τὸ κώνειον εἰς τὸν Σωκράτην, δὲν ἦτο μόνος ὁ Σωκράτης εἰς τὰς Ἀθήνας διδάσκαλος ἀρετῆς, ἀλλ' εἶχε καὶ πολλοὺς ἄλλους ὀπαδοὺς τῆς διδασκαλίας καὶ μιμητὰς τοῦ βίου του· ὅτε μετὰ πεντήκοντα ἔτη τὸ ἐκέρασαν εἰς τὸν Φωκίωνα, δὲν εἶχαν αἱ Ἀθῆναι μόνον τὸν Φωκίωνα ἄξιον νὰ ἐπονομάζεται ΧΡΗΣΤΌΣ. Μ' ὅλον τοῦτο, ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι ἐκατηγοροῦντο ὡς ἀναθραμμένοι μὲ φαρμακερὰν πολιτικὴν τροφὴν, τὴν Ὀχλοκρατίαν, ἥτις ἔμελλε νὰ τοὺς ποτίσῃ τελευταῖον ὅλους τὸ κώνειον τῆς δουλείας. Ἡ πολιτικὴ τροφὴ τῶν Ἄγγλων σήμερον εἶναι ἡ Ὀλιγαρχία. Ἂν δὲν ἦσαν φθαρμένοι ἀπ' αὐτὴν, δὲν ἤθελαν ὑποφέρειν νὰ κυβερνῶνται ἀπὸ φιλοτυράννους ὑπηρέτας τοῦ κράτους. Ὅταν ὁ ςερημένος γυναῖκα καὶ τέκνα ἀπὸ τὴν τυραννικὴν μάχαιραν ταλαίπωρος Γραικὸς μάθῃ τὴν πυρπόλησιν τοῦ τυραννικοῦ ςόλου, παρηγορεῖται πρὸς μικρὸν, εὐλογεῖ κ' εὐχαριςεῖ ὡς εὐεργέτας τὸν ναύαρχον τῆς Ἀγγλίας καὶ τοὺς Ἄγγλους του συνναύτας· ἀλλὰ πῶς νὰ μὴν ἀγανακτήσῃ καὶ ἐνταυτῷ, μανθάνων ὅτι εἰς τοὺς ἐν Λονδίνῳ Ἄγγλους ἐπροξένησε μέγα πένθος ἡ παρηγορία τῶν Ἑλλήνων; Ὅταν οἱ ταλαίπωροι Ἕλληνες βλέπωσι πλοῖα μὲ σημαίαν Ἀγγλικὴν τρέχοντα εἰς βοήθειαν τοῦ τυράννου, δὲν ἐξετάζουν, ἂν ςέλλωνται ἀπὸ τὸν Βελιγκτῶνα ἢ ἄλλον ὅμοιον τοῦ

(1) Πλάτων Μενεξέν. σελ. 238.

Βελιγκτῶνος διπλωματικὸν Ἰησουΐτην, ἀλλὰ κλαίοντες καὶ ὀδυρόμενοι φωνάζουν· Οἱ Ἄγγλοι βοηθοῦν τὸν κατασφάξαντα τὰ τέκνα μας τύραννον. Ἐπιςρέφω εἰς τὸ προκείμενον.

Ἐπρόκρινα παρὰ τὰς ἄλλας ἐπιςολὰς τοῦ Παύλου τὴν πρὸς τὸν Τίτον, καὶ διὰ τὸ συντομώτερον, καὶ διότι εἶναι μί' ἀπὸ τὰς τρεῖς (1), τὰς ὁποίας ἔλεγεν ὁ ἱερὸς Αὐγουςῖνος ὅτι χρεωςεῖ νὰ ἔχῃ πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν ὅςις ἐπαγγέλεται διδάσκαλος τῆς ἐκκλησίας : Has tres apostolicas epistolas ante oculos habere debet, cui est in ecclesia doctoris persona imposita (2).

Ὅλοι, χωρὶς ἐξαίρεσιν, ἔχομεν χρείαν τῶν ἀποστολικῶν παραγγελμάτων· ἀλλ' ἀσυγκρίτως πλέον τῶν κοσμικῶν χρεωςοῦν νὰ ἀσχολῶνται εἰς τὴν μελέτην καὶ πρᾶξιν αὐτῶν οἱ ἱερωμένοι, διὰ νὰ ἔχωσι τὸ δίκαιον νὰ τὰ διδάσκωσι τοὺς κοσμικοὺς μὲ παῤῥησίαν, δείχνοντες μὲ τὴν μίαν χεῖρα τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ μὲ τὴν ἄλλην, ὅλην εἰς ὅλων τοὺς ὀφθαλμοὺς γυμνὴν καὶ τετραχηλισμένην τὴν ἰδίαν αὐτῶν διαγωγὴν, « Προνοούμενοι » καλὰ οὐ μόνον ἐνώπιον κυρίου, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ἀνθρώ- » πων » (3).

Αὐτοὶ εἶναι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· καὶ πῶς ἔχουν νὰ διαλύσωσι τὸ σκότος, ἂν δὲν καταλάμπωσι καθημέραν τὸν κόσμον μὲ τὰ καλά των ἔργα; (4). Αὐτοὶ εἶναι οἱ ὁδηγοί μας, καὶ

---

(1) Ταύτην καὶ τὰς δύο πρὸς Τιμόθεον- ═══ (2) Apud Fabric. *Bibliothec. Græc.* tom. III, pag. 158. ═══ (3) Β. Πρὸς Κορυνθίους, ή, 21. ═══ (4) Ματθ. ἑ, 14-16.

¿πῶς ἔχουν τὰ ἐμποδίσωσι τοὺς ὁδηγουμένους νὰ πέσωσιν ὁμοῦ μ' αὐτοὺς εἰς τὸν βόθυνον, ἂν ἦναι τυφλοί; (1). Αὐτοὶ εἶναι τὸ ἅλας τῆς γῆς, καὶ ¿πῶς, αὐτοὶ πρῶτοι σαπημένοι, ἔχουν νὰ γαληνίσωσιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν κοσμικῶν τὸν βρασμὸν τῶν παθῶν, καὶ νὰ παύσωσι τὴν ἠθικὴν σῆψιν; Τὸ παραβολικὸν ἅλας τοῦτο φυλάσσει τὸν σύνδεσμον τῆς εἰρήνης καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν πολιτείαν « Ἔχετε » ἐν ἑαυτοῖς ἅλας καὶ εἰρηνεύετε (2) » ἀπαράλλακτα ὡς τὸ ἀληθινὸν ἅλας ἐμποδίζει τὴν σῆψιν καὶ διάλυσιν τῶν φυσικῶν σωμάτων. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν, οἱ καλοὶ προεστῶτες, δημιουργοῦν τοὺς ὄντως καλοὺς χριστιανούς· εἰς τὴν πολιτείαν πάλιν, οἱ καλοὶ κυβερνῆται λαμβάνοντες ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἱερέων καλοὺς χριστιανούς, δὲν ἀπαντοῦν δυσκολίαν νὰ τοὺς καταστήσωσι καὶ καλοὺς πολίτας, ὑποτασσόμενοι αὐτοὶ πρῶτοι εἰς τοὺς νόμους, μηδὲ κατεξουσιάζοντες ὡς ἐθνικοὶ τοὺς ἴσους καὶ ὁμοίους των ἀδελφούς. Εἰς ἕνα λόγον, ὡς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, μόνοι οἱ νόμοι τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ κυβερνῶσι καὶ τοὺς ποιμαίνοντας καὶ τοὺς ποιμαινομένους, παρόμοια καὶ εἰς τὴν πολιτείαν, καὶ ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, ἕνα μόνον δεσπότην, τὸν ἀπ' ὅλους συμφωνημένον νόμον χρεωστοῦν νὰ γνωρίζωσι, καὶ μόνον τὸν ζυγὸν τοῦ νόμου νὰ βαστάζωσιν ἐπίσης ὅλοι, διὰ νὰ μὴ βαρύνεται κανεῖς πλέον τῶν ἄλλων. Ὡς ὁ ἐπιβαλλόμενος εἰς τὴν ἐκκλησίαν ζυγὸς τοῦ Χριστοῦ

---

(1) Λουκ. ς', 39. —— (2) Μάρκ. θ', 50.

ὠνομάσθη χρηςὸς καὶ ἐλαφρὸς (1), διὰ τὴν ὀφειλομένην ἐξίσου ἱερωμένων καὶ κοσμικῶν ὑποταγὴν εἰς αὐτόν, ὁμοίως καὶ ὁ πολιτικὸς ζυγὸς ἐλαφρύνεται καὶ γίνεται χρηςὸς, ὅταν οἱ ὀνομαζόμενοι ἄρχοντες, ὡς ἀληθεῖς ὑπηρέται καὶ διάκονοι τοῦ νόμου, ὑποβάλλωσι πρῶτοι τὸν αὐχένα των εἰς αὐτόν. Διάκονοι Θεοῦ ὠνομάσθησαν καὶ αὐτοὶ (2), ὡς οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ποιμένες (3), καὶ Διάκονοι δικαιοσύνης· διότι ὁ ὀρθὸς πολιτικὸς νόμος εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ ὁ νόμος τοῦ Χριςοῦ, ἐπειδὴ τὴν ἰσονομίαν διδάσκουν καὶ οἱ δύο. Οὐαὶ εἰς τὸν τολμῶντα νὰ διασείσῃ τοπαραμικρὸν τὴν ἱερὰν ταύτην ἰσονομίαν, ἀναγκάζων ἄλλους νὰ ὑποτάσσωνται εἰς νόμον, τὸν ὁποῖον αὐτὸς καταπατεῖ! καὶ θερίζων αἰσχροκερδῶς (4) τοὺς καρποὺς τῶν ἐργαζομένων, διὰ τὰς ἰδίας ἢ τῶν κολάκων του τρυφάς! Οὐαὶ εἰς τὸν τολμῶντα νὰ καταςαθῇ δεσπότης τοῦ νόμου, ἀντὶ νὰ διακονῇ τὸν νόμον! Δὲν αἰσθάνετ' ὁ ταλαίπωρος, ὅτι ἀπὸ διάκονον δικαιοσύνης ἐμεταμορφώθη εἰς διάκονον τοῦ Σατανᾶ (5).

---

(1) « Ὁ γὰρ ζυγός μου χρηςὸς, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐςιν » (Ματθ. ια', 30). ═══ (2) « Θεοῦ γὰρ διάκονός ἐςί σοι εἰς τὸ ἀγα- » θόν » (Πρὸς Ῥωμ. ιγ', 4). ═══ (3) « Ἐν παντὶ συνιςῶντες ἑαυτοὺς, » ὡς Θεοῦ διάκονοι » (Β. πρὸς Κορινθ. ς', 4). ═══ (4) « Ποιμάνατε » τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ Θεοῦ, ἐπισκοποῦντες μὴ ἀναγκαςῶς, ἀλλ' » ἑκουσίως· μηδὲ αἰσχροκερδῶς, ἀλλὰ προθύμως· μηδ' ὡς κατα- » κυριεύοντες τῶν κλήρων, ἀλλὰ τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνίου » (Α. Πέτρ. ε', 2-3). ═══ (5) « Οἱ διάκονοι αὐτοῦ [τοῦ Σατανᾶ] μετα- » σχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύνης » (Β. Πρὸς Κορινθ. ια', 15).

Τῶν Ἀποςόλων τὰ παραγγέλματα ταῦτα ἐξηγοῦν καὶ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ περιεχομένου εἰς τὸν παρόντα τρίτον τόμον τῶν Ἀτάκτων τρίτου συνταγματίου, τοῦ Διαλόγου λέγω ΠΕΡῚ ΤΟΫ́ ἘΝ ἹΕΡΟΣΟΛΎΜΟΙΣ ἉΓΊΟΥ ΦΩΤῸΣ, τοῦ κατέτος φαινομένου εἰς τὸν τάφον τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ δύο ταῦτα μάλιςα παραγγέλλει ὁ Ἀπόςολος εἰς τοὺς συγχρόνους του ποιμένας τῶν ἐκκλησιῶν, νὰ φεύγωσι τὴν φιλαρχίαν, ἥτις γεννᾷ τὴν αὐτοδέσποτον καὶ τυραννικὴν κυβέρνησιν τοῦ ποιμνίου, καὶ νὰ βδελύσσωνται τὴν αἰσχροκέρδειαν τὴν γεννωμένην ἐξανάγκης ἀπὸ τὴν φιλοχρηματίαν· « Μὴ ἀναγκαςῶς, » μηδὲ αἰσχροκερδῶς. » Ἦσαν ἄρα καὶ εἰς αὐτοὺς τῶν ἀποστόλων τοὺς χρόνους ἐπίσκοποι αἰσχροκερδεῖς καὶ φίλαρχοι· καὶ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράδοξον. Πολλοὶ ἐκ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐξαιρέτως τῶν Φαρισαίων, ἐναγκαλίσθησαν τὴν πίςιν τοῦ Χριςοῦ, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔγιναν καὶ κήρυκες Εὐαγγελίου, κ' ἐπροβιβάσθησαν καὶ εἰς ἐπισκοπάς· αὐτὸς ὁ Παῦλος καυχᾶται, ὅτι ἦτο τοῦ τάγματος τῶν Φαρισαίων, πρὶν πιςεύσῃ εἰς Χριςόν· « Περιτομὴ ὀκταήμερος, ἐκ γένους Ἰσραὴλ, » φυλῆς Βενιαμὶν, Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων, κατὰ νόμον Φα» ρισαῖος.... Ἀλλ' ἅτινα ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἥγημαι διὰ τὸν » Χριςὸν ζημίαν » (1). Δὲν ἐμιμήθησαν ὅμως ὅλοι τὸν Παῦλον. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἔγιναν χριςιανοὶ, πλὴν διὰ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἔμελλαν νὰ χαίρωνται καὶ εἰς τὸν χριςιανισμὸν ὅσα κέρδη ἀπέλαυαν ἀπὸ τὸν μωρὸν ὄχλον τῆς Ἰουδαίας. Ὡς

(1) Πρὸς Φιλιππησ. γ', 5 καὶ 7.

ἐκυβερνοῦσαν τοὺς Ἰουδαίους ἀναγκαςῶς, φορτίζοντες αὐτοὺς φορτία δυσβάςακτα (1), οὕτως ἐσπούδαζαν νὰ κάμνωσι δυσβάςακτον καὶ τοῦ Χριςοῦ τὸ ἐλαφρὸν φορτίον (2). Ὅσας ἀπέλαυαν ἀπ' ἐκείνους πρωτοκαθεδρίας καὶ πρωτοκλισίας (3), μὲ τὰς αὐτὰς ἀπαιτοῦσαν νὰ τιμῶνται καὶ ἀπὸ τοὺς χριςιανούς. Ὡς ἐπλανοῦσαν μὲ τὴν ὑπόκρισιν τὰς μωρὰς τῶν Ἰουδαίων χήρας, καὶ ἐσφετερίζοντο αἰσχροκερδῶς τῶν ὀρφανῶν τὰ κτήματα (4), διὰ τὴν αὐτὴν αἰσχροκέρδειαν καὶ μὲ τὴν αὐτὴν ὑπόκρισιν ἔμβαιναν καὶ εἰς τῶν χριςιανῶν τὰς κατοικίας, διὰ νὰ ληςεύωσι τὰ μωρὰ γυναικάρια (5), καὶ νὰ φέρωσιν ἀνωκάτω τὴν οἰκιακὴν αὐτῶν κατάςασιν (6).

Τούτους ἐμιμήθησαν καὶ πολλοὶ ἀπὸ τὰ ἔθνη, γινόμενοι χριςιανοὶ, Ἕλληνες ἢ Ῥωμαῖοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων δὲν ἔλειπαν ἄλλου εἴδους Φαρισαῖοι, ὑποκριταὶ, αἰσχροκερδεῖς καὶ φίλαρχοι ὄχι ὀλιγώτερον τῶν Ἰουδαϊκῶν Φαρισαίων, καὶ ἐπληθύνοντο καθημέραν ἀναλόγως μὲ τὴν καθημέραν αὔξησιν τῆς κοινῆς ἀπαιδευσίας, ἕως εὑρήκασι πορισὰς καὶ προςάτας τῆς αἰσχροκερδείας των καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς.

Τῶν βασιλέων τούτων οἱ πλειότεροι, κατὰ τὴν ἀψευδεςάτην μαρτυρίαν τῆς ἱςορίας τοῦ μεσαιῶνος, τὄνομα μόνον ἦσαν χριςιανοί. Καθὼς οἱ προκάτοχοί των ἐθνικοὶ κατεξουσίαζαν

(1) Λουκ. ια', 46.—(2) Ματθ. ια', 30.—(3) Ὁ αὐτ. κγ', 6.—(4) Λουκ. κ', 47.—(5) Β. Πρὸς Τιμόθ. γ', 6.—(6) Πρὸς Τίτ. α', 11.

τὰ ἔθνη, ὡς ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν (1), τὸν αὐτὸν ἐθνικὸν δεσποτισμὸν ἐδέσποζαν καὶ γενόμενοι χριστιανοί, ἕως νὰ φυλάξωσι καὶ αὐτὸ τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας τὸ βλάσφημον ὄνομα, τὸ Αὐτοκράτωρ(2). Ὡς μονοκράτορες λοιπὸν ἀνυπεύθυνοι ἰδιοποιήθησαν τὴν ἐξουσίαν νὰ τρυφῶσιν ἀπὸ τοῦ λαοῦ τοὺς ἱδρῶτας, μηδὲ νὰ σέβωνται πλέον μήτε κτῆσιν, μήτε τιμήν, μήτ' αὐτὴν τῶν ὑπηκόων τὴν ζωήν.

Ἀλλὰ τόση καταδυναστεία ἔπρεπε φυσικὰ νὰ κινῇ εἰς γογγυσμούς, καὶ νὰ διεγείρῃ κἄποτε εἰς στάσεις τὸν καταθλιβόμενον λαόν. Εὑρέθη καὶ τούτου θεραπεία, ἡ καθ' ὑπόκρισιν εὐλάβεια εἰς τὰ θεῖα, καὶ ἀκολούθως ἡ πρὸς τοὺς ὑπηρέτας τῶν θείων καταφυγή. Βλέποντες πολλοὺς τῶν ἱερωμένων φορολογοῦντας τὸν λαὸν μὲ πρόφασιν νὰ τοῦ ἐξαλείψωσι πᾶσαν ἀδικίαν μὲ τὰς πρὸς Θεὸν πρεσβείας των, εἶπαν καθ' ἑαυτούς, ὅ,τι ἔλεγαν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς δυνάστας· Μέρος τῶν ἀδικημάτων μου πρέπει νὰ προσφέρω εἰς τοὺς θεούς, διὰ νὰ ἀπολαύω τὰ ἀπὸ τῆς ἀδικίας κέρδη, χωρὶς φόβον μή με κολάσωσι δι' αὐτὰ οἱ θεοί· « Ἀδικητέον καὶ θυτέον ἀπὸ » τῶν ἀδικημάτων· ἄδικοι γὰρ ὄντες κερδανοῦμέν τε, καὶ

(1) Ματθ. κ', 25. ——— (2) Τὸ Αὐτοκράτωρ, σημαίνει Μονοκράτωρ· καὶ τοιοῦτος εἶναι καὶ ὁμολογεῖται μόνος ὁ Θεός. « Μό» νον δυνάστην, βασιλέα τῶν βασιλευόντων, καὶ κύριον τῶν κυριευόν» των » τὸν ὀνομάζει ὁ Ἀπόστολος (Α. Πρὸς Τιμόθ. ϛ', 15). Βλασφημεῖ λοιπὸν τὸν Θεόν, ὄχι μόνον ὅστις τὸν ἀρνεῖται, ἀλλὰ καὶ ὁ σφετεριζόμενος τὰ εἰς μόνον ἐκεῖνον ἀνήκοντα ἐπίθετα.

» λισσόμενοι, ὑπερβαίνοντες καὶ ἁμαρτάνοντες, πείθοντες » αὐτοὺς [τοὺς θεοὺς] ἀζήμιοι ἀπαλλάξομεν (1). »

Ἀνήγειραν λοιπὸν ἀπὸ τοῦ ἀναστενάζοντος λαοῦ τοὺς ἱδρῶτας μεγαλοπρεπεστάτους ναοὺς, εἰς τιμὴν ἐκείνου, περὶ τοῦ ὁποίου ἐλέχθη τὸ « Οὐχ ὁ ὕψιστος ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ (2) » καὶ ἐμετάβαλαν τοὺς ταπεινοὺς εὐκτηρίους οἴκους τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς πολυτελέστατα καὶ πολυπληθῆ ἐθνικὰ ἱερὰ, ἀναγκαῖα εἰς τοὺς ἐθνικοὺς, νὰ κατοικίζωσι τοὺς ἀπείρους των θεοὺς, τῶν ὁποίων καθενὸς τὴν ἐξαίρετον προστασίαν τόσον πλέον εἶχε πᾶσα μία πόλις νὰ ἐλπίζῃ, ὅσον μεγαλοπρεπέστερα ἐκατοίκιζε τὸν προστάτην της θεόν (3).

---

(1) Πλάτων, Περὶ πολιτ. II, σελ. 366. —— (2) Πράξ. Ἀποστ. ζ', 48. —— (3) Ὅτι τοιοῦτον εἶχε σκοπὸν ἡ πολυτέλεια τῶν ἐθνικῶν ἱερῶν, τὸ μαρτυρεῖ ἡ πρὸς τοὺς θεοὺς δεισιδαιμονία των. Γνωστὴ εἶναι ἡ Πολιοῦχος Ἀθηνᾶ τῶν Ἀθηναίων, ὁ Ἕρκιος Ζεὺς τῶν Λακεδαιμονίων (Ἡρόδοτ. V, 82, VI, 68), καὶ ἄλλοι ἄλλων πόλεων προστάται καὶ σωτῆρες θεοί. Οἱ Σάμιοι καὶ ἔδεσαν μὲ σχοινία τὸ ἄγαλμα τῆς προστάτιδος Ἥρας, νὰ μὴ τοὺς φύγῃ (Ἀθην. XV, σελ. 672). Οἱ Ῥωμαῖοι, δεισιδαιμονέστεροι τῶν Ἑλλήνων, ἐφύλασσαν μυστικὸν καὶ ἀκατονόμαστον τὸν προστάτην τῆς Ῥώμης θεὸν, ἐξ αἰτίας τοιαύτης· Ὅτε ἐπολέμει πόλις πρὸς πόλιν, οἱ ἐχθροὶ, πρὶν ἐμβῶσιν εἰς τὴν πολεμουμένην πόλιν, ἐσυνείθιζαν νὰ προσκαλῶσιν ἔξωθεν μεγαλοφώνως τὸν προστάτην αὐτῆς, νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπ' αὐτὴν (Πλουτάρχ. Κεφ. καταγρ. Ῥωμ. τόμ. VII, σελ. 126, Reisk) καὶ τοῦτο, ὄχι μόνον διὰ νὰ στερήσωσι τοὺς ἐχθροὺς τὴν θείαν προστασίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ πρὸς αὐτὸν τὸν θεὸν σέβας, μὴ θέλοντες δηλαδὴ νὰ τὸν συναιχμαλωτίσωσι μὲ τοὺς πολίτας. Ἡ τοιαύτη μωρὰ καὶ δεισιδαίμων πρόσκλησις ὠνομάζετο Ἔκκλησις (Evocatio). Οὕτως ἐξεκάλεσαν αὐτοὶ

Κατεςόλισαν τοὺς ἱερουργοῦντας τὰ μυςήρια τοῦ Χριςοῦ μὲ χρυσοῦφαντα καὶ ποικιλτὰ ἐνδύματα, πολυτελέςερα τῆς ςολῆς τοῦ Ἀαρὼν (1), μ' ὅλον ὅτι ἡ Θρησκεία ἔπαυσε νὰ ἦναι πλέον κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρὼν (2). Τοὺς κατεπλούτισαν μὲ σατραπικὰ εἰσοδήματα, καὶ τοὺς ἐκραταίωσαν ὑπὲρ τοὺς σατράπας, συγχωρήσαντες εἰς αὐτοὺς μερίδα τῆς ἰδίας των ἐξουσίας, ἥτις ἔμελλε μὲ τὸν καιρὸν ν' αὐξηθῇ ἕως νὰ καταςαθῇ φοϐερὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς (3).

Δὲν ἠρκέσθησαν εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἔκτισαν καὶ φρούρια, ὀνομάσαντες αὐτὰ Μοναςήρια, καὶ τὰ ἐπροίκισαν ἀπὸ τὰ κοινὰ τῶν πολιτῶν κτήματα, διὰ νὰ κατοικῶσιν εἰς αὐτὰ, ὄχι ςρατιῶται φύλακες τῆς κοινῆς ἐλευθερίας, ἢ ἐργάται ἀναγκαῖοι εἰς τὴν προκοπὴν τῆς βιομηχανίας, ἀλλ' ἐπαγγελλόμενοι ἄρνησιν τοῦ κόσμου, ἄνθρωποι ἀργοὶ, οἱ ὁποῖοι ἄλλην ἀμοιϐὴν δὲν ἔμελλαν νὰ δώσωσιν εἰς τὸν ἐργαζόμενον δι' αὐτοὺς ταλαίπωρον λαὸν, παρὰ νὰ κολακεύωσι τοὺς τυράννους

οἱ λῃςαὶ τῶν ἀλλοτρίων Ῥωμαῖοι τοὺς Θεοὺς τῆς Καρχηδόνος καὶ τῆς Κορίνθου, πρὶν καταςρέψωσι τὰς λαμπρὰς καὶ δυςυχεῖς ταύτας πόλεις (Macrob. *Saturnal.* III, 9, pag. 435). Φοϐούμενοι λοιπὸν μὴ πάθωσι καὶ αὐτοὶ τὰ αὐτὰ ποτὲ ἀπ' ἄλλους, ἔκρυπταν τοῦ προςάτου των θεοῦ τὸ ὄνομα.

(1) Ἐξόδ. κή, 1-43. —— (2) Πρὸς Ἑϐρ. ς', 20, ζ', 1-21. —— (3) Μάρτυς ἡ παρελθοῦσα διαγωγὴ τῶν Μακαριωτάτων τῆς Ῥώμης ἐπισκόπων, καὶ ἡ σημερινὴ, ἀφοῦ ἔχασαν τὴν κατὰ τῶν βασιλέων τυραννίαν, ἀκατάπαυςος αὐτῶν σπουδὴ νὰ τὴν ἀνακτήσωσιν, ἀναςήσαντες (πρᾶγμ' ἀπίςευτον!) τοὺς Γιανιτσάρους των Ἰησουΐτας.

του (1), διὰ νὰ συμμερίζωνται καὶ τὴν βίαν καὶ τὸν δόλον τῶν τυράννων κατὰ τοῦ λαοῦ, καὶ νὰ κυβερνῶσι καὶ αὐτοὶ, ἐναντίον τῆς ἀποστολικῆς παραγγελίας, ἀναγκαςῶς καὶ αἰσχροκερδῶς, ὡς οἱ κοσμικοὶ τύραννοι, τὸν λαόν.

Εἰς ὅλων κοινῶς τῶν ἀνθρώπων τὰς ψυχὰς ἀρχὴ καὶ πλοῦτος αὐξάνουν, δὲν σβένουν τὴν δίψαν τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ πλούτου. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη δίψα γίνεται ἔτι φλογιστικωτέρα, ὅταν οἱ πλουτοῦντες καὶ ἄρχοντες ἐπαγγέλλωνται καὶ ἀγαμίαν. Ὅςις ἔχει τέκνα καὶ γυναῖκα, μετριάζει ὁπωσοῦν τὰ πάθη του, περισπαζόμενος ἀπὸ πολλὰς ἄλλας φροντίδας βιωτικὰς, καὶ ἀπὸ τὴν γλυκυτάτην ἔμφυτον ςοργὴν πρὸς τοὺς οἰκείους, καὶ τὴν περὶ αὐτῶν πρόνοιαν,

---

(1) Παρατρέχω τὰ εἰς τὸν δεσπότην Ναπολέοντα πολλῶν ἱερωμένων δουλοπρεπῆ ἐγκώμια, ὡς ἀπὸ πολλοὺς ἔτι μνημονευόμενα, καὶ ἀρκοῦμαι εἰς τὴν εἰς ὀλίγους ἴσως γνωςὴν διαγωγὴν αὐτῶν πρὸς ἄλλον ἀρχαιότερον δεσπότην, Λοδοβίκον τὸν δέκατον τέταρτον. Ὁ δεσπότης οὗτος, ὅςις ἐφορολόγει ἀσπλάγχνως τοὺς ὑπηκόους « ἕως νὰ τῶν βυζάνῃ καὶ » αὐτὸ τὸ αἷμα μέχρι τοῦ ἐμπύου » (qui tirait le sang de tous ses sujets jusques au pus), κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἰδίων του αὐλικῶν, κατακλυζόμενος ὅμως τὴν συνείδησιν ἀπὸ τὸ ἐμπυωμένον αἷμα τοῦτο, ἐζήτησε πνευματικὴν θεραπείαν ἀπὸ τὸν πνευματικόν του πατέρα, τὸν Ἰησουΐτην Τελλιέρον (Tellier). Ὁ δὲ ἀσεβέστατος Ἰησουΐτης δὲν ἔφριξε νὰ τοῦ γαληνίσῃ τὴν συνείδησιν, πιςόνων αὐτὸν, ὅτι « Ὅλα τὰ » ὑπάρχοντα τῶν ὑπηκόων ἦσαν ἴδιά του κτήματα, καὶ λαμβάνων » αὐτὰ, ἐλάμβανε τὰ ἴδιά του » (Tous les biens de ses sujets étaient à lui en propre, et que, quand il les prenait, il ne prenait que ce qui lui appartenait). Ἴδε *Mémoir. du Duc de* Saint-Simon, etc, tom. IX, pag. 42-44.

ὡς διαδόχων καὶ σωτήρων τοῦ ὀνόματός του. Ἀλλ' ὁ ἄγαμος, ὡπλισμένος μὲ χρυσὸν καὶ ἐξουσίαν, σπουδάζει ν' ἀπολαύσῃ κατακόρως ὅλας τοῦ χρυσοῦ καὶ τῆς ἐξουσίας τὰς ἡδονάς· μηδ' ἔχων αἵματος ἢ ὀνόματος διαδοχὴν, φθονεῖ τρόπον τινὰ ν' ἀφήσῃ πλουσιώτερον ἢ κραταιότερον ἐξοπίσω του κἄνένα. « Φάγωμεν καὶ πίωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν » (1). Μετὰ τὸν θάνατόν μου (λέγει) ἂς καταςραφῇ ὅλος ὁ κόσμος ἄνω κάτω· ¿ τί με μέλει; ἐγὼ εἶμαι κατὰ πάντα εὐτυχής.

Ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί·
Οὐδὲν μέλει μοι· τἀμὰ γὰρ καλῶς ἔχει (2).

Τοιαύτη ψυχῆς διάθεσις φυσικὰ ἔχει σύντροφον τὴν βίαν· καὶ ἐπειδὴ ἡ βία, ὅσον κραταιὰ καὶ ἂν ἦναι, ἀπαντᾷ πολλάκις ἀπροσδόκητα ἐμπόδια, ἀναγκάζεται νὰ προσλάβῃ σύμμαχον αὐτῆς τὸν δόλον καὶ τὴν ὑπόκρισιν· καὶ τότε γίνεται λύκος ἀληθὴς ἐνδυμένος δέρμα προβάτου, καὶ ὄχι ἱερεὺς χριςιανὸς, στολισμένος, ὡς παραγγέλλει ὁ προφήτης, τὴν δικαιοσύνην (3).

Ἀπὸ ταύτην τὴν ἐλεεινὴν μεταμόρφωσιν ἐγεννήθησαν πολλαὶ ἱεροπραξίαι ἄγνωστοι εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησίαν· ἐπλάσθησαν πολλὰ λείψανα μαρτύρων ψευδῆ, καὶ τὸ χειρότερον, ἐτολμήθησαν καὶ θαύματα ἄγνωςα εἰς τοὺς Ἀποςόλους καὶ εἰς τοὺς πατέρας τῆς ἐκκλησίας· καὶ τὸ χείριςον, ἠμελήθη παντάπασιν ἡ παιδεία τοῦ κοινοῦ λαοῦ. Εἰς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι

(1) Α. Πρὸς Κορινθ. ιέ, 32. — (2) Εὐριπίδ. ἐξ ἀδήλ. δράμ. —
(3) « Οἱ ἱερεῖς σου ἐνδύσονται δικαιοσύνην » ψαλμ. ρλά, 9.

ἔκαμαν πορισμὸν τὴν εὐσέβειαν (1), καὶ ἐμετάβαλαν τὴν ἐκκλησίαν εἰς μετακράτου ἐργαστήριον, δὲν ἐσύμφερε πλέον λαὸς φωτισμένος (2).

Ἀπὸ τὰ πολλὰ ταῦτα τῆς αἰσχροκερδίας θαύματα ἐχρημάτισε καὶ ἡ κατ᾽ ἔτος φανέρωσις τοῦ λεγομένου Ἁγίου φωτὸς εἰς τὸν τάφον τοῦ Χριστοῦ. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς Ῥώμης ὀνειδίζουν σκληρῶς τὴν μωρίαν (ὡς τὴν ὀνομάζουν) τῶν Ἀνατολικῶν, ὅτι πιστεύουν θαῦμα ψευδὲς, πλασμένον ἀπὸ ἐκκλησιαστικοὺς τῆς Ἀνατολῆς.

Ἔπρεπεν ὅμως νὰ συλλογισθῶσιν, ἀπὸ πότε ἤρχισαν οἱ Γραικοὶ νὰ ὀνομάζωσι καὶ νὰ πιστεύωσιν Ἅγιον φῶς. Ἀπὸ τότε (χάρις εἰς τὴν μωρὰν κυβέρνησιν τῶν Γραικορωμαίων Αὐτοκρατόρων) ὁπότε ἡ παιδεία ἀφῆκεν ὁλόκληρον τὸν κοινὸν λαὸν, καὶ κατακρωτηριασμένη ἐπεριωρίσθη εἰς ὀλίγων τινῶν σχολαστικῶν κεφαλάς. Αὐτὴ ἔφερε μὲ τὸ Ἅγιον φῶς καὶ τοὺς σκοτεινοὺς Μουσουλμάνους, τῶν ὁποίων ἡ λοιμικὴ πνοὴ, καὶ ἂν ἔμεινε ἀμυδρόν τι λείψανον παιδείας, τὸ ἀπέσβεσεν ὁλότελα.

Τῆς Ἑλλάδος ὁ κοινὸς λαὸς μωρὸς ὅτι πιστεύει τὸ Ἅγιον φῶς! ὁπότε ὁ κοινὸς λαὸς τῶν ἐπαγγελλομένων φωτισμένων

(1) Πρὸς Τιμόθ. Α. ς΄, 5. —— (2) Εἶναι σχεδὸν ἀπίστευτος ἡ προθυμία τῶν Ἰησουϊτῶν, νὰ ἐμποδίσωσι τὴν παιδείαν, ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Γαλλίαν, ὅπου ἡ ἐμπόδισίς της, ἔγινε τὴν σήμερον ἀδύνατος. Ἴδε τὰς Γαλλικὰς ἐφημερίδας τοῦ παρελθόντος μηνὸς Αὐγούστου, καὶ ἐξαιρέτως τὴν ὀνομαζομένην La Tribune des départemens, τῆς 5 τοῦ Σεπτεμβρίου 1829.

ναχοὺς ἠκούσθη πρῶτον τὸ ὑπὲρ πάντα τὰ θαύματα ἱεροσολυμικὸν φῶς, καὶ 300 ἔτη πρὸ τούτου, πάλιν ἀπὸ Δυτικοὺς, ἐθαυματουργεῖτο ἄλλο παρόμοιον εἰς τὴν Γαλλίαν.

Ἐὰν τινὲς ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους Μονάχοὺς, ἢ δι' ἀνάγκην, ἢ (ἔξω καὶ τοῦτο) διὰ πλεονεξίαν δὲν τὸ κατέπαυσαν, ὁ δὲ ταλαίπωρος λαὸς, ἔτρεχε, δι' ἀπαιδευσίαν, εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ, ;τί ἐδύνατο νὰ κάμῃ εἰς τοῦτο ἡ Ἀνατολικὴ ἐκκλησία; ;Καταθλιμμένη ἀπὸ ζυγὸν ἀνυπόφορον, πῶς ἠμποροῦσε νὰ καταργήσῃ συνοδικῶς θαῦμα πιστευόμενον ἀπὸ λαὸν ἀπαίδευτον πολύν; Ἠρκέσθη λοιπὸν εἰς τὴν σιωπὴν, εὐχομένη τὴν κατάλυσιν τοῦ τυράννου, καὶ προσμένουσα τῆς παιδείας τὴν ἐξάπλωσιν εἰς τὸν λαὸν, ἐκ τῆς ὁποίας ἔμελλαν νὰ φανερωθῶσι καὶ τὰ γενέθλια, καὶ οἱ γεννήτορες τοῦ θαύματος.

Ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὸ ἑξῆς, ὅτε καὶ μέρος τῶν Ἀνατολικῶν ἐλευθερώθη ἀπὸ τὸν τυραννικὸν ζυγὸν, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν παρὰ τὰς ἄλλας γνώσεις, ἤρχισαν νὰ ἐρευνῶσι καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, καὶ νὰ κρίνωσι τὴν παρελθοῦσαν καὶ Ἀνατολικῶν καὶ Δυτικῶν διαγωγήν· ἀπὸ τοῦ νῦν (λέγω) εἰς τὸ ἑξῆς ἂς προσμένωσιν οἱ κατήγοροί μας νὰ μάθωσιν, ἂν μέλλωμεν νὰ τρέχωμεν ἀκόμη εἰς προσκύνησιν τοῦ πλασθέντος εἰς τοῦ μεσαιῶνος τὸ σκότος ἀπὸ σκοτιστὰς Καπουκίνους Ἁγίου φωτὸς, διὰ νὰ μᾶς ὀνειδίζωσι κἂν δικαίως.

Τοιοῦτον ὅμως θρίαμβον μὴν ἐλπίζωσι ποτὲ κατὰ τῶν ἐλευθερωμένων Ἑλλήνων. Ὅλοι καὶ ἱερωμένοι των καὶ κοσμικοὶ, δοξολογοῦντες τὸν ἐλευθερώσαντα αὐτοὺς ἀπὸ τὴν αἰσχύνην τῆς δουλείας Θεὸν, θέλουν σπουδάσειν νὰ καθαρισθῶσιν ἀπὸ πάσης

δεισιδαιμονίας ὄνειδος· « Περίελε τὸν ὀνειδισμόν μου ὃν ὑπ-
» ώπτευσα, ὅτι τὰ κρίματά σου χρηςά (1). »

Τὰ χρηςὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα ἐπανέφεραν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν πρὸ πολλοῦ ἐξορισθεῖσαν ἐλευθερίαν· αὐτὰ ταῦτα (μὴν ἀμφιβάλλωμεν) θέλουν γεννήσειν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν των τοιούτους ἱεροπρεπεῖς καὶ ἀνεγκλήτους ποιμένας, ἐχθροὺς τῶν μύθων, ὁποίους τοὺς παραγγέλλει ὁ Ἀπόςολος εἰς τὴν πρὸς Τίτον ἐπιςολήν του (2). Αὐτοὶ πρῶτοι μέλλουν, καὶ τὸ γέννημα τοῦ σκότους φῶς νὰ σβέσωσι, καὶ τοὺς τρέχοντας εἰς θέαν καὶ προσκύνησιν αὐτοῦ νὰ ἐμποδίζωσιν. Ὡς ἤθελ' εἶσθαι ἀσέβεια ἡ τοιαύτη ἐμπόδισις, ἂν τὸ θαῦμα ἦτον ἀληθὲς, ἀσεβέςερος εἰς τὸ ἑξῆς θέλει κρίνεσθαι, ὅςις δὲν ἐμποδίζει τοὺς χριςιανοὺς ἀπὸ τὴν προσκύνησιν αὐτοῦ, ἀφοῦ ἀποδειχθῇ ἀναντιῤῥήτως πλάσμα, καὶ πλάσμα ὄχι Ἀνατολικῶν, ἀλλὰ ξένων λαοπλάνων Μοναχῶν.

Ἐάν τις ἢ δι' ἄγνοιαν, ἢ δι' ἄλλο τι τέλος, μ' ἐρωτήσῃ, ἂν δὲν φοβῶμαι, μὴν ἐρημωθῶσιν οἱ ἱεροὶ τόποι, δι' ἔλλειψιν τῆς ἀπὸ τοὺς προσκυνητὰς ἐτησίου χορηγίας, τὸν ἀντερωτῶ κ' ἐγὼ, ἂν προκρίνῃ νὰ μαίνεται ἀσεβῶς τοῦ Χριςοῦ ὁ ἱερὸς τάφος μὲ πλαςὰ θαύματα, ἂν χαίρῃ ν' ἀκούῃ τὴν Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν ὀνειδιζομένην, διὰ θαυματοποιίαν ἀναίσχυντον, ἀπ' αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς πλάσαντας ἀναισχύντως τὸ θαῦμα, ἂν προκρίνῃ, λέγω, ὅλα ταῦτα, παρὰ νὰ σέβεται καὶ νὰ πιςεύῃ ἀψευδῶς ἐκεῖνον, ὅςις εἶπεν, « Ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια (3). »

---

(1) Ψαλμ. ιηθ', 39. ═══ (2) Ἰδ. κατωτέρ. σελ. 283 καὶ 285. ═══ (3) Ἰωάνν. ιδ', 6.

Ἔπειτα, οὐδ' ἐμποδίζει κανεῖς κανένα ἀπὸ τῶν Ἱεροσολύμων τὴν προσκύνησιν· ἡ ἐμπόδισις ἀποβλέπει μόνον τὸ θαῦμα. Ἀφοῦ τοῦτο παύσῃ νὰ θαυματουργῆται, συγχωρημένον εἰς καθένα νὰ ταξιδεύῃ καὶ νὰ ἐξοδεύῃ μὲ θορύβους καὶ κινδύνους τὰ χρήματά του εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἂν δὲν ἔχῃ πῶς νὰ τὰ ἐξοδεύσῃ, ἡσυχάζων εἰς τὸν οἶκόν του, μὲ ὠφέλειαν τῆς πατρίδος.

Τοῦτο μόνον ἂς πιςεύῃ ἀδιςάκτως, ὅτι ὅπου εἶναι χριςιανικὴ ἐκκλησία, ἐκεῖ εἶναι καὶ ὁ Χριςὸς, ὅπου ἀναγινώσκεται καὶ διδάσκεται Χριςοῦ εὐαγγέλιον, ἐκεῖ εἶναι καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ. Ὅπου εἶναι κολυμβήθρα βαπτίσματος, ἐκεῖ εἶναι καὶ ὁ τάφος τοῦ Χριςοῦ· « Συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν » θάνατον (1). »

(1) Πρὸς Ῥωμ. ϛ', 4.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΑΜΑΡΤΗΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

ΣΕΛΊΔΙ, 136, *στίχ*. 12, *γρ*. Ὅτι. — ΣΕΛ. 258, *στίχ*. 3, *γρ*. ΣΕΛΙΔΙ, 124. — ΣΕΛ. 260, *στίχ*. 29, *γρ*. Θεοπόμπου. — ΣΕΛ. 296, *σημ*. 1, *στίχ*. 1, *γρ*. τόμ. I. — ΣΕΛ. 334, *στίχ*. 11, *γρ*. συλλογίσου. — ΣΕΛ. 360, *στίχ*. 1, *γρ*. Ἡσαΐου. — ΣΕΛ. 397, *στίχ*. 9, *γρ*. pernoctarent. — ΣΕΛ. 416, *στίχ*. 16, *γρ*. ΕΕ, ΣΕΛΙΔΙ, 380. — ΣΕΛ. 431, *σημ*. 1, *στίχ*. 7, *γρ*. ἈΜΝΩ͂Ν.

ΧΙΑΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΥΛΗ.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΙ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΟΙΚΙΣΤΑΙ.

Ἡ ΝΗ͂ΣΟΣ, ὀνομαζομένη τὸ παλαιὸν Ὀφιοῦσσα, μετωνομάσθη Χίος ἢ Χία, κατὰ μέν τινας, ἀπὸ τὴν νύμφην Χιόνην, θυγατέρα τοῦ Οἰνοπίωνος, πρώτου οἰκιςοῦ καὶ βασιλέως τῆς νήσου, καὶ γυναῖκα τοῦ Ὠρίωνος· κατ᾽ ἄλλους δὲ, ἀπὸ τὸν υἱὸν αὐτῶν ὀνομασθέντα Χίον, διὰ τὴν πεσοῦσαν πολλὴν χιόνα τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεώς του (1). Ὁ Ἰσίδωρος παράγει τὄνομα τῆς Χίου, ἀπ᾽ αὐτὴν τὴν μαςίχην, ὀνομαζομένην,

---

(1) Ἴδ. Παυσαν. VII, 4, καὶ Στέφαν. Βυζάντ. λέξ. Χίος. Εἰς τοῦτον τὸν Χίον, ἤθελ᾽ ἀναφέρειν καὶ τὸ λεγόμενον ἀπὸ τὸν Πλούταρχον (Περὶ τοῦ μὴ χρ. ἔμμετρ. νῦν τὴν Πυθ. § 27), ἂν ἐλέγετο σαφέςερα· « ΕἼΣ ΓΑ῍Ρ ΤὈ Χῖον καὶ Κρήτινον... ἄλλους τε πολλοὺς » ἡγεμόνας ςόλων κ. τ. λ. » Τὸ κείμενον τοῦτο εἶναι ἀλλοιωμένον. Ὁ Ῥεῖσκιος γράφει, ἼΣΤΕ ΓΑ῍Ρ ΤῸΝ Χῖον κ. τ. λ.

κατ' αὐτὸν, εἰς τῶν Σύρων τὴν γλῶσσαν, Χίον: *Chios* insula Syra lingua appellatur, eo quod ibi mastix gignitur; Syri enim masticem *Chion* vocant (1). Παρομοία τις ὁμωνυμία φαίνεται σήμερον καὶ εἰς τῶν Τούρκων τὴν γλῶσσαν· Σακκὶζ ὀνομάζουν τὴν Μαςίχην, Σακκὶζ καὶ τὴν μαςιχοφόρον νῆσον. Ὁ Βοχάρτος ὅμως, ἀναιρῶν τὴν γνώμην τοῦ Ἰσιδώρου, διισχυρίζεται, ὅτι τὸ Μαςίχη παράγεται ἀπὸ τῶν Φοινίκων (διότι Φοίνικας εἰκάζει τοὺς πρώτους οἰκιςὰς τῆς Χίου) τὴν γλῶσσαν, οἱ ὁποῖοι πιθανὸν (λέγει) ὅτι ὠνόμασαν τὸ φυτὸν, Ἔτσ Μετσὶκ, ἤγουν Δένδρον ἐκχέον (2). Δέν με πείθει ἡ ἐτυμολογία τοῦ Βοχάρτου.

Ὅπως ἂν ἦναι, ὁ μυθολογούμενος Ὠρίων ἦτον ἀπὸ τοὺς Γηγενεῖς, ἤγουν ἀπὸ τοὺς βλαςάνοντας ἀπὸ τὴν γῆν, ὡς τὰ χόρτα· κατ' ἄλλους, υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Εὐρυάλης. Ὡς θεοῦ υἱὸς εἶχε καὶ τὸ χάρισμα νὰ προπατῇ εἰς τὴν θάλασσαν· ἐπέρασε λοιπὸν εἰς τὴν Χίον, ὅπου ἐζήτησεν εἰς γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ Οἰνοπίωνος Χιόνην, ἢ Μερόπην, ἢ Αἱρὼ (διότι οὐδ' εἰς τὰ ὀνόματα συμφωνοῦν οἱ μυθολόγοι), μὲ ὑπόσχεσιν νὰ καθαρίσῃ τὴν νῆσον ἀπὸ τὰ πολλὰ θηρία, διὰ τὰ ὁποῖα καὶ ὠνομάζετο Ὀφιοῦσσα. Ἀπατηθεὶς ἀπὸ τὸν Οἰνοπίωνα, ἔφθειρε μὲ βίαν τὴν μελλόνυμφον· καὶ ὁ πενθερὸς, δι' ἐκδίκησιν, τὸν ἐτύφλωσε μεθυσμένον καὶ κοιμώμενον (3).

---

(1) Isidor. *Origin.* XIV, 6, pag. 1177. —— (2) Bochart, *Geograph. sacr.* P. II, pag. 413. —— (3) Ἴδ. Ἀπολλοδώρ. Βιβλιοθήκ. I, 4, § 3, μὲ τὰς σημ. τοῦ Κλαυερ.

Ὁ Οἰνοπίων (1) ἦτον υἱὸς καὶ οὗτος Θεοῦ, τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀριάδνης, ὡς ἱστοροῦν Θεόπομπος ὁ Χῖος (2), καὶ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (3). Ἀλλ' ἰδοὺ ἄλλος Χῖος, ὁ τραγικὸς Ἴων, ὅστις λέγει τὸν Οἰνοπίωνα καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Στάφυλον υἱοὺς τοῦ Θησέως, λαλῶν περὶ τῆς Χίου,

Τήν ποτε Θησείδης ἔκτισεν Οἰνοπίων (4).

Ὁ Οἰνοπίων οὗτος συνοίκισε τὴν νῆσον κ' ἐδίδαξε τοὺς οἰκητὰς τὴν ἀμπελουργίαν καὶ τὴν κατασκευὴν, κατὰ μέν τινας, ἁπλῶς, τοῦ οἴνου, κατὰ δὲ τὸν Θεόπομπον (5), τοῦ μέλανος οἴνου. Ἀλλὰ πόθεν ἦλθεν ὁ Οἰνοπίων; Ὁ Ἴων τὸν ἔλεγεν υἱὸν τοῦ Θησέως, ἢ κατὰ ποιητικὴν ἄδειαν, ἢ καὶ διὰ νὰ κολακεύσῃ τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι τοῦ ἐστεφάνωσαν μίαν τραγῳδίαν. Ἀλλ' ὁ Σικελιώτης Διόδωρος τὸν γενεαλογεῖ ἀπὸ τὴν Κρήτην. Κατ' αὐτὸν, ὁ Ῥαδάμανθυς (ἄλλος ἀρχαιότερος παρὰ τὸν Ῥαδάμανθυν, ἀδελφὸν τοῦ Μίνω) εἶχε δύο υἱοὺς, Οἰνοπίωνα καὶ Ἔρυθρον· ἀφοῦ ἐκυρίευσε τὰς νήσους καὶ πολλὰ τῆς ἠπείρου μέρη, ἔδωκεν εἰς τὸν Ἔρυθρον τὴν βασιλείαν τῶν Ἐρυθρῶν, εἰς τὸν Οἰνοπίωνα τὴν βασιλείαν τῆς καταντικρὺ νήσου Χίου.

Ὁ Παυσανίας δὲν συμφωνεῖ μὲ τὸν Διόδωρον, οὔτ' εἰς τὸν ἀριθμὸν οὔτ' εἰς τὰ ὀνόματα τῶν υἱῶν τοῦ Οἰνοπίωνος. Ἀντὶ δύο, δίδει εἰς τοῦτον πέντε υἱοὺς, συνακολουθήσαντας τὸν

(1) Κακὰ ἐτυμολόγησαν τινὲς τοῦ Οἰνοπίωνος τὄνομα ἀπὸ τὸ Οἶνος καὶ Πίνω (Chandler, *Voyag. dans l'As. min.*, tom. I, pag. 116, trad. Franç.). Εἶναι παράγωγον τοῦ Οἶνοψ, ὡς ἀπὸ τὸ Δόλοψ ὁ Δολοπίων. = (2) Παρ' Ἀθην. I, σελ. 26. = (3) Διοδ. Σικελ. V, 79. = (4) Παρὰ Πλουτάρχ. Θησ. § 20. = (5) Παρ' Ἀθην. I, σελ. 26.

πατέρα εἰς τὴν Χίον, καὶ τοὺς ὀνομάζει, Τάλον, Εὐάνθη, Μέλανα, Σάλαγον καὶ Ἀθάμαντα. Μὲ ἄδειαν τοῦ Οἰνοπίωνος ἐκατοίκησαν ἔπειτα καὶ ἄλλοι, ἐλθόντες ἀπὸ τὴν Καρίαν καὶ ἀπὸ τὴν Εὔβοιαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οἰνοπίωνος καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἦλθε κατὰ μάντευμα θεῖον, ἀπὸ τὴν Ἱςιαίαν (πόλιν τῆς Εὐβοίας καὶ αὐτὴν) ὁ Ἄμφικλος, κ' ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Χίον. Ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τούτου, ὀνομαζόμενος Ἕκτωρ, ἐπολέμησε κ' ἐδίωξεν ἀπὸ τὴν νῆσον τοὺς Κᾶρας καὶ τοὺς Εὐβοέας· ἀλλ' ἐνθυμήθη, ὅτι κατὰ τὴν δοθεῖσαν εἰς τὸν Ἄμφικλον μαντείαν, ἐχρεώςει καὶ νὰ συνθυσιάζῃ μὲ τοὺς λοιποὺς Ἴωνας εἰς τὸ Πανιώνιον (1).

Ταῦτα λέγει ὁ Παυσανίας, καὶ τὸ παράδοξον, ὡς ἐρανισμένα αὐτολεξεὶ ἀπὸ σύγγραμμα ἱςορικὸν τοῦ Χίου ποιητοῦ Ἴωνος, ἤγουν αὐτοῦ ἐκείνου, ὅςις εἶπεν ἄλλοτε τὸν Οἰνοπίωνα υἱὸν τοῦ Θησέως. Τοῦ Οἰνοπίωνος ὁ τάφος ἐσώζετο ἀκόμη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου (2) εἰς τὴν Χίον. Ἄξιον σημειώσεως εἰς τὸν Παυσανίαν εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι παρὰ τῶν Ἰωνικῶν Ἐρυθρῶν τὸν κτίςην Ἔρυθρον (3), ὀνομάζει καὶ τῶν Ἐρυθρῶν τῆς Βοιωτίας κτίςην Ἔρυθρον, υἱὸν τοῦ Λεύκωνος, καὶ ἔγγονον τοῦ Ἀθάμαντος (4).

Ἡ νῆσος, πρὶν ὀνομασθῇ Χίος, ὠνομάζετο, ὡς εἶπα, Ὀφιοῦσσα· ὄνομα κοινὸν εἰς πολλὰς νήσους· Ὀφιοῦσσα ἐλέγετο καὶ ἡ Ῥόδος, καὶ ἡ Τῆνος, καὶ ἄλλαι, ἀπὸ τὸ συμβαῖνον. Τὰ ἀοίκητα γέμουν φυσικὰ ἀπὸ θηρία, οὐδὲ καθαρίζονται ἀπ' αὐτὰ πλὴν ἀπὸ μακρὰν ἀνθρώπων κατοίκησιν. Ἀλλ' ἡ Χίος ὠνομάσθη ἀκόμη, κατὰ τὸν Στράβωνα (5), καὶ Πιτυοῦσσα· κατὰ δὲ τὸν Πλίνιον, καὶ τοῦτο, καὶ Μάκρις (τὸ πρῶτον διὰ

---

(1) Παυσαν. VII, 4. = (2) Ὁ αὐτ. VII, 5. = (3) Ὁ αὐτ. VII, 3. = (4) Ὁ αὐτ. VI, 21. = (5) XIII, Σελ. 589.

τὰ δένδρα, τὰς Πίτυς· τὸ δεύτερον διὰ τὸ σχῆμα), καὶ Αἰθαλία, ἢ Αἰθάλεια, ἢ Αἰθάλη: Chios libera, quam *Aethaliam* Ephorus, prisco nomine adpellat; Metrodorus et Cleobulus *Chiam*, à Chione nympha, aliqui à nive; et *Macrin*, et *Pityusam* (1). Ὁ Τίτος Λίβιος ὀνομάζει τὴν Μάκριν καὶ τὴν Αἰθαλίαν, ὡς δύο διάφορα νησία ὄχι μακρὰν τῆς Χίου (2).

Τὰ πλησιόχωρα τῆς Χίου, εἰς μὲν τὴν ἀπαντικρὺ (πρὸς ἀνατολὰς) ἤπειρον εἶναι αἱ Ἐρυθραί, μία τῶν δώδεκα Ἰωνικῶν πόλεων, πόλις ἀδελφὴ τῆς Χίου, ὡς ἀπὸ κτίστην ἀδελφὸν τὸν Ἔρυθρον τοῦ Οἰνοπίωνος. Τὸ ἀκρωτήριον τῆς Ἐρυθραίας γῆς, τὸ ὀνομαζόμενον Ἄργεννον (Capo-bianco), ἀπεῖχε τῆς Χίου στάδια ἑξήκοντα, κατὰ τὸν Στράβωνα (3). Ὁ Παυσανίας (4) τὸ ὀνομάζει, ἢ αὐτὸ ἢ τὸν περὶ αὐτὸ λιμένα (ὅθεν ἔπλεαν ἀπὸ τὰς Ἐρυθρὰς εἰς τὴν Χίον), Μεσάτην, διότι ἡ θέσις του ἦτο κατὰ τὸ μέσον τῆς Ἐρυθραίας γῆς. Εἰς τὴν γῆν ταύτην εἶναι καὶ ὁ Μίμας, τὸ ὄρος, καὶ αὐτὸ ἄξιον νὰ ὀνομασθῇ, διὰ κἂν τὸν Ὅμηρον, ὅστις τὸ συνωνόμασε μὲ τὴν Χίον (5). Εἰς τὰ παραθαλάσσια τοῦ Μίμαντος ἦτο καὶ ὁ Φοινικοῦς Λιμὴν (6), τὸν ὁποῖον ὁ Λίβιος ὀνομάζει Λιμένα τῆς Ἐρυθραίας γῆς, Phænicuntem, portum Erythrææ terræ (7).

Εἰς δὲ τὴν θάλασσαν, πρὸς μὲν τὰς ἀνατολάς, πλησιάζουν τὴν Χίον αἱ Οἰνοῦσσαι νῆσοι (8), κτῆμα τῶν Χίων, οὕτως ὀνομασθεῖσαι, διότι ἦσαν κατάφυτοι ἀπὸ ἀμπέλια. Διὰ τοῦτο ἐζήτησαν καὶ οἱ Φωκαεῖς (μί' ἀπὸ τὰς δώδεκα Ἰωνικὰς ἀποικίας)

(1) Plin. V, 31, § 38, Στέφαν. Βυζάντ. λέξ. Αἰθάλη. — (2) Tit. Liv. XXXVII, 13. — (3) XIV, Σελ. 644-645. — (4) VII, 5. — (5) Ὀδυσσ. γ', 172. — (6) Θουκυδίδ. VIII, 34. — (7) Tit. Liv. XXXVI, 45. — (8) Θουκυδίδ. VIII, 24.

νὰ τὰς ἀγοράσωσιν ἀπὸ τοὺς Χίους, ὡς θέλομεν ἰδεῖν μετ' ὀλίγον. Πρὸς δὲ τὴν δύσιν, πεντήκοντα ςάδια μακρὰν τῆς Χίου εἶναι ἡ νῆσος Ψύρα (1), τὴν ὁποίαν ὁ Ὅμηρος (2) ὀνομάζει Ψυρίην, ὡς τὴν ὠνόμασαν ἔπειτα (Psyriam) καὶ οἱ Ῥωμαῖοι (3). Σήμερον ὀνομάζεται Τὰ Ψαρά· αἱ δὲ Οἰνοῦσσαι ἐμεταβλήθησαν εἰς τὸ Ἀγνοῦσσαι (4).

Ταῦτα εἶναι τὰ πλησιέςερα μέρη τῆς νήσου πρὸς ἀνατολὰς καὶ δύσιν. Πρὸς Βορέαν ἔχει τὴν Λέσβον, καὶ πρὸς νότον τὴν Ἴκαρον.

Αὐτῆς δὲ τῆς νήσου ἡ περίμετρος, κατὰ τὸν Στράβωνα (5), εἶναι 900 ςάδια· κατὰ δὲ τὸν Πλίνιον (6), 125 μίλλια, τὰ ὁποῖα ἐξισοῦνται μὲ 1000 ςάδια. Τόπους ἐπισήμους αὐτῆς ὀνομάζει ὁ Στράβων τοὺς ἑξῆς.

Ὅςις θέλει (λέγει) νὰ γυρίσῃ τὴν Χίον, ἀρχίζων ἀπὸ τὴν πόλιν, καὶ ἔχων τὴν νῆσον εἰς τὰ δεξιά, ἀπαντᾷ πρῶτον τὸ Ποσείδιον, εἶτα τὰς Φάνας, εἶτα τὸ Νότιον· μετὰ τοῦτο εἶναι ὁ Λαιοῦς (ἢ Ἐλαιοῦς) πρὸς δύσιν, εἰς τὸ ςενώτερον μέρος τῆς νήσου, ἐπειδὴ ἀπέχει ἀπὸ τὴν πόλιν Χίον, πρὸς ἀνατολάς, 60 ςάδια διὰ ξηρᾶς, ὁπότε τὸ διὰ θαλάσσης εἶναι 360· εἶτα Μέλαινα ἄκρα (καταντικρὺ τῶν Ψύρων, μικρᾶς νήσου)· ἡ Ἀριουσία χώρα, καὶ τὸ Πελιναῖον ὄρος.

Εἰς τοὺς ὀνομασθέντας τούτους τόπους ἀπὸ τὸν Στράβωνα, προσαριθμῶν καὶ ὅσους ἠρανίσθην ἀπὸ ἄλλους ἱςορικοὺς ἢ

---

(1) Στραβ. XIII, σελ. 645. — (2) Ὀδυσσ. γ', 171. Ἴδε καὶ Ἄτακτ. τομ. II, σελ. 393 — (3) *Ortel.* V. Psyra. — (4) Μὲ προσθήκην τοῦ γ (κατὰ τὸ Ἐγγάντια ἀπὸ τὸ Ἐναντία) καὶ τροπὴν τῆς διφθόγγου. — (5) XIII, Σελ. 645. — (6) Plin. V, 31, § 38.

γεωγράφους, τοὺς ἐκθέτω καθεξῆς πλατύτερον εἰς τὴν κατ' ἀλφάβητον τάξιν.

ἈΡΙΟΥΣΊΑ χώρα. Ἴδαμεν ὅτι ὁ Στράβων μετὰ τὴν Μέλαιναν ἄκραν θέτει τὴν Ἀριουσίαν, προσθέτων, ὅτι εἰς αὐτὴν ἐγεννᾶτο ὁ καλήτερος οἶνος· « Εἶτα Μέλαινα ἄκρα, καθ' ἣν τὰ » Ψύρα νῆσος ἀπὸ πεντήκοντα ςαδίων τῆς ἄκρας... Εἶθ' ἡ » Ἀριουσία χώρα., τραχεῖα καὶ ἀλίμενος, ςαδίων ὅσον » τριακοσίων, οἶνον ἄριςον φέρουσα τῶν Ἑλληνικῶν κ. τ. λ. » Ὀνομάζει καὶ ὁ Πλίνιος (1) τὸν Ἀριούσιον οἶνον, καὶ ἄλλοι πολλοί, καὶ Ῥωμαῖοι καὶ Ἕλληνες συγγραφεῖς καὶ ποιηταί. Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς λαλεῖ (2) περὶ αὐτοῦ, ὡς νὰ ἦτο διάφορος ἀπὸ τὸν Χῖον οἶνον, « Οὐ πολυπραγμονητέον τοίνυν » τὸν οἶνον τὸν Χῖον, ἂν ἀπῇ, οὐδὲ τὸν Ἀριούσιον, ὅταν μὴ » παρῇ. » Εἷς μόνος Ῥωμαῖος τῆς ἕκτης ἢ καὶ τῆς ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος, ἀντὶ τῆς Ἀριουσίας χώρας ὀνομάζει ἀρσενικῶς Ἄρουϊν (Aruis), ὄρος: Aruis [mons] in insula Chio, unde vinum aruisium (3). Πιθανὸν ὅμως ὅτι τὸ ὑψηλότερον τῆς τραχείας ταύτης χώρας ἦτον ἢ ἐνομίζετο ὄρος, καὶ ἡ περὶ αὐτὸ ὅλη γῆ ὠνομάζετο Ἀριουσία· τὸ κτητικὸν ἢ ἐθνικὸν ὄνομα τοῦτο, Ἀριούσιος, ὑποθέτει πρωτότυπον Ἀριοῦς ἢ Ἀριὼν, ὡς ἀπὸ τὸ Δαφνοῦς, ἢ Δαφνὼν, ὁ Δαφνούσιος. Ὁ Ἀριοῦς ἢ Ἀριὼν (τύπου περιεκτικοῦ) σημαίνει τόπον φυτευμένον ἀπὸ Ἀρίας. « Ἀρια, φυτὸν ἡ Ἄρια » λέγει ὁ Ἡσύχιος. Κατὰ τὸν Θεόφραςον (4), οἱ Ἀρκάδες ὠνόμαζαν Φελλόδρυν, τὴν κατ' ἄλλους λεγομένην Ἀρίαν. Εἶναι εἶδος

---

(1) Plin. XIV, 7. — (2) Παιδαγωγ. II, 2, σελ. 156. — (3) Vib. Sequest., pag. 289, edit. Oberl. — (4) Περὶ φυτ. ἱστορ. III, 16, § 3.

δρυὸς, παρόμοιον τοῦ καὶ παλαιὰ καὶ σήμερον ὀνομαζομένου Πρίνου· ὅθεν γεννᾶται τὸ Πρινοκόκκιον (1).

Κατὰ τὸν Ποκόκκιον (Pococke), ἡ Ἀριουσία χώρα ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Βολισσόν· καὶ ὁ Βυσχίγγιος (Busching) ἐπαινεῖ τὸν οἶνον τῆς Βολισσοῦ. Εἰς τὸν Ὀρτέλιον ὀνομάζεται κακὰ, Ἀμίςα (Amista) τὸ σημερινὸν ὄνομα τῆς Ἀριουσίας χώρας, ἀντὶ τοῦ πληθυντικῶς καὶ οὐδετέρως Τὰ Μεςά (2).

ΒΑΒΡΑΝΤΙΟΝ. Κατὰ τὸν Βυζάντιον Στέφανον, « Βα» βράντιον, τόπος περὶ Χίον... Ἔοικε δὲ ὑποκοριςικὸν τοῦ » Βάβρας. » Ἔπειτα ἀκολούθως εἰς ἄλλο κεφάλαιον, « Βάβρας, » πολίχνιον Αἰολίδος, ἐγγὺς Χίου κ. τ. λ. » Τὸ Βαβράντιον (3), σημαίνει χωρίον ἢ πολίχνιον εἰς αὐτὴν τὴν νῆσον Χίον, πλησίον τῆς ὁμωνύμως λεγομένης πόλεως Χίου· ὁ δὲ Βάβρας, πολίχνιον Αἰολικὸν εἰς τὴν ἀπαντικρὺ τῆς νήσου Χίου ἤπειρον. Παρόμοια, Νότιον εἰς τὴν Χίον, μετὰ τὰς Φάνας, κατὰ τὸν Στράβωνα (4), καὶ ἄλλα δύο Νότια εἰς τὴν ἀπαντικρὺ τῆς Χίου ἤπειρον· τὸ ἓν πόλις Αἰολικὴ (5), καὶ τὸ δεύτερον, Ἰωνικὴ παραθαλάσσιος πόλις τῶν Κολοφωνίων (6).

ΒΟΛΙΣΣΟΣ. Ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Ἡρόδοτον Ὁμήρου Βίος θέτει (7) τὴν Βολισσὸν πλησίον τῆς Πίτυος. Ὁ Θου-

---

(1) Ὁ Βοχάρτος (*Géograph. sacr.* P. II, pag. 415), κατὰ τὴν ὑπόθεσίν του, ὅτι πρῶτοι τῆς Χίου οἰκισταὶ ἐχρημάτισαν οἱ Φοίνικες (Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 2), ἐτυμολογεῖ τὸ Ἀριούσιον ἀπὸ τρεῖς Φοινικικὰς ἢ Ἑβραϊκὰς λέξεις, « Ἀρ-Ῥος-Ἰαΐν » Ὄρος κεφαλῆς οἴνου, ἤγουν πρώτου καὶ ἐξαιρέτου οἴνου. ═══ (2) Ἴδε Mannert, *Geograph. der Griech. und Rom.* VI, 3, pag. 327. ═══ (3) Ἴσως ὁ σήμερον ὀνομαζόμενος Βρουτάδος, τοῦ ὁποίου οἱ χωρῖται, κατ' ἐθνικὸν τύπον, ὀνομάζονται Βρονταδοῦσοι ἢ Βρονταδούσιοι. ═══ (4) Σελίδ. 645. ═══ (5) Ἡροδοτ. I, 149. ═══ (6) Plin. V, 29, § 31, καὶ Tit. Liv. XXXVII, 26. ═══ (7) Περὶ τῆς τοῦ Ὁμήρ. γεν. καὶ βιοτ. § 20, 23, 24.

κυδίδης ὀνομάζει ἐντάμα τὴν Βολισσὸν καὶ τὴν Καρδαμύλην (1). Καὶ τὰ τρία ταῦτα ὀνόματα σώζονται τὴν σήμερον. Σφάλλει ὁ Βυζάντιος Στέφανος, ὀνομάζων τὴν Βολισσὸν, Πόλιν Αἰολικήν. « Βολισσὸς, πόλις Αἰολικὴ ἐπ' ἄκρου, Χίου » πλησίον... Καὶ φασὶν, ὅτι Ὅμηρος ἐν τούτῳ τῷ πολίσματι » τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο κ. τ. λ. » Ἴδαμεν ἀνωτέρω (2) τὴν Βολισσὸν, ὡς ἀρχὴν τῆς Ἀριουσίας χώρας. Ὁ συντάξας τοὺς Γεωγραφικοὺς Πίνακας τῆς Περιηγήσεως τοῦ Ἀναχάρσιδος θέτει τὴν Βολισσὸν κατὰ μέσον σχεδὸν τὸ δυτικὸν μέρος τῆς νήσου, μεταξὺ τοῦ Λευκωνίου καὶ τῆς Μελαίνης ἄκρας.

ΓΕΡΟΝΤΩΝ ΛΙΜΗΝ. Μόνος ὁ Αἰλιανὸς ὀνομάζει τὸν τόπον τοῦτον τῆς Χίου, καὶ μᾶς ἱστορεῖ καὶ πρᾶγμα περίεργον περὶ αὐτοῦ. Οἱ Χῖοι (λέγει) ἔτρεφαν ἥμερα ὀψάρια εἰς τὸν λιμένα τοῦτον, πρὸς παρηγορίαν τῶν γερόντων. « Καὶ ἐν τῇ » Χίῳ δὲ, ἐν τῷ καλουμένῳ Γερόντων λιμένι, τιθασσῶν » ἰχθύων πλῆθός ἐστιν, οὕσπεροῦν εἰς παραμυθίαν τοῦ γήρως » τοῖς πρεσβυτάτοις οἱ Χῖοι τρέφουσι (3). » Ἆρα νοεῖ ὁ Αἰλιανὸς, ὅτι τὰ ὀψάρια ἡμερόνοντο διὰ τοὺς γέροντας, οἱ ὁποῖοι, καθήμενοι εἰς τὸ παραιγιάλιον δι' ἄνεσιν, τὰ ἐπροσκαλοῦσαν καὶ τὰ ἔτρεφαν ἀπὸ χειρὸς, ἢ ὅτι καὶ ἐτρέφοντο αὐτοὶ ἀπ' αὐτὰ, ἁλιεύοντές τα μὲ εὐκολίαν; Παρόμοιόν τι ἐγίνετο εἰς τοὺς Ῥειτοὺς τῆς Ἀττικῆς, τόπον ἀφιερωμένον εἰς τὴν Δήμητρα καὶ τὴν Κόρην· ἀλλὰ τὰ ὀψάρια ἦσαν διὰ μόνους τοὺς ἱερεῖς· « Λέγονται δὲ οἱ Ῥειτοὶ Κόρης » ἱεροὶ καὶ Δήμητρος εἶναι· καὶ τοὺς ἰχθῦς ἐξ αὐτῶν τοῖς

---

(1) Θουκυδίδ. VIII, 24. —— (2) Σελ. 8. —— (3) Αἰλιαν. Περὶ ζ. ἰδιότ. XII, 30.

» ἱερεῦσίν ἐςιν αἱρεῖν μόνοις (1). » Οἱ ἱερεῖς ὅμως τὰ ἔτρωγαν, δὲν ἔπαιζαν μ' αὐτά.

ΔΕΛΦΙΝΙΟΝ. Ἐν ἀπὸ τὰ φρούρια τῆς νήσου, πλησίον τῆς πόλεως Χίου, κατὰ τὸν Θουκυδίδην « Δελφίνιον ἐτείχιζον, » χωρίον ἄλλως τε ἐκ γῆς καρτερὸν, καὶ λιμένας ἔχον, καὶ » τῆς τῶν Χίων πόλεως οὐ πολὺ ἀπέχον (2). » Λέγει καὶ ὁ Βυζάντιος Στέφανος, « Δελφίνιον φρούριον Χίων κ. τ. λ. » · ὁ δὲ Ἁρποκρατίων, « Δελφίνιον, χωρίον ἐν Χίῳ... Ἕτερον δ' » ἐςὶ Δελφίνιον Ἀθήνησιν, ἱερὸν Ἀπόλλωνος, ἔνθα ἦν καὶ τὸ » ἐν Δελφινίῳ δικαςήριον κ. τ. λ. » Ἡ ὁμωνυμία πιθανολογεῖ, ὅτι τὸ φρούριον τῆς Χίου εἶχε καὶ ναὸν ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, κατὰ τὸ Δελφίνιον τῶν Ἀθηναίων, τῶν ὁποίων οἱ Χῖοι ἦσαν ἄποικοι. Τοῦτο γίνεται ἔτι πιθανώτερον, ἀπ' ἄλλην Ἰωνικὴν ἀποικίαν, τὴν Μασσαλίαν, ὅπου οἱ Μασσαλιῶται ἀνήγειραν ἱερὸν Ἀρτέμιδος, κατὰ μίμησιν τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος, καὶ ἱερὸν Δελφινίου Ἀπόλλωνος (3) κατὰ μίμησιν τοῦ Ἀττικοῦ Δελφινίου. Τῶν Χίων τὸ Δελφίνιον σώζει καὶ

---

(1) Παυσαν. I, 38. Παρόμοια εἰς τὴν Συρίαν, οἱ ἱερεῖς ἐλάμβαναν ἀπὸ τὸν δεισιδαίμονα λαὸν τὰ προσφερόμενα εἰς τὴν θεὰν Ἀτέργατιν χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ πλαστὰ ὀψάρια, κ' ἔτρωγαν αὐτοὶ τὰ καλήτερα ἀληθινά (Ἴδε Ἀθήναιον, VIII, σελ. 346). Οἱ ἱερεῖς τῆς Λυκίας, καθήμενοι εἰς τὸν αἰγιαλὸν ἐπροσκαλοῦσαν μὲ ἐπῳδὰς τὰ ὀψάρια, καὶ ἐμαντεύοντο δι' αὐτῶν (Αἰλιαν. Περὶ ζ. ἰδιότητ. VIII, 5, καὶ XII, 1). Πιθανὸν ὅτι τὰ καλήτερα καὶ αὐτοὶ ἐδιάλεγαν δι' ἑαυτούς. Οἱ χριςιανοί μας ἱερεῖς τὴν σήμερον, καθαροὶ ἀπὸ τοιαύτας λαοπλανίας, ἀρέσκονται ὅμως καὶ αὐτοὶ πολὺ εἰς τὴν ὀψοφαγίαν· μάρτυς τὸ περιέργως μαγειρευόμενον κατὰ τὴν ἱερατικὴν μέθοδον, καὶ Τουρκιστὶ ὀνομαζόμενον, Παπασγιαχνὶ (matelote à la prêtre). ═ (2) Θουκυδίδ. VIII, 38. ═ (3) Στράβ. Γεωγρ. IV, τόμ. I, σελ. 235, ἐκδ. Κορ.

σήμερον τὄνομά του· οἱ δὲ ταξιδεύοντες Γάλλοι τὸνομάζουν Port Dolphin, καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὴν Πόλιν Χίον μίλλια 18 (1).

ἘΛΑΙΟΥ͂Σ. Ζ. ΛΑΙΟΥ͂Σ.

ΚΑΡΔΑΜΥ͂ΛΗ. Ὠνομάσθη καὶ ἀπὸ τὸν Θουκυδίδην, ὡς ἴδαμεν ἀνωτέρω. Σήμερον ὀνομάζεται πληθυντικῶς καὶ οὐδετέρως, Τὰ Καρδάμυλα. Οἱ Πίνακες τοῦ Ἀναχάρσιδος τὰ θέτουν μετὰ τὸ Δελφίνιον εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς νήσου, μετὰ τὴν Μέλαιναν ἄκραν, ἀπαντικρὺ ἄλλης Μελαίνης ἄκρας τῆς Ἰωνικῆς ἠπείρου. Εἶναι καὶ ἄλλη πόλις Λακωνικὴ ἢ Μεσσηνιακὴ εἰς τὴν Πελοπόννησον Καρδαμύλη. Αἱ τοιαῦται ὁμωνυμίαι πολλάκις εἶναι τυχηραί· ὄχι ὀλιγάκις ὅμως φανερόνουν καὶ μετοικισμοὺς ἢ ἀποικισμοὺς ἐθνῶν, ὡς θέλομεν ἰδεῖν κατωτέρω.

ΚΑΡΙ΄ΔΕΣ. Λέγει ὁ Ἀθήναιος, μάρτυρα φέρων τὸν Ἔφορον (συμμαθητὴν Θεοπόμπου τοῦ Χίου), « Ὅτι καὶ πόλις ἦν » Καρίδες περὶ Χίον τὴν νῆσον, Ἔφορος ἐν τῇ πρώτῃ » ἱστορεῖ, κτίσαι φάσκων αὐτὴν τοὺς διασωθέντας ἐκ τοῦ ἐπὶ » Δευκαλίωνος γενομένου κατακλυσμοῦ μετὰ Μάκαρος· καὶ » μέχρι νῦν τὸν τόπον καλεῖσθαι Καρίδας (2). » Τὸ Περὶ Χίον τὴν νῆσον, ἂν δὲν νοήσῃς ὡς καὶ νὰ ἔλεγεν, Ἐν Χίῳ τῇ νήσῳ, γίνεται ἀνόητον· οὕτω τοὐλάχιστον τὸ ἐνόησαν καὶ τὸ ἐξήγησαν καὶ ἄλλοι (3). Παρομοίαν ἀκυρολογίαν ἴδαμεν ἀνωτέρω περὶ τοῦ Βαβραντίου. Αἱ Καρίδες ἴσως εἶναι αἱ σήμερον ὀνομαζόμεναι Καριαὶ, πλὴν ἂν

---

(1) Ἴδ. τὰς εἰς τὸν Θουκυδίδ. (VIII, 38) σημειώσ. —— (2) Ἀθην. III, σελ. 105 —— (3) A. Ortel. *Thesaur. Geograph.* V. Carides. Ἴδε καὶ τὴν Λατινικὴν μετάφρασιν τοῦ Ἀθηναίου σελ. 105.

τοῦτο τὸ μέρος ἢ χωρίον ὠνομάζοντο Καρύαι, διὰ δένδρα Καρυδίας.

ΚΑΥ̓ΚΑΣΑ (τά). Λιμὴν τῆς Χίου. Μόνος ὁ Ἡρόδοτος ὀνομάζει τὸν λιμένα τοῦτον τῆς νήσου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐκίνησεν ὁ Πέρσης Μεγαβάτης, ὡς θέλομεν ἰδεῖν μετέπειτα, διὰ νὰ ὑπάγῃ κατὰ τῆς Νάξου· « Ἐπεί τε δὲ ἐγένετο ἐν Χίῳ, » ἔσχε τὰς νέας ἐς Καύκασα, ὡς ἐνθεῦτεν βορέῃ ἀνέμῳ » ἐς τὴν Νάξον διαβάλοι (1). » Πιθανὸν ὅτι τὰ Καύκασα ἦσαν εἰς τὴν νότιον ἄκραν τῆς νήσου πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ἢ δυτικὸν τῶν Φανῶν, ἢ καὶ μέρος τῶν Φανῶν, ἐπειδὴ κατὰ τὸν Στράβωνα αἱ Φάναι ἦσαν, « Λιμὴν βαθύς. »

ΚΟΙ̃ΛΑ ΧΊΟΥ (τά). Καὶ ταῦτα ἀπὸ μόνον τὸν Ἡρόδοτον ἱςοροῦνται. Κατὰ τὴν διήγησίν του, φαίνεται ὅτι ἦτον εἰς αὐτὰ καὶ φρούριον, τὸ ὁποῖον ἐπολέμησε καὶ ἐκυρίευσεν ὁ τύραννος τῆς Μιλήτου Ἱςιαῖος. « Καὶ Χίων φρουρῇ, οὐ προσιεμένῃ μιν » συνέβαλε ἐν Κοίλοισι καλεομένοισι τῆς Χίης χώρης· τούτων » τε δὴ ἐφόνευσε συχνούς, καὶ τῶν λοιπῶν Χίων, οἷα δὴ » κεκακωμένων ἐκ τῆς ναυμαχίης, ὁ Ἱςιαῖος ἔχων τοὺς » Λεσβίους ἐπεκράτησε, ἐκ πολίχνης ΤΗ͂Σ Χίων ὁρμεώμε- » νος (2). » Τινὰ ἀντίγραφα ἔχουν γραφὴν διάφορον, ΤΩ͂Ν, ἥτις δὲν ἤθελ' εἶσθαι ἀναγκαία νὰ σημειωθῇ, ἂν δὲν ἐγέννα ἀμφιβολίαν τὸ Πολίχνη, ἂν σημαίνῃ δηλαδὴ προσηγορικῶς Μικρὰν πόλιν (un bourg), ἢ ἂν ἦναι κύριον πόλεως ὄνομα, κατὰ τὴν Πολίχνην τῆς Τρωάδος, τῆς ὁποίας οἱ πολῖται ἐλέγοντο Πολιχναῖοι, τῆς Κρήτης, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ὠνομάζοντο Πολιχνῖται (3)· καὶ τῶν Συρακου-

---

(1) Ἡρόδοτ. V, 33. —— (2) Ὁ αὐτ. VI, 26. —— (3) Ἰδ. Στέφαν. Βυζάντ. λέξ. Πολίχνα. Ἡρόδοτ. VII, 170. Θουκυδίδ. II, 85. Στραβ. XIII, σελ. 603, 607.

σῶν (1)· καθὼς καὶ εἰς τὴν γεωγραφίαν τῆς Γαλλίας φαίνονται πόλεις φέρουσαι κύριον ὄνομα Bourg (Πολίχνη). Οὕτω τὸ ἐνόησαν οἱ δύο Γάλλοι μεταφρασαὶ, ἑρμηνεύοντές το Polichna (2). Τὰ δὲ Κοῖλα τῆς Χίου μετεφράσθησαν ἀπὸ τὸν πρῶτον l'endroit appelé Cælés, ἀπὸ τὸν δεύτερον, les creux de Chio. Ἡ φράσις εἶναι γεωγραφική. Κοῖλα νήσου, ἢ ἠπείρου, ὠνόμαζαν ἐκεῖνο τῆς παραθαλασσίου τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον ἐκκλίνει ἀπὸ τὴν εὐθεῖαν γραμμὴν καὶ κοιλαίνεται πρὸς τὴν μεσόγειον, ὥςε νὰ σχηματίζῃ κόλπον, ἢ τομὴν κύκλου. Οὕτως ὀνομάζονται Κοῖλα τῆς Εὐβοίας (3) τὸ μεταξὺ τῆς Χαλκίδος καὶ τοῦ Γεραιςοῦ διάςημα, καὶ Κοῖλα τῆς Ναυπακτίας (4) ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς βορεινῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ὅπου κοιλαίνεται τρόπον τινὰ ἡ Ναύπακτος. Εὑρίσκονται εἰς τῆς Βυζαντίδος τοὺς συγγραφεῖς καὶ « Κοῖλα » τὰ περὶ Σηςόν τε καὶ Ἄβυδον » Cœla ὀνομαζόμενα ἀπὸ τὸν Ἀμμιανὸν, καὶ Cœlos ἀπὸ τὸν Πλίνιον (5). Ἡ κοιλότης φαίνεται πρὸς τὴν Μάδυτον (σήμερον Μάϊτο), πόλιν τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου, πλησίον τῆς Σηςοῦ, καταντικρὺ τῆς κατὰ τὴν Ἀσίαν Ἀβύδου.

Τὰ Κοῖλα τῆς Χίου, πρὸς τὴν δύσιν, ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν Μέλαιναν ἄκραν ἢ μᾶλλον ἀπὸ τὴν Βολισσὸν, καὶ συνεχίζονται πρὸς νότον ἕως σχεδὸν τὸ ἥμισυ τῆς νήσου, ὅπου εἶναι ὁ Λαιοὺς τοῦ Στράβωνος. Εἰς τοῦτο τὸ διάςημα ἦτον ἡ Πολίχνη, ἢ οὕτως ὀνομαζόμενον κυρίως φρούριον ἢ χωρίον, ἢ

---

(1) Διοδωρ. Σικελ. XIII, 7. ═══ (2) Larch. *Histoir. d'Hérodot.* tom. IV, pag. 106, et Miot, *ibid.* tom. II, pag. 323. ═══ (3) Στράβ. X, σελ. 445. ═══ (4) Πολύβ. V, 103. ═══ (5) Plin. XII, 18 et 23, καὶ Amm. Marcellin. XXII, 4, μὲ τὰς σημ. τοῦ Οὐαλεσίου.

τοῦτο τὸ μέρος ἢ χωρίον ὠνομάζοντο Καρύαι, διὰ δένδρα Καρυδίας.

ΚΑΥΚΑΣΑ (τά). Λιμὴν τῆς Χίου. Μόνος ὁ Ἡρόδοτος ὀνομάζει τὸν λιμένα τοῦτον τῆς νήσου· ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐκίνησεν ὁ Πέρσης Μεγαβάτης, ὡς θέλομεν ἰδεῖν μετέπειτα, διὰ νὰ ὑπάγῃ κατὰ τῆς Νάξου· « Ἐπεί τε δὲ ἐγένετο ἐν Χίῳ, » ἔσχε τὰς νέας ἐς Καύκασα, ὡς ἐνθεῦτεν βορέῃ ἀνέμῳ » ἐς τὴν Νάξον διαβάλοι (1). » Πιθανὸν ὅτι τὰ Καύκασα ἦσαν εἰς τὴν νότιον ἄκραν τῆς νήσου πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ἢ δυτικὸν τῶν Φανῶν, ἢ καὶ μέρος τῶν Φανῶν, ἐπειδὴ κατὰ τὸν Στράβωνα αἱ Φάναι ἦσαν, « Λιμὴν βαθύς. »

ΚΟΪΛΑ ΧΙΟΥ (τά). Καὶ ταῦτα ἀπὸ μόνον τὸν Ἡρόδοτον ἱςοροῦνται. Κατὰ τὴν διήγησίν του, φαίνεται ὅτι ἦτον εἰς αὐτὰ καὶ φρούριον, τὸ ὁποῖον ἐπολέμησε καὶ ἐκυρίευσεν ὁ τύραννος τῆς Μιλήτου Ἱςιαῖος. « Καὶ Χίων φρουρῇ, οὐ προσιεμένῃ μιν » συνέβαλε ἐν Κοίλοισι καλεομένοισι τῆς Χίης χώρης· τούτων » τε δὴ ἐφόνευσε συχνούς, καὶ τῶν λοιπῶν Χίων, οἷα δὴ » κεκακωμένων ἐκ τῆς ναυμαχίης, ὁ Ἱςιαῖος ἔχων τοὺς » Λεσβίους ἐπεκράτησε, ἐκ πολίχνης ΤΗΣ Χίων ὁρμεώμε- » νος (2). » Τινὰ ἀντίγραφα ἔχουν γραφὴν διάφορον, ΤΩΝ, ἥτις δὲν ἤθελ' εἶσθαι ἀναγκαία νὰ σημειωθῇ, ἂν δὲν ἐγέννα ἀμφιβολίαν τὸ Πολίχνη, ἂν σημαίνῃ δηλαδὴ προσηγορικῶς Μικρὰν πόλιν (un bourg), ἢ ἂν ἦναι κύριον πόλεως ὄνομα, κατὰ τὴν Πολίχνην τῆς Τρωάδος, τῆς ὁποίας οἱ πολῖται ἐλέγοντο Πολιχναῖοι, τῆς Κρήτης, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ὠνομάζοντο Πολιχνῖται (3)· καὶ τῶν Συρακου-

---

(1) Ἡροδοτ. V, 33. —— (2) Ὁ αὐτ. VI, 26. —— (3) Ἰδ. Στέφαν. Βυζάντ. λέξ. Πολίχνα. Ἡρόδοτ. VII, 170. Θουκυδίδ. II, 85. Στραβ. XIII, σελ. 603, 607.

κτισμένη ἀπὸ τὸν Λεύκωνα, ἔγγονον τοῦ Ἀθάμαντος (1), καὶ ἄλλη, Κῶπαι, ὅθεν ὠνομάσθη ἡ περίφημος λίμνη Κωπαΐς. Ἡ ταύτην τὴν Βοιωτιακὴν Κορώνειαν λοιπὸν ἐπῆραν οἱ Χῖοι ἑνωμένοι μὲ τοὺς Ἐρυθραίους, καὶ τὴν μετωνόμασαν Λευκωνίαν, ἢ τὸ πιθανώτερον, τὰς Κώπας, κατεχομένας τότε ἀπὸ τοὺς Κορωνεῖς. Τόσον εἶναι τῆς παλαιᾶς ἱστορίας τὸ σκότος. Πιθανολογεῖται ὅμως ἀκόμη καὶ ἀπ' αὐτὸ τῆς Κωπαΐδος λίμνης τὸ ἀρχαιότερον ὄνομα, Λευκωνίς, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Βυζαντίου Στεφάνου· « Κῶπαι, πόλις » Βοιωτιακή,.... καὶ ἡ λίμνη Κωπαΐς, ἣ ἐλέγετο Λευ- » κωνίς. »

Ὅπως ἂν ἦναι, τοῦτο μένει βέβαιον, ὅτι τὸ Λευκώνιον τοῦ Θουκυδίδου, ἦτο χωρίον τῆς Χίου, τὸ σήμερον ὀνομαζόμενον Λευκωνία· τοῦ δὲ Πλουτάρχου καὶ τοῦ Πολυαίνου ἡ Λευκωνία, ἀποικία τῶν Χίων, ὄχι ὅμως εἰς τὴν πλησιόχωρον μικρὰν Ἀσίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν Βοιωτίαν (2). Καὶ ἐπειδὴ, κατὰ τὸν Στράβωνα, ὡς θέλομεν ἰδεῖν μετ' ὀλίγον, ὁ ἀρχηγὸς τῆς εἰς Χίον Ἰωνικῆς ἀποικίας, ἔφερεν εἰς τὴν νῆσον ὄχι μόνον Ἴωνας τῶν Ἀθηνῶν ἢ τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἄλλους Ἕλληνας μιγάδας « Σύμμικτον ἐπαγόμενος λαὸν » μεταξὺ τῶν μιγάδων τούτων ἦσαν καὶ ἄλλων πόλεων τῆς Πελοποννήσου παρὰ τὴν Ἰωνίαν, καὶ τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς λοιπῆς πλησιοχώρου Ἑλλάδος κάτοικοι, ὡς γίνεται πιθανὸν ἀπὸ πολλὰ σημερινὰ χωρίων Χιακῶν ὀνόματα. Ἡ Κουρούνια, παραδείγματος χάριν αἱ Ἐρύθαι, ἡ Ἐλάτα, συγγενεύουν τὴν φωνὴν

(1) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 4. —— (2) Καὶ παλαιὰ ἴσως ἦτο διγενὲς τὸ ὄνομα, ὡς αἱ Ἀλαλκομεναὶ, ὠνομάζοντο προσέτι καὶ Ἀλαλκομενία καὶ Ἀλαλκομένιον.

μὲ τὴν Κορώνειαν, τὰς Ἐρύθρας καὶ τὴν Ἐλάτειαν (1) πόλεις τῆς Βοιωτίας· τὰ Λεοντόποδα, μὲ τὸ Λεόντιον (2), μίαν ἀπὸ τὰς δώδεκα ὁμοσπόνδους πόλεις τῆς Ἀχαΐας, ἤγουν τῆς παλαιᾶς Ἰωνίας, ἢ μὲ τὴν Λεοντάρνην, πόλιν τῆς Βοιωτίας (3). Ἴσως καὶ τὰ Φυτὰ μὲ τὰ Οἰνόφυτα τῆς Βοιωτίας (4), οἱ Ἔλυμποι μὲ τὴν πλησίον τοῦ Βοιωτιακοῦ Ὀρχομενοῦ Ἐλυμίαν (5), τὰ Θυμιανὰ μὲ τὰς Φημίας πόλιν τῆς Βοιωτιακῆς Ἀρναίας (6). Ἡ Καλαμωτὴ καὶ τὸ Πυργὶ συγγενεύουν πιθανώτερον μὲ τὰς Καλάμας (7) καὶ τὸν Πύργον (8), πόλεις τῆς Μεσσηνίας, ἡ Καλιμασία, μὲ τὸν Καλαμισσὸν, Calamissus (9) τῆς Λοκρίδος, ἡ Βέσσα καὶ ὁ Δαφνώνας μὲ τὴν Βῆσσαν καὶ τὸν Δαφνοῦντα(10), ὡς καὶ τὰ Αὐγώνυμα μὲ τὰς Αὐγειὰς (11) τῆς αὐτῆς Λοκρίδος.

ΜΕΛΑΙΝΑ ἌΚΡΑ. Κατὰ τὸν Στράβωνα, ἡ θέσις της ἀντικρίζει τὰ Ψύρα (Ψαρὰ), τὴν νῆσον. Σήμερον ὀνομάζεται Ἅγιος Νικόλαος (Cap Saint-Nicolas).

Ἐδῶ ἔπρεπε νὰ σημειωθῇ καὶ ὁ ΜΙΜΑΣ, ἂν ἦτον ἀληθῶς

---

(1) Στράβ. IX. σελ. 404-409. Ἡ Ἐλάτεια ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς Γεωγράφους πόλις τῆς Φωκίδος· ἀλλὰ σημείωσε ὅτι ἡ Φωκὶς συνορεύει μὲ τὴν Βοιωτίαν (Στράβ. αὐτοθ. σελ. 417), καὶ ἡ Ἐλάτεια δὲν ἀπέχει πλὴν δύο σχεδὸν λεύγας Γαλατικὰς ἀπὸ τὰ ὅρια, διὰ τῶν ὁποίων ῥέων ὁ Κηφισσὸς χύνεται εἰς τὴν Κωπαΐδα λίμνην (Στράβ. σελ 407) τὴν ἀρχαιότερα ὀνομαζομένην Λευκωνίδα. ═ (2) Πολύβ. II, 41, §8. ═ (3) Λυκοφρ. Κασσάνδρ. 645. ═ (4) Θουκυδίδ. I, 108. ═ (5) Ξενοφ. Ἑλλην. ἱστορ. V, 6, § 13. ═ (6) Στεφ. Βυζαντ. λεξ. Φημίαι. Ὡς ἐξεναντίας ὠνομάσθη Φηκάριον (fourreau) τὸ Θηκάριον. ═ (7) Πausαν. IV, 31. ═ (8) Πολύβ. IV, 77, § 9. ═ (9) Plin. *Histor. natur.* IV, 3. ═ (10) Στράβ. Γεωγραφ. IX, σελ. 426. ═ (11) Ὁ αὐτ. VIII, σελ. 364, IX, σελ. 426.

ὄρος τῆς Χίου, ὡς ἐνόμισεν ὁ Ὀρτέλιος καὶ ἄλλοι, ἀπατηθέντες ἀπὸ τοῦ Καλλιμάχου τὸν σχολιαστὴν, ὅστις εἰς τοῦτον τὸν στίχον (1),

> Ἧστο κόρη Θαύμαντος, ἐπαΐξασα Μίμαντι,

ἐξηγεῖ τὸν Μίμαντα ὄρος Χίου, ἀπατηθεὶς καὶ οὗτος ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου τὸ (2),

> Ἢ καθύπερθε Χίοιο νεοίμεθα παιπαλοέσσης,
> Νήσου ἔπι Ψυρίης, αὐτὴν ἐπ' ἀριστέρ' ἔχοντες,
> Ἢ ὑπένερθε Χίοιο, παρ' ἠνεμόεντα Μίμαντα.

Ὁ Ποιητὴς ὅμως νοεῖ τὸν πλοῦν τὸν ὑποκάτω τῆς Χίου, « Ὑπένερθε Χίοιο » δηλαδὴ τὸν μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῆς ἀντικρὺ ἠπείρου, πρὸς ἀνατολὰς, ὅπου ἦτο καὶ εἶναι ὁ Μίμας. Τὸ ὄρος τοῦτο, κατὰ τὸν Στράβωνα (3), κεῖται μεταξὺ τῶν Ἐρυθρῶν καὶ τοῦ Ἀποκρήμνου, χωρίου ὀνομαζομένου ἀπὸ τοὺς Τούρκους μὲ λέξιν ταυτόσημον Σαρπάν (4). Ἴσως τῆς πόλεως Χίου ἡ γειτονία, ἡ ὀνομαζομένη Ἐγκρεμός (ἤγουν Ἔγκρημνος), ἔχει τι κοινὸν μὲ τὸν Ἀπόκρημνον τῆς ἠπείρου.

ΝΟΤΙΟΝ. Κατὰ τὸ ὄνομά του, ἦτο πρὸς τὸ νότιον μέρος τῆς νήσου. Ὁ Στράβων τὸ ἐπονομάζει « Ὕφορμον αἰγιαλὸν » καὶ τὸ θέτει μετὰ τὰς Φάνας. Ὁμώνυμον πόλιν ἢ χωρίον εἰς τὴν ἀπαντικρὺ ἤπειρον ἔχομεν τὸ Νότιον, μίαν ἀπὸ τὰς δώδεκα πόλεις τῆς Αἰολίδος, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (5), σιμὰ τοῦ ποταμοῦ Καΰστρου. Κατωτέρω, ἄντικρυ τοῦ νοτίου τῆς Χίου,

---

(1) Καλλιμάχ. Ὕμν. εἰς Δῆλ. 67. —— (2) Ὀδυσσ. γ', 170-172. —— (3) Στραβ. σελ. 645. —— (4) Ἴδ. CHANDLER, *Voyag. dans l'As. min.* etc., traduct. Franç. tom. I, pag. 418. —— (5) Ἡροδοτ., I, 149.

εἶναι καὶ ἄλλο Νότιον, τῆς ἠπείρου πολίχνιον, δύο μίλλια μακρὰν τῆς Κολοφῶνος (1), μιᾶς τῶν δώδεκα Ἰωνικῶν πόλεων, εἰς τὸ ὁποῖον μετέβησαν μέρος τῶν Κολοφωνίων ϛασιάσαντες, τὸ πέμπτον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (2)· καὶ τοῦτο τῆς ἠπείρου τὸ Νότιον νοεῖ, ἂν δὲν λανθάνωμαι, ὁ Βυζάντιος Στέφανος, ὅταν λέγῃ, « Νότιον, πόλις Ἰωνίας.... τὸ ἐθνικὸν, » Νοτιεὺς, » καὶ ὄχι τὸ Νότιον τοῦ Ἡροδότου.

ΠΕΛΙΝΑΪΟΝ ὌΡΟΣ. Τὸ ὑψηλότατον τῶν ὀρῶν τῆς νήσου, κατὰ τὸν Στράβωνα, πρὸς βορέαν, ὅπου ἦτο καὶ λιθοτομία μαρμάρων. Τὸ αὐτὸ μαρτυρεῖ καὶ ὁ Πλίνιος, ὅϛις προσιϛορεῖ καὶ ὅτι εἰς τοὺς χρόνους του (τὴν πρώτην ἀπὸ Χριϛοῦ ἑκατονταετηρίδα) ἡ Χίος ἦτο μί' ἀπὸ τὰς νήσους ἐκείνας, εἰς ὅσας οἱ Ῥωμαῖοι ἀφῆκαν τὴν ἐλευθερίαν καὶ Αὐτονομίαν, Chios libera (3). Εἰς τὴν κορυφὴν ἦτο ναὸς τοῦ Διὸς, ὡς συμπεραίνεται ἀπὸ τὸν Ἡσύχιον, « Πελιναῖος, » ὁ Ζεὺς ἐν Χίῳ. » Οὕτω θέλομεν ἰδεῖν μετ' ὀλίγον, ὅτι εἰς τὴν ἐναντίαν ἄλλην ἄκραν, τὴν πρὸς νότον, ἔϛησαν τὸν Ἀπόλλωνα.

Διονύσιος ὁ Περιηγητὴς λέγων, ὅτι ἡ πόλις Χίος ἦτον εἰς τοὺς πόδας τοῦ Πελιναίου (ἢ ὡς τὸ γράφει Πελληναίου) ὄρους,

Καὶ Χίος ἠλιβάτου Πελληναίου ὑπὸ πέζαν (4),

δὲν νοεῖ ἀκριβῶς τὴν θέσιν της, ὅτι ἔκειτο δηλαδὴ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους, ἀλλὰ σημαίνει μόνον, ὅτι δὲν ἦτον εἰς

(1) Tit. Liv. XXX, 26. ═══ (2) Θουκυδίδ. III, 34. Ἀριϛοτέλ. Πολιτικ. V, 2, § 12, σελ. 148. ═══ (3) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 5. ═══ (4) Οἰκουμ. περιηγ. 535.

ἐπίπεδον, ὡς ἦτο, κατὰ τὸν Στράβωνα (1), μέγα μέρος τῆς Σάμου, ἀλλ' εἰς τόπον ὀρεινὸν, ὅςις ἐλογίζετο ὡς συνέχεια τοῦ Πελιναίου, ἐξαπλουμένου κατὰ μικρὸν μέχρι πλησίον τῆς πόλεως (2), ὡς εἶναι πιθανὸν ὅτι τὸ ἐνοοῦσε καὶ ἄλλος γεωγράφος Ῥωμαῖος, λέγων,

Tumque Chius patulæ prospectans arva Pelinæ (3).

Εἰς τὸ Πελιναῖον ὄρος τοῦτο ἐφάνη ὁ μέγας δράκων, ὅςις ἐφόβισε τόσον τοὺς Χίους. Καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν ἔπρεπε νὰ τοὺς φοβίσῃ, ἂν ὁ συριγμός του ἠκούετο μέχρι τῆς πόλεως, ὡς λέγει ὁ Αἰλιανὸς (4), ἢ ἂν ὁ δράκων ἐτόλμησε νὰ προέλθῃ καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ νὰ ναυμαχήσῃ μὲ πολεμικὸν πλοῖον, ὡς ἱςόρησεν ὁ Χῖος Θεόπομπος (5), ἐκ τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὸν μῦθον ὁ Αἰλιανός. Πιθανὸν ὅτι ἀπὸ τὴν φήμην τοῦ καταρχὰς πλήθους τῶν ὄφεων τῆς νήσου (διὰ τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη καὶ Ὀ φ ι ο ῦ σ σ α) ἐγεννήθη καὶ ὁ μῦθος τοῦ μεγάλου δράκοντος.

Κατὰ τὸν Ἄρατον, ὁ Ὠρίων, ὅταν ἐκαθάριζε τὴν Χίον ἀπὸ τὰ θηρία, ἠθέλησε νὰ βιάσῃ τὴν Ἄρτεμιν· καὶ ἡ Ἄρτεμις, ὀργισθεῖσα, ἔκαμε νὰ σχισθῇ εἰς δύο τὸ ὄρος τῆς Χίου, ὅθεν ἀνεφάνη σκορπίος μέγας καὶ φοβερὸς, ὅςις ἐπλήγωσε κ' ἐφόνευσε τὸν Ὠρίωνα,

Οἱ μιν ἔφασαν
Ἑλκῆσαι πέπλοιο, Χίῳ ὅτε θηρία πάντα,
Καρτερὸς Ὠρίων ςιβαρῇ ἐπέκοπτε κορύνῃ,
Θήρης ἀρνύμενος Χίῳ χάριν Οἰνοπίωνι.

---

(1) Στραβ. σελ. 636-637. ═══ (2) Mannert, *Geograph. der Griech. und Rom.* VI, 3, pag. 327. ═══ (3) R. F. Avien. *Descript. Orb. Terr.* 714. ═══ (4) Αἰλιαν. Περὶ ζ. ἰδιότητ. XVI, 39. ═══ (5) Παρὰ Διονυσ. Ἁλικαρν. πρὸς Γν. Πομπ. ἐπιςολ. § 6, σελ. 787.

Ἡ δέ οἱ ἐξαυτῆς ἐκετείνατο θηρίον ἄλλο,
Νήσου ἀναῤῥήξασα μέσας ἑκάτερθε κολώνας,
Σκορπίον, ὅς ῥά μιν οὖτα, καὶ ἔκτανε πολλὸν ἐόντα
Πλειότερος προφανείς· ἐπεὶ Ἄρτεμιν ἤκαχεν αὐτήν (1).

Τὸ σχισθὲν εἰς δύο κολώνας βουνὸν, δὲν ἦτον ἄλλο παρὰ τὸ Πελιναῖον ὄρος· καὶ ὁ Σκορπίος, ὁ μέγας δράκων τοῦ Αἰλιανοῦ. Θηρίον ἀναφαινόμενον ἀπὸ σχιζόμενον ὄρος ἔπρεπε νὰ ἦναι ὑπερβολῇ μεγάλον, Πλειότερος (2) προφανείς· ὅθεν δὲν εἶναι παράδοξον τὸ ἑξῆς τοῦ μύθου, ὅτι δηλαδὴ ἐξηκούετο ἡ φωνή του εἰς ὅλην τὴν νῆσον, οὐδ᾽ ὅτι ἐναυμάχει μὲ τὰς τριήρεις. Κατὰ τὸν Βοχάρτον, αὐτὸ τὄνομα τοῦ Πελιναίου ὄρους ἐγεννήθη ἀπὸ τὸ פליא-נחש (Πελί-νάάς), τὸ σημαῖνον Ἐκπληκτικὸν ἢ τερατώδη δράκοντα, εἰς τῶν Σύρων ἢ Ἑβραίων τὴν γλῶσσαν, τὴν λαλουμένην ἀπὸ τοὺς Φοίνικας, πρώτους κατ᾽ αὐτὸν (3) οἰκιστὰς τῆς νήσου. Πιθανολογεῖ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Βοχάρτου ἄλλος δράκων παρόμοιος, φανεὶς εἰς τὴν Συρίαν, ὅστις, κατὰ τὸν Ποσειδώνιον, εἶχε μάκρος ἑκατὸν ποδῶν, ὕψος, ὥστε δύο καβαλλάριοι, στέκοντες δεξιὰ καὶ ἀριστερά του, δὲν ἔβλεπαν ἕνας τὸν ἄλλον, χάσμα στόματος ἱκανὸν νὰ δεχθῇ καβαλλάριον, καὶ καθεμίαν ἀπὸ τὰς λεπίδας ἰσομήκη μὲ μακρὰν ἀσπίδα (4). Βλέπεις λοιπὸν, ὅτι οἱ Φοίνικες

(1) Ἀρατ. Φαινομεν. 637-644, μὲ τὰς σημ. —— (2) Ἡ διόρθωσις τοῦ Βρύγκου (Brunck *in Apollon. Argonautic.* IV, 984) Μειότερος (ἀντὶ τοῦ Πλειότερος τῶν ἐκδόσεων) δέν μ᾽ ἔπεισεν ἀκόμη. —— (3) Ἴδε Bochart, *Geograph. sacr.* P. II, pag. 414. —— (4) « Μῆκος μὲν σχεδόν τι πλεθριαῖον, πάχος δ᾽ ὥσθ᾽ ἱππέας ἑκατέρωθεν » παραστάντας ἀλλήλους μὴ καθορᾷν, χάσμα δὲ, ὥστ᾽ ἔφιππον δέξασθαι· » τῆς δὲ φολίδος ἑκάστην ὑπεραίρουσαν θυρεοῦ » Ποσειδών. παρὰ Στράβ. σελ. 755. Βόα (Boa), θηλυκῶς ὀνομάζετ᾽ ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους ὁ τόσου μεγέθους δράκων. Ὁ Πλίνιος/ἱστορεῖ Βόαν 120 ποδῶν τὸ μάκρος, τὴν ὁποίαν ἠναγκάσθησαν οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὴν Ἀφρικὴν νὰ πολεμήσωσι μὲ

ταξιδεύοντες εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐκοβαλοῦσαν μὲ τὰς πραγματείας καὶ τοὺς μύθους, ἢ τὰς μυθοποιημένας ἱςορίας των.

ΠΙΤΥΣ. Χωρίον πλησίον Βολισσοῦ· ὅθεν ὠνομάσθη καὶ ὅλη ἡ νῆσος Πιτυοῦσσα (1). Σήμερον ὀνομάζεται Πιτυός.

ΠΟΛΙΧΝΗ. Παρὰ τὰ προλεγμένα (2) περὶ τῆς Χίας Πολίχνης, σημείωσε, εἰς ἀποφυγὴν τῆς συγχύσεως, ὅτι ἦτο καὶ ἄλλη Πολίχνη τῶν Κλαζομενίων εἰς τὴν ἀπαντικρὺ ἤπειρον (3)· ὡς εὑρήκαμεν Βαβράντιον καὶ Νότιον, καὶ εἰς τὴν Χίον καὶ εἰς τὴν ἀντικρίζουσαν ςερεὰν (4), καὶ ὡς τοῦ ἑξῆς Ποσειδίου ὁμώνυμον ἄλλο Ποσείδιον εὑρίσκεται εἰς τὴν ἤπειρον, πλησίον τῆς Μιλήτου, Ἰωνικῆς πόλεως.

ΠΟΣΕΙΔΙΟΝ. Ἄκρα τῆς νήσου, πρὸς νότον τῆς πόλεως Χίου, καταντικρὺ ἄλλης ἄκρας εἰς τὴν ἤπειρον, ὀνομαζομένης Ἄργεννον ἢ Ἄργινον (5), καὶ σήμερον ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς ναύτας Capo-bianco. Τὸ δὲ Ποσείδιον ὠνομάσθη διὰ τὸν ἐκεῖ εὑρισκόμενον ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος. Ἡ θέσις του εἶναι μεταξὺ τῆς σήμερον ὀνομαζομένης Ἁγίας Ἑλένης καὶ τῶν Θυμιανῶν.

ΦΑΝΑΙ, κατὰ τὸν Στράβωνα, ἢ Φαναί, κατὰ τὸν Θουκυδίδην (6). Phanæ, πληθυντικῶς, ὠνομάζοντο καὶ ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους (7). Μόνος ὁ Πτολεμαῖος τὴν ὀνομάζει Φαναίαν.

πολιορκητικὰ ὄργανα ὡς φρούριον (Plin. VIII, 14). Εἰς τῶν νεωτέρων τὴν Φυσικὴν ἱςορίαν, ὁ ἕως τώρα γνωρισθεὶς δράκων, ὁ ἐπονομαζόμενος Μαντικὸς (le Boa Devin), εἶχε μάκρος 30 ποδῶν, καὶ πάχος ἀνθρωπίνου σώματος.

(1) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 5. ═══ (2) Ἀνωτέρ. σελ. 12. ═══ (3) Θουκυδίδ. VIII, 14, 23. ═══ (4) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 8. ═══ (5) Στράβ. σελ. 644-645. Θουκυδίδ. VIII, 34. ═══ (6) Θουκυδίδ. VIII, 24. Ἴδε καὶ Πλούταρχ. Περὶ τοῦ ΕΙ τοῦ ἐν. Δελφ. § 2. ═══ (7) Tit. Liv. XXXVI, 43.

Ἔλαβαν τὄνομα ἀπὸ τὴν φανέρωσιν τῆς Δήλου, ἤγουν διότι ἐκεῖθεν ἴδεν ἡ Λητὼ τὴν νῆσον Δῆλον, ὡς λέγει ὁ Βυζάντιος Στέφανος· « Φάναι, ἀκρωτήριον τῆς Χίου, ἀπὸ τοῦ ἀναφανῆναι τῇ Λητοῖ » τὴν Δῆλον κ. τ. λ. » ἢ διότι ἐβασίλευσεν ἐκεῖ, δὲν ἐξεύρω ποῖος καὶ πότε, ὁ ὀνομαζόμενος Φαναῖος, a rege Phanæo, κατὰ τὸν Σέρβιον (1). Σήμερον ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς νήσου (ἑνικῶς) Φάνα, καὶ ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς ναύτας Capomastico. Ἀπὸ τὸν εἰς αὐτὸ εὑρισκόμενον ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐπωνομάσθη καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς Φαναῖος, κατὰ τὸν Ἡσύχιον, « Φαναῖος Ἀπόλλων..... παρὰ Χίοις οὕτω λέγεται », ὡς ἐπωνομάσθη Πελιναῖος ὁ Ζεὺς ἀπὸ τὸ Πελιναῖον ὄρος (2). Ἀλλ' ὅλα ταῦτα τὰ ἱερὰ, ἢ κἂν τὰ πλειότερα, καὶ τῆς νήσου ὅλης, καὶ τῆς πόλεως Χίου, ἐμπρήσθησαν ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς τοῦ Δαρείου, εἰς τὴν πρώτην κατασκαφὴν καὶ αἰχμαλωσίαν τῆς Χίου (3).

ΧΗΛΙΠΠΟΣ. Ὄρος τῆς Χίου, κατὰ τὸν Ὀρτέλιον, ὅστις τὸ ὀνομάζει Chelippus, φέρων μάρτυρα τὸν Γερμανικὸν, μεταφραστὴν τῶν Φαινομένων τοῦ Ἀράτου· εἰς τὸν ὁποῖον ὅμως δὲν εὕρηκα παρόμοιον τί. Ἐρεύνησα καὶ ἄλλους γεωγράφους ματαίως. Ὁ Μαρτινιέρος (La Martinière) εἰς τὸ Γεωγραφικόν του Λεξικὸν λέγει μόνον, ὅτι ὁ Χήλιππος, εἶναι ὄρος τῆς Χίου (montagne de l'île de Chio), χωρὶς μαρτυρίαν, λαβὼν, ὡς εἶναι πιθανὸν, ἀπὸ τὸν Ὀρτέλιον. Ὁ ἡμέτερος Μελέτιος δὲν ἐφάνη εὐτυχέστερος· εἰς τὴν Γεωγραφίαν του, καταριθμῶν τὰ ὄρη τῆς Χίου, ὀνομάζει πρῶτον τὸν Μίμαντα, ὄρος, ὡς ἴδαμεν (4), ὄχι τῆς Χίου, ἀλλὰ τῆς καταντικρὺ ἠπείρου, ἔπειτα τὸ Πελιναῖον, καὶ λέγει καθεξῆς, ὡς περὶ τρίτου ὄρους,

---

(1) Serv. in Virg. Georgic. 97. — (2) Ἀνωτέρ. σελ. 20. — (3) Ἡροδοτ. VI, 31-32. — (4) Ἀνωτέρ. σελ. 18-19.

« Ὁ Χέλιπος, τὸ ὁποῖον ὄρος κεῖται πρὸς μεσημβρίαν (1). » Ἂν τὸ ἐπῆρεν ἀπὸ τὸν Ὀρτέλιον, ἔπρεπε νὰ τὸ γράψῃ, κατ' ἐκεῖνον, Χήλιππος (Chelippus) ἀπὸ τὸ Χηλὴ, καὶ Ἵππος (sabot de cheval), καὶ ὄχι Χέλιπος. Τὸ δὲ ἑξῆς, ὅτι τὸ ὄρος κεῖται πρὸς μεσημβρίαν, δὲν ἐξεύρω πόθεν τὸ ἔλαβε.

Εἰς τῆς Χίου τὄνομα δίκαιον εἶναι νὰ περικλείσωμεν πρῶτον, τὰς νήσους Οἰνούσσας, ὡς παλαιὸν αὐτῶν κτῆμα, κατάφυτον ἀπὸ ἀμπελῶνας, καὶ ἀκολούθως ἐπιτήδειον ν' αὐξάνῃ τὴν πρόσοδον τοῦ οἴνου· ἔπειτα καὶ τὴν εἰς τὴν καταντικρὺ ξηρὰν ὀνομαζομένην « Χώραν τῶν Χίων (2), » τὴν ὁποίαν ἔλαβαν (ὡς θέλομεν ἰδεῖν μετέπειτα) ἀπὸ τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Κῦρον. Ἡ θέσις της ἦτον ἀπαντικρὺ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς νήσου Λέσβου, ὀνομαζομένου Μαλία (σήμερον Capo Maria), καὶ ἐκτείνετο ἕως τὴν Πέργαμον, πρωτεύουσαν πόλιν ἔχουσα τὸν Ἀταρνέα (3), ὅςις ἐχρημάτισ' ἔπειτα βασίλειον τοῦ Ἑρμίου (4)· καὶ παρὰ τοὺς καρποὺς τῆς γῆς (5), εἶχε καὶ μέταλλα ἀργυρίου (6), καὶ θερμὰ λουτρά (7).

Οἱ Χῖοι, ἂν πιςεύσωμεν γεωγράφον Χῖον, τὸν Σκύμνον, ἔςειλαν ἀποικίαν καὶ εἰς τὴν Μαρώνειαν, πόλιν τῆς Θράκης, (τὴν ἀπὸ τὸν Ὅμηρον ὀνομαζομένην Ἴσμαρον), ἢ διότι ἠρημώθη ἀπὸ κατοίκους, ἢ ὡς συγκάτοικοι·

Προμήκης ἐςὶ λίμνη Βιςονίς.
Εἶτεν Μαρώνει' οὗ κατοικῆσαι τὸ πρὶν
Τοὺς Κίκονας ἱςοροῦσι τοὺς ἐν Ἰσμάρῳ·
ΑΥΤΗ δὲ Χίων ἐγένεθ' ὕςερον κτίσις (8).

(1) Μελετ. Γεωγραφ. σελ. 487. — (2) Σκυλακ. Καρυανδ. Περιπλ. σελ. 36, καὶ Ἡρόδοτ. VI, 26. — (3) Οἱ Ῥωμαῖοι τὸν ὠνόμαζαν θηλυκῶς, Ἡ Ἀταρνέα Atarnea. Plin. V, 30. — (4) Στράβ. σελ. 610. — (5) Ἡροδοτ. I, 161, VI, 28. — (6) Στραβ. σελ. 680. — (7) Πανσαν. IV, 35. — (8) Σκύμν. Περιήγ. 674-677.

Στέφανος ὁ Βυζάντιος, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Εὐςάθιος ἐνόμισαν δύο πόλεις χωριςὰς πλησιοχώρους, τὴν Ἴσμαρον καὶ τὴν Μαρώνειαν, καὶ τοιαύτη φαίνεται καὶ ἡ γνώμη τοῦ Σκύμνου, ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι τῆς Μαρωνείας ἐκατοικοῦσαν πρότερον τὴν Ἴσμαρον· εἰς τὴν ὁποίαν προδήλως ἀναφέρεται ἡ ἀντωνυμία ΑΥΤΗ, ἤγουν ἡ Ἴσμαρος ἐσυνοικίσθη ἀπὸ τοὺς Χίους. Οἱ νομίσαντες μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πόλιν διώνυμον (Ἴσμαρον καὶ Μαρώνειαν) ἐκινήθησαν ἀπὸ τὸν Ὅμηρον, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος, Μάρων (ὅθεν ἔπειτα καὶ τὄνομα τῆς Μαρωνείας) ἐκατοίκει τὴν Ἴσμαρον (1).

Δὲν πρέπει νὰ παραδράμω οὐδὲ τὰ ἀπὸ τὴν ἐμπορίαν κέρδη τῶν Χίων. Ἔχοντες ναυτικὸν ἀξιόλογον ἐταξίδευαν πραγματευόμενοι εἰς ὅλας τὰς σποράδας καὶ κυκλάδας νήσους, καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὴν Δῆλον, κοινὸν τότε ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἐμπόριον (2), εἰς ὅλα τὰ παράλια τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, ἐξ ἑνὸς μέρους, ἕως τὰ Ἀνατολικὰ καὶ προσβόρεια μέρη τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ὅπου ἦσαν αἱ Ἰωνικαὶ ἀποικίαι τῶν Μιλησίων, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἕως τὴν Αἴγυπτον. Εἰς τὸν Πόντον, παρὰ τὸν οἶνον καὶ ἄλλα τῆς Χίου προϊόντα, πιθανὸν ὅτι ἔπεμπαν καὶ τέχνης ἔργα ὄχι ὀλίγα. Εἰς τὸν Δημοσθένην μνημονεύεται Χῖος ἔμπορος, ὅςις εὑρισκόμενος ἐκεῖ ἐδάνεισε χρήματα εἰς ἄλλους ἐμπόρους (3).

Εἰς τὴν Αἴγυπτον ὅτι ἐταξίδευαν, δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ἐπειδὴ εἶχαν ἐκεῖ καὶ ἀποικίαν Χίαν, ὡς θέλομεν ἰδεῖν μετ' ὀλίγον. Ἀλλὰ πρὸ τῆς Αἰγύπτου ἦτο καὶ ἡ Τύρος, περιβόητον ἐμπόριον, ὅθεν ἔσυραν τὴν πορφύραν (4)· καὶ μετὰ τὴν Αἰ-

(1) Ὀδυσσ. ι, 198. —— (2) Ἰδ. κατωτέρ. σελ. 36. —— (3) Δημοσθέν. πρὸς Λακρίτ. παραγραφ. σελ. 941. —— (4) Ἰδ. κατωτέρ. Βιογρ. Χ, ὀνομαστ. λέξ. Θεόκριτος.

γυπτον ἡ Κυρήνη, ἑλληνικὴ ἀποικία, ὅθεν εἶχαν νὰ λαμβάνωσι τὸ σίλφιον, πολὺ τιμιώτερον εἰς τοὺς Ἕλληνας, διὰ τῶν τρυφηλῶν μάλιςα τὰ μαγειρεῖα, παρ' ὅ,τι σήμερον εἶν' εἰς ἡμᾶς τὰ ἀρωματικὰ τῆς Ἰνδίας· ἦτον ἔτι ἡ πλουσιωτάτη Καρχηδὼν μὲ τὰς ἀπαντικρὺ νήσους, Σικελίαν, Σαρδόνα, γνωςὰς εἰς τοὺς Ἕλληνας, διὰ τὰς ἀποικίας· ἡ παραλία τῆς Γαλλίας, ὅπου ἐνθοῦσε τῶν Μασσαλιωτῶν ἡ Ἰωνικὴ ἀποικία, καὶ τέλος αὐτὴ ἡ Ἱσπανία. Εἰς ὅλα ταῦτα τὰ μέρη ἐταξίδευσαν οἱ Ῥόδιοι· εἰς δὲ τὴν Ἱσπανίαν ἔκτισαν καὶ ἀποικίαν, τὴν Ῥόδην (1), ὡς οἱ Μασσαλιῶται τὸ Ἐμπορεῖον (2). Εἶναι λοιπὸν τῶν πιθανωτάτων, ὅτι δὲν ὤκνησαν οὐδ' οἱ Χῖοι νὰ ταξιδεύωσιν εἰς ὅλα, ἢ κἂν τὰ πλειότερα ταῦτα μέρη, ἔχοντες ναυτικὸν ὄχι πολὺ ὑποδεέςερον τῶν Ῥοδίων, καὶ χρείαν ἐμπορίας πλειοτέραν ἐκείνων. Μετὰ τοὺς Ἀθηναίους, μόνοι οἱ Χῖοι καὶ οἱ Ῥόδιοι ἱςοροῦνται ὡς θαλασσοκράτορες (3).

ΟἸΚΟΔΟΜΑῚ ΤΗ͂Σ ΧΊΟΥ ΔΗΜΌΣΙΑΙ.

Ἡ Χίος, πλουσία ἀπὸ τὸ ἐμπόριον, ἔχουσα καὶ μέταλλα μαρμάρου εἰς τὴν νῆσον, καὶ ἀγαλματοποιοὺς, καὶ ἀρχιτέκτονας, καὶ ἄλλους ἄνδρας ἐπισήμους εἰς τὰς τέχνας, ἐφιλοτιμήθη ἀκολούθως καὶ εἰς κατασκευὴν θεάτρων, ναῶν, ἀγαλμάτων, καὶ ἄλλων λαμπρῶν ἔργων· καὶ τόσον πλέον, ὅσον ἡ τοιαύτη φιλοτιμία ἦτο κοινὴ εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας, ὥςε καὶ ἡ παραμικρὰ πόλις ἐφρόντιζε νὰ ἔχῃ τοιαῦτα πολυτελῆ δημόσια οἰκοδομήματα. Ἡ φιλοτιμία (τρεφομένη μάλιςα ἀπὸ πολύθεον θρησκείαν) ἐγέννησε καὶ ἐπολυπλασίασε τοὺς ἐνδόξους τεχνίτας,

(1) Σήμερον Roses εἰς τὴν Ἱσπανίαν. —— (2) Σήμερον *Ampurias*. Ἴδε Στράβ.. III, σελ. 159-160 καὶ XIV, σελ. 654. —— (3) Στράβ. XIV, σελ. 645 καὶ 652.

καὶ οὗτοι πάλιν, διασπειρόμενοι εἰς τὴν Ἑλλάδα, ηὔξαναν τὴν φιλοτιμίαν. Κανένα δὲν λανθάνει, ὅτι ἓν ἀπὸ τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς τὰ εἴδη εὑρέθη καὶ ἐτελειώθη εἰς τὴν Ἰωνίαν, τὸ ὀνομαζόμενον Ἰωνικὸν, ἐπονομασθὲν καὶ Σύγκρατον (temperatum), διότι ἥνωσε τὴν σοβαρότητα τοῦ Δωρικοῦ μὲ τὴν κομψότητα τοῦ Κορινθιακοῦ εἴδους (1).

Ἴδαμεν ἀνωτέρω τὸ Δελφίνιον, ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, τῶν Χίων, τὸ (Ποσείδιον) ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος, καὶ τὰ δύο ἱερὰ τοῦ Φαναίου Ἀπόλλωνος, καὶ τοῦ Πελιναίου Διὸς, ὀνομασθέντα ἀπὸ τοὺς τόπους, τὸ Πελιναῖον ὄρος, καὶ τὰς Φάνας, ὅπου ἐτιμῶντο.

Εἰς αὐτὴν δὲ τὴν πόλιν ὑψώθη ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Πολιούχου, οὕτως ὀνομασθείσης, διότι ἐτιμᾶτο ὡς προστάτις τῆς πόλεως, κατὰ μίμησιν τῶν Ἀθηνῶν, ὅθεν ἀποικίσθησαν οἱ Χῖοι, καὶ ὅπου ἐτιμᾶτο ἡ Πολιοῦχος Ἀθηνᾶ (2). Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος ἐσώζοντο εἰς τὴν Χίον καὶ ἀρχαῖα τῆς Ἀθηνᾶς ξόανα, καθήμενα, κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον, καὶ ὄχι ὀρθά (3).

Εἰς τὴν πόλιν ἀκόμη ἦτο καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Διονύσου, τοῦ ἐπονομαζομένου Φλεὼς (4), Φλίου, Φλείου (5),

---

(1) Vitruv. *De Architectur.* I, 2. ═══ (2) Ἡρόδοτ. I, 160. ═══ (3) « Πολλὰ δὲ τῶν ἀρχαίων τῆς Ἀθηνᾶς ξοάνων καθήμενα » δείκνυται, καθάπερ ἐν Φωκαίᾳ, Μασσαλίᾳ, Ῥώμῃ, Χίῳ, καὶ ἄλλαις » πλείοσι » Στράβ. Γεωγραφ. XIII, σελ. 601. ═══ (4) « Φλῶ, τὸ » γέμω καὶ εὐκαρπῶ· καὶ ΦΛΕΥΣ ὁ Διόνυσος ἐν Χίῳ παρὰ τὸ εὐκαρ» πεῖν » (Ἐτυμολογ. σελ. 796). ═══ (5). « Τὸ δὲ ΦΛΙΟΣ (σημαίνει » δὲ τὸν Διόνυσον) διφορεῖται· τινὲς μὲν γὰρ διὰ τοῦ ῑ γράφουσι, » τινὲς δὲ διὰ τῆς ει̅ διφθόγγου » (Ὁ αὐτ. σελ. 539). Ἡ ποικιλία τῆς γραφῆς προῆλθεν ἀπὸ τὴν ποικιλίαν τοῦ πρωτοτύπου ῥήματος, Φλέω, Φλείω, Φλοίω καὶ Φλύω, (τοῦ σημαίνοντος τὸ Ῥέω, ὅθεν τῶν Ῥωμαίων τὸ *fluo*, καὶ τῶν Γάλλων τὸ fluer κ. τ. λ.), καὶ μεταφορικῶς τὸ Γέμω ἢ Εὐθηνῶ (abonder).

Φλοίου (1), Φλεῶνος (2) ἢ Φλυοῦντος (3), ὡς τὸ ἱερόν του ὠνομάζετο Φλεῖον (4).

Εἶχαν ἀκόμη οἱ Χῖοι καὶ ναὸν τῆς Ἀφροδίτης (5), καὶ τῆς Κυβέλης, καὶ πολλῶν ἄλλων θεῶν λαμπρούς. Ἀπὸ τῶν σημερινῶν χριστιανῶν Χίων τὴν ἐξαίρετον κλίσιν εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἐκκλησιῶν συμπεραίνεται, πόσον ἔπρεπε νὰ πολυπλασιάζωσι τοὺς ναοὺς, ὅτ' ἐπίστευαν πολλοὺς θεοὺς, καὶ εἶχαν καὶ τεχνίτας ἐνδόξους, ἀρχιτέκτονας καὶ ἀγαλματοποιοὺς, ἱκανοὺς ὄχι μόνον νὰ στολίζωσι τὴν πατρίδα των, ἀλλὰ καὶ νὰ πέμπωσιν εἰς ἄλλας πόλεις ἀγάλματα (6). Τὰ ἱερὰ ταῦτα κατεσκάφησαν, ὡς εἶπα (7), ἀπὸ τὸν Δαρεῖον· ἀλλὰ δὲν εἶν' ἀμφιβολία, ὅτι ἀνηγέρθησαν ἔτι λαμπρότερα τῶν πρώτων, ἐπειδὴ οὔτε οἱ ἔνδοξοι τεχνῖται ἔλειψαν μετὰ τὸν Δαρεῖον, καὶ τῶν Χίων ὁ πλοῦτος ηὐξάνετο ἐπιπλέον ἀπὸ τὸ ἐμπόριον. Σήμερον ὅμως ἀπὸ τὰ πολλὰ ταῦτα ἱερὰ δὲν ἔμεινε σχεδὸν τίποτε παρὰ λείψανα

---

(1) « Τὸ γὰρ ἄγαν ἀκμάζειν καὶ τεθηλέναι Φλοίειν ὑπὸ τῶν ποι- » ητῶν λέγεσθαι..... Εἶναι δὲ καὶ τῶν Ἑλλήνων τινὰς, οἳ ΦΛΟΊΩ » Διονύσῳ θύουσιν » (Πλούταρχ. Συμποσιακ. V, 8) ═══ (2) « Τὸ » πολυκαρπεῖν οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον Φλύειν· ὅθεν τὸν Διόνυσον ΦΛΕΩ͂ΝΑ » (ἴσ. ΦΛΥΩ͂ΝΑ) ἐκάλουν. » (Αἰλιαν. Ποικ. ἱστορ. III, 41). ═══ (3) « Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Διόνυσος ΦΛΥΟΥ͂Σ ὠνομάζετο, ἀπὸ τοῦ Φλύειν τὸν » οἶνον, ὅ ἐστιν εὐθηνεῖν » (Σχολιας. Ἀπολλων. Ἀργοναυτ. I, 115). ═══ (4) Ὁ Ἡσύχιος λέγει, « ΦΛΕΏ, Διονύσου ἱερόν. » Ἔπρεπε, νομίζω, νὰ εἴπῃ ΦΛΕΙ͂ΟΝ, ἀπὸ τὸ Φλεὺς, κατὰ τὸ Ἐρεχθεῖον, ἀπὸ τὸ Ἐρεχθεὺς, καὶ τὸ Θησεῖον ἀπὸ τὸ Θησεύς. ═══ (5) Ὁ Μελέτιος (Γεωγραφ. σελ. 487) προσθέτει καὶ τῆς Ἁρπυίας· « τῆς ὁποίας (λέγει) » τὴν εἰκόνα ἐχάραττον οἱ Χῖοι εἰς τὰ πατρικά τους νομίσματα. » Τῆς Ἁρπυίας ὁ ναὸς ἐπλάσθη ἀπὸ τοὺς νομίσαντας κακῶς ὅτι ἡ εἰς τὰ Χῖα νομίσματα χαραγμένη Σφίγξ ἦτον Ἅρπυια. Ἰδ. *Rasch.*, *Lexic. univers. r. numar.* tom. II, part. II, pag. 63. ═══ (6) Ἰδ. κατωτέρ. Βιογραφ. Χ. ὀνομαστ. λέξ. Βούπαλος: ═══ (7) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 24.

μικρὰ τοῦ ναοῦ τῆς Κυβέλης, κακῶς πιςευθέντα, καὶ πιςευόμενα ἀκόμη, λείψανα τῆς σχολῆς τοῦ Ὁμήρου (1).

Δὲν εἶναι χρεία νὰ προσθέσω, ὅτι οἱ Χῖοι ἐσυνείσφεραν, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ Ἰωνικαὶ πόλεις, εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Πανιωνίου, ἱεροῦ τοῦ Ποσειδῶνος, πλησίον τῆς Μυκάλης, ὅπου ἐσυναθροίζοντο ὅλοι οἱ Ἴωνες εἰς κοινὰς ἑορτάς, ἢ εἰς συμβούλιον περὶ τῶν κοινῶν εἰς αὐτοὺς συμφερόντων (2). Τὴν αὐτὴν συνεισφορὰν ἐχορήγησαν καὶ εἰς τὴν ἀνοικοδομὴν τοῦ κοινοῦ τῶν Ἰώνων ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, εἰς τὴν Ἔφεσον (3), ὅστις ἐφημίσθη ὡς ἓν ἀπὸ τὰ ἑπτὰ θαύματα.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΊΑ ΤΗ͂Σ ἸΣΤΟΡΊΑΣ ΤΗ͂Σ ΧΊΟΥ.

Ἕως ἐδῶ πολλὰ τῶν προλεχθέντων ἦτον ἀδύνατον νὰ χρονολογηθῶσιν, ὡς μιγμένα μὲ μύθους, ὁποῖοι εὑρίσκονται κοινῶς εἰς ὅλων τῶν ἐθνῶν ἢ πόλεων τὰ γενέθλια, ὄχι ὅλοι ἄπιστοι, ὅλοι ὅμως ἀμφίβολοι, διὰ τὴν δυσκολίαν τῆς διακρίσεως τοῦ ψεύδους ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν. Τὰ ἑξῆς περιέχουν ὁπωσοῦν τὸ ἱστορικὸν μέρος τῆς Χίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἠκολούθησα τὴν χρονολογίαν τοῦ μεταφράσαντος Γαλλιςὶ τὸν Ἡρόδοτον Λαρχήρου (4).

Αἱ δώδεκα Ἰωνικαὶ πόλεις, ἀριθμούμεναι κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν, ἦσαν Μίλητος, Μυοῦς, Πριήνη (εἰς τὴν Καρίαν), Ἔφεσος, Κολοφών, Λέβεδος, Τέως, Κλαζομεναὶ, Φώκαια, Ἐρυθραὶ (εἰς τὴν Λυδίαν), καὶ δύο νησιωτικαὶ, Σάμος καὶ Χίος. Πλησίον τοῦ ὄρους τῆς Μυκάλης, μεταξὺ Πριήνης καὶ Ἐφέσου, ἦτο τὸ προονομασθὲν Πανιώνιον (5).

(1) Ἴδε τὸν Chandler, *Voyag. dans l'As. min. et dans la Grèce*, tom. I, pag. 119 et 410, not. 29, de la traduct. Franç. —— (2) Ἡροδοτ. I, 143, 148, 170, VI, 7. —— (3) Στράβων. Γεωγραφ. XIV, σελ. 640, Παυσαν. VII, 5. —— (4) Larcher, *Histoir. d'Hérodot.* tom. VII, pag. 565-726, édit. de 1802. —— (5) Ἡρόδ. I, 142.

Συμφωνοῦν εἰς τὴν καταρίθμησιν ταύτην μὲ τὸν Ἡρόδοτον καὶ οἱ λοιποὶ συγγραφεῖς Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι, πλὴν τοῦ Βιτρουβίου, ὅστις προσαριθμεῖ καὶ δεκάτην τρίτην, ὀνομαζομένην Μελίτην (1). ; Ἀλλὰ νοεῖ τὴν Σμύρνην, πόλιν τῆς Λυδίας· ἥτις ἀληθῶς, μετὰ χρόνους τῆς Ἰωνικῆς ἀποικίας, ἐπροσκολλήθη δεκάτη τρίτη εἰς τὸ Πανιώνιον (2). Ὠνομάζετο, πρὶν λάβῃ τοὺς Σμυρναίους, Μελίτη, ἢ μᾶλλον Μελήτη, διὰ τὸν παραῤῥέοντα ποταμὸν Μέλητα, ὅθεν ὠνομάσθη καὶ ὁ κόλπος της, Μελήτου κόλπος (3). Ἡ Μυοῦς ἐξεναντίας, μία τῶν δώδεκα, μετοικίσθη ἔπειτα εἰς τὴν Μίλητον, διὰ τὴν ὀλιγότητα τῶν κατοίκων (4), προξενηθεῖσαν ἀπὸ κατακλυσμὸν θαλάσσης (5), καὶ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἀπὸ πλῆθος κωνώπων (6).

Ὁ δώδεκα ἀριθμὸς ἐπροκρίθη κατὰ μίμησιν τῶν Ἰώνων τῆς Πελοποννήσου. Ὅτε ἐκατοικοῦσαν ἀκόμη τὴν Πελοπόννησον, ἐμερίζοντο εἰς δώδεκα πόλεις, ἐχούσας κοινὸν συνέδριον. Οἱ διώξαντες αὐτοὺς Ἀχαιοὶ (διωγμένοι κ᾽ ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους) ἐφύλαξαν τὸν δωδέκατον ἀριθμὸν τῶν πόλεων· καὶ τὸ κοινὸν αὐτῶν συνέδριον πιθανὸν ὅτι ὠνομάζετο Ὁμαγύριον, ἐπειδὴ ἐσυναθροίζετο εἰς μίαν ἀπὸ τὰς δώδεκα πόλεις, ὅπου ἦτο τὸ ἱερὸν τοῦ Ὁμαγυρίου Διὸς (7), ἂν καὶ ὁ Στράβων

---

(1) *Vitruv. De architectur.* IV, 1. —— (2) « Αὗται μὲν » δώδεκα Ἰωνικαὶ πόλεις· προσελήφθη δὲ χρόνοις ὕστερον καὶ Σμύρνα » εἰς τὸ Ἰωνικὸν (Στράβ. Γεωγραφ. XIV, σελ. 633). » —— (3) « Μελήτου κόλπος, ὃς Σμυρναῖος ἐκαλεῖτο ἀπὸ Μελήτου ποταμοῦ· ὡς Ἑκαταῖος ἐν Αἰολικοῖς » (Στέφ. Βυζάντ.). Εἶπε Μελήτου, (ἀπὸ τὴν ὀνομαστικὴν Μέλητας), ἀντὶ τοῦ Μέλητος (ἀπὸ τὴν ὀνομαστικὴν Μέλης), ὡς ἔλεγαν καὶ Θύλακος καὶ Φύλακος, ἀντὶ τοῦ Θύλαξ καὶ Φύλαξ. —— (4) Στραβ. Γεωγραφ. XIV, 636. —— (5) Vitruv. *De architectur.* IV, 1. —— (6) Παυσαν. VII, 2. —— (7) Ὁ αὐτ. VII, 1, 6, καὶ 24.

τὸ ὀνομάζῃ Ὁμάριον (1). Τὸ Ὁμαγύριον ἢ Ὁμάριον τοῦτο μετοικισθέντες εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Ἴωνες ὠνόμασαν (ὡς ἴσως τὸ ὠνόμαζαν καὶ ὅτε ἦσαν εἰς τὴν Πελοπόννησον) ἢ τὸ μετωνόμασαν Πανιώνιον (2).

Ἀρχηγὸς ὕπατος τῆς ἀποικίας ταύτης τῶν Ἰώνων ἐχρημάτισεν ὁ Νηλεὺς, υἱὸς τοῦ Κόδρου, βασιλέως Ἀθηνῶν. Οἱ χρονολόγοι θέτουν τὰς εἰς Μίλητον καὶ Κολοφῶνα ἀποικίσεις κατὰ τὸ 1119 ἔτος πρὸ Χριστοῦ (3). Εἰς τοῦτο λοιπὸν τὸ ἔτος θέτω κ' ἐγὼ τὴν εἰς τὴν νῆσον Χίον ἀποικίαν, μ' ὅλον ὅτι εἶναι ἄδηλον, ἂν ἔγινε τὸν αὐτὸν χρόνον, ἢ μετὰ ταῦτα, καὶ πόσα ἔτη μετὰ τὴν Μίλητον καὶ τὴν Κολοφῶνα. Αἱ ἀποικίαι ὠνομάσθησαν Ἰωνικαὶ, διότι τὸ πλειότερον μέρος τῶν ἐκστρατευσάντων ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν, ἢ ἀπὸ τὴν Ἰωνίαν τῆς Πελοποννήσου, ἦσαν Ἴωνες. Μ' αὐτοὺς ὅμως ἠκολούθησαν καὶ Πελοποννήσιοι, καὶ Βοιωτοὶ, καὶ ἄλλοι ἀλλαχόθεν Ἕλληνες, ἔχοντες ἰδίους ἀρχηγέτας, στρατηγουμένους ὅμως ἀπὸ Ἴωνας, υἱοὺς ἢ ἀπογόνους τοῦ Κόδρου, ἢ κἂν συγχωρημένους νὰ συγκατοικήσωσι (4).

Ὁ Νηλεὺς οἴκισε τὴν Μίλητον, ὁ Ἄνδροκλος τὴν Ἔφεσον, ὁ Κυδρῆλος (5) τὴν Μυοῦντα, ὁ Ναῦκλος (6) τὴν Τέων, ὁ

(1) Στράβ. Γεωγραφ. VIII, σελ. 385-387. —— (2) Ἡροδοτ. I, 143 καὶ 146. —— (3) Ἴδε τὴν Χρονολ. τοῦ Λαρχέρου εἰς τὸν VII, τόμ. τῆς Γαλλικ. μεταφρ. τοῦ Ἡροδ. σελ. 586. —— (4) Παυσαν. VII, 2-4. Οὕτως ἡ Αἰολικὴ ἀποικία εἶχεν ἑπτὰ ἀρχηγέτας ἢ βασιλεῖς, καὶ ἕνα ἡγεμόνα (Ἴδε Πλουτάρχ. Συμποσιακ. § 20). —— (5) Κυδρῆλον τὸν ὀνομάζει ὁ Στράβων (σελ. 633), Κυάρητον ὁ Παυσανίας· καὶ τὰ δύο σφαλμένα. Τὸ γνήσιον ὄνομα ἦτον, ἂν δὲν λανθάνωμαι, Κοδρύλος, ὑποκοριστικὸν τοῦ πατρικοῦ ὀνόματος, Κόδρος (ὡς ἀπὸ τὸν Σίμον, ὁ Σιμύλος). —— (6) Κατὰ τὸν Στράβωνα· εἰς δὲ τὸν Παυσανίαν γράφεται κακῶς, Νάοκλος.

Κνῶπος (1) τὰς Ἐρυθρὰς (καὶ οἱ πέντε υἱοὶ τοῦ Κόδρου), ὁ Αἴπυτος (2), υἱὸς τοῦ Νηλέως, τὴν Πριήνην, καὶ ἄλλοι ἄλλας.

Περὶ τῆς Χίου, ὁ μὲν Παυσανίας λέγει, ὅσα ἔμαθεν ἀπὸ τὸν Χῖον Ἴωνα (3), οὐδ' αὐτὸς εὐχαριστούμενος εἰς τὰ τοῦ Ἴωνος (4). Μόνος ὁ Στράβων ὀνομάζει Ἐγέρτιον τὸν οἰκιστὴν τῆς Χίου, ὅστις ἔφερεν εἰς τὴν Χίον πλῆθος ἀνθρώπων μιγάδων ἀπὸ διαφόρους πόλεις· « Χίον δὲ Ἐγέρτιος, σύμμικτον ἐπ-
» αγόμενος πλῆθος (5)· » ἀλλὰ δὲν μας φανερόνει οὔτε τὰς πόλεις, ὅθεν ἦσαν οἱ σύμμικτοι, οὔτε κἂν τίς καὶ πόθεν ἦτον ὁ Ἐγέρτιος, τοῦ ὁποίου καὶ αὐτὸ τὄνομα ἀσύνηθες, δὲν ἐξεύρω διὰ ποίαν αἰτίαν ἐμεταβάλθη ἀπ' ἄλλους (6) εἰς ὄχι συνηθέστερον τὸ Ἐγέρτιλος.

Ὅπως ἂν ἦναι, οἱ Χῖοι δὲν ἤθελαν συναριθμηθῆν μὲ τὰς λοιπὰς Ἰωνικὰς πόλεις, ἂν οἱ οἰκισταί των δὲν ἦσαν μέγα μέρος Ἴωνες τῆς Πελοποννήσου, ἢ τῆς Ἀττικῆς, ἢ κἂν ἂν ὁ ἀρχηγέτης τῆς ἀποικίας δὲ ἦτον Ἴων. Οὕτως οἱ Φωκαεῖς (μία τῶν δώδεκα) δὲν ἐσυγχωρήθησαν νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὴν Ἰωνικὴν κοινωνίαν, ἑωσοῦ ἠναγκάσθησαν νὰ καλέσωσιν ἀπὸ τὰς λοιπὰς Ἰωνικὰς ἀποικίας ἡγεμόνα γνήσιον Κοδρίδην (7).

Ἦτο λοιπὸν καὶ ὁ Ἐγέρτιος, ὅθεν κἂν ἦλθε, ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Νηλέως, υἱοῦ τοῦ Κόδρου, ἢ τοῦ προγενεστέρου

---

(1) Καὶ τοῦτο κακῶς Κλέοπος, εἰς τὸν Παυσανίαν. —— (2) Οὐδὲ τοῦτο ὀρθῶς, Αἴγυπτος, ὁ Παυσανίας. —— (3) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 4. —— (4) « Τοσαῦτα εἰρηκότα ἐς Χίους Ἴωνα εὕρισκον· οὐ μέντοι » ἐκεῖνός γε εἴρηκε, καθ' ἥν τινα αἰτίαν Χῖοι τελοῦσιν ἐς Ἴωνας. » (Παυσαν. VII, 4). —— (5) Στράβ. σελ. 633. —— (6) Ἴδε Edw. *Simson. Chronic. catholic.* 2948, pag. 409. Ἴσως ἐγράφετο Ἐργέτιος, παράγωγον τοῦ Ἔργον· ὅθεν καὶ ὁ Ἐργῖνος, ὄνομα κύριον ἀνδρὸς, τὸ Ἐργέτιον, ὄνομα Σικελικῆς πόλεως, καὶ ἡ Ἐργάνη, ἐπώνυμον τῆς Ἀθηνᾶς. —— (7) Παυσαν. VII, 3.

Νηλέως τοῦ Πελοποννησίου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐκατάγετο καὶ ὁ Κόδρος, ἢ παλαιοτέρου Ἀττικοῦ βασιλέως, τοῦ Πανδίονος· ἐπειδὴ, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, τῶν Ἰωνικῶν ἀποικιῶν οἱ βασιλεῖς ἐλαμβάνοντο ἀπὸ δύο μόνας οἰκογενείας, τοὺς Κοδρίδας ἢ τοὺς Λυκίους, οὕτως ὀνομασθέντας ἀπὸ τὸν Λύκον, υἱὸν τοῦ Πανδίονος (1).

Ἡ συγγένεια τῶν Χίων μὲ τοὺς Ἴωνας τῆς Ἀττικῆς φαίνετ' ἀκόμη ἐκ τούτου, ὅτι οἱ Χῖοι ἔβαλαν τὴν πόλιν αὐτῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀθηνᾶς Πολιούχου (2), ἥτις ἐπροστάτευε καὶ τὰς Ἀθήνας (3), ὡς εἶχαν καὶ οἱ γείτονες αὐτῶν Ἐρυθραῖοι Ἀθηνᾶν Πολιοῦχον (4), συγγενεύοντες ἀκόμη (παρὰ τὴν κοινὴν μὲ τὰς ἄλλας Ἰωνικὰς ἀποικίας συγγένειαν) ἰδιαιτέρως καὶ μὲ τοὺς Χίους, ὡς θέλομεν ἰδεῖν μετ' ὀλίγον.

Οἱ Χῖοι ἐδόθησαν σύνωρα εἰς τὸ ἐμπόριον, καὶ δὲν ἤργησαν νὰ πλουτήσωσιν, ὡς τὸ ἔδειξεν ἡ ἀποίκισις τῆς Λευκωνίας, καὶ πλέον ἔπειτα τὸ ἀξιόλογον αὐτῶν ναυτικὸν, πολὺ ἰσχυρότερον τοῦ ναυτικοῦ τῶν λοιπῶν Ἰωνικῶν ἀποικιῶν, ὡς θέλομεν ἰδεῖν καθεξῆς.

Ἡ ἀποίκισις τῆς Λευκωνίας συνέβη ἀμέσως ἀφοῦ ἐφόνευσαν τὸν βασιλέα των Ἵπποκλον (5), καὶ δύναται εὐλόγως νὰ χρονολογηθῇ εἰς τὸ 900 ἔτος πρὸ Χριστοῦ, ὅτε ἤκμαζε καὶ ὁ Ὅμηρος (6), ἤγουν 370 ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας (7).

Ὁ ποιητὴς οὗτος δὲν ὀνομάζει τὴν Χίον πλὴν μίαν μόνην

---

(1) Ἡρόδοτ. I, 147. Παυσαν. I, 19. — (2) Ἡρόδοτ. I, 160. — (3) Ἀριστοφάν. Ἱππ. 581. Τὴν ὠνόμαζαν Πολιοῦχον ἢ Πολιάδα. — (4) Παυσαν. VII, 5. — (5) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 15. — (6) Ὁ Λαρχῆρος εἰς τὴν χρονολογίαν του θέτει τὴν ἀκμὴν τοῦ Ὁμήρου κατὰ τὸ 907 ἔτος πρὸ Χριστοῦ. — (7) Κατὰ τὸ 1270 ἔτος πρὸ Χριστοῦ.

φορὰν (1), συγχρόνως μὲ τὰ περὶ τῆς Τρωϊκῆς ἁλώσεως, τὴν ὁποίαν οἱ χρονολόγοι τάσσουν κατὰ τὸ 1270 ἔτος πρὸ Χριςοῦ, ἤγουν 140 ἔτη πρὶν ἡ Χίος κατοικισθῇ ἀπὸ τοὺς Ἴωνας. Εἰς ταύτην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, ἡ νῆσος, κατοικημένη ἀκόμη ἀπὸ Κᾶρας, Λέλεγας ἢ Πελασγοὺς (2), ἀνθρώπους σχεδὸν ἀγρίους, δὲν ἦτον οὐδὲ μνήμης ἀξία. Διὰ τοῦτο οὔτε σύμμαχον τὴν ἔλαβαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τῆς Τροίας, οὔτ' ἀξίαν νὰ λεηλατήσωσι τὴν ἔκριναν. Ὅθεν συμπεραίνεται, πόσον εἶν' ἀπίθανον τὸ λεγόμενον ἀπὸ τὸν σοφιςὴν Ἀλκιδάμαντα, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐκάλεσαν εἰς συμμαχίαν κατὰ τῆς Τροίας καὶ τὸν οἰκιστὴν τῆς Χίου Οἰνοπίωνα (3). Εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, καὶ αὐτὴ ἡ ἔπειτα θαλασσοκρατήσασα Ῥόδος, ἂν καὶ οἰκισμένη ἀπὸ τοὺς Ἡρακλείδας, ἦτον ὅμως μί' ἀπὸ τὰς ταπεινοτέρας νήσους, ἐπειδὴ δὲν ἔςειλε βοήθειαν εἰς τοὺς πολεμοῦντας τὴν Τροίαν Ἕλληνας πλὴν 9 πλοῖα, ὁπότε ἡ Κρήτη ἔςειλεν 80, καὶ ἡ Εὔβοια 40 (4). Εἰς τὸν Ὕμνον ὅμως τὸν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, ποιημένον ἢ ἀπὸ τὸν Ὅμηρον αὐτὸν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου (5), ἢ ἀπὸ ἄλλον ποιητὴν σύγχρονον, ἢ ὀλίγον νεώτερον τοῦ Ὁμήρου, ἡ Χίος ὀνομάζεται Λιπαρωτάτη, ἤγουν πλουσιωτάτη,

Καὶ Χίος ἡ νήσων λιπαρωτάτη εἰν ἁλὶ κεῖται (6),

---

(1) Ὀδυσσ. γ', 170-172. —— (2) «Ταύτης οἰκιςαὶ Πελασγοὶ» λέγει ὁ Εὐςάθιος (εἰς Διονυσ. Περιηγητ. 535) περὶ τῆς Χίου, λαβὼν ἀπὸ τὸν Στράβωνα (Γεωγρ. XIII, σελ. 621 καὶ XIV, σελ. 661). —— (3) «Καὶ δὴ τοῦτον ἔπεμψεν [Μενέλεως] εἰς Χίον πρὸς » Οἰνοπίωνα» (Ἀλκιδάμ. Κατὰ Παλαμήδ. προδοσ. σελ. 186, Reisk. tom. VIII, pag. 73). —— (4) Ἰλιάδ. β', 545, 652 καὶ 654. —— (5) Θουκυδίδ. III, 104. —— (6) Ὁμήρ. Ὕμν. εἰς Ἀπόλλ. 38.

τὸ ὀνομάζῃ Ὀμάριον (1). Τὸ Ὀμαγύριον ἢ Ὀμάριον τοῦτο μετοικισθέντες εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Ἴωνες ὠνόμασαν (ὡς ἴσως τὸ ὠνόμαζαν καὶ ὅτε ἦσαν εἰς τὴν Πελοπόννησον) ἢ τὸ μετωνόμασαν Πανιώνιον (2).

Ἀρχηγὸς ὕπατος τῆς ἀποικίας ταύτης τῶν Ἰώνων ἐχρημάτισεν ὁ Νηλεὺς, υἱὸς τοῦ Κόδρου, βασιλέως Ἀθηνῶν. Οἱ χρονολόγοι θέτουν τὰς εἰς Μίλητον καὶ Κολοφῶνα ἀποικίσεις κατὰ τὸ 1119 ἔτος πρὸ Χριστοῦ (3). Εἰς τοῦτο λοιπὸν τὸ ἔτος θέτω κ' ἐγὼ τὴν εἰς τὴν νῆσον Χίον ἀποικίαν, μ' ὅλον ὅτι εἶναι ἄδηλον, ἂν ἔγινε τὸν αὐτὸν χρόνον, ἢ μετὰ ταῦτα, καὶ πόσα ἔτη μετὰ τὴν Μίλητον καὶ τὴν Κολοφῶνα. Αἱ ἀποικίαι ὠνομάσθησαν Ἰωνικαὶ, διότι τὸ πλειότερον μέρος τῶν ἐκστρατευσάντων ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν, ἢ ἀπὸ τὴν Ἰωνίαν τῆς Πελοποννήσου, ἦσαν Ἴωνες. Μ' αὐτοὺς ὅμως ἠκολούθησαν καὶ Πελοποννήσιοι, καὶ Βοιωτοὶ, καὶ ἄλλοι ἀλλαχόθεν Ἕλληνες, ἔχοντες ἰδίους ἀρχηγέτας, στρατηγουμένους ὅμως ἀπὸ Ἴωνας, υἱοὺς ἢ ἀπογόνους τοῦ Κόδρου, ἢ κἂν συγχωρημένους νὰ συγκατοικήσωσι (4).

Ὁ Νηλεὺς οἴκισε τὴν Μίλητον, ὁ Ἄνδροκλος τὴν Ἔφεσον, ὁ Κυδρῆλος (5) τὴν Μυοῦντα, ὁ Ναῦκλος (6) τὴν Τέων, ὁ

---

(1) Στράβ. Γεωγραφ. VIII, σελ. 385-387. —— (2) Ἡροδοτ. I, 143 καὶ 146. —— (3) Ἴδε τὴν Χρονολ. τοῦ Λαρχέρου εἰς τὸν VII, τόμ. τῆς Γαλλικ. μεταφρ. τοῦ Ἡροδ. σελ. 586. —— (4) Παυσαν. VII, 2·4. Οὕτως ἡ Αἰολικὴ ἀποικία εἶχεν ἑπτὰ ἀρχηγέτας ἢ βασιλεῖς, καὶ ἕνα ἡγεμόνα (Ἴδε Πλουτάρχ. Συμποσιακ. § 20). —— (5) Κυδρῆλον τὸν ὀνομάζει ὁ Στράβων (σελ. 633), Κυάρητον ὁ Παυσανίας· καὶ τὰ δύο σφαλμένα. Τὸ γνήσιον ὄνομα ἦτον, ἂν δὲν λανθάνωμαι, Κοδρύλος, ὑποκοριστικὸν τοῦ πατρικοῦ ὀνόματος, Κόδρος (ὡς ἀπὸ τὸν Σίμον, ὁ Σιμύλος). —— (6) Κατὰ τὸν Στράβωνα· εἰς δὲ τὸν Παυσανίαν γράφεται κακῶς, Νάοκλος.

Κνῶπος (1) τὰς Ἐρυθρὰς (καὶ οἱ πέντε υἱοὶ τοῦ Κόδρου), ὁ Αἴπυτος (2), υἱὸς τοῦ Νηλέως, τὴν Πριήνην, καὶ ἄλλοι ἄλλας.

Περὶ τῆς Χίου, ὁ μὲν Παυσανίας λέγει, ὅσα ἔμαθεν ἀπὸ τὸν Χῖον Ἴωνα (3), οὐδ' αὐτὸς εὐχαριςούμενος εἰς τὰ τοῦ Ἴωνος (4). Μόνος ὁ Στράβων ὀνομάζει Ἐγέρτιον τὸν οἰκιςὴν τῆς Χίου, ὅστις ἔφερεν εἰς τὴν Χίον πλῆθος ἀνθρώπων μιγάδων ἀπὸ διαφόρους πόλεις· « Χίον δὲ Ἐγέρτιος, σύμμικτον ἐπ- » αγόμενος πλῆθος (5)· » ἀλλὰ δὲν μας φανερόνει οὔτε τὰς πόλεις, ὅθεν ἦσαν οἱ σύμμικτοι, οὔτε κἂν τίς καὶ πόθεν ἦτον ὁ Ἐγέρτιος, τοῦ ὁποίου καὶ αὐτὸ τὄνομα ἀσύνηθες, δὲν ἐξεύρω διὰ ποίαν αἰτίαν ἐμεταβάλθη ἀπ' ἄλλους (6) εἰς ὄχι συνηθέςερον τὸ Ἐγέρτιλος.

Ὅπως ἂν ἦναι, οἱ Χῖοι δὲν ἤθελαν συναριθμηθῆν μὲ τὰς λοιπὰς Ἰωνικὰς πόλεις, ἂν οἱ οἰκιςαί των δὲν ἦσαν μέγα μέρος Ἴωνες τῆς Πελοποννήσου, ἢ τῆς Ἀττικῆς, ἢ κἂν ἂν ὁ ἀρχηγέτης τῆς ἀποικίας δὲ ἦτον Ἴων. Οὕτως οἱ Φωκαεῖς (μία τῶν δώδεκα) δὲν ἐσυγχωρήθησαν νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὴν Ἰωνικὴν κοινωνίαν, ἑωσοῦ ἠναγκάσθησαν νὰ καλέσωσιν ἀπὸ τὰς λοιπὰς Ἰωνικὰς ἀποικίας ἡγεμόνα γνήσιον Κοδρίδην (7).

Ἦτο λοιπὸν καὶ ὁ Ἐγέρτιος, ὅθεν κἂν ἦλθε, ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Νηλέως, υἱοῦ τοῦ Κόδρου, ἢ τοῦ προγενεστέρου

(1) Καὶ τοῦτο κακῶς Κλέοπος, εἰς τὸν Παυσανίαν. ═══ (2) Οὐδὲ τοῦτο ὀρθῶς, Αἴγυπτος, ὁ Παυσανίας. ═══ (3) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 4. ═══ (4) « Τοσαῦτα εἰρηκότα ἐς Χίους Ἴωνα εὕρισκον· οὐ μέντοι » ἐκεῖνός γε εἴρηκε, καθ' ἥν τινα αἰτίαν Χῖοι τελοῦσιν ἐς Ἴωνας. » (Παυσαν. VII, 4). ═══ (5) Στράβ. σελ. 633. ═══ (6) Ἴδε Edw. *Simson. Chronic. catholic.* 2948, pag. 409. Ἴσως ἐγράφετο Ἐργέτιος, παράγωγον τοῦ Ἔργον· ὅθεν καὶ ὁ Ἐργῖνος, ὄνομα κύριον ἀνδρὸς, τὸ Ἐργέτιον, ὄνομα Σικελικῆς πόλεως, καὶ ἡ Ἐργάνη, ἐπώνυμον τῆς Ἀθηνᾶς. ═══ (7) Παυσαν. VII, 3.

Νηλέως τοῦ Πελοποννησίου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐκατάγετο καὶ ὁ Κόδρος, ἢ παλαιοτέρου Ἀττικοῦ βασιλέως, τοῦ Πανδίονος· ἐπειδὴ, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, τῶν Ἰωνικῶν ἀποικιῶν οἱ βασιλεῖς ἐλαμβάνοντο ἀπὸ δύο μόνας οἰκογενείας, τοὺς Κοδρίδας ἢ τοὺς Λυκίους, οὕτως ὀνομασθέντας ἀπὸ τὸν Λύκον, υἱὸν τοῦ Πανδίονος (1).

Ἡ συγγένεια τῶν Χίων μὲ τοὺς Ἴωνας τῆς Ἀττικῆς φαίνετ' ἀκόμη ἐκ τούτου, ὅτι οἱ Χῖοι ἔβαλαν τὴν πόλιν αὐτῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀθηνᾶς Πολιούχου (2), ἥτις ἐπροστάτευε καὶ τὰς Ἀθήνας (3), ὡς εἶχαν καὶ οἱ γείτονες αὐτῶν Ἐρυθραῖοι Ἀθηνᾶν Πολιοῦχον (4), συγγενεύοντες ἀκόμη (παρὰ τὴν κοινὴν μὲ τὰς ἄλλας Ἰωνικὰς ἀποικίας συγγένειαν) ἰδιαιτέρως καὶ μὲ τοὺς Χίους, ὡς θέλομεν ἰδεῖν μετ' ὀλίγον.

Οἱ Χῖοι ἐδόθησαν σύνωρα εἰς τὸ ἐμπόριον, καὶ δὲν ἤργησαν νὰ πλουτήσωσιν, ὡς τὸ ἔδειξεν ἡ ἀποίκισις τῆς Λευκωνίας, καὶ πλέον ἔπειτα τὸ ἀξιόλογον αὐτῶν ναυτικὸν, πολὺ ἰσχυρότερον τοῦ ναυτικοῦ τῶν λοιπῶν Ἰωνικῶν ἀποικιῶν, ὡς θέλομεν ἰδεῖν καθεξῆς.

Ἡ ἀποίκισις τῆς Λευκωνίας συνέβη ἀμέσως ἀφοῦ ἐφόνευσαν τὸν βασιλέα των Ἵπποκλον (5), καὶ δύναται εὐλόγως νὰ χρονολογηθῇ εἰς τὸ 900 ἔτος πρὸ Χριστοῦ, ὅτε ἤκμαζε καὶ ὁ Ὅμηρος (6), ἤγουν 370 ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας (7).

Ὁ ποιητὴς οὗτος δὲν ὀνομάζει τὴν Χίον πλὴν μίαν μόνην

(1) Ἡρόδοτ. I, 147. Παυσαν. I, 19. —— (2) Ἡρόδοτ. I, 160. —— (3) Ἀριστοφάν. Ἱππ. 581. Τὴν ὠνόμαζαν Πολιοῦχον ἢ Πολιάδα. —— (4) Παυσαν. VII, 5. —— (5) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 15. —— (6) Ὁ Λαρχῆρος εἰς τὴν χρονολογίαν του θέτει τὴν ἀκμὴν τοῦ Ὁμήρου κατὰ τὸ 907 ἔτος πρὸ Χριστοῦ. —— (7) Κατὰ τὸ 1270 ἔτος πρὸ Χριστοῦ.

φοράν (1), συγχρόνως μὲ τὰ περὶ τῆς Τρωϊκῆς ἁλώσεως, τὴν ὁποίαν οἱ χρονολόγοι τάσσουν κατὰ τὸ 1270 ἔτος πρὸ Χριστοῦ, ἤγουν 140 ἔτη πρὶν ἡ Χίος κατοικισθῇ ἀπὸ τοὺς Ἴωνας. Εἰς ταύτην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, ἡ νῆσος, κατοικημένη ἀκόμη ἀπὸ Κᾶρας, Λέλεγας ἢ Πελασγοὺς (2), ἀνθρώπους σχεδὸν ἀγρίους, δὲν ἦτον οὐδὲ μνήμης ἀξία. Διὰ τοῦτο οὔτε σύμμαχον τὴν ἔλαβαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τῆς Τροίας, οὔτ' ἀξίαν νὰ λεηλατήσωσι τὴν ἔκριναν. Ὅθεν συμπεραίνεται, πόσον εἶν' ἀπίθανον τὸ λεγόμενον ἀπὸ τὸν σοφιστὴν Ἀλκιδάμαντα, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐκάλεσαν εἰς συμμαχίαν κατὰ τῆς Τροίας καὶ τὸν οἰκιστὴν τῆς Χίου Οἰνοπίωνα (3). Εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, καὶ αὐτὴ ἡ ἔπειτα θαλασσοκρατήσασα Ῥόδος, ἂν καὶ οἰκισμένη ἀπὸ τοὺς Ἡρακλείδας, ἦτον ὅμως μί' ἀπὸ τὰς ταπεινοτέρας νήσους, ἐπειδὴ δὲν ἔστειλε βοήθειαν εἰς τοὺς πολεμοῦντας τὴν Τροίαν Ἕλληνας πλὴν 9 πλοῖα, ὁπότε ἡ Κρήτη ἔστειλεν 80, καὶ ἡ Εὔβοια 40 (4). Εἰς τὸν Ὕμνον ὅμως τὸν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, ποιημένον ἢ ἀπὸ τὸν Ὅμηρον αὐτὸν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου (5), ἢ ἀπὸ ἄλλον ποιητὴν σύγχρονον, ἢ ὀλίγον νεώτερον τοῦ Ὁμήρου, ἡ Χίος ὀνομάζεται Λιπαρωτάτη, ἤγουν πλουσιωτάτη,

Καὶ Χίος ἢ νήσων λιπαρωτάτη εἰν ἁλὶ κεῖται (6),

---

(1) Ὀδυσσ. γ', 170-172. ═══ (2) «Ταύτης οἰκισταὶ Πελασγοί» λέγει ὁ Εὐστάθιος (εἰς Διονυσ. Περιηγητ. 535) περὶ τῆς Χίου, λαβὼν ἀπὸ τὸν Στράβωνα (Γεωγρ. XIII, σελ. 621 καὶ XIV, σελ. 661). ═══ (3) «Καὶ δὴ τοῦτον ἔπεμψεν [Μενέλεως] εἰς Χίον πρὸς » Οἰνοπίωνα » (Ἀλκιδάμ. Κατὰ Παλαμήδ. προδοσ. σελ. 186, Reisk. tom. VIII, pag. 73). ═══ (4) Ἰλιάδ. β', 545, 652 καὶ 654. ═══ (5) Θουκυδίδ. III, 104. ═══ (6) Ὁμήρ. Ὕμν. εἰς Ἀπόλλ. 38.

ὡς ὠνόμασεν Ἀφνειὸν καὶ τὴν Κόρινθον (1). Καὶ ὁ ποιητὴς περιγράφει καὶ κατὰ μέρος τὸν πλοῦτον, ἱςορῶν τὴν συνάθροισιν τῶν Χίων καὶ τῶν λοιπῶν Ἰωνικῶν πόλεων εἰς τὴν γινομένην ἑορτὴν τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὴν νῆσον Δῆλον, κοινὸν τῶν Ἑλλήνων ἐμπόριον (2)·

> Ἔνθα τοι ἑλκεχίτωνες Ἰάονες ἠγερέθονται,
> Σὺν σφοῖσι τεκέεσσι καὶ αἰδοίῃς ἀλόχοισιν (3).
> Πάντων γάρ κεν ἴδοιτο χάριν, τέρψαιτο δὲ θυμὸν,
> Ἄνδρας τ' εἰσορόων καλλιζώνους τε γυναῖκας,
> Νῆάς τ' ὠκείας ἠδ' αὐτῶν κτήματα πολλά (4).

Τὰ πλοῖα καὶ τὰ πολλὰ ταῦτα κτήματα οἱ Χῖοι τ' ἀπέκτησαν πλέον ἀπὸ τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον παρὰ ἀπὸ τὴν γῆν τῆς Χίου, ἥτις ἦτο πετρώδης, ὡς πάλιν τὴν ὀνομάζει ὁ αὐτὸς Ὅμηρος, ὁπότε λέγει πρὸς τὰς συναθροισμένας εἰς τὴν Δῆλον κόρας, « Ἐὰν κἀνεῖς ἀπὸ τοὺς ξένους, ὦ κόραι, σᾶς ἐρωτήσῃ, 'Τίς » ἀπὸ τοὺς ἐδῶ ποιητὰς εἶν' ὁ γλυκερώτερος; τίνα » μάλιστ' ἀπ' αὐτοὺς ὀρέγεσθε ν' ἀκούετε; ἀποκρί- » θητε ὅλαι ἐπαινοῦσαί με, Ἄνθρωπος τυφλὸς, κάτοικος » τῆς πετρώδους Χίου, τοῦ ὁποίου τὰ ᾄσματα » ὅλα θέλουν εἰς τὸ ἑξῆς κριθῆν τὰ καλήτερα·

---

(1) Ἰλιάδ. β', 570. —— (2) Ἴδ. Πανσαν. III, 23, VIII, 33. Στράβ. Γεωγραφ. σελ. 486 καὶ 668. Plin. XXXIV, 2, § 4. Κατὰ τὸν ςαδιασμὸν τοῦ Ἀνωνύμου (*Geograph. minor.*, tom. II, pag. 487, édit. 1828), ἀπεῖχεν ἡ Δῆλος ἀπὸ τὴν Χίον ἑκατὸν πεντήκοντα ςάδια, « Ἀπὸ Δήλου εἰς Χίον ςάδια ρν' » σφάλμα προφανὲς, γεννηθὲν ἀπὸ τὴν εὔκολον σύγχυσιν τοῦ ρ̄ καὶ τοῦ φ̄ ςοιχείου. Γράφε φν', ἤγουν πεντακόσια πεντήκοντα· καὶ τόσα σχεδὸν μετροῦνται καὶ εἰς τοὺς γεωγραφικοὺς πίνακας. —— (3) Ὁμήρ. Ὕμν. εἰς Ἀπόλλ. 147-148. —— (4) Αὐτ. Αὐτόθ. 153-155.

——— ὁππότε κέν τις ἐπιχθονίων ἀνθρώπων
Ἐνθάδ' ἀνείρηται ξεῖνος ταλαπείριος ἐλθών·
Ὦ κοῦραι, τίς δ' ὔμμιν ἀνὴρ ἥδιστος ἀοιδῶν
Ἐνθάδε πωλεῖται, καὶ τέῳ τέρπεσθε μάλιστα;
Ὑμεῖς δ' εὖ μάλα πᾶσαι ὑποκρίνασθ' εὐφήμως·
Τυφλὸς ἀνήρ, οἰκεῖ δὲ Χίῳ ἔνι παιπαλοέσσῃ·
Τοῦ πᾶσαι μετόπισθεν ἀ ρ ι σ τ ε ύ σ ο υ σ ι ν ἀοιδαί (1).

Ἐπιστρέφων εἰς τὸ προκείμενον λέγω, ὅτι ἡ ἀποικία τῆς Λευκωνίας συνέβη περὶ τὸ 900 ἔτος πρὸ Χριστοῦ, ὅτε οἱ Χῖοι εἶχαν καὶ τέχνας καὶ ἐμπόριον, ἀκόμη καὶ ποιητάς· διότι ὁ Ὅμηρος, ἂν δὲν ἦναι ἀναντίῤῥητος ἡ εἰς τὴν Χίον γέννησις αὐτοῦ, εἰς αὐτὴν ὅμως ἀναντιῤῥήτως διέτριψε τὸ πλειότερον μέρος τῆς ζωῆς του, ἀπ' αὐτὴν, νὰ εἴπω οὕτως, υἱοθετήθη, καὶ αὐτὴν ἐγνώρισε πατρίδα του· οὐδ' ἤθελε προτιμήσειν τὴν κατοίκησιν αὐτῆς, ἂν δὲν εὕρισκε τοὺς Χίους πλέον πολιτισμένους παρὰ τοὺς λοιποὺς Ἴωνας, καὶ σοφωτέρους τῶν ποιημάτων του κριτάς. Εἰς τὴν νῆσον ἀκόμη ταύτην πρώτην ἐφάνησαν καὶ οἱ περιβόητοι Ὁμηρίδαι, περὶ τῶν ὁποίων δὲν εἶναι περιττὸν νὰ ἐκθέσω πλατύτερον καὶ ἐδῶ, ὅσα ἀλλοῦ (2) ἐσημείωσα συντομώτερα.

Δύο γνῶμαι ἦσαν μεταξὺ τῶν παλαιῶν κριτικῶν περὶ τῶν Ὁμηριδῶν. « Ὁμηρίδαι (λέγει ὁ Ἁρποκρατίων) γένος ἐν Χίῳ, » ὥσπερ Ἀκουσίλαος ἐν τρίτῃ. Ἑλλάνικος ἐν τῇ Ἀτλαντιάδι, » ἀπὸ τοῦ Ποιητοῦ φησιν ὠνομάσθαι. Σέλευκος δὲ, δευτέρῳ » Περὶ βίων, ἁμαρτάνειν φησὶ Κράτητα, νομίζοντα ἐν ταῖς

(1) Ὁμήρ. Ὕμν. εἰς Ἀπόλλ. 167-173. Τὸ κείμενον φέρει Ἀ ρ ι σ τ ε ύ ο υ σ ι ν, εἰς τὸν ἐνεστῶτα· τὸν μέλλοντα τῆς ΔΓ ἔκρινα γνησιώτερον.

(2) Ἴδε τὰς εἰς τὸν Ἰσοκράτην σημ. Μέρ. β', σελ. 336.

» ἱεροποιίαις Ὁμηρίδας ἀπογόνους εἶναι τοῦ Ποιητοῦ. Ὠνομάσθησαν γὰρ ἀπὸ τῶν Ὁμήρων· ἐπεὶ αἱ γυναῖκές ποτε τῶν » Χίων ἐν Διονυσίοις παραφρονήσασαι εἰς μάχην ἦλθον τοῖς » ἀνδράσι, καὶ δόντες ἀλλήλοις ὅμηρα νυμφίους καὶ νύμφας » ἐπαύσαντο· ὧν τοὺς ἀπογόνους Ὁμηρίδας λέγουσιν. »

Ὁ ἀπὸ τὸν Ἁρποκρατίωνα ὀνομαζόμενος Ἀκουσίλαος, ἱστορικὸς ἀρχαιότατος, λέγων ἁπλῶς, ὅτι οἱ Ὁμηρίδαι ἦσαν γένος εἰς τὴν Χίον οὕτως ὀνομαζόμενον, δὲν ἐξηγεῖ διὰ τί ὠνομάσθησαν Ὁμηρίδαι. Ὁ Ἑλλάνικος, σύγχρονος τοῦ Ἀκουσιλάου (1), καὶ ὁ Κράτης, ὁ ἐπονομασθεὶς Ὁμηρικὸς (2), διὰ τὴν εἰς τὸν Ὅμηρον ἐξαίρετον αὐτοῦ ἀσχολίαν, ὀνομάζουν ῥητῶς τοὺς Ὁμηρίδας ἀπογόνους τοῦ Ὁμήρου. Ὁ Σέλευκος, καὶ οὗτος διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, Ὁμηρικὸς (3), πιθανὸν ὅτι διὰ νὰ ἀντιλέξῃ τὸν Κράτητα κατέφυγεν εἰς τὰ παραμύθια, ἐξηγῶν τοὺς Ὁμηρίδας ἀπὸ τὰ ὅμηρα, τὰ ὁποῖα ἄνδρες καὶ γυναῖκες Χῖοι, μεθυσμένοι εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Διονύσου (4), ἔδωκαν εἰς ἀλλήλους, ἀφοῦ ἐξεμέθυσαν (5).

Μένει λοιπὸν ἡ γνώμη τῶν πιστευόντων τοὺς Ὁμηρίδας ἀπογόνους τοῦ Ὁμήρου, οὐδ' αὐτὴ πολλὰ πιθανή, πρῶτον

(1) Ἔζησαν καὶ οἱ δύο μεταξὺ τοῦ 600 καὶ 500 ἔτους πρὸ Χριστοῦ. —— (2) Ἰδ. Σουΐδαν, λέξ. Κράτης. —— (3) Ἰδ. τὸν αὐτ. λέξ. Σέλευκος. —— (4) Ἀναφέρει τὸν μῦθον τοῦτον καὶ ὁ Αἰλιανὸς (Ποικ. ἱστ. III, 42). —— (5) Αὐτὸ τὄνομα τοῦ Ποιητοῦ, Ὅμηρος, ἐξηγεῖται (ὄχι ἀληθέστερον) ἐκ τούτου, ὅτι οἱ Σμυρναῖοι τὸν ἔδωκαν ὅμηρον εἰς τοὺς Κολοφωνίους· « Ἐκλήθη δὲ Ὅμηρος, διὰ τὸ πολέμου ἐνεστηκότος » Σμυρναίοις πρὸς Κολοφωνίους ὅμηρον δοθῆναι. » (Σουΐδ. λέξ. Ὅμηρος). Καὶ ἄλλοι, ἀπὸ τὸ Ὁμηρεῖν, τὸ ἀκολουθεῖν· διότι ἐπειδὴ οἱ ἡγεμόνες τῶν Σμυρναίων ἠναγκασμένοι ἀπὸ τοὺς Αἰολεῖς ν' ἀφήσωσι τὴν πατρίδα των, ἐκήρυξαν νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ ὅστις ἤθελε, εἶπε καὶ ὁ Ὅμηρος, ἀκόμη νέος, μέλλων, Ἀκολουθῶ (ὁμηρῶ) κ' ἐγώ. (Πλούταρχ. Περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσ. Ὁμήρ. α, § 5).

διότι οὐδ' ἔλαβεν ὅλως γυναῖκα ὁ Ὅμηρος, διὰ νὰ ἀφήσῃ ἀπογόνους. Ὅ,τι λέγει ὁ Σουίδας περὶ τῶν δύο υἱῶν καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ὁμήρου γεννηθέντων εἰς τὴν Χίον, ἀναιρεῖται ἀπὸ τὴν σιωπὴν τῶν ἄλλων, ὅσοι ἔγραψαν περὶ Ὁμήρου (1), καὶ πλέον ἔτι ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἐπικτήτου, ὅςις καταριθμεῖ μεταξὺ τῶν ἀγάμων καὶ τὸν Ὅμηρον (2). Δεύτερον, τὸ πατρωνυμικὸν Ὁμηρίδης, ἠμποροῦσε δικαίως νὰ προσκολληθῇ εἰς τοὺς υἱοὺς (ἂν εἶχεν υἱοὺς ὁ Ὅμηρος), ἀλλ' ὄχι καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους του. Ὅσον ἔνδοξος κἂν ἦτον εἰς τὴν ποίησιν, οἱ ἀπόγονοί του (μεταξὺ τῶν ὁποίων πιθανὸν ὅτι εὑρίσκοντο καὶ πολλοὶ τρισχυδαῖοι) δὲν ἤθελαν ὀνομασθῆν Ὁμηρίδαι. Δὲν ἐγνώριζαν οἱ Ἕλληνες, καὶ μάλιςα εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, τοιούτους διαδοχικοὺς εὐγενισμούς. Τὸ Ὁμηρίδης ἄλλο δὲν ἐσήμαινεν, οὐδ' ἄλλο δύναται νὰ σημάνῃ, παρὰ τὸ Ὁμήρου υἱός, ὡς καὶ εἰς αὐτὰ τοῦ Ὁμήρου τὰ ποιήματα ὀνομάζεται, Νεςορίδης, ὁ υἱὸς τοῦ Νέςορος, Ἑκτορίδης, ὁ υἱὸς τοῦ Ἕκτορος, καὶ Ἀγαμεμνονίδης, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀγαμέμνονος (3). Τότε μόνον ἐδίδετο καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους τὸ Πατρωνυμικὸν, ἢ μᾶλλον Προπατρωνυμικὸν, ὁπότε οἱ ἀπόγονοι ἔσωζαν, τὴν ἡγεμονίαν, τὸ ἀξίωμα, ἢ ἔπρασσαν ἔργα ὅμοια τῶν ἔργων τοῦ Προπάτορος. Οὕτω, παραδείγματος χάριν, ὠνομάσθησαν Ἡρακλεῖδαι ὄχι μόνον οἱ υἱοὶ (4), ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἡρακλέους, διότι ἐκυρίευσαν τὴν Πελοπόννησον, καὶ κατέστησαν καὶ βασιλεῖς (ἐξαιρέτως εἰς τὴν

---

(1) Ἴδε Ἡρόδοτ. Περὶ τῆς τοῦ Ὁμήρ. γενέσ. καὶ βιοτ. καὶ Πλούταρχ. Περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιησ. Ὁμήρ. ═══ (2) Ἀῤῥ. Διατριβ. Ἐπικτ. III, 22 § 78. ═══ (3) Ἰλιάδ. ζ', 33, 401, Ὀδυσσ. ά, 30. ═══ (4) Εἰς τὴν Ἰλιάδα (β', 653) ὁ υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους Τληπόλεμος, ἐπονομάζεται Ἡρακλείδης.

Σπάρτην) κατὰ διαδοχὴν, ἀπὸ τὸ γένος των (1). Οὕτως Ἐρεχθεῖδαι, οἱ βασιλεύσαντες εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Ἐρεχθέως (2), Βουτάδαι, ἡ γενεὰ, ὅθεν ἐκλέγετο ἡ Ἱέρεια τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος, ἀπὸ τὸν Βούτην ἀδελφὸν τοῦ Ἐρεχθέως (3), καὶ Εὐμολπίδαι, ἄλλο γένος, ὅθεν ἐλαμβάνετο ὁ Ἱεροφάντης εἰς τὰ μυστήρια τῆς Ἐλευσῖνος, ἀπὸ τὸν διδάσκαλον τῶν μυστηρίων Εὔμολπον (4). Ἀρκοῦν ταῦτα κατὰ τῆς γνώμης τῶν νομισάντων ἀπογόνους τοῦ Ὁμήρου τοὺς Ὁμηρίδας.

Δευτέρα γνώμη εἶναι τῶν πιστευόντων, ὅτι οἱ Ὁμηρίδαι ἦσαν οἱ αὐτοὶ καὶ οἱ ὀνομαζόμενοι Ῥαψῳδοὶ, ἤγουν οἱ συναθροίσαντες τὰ ἔπη τοῦ Ὁμήρου, σπαρμένα πρότερον χωρὶς συνέπειαν, καὶ διαιρέσαντες αὐτὰ εἰς βιβλία, ἢ κεφάλαια, τὰς λεγομένας ῥαψῳδίας, ὡς τὰς ἔχομεν τὴν σήμερον. Ἄλλοι ἐξηγοῦν τὸ Ῥαψῳδοὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐκρατοῦσαν ῥάβδον δαφνίνην εἰς τὰς χεῖρας οἱ ἀπαγγέλλοντες αὐτά· καὶ ἄλλοι, διότι, λαμβάνοντες ἄλλας ἐξ ἄλλου μέρους τοῦ ποιήματος ῥήσεις, τὰς συνέῤῥαπταν εἰς ἓν καὶ τὰς ἀπάγγελλαν εἰς τὰς πανηγύρεις, εἰς τὰς ἑορτὰς, καὶ πᾶσαν ἁπλῶς πολυπληθῆ συνέλευσιν (5). Τοῦτο νοεῖ, νομίζω, καὶ ὁ Πίνδαρος, ὅταν λέγῃ,

> Ὅθεν περ καὶ Ὁμηρίδαι
> Ῥαπτῶν ἐπέων τὰ πόλλ' ἀοιδοί (6).

Δι' ὁτιδήποτε ὠνομάσθησαν οὕτως οἱ Ῥαψῳδοὶ (7), δὲν εἶναι

(1) Ἀπολλοδώρ. Βιβλιοθήκ. II, 8 § 2-5. ═══ (2) Ἴδ. Παυσαν. VII, 17. ═══ (3) Ἀπολλοδώρ. Βιβλιοθήκ. III, 14 § 8, 15 § 1, καὶ Ἁρποκρατίων λέξ. Βούτης καὶ Ἐτεοβουτάδαι. ═══ (4) Παυσαν. I, 38, καὶ II, 14. ═══ (5) Ἴδε Bekker, *Anecdot. græc.* pag. 766. ═══ (6) Πίνδαρ. Νεμ. II, 1-4. ═══ (7) Οἱ Ῥαψῳδοὶ λέγω τοῦ Ὁμήρου· διότι ἐῤῥαψῴδουν καὶ τὸν Ἡσίοδον καὶ ἄλλους ποιητὰς, ἕως ἔτι καὶ πεζογράφους (Ἀθην. XIV, σελ. 620).

διάφοροι παρὰ τοὺς, κατὰ τὸν Πίνδαρον, Ὁμηρίδας (1). Τὸ αὐτὸ ὄνομα ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς καὶ ὁ Ἰσοκράτης (2) καὶ ὁ Πλάτων (3).

Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦσαν ἀπόγονοι τοῦ Ὁμήρου, διὰ τί νὰ τοὺς ὀνομάσωσι καταχρηστικῶς Ὁμηρίδας, καὶ ὄχι μᾶλλον Ὁμηριστὰς, ὡς καὶ ῥητῶς τοὺς ὠνόμαζαν τινὲς ἄλλοι (4); Ἡ κατάχρησις τῆς ὀνομασίας δὲν ἔγινε χωρὶς λόγον. Οἱ πρῶτοι Ὁμηρίδαι τῆς Χίου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὁμήρου, ἦσαν σχεδὸν οἱ μόνοι δημοσιευταὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων. Ἐνόσῳ δὲν ἦσαν ἀκόμη συναθροισμένα καὶ εἰς ὅλους γνωστὰ (διότι ἡ τέχνη τοῦ γράφειν, καὶ ἂν ἐγνωρίζετο κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, τὸ ὁποῖον ἀρνοῦνται τινὲς (5), δὲν ἦτον ὅμως ἀκόμη ἀρκετὰ κοινὴ), ἐσώζοντο μὲ μόνην τὴν μνήμην, καὶ διεδίδοντο ἀπὸ στόμα εἰς στόμα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ μνήμη δὲν εἶν' ἐπίσης εἰς ὅλους σταθερὰ, οἱ λογιώτεροι παρὰ τοὺς ἄλλους, ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τὴν ὁμηρικὴν ποίησιν, ἐφιλοτιμήθησαν ὄχι μόνον νὰ τὴν μνημονεύωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν ἀναπληρόνωσι ἢ νὰ τὴν διορθόνωσι, βοηθούμενοι ἕνας ἀπ' ἄλλου μνήμην. Εἰς τοιοῦτον ὅμως ἔργον δὲν ἀρκοῦσε μόνη ἡ λογιότης· φυσικὰ ἔπρεπεν ἀκόμη νὰ ἦναι καὶ ποιηταὶ οἱ Ῥαψῳδοί. Δὲν ἀρκοῦσε νὰ νοῶσιν ὁπωσοῦν (6),

(1) « Ὁμηρίδαι, ῥαψῳδοὶ » λέγει καὶ ὁ Ἡσύχιος· καὶ « Ὁμηρίδαι, οἱ » τὰ Ὁμήρου ὑποκρινόμενοι » ὁ Τίμαιος (Λέξ. Πλατων.) ═══ (2) Ἰσοκράτ. Ἑλέν. ἐγκώμ. § 28, σελ. 219. ═══ (3) Πλάτ. Ἰων. σελ. 530, Περὶ Πολιτ. X, σελ. 599, Φαιδρ. σελ. 252. ═══ (4) « Ὅτι » δ' ἐκαλοῦντο οἱ Ῥαψῳδοὶ καὶ Ὁμηρισταὶ, Ἀριστοκλῆς εἴρηκεν ἐν τῷ Περὶ » χορῶν » Ἀθην. XIV, σελ. 620. ═══ (5) Ἴδε τοῦ Οὐοφλίου τὰ Προλεγόμενα εἰς τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου (Prolegom. § 23, pag. 96). ═══ (6) « Οὐ γὰρ ἂν γένοιτό ποτε ῥαψῳδὸς, εἰ μὴ συνίῃ (γρ. συνίοι) » τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ· τὸν γὰρ ῥαψῳδὸν ἑρμηνέα δεῖ τοῦ » ποιητοῦ τῆς διανοίας γίγνεσθαι τοῖς ἀκούουσι κ. τ. λ. » Πλάτ. Ἴων. σελ. 530.

τὸν Ποιητὴν, ἀλλ' ἐχρεωστοῦσαν νὰ γνωρίζωσι καὶ τοὺς κανόνας τῆς ποιήσεως.

Τοιοῦτοι ὄντες, δικαίως ὠνομάσθησαν Ὁμηρίδαι, ἤγουν υἱοὶ ἢ ἀπόγονοι τοῦ Ὁμήρου, κατὰ τὴν συνήθη εἰς τοὺς Ἕλληνας περίφρασιν. Οὕτως ὠνόμαζαν, Ἰατρῶν, Ῥητόρων, Ποιητῶν παῖδας, τοὺς ἰατροὺς, τοὺς ῥήτορας, καὶ τοὺς ποιητὰς, ὄχι διότι ἐγεννήθησαν, ἢ ἐκατάγοντο ἀπὸ Ἰατροὺς, Ῥήτορας, ἢ Ποιητὰς, ἀλλὰ διότι ἐπαγγέλλοντο τὴν αὐτὴν ἐκείνων τέχνην· περίφρασιν, ἥτις μᾶς διδάσκει, πόσον εἶναι γελαῖοι ὅσοι καυχῶνται εὐγενεῖς, διότι ἐγεννήθησαν ἢ κατάγονται ἀπὸ ἐνδόξους, ὅταν δὲν πράσσωσι καὶ ἔργα ὅμοια ἢ κἂν παρόμοια τῶν προγόνων. Τοιαύτη ἦτον ἡ εὐγένεια τοῦ Λυσιμάχου, ἐγγόνου τοῦ δικαίου Ἀριστείδου (1)· τοιαύτη τοῦ Φώκου, υἱοῦ τοῦ χρηστοῦ Φωκίωνος (2), καὶ πολλῶν ἄλλων ἀχρείων ἢ μωρῶν ἀνθρώπων, γεννημένων ἢ καταγομένων ἀπὸ ἐνδόξους. Ἀλλὰ τὸ γελοῖον τοῦτο καταντᾷ εἰς τὸ βωμολοχικὸν, ὅταν ἡ καύχησις ἐπιστηρίζεται εἰς πλαστοὺς ἢ ἀδόξους προγόνους, καὶ ἔτι εἰς τὸ βδελυρὸν, ἐὰν ἡ ἀδοξία τῶν προγόνων ἔχῃ σύντροφον καὶ τὴν δουλείαν, ἢ καμμίαν ἄλλην αἰσχρὰν διαγωγὴν βίου. Δὲν ἐγνώρισαν οἱ Ἕλληνες τοιοῦτον εἶδος εὐγενείας, ὁποίαν ἔπειτα οἱ Ῥωμαῖοι ἀπέδωκαν εἰς τοὺς Πατρικίους των, καὶ μετὰ ταῦτα, κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ἐσφετερίσθησαν τῶν δορικτητόρων οἱ ἀπόγονοι (3)· εὐγένειαν, ἥτις ταράσσει

---

(1) Πλούταρχ. Ἀριστείδ. § 27. —— (2) Ὁ αὐτ. Φωκίων. § 20 καὶ 30. —— (3) « Ὡς εἰς ἄλλα πολλὰ (λέγει ἕνας ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς φιλο» σόφους), ἐφάνη καὶ εἰς τοῦτο ἡ φρόνησις τῶν Ἑλλήνων. Τὸ πρὸς τὰ » μεγάλα γένη σέβας ἐσώζετο εἰς τὴν μνήμην τῶν μεγάλων πράξεων· » ἀλλὰ δὲν ἐσυγχωρήθη εἰς τοὺς ἀπογόνους νὰ λαμπρύνωνται διὰ » μόνην τὴν φήμην τῶν προγόνων » : Die acthung der grossen

ἀκόμη σήμερον, οὐδὲ θέλει παύσειν νὰ ταράσσῃ τὴν Εὐρώπην, ἑωσοῦ ἡ τυπογραφία νὰ ἐπιθέσῃ τὸν κολοφῶνα εἰς τὰς πολυμόχθους, ἀλλὰ πάντοτ' εὐτυχεῖς αὐτῆς νίκας.

Μᾶς ἐφύλαξεν ἡ ἱςορία τὰ ὀνόματα τινῶν Ὁμηριςῶν, τῶν ἐπισημοτέρων, ἀλλὰ πολὺ μεταγενεςέρων τοῦ Ὁμήρου· διότι τῶν Ὁμηριςῶν ἡ τέχνη διεδόθη ἔπειτα εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Οὗτοι ἦσαν Μητρόδωρος ὁ Λαμψακηνὸς, Στησίμβροτος ὁ Θάσιος, καὶ Γλαύκων (1) ὁ Ταρσεύς. Σύγχρονος Ὁμήρου δὲν ἱςορεῖται ἄλλος παρὰ Κρεώφυλος ὁ Σάμιος· τὸν ὁποῖον ὅμως δὲν ὀνομάζουν Ὁμηρίδην, ἀλλὰ ποιητὴν, μαθητὴν (2), κατ' ἄλλους δ' ἐξεναντίας διδάσκαλον, τοῦ Ὁμήρου (3).

Μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτέρων Ὁμηριδῶν (καὶ ἦσαν ἀρχαιότεροι τῶν προλεχθέντων πολλοὶ) πρῶτος εἶναι δίκαιον νὰ ὀνομασθῇ ὁ Χῖος τὴν πατρίδα Κύναιθος. Ὁ χρόνος ὅτε ἔζησεν εἶναι ἄδηλος· ἡ ἑξηκοςὴ ἐννάτη Ὀλυμπιὰς (4) τοῦ Σχολιαςοῦ τοῦ Πινδάρου, ἐκρίθη προφανὲς σφάλμα, ὡς τὸ παρετήρησε καὶ ὁ Φαβρίκιος, ἐπειδὴ συμπίπτει σχεδὸν μὲ αὐτοὺς τοὺς χρόνους τοῦ Πινδάρου. Οἱ ἐκδόται τοῦ Ἀναχάρσιδος θέτουν τὸν Κύναιθον μεταξὺ τῆς ἕκτης καὶ πέμπτης πρὸ Χριςοῦ ἑκατονταετη-

---

geschlecter lebte fort in dem Andenken an ihre Thaten; aber bloss von dem Ruhm ihrer Ahnen zu zehren blieb den Nachkommen nicht lange vergönnt. Heeren, *Id. über die Politik*, etc., III. Th. S. 126. edit. 1812.

(1) Εἰς τὸν Πλάτωνα (Ἴων. σελ. 530) ὀνομάζεται Γλαῦκος, χωρὶς ἐθνικὸν ἐπίθετον· ὅθεν ἐδίςασαν τινὲς ἂν ἦναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν Ταρσέα Γλαύκωνα. Ὁ διςαγμὸς ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν διάφορον τοῦ ὀνόματος κατάληξιν. Ἴδε τὰ ἀλλοῦ (Ἄτακ. I, σελ. 52) σημειωθέντα. —— (2) Πλάτ. Περὶ Πολιτ. X, σελ. 600. —— (3) Στράβ. Γεωγραφ. σελ. 638-639. Ἴδε καὶ Fabric. *Biblioth. græc.* tom. I, pag. 22. —— (4) Ἴδ. κατωτέρ. Βιογραφ. X. ὀνομ. λέξ. Κύναιθος.

ρίδος. Πιθανώτερον μ' ἐφάνη νὰ τὸν θέσω μεταξὺ τῆς ἑβδόμης καὶ τῆς ἕκτης, ἤγουν μεταξὺ τῆς εἰκοστῆς τετάρτης καὶ τεσσαρακοστῆς πέμπτης Ὀλυμπιάδος, ὅτε ἔζησαν ὁ Τέρπανδρος, ὁ Ἀλκαῖος καὶ ἡ Σαπφώ.

Ἕως ἐδῶ δὲν εἶχα νὰ ὀνομάσω παρὰ τὸν Ὅμηρον καὶ τοὺς Ὁμηρίδας. Καθεξῆς ἔπρεπε νὰ ἱστορήσω καὶ τοὺς λοιποὺς ἐπισήμους ἄνδρας ποιητὰς, συγγραφεῖς, φιλοσόφους καὶ τεχνίτας τῆς Χίου. Ἀλλὰ πρὶν τοὺς ἀπαριθμήσω, εὔλογον ἔκρινα νὰ προθέσω τὰ περὶ τῶν προϊόντων τῆς Χίου, τὰ περὶ τῆς διαλέκτου, πολιτείας καὶ λοιπῆς ἀγωγῆς τῶν Χίων.

ΠΡΟΪΟΝΤΑ.

Ἡ γῆ τῆς Χίου εἶναι, ὡς τὴν ὠνόμασεν ὁ Ὅμηρος Παιπαλόεσσα, ἤγουν τραχεῖα καὶ πετρώδης· καὶ τοιαύτη συμπεραίνεται καὶ ἀπὸ τὸν Στράβωνα, ἐπειδὴ, κατ' αὐτὸν, ἡ μόνη Ἀριουσία χώρα ἐκτείνεται εἰς τριακόσια στάδια, ὁπότε ὅλης τῆς νήσου ἡ περίμετρος εἶναι ἐννεακόσια. Εἰς ταύτην τὴν Ἀριουσίαν χώραν, ἦτο καὶ τὸ Πελιναῖον ὄρος, καὶ τὸ Λατόμιον (1) τῶν μαρμάρων.

ΜΑΡΜΑΡΑ. Τὰ μάρμαρα τῆς Χίου ἦσαν περίφημα. « Διωνομασμέναι λιθοτομίαι Παρίων τε καὶ Πεντελικῶν, καὶ Χίων τε καὶ Θηβαϊκῶν » λέγει ὁ Θεόφραστος (2). Ὀνομάζει καὶ λίθον τινὰ τῆς Χίου μαῦρον καὶ διαφανῆ. « Ἔστι δέ τις » καὶ μέλας αὐτόθι [ἐν Αἰγύπτῳ] διαφανὴς, ὅμοιος τῷ Χίῳ (3).

(1) Σώζεται ἡ λέξις σήμερον, Λατόμιον, ἔχουσα καὶ συνώνυμον θηλυκ. Πελεκανία. ═══ (2) Περὶ λιθ. § 6. Τόμ. I, σελ. 687 ἔκδ. Schneider. ═══ (3) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. αὐτ. σελ. 688. Ἴδ. καὶ τόμ. IV, σελ. 565.

Τὸν Θεόφραςον ἀντέγραψεν ὁ Πλίνιος, λέγων : Theophrastus auctor est et translucidi lapidis in Ægypto, quem Chio similem ait (1). Καὶ ἐδῶ μὲν εἶναι περὶ μαρμάρων ὁ λόγος. Ἄλλοῦ δὲ λέγει πάλιν ὁ αὐτὸς Θεόφραςος, « Οἷον τὸ ἀνθράκιον, τὸ ἐξ Ὀρχομενοῦ τῆς Ἀρκαδίας· ἔςι » δὲ οὗτος μελάντερος τοῦ Χίου. Κάτοπτρα δ' ἐξ αὐτοῦ » ποιοῦσι (2) » Ἐδῶ ἐνόμισεν ὁ Πλίνιος ὅτι ὁ Θεόφραςος, παρὰ τὰ μαῦρα μάρμαρα, ἐγνώρισε καὶ ἀνθράκια (rubins) τῆς Χίου (3)· ἀλλ' ἐκρίθη ἀπ' ἄλλους (4), ὅτι δὲν ἐνόησε τὸν Θεόφραςον. Ὅπως ἂν ἦναι, τοῦτο μένει βέβαιον, ὅτι ἡ Χίος ἐγέννα καὶ μάρμαρα μαῦρα.

ΓΑΙ̃ ΔΙΆΦΟΡΟΙ. Ἡ μία, κοινὴ καὶ εἰς ἄλλας νήσους πολλὰς, εἶναι ἡ ΓΗ̃ ΣΜΗΚΤΡῚΣ (argile, ou terre à foulon). Τὴν μεταχειρίζονται, ὡς καθαρτικὸν σμῆγμα τῶν ῥύπων τοῦ σώματος, καὶ σήμερον ἀκόμη ὅλοι οἱ Ἕλληνες, αἱ γυναῖκες μάλιςα, εἰς τὰ λουτρά. Καὶ διὰ τὴν συχνὴν ταύτην χρῆσιν ἰδιοποιήθη καὶ τὸ ὄνομα Πηλὸς, τὸ σημαῖνον γενικῶς πᾶσαν γῆν ἀναλυμένην εἰς νερόν.

Κατὰ τὸν Πλίνιον (5) καὶ τὸν Γαληνὸν (6) ἡ Χία γῆ ἦτο τῆς αὐτῆς σχεδὸν δυνάμεως καὶ χρείας μὲ τὴν Σαμίαν γῆν. Εἶπε καὶ ὁ Διοσκορίδης περὶ αὐτῆς τὰ ἑξῆς· « Καὶ τῆς Χίας δὲ τὴν λευ» κὴν καὶ ὑπότεφρον παραληπτέον, καὶ τῇ Σαμίᾳ ἐμφερῆ. Πλακώ-

---

(1) Plin. *Histor. natur.* XXXVI, 17, § 28. ═══ (2) Θεόφραςς. Περὶ λιθ. § 33 τόμ. I, σελ. 694. ═══ (3) Plin. *ibid.* XXXVII, 7. § 25. ═══ (4) Ἴδε Becmann, *Beytr. zur Gesch. der Erfind.* tom. III, pag. 497-498, καὶ Schneider, *Annotat. in Theophrast.* tom. IV, pag. 565. ═══ (5) Plin. XXXV, 16. ═══ (6) Γαλην. Περὶ τῆς τῶν ἁπλ. φαρμ. κράσ. καὶ δυνάμ. IX, 1.

» δης δέ ἐστι καὶ λευκὴ, τοῖς δὲ σχήμασι τῆς ἀναπλάσεως δια-
» φέρουσα. Δύναμιν δὲ ἔχει τὴν αὐτὴν τῇ Σαμίᾳ· τετανὸν (1) δὲ
» καὶ στίλβον, ἔτι δὲ εὔχρουν τὸ πρόσωπον καὶ ὅλον τὸ σῶμα
» ἀποτελεῖ. Σμήχει δὲ ἀντὶ νίτρου ἐν βαλανείῳ (2). » Τὴν ἐμεταχειρίζοντο ἴσως ἀκόμη οἱ ἰατροὶ καὶ εἰς τὰ λεγόμενα Χιακὰ κολλύρια (3).

ΓΗ ΚΕΡΑΜΙΤΙΣ ἢ ΚΕΡΑΜΙΚΗ (terre argileuse, ou argile), πᾶσα γῆ χρήσιμος εἰς κατασκευὴν κεραμίων ἀγγείων. Ὁ Πλάτων τὴν ὀνομάζει Γῆν κεραμίτιδα (4), ὁ δὲ Ἱπποκράτης καὶ τοῦτο, καὶ Γῆν κεραμικὴν (5), τὴν ὁποίαν ὁ Γαληνὸς ἐξηγεῖ ἁπλῶς Ἀργίλλην. Τὰ ἐξ αὐτῆς κατασκευαζόμενα εἰς τὴν Χίον ἀγγεῖα, φυλάσσουν ἀκόμη σήμερον τὴν παλαιὰν αὐτῶν φήμην, Χῖα κεράμια. Ἐκ τούτων εἶναι τὰ ὀνομαζόμενα Κουμάρια (6), Παρδάκια (7), Ἐμπότια (8), Λαγήνια, Σταμνία, καὶ ἄλλα, ὀνομαζόμενα περιεκτικῶς Χῖος κέραμος (poterie de Chios) ἀπὸ τὸν Στράβωνα, ὅπου

---

(1) Τὸ « Τετανὸν τὸ πρόσωπον ἀποτελεῖ » σημαίνει ὅτι ἀφανίζει τοῦ προσώπου τὰς ῥυτίδας, τὰς κοινῶς ὀνομαζομένας Ζαρωμάδας ἢ Ζαρώματα, μισητὰ εἰς τὰς γυναῖκας, καὶ μάλιστα τὰς γραίας. ═══ (2) Διοσκορίδ. V, 174. Εἶναι λοιπὸν καὶ αὕτη Σμηκτρὶς γῆ, καθὼς ὀνομάζεται ἡ Κιμωλία γῆ ἀπὸ τὸν Ἱπποκράτην. ═══ (3) Ἰδ. κατωτέρ. σελ. 52. ═══ (4) Πλάτ. Νομ. VIII, σελ. 844. ═══ (5) Foes. *Œconom. Hippocrat.* pag. 135. ═══ (6) Ἢ ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων τὸ Cucuma, ἀγγεῖον μαγειρικὸν (Κουκουμάριον, καὶ κατ' ἀφαίρεσιν Κουμάριον), ἢ ἀπὸ τὸ Κυμβάριον ὑποκοριστικὸν τοῦ Κύμβη ἢ Κύμβος· ἄλλο τούτου ὑποκοριστικὸν ὀνομάζει ὁ Ἡσύχιος, « Κυμβίον, εἶδος ποτηρίου, καὶ πλοίου. » Ἰδ. τὰς εἰς τὰς Διατρ. Ἐπιστ. σημ. σελ. 391. ═══ (7) Ἀπὸ τὸ ἐπίθετον Παρδακός. « Παρδακῶν, διύγρων » λέγει ὁ Ἡσύχιος. ═══ (8) Ἀπὸ τὸ Ἐμπίνω. Βαρβάρως Νεμπότια.

ἐλέγχει καὶ τὸν ἱςορικὸν Θεόπομπον τὸν Χῖον, ὅτι ἀπὸ Χῖα κεράμια, φαινόμενα εἰς τὸν Νάρωνα, ποταμὸν τῆς Δαλματίας, ἐσυμπέρανεν, ὅτι ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Χίον, ὄχι διὰ τοῦ πελάγους, ἀλλὰ δι' ἀφανοῦς ὑπονόμου, ἐκτεινομένου ὑπὸ τὸ πέλαγος ἀπὸ τὴν Χίον ἕως τὴν Ἀδριατικὴν παραλίαν (1). Τοιοῦτον Χῖον κεράμιον δίωτον βλέπεται τυπωμένον εἰς τὰ πλειότερα παλαιὰ τῆς Χίου νομίσματα.

Χῖον, ἐλλειπτικῶς, ἐσήμαινε λαγήνιον τῆς Χίου, ἢ κενὸν, ἢ καὶ μὲ τὸν οἶνον τῆς Χίου. Λέγει ὁ Μάχων περὶ Διφίλου τοῦ κωμικοῦ, ὅτι ὑπάγων εἰς τῆς ἐρωμένης του νὰ δειπνήσῃ, ἔφερε μὲ ἄλλα πολλὰ καὶ οἶνον τῆς Χίου καὶ τῆς Θάσου·

Παρῆν ἔχων δύο Χῖα, Θάσια τέτταρα,
Μύρον, ςεφάνους, τραγήματ', ἔριφον, ταινίας (2).

Λέγει καὶ ὁ Ποσείδιππος·

Τέσσαρες οἱ πίνοντες, ἐρωμένη ἔρχεθ' ἑκάςῳ·
Ὀκτὼ γιγνομένοις Χῖον ἓν οὐχ ἱκανόν (3).

Ἴων, ὁ τραγικὸς ποιητὴς, τὴν πατρίδα Χῖος, νικήσας εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐχάρισεν εἰς καθένα ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους Χῖον κεράμιον, κενὸν, ἢ Χίου κεράμιον, ἤγουν μεςὸν ἀπὸ Χῖον οἶνον. Τὸ πρᾶγμα εἶν' ἀμφίβολον (4).

---

(1) Στράβ. Γεώγραφ. VII, σελ. 317. ═══ (2) Παρ' Ἀθην. XIII, σελ. 579. ═══ (3) Ἴδ. *Analect.* Brunck, tom. II, pag. 48, et tom. III, Lection. et emendat. pag. 134. ═══ (4) Παρ' Ἀθην. σελ. 3. Αἱ παλαιαὶ ἐκδόσεις ἔφεραν Χῖον κεράμιον· ὁ δὲ τελευταῖος ἐκδότης (Schweighaeuser) ἐπρόκρινεν ἄλλην γραφὴν Χίου κεράμιον. Ἔπειτα λαβὼν τὰς εἰς τὸν Ἀθήναιον σημειώσεις φίλου τινὸς, ἤρχιζε νὰ διςάζῃ. Ἴδε τῶν σημειώσεών του τὸν πρῶτον τόμον (σελ.

Ἀπὸ τὰ ἕως τώρα γνωσμένα σχεδὸν ἑκατὸν νομίσματα παλαιὰ τῆς Χίου, ὀλίγα εὑρίσκονται χωρὶς τὸ σημεῖον τοῦ διώτου κεραμίου, καὶ ςαφυλῆς ἢ πρώρας πλοίου (1)· τὰ πρῶτα διὰ τὰ φυσικὰ προϊόντα, ἡ πρώρα διὰ τὴν εἰς τὸ ναυτικὸν καὶ τὸ ἐμπόριον ἀσχολίαν.

ΥΔΑΤΑ. Τὰ νερὰ τῆς Χίου, ἦσαν βέβαια, ὡς εἶναι τὴν σήμερον ἀκόμη, ποτιμώτατα, παρεκτὸς ἴσως ὀλίγων τινῶν μερῶν τῆς νήσου, ὅπου δὲν ἐχρησίμευαν εἰς πόσιν. Ἐμυθεύετο ὅμως ὅτι εἰς τὴν Χίον ἦτο καὶ πηγὴ, τῆς ὁποίας τὸ νερὸν εἶχε δύναμιν νὰ μωραίνῃ τὸν πίνοντα μέχρι πετρίνης μωρίας, ὡς ἐμαρτύρει καὶ τὸ χαραγμένον εἰς τὴν πηγὴν ἐπίγραμμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐφύλαξεν ὁ Βιτρούβιος·

Ἡδεῖα ψυχροῦ πόματος λιβὰς, ἣν ἀνίησι
Πηγὴ, ἀλλὰ νόῳ πέτρος ὁ τῆσδε πιών (2).

Μῦθον λέγω ὄχι τὴν πηγὴν, οὐδὲ τὸ ἐπίγραμμα, ἀλλὰ τῆς πηγῆς τὴν τόσην δύναμιν. Παρόμοιον τὶ ἐμυθολογεῖτο κατὰ τὸν Στράβωνα, περὶ τῆς Σαλμακίδος κρήνης (ὄχι μακρὰν τῆς Ἰωνίας), τῆς ὁποίας τὸ νερὸν ἐθήλυνε τοὺς ἄνδρας, « ὡς μαλακίζουσα » τοὺς πιόντας ἀπ' αὐτῆς. » Ἀλλὰ προσθέτει εἰς τὰ λόγια ταῦτα ὁ φρόνιμος Στράβων, « Ἔοικε δ' ἡ τρυφὴ τῶν ἀνθρώπων » αἰτιᾶσθαι τοὺς ἀέρας ἢ τὰ ὕδατα· τρυφῆς δὲ αἴτια.... » πλοῦτος καὶ ἡ περὶ τὰς διαίτας ἀκολασία (3). » Πιθανὸν

39-41 καὶ 489). Ἦτο βέβαια ὑπερβολῇ μέγα δῶρον ἀγγεῖα μεςὰ οἴνου· ἀλλὰ δὲν ἦτο μικρὰ οὐδ' ἡ δωρεὰ τῶν κενῶν, εἴκοσι τουλάχιςον χιλιάδων ἀγγείων, ὅσοι ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι πολῖται, ἂν ὑποθέσωμεν μάλιςα, ὅτι ἦσαν τιμιώτερα διὰ τὴν τέχνην τῆς κατασκευῆς, παρὰ διὰ τὴν ὕλην.

(1) Rasche, *Lexic. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 512-518. —— (2) Ἴδε Vitruv. *de architectur.* VIII, 3, § 22. Schneider, tom. I, pag. 221. —— (3) Στράβων, XIV, σελ. 656.

ὅτι τὸ τερπνὸν τοῦ περὶ τὴν πηγὴν τόπου ἔδιδε συχνὰ ἀφορμὴν εἰς τοὺς Χίους νὰ συμποσιάζωσιν ἐκεῖ, ὅπου ἐμεθοκοποῦσαν τόσον, ὥστε νὰ μετακομίζωνται εἰς τοὺς οἴκους των ὡς πέτραι. Ἀπὸ τοιαύτην τιν' ἀφορμὴν ἴσως ὠνομάσθη καὶ τὸ εἰς τὴν Παμφυλίαν ἱϛορούμενον Μωρὸν ὕδωρ (1).

Ἡ γῆ τῆς Χίου, ἂν καὶ πετρώδης, γεννᾷ ὅμως καρποὺς ὀνομαϛοὺς, διὰ τὴν ἐξαίρετον αὐτῶν ποιότητα.

ΣΙ͂ΤΟΣ. Τῆς Χίου τὸ σιτάριον ἦτον ἀπὸ τὰ τιμώμενα· ἐπειδὴ οἱ Ῥωμαῖοι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Οὐάῤῥωνος (2), ἐπρομηθεύοντο σιτάριον ἀπὸ τὴν Χίον.

ὈΣΠΡΙΑ. Περὶ τῶν ὀσπρίων, δὲν ἐνθυμοῦμαι τὶ ἀρχαῖον· πιθανὸν ὅμως ὅτι τὴν σημερινὴν φήμην εἶχαν καὶ παλαιά. Μεταξὺ τούτων ἐπίσημα εἶναι τὰ Ἐρεβίνθια (ἀρσενικῶς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ὀνομαζόμενα Ἐρέβινθοι), διὰ τὴν γλυκύτητα, τρωγόμενα νωπὰ, καὶ διὰ τὸ μαλακὸν, εὐέψητον καὶ χυλῶδες αὐτῶν εἰς τὴν βράσιν. Φρυγόμενα (ἤγουν ξηροτηγανιζόμενα torrefiés), γίνονται τὰ σήμερον ὀνομαζόμενα Στραγάλια, καὶ παλαιὰ, Τρωγάλια, τράγημα εὐάρεϛον, ἐξαιρέτως εἰς τοὺς φιλοπότας.

ΟἸΝΟΣ. Μεταξὺ τῶν περιφήμων ἑλληνικῶν οἴνων, ἦτον, ὡς εἶν' ἀκόμη τὴν σήμερον, ὁ Χῖος οἶνος. Ἀπὸ τὰ συνεργοῦντα εἰς τὴν ἀρετὴν τοῦ οἴνου ἦσαν, κατὰ τοὺς παλαιοὺς, καὶ ἡ ἀργιλλώδης φύσις τῆς γῆς, καὶ ἡ φυτεία της ἀπὸ Πίτυας (pins)· ὁποία ἦτον ἡ Χίος, ἡ καὶ Πιτυοῦσσα ὀνομασθεῖσα διὰ τοῦτο, « Τὰ γὰρ πιτυώδη χωρία λέγουσιν ἡδύοινον τὴν ἄμπελον φέρειν» καὶ τὴν θερμότητα τῆς γῆς Θεόφραστος αἰτιᾶται. Καθόλου

---

(1) Ἀνωνύμ. Σταδιασμ. *in Geograph. minor.* (1828) tom. II, pag. 477. —— (2) M. Varr. *rer. rustic.* lib. II, εἰς τὴν ἐκδ. τοῦ Schneider, *Schriptor. r. rustic.*, tom. I, pag. 212.

» γὰρ ἐν ἀργιλλώδεσι τόποις φύεσθαι τὴν πίτυν κ. τ. λ. (1). »

Περὶ τοῦ Χίου οἴνου λέγει ὁ Διοσκορίδης, « Ὁ μέντοι Χῖος » ἁπαλώτερος τῶν προειρημένων, εὔτροφος, πότιμος, ἧττον » μεθύσκων, ῥεύματος σταλτικὸς, χρήσιμος εἰς τὰ ὀφθαλ- » μικά » (2).

Ὁ τιμιώτερος παρὰ τοὺς ἄλλους ἦτον ὁ Ἀριούσιος, οὕτως ὀνομασθεὶς, ἀπὸ τὴν Ἀριουσίαν, χώραν τῆς Χίου, κατὰ τὸν Στράβωνα (3). Ἦσαν δὲ καὶ τούτου, ὡς λέγει ὁ ἰατρὸς Μνησίθεος, τρία γένη ἢ διαφοραί· « Καὶ τοῦ Χίου ὁ καλού- » μενος Ἀριούσιος (4). Διαφοραὶ δὲ αὐτοῦ εἰσι τρεῖς· ὁ μὲν » γὰρ αὐστηρός ἐστιν, ὁ δὲ γλυκάζων· ὁ δὲ μέσος τούτων τῇ » γεύσει Αὐτόκρατος καλεῖται. Ὁ μὲν οὖν αὐστηρὸς εὔστομός » ἐστι καὶ [ἧττον] τρόφιμος (5), καὶ μᾶλλον οὐρεῖται. Ὁ δὲ » γλυκάζων, τρόφιμος, πλήσμιος, κοιλίας μαλακτικός. Ὁ δὲ » αὐτόκρατος, τῇ χρείᾳ μέσος ἐστί. Κοινῶς δ' ὁ Χῖος, πεπτικὸς, » τρόφιμος, αἵματος χρηστοῦ γεννητικὸς, προσηνέστατος, » πλήσμιος, διὰ τὸ πολὺς εἶναι τῇ δυνάμει (6). »

Τῆς Χίου τὸν οἶνον ἐτίμησαν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἐφήμισαν οἱ ποιηταί των, ὁ μὲν Ὡράτιος (7) λέγων:

Quo chium pretio cadum
Mercemur; ————

ὁ δὲ Βιργίλιος (8):

---

(1) Πλουταρχ. Συμποσιακ. V, 3, § 1. ═══ (2) Διοσκορίδ. V, 10. ═══ (3) Ἀνωτέρ. σελ. 7. ═══ (4) Τὸν ὀνομάζει καὶ ὁ Πλίνιος· ex Chio quod Arvisium vocat. (Plin. XIV, 7). Ἡ γραφὴ ἔπρεπε νὰ ἦναι, Ariusium, ὡς τὸ ἐδιώρθωσαν καὶ εἰς τὸν Βιργίλιον (Eclog. V, 71). ═══ (5) Εὐλόγως ἐδιώρθωσαν οἱ κριτικοὶ τὴν γραφὴν μὲ τὴν προσθήκην τοῦ Ἧττον. ═══ (6) Μνησίθ. παρ' Ἀθην. σελ. 32-33. ═══ (7) Carmin. III, od. 19. ═══ (8) Eclog. V, 71.

Vina novum fundam calathis Ariusia nectar.

Πρὸ τούτων τὸν ἐπαίνεσεν ὁ Ἀριςοφάνης,

Οἶνος δὲ Χῖος ἐστὶ περιλελειμμένος
Καὶ τἄλλ' ἀγαθά· πρὸς ταῦτα μὴ βραδύνετε (1),

καὶ ἄλλοι πολλοί (2).

Ἐπωλεῖτο εἰς τὰς Ἀθήνας ἀκριβώτατα ὁ Χῖος οἶνος. Ὁ Σωκράτης ἀκούων τινὰ ἐπαινέτην τῆς πολυτελείας τῶν Ἀθηναίων διὰ τὸ βαρύτιμον τῶν σπανίων πραγμάτων, καὶ μάλιςα τοῦ Χίου οἴνου, ὅστις ἐπωλεῖτο μίαν μνᾶν, « Ἀκούσας τινὸς τῶν » φίλων λέγοντος, ὡς πολυτελὴς ἡ πόλις, μνᾶς ὁ Χῖος οἶνος, » ἡ πορφύρα τριῶν μνῶν κ. τ. λ. » τὸν ὑπῆγεν εἰς τὰ εὐθηνότερα, λέγων, « Ὀβολοῦ τὸ ἡμίεκτον [τῶν ἀλφίτων], εὐτελὴς » ἡ πόλις· εἶτα ταῖς ἐλαίαις, δυοῖν χαλκοῖν ἡ χοῖνιξ, εὐτελὴς » ἡ πόλις κ. τ. λ. » (3). Ἡ μνᾶ ἰσοδυναμεῖ μὲ 92 ἢ 93 φράγκα· ἀλλ' ἀγνοοῦντες, ἂν ἐνόει Κάδον, ἢ ἄλλο τί μέτρον οἴνου ὁ Σωκράτης, εἶν' ἀδύνατον νὰ διορίσωμεν τὴν τιμήν· ἥτις ὅμως ἔπρεπε νὰ ἦναι βαρυτάτη, ἐπειδὴ οἱ ἔμποροι Χῖοι, οἱ φιλάργυροι μάλιςα, ἐςεροῦντο πολλάκις τὸν ἐντόπιον ἴδιον οἶνον, διὰ νὰ τὸν πωλῶσιν ἔξω τῆς νήσου. Ἕνας ἀπὸ τούτους ἐκαταδικάσθη ἑκουσίως νὰ διαλέγῃ ἀπὸ τοὺς οἴνους τὸν ὀξυνώτατον εἰς ἰδίαν του χρῆσιν, διὰ νὰ κερδαίνῃ πλειότερα ἀπὸ τὴν πώλησιν τοῦ καλοῦ. Ἐρωτηθεὶς ἀπὸ φίλον ὁ δοῦλός του, «Τί κάμνει ὁ δεσπότης σου; Καταφρονῶν τὰ παρόντα καλὰ, ζητεῖ τὰ κακὰ, τὸν ἀπεκρίθη (4).

(1) Ἀριςοφάν. Ἐκκλ. 1139. —— (2) Ἰδ. Ἀθην. I, σελ. 28-29. Αἰλιαν. Ποικ. ἱςορ. XII, 31. —— (3) Πλούταρχ. Περὶ εὐθυμ. § 10. —— (4) « Οὐδέν τι τοῦ Χίου βελτίων γενόμενος, ὃς πολὺν καὶ

Ὁ Γαληνὸς παραγγέλλει εἰς πολλὰς ἰατρικὰς συνθέσεις τὸν Χῖον οἶνον, καὶ μάλιστα τὸν Ἀριούσιον, καὶ τούτου τὸν κιῤῥὸν, ἤγουν τὸν ξανθόν· « Ὁ ἐνδοξότατος παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ἀριού-» σιος, ὁ ἐν Χίῳ γεννώμενος, ᾧ πάντες ἐχρῶντο πρὸς τὰ κάλ-» λιστα τῶν φαρμάκων, καὶ μάλιστα πρὸς τὰς ἀντιδότους (1). »

Τὰ κατασκευαζόμενα μὲ Χῖον οἶνον σύνθετα ἰατρικὰ φάρμακα τῶν ὀφθαλμῶν ὠνόμαζαν οἱ ἰατροὶ Χιακὰ κολλύρια (pastilles de Chios), ἴσως ὄχι μόνον διὰ τὸν οἶνον (2), ἀλλὰ διότι ἔμβαινεν εἰς τὴν σύνθεσιν καὶ ἡ Χία γῆ, ἰσοδύναμος κατὰ τὸν Διοσκορίδην (3) τῆς Σαμίας, περὶ τῆς ὁποίας λέγει, « Ποιεῖ πρὸς τὰ ἐν ὀφθαλμοῖς ῥεύματα καὶ ἕλκη (4). » Τὸν Χῖον οἶνον ἐμεταχειρίζετο ἀκόμη ὁ Νυμφόδωρος εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῆς Καδμείας, ἤγουν τῆς ἀναβαινούσης ἀπὸ τοῦ χαλκοῦ τὴν καῦσιν αἰθάλης, ἥτις ἐχρησίμευε καὶ αὐτὴ εἰς ὀφθαλμικὰ κολλύρια (5).

ΣΥ̃ΚΑ. « Ἐπαινεῖται δὲ καὶ ἄλλα σύκων γένη κατὰ τὴν » Ῥώμην γινομένων, τά τε καλούμενα Χῖα κ. τ. λ. (6). » Εἰς τὴν Ῥώμην ὄχι μόνον ἔφεραν τὸν καρπὸν ξηρὸν, ἀλλ' ἐμεταφύτευαν καὶ δένδρα ἀπὸ τὴν Χίον (ficus Chia).

» χρηστὸν οἶνον ἑτέροις πιπράσκων, ἑαυτῷ πρὸς τὸ ἄριστον ὀξίνην » ἐζήτει διαγευόμενος. Οἰκέτης δέ τις ἐρωτηθεὶς ὑφ' ἑτέρου, Τί » ποιοῦντα τὸν δεσπότην καταλέλοιπεν, Ἀγαθῶν » (ἔφη) παρόντων, κακὸν ζητοῦντα. » Πλούταρχ. αὐτόθ. § 8.

(1) Γαλην. Περὶ συνθ. φαρμάκ. τῶν κατὰ γέν. I, 8, καὶ II, 10, τόμ. XIII, σελ. 405 καὶ 513 édit. Kühn. ═══ (2) Gorr. *Definit. medic.* pag. 357. ═══ (3) Διοσκορίδ. V, 174. ═══ (4) Ὁ αὐτ. V, 172-173. Ἴδε καὶ Γαλην. Περὶ τῆς τῶν ἁπλ. φαρμ. κράσ. καὶ δυναμ. IX, 1, § 4. ═══ (5) Plin. XXXIV, 10, § 22. Διοσκορίδ. V, 84. ═══ (6) Ἀθήν. σελ. 75.

Σήμερον μεταξὺ τῶν καλῶν σύκων τῆς Χίου ἀριθμοῦνται καὶ τὰ λεγόμενα Καβούρια, ὀλιγοχυλώτερα φύσει τὰ ξηρὰ, καὶ μετὰ τὴν ξήρανσιν, ἔτι πλέον τὰ φουρνιςά. Ταῦτα ἢ τοιαῦτα τινὰ, νομίζω, ἦσαν τὰ καλούμενα ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς Σῦκα καπύρια, ὡς λέγει ὁ Ἀθήναιος· δὲν φανερόνει τὴν πατρίδα των, διότι ἐσυνειθίζετο ἡ διὰ πυρὸς ξήρανσις αὐτῶν καὶ εἰς ἄλλους πολλοὺς τόπους (1). Εἶναι, ἂν δὲν λανθάνωμαι, τὰ αὐτὰ καὶ τὰ ὀνομαζόμενα εἰς τὰς Ἀθήνας Κριβανωτὰ, ἤγουν φουρνιςὰ, τὰ ὁποῖα καὶ ὡρμαθιάζοντο συνήθως·

——— Κἀγὼ γ' ἀναδῆσαι βούλομαι
Εὐαγγέλιά σ' ἐν κριβανωτῶν ὁρμαθῷ,

λέγει ἡ κυρὰ πρὸς τὸν δοῦλον, διὰ τὴν ὁποίαν ἔφερ' εἰς αὐτὴν χαρμόσυνον ἀγγελίαν (2).

Εἰς τὰ περὶ τούτων ἀλλοῦ (3) σημειωθέντα πρόσθες, ὅτι τὰ σῦκα ταῦτα ἑνωμένα μὲ ξηροὺς ἄλλους καρποὺς ὠνόμαζαν οἱ παλαιοὶ Καταχύσματα, διότι ἔραιναν μ' αὐτὰ τοὺς νεαγοράστους δούλους, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὸν κωμικὸν Ἀριςοφάνην, ὅστις παράγει τὴν γυναῖκα τοῦ Χρεμύλου λέγουσαν πρὸς τὸν δοῦλον, μετὰ τοὺς προσημειωθέντας στίχους, καὶ τούτους,

Φέρε νῦν ἰοῦσ' εἴσω κομίσω καταχύσματα
Ὥσπερ νεωνήτοισιν ὀφθαλμοῖς ἐγώ·

τοὺς ὁποίους ἐξηγῶν ὁ σχολιαστὴς (4) λέγει, « Σύγκειται δὲ τὰ

---

(1) Ἀθήν. III, σελ. 78. Οὕτως ἐπωνόμαζαν καὶ Πέμματα καπυρώδη (croquants) διὰ τὸν γινόμενον ἦχον εἰς τοὺς ὀδόντας τῶν μασσώντων. « Ἴτρία, καπυρώδη πλάσματα... πέμματά τε καὶ τραγήματα » λέγει ὁ Ἡσύχιος. —— (2) Ἀριςοφάν. Πλοῦτ. 764. —— (3) Ἴδε Ἄτακτ. I, σελ. 177. —— (4) Ἀριςοφάν. Πλοῦτ. 768.

» καταχύσματα ἀπὸ φοινίκων, κολλύβων (1), τρωγαλίων, » ἰσχάδων καὶ καρύων.... ἔφερον γὰρ αὐτὸν [τὸν δοῦλον] ἐπὶ » τὴν ἑςίαν, καὶ καθίζοντες, κατὰ τῆς κεφαλῆς κατέχεον· καὶ » οἱ σύνδουλοι ταῦτα ἥρπαζον. » Κρατεῖ τὸ ἔθος τοῦτο τῶν καταχυσμάτων σήμερον καὶ εἰς τὴν Χίον, καὶ εἰς ἄλλας πόλεις ἑλληνικάς· ὄχι ὅμως εἰς δούλους, ἀλλ' εἰς τὰ παιδάρια, τὰ διδασκόμενα εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα τὰ κοινὰ γράμματα.

---

(1) Γνωστὴ λέξις τὸ Κόλλυβον. ;Τίς ἀπὸ μᾶς δὲν ἴδεν ἢ δὲν ἔφαγε Κόλλυβα; « Κόλλυβα, σῖτος ἑψητὸς » λέγει ὁ Σουΐδας. Ὁ δὲ Ἡσύχιος, « Κόλλυβα, τρωγάλια » τὸ ὁποῖον εἶναι γενικώτερον, διότι σημαίνει σχεδὸν ὅ,τι καὶ τὰ Τραγήματα. Μεταγενέςερα τὸ Τρωγάλια ἐσήμαινεν ἰδιαιτέρως τὰ συνήθη σήμερον εἰς τοὺς Χίους, ὡς καὶ εἰς τοὺς παλαιοὺς Ἀθηναίους, φρυκτὰ ἐρεβίνθια (des pois chiches torréfiés), τὰ ὀνομαζόμενα Στραγάλια, ὡς συμπεραίνεται ἀπὸ τὸ « Τρωγάλια, Cicer frictum » τῶν Γλωσσαρίων. Τὸ Κόλλυβον ὅμως εἰς τοὺς παλαιοὺς ἐσήμαινεν ἄλλο τὶ διάφορον· πρῶτον τὸ λεπτότατον τῶν νομισμάτων, ἔπειτα τὸ ἀπὸ τῆς ἀλλαγῆς τῶν μεγάλων εἰς μικρά, ἢ τῶν ξένων εἰς ἐγχώρια νομίσματα, κέρδος (l'agio), ὅθεν καὶ Κολλυβιστὴς ὁ ἀργυραμοιβὸς ἢ τραπεζίτης (agent de change ἢ banquier). ;Ἀλλὰ πόθεν ἡ τοσαύτη μεταπήδησις ἀπὸ τοῦ σημαινομένου τούτου εἰς τὴν σημασίαν τοῦ σίτου; Συνέβη ἴσως ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Κόλλυβος ἐσήμαινεν ἀκόμη, καὶ σταθμίον λεπτὸν, ἤγουν βάρος ἐπιβαλλόμενον εἰς τὴν ζυγαρίαν, ὡς καὶ σήμερον εἰς ἡμᾶς τὸ Σιτάριον, καὶ εἰς τοὺς Γάλλους τὸ grain, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὸν Θεόφραστον, ὅςις ἀπαριθμῶν τὰ ςαθμία (Περὶ λίθ. II, 46, σελ. 698. Schneider), λέγει « Ἐλάχιςον δὲ γίνεται κριθὴ, » εἶτα κόλλυβος, εἶτα τεταρτημόριον ἢ ἡμιόβολος. » Ὅτι ἡ Κριθὴ (τὸ κριθάριον) ἦτο σῶμα φυτικὸν, ὡς τὸ Ἡμιοβόλιον, μεταλλικὸν, δὲν εἶναι ἀμφιβολία· ἀλλὰ καὶ ὁ Κόλλυβος, ἐπειδὴ ἦτο « λεπτὸν » νομισμάτιον » ὡς τὸ ἐξηγοῦν οἱ γραμματικοὶ, ἀπὸ μέταλλον ἔπρεπε νὰ ἦναι. Ἢ λοιπὸν κατὰ βάρβαρον μετωνυμίαν ὠνομάσθη καὶ σῖτος ὁ Κόλλυβος, ἢ ἴσως ἀρχαιότατα ἐσήμαινε καὶ σῖτον ἢ σιτηρόν τι, ὡς ἡ κριθὴ, καθὼς συμπεραίνεται ἀπὸ τοῦ Ἡσυχίου τὸ « Κόλλυβα, τρωγάλια. »

Ὅταν κἀνὲν ἀπ᾽ αὐτὰ μεταβαίνῃ ἀπὸ κατωτέρας εἰς ἀνωτέραν τάξιν μαθημάτων, τὸν ῥαίνει ὁ διδάσκαλος μὲ τὰ Καταχύσματα, τὰ κοινῶς ὀνομαζόμενα Γεμίσια (1), καὶ οἱ συμμαθηταὶ τὰ ἁρπάζουν, εὐφημοῦντες τὸν τιμώμενον μὲ τὸ Ἄξιος. Μὲ τὰ Καταχύσματα ῥαίνουν ἔτι καὶ τοὺς νεογάμους, καὶ εἰς τὴν Χίον καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ συνθεμένα πλουσιώτερον, ἀπὸ ἀμύγδαλα, κοκκωνάρια, πιστάκια, καὶ ἄλλα τοιαῦτα τραγήματα ζαχαροσκεπῆ (dragées), μὲ τὰ ὁποῖα ῥαίνονται οἱ νεόνυμφοι εἰς αὐτὴν τὴν εὐλογίαν τοῦ γάμου. Καὶ τοῦτο ἀκόμη κατὰ παλαιὰν ἑλληνικὴν παράδοσιν, ὡς μᾶς διδάσκει ὁ αὐτὸς σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους, φέρων ἄλλου κωμικοῦ, τοῦ Θεοπόμπου, ῥῆσιν (2)·

——— Φέρε σὺ τὰ καταχύσματα
Ταχέως κατάχει τοῦ νυμφίου καὶ τῆς κόρης.

Ἀπὸ τὸ Καπυρὸν σχηματίζεται τὸ Καπυρίζω (croquer), τὸ ὁποῖον σημαίνει κυρίως, μασσῶ ξηρὰ ἢ σκληρὰ φαγητά· καὶ μεταφορικῶς, τρώγω λαιμαργικῶς. Ὅθεν εἰς τὸ τοῦ Ἡσυχίου: « Κραμβαλίζουσι, καπυρίζουσι, ΚΑΤΑΣΕΙΟΥΣΙ. » ἡ τελευταία ἐξήγησις πρέπει νὰ γραφθῇ ΚΑΤΕΣΘΙΟΥΣΙ.

ΦΟΙΝΙΚΟΒΑΛΑΝΟΙ (dattes). Φοινικοβάλανος ὀνομάζεται ὁ καρπὸς τοῦ Φοίνικος (palmier). Κατὰ τὸν Στράβωνα, ἦσαν καὶ φοίνικες εἰς τὴν Χίον, καὶ πολλοὶ εἰς τὰς Φάνας

---

(1) Τὰ ὀνομάζομεν καὶ Ἡδύσματα. Τὸ Γεμίσια, ἂν καὶ τὸ φαινόμενον λέξις Τουρκική, πιθανώτερον μὲ φαίνεται ὅτι παρεφθάρη ἀπὸ τὸ Γευμίσια, ὡς λέγεται χυδαίως καὶ Γέμα τὸ Γεῦμα.

(2) Σχολιαστ. Ἀριστοφάν. Πλουτ. 768.

« Ἄλσος φοινίκων » σιμὰ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος (1). Δὲν ἐτελεσφοροῦσαν ὅμως καρπὸν, ὡς οὐδὲ εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Ἀσιανῆς καὶ Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὸν Θεόφραςον, « Ὁ » δὲ φοῖνιξ περὶ μὲν Βαβυλῶνα θαυμαςὸς, ἐν τῇ Ἑλλάδι δὲ οὐ » πεπαίνει· παρ' ἐνίοις δὲ ὅλως οὐδὲ προφαίνει καρπόν » (2).

ΑΜΑΜΗΛΙΔΕΣ. Καρπὸς γεωργούμενος καὶ ἀγαπώμενος πολὺ ἀπὸ τοὺς Χίους, καὶ ὅμως οὐδ' ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἐξηγημένος καθαρὰ ὁποίου γένους καρπὸς ἦτο. Δὲν εὑρίσκεται πλὴν εἰς τὸν Ἱπποκράτην (3), παραγγελλόμενος ὡς φάρμακον ἐπιτήδειον εἰς γυναῖκας, τῶν ὁποίων ἐσβέσθη τὸ γάλα· καὶ εἰς τὸν Ἀθήναιον, ὅςις φέρει μόνον ἕνα στίχον τοῦτον τοῦ κωμικοῦ Ἀριστομένους (4),

Ὁ ΧΙΟΣ οὐκ οἶσθ' ὡς ἀμαμηλίδας ποιεῖ.

Ὁ ἐκδότης τοῦ Ἀθηναίου διςάζει, μήπως ἔπρεπε νὰ γραφῇ, Ἡ ΚΕΙΟΣ, κατὰ τροπὴν τοῦ μὲν γένους, διὰ τὸ τέλος τοῦ στίχου (Ποιεῖ), τοῦ δὲ ὀνόματος τῆς νήσου, διὰ τὰ ἀκολούθως λεγόμενα, περὶ τῆς Κέω (σήμερον Τσίας) νήσου. Λέγει δὲ ὁ Ἀθήναιος, μάρτυρα φέρων τὸν Αἰσχυλίδην· « Ὅτι δ' ἐςὶν ἕτερον τῆς ἀπίου » καὶ ἥδιον [ἡ Ἀμαμηλὶς], Αἰσχυλίδης παρίςησιν ἐν τρίτῳ » Γεωργικῶν· περὶ Κέω γοῦν τῆς νήσου λέγων, γράφει οὕτως· » Ἀπίους ἡ νῆσος φέρει κρατίςας, κατὰ τὰς ἐν » Ἰωνίᾳ καλουμένας Ἀμαμηλίδας· εἰσὶ γὰρ ἀπύρη- » νοί τε καὶ ἡδεῖαι, καὶ γλυκεῖαι. Ἀέθλιος δὲ.... » Ὁμομηλίδας αὐτὰς καλεῖ.... Πάμφιλος δὲ.... ΕΠΙ- » ΜΕΑΙΣ, φησὶν, Ἀπίου γένος. Ἀντιφῶν δ' ἐν τῷ περὶ » Γεωργικῶν, ΦΩΚΙΔΑΣ φησὶν εἶδος ἀπίων εἶναι. »

(1) Στράβ. σελ. 645. —— (2) Θεοφρας. Περὶ φυτ. ἱςορ. III, 3, § 5, σελ. 73. Schneider. —— (3) Περὶ γυναικ. I, § 7, σελ. 461. —— (4) Ἀθην. XIV, σελ. 650.

Μετέγραψα τὴν μακρὰν ταύτην ῥῆσιν, ὡς ἔχουσαν χρείαν κριτικῆς ἐρεύνης. Ὁ Αἰσχυλίδης τοῦτο μόνον λέγει, ὅτι ἡ Κέως νῆσος φέρει, ὄχι Ἀμαμηλίδας, ἀλλ' Ἀπίδια, ὅμοια τὴν γλυκύτητα μὲ τὰς Ἀμαμηλίδας τῆς Ἰωνίας. Ἀλλ' ἡ Χῖος ἦτο νῆσος Ἰωνική· περὶ τῆς Χίου λοιπὸν εἶναι ὁ στίχος τοῦ Ἀριστομένους, καὶ ὄχι περὶ τῆς Κέω, ἥτις γράφεται συνήθως Κέως, καὶ ὄχι Κεῖος· καὶ ἄλλην διόρθωσιν δὲν ἐπιδέχεται ὁ στίχος, παρὰ τὴν μεταβολὴν ἴσως τοῦ τελευταίου ῥήματος ΠΟΙΕΪ εἰς τὸ ΠΟΘΕΪ. Λέγω, ἴσως, διότι εἰς ἕνα μόνον στίχον κωμῳδίας, χωρισμένον ἀπὸ προηγουμένους καὶ ἑπομένους ἄλλους στίχους, πᾶσα διόρθωσις κρίνεται σφαλερά.

Ἀς ἐξετάσωμεν τώρα τὸ ὄνομα τῶν Ἀμαμηλίδων. Ἰδοὺ πῶς τὰς ἐξηγεῖ ὁ Γαληνός, « Ἀμαμηλίδας, εἶδός τι με-» σπίλου.... τινὲς δὲ τὰς ἘΠΙΜΗΛΊΔΑΣ φασὶν εἶναι » μῆλα σμικρὰ ἄγρια. » Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς τὸ Ε' στοιχεῖον, « Ἐπιμηλίδα, Διοσκουρίδης μὲν.... εἶδος μεσπίλου, τὸ » καὶ Σιτάνιον ὀνομαζόμενον· ἔνιοι δὲ τὰ μῆλα τὰ σμικρὰ » τὰ ἄγρια, ἅπερ καὶ Ἀμαμηλίδες ὀνομάζονται. » Ὁ Ἡσύχιος, « Ἀμαμηλίς, ἀπίου γένος, ἢ μήλου, ἢ μεσπίλου. » Ὡς νὰ μὴν ἦτον ἀρκετὴ ἡ σύγχυσις, Ἀπιδίων, Μήλων καὶ Μεσπίλων, ἄλλος Λεξικογράφος ἐπρόσθεσε καὶ τὰ Σῦκα· « Παυσανίας δὲ, » εἰπὼν καὶ αὐτὸς τὸ μὲν Ἅμα, χρονικὸν, τὸ δὲ Ὁμοῦ, καὶ » χρονικὸν καὶ τοπικὸν, παρατίθησι καὶ ὅτι Ἀμάμηλις, σῦκον » τὸ ἅμα μήλῳ ἀνθοῦν, καὶ μῆλον Ἀμάσυκον τὸ ἅμα σύκῳ » ἀνθοῦν. Ἕτεροι δὲ εἰπόντες Ἀμάμηλιν, τὰς Ἀπίους παρὰ τοῖς » Ἀττικοῖς λέγεσθαι, φασὶ κ. τ. λ. » (1). Ἀπὸ τὴν συνωνυμίαν τοῦ Ἅμα μὲ τὸ Ὁμοῦ, καταλαμβάνομεν, διὰ τί ἄλλοι τὰς ὠνόμαζαν Ὁμαμηλίδας. Ἀλλὰ μένει ἀνεξήγητον, ὁποῖος καρπὸς

(1) Εὐσταθ. Ἰλιάδ. λ', σελ. 878.

ἦτον ἡ Ἀμαμηλὶς ἢ Ἀμάμηλις. Ἐπιμηλὶς εἶναι τὰ νῦν ὀνομαζόμενα Κούμαρα, καὶ παλαιὰ, Κόμαρα (l'Arbusier), καὶ δὲν ἔχει τι κοινὸν μὲ τὴν Ἀμαμηλίδα. Ὁ ὀνομαζόμενος ἀπὸ τοὺς Γάλλους καρπὸς Fraise, ὁμοιάζει τὸ Κόμαρον, κ' ἠμποροῦμεν νὰ τὀνομάσωμεν (ἐπειδὴ δὲν ὠνοματοθετήθη ἀκόμη) Ἡμεροκόμαρον. Τὴν Ἀμαμηλίδα ὁ Σπρεγγέλιος ὀνομάζει, διςάζων ὅμως, κατὰ τὸ Λινναιικὸν σύστημα, Cratœgus Azarolus, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ Azerolier τῶν Γάλλων, κοινῶς ὀνομαζόμενον εἰς τὴν Ἑλλάδα, Ἀζαρόλα, κατὰ τὸν Λεξικογράφον Σομαυέραν. Ἀλλὰ τοῦτο ἔχει πυρῆνας, καὶ ἡ Ἀμαμηλὶς εἶναι ἀπύρηνος, πλὴν ἐὰν τὸ Ἀπύρηνος ἐλέχθη καταχρηςικῶς, ἀντὶ τοῦ ἐλαχίστους καὶ σχεδὸν ἀνεπαισθήτους πυρῆνας ἔχουσα. Ὁ Παλλάδιος τὴν ὀνομάζει Ὑπομηλίδα, ἴσως διὰ γραφικὸν σφάλμα, ἀντὶ τοῦ Ἐπιμηλίδα, περὶ τοῦ ὁποίου ἴδε τὰς σοφὰς καὶ μακρὰς σημειώσεις τοῦ μακαρίτου Σνεϊδέρου (1). Ὅπως ἂν ἦναι, πιθανὸν ὅτι ἡ Ἀμαμηλὶς τῆς Χίου (κατὰ τὸν κωμικὸν Ἀριστομένην) εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν Φωκίδα (τοῦ Ἀντιφῶντος), τὴν ὁποίαν καὶ ὁ Θεόφραστος εἶδος Ἀπίου ὀνομάζει, προσθέτων καὶ τὴν γινομένην εἰς τὴν Χίον ἰδιαιτέραν κλάδευσιν αὐτῆς· « Ἔνια δὲ καὶ βελτίω κολουόμενά φασι γίνεσθαι, καθάπερ » οἱ Χῖοι τὴν ἄπιον τὴν Φωκίδα » (2).

ΜΑΣΤΙΧΗ. Ἐὰν τὰ σῦκα καὶ ὁ οἶνος δὲν ἦναι μόνης τῆς Χίου ἴδια, τὴν Μαςίχην ὅμως ἔχει παρὰ τὰς ἄλλας νήσους ἐξαίρετον, καὶ ταύτην ὄχι εἰς ὅλην τὴν νῆσον, ἀλλὰ πρὸς τὰ νότιά της μέρη, εἰς εἰκοσιτέσσαρα χωρία, ἐπονομαζόμενα σήμερον Μαςιχόχωρα ἢ Μαςιχοχώρια. Κατὰ τὸν Πλί-

---

(1) *Scriptor. r. rustic. veter. Latinor.* III, pag. 121 et 213. —— (2) Θεόφραστ. Αἰτ. φυσικ. II, 15, σελ. 424, Schneider.

νιον, ἐγεννᾶτο ἡ μαστίχη καὶ εἰς τὴν Ἰνδίαν καὶ εἰς τὴν Ἀραβίαν, ἀλλὰ πολὺ ὑποδεεστέρα τῆς Χίας μαστίχης : **Et in India et in Arabia.... laudatissima autem Chia, candida etc.** (1).

Τὸ φυτὸν, ὅθεν ῥέει ἡ μαστίχη, ὠνομάζετο, ὡς καὶ σήμερον ἀκόμη, Σχῖνος· ὄνομα τὸ ὁποῖον ἔφερεν ὁμωνύμως καὶ ὁ βολβὸς τῆς σκίλλης, τὸ κοινῶς λεγόμενον Σκιλλοκρόμμυδον· « Σχῖνον, οὐ μόνον τὸ θαμνῶδες φυτὸν, ἀλλὰ καὶ » εἶδός τι σκίλλης· εἰ μὴ ἄρα καὶ πάσης σκίλλης τὸν βολ» βόν » (2).

Ὁ Γαληνὸς ὀνομάζει τὴν Χίαν μαστίχην, ὡς εἰς καταπότια καὶ ἄλλας συνθέσεις ἰατρικὰς χρήσιμον, καὶ τὴν προκρίνει παρὰ τὴν Αἰγυπτίαν (3). Ὁ Διοσκορίδης λέγει, ὅτι οἱ Χῖοι κατεσκεύαζον ἀπ' αὐτὴν καὶ Μαστιχέλαιον, χρήσιμον εἰς τινὰς

---

(1) Plin. XII, 17. —— (2) Γαλην. τῶν Ἱπποκρ. Γλωσ. ἐξήγησ. Ἡ ἐξήγησις τοῦ Γαληνοῦ ἀναφέρεται εἰς τὸ Περὶ γυναικείων (II, § 78, σελ. 603, Lind) τοῦ Ἱπποκράτους, ὅςις παραγγέλλει εἰς ὑςερικά τινα πάθη τὴν σχῖνον· « Κόκκου τὸ ἔνδον τὸ λευκὸν μέλιτι » δεύσας καὶ μίξας, ἀλείφειν τὴν ῥῖνα, ἢ σχῖνον ΛΕΠΤΗΝ, ΗΝ ΔΑ» ΚΝΗΤΑΙ. » Ὁ Γαληνὸς φαίνεται διστάζων, περὶ ποίας σχίνου λαλεῖ ὁ Ἱπποκράτης. Οἱ νεώτεροι ἐκατάλαβαν ἐκ μέρους, ὅτι ἀντὶ τοῦ ΗΝ ἔπρεπε νὰ γράφεται κατ' ὀνομαςικὴν Η, ἀλλ' ἴσως δὲν ἐνόησαν οὐδ' αὐτοὶ τὸ κείμενον, ἐπειδὴ καὶ ὁ Κορνάριος καὶ ὁ Φοέσιος (OEconom. pag. 609) ἡρμήνευσαν μεταβατικῶς τὸ ὑποτακτικὸν Δάκνηται, ὡς μέσον ῥῆμα, *quæ mordeat*. Ἀλλ' ὁ Ἱπποκράτης εἶπεν, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, παθητικῶς, Η ΔΑΚΝΕΤΑΙ, εἰς σημασίαν τοῦ, Η μασσᾶται, *quæ manditur*, καὶ τοῦτο διὰ νὰ διακρίνῃ τὴν Σχῖνον μαστίχην ἀπὸ τὴν Σχῖνον σκίλλαν. Ἴσως καὶ τὸ προηγούμενον ΛΕΠΤΗΝ ἔπρεπε νὰ ἦναι ΛΕΥΚΗΝ. —— (3) Γαλην. Περὶ συνθ. φαρμ. τῶν κατὰ τόπ. καὶ Περὶ συνθ. φαρμ. τῶν κατὰ γέν. τόμ. XIII, pag. 131 καὶ 956.

ἀῤῥωςίας· « Τὸ δὲ Μαστίχινον [ἔλαιον] ἐκ τῆς μαστίχης λείας » σκευάζεται. Ποιεῖ δὲ πρὸς τὰ ἐν ὑστέρᾳ πάντα, ἠπίως θερ» μαῖνον, στύφον, μαλάσσον, καὶ πρὸς τὰ περὶ τὸν ςόμαχον » ἐπιῤῥιπτόμενα (ἴσ. γρ. ἐπιῤῥεπόμενα, ἢ ἐπιτρεπόμενα) σκιῤ» ῥώματα, καὶ κοιλιακὰ, καὶ δυσεντερικὰ, καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ » προσώπου καθαῖρον, καὶ εὔχροιαν ποιοῦν. Συντίθεται δὲ ἐν » Χίῳ τῇ νήσῳ κάλλιςον » (1). Ἐγνώρισαν οἱ Ῥωμαῖοι τὸ Μαςίχινον ἔλαιον, Mastichinum oleum (2)· οὐδ᾽ ἠρκέσθησαν εἰς αὐτὸ, ἀλλ᾽ ἐσκεύασαν καὶ οἶνον, τὸν ἐπονομασθέντα Μαςίχινον ἢ Μαςίχοινον Masticatum. Εὑρέτης αὐτοῦ ἐχρημάτισεν ὁ ἐξωλέςατος αὐτοκράτωρ Ἡλιογάβαλος, et masticatum primus invenit (3). Οἱ Χῖοι σήμερον κατασκευάζουν ἐξ αὐτοῦ Ῥακίον ἥδύτατον, τὸ συνθέτως ὀνομαζόμενον Μαςιχόρακον, τὸ αὐτὸ ἴσως καὶ τῶν Ῥωμαίων τὸ Masticatum.

ῬΗΤΙΝΗ ΧΙΑ. Μόνος, ἂν δὲν λανθάνωμαι, ὁ Γαληνὸς ὀνομάζει τὴν ῥητίνην (résine) ταύτην μὲ τὸ ἐπίθετον Χία. Δὲν διαφέρει, νομίζω, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀλλοῦ ὀνομάζει Πιτυΐνην (résine du pin), πλὴν ὅτι ἐγεννᾶτο ἀπὸ τὰς ἐγχωρίους τῆς Χίου πίτυς. Τὴν ἐμεταχειρίζοντο εἰς ἔμπλαςρα ἢ ἐπιθέματα μαλακτικά· « Ἐπιτηδειοτάτη δὲ ῥητίνη ἥ τε Χία καλουμένη καὶ » ἡ λάριξ » (4). Ἡ Λάριξ (Ἰταλ. Larice, Γερμαν. Lärche) ὀνομάζεται σήμερον Πιτυά, κατὰ τον Σομαυέραν. Δὲν εἶναι βέβαιον, ἂν ἦναι ἡ Mélèze τῶν Γάλλων. Εἶδος πίτυος ὅμως εἶναι καὶ αὐτὴ, ἴσως ἡ Ἀγριοπιτυὰ τοῦ Σομαυέρα. Ῥητίνην δὲ Χίαν, ἴσως ἐνοοῦσεν ὁ Γαληνὸς τὴν Τερμινθίνην (téré-

---

(1) Διοσκορίδ. I, 51. —— (2) *Scriptor. rei rustic. veter. latinor.* tom. III, pag. 128, Schneider. ——(3) Lamprid. in *Heliogabal.* § 19. —— (4) Γαλην. Περὶ συνθ. φαρμ. τῶν κατὰ γέν. VII, 3, XIII, pag. 955.

benthine) ῥέουσαν ἀπὸ τὴν Τέρμινθον, δένδρον, τοῦ ὁποίου τὰ κοκκίδια (Τσίκουδα) τρώγουν οἱ Χῖοι καὶ νωπὰ καὶ ξηρὰ, κατασκευάζοντες ἔτι ἐξ αὐτῶν καὶ ἥδυτατον ἔλαιον.

ΚΟΧΛΊΑΙ ΧΕΡΣΑΪ́ΟΙ, οἱ κοινῶς λεγόμενοι Κοχλιοὶ (Limaçons). Συναριθμοῦνταί μὲ τοὺς ἀρίστους οἱ Κοχλίαι τῆς Χίου ἀπὸ τὸν Διοσκορίδην· « Κοχλίας χερσαῖος.... ἄριστος, » ὅ τε ἐν Σαρδῶνι καὶ Λιβύῃ, καὶ Ἀστυπαλαίᾳ, καὶ Σικελίᾳ, καὶ » Χίῳ γεννώμενος » (1).

ΚΤΈΝΙΑ. Τὰ θαλασσινὰ κτένια (pétoncles) τῆς Χίου ἦσαν ὀνομαστὰ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Οὐάῤῥωνος (2) καὶ τοῦ Ξενοκράτους (3).

ὈΣΤΡΕΊΔΙΑ. Ἐπειδὴ τῆς Λέσβου τὰ Ὀστρείδια (huitres) ἦσαν περίφημα, ἐπεριεργάσθησαν οἱ Χῖοι, νὰ μεταφέρωσιν ἐξ ἐκείνων καὶ εἰς τὸν ἴδιον αἰγιαλὸν, διὰ νὰ τὰ ἔχωσιν οἰκογενῆ καὶ ἕτοιμα. Τὰ μετακομισθέντα ηὐξήνθησαν πολὺ τὸ μέγεθος, ἀλλὰ δὲν ἐπολυπλασιάσθησαν· « Ἐπεὶ γὰρ Χῖοί τινες ἐκ Πύῤ- » ῥας τῆς ἐν Λέσβῳ τῶν ὀστρέων διεκόμισαν ζῶντα, καὶ εἰς » τόπους τῆς θαλάττης τινὰς εὐριπώδεις καὶ βορβορώδεις » ἀφίεσαν (ἴσ. γρ. ἀφεῖσαν), πλείω μὲν τῷ χρόνῳ οὐδὲν ἐγί- » νετο, τὸ δὲ μέγεθος εἰς αὔξησιν ἐπέδωκε πολύ » (4).

ΓΌΝΟΣ. Γόνον ἀκόμη σήμερον ὀνομάζουν οἱ Χῖοι περιεκτικῶς, σώσαντες λέξιν προγονικὴν, τὰ νεογνὰ μικρὰ ὀψάρια, ὅσα, διὰ τὴν σμικρότητα, δὲν μαγειρεύονται ἄλλως πλὴν τηγανιστά. Ὁ « Γόνος ἀπὸ τηγάνου » εὑρίσκεται εἰς τοὺς παλαιοὺς κωμικούς (5).

---

(1) Διοσκορίδ. II, 11. —— (2) *Pectunculus chius* (Varro apud Aul. Gell. *Noct. Attic.* VII, 16). —— (3) Ξενοκράτ. Περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐνύδρ. τροφ. III, 44, σελ. 9. —— (4) Ἀριστοτέλ. Περὶ ζ. γενέσ. III, 11. Ἴδε καὶ τὰς εἰς τὸ Περὶ ζ. ἱστορ. σημειώσ. τοῦ Σνεϊδέρ. III, σελ. 316. —— (5) Ἴδ. Ἄτακτ. τόμ. II, σελ. 405.

ΤΕΧΝΑΙ.

Καὶ χωρὶς τῆς παλαιᾶς ἱστορίας, ἀπὸ μόνην τὴν ὁποίαν ἔδειξαν πάντοτε οἱ νεώτεροι Χῖοι μεταξὺ τῶν νησιωτῶν, καὶ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας εὑρισκόμενοι, ἐπιδεξιότητα εἰς τινὰς τέχνας, συμπεραίνεται, πόσον ἐχρημάτισαν βιομήχανοι, ὅτε ἦσαν ἐλεύθεροι, πλούσιοι, καὶ δυνατοὶ νὰ μετακομίζωσι τὰ ἴδια καὶ τὰ ξένα μὲ τὰ πολυάριθμα τῶν πλοῖα.

ἈΡΤΟΠΟΙΪΑ. Ἂν δὲν ἐξισώθησαν, ἦσαν, ἀναμφιβόλως, δεύτεροι μετὰ τοὺς Ἀθηναίους, εἰς τὴν κατασκευὴν, ὄχι μόνον τοῦ κυρίως λεγομένου ἄρτου, ἀλλὰ καὶ παντὸς εἴδους ἀπὸ σιτάριον κατασκευαζομένων ζυμαρικῶν ἢ πεμμάτων (pâtisseries). Καὶ σήμερον ἀκόμη τὰ κολλούρια, τὰ κολλίκια (gimblettes), τὰ παξιμάδια (biscuits), καὶ παντὸς ἄλλου εἴδους πέμματα, ἢ ἁπλᾶ ἢ ζαχαρόπηκτα, τῆς Χίου ἔχουν ἀρκετὴν φήμην, ὥστε καὶ νὰ πέμπωνται δῶρα εἰς τὰς πλησιοχώρους πόλεις.

ΚΑΤΑΣΤΑΤΟΣ (1). Οὕτως ὀνομάζουν ἀρσενικῶς οἱ Χῖοι τῶν παλαιῶν τὸ Ἄμυλον (amidon). Ὄχι μόνον εὑρέθη ἀπ᾽ αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ ἐφύλαξε τὴν τελειότητά του πρὸς τὰ ἀλλοῦ σκευαζόμενα Ἄμυλα, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλινίου: Amylum vero ex tritico ac siligine.... Inventio ejus Chio insulæ debetur; et hodie laudatissimum inde est (2). Σώζει σήμερον ἀκόμη τὴν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Πλινίου φήμην του.

---

(1) Καταστατὸς, ἀπὸ τὸ Καθίσταμαι (κάτω ἵσταμαι), ὡς καὶ τὸ συνώνυμον αὐτοῦ παλαιὸν Ὑπόστάθμη (dépôt, sédiment) ἀπὸ τὸ Ὑφίσταμαι. Τὸ δὲ Ἄμυλον, διότι κατασκευάζεται χωρὶς μύλου συνέργειαν· Περὶ τῆς κατασκευῆς του, ἴδε τὸν Διοσκορίδην (II, 123).

(2) Plin. *Histoir. natur.* XVIII, 7, § 17.

ΓΛΥΚΥΣΜΑΤΑ (confitures). Παρὰ τὰ μελίπηκτα ζυμαρικὰ, οἱ Χῖοι κατεσκεύαζαν παλαιὰ μὲ τὸ μέλι, ὡς κατασκευάζουν σήμερον μὲ τὸ ζάχαρον ἑψητοὺς διαφόρους καρποὺς, ἄνθη ἢ ῥίζας δένδρων. Μεταξὺ πολλῶν ἐπισήμων γλυκυσμάτων σήμερον ἀριθμεῖται τὸ ἀπὸ ἄνθη ῥόδων σκευαζόμενον, διττόν· τὸ ἓν μὲ ἀποφυλλίσματα τοῦ ἄνθους ἀκέραια ἑψημένα εἰς ζάχαρην, ὀνομαζόμενον θηλυκῶς Ῥοδοζάχαρη (confiture de roses), τὸ ἄλλο μὲ τριμμένα, εἰς ἰατρικὴν χρῆσιν, σκευαζόμενον ἀπὸ τοὺς φαρμακοπώλας, καὶ λεγόμενον Διαῤῥοδὸν (confection de roses). Οἱ παλαιοὶ τὸ προπαρώξυναν Διάῤῥοδον, ἢ τὸ ἐπρόφεραν διαλυμένον, Τὸ διὰ ῥόδων. Ἔλεγαν καὶ θηλυκῶς, Ἡ διάῤῥοδος, καὶ, Ἡ διὰ ῥόδων. Σύνηθες ἀκόμη γλύκυσμα Χιακὸν εἶναι καὶ τὸ διὰ τῆς μαστίχης.

ΟἸΝΟΠΟΙΪΑ. Ὁ Χῖος οἶνος ἐπαινεῖτο ὄχι μόνον διὰ τὴν φύσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς του. Ὁ μῦθος, ὅτι ὁ Οἰνοπίων ἐδίδαξε πρῶτος εἰς τὴν Χίον τὴν κατασκευὴν τοῦ οἴνου (1), ἐγεννήθη ἀναμφιβόλως ἀπὸ τὴν ἐξαίρετον ἐπιμέλειαν τῶν Χίων νὰ τὸν τελειοποιήσωσι. Ἴδαμεν (2) ὅτι ἐξ αὐτοῦ κατεσκευάζετο καὶ τὸ Μαςίχοινον, καὶ κατασκευάζεται σήμερον τὸ Μαςιχόρακον.

ΤΈΚΤΟΝΕΣ καὶ Ἀρχιτέκτονες ὅτι ἦσαν εἰς τὴν Χίον καὶ πολλοὶ καὶ λαμπροὶ, τὸ μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία. Ἡ ναυπηγία τῆς ἐγέννησεν ὑπὲρ τὰ 100 πλοῖα πολεμικὰ, ὡς θέλει δειχθῆν μετ' ὀλίγον, χωρὶς τῶν ἐμπορικῶν ἄλλων, δεκαπλασίων ἴσως τὸν ἀριθμὸν πλοίων. Ἀγαλμάτων, Ναῶν, Θεάτρων καὶ ἄλλων δημοσίων οἰκοδομημάτων, ἀρχιτέκτονες καὶ ἀνδριαντοποιοὶ ἐφη-

---

(1) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 3. —— (2) Αὐτόθ. σελ. 60.

μίσθησαν πολλοί (1). Πολλὰ καὶ ἀπὸ τὰ κοινὰ τῶν οἰκιῶν σκεύη ἐκατασκευάζοντο περιεργότερον, ὥστε νὰ πωλῶνται καὶ εἰς τοὺς ἔξω. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ περίφημα κραββάτια τῆς Χίου « Χιουρ-» γεῖς κλῖναι » (2). Ὁ Κριτίας, ἀπαριθμῶν τὰ καθ' ἑκάστην πόλιν ἀξιόλογα τεχνήματα, ὀνομάζει δύο Ἰωνικὰς πόλεις, τὴν Μίλητον καὶ τὴν Χίον, ὡς ἐξεχούσας εἰς κλινῶν κατασκευήν·

Εὐναίου δὲ λέχους ἔξοχα κάλλος ἔχει
Μίλητός τε, Χίος τ' ἔναλος, πόλις Οἰνοπίωνος (3).

Ἀκόμη σήμερον οἱ τέκτονες, καὶ ἐξαιρέτως οἱ λεπτουργοὶ (menuisiers), οἱ κοινότερον λεγόμενοι Πελεκάνοι καὶ Μαραγκοὶ (4), τῶν Χίων φημίζονται διὰ τὰ ἔργα των· καὶ πολλάκις ὁ ἀρχιτέκτων τοῦ ἀγρίου τυράννου τῶν Ἑλλήνων ἦτο Χῖος. Τῶν Ψυρανῶν τὰ πολεμικὰ πλοῖα, καὶ πολλὰ τῶν Ὑδραίων, ναυπηγοῦνται ἀπὸ τέκτονας Χίους.

Ἀλλὰ ναοὶ καὶ θέατρα, ὁποῖα ἦσαν τῶν παλαιῶν, εἶχαν χρείαν καὶ μαρμάρων πολυτίμων· καὶ αὐτὰ ἐγεννῶντο εἰς αὐτὴν τὴν νῆσον τῆς Χίου (5). Ἡ τέχνη τῆς πριονίσεως τῶν μαρμάρων, σήμερον κοινή, εἰς τοὺς χρόνους ὅτ' εὑρέθη, ἔπρεπεν εὐλόγως νὰ κινῇ εἰς ἔκπληξιν τοὺς ἀνθρώπους· καὶ εὑρέθη ἀκριβῶς εἰς τὴν Καρίαν (εἰς ἐκεῖνο δηλαδὴ τὸ μέρος τῆς μικρᾶς Ἀσίας, τὸ ὁποῖον ἐκράτησαν αἱ Ἰωνικαὶ ἀποικίαι), ὄχι ὅμως κατὰ τὴν ἑκατοστὴν ἕκτην Ὀλυμπιάδα (ἤγουν 356 ἔτ. πρὸ Χρ.), ὡς εἰκάζει ὁ Πλίνιος (6), ἀλλὰ πολὺ ἀρχήτερα, ἴσως 600 ἔτη πρὸ Χριστοῦ.

---

(1) Ἴδε τὴν ἑξῆς· Βιογραφ. Χ. ὀνομας. —— (2) Παρ' Ἀθην. XI, σελ. 486. —— (3) Παρὰ τῷ αὐτ. αὐτόθ. καὶ I, 28. —— (4) Ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸν Marangone. —— (5) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 44. —— (6) Secandi marmor in crustas nescio an Cariæ fuerit inventum. Antiquissima, quod equidem inveniam, Halicarnassi Mausoli domus Proconnesio marmore excúlta

Χαλκουργοὶ καὶ σιδηρουργοὶ ἐξανάγκης πρέπει νὰ εὑρίσκωνται ὅπου εἶναι τόσοι ναυπηγοί. Γλαῦκος ὁ Χῖος ἐφεύρηκε πρῶτος τοῦ σιδήρου τὴν κόλλησιν, ὡς θέλομεν ἰδεῖν κατωτέρω (1).

ΠΛΑΣΤΙΚΗ. Πλαςικὴν νοῶ πλατύτερον, ὄχι μόνον τὴν κυρίως λεγομένην πλαςικὴν, ἤγουν τῶν ἀπὸ γύψον, πηλὸν, καὶ τὰ τοιαῦτα ἐργαζομένων διάφορα ἀγγεῖα ἢ ὁμοιώματα ζώων, ἀλλὰ καὶ τῶν λιθοξόων, ἢ ἀνδριαντοποιῶν. Ἀνδριαντοποιοὺς ἐπισήμους Χίους σημειόνω κατωτέρω (2) πολλούς. Περὶ δὲ τῶν πηλουργῶν ἢ κεραμέων, ἴδε τὰ σημειωθέντα (3) περὶ τῶν Χίων κεραμίων. Ὀνομαςὰ ἦσαν ἀκόμη καὶ τὰ ποτήρια τῆς Χίου, *Χίαι κύλικες* (4), σκευαζόμενα πιθανὸν κατὰ τὰ ὀνομαζόμενα τῶν σημερινῶν ἀλλογενῶν Εὐρωπαίων *Φαυεντῖνα ποτήρια* (tasses de faïence), ἢ καὶ ἀπὸ ἀργύρου ἢ χρυσοῦ μέταλλον.

ΥΦΑΝΤΙΚΗ. Ἐὰν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ τυράννου ὄντες οἱ Χῖοι ἔφθασαν ἕως νὰ καταςήσωσι καὶ ἐργοςάσια μεταξωτῶν, ὄντες ἐλεύθεροι καὶ πλούσιοι δὲν ἠμέλησαν βέβαια νὰ ἐργάζωνται μάλλινα ὑφάσματα (ἐπειδὴ τὸ μετάξιον δὲν ἦτον ἀκόμη γνωςόν). Εἶχαν παράδειγμα τοὺς συγγενεῖς των Μιλησίους, κ' ἐδύναντο ν' ἀγοράζωσιν ἀπ' ἐκείνους τὰ περιβόητα *Μιλήσια ἔρια*, ἂν δὲν εἶχαν αὐτοὶ ἴσως ὄχι ὑποδεέςερα. Δὲν τοὺς ἔλειπεν οὐδ' ἡ πορφύρα (5) νὰ τὰ βάφωσι, καὶ νὰ κατασκευάζωσι τὰς σήμερον ὀνομαζομένας *Τσόχας* (draps).

---

est... Is obiit Olympiadis CVI anno secundo, *etc.* PLIN. XXXVI, 6.

(1) Βιογραφ. Χ. ὀνομας. λέξ. Γλαῦκος. — (2) Αὐτόθ. λέξ. Βούπαλος. — (3) Ἀνωτέρ. σελ. 46-47. — (4) Παρὰ τῷ Ἀθην. XI, σελ. 481. — (5) Ἰδ. κατωτέρ. Βιογραφ. Χ. ὀνομας. λέξ. Θεόκριτος.

Περὶ τῶν λοιπῶν τεχνῶν, δὲν ἔχω ἀρχαιολογικὰς ἀποδείξεις· ἀλλ' εὔκολον εἶναι νὰ συμπεράνῃ τις ἀπὸ τὰ λεχθέντα, ὅτι ἀγαλματοποιοὶ ἐπίσημοι καὶ ἀρχιτέκτονες δὲν γεννῶνται ποῦ ποτε, ἐὰν δὲν καλλιεργηθῶσι πρῶτον πολλαὶ ἄλλαι καὶ βάναυσοι καὶ λογικαὶ τέχναι.

Εἰς τὸν Ἱπποκράτην εὑρίσκω καὶ Χίας κρηπῖδας (mules de Chios), τὰς ὁποίας ὀνομάζει, λαλῶν περὶ ἐξαρθρήσεως (luxation) τοῦ ποδός. Ὁ Ἐρωτιανὸς τὰς ἐξηγεῖ, « Ὑποδή-» ματος γυναικείου εἶδος. » Ὁ Ἡσύχιος ἐξεναντίας, « Χίαι, » ὑποδήματος ἀνδρείου εἴδους (γρ. εἶδος). » Πρᾶγμα ἀπίστευτον, ὁ Γαληνὸς πλανηθεὶς ἀπὸ κακὴν γραφὴν τοῦ κειμένου, ἐνόμισεν ὅτι εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἱπποκράτους δὲν ἐσώζετο πλέον ἡ κατασκευὴ τῶν Χίων κρηπίδων (1).

Εἰς τὰς Ἀθήνας αἱ γυναῖκες ἐμεταχειρίζοντο μεταξὺ πολλῶν ἄλλων κοσμητικῶν καὶ τὸ ψιμύθιον· τὰς γραίας μάλιστα ὀνειδίζουν οἱ κωμικοί των ποιηταὶ περὶ τούτου (2). Δὲν ἦτον ὅμως ἐξαίρετος εἰς μόνας τὰς Ἀττικὰς ἡ τοιαύτη μανία· καὶ τῶν λοιπῶν πόλεων καὶ μάλιστα τῶν Ἰωνικῶν, περιβοήτων τὴν τρυφήν, αἱ γυναῖκες, ἢ διὰ νὰ φαίνωνται λευκότεραι, ἢ διὰ νὰ κρύπτωσι

---

(1) Ἰδοὺ τὸ ῥητὸν τοῦ Ἱπποκράτους (Περὶ ἄρθρ. § 73, τόμ. II, σελ. 828, Φοεσ. σελ. 818). « Ὑποδημάτιον δὲ... οἷον αἱ Χίαι » κρηπῖδες, ῥυθμὸν ΕἿΧΟΝ. » Εἰς ἀντίγραφα τινὰ σώζεται ἡ ὀρθὴ γραφή, ἜΧΟΝ, καὶ ἡ σύνταξις εἶναι Ὑποδημάτιον ἔχον ῥυθμὸν, οἷον [ἔχουσιν] αἱ Χίαι κρηπῖδες. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς τῶν ἀντιγράφων τὴν βοήθειαν, ἱκανὸς ἦτον ὁ Γαληνὸς νὰ νοήσῃ τὴν ἀνάγκην τῆς διορθώσεως. Καὶ ὅμως ἰδοὺ τί λέγει (Ὑπομν. IV εἰς τὸ Περὶ ἄρθρ. σελ. 643) « Οὐδὲ γὰρ κατ' αὐτὸν τὸν Ἱπποκρά- » την ἐσώζετο· διὰ τοῦτο γοῦν εἶπεν, Οἷον αἱ Χίαι κρηπῖδες » ῥυθμὸν εἶχον, δυνάμενος εἰπεῖν ἔχουσιν. » ═══ (2) Ἀριστοφάν. Πλούτ. 1064, Ἐκκλησ. 878, 929, 1072.

τὰς ῥυτίδας τῆς ἡλικίας, ἠλείφοντο τὸ ψιμύθιον. Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Πλινίου τὸ κάλλιστον ἐκατασκευάζετο εἰς τὴν Ῥόδον (1). Πιθανὸν ὅτι δὲν ἦτον ὑποδεέστερον οὐδὲ τὸ ψιμύθιον τῆς Χίου, ἂν κρίνωμεν ἀπὸ τὴν γινομένην εἰς αὐτὴν ὄχι πρὸ πολλῶν χρόνων κατασκευὴν περίεργον καὶ κατάχρησιν αὐτοῦ, ἥτις, κατ' εὐτυχίαν, ἔπαυσε τὴν σήμερον.

ΔΙΆΛΕΚΤΟΣ ΧΊΩΝ.

Οἱ Χῖοι, ὄντες Ἴωνες ἀκολούθως καὶ τὴν Ἰωνικὴν διάλεκτον ἔπρεπε νὰ λαλῶσι. Ἀλλ' ἡ διάλεκτος αὕτη ἐσχίζετο εἰς τέσσαρας ἐθνικὰς ἄλλας ὑποδιαλέκτους, ἢ χαρακτῆρας, ὡς τοὺς ὀνομάζει ὁ Ἡρόδοτος. Μία τῶν τεσσάρων τούτων ἦτο κοινὴ γλῶσσα τῆς Μιλήτου, τῆς Μυοῦντος, καὶ τῆς Πριήνης, ἡ δευτέρα, τῆς Ἐφέσου, τῆς Κολοφῶνος, τῆς Λεβέδου, τῆς Τέω, τῶν Κλαζομενῶν καὶ τῆς Φωκαίας· ἡ τρίτη, τῆς Χίου καὶ τῶν Ἐρυθρῶν· τὴν τετάρτην ἐλάλουν μόνοι οἱ Σάμιοι (2). Ἡ τετραμερὴς διαίρεσις ἐξηγεῖται ἀπὸ τὴν διαφορὰν τῶν ἐθνῶν, Πελοποννησίων, Βοιωτῶν καὶ ἄλλων ἀπ' ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὅσοι ἠκολούθησαν τοὺς ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν Ἴωνας, καὶ συνέκτισαν μ' αὐτοὺς τὰς Ἰωνικὰς ἀποικίας. Πρόσθες εἰς αὐτὰ καὶ τοὺς προτέρους κατοίκους Πελασγοὺς, Λέλεγας καὶ Κᾶρας, ἐκ τῶν ὁποίων, φονευμένων ἢ καὶ διωγμένων ἀπὸ τοὺς Ἴωνας, ἔμειναν ὅμως τινὲς σύνοικοι τῶν Ἰώνων. Ἡ μίξις τῶν ἐθνῶν φυσικὰ ἔπρεπε νὰ ἀλλοιώσῃ ὁπωσδήποτε καὶ τὴν διάλεκτον, ὥστε νὰ τὴν σχίσῃ εἰς τέσσαρας ὑποδιαλέκτους. Ἡ μία ἀπ' αὐτὰς, κοινὴ τῶν Χίων καὶ τῶν Ἐρυθραίων, δείχνει, ὅτι παρὰ

(1) (Plin. XXXIV, § 18, § 54). — (2) Ἡροδοτ. I, 142.

τοὺς Ἴωνας κοινοὶ ἦσαν καὶ τῶν δύο οἱ ἀλλαχόθεν ἐλθόντες κτίσται, ὡς ἔλεγα (1), οἱ πλειότεροι Βοιωτοί. Εἰς τὴν Βοιωτίαν ἦτο καὶ πόλις ἢ χώρα, ὀνομαζομένη Κνωπία (2), ἤγουν ἔφερε τὸ αὐτὸ ὄνομα τοῦ Κνώπου (υἱοῦ τοῦ Κόδρου), κτίστου τῶν Ἰωνικῶν Ἐρυθρῶν (3), εἴτε ὁ Ἀθηναῖος Κνῶπος, παρὰ τὴν Ἰωνικὴν συνοίκισιν ἔστειλε καὶ εἰς τοὺς Βοιωτοὺς ἀποικίαν, εἴτε ὁ ἀπὸ τὴν Βοιωτίαν ὕστερον ἐλθὼν, ἔλαβε τοῦ Ἀθηναίου τὄνομα. Ἀλλ' αἱ Ἰωνικαὶ εἶχαν καὶ ἀρχαιότερον κτίστην ἄλλον, ὀνομαζόμενον Ἔρυθρον, τὸν αὐτὸν ἴσως καὶ τὸν οἰκιστὴν τῶν Ἐρυθρῶν τῆς Βοιωτίας ὁμώνυμον Ἔρυθρον, υἱὸν τοῦ Λεύκωνος (4). Ἴδαμεν ὅτι οἱ Χῖοι μὲ τοὺς Ἐρυθραίους ἐπῆραν τὴν Λευκωνίαν ἀπὸ τοὺς Κορωνεῖς τῆς Βοιωτίας (5). Ἂν ὁ Παυσανίας διακρίνῃ ἀλλοῦ τὸν Ἔρυθρον τοῦτον, τὸν οἰκιστὴν τῶν Βοιωτικῶν Ἐρυθρῶν, υἱὸν τοῦ Λεύκωνος, ἀπὸ τὸν Ἔρυθρον οἰκιστὴν τῶν Ἰωνικῶν Ἐρυθρῶν, υἱὸν τοῦ Ῥαδαμάνθυος ἀπὸ τὴν Κρήτην (6), ὡς καὶ ὁ Σικελιώτης Διόδωρος (7), δὲν λέγει γνώμην ἰδικήν του, ἀλλ' ὅ,τι ἤκουσεν ἀπ' αὐτοὺς τοὺς Ἐρυθραίους. Ἀλλ' εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου, ἤγουν μετὰ δεκατρεῖς ἑκατονταετηρίδας ἀπὸ τῆς κτίσεως, οὐδ' αὐτοὶ πλέον οἱ Ἐρυθραῖοι ἤξευραν ἂν ὁ κτίστης των ἦτον ὁ Ἔρυθρος τῆς Κρήτης, ἢ ὁ Ἔρυθρος τῆς Βοιωτίας.

Ἐπιστρέφω εἰς τὴν διάλεκτον τῶν Χίων. Ἂν δὲν ἦναι δυνατὸν νὰ διορισθῇ ὁ χρόνος, ὅτε ἔπαυσαν οἱ Χῖοι νὰ λαλῶσι τὴν Ἰωνικὴν διάλεκτον, ἐξεύρομεν κἂν πότε ἔπαυσαν οἱ λόγιοί των

(1) Ἀνωτέρ. σελ. 16-17, καὶ 32. —— (2) Στράβ. σελ. 404. —— (3) Ὁ αὐτ. σελ. 633. —— (4) Παυσαν. VI, 21, IX, 34. Ἰδ. καὶ ἀνωτέρ. σελ. 4. —— (5) « Κορώνεια, πόλις Βοιωτίας. Ἑκαταῖος, Εὐρώπῃ, κ. τ. λ. » Στέφ. Βυζάντ. —— (6) Παυσαν. VI, 21, VII, 3. —— (7) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 3.

νὰ γράφωσιν εἰς αὐτήν. Τελευταῖον Χῖον, ὅϛις ἔγραψεν Ἰωνιϛὶ δείχνει ἡ Ἱϛορία τὸν Ἴωνα, τραγικὸν ποιητὴν ἐπίσημον, ὅϛις παρὰ τὰ ποιήματα, ἐσύνταξε καὶ ἄλλα πολλὰ εἰς πεζὸν λόγον. Εἰς τὸ εὑρισκόμενον εἰς τὸν Ἀθήναιον μικρὸν ἀπόσπασμα, ἰδοὺ πῶς ἐκφράζεται ὁ Ἴων· « Σοφοκλεῖ τῷ ποιητῇ ἐν Χίῳ » συνήντησα, ὅτε ἔπλει εἰς Λέσβον ϛρατηγὸς, ἀνδρὶ παι- » διώδει καὶ δεξιῷ. Ἑρμησίλεω δὲ, ξένου οἱ ἐόντος, καὶ » προξένου Ἀθηναίων, ἐϛιῶντος αὐτὸν, ἐπεὶ παρὰ τὸ πῦρ » ἐϛεὼς, ὁ τὸν οἶνον ἐγχέων παῖς... Τοιαῦτα πολλὰ δεξιῶς » ἔλεγέ τε καὶ ἔπρησσεν κ. τ. λ. (1) » Μετὰ μόλις μίαν ἑκατονταετηρίδα ἐφάνη ἄλλος Χῖος, ὁ Θεόπομπος, ὅϛις ἔγραψεν ἱϛορίαν εἰς Ἀττικὴν διάλεκτον (2). Μεταξὺ λοιπὸν τοῦ χρόνου τούτου ἔπαυσεν ἡ Ἰωνικὴ διάλεκτος νὰ ἦναι γλῶσσα τῶν βιβλίων.

ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΧΙΩΝ.

Ἀπὸ τὰς 12 Ἰωνικὰς ἀποικίας, ἡ Μίλητος καὶ ἡ Κολοφὼν ἐκτίσθησαν αἱ πρῶται κατὰ τὸ 1119 ἔτος πρὸ Χριϛοῦ (3). Πιθανὸν ὅτι ὄχι μετὰ πολλὰ ἔτη ἐκτίσθησαν συγχρόνως ἡ Χίος καὶ αἱ Ἐρυθραί (4). Συγχρόνως λέγω, διότι κρίνω τὰς δύο ταύτας συνθεμένας ὄχι μόνον ἀπὸ Ἴωνας ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλους Ἕλληνας, Βοιωτοὺς τοὺς πλειοτέρους· ὅθεν ἐξηγεῖται καὶ ἡ ὁμοιότης τῆς διαλέκτου τῶν Χίων καὶ τῶν Ἐρυθραίων, καὶ ἡ κοινή των ἐκϛρατεία κατὰ τῆς Κορωνείας (5), καὶ πολλαὶ

---

(1) Παρὰ τῷ Ἀθην. σελ. 603-604. —— (2) Ὁ Ἴων ἤκμασε τὴν 82 ὀλυμπιάδα, καὶ ὁ Θεόπομπος τὴν 105. —— (3) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 32. —— (4) Λυθρὶ σήμερον, κατὰ τροπὴν ὁμοίαν τοῦ ὀνόματος τοῦ ἰχθύος Ἐρυθρίνου, ὅϛις σήμερον ὀνομάζεται Λυθρινάρι. —— (5) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 15-16.

ὁμωνυμίαι χωρίων ἢ πόλεων Ἐρυθρῶν καὶ Χίου, μὲ πόλεις ἢ χωρία τῆς Βοιωτίας (1), καὶ τέλος παλαιὰ νομίσματα τὰ φέροντα ΟΜΟΝΟΙΑ ΧΙΩΝ ΕΡΥΘΡΑΙΩΝ (2).

Ἀλλ' ὡς συγγενεῖς καὶ γείτονες πάλιν (καθὼς συμβαίνει εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὁσάκις χωρίζουν τὸ ἴδιον ἀπὸ τὸ κοινὸν συμφέρον) ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς Λευκωνίας (3). Ἀρχαιοτέρα ὅμως τοῦ πολέμου τούτου ἀφορμὴ πιθανὸν ὅτι συνέβη διαφορὰ θρησκευτικὴ (ἡ χειροτέρα ὅλων τῶν διαφορῶν) περὶ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἡρακλέους.

Εἰς τὸν μεταξὺ Χίου καὶ τῶν Ἐρυθρῶν πορθμὸν ἐφάνη (ὢ τοῦ θαύματος!) σχεδία (radeau) ἐρχομένη ἀπὸ τὴν Τύρον τῆς Φοινίκης, καὶ φέρουσα ἄγαλμα Ἡρακλέους. Ὡς τὸ ἴδαν οἱ Ἐρυθραῖοι ἀπὸ τὴν Μεσάτην (4), καὶ οἱ ἀπαντικρὺ Χῖοι, ἐσυνερίσθησαν τίς νὰ κερδήσῃ τὸ θεόπλευστον τοῦτο δῶρον. Μετὰ μακρὰν φιλονεικίαν, εὐτύχησαν οἱ Ἐρυθραῖοι νὰ σύρωσιν εἰς τὸν λιμένα των τὴν σχεδίαν μὲ σχοινίον πλεγμένον ἀπὸ τρίχας δούλων γυναικῶν, καὶ τοῦ ἔκτισαν ναὸν, τὸ Ἡράκλειον, σωζόμενον ἀκόμη εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου, ὡς ἐσώζετο καὶ αὐτὸ τὸ πλεκτὸν ἀπὸ τρίχας γυναικῶν σχοινίον (5).

Ἴσως ταύτης τῆς διαφορᾶς σύγχρονος εἶναι ἡ ἐπιβουλὴ τῶν Ἐρυθραίων· οἱ ὁποῖοι ἐκάλεσαν εἰς δεῖπνον τινὰς Χίους μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς φονεύσωσι. Τὸ σημεῖον τοῦ καιροῦ ἦτον ἡ παράθεσις τῶν βοείων κρεῶν εἰς τὴν τράπεζαν. Ἀλλ' εἷς ἀπὸ τοὺς φίλους τῶν Χίων τοὺς ἐμήνυσε τὸν δόλον μὲ ταῦτα τὰ λόγια. « Φεύγετε, Χῖοι, τοὺς ἀδίκους Ἐρυθραίους, εὐθὺς

(1) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 17-18. — (2) Rasche, *Lexic. r. numar.* I, P. 11, pag. 518. — (3) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 16. — (4) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 5. — (5) Παυσαν. VII, 5, καὶ Παρ' Ἀθην. IX, pag. 384.

» ἀποῦ φάγετε τὸ χοίρινον κρέας, καὶ μὴ προσμένετε τὸ
» βόειον »

Ὦ Χῖοι· πολλὴ γὰρ Ἐρυθραίους ἔχει ὕβρις,
Φεύγετε δειπνήσαντες ὑὸς κρέα, μηδὲ μένειν βοῦν.

Τὸ συντομώτερον καὶ φρονιμώτερον ἦτο μηδὲ νὰ ὑπάγωσι τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ κάλεσμα. Τοῦτο ἱστορεῖται ἀπὸ τὸν Ἀντικλείδην (1), χωρὶς σημείωσιν τοῦ χρόνου τῆς ἐπιβουλῆς.

Πᾶσα μία ἀπὸ τὰς δώδεκα Ἰωνικὰς ἀποικίας εἶχεν ἴδιον, καὶ ὅλαι ὁμοῦ κοινὸν βασιλέα· ὁ κοινὸς ἦτον εἰς τὴν Ἔφεσον (2). Τῶν Ἐρυθρῶν βασιλεὺς ἱστορεῖται ὁ Κνῶπος, ὅθεν ὠνομάσθησαν καὶ Κνωπούπολις (3), πρὶν ὀνομασθῶσιν Ἐρύθραι· ὁ δυστυχὴς τῆς Χίου βασιλεὺς ὠνομάζετο Ἵπποκλος (4). Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἐφέσου παρὰ τὴν ἰδίαν ἐπικράτειαν, εἶχε (καταρχὰς τοὐλάχιστον τοῦ ἀποικισμοῦ) τινὰ κυριότητα ἐπάνω τῶν λοιπῶν, κ' ἐνομίζετο βασιλεὺς ὕπατος ὅλης τῆς Ἰωνίας (5).

Τοὺς βασιλεῖς ὅμως ἐκείνου τοῦ καιροῦ δὲν πρέπει νὰ τοὺς παραβάλλῃ τις μὲ τοὺς σημερινοὺς βασιλεῖς, καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον μὲ τοὺς τυράννους, ἂν καὶ τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐμεταμορφώθησαν ἔπειτα εἰς τυράννους. Οἱ παλαιοὶ βασιλεῖς δὲν εἶχαν πλὴν τὄνομα μόνον, καὶ τινὰς ἐξαιρέτους τιμὰς καὶ χορηγίας, συγχωρημένας ἀπὸ τὸν λαὸν ἑκουσίως πρῶτον εἰς αὐτοὺς, ἔπειτα καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους των, ἂν οἱ ἀπόγονοι ἦσαν ἄξιοι νὰ τὰς ἀπολαύωσι. Τοιαῦται ἦσαν, ἡ πρωτοκαθεδρία εἰς τὰς συνελεύσεις, ἡ στρατηγία εἰς τοὺς πολέμους, νὰ δικάζωσιν εἰς τὰ κριτήρια, καὶ νὰ ἱεροπραγῶσι τὰς δημοσίους θυσίας (6).

---

(1) Παρ' Ἀθην. IX, pag. 384. ═ (2) Στράβ. Γεωγραφ. σελ. 633. ═ (3) Στέφ. Βυζάντ. λέξ. Ἐρυθραί. ═ (4) Ἀνωτέρ. σελ. 15. ═ (5) Στράβ. Γεωγραφ. XIV, σελ. 633. ═ (6) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. Ἴδε καὶ Ἀριστοτέλ. Πολιτικ. III, 10, σελ. 97.

Τῶν Χίων τὸ πολίτευμα ἔκλινε πλέον εἰς τὴν Ἀριςοκρατίαν, διότι ἐκυβερνᾶτο πρῶτον ἀπὸ τοὺς οἰκιςὰς Ἴωνας καὶ τοὺς ἐλθόντας ἀπ' ἄλλα μέρη μὲ τοὺς Ἴωνας, ἔπειτα ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τούτων. Ἐμεταχειρίζοντο ὅμως τοὺς δημοτικοὺς εἰς τρόπον ὥςε νὰ μὴ δίδωσιν ἀφορμὰς ςάσεως, διὰ τὴν ὀλιγαρχίαν. Ἔχοντες ναυτικὸν καὶ ἐμπόριον, καὶ ζῶντες τὸ πλέον ἀπὸ τὴν θάλασσαν, φυσικὰ δὲν εἶχαν νὰ φοβῶνται ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν ὀλιγαρχικῶν, τοῦτο μὲν, διότι ἀπολαύοντες τὰ πρὸς ζωὴν ἀναγκαῖα, πολλοὶ δὲ καὶ πλουτιζόμενοι ἀπὸ τὴν ἐμπορίαν, δὲν ὑποτάσσοντο εὔκολα εἰς ἄλλων θελήματα, τοῦτο δὲ, ὅτι καὶ οἱ προεςῶτες, ἔχοντες καὶ αὐτοὶ χρείαν τῶν δημοτικῶν, διὰ τὰς ναυπηγίας καὶ τὰς ναυτιλίας, ἠναγκάζοντο νὰ τοὺς μεταχειρίζωνται πρᾳότερα. Τοιαύτη ἦτον ἡ εὐνομία τῆς Ἀριςοκρατικῆς Ῥόδου (1), μὲ τὴν ὁποίαν οἱ Χῖοι, ὡς θέλομεν ἰδεῖν μετ' ὀλίγον, εἶχαν φιλίαν καὶ συμμαχίαν· τῆς ἀριςοκρατικῆς Κυζίκου (2), καὶ τῆς συγγενεςέρας μὲ τοὺς Χίους Ἰωνικῆς Μασσαλίας, καὶ αὐτῆς ἀριςοκρατικῶς κυβερνωμένης (3).

Ὅ,τι ἦτον ἡ Ῥόδος μεταξὺ τῶν Δωρικῶν ἀποικιῶν, κατὰ τὴν ναυτικὴν δύναμιν, τοῦτο ἐχρημάτισε καὶ ἡ Χίος μεταξὺ τῶν Ἰωνικῶν (4). Ἐθαλασσοκράτησαν καὶ οἱ Χῖοι, ὡς οἱ Ῥόδιοι. Ἀπόδειξις καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ κατὰ μέρος πολῖται πλουτοῦν πολλάκις καὶ

---

(1) « Θαυμαστὴ δὲ καὶ ἡ εὐνομία [τῶν Ῥοδίων] καὶ ἡ ἐπιμέλεια » πρός τε τὴν ἄλλην πολιτείαν, καὶ τὰ ναυτικά· ἀφ' ἧς ἐθαλασσοκράτησε πολὺν χρόνον... Δημοκηδεῖς δ' εἰσὶν οἱ Ῥόδιοι, καίπερ οὐ » δημοκρατούμενοι, συνέχειν δ' ὅμως βουλόμενοι τὸ τῶν πενήτων » πλῆθος κ. τ. λ. » Στράβ. Γεωγραφ. XIV, σελ. 652. ═══ (2) Ἴδε τὸν αὐτὸν, XII, σελ. 575. ═══ (3) Ἴδ. τὸν αὐτὸν, IV, σελ. 179. ═══ (4) « Ἐκέκτηντο δὲ καὶ ναυτικόν ποτε Χῖοι, καὶ ἀνθήπτοντο » τῆς κατὰ θάλατταν ἀρχῆς καὶ ἐλευθερίας. » Ὁ αὐτ. XIV, σελ. 645,

διὰ τῆς τύχης τὴν τυφλότητα· ἀλλὰ τῶν πολιτειῶν ὁ πλοῦτος εἶναι ὡσεπιπολὺ ἔργον φρονήσεως καὶ εὐνομίας. Ἐπαίνεσε τὴν εὐνομίαν τῆς Χίου καὶ ὁ Θουκυδίδης (1), παρομοιάζων αὐτοὺς μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους, τῶν ὁποίων ἡ πολιτεία ἔκλινε πλέον εἰς τὸ ἀριςοκρατικόν.

Μ' ὅλα ταῦτα ἔπασχεν ἡ Χίος ἀπὸ δύο ἐπίσης ὀλεθρίους ἀῤῥωςίας. Τὴν πρώτην εἶχε κοινὴν μὲ ὅλας τὰς ἀριςοκρατικὰς πολιτείας. Ὅπου κυριεύουν ὀλίγοι, ὅσον φρόνιμα καὶ ἂν συζῶσι μὲ τοὺς πολλοὺς, δὲν ἀργοῦν νὰ ςασιάσωσι μεταξύ των (2), διαιρούμενοι εἰς φατρίας· καὶ αἱ φατρίαι συνεριζόμεναι ποία νὰ κερδήσῃ πλειοτέρους δημοτικοὺς, κολακεύει, δωροδοκεῖ, διαιρεῖ καὶ φθείρει κατὰ μικρὸν καὶ ὅλον τὸν δῆμον. Τοιαύτης ςάσεως παραδείγματα δὲν λείπουν, οὔτ' ἀπὸ τὴν παλαιὰν οὔτ' ἀπὸ τὴν νέαν ἱςορίαν. Οἱ ὀλιγαρχικοὶ καταρχὰς μόνον ὁμονοοῦν, ὅσον εἶναι ἀναγκαία ἡ ὁμόνοια ν' ἀποκλείσωσι τὸν δῆμον ἀπὸ τὸ πολίτευμα. Ἀφοῦ κατορθώσωσι τὸ ποθούμενον, καθεὶς ἀπ' αὐτοὺς ἀρχίζει νὰ κρίνῃ τὸν συνολίγαρχόν του ὡς δῆμον, νὰ τὸν βαρύνεται ὡς δῆμον, καὶ τέλος σπουδάζει νὰ τὸν χωρίσῃ ἀπὸ τὴν φατρίαν. Διὰ τοῦτο ἡ ὀλιγαρχικὴ τυραννία δίδει τελευταῖον χώραν εἰς τὴν Μοναρχικὴν τυραννίαν.

Τοῦ Θουκυδίδου ἡ κρίσις περὶ τῆς πολιτείας τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Χίων, δὲν ἔχει τι παράξενον. Τὰς ἔκρινε παραβάλλων πρὸς τὴν Ἀττικὴν δημοκρατίαν, ἥτις εἶχε τότε

---

(1) « Χῖοι γὰρ μόνοι μετὰ Λακεδαιμονίους, ὧν ἐγὼ ᾐσθόμην, » εὐδαιμονήσαντες (γρ. εὐδαιμόνησάν τε) ἅμα καὶ ἐσωφρόνησαν, » καὶ ὅσῳ ἐπεδίδου ἡ πόλις αὐτοῖς ἐπὶ τὸ μεῖζον, τόσῳ καὶ ἐκοσμοῦντο » ἐχυρώτερον... πλουσιώτατοι ὄντες τῶν Ἑλλήνων. » Θουκυδίδ. VIII, 24 καὶ 45. ——(2) Ὡς καὶ συνέβη ἀληθῶς (Ἀριςοτέλ. Πολιτικ. Ε, έ, § II, σελ. 157).

καταντήσειν εἰς ἀληθινὴν ὀχλοκρατίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐφυγαδεύθη καὶ αὐτὸς ὁ Θουκυδίδης, καὶ ἐθανατώθη ὁ Σωκράτης. Μὲ τὴν αὐτὴν προσοχὴν πρέπει νὰ ἀναγινώσκεται καὶ ὁ Ξενοφῶν (καὶ αὐτὸς φυγαδευθεὶς ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους), ὅταν ὑπερεπαινῇ τοὺς Λακεδαιμονίους, καὶ ἐξαιρέτως τὸν Ἀγησίλαον.

Ἡ δευτέρα τῶν Χίων ἀῤῥωςία, κοινὴ μ' ὅλας σχεδὸν τὰς τότε Ἑλληνικὰς πολιτείας, ἦτο νὰ ἔχωσι δούλους. Πιθανὸν ὅτι τοὺς ἠγόραζαν ἀπὸ τὴν Δῆλον, ὅπου ἔφεραν κ' ἐπώλουν, ὡς εἰς κοινὸν ἐμπόριον, οἱ ἀνδραποδοκάπηλοι τοὺς δούλους, ὡς ἔκαμναν ἔπειτα καὶ εἰς τοὺς χρόνους τῶν Ῥωμαίων (1). Οὕτως ἐξηγεῖται ὁπωσδήποτε ὅ,τι λέγει ὁ Ἀριςοφάνης εἰς ἓν ἀπὸ τὰ ἀφανισμένα του δράματα, περὶ τῆς Χίου (2),

Ἔπειθ' ὅσοι παρῆσαν ἐπίσημοι ξένοι
Ἐπηκολούθουν, κἠντιβόλουν προσκείμενοι·
Ὅπως ἄγων τὸν παῖδα πωλῇς εἰς Χίον (3)·
Ἕτερος δ' ὅπως ἐς Κλαζομενάς, ἕτερος δ' ὅπως
Εἰς Ἔφεσον. ——————

Οἱ Χῖοι, οἱ Κλαζομένιοι, οἱ Ἐφέσιοι καὶ οἱ λοιποὶ Ἴωνες, συναθροισμένοι εἰς τὴν Δῆλον, δι' ἀγορὰν δούλων, ὅταν ἔβλεπαν κἀνένα ἀπὸ τούτους εὔρωςον καὶ ὡραῖον νέον, ἐπερικύκλοναν τὸν πωλητὴν παρακαλοῦντες, ἕνας, Ἄμε τον εἰς τὴν Χίον, ἢ πώλησέ τον εἰς τὸν ἀπὸ τῆς Χίου μεταπράτην· ἄλλος, Ἄμε τον εἰς τὰς Κλαζομενάς, καὶ ἄλλος, Ἄμε τον εἰς τὴν Ἔφεσον.

Πρῶτοι μεταξὺ τῶν Ἰώνων οἱ Χῖοι ἐπενόησαν νὰ ἔχωσι

---

(1) Ἰδ. Στράβων. XIV, σελ. 668. —— (2) Παρ' Ἀθην. XII, σελ. 525. —— (3) Κατὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ Τουπίου, ἀντὶ τοῦ, Πωλήσει 'ς Χίον.

δούλους ἀγοραςοὺς, ὡς λέγει ὁ Χῖος Θεόπομπος, « Χῖοι » πρῶτοι τῶν Ἑλλήνων, μετὰ Θετταλοὺς καὶ Λακεδαιμονίους » ἐχρήσαντο δούλοις· τὴν μέντοι κτῆσιν αὐτῶν οὐ τὸν αὐτὸν » τρόπον ἐκείνοις. Λακεδαιμόνιοι μὲν γὰρ καὶ Θετταλοὶ φανή- » σονται κατασκευασάμενοι τὴν δουλείαν ἐκ τῶν Ἑλλήνων τῶν » οἰκούντων πρότερον τὴν χώραν, ἣν ἐκεῖνοι νῦν ἔχουσιν, οἱ » μὲν Ἀχαιῶν, Θετταλοὶ δὲ Περραιβῶν καὶ Μαγνήτων· καὶ » προσηγόρευσαν τοὺς καταδουλωθέντας, οἱ μὲν Εἵλωτας, » οἱ δὲ Πενέςας· Χῖοι δὲ βαρβάρους κέκτηνται τοὺς » οἰκέτας, καὶ τιμὴν αὐτῶν καταβάλλοντες (1). » Λέγει καὶ ὁ Βυζάντιος Στεφάνος περὶ τῶν Χίων, « Οὗτοι δὲ πρῶτοι » ἐχρήσαντο θεράπουσιν, ὡς Λακεδαιμόνιοι τοῖς Εἵλωσι, » καὶ Ἀργεῖοι τοῖς Γυμνησίοις, καὶ Σικυώνιοι τοῖς Κορυνη- » φόροις κ. τ. λ. (2) »

---

(1) Θεόπομπ. παρ' Ἀθην. VI, σελ. 265. —— (2) Στεφ. Βυζάντ. λέξ. Χίος. Ἀμφίβολος φαίνεται ἡ φράσις τοῦ Βυζαντίου Στεφάνου, ἂν νοῇ δηλαδὴ ὡς ἀκριβῶς συνώνυμον τοῦ Δοῦλοι τὸ Θεράποντες, ἢ ὡς ὄνομα ἐξαίρετον γένους τινὸς δούλων, ἤγουν ὅτι οἱ Χῖοι ὠνόμαζαν τοὺς δούλους Θεράποντας, ὡς οἱ Λακεδαιμόνιοι, Εἵλωτας, καὶ ἄλλοι ἄλλως. Οὕτω τὸ ἐξήγησεν ὁ Εὐςάθιος (Εἰς τὸν Διονυσ. Περιηγητ. 535), λέγων, « Πρώτους τοὺς ἐκεῖ [ἐν Χίῳ] ΘΕΡΑΠΟΥΣΙ » χρήσασθαι, οὕτω καλουμένοις κατ' ἰδίαν τινὰ κλῆσιν δουλευτικὴν ἢ » δουλικὴν, ὡς καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐχρήσαντό ποτε ΕΙΛΩΣΙ, καὶ » Μακεδόνες ΠΕΝΕΣΤΑΙΣ, καὶ Ἀργεῖοι ΓΥΜΝΗΣΙΟΙΣ, καὶ Σικυώνιοι » ΚΟΡΥΝΗΦΟΡΟΙΣ, καὶ Κρῆτες ΔΜΩΙΤΑΙΣ, καὶ Ἰταλιῶται ΠΕ- » ΛΑΣΓΟΙΣ· ὥςε κατὰ τὴν ἱςορίαν ταύτην δουλικὰ παρὰ τοῖς παλαιοῖς » ὀνόματα εἶναι τοὺς Εἵλωτας, τοὺς Πενέςας... τοὺς Θερά- » ποντας. Ἄλλοι δὲ Κρητικὴν λέξιν τῶν θεραπόντων εἶπον εἶναι, ὡς » τῶν Κρητῶν τὸν ὁπλοφόρον δοῦλον λεγόντων θεράποντα. » Ἀλλ' ὁ Θεόπομπος, ὅςις ὡς Χῖος ἐγνώριζε πολὺ κάλλιον τὴν ἀρχαιολογίαν τῆς πατρίδος του παρὰ τὸν Εὐςάθιον, ἐσιώπησε περὶ τούτου.

Οἱ Χῖοι ἀσχολούμενοι κατεξαίρετον εἰς τὰ ναυτικὰ καὶ τὸ ἐμπόριον, εἶχαν χρείαν δούλων πολλῶν, νὰ ἐργάζωνται τὴν γῆν καὶ τὰς τέχνας, καὶ τὸ πλέον φρακτὸν, ἠναγκάζοντο καὶ νὰ τοὺς κολάζωσιν ἀναλόγως, καθόσον ἔπρεπε φυσικὰ νὰ τοὺς φοβῶνται διὰ τὸ πλῆθός των. Ἀλλ' ἐπλήρωσαν καὶ αὐτοὶ τὴν ὁποίαν οὐδεὶς ἄδικος ἀποφεύγει ποινὴν μ' ὅσα ἔπαθαν πάνδεινα κακὰ ἀπὸ τὰς συχνὰς ἀποστασίας τῶν δούλων. Ἐλαφρύνει ὅμως ὁποσονδήποτε τὴν ἀδικίαν τῶν Χίων, ἂν δὲν τὴν ἀθωόνῃ, τοῦτο, ὅτι δὲν ἐδούλωσαν κἂν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Θεόπομπος, ὁμογενεῖς Ἕλληνας, καθὼς οἱ Θεσσαλοὶ, οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ἄλλοι Ἕλληνες, ἀλλ' ἠγόραζαν ἀπέξωθεν βαρβάρους.

Οἱ Χῖοι δὲν ἤρχισαν νὰ ἔχωσι δούλους πλὴν ἀφοῦ, διώξαντες τοὺς προτέρους κατοίκους τῆς νήσου, ᾐσθάνθησαν χρείαν ἐργατῶν διὰ τὴν γεωργίαν, καὶ πολὺ πλέον διὰ τὴν θαλασσουργίαν. Τοῦτο συνέβη πολλὰ ὀλίγα ἔτη ἴσως μετὰ τὴν συμβᾶσαν, κατὰ τὸ 1091 ἔτος πρὸ Χριστοῦ, δούλωσιν τῶν Εἱλώτων ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους (πρώτους διδασκάλους τῆς τοιαύτης ἀδικίας), ἤγουν μετὰ σχεδὸν πεντήκοντα ἔτη ἀφοῦ κατοίκισαν τὴν Χίον. Οἱ Ἀθηναῖοι μικρὸν προτοῦ στείλωσι τὰς Ἰωνικὰς ἀποικίας, εἶχαν διώξειν (ἔτ. πρὸ Χρ. 1162) ἀπὸ τὰς Ἀθήνας τοὺς Πελασγοὺς, ἤγουν ὅτε δὲν ἠκούετο τὄνομα τῶν δούλων εἰς κἀνὲν ἀκόμη μέρος τῆς Ἑλλάδος, « Οὐ γὰρ εἶναι τοῦτον τὸν χρόνον » σφίσι [Ἀθηναίοις] κω, οὐδὲ τοῖσι ἄλλοισι Ἕλλησι οἰκέ- » τας » (1).

Ἀπὸ τοὺς βαρβάρους τούτους, Θρᾷκας τοὺς πλειοτέρους, ὁποῖοι ἦσαν καὶ οἱ δοῦλοι τῶν Ἐρυθραίων (2), ἀποστατήσαντας ἐβλάβησαν οἱ Χῖοι μάλιστα, ὅτε ἐπολιορκοῦντο ἀπὸ τοὺς Ἀθη-

---

(1) Ἡρόδοτ. VI, 137. — (2) Ἰδ. Παυσαν. VII, 5.

ναίους (1). Ἀλλὰ πρὸ τῆς ἀποστασίας ταύτης ἡ ἱστορία μᾶς ἐφύλαξεν ἀρχαιοτέραν ἄλλην ἀποστασίαν, παραδοξοτάτην, ἂν ἀληθεύωσιν ὅσα ἤκουσεν ἀπὸ τοὺς Χίους ὁ ἱστορήσας Νυμφόδωρος ὁ Συρακούσιος.

« Δρίμακος ὠνομάζετο ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀποστάσεως δοῦλος, ἄνθρωπος ἔχων ἑνωμένην τὴν ἀνδρείαν μὲ πολλὴν νοὸς ὀξύτητα καὶ πανουργίαν· ἐπειδὴ ἐκήρυττεν ὅτι αἱ πράξεις του ἦσαν ἐκ συμβουλῆς Θεοῦ καὶ μαντείας. Κατέφυγε μὲ πολλοὺς ἄλλους δούλους εἰς τὰ ὄρη, κ' ἐκεῖ ἐδέχετο τοὺς καθεξῆς δραπετεύοντας ἀπὸ τοὺς δεσπότας, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου κατεστάθη δεσπότης αὐτὸς καὶ στρατηγὸς πολυαρίθμου στρατεύματος, καὶ περιερχόμενος ἐλεηλάτει τοὺς ἀγροὺς τῶν Χίων. Τὸν ἐπολέμησαν οἱ Χῖοι πολλάκις, χωρὶς ὄφελος, ἕως αὐτὸς τοὺς ἐπρόβαλε συνθήκας, νὰ μὴ συγχωρῇ τὴν ἁρπαγὴν εἰς καθένα ἀπὸ τοὺς οἰκείους του ἀδιακρίτως, ἀλλὰ νὰ λαμβάνῃ ὅσων εἶχε χρείαν μὲ μέτρα καὶ ζύγια ὡρισμένα, καὶ μετὰ τὴν λαβὴν νὰ σφραγίζῃ τὰς ἀποθήκας, καὶ νὰ κολάζῃ αὐστηρὰ ὅσους εὕρῃ κλέπτοντας τὶ χωρὶς τὴν σφραγῖδά του. Τοὺς ὑπεσχέθη ἀκόμη νὰ μὴ δέχεται εἰς τὸ ἑξῆς δούλους δραπέτας, πλὴν τούς, ὅσοι δραπετεύουν δι' ἀνυπόφορον σκληρότητα, τοὺς δὲ λοιποὺς νὰ πέμπῃ ὀπίσω. Τοῦτο ἔκαμε καὶ τοὺς δούλους νὰ μένωσιν εἰς τοὺς δεσπότας, φοβούμενοι τὴν κρίσιν τοῦ Δριμάκου, καὶ ὅσους εἶχε σιμά του, νὰ τὸν φοβῶνται πλέον παρὰ τοὺς δεσπότας. Μ' ὅλον τοῦτο οἱ Χῖοι, μετὰ καιρὸν,

---

(1) Κατὰ τὸ πρὸ Χρ. ἔτ. 411. « Οἱ γὰρ οἰκέται τοῖς Χίοις » πολλοὶ ὄντες, καὶ μιᾷ γε πόλει, πλὴν Λακεδαιμονίων, πλεῖστοι » γενόμενοι, καὶ ἅμα διὰ τὸ πλῆθος χαλεπωτέρως ἐν ταῖς ἀδικίαις » κολαζόμενοι, ὡς ἡ στρατιὰ τῶν Ἀθηναίων βεβαίως ἔδοξε μετὰ » τείχους ἱδρῦσθαι, εὐθὺς αὐτομολίᾳ τε ἐχρήσαντο πολλοὶ πρὸς » αὐτούς, καὶ τὰ πλεῖστα κακὰ ἐπιστάμενοι τὴν χώραν οὗτοι ἔδρα- » σαν. » Θουκυδίδ. VIII, 40.

ἐκήρυξαν χρήματα καὶ ἐλευθερίαν εἰς τὸν ὅςις ἤθελε φονεύσειν ἢ φέρειν ζῶντα τὸν Δρίμακον. Μόλις ἔμαθε τὸ κήρυγμα, γέρων ἤδη τὴν ἡλικίαν, ὁ Δρίμακος, καὶ καλέσας τὸν πιςότερόν του δοῦλον, τὸν εἶπεν, « Ἡ ἡλικία μου δέν με συγχωρεῖ πλέον νὰ » ἐλπίζω μακρὰν ζωήν· σὺ εἶσαι νέος ἀκόμη· κόψε τὴν κεφα- » λήν μου, ἄμε την εἰς τοὺς Χίους, νὰ λάβῃς τὰ κηρυχθέντα » χρήματα, καὶ νὰ εὐτυχήσῃς. » Ἔπραξε, πεισθεὶς μετὰ πολλὰς δεήσεις, τὸ προσταχθὲν ὁ δοῦλος, καὶ ἔλαβε τὴν ἀμοιβὴν ἀπὸ τοὺς Χίους. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δριμάκου, ἔπαθαν οἱ Χῖοι ἔτι πλειότερα κακὰ ἀπὸ τοὺς δούλους, ὥστ' ἐνθυμούμενοι τὴν μετριότητα ἐκείνου, τὸν ἐτίμησαν, καὶ τοῦ ἔκτισαν Ἡρῷον, ἐπονομάσαντες « Ἥρωος εὐμενοῦς » ὅπου ἔτι καὶ σήμερον οἱ δραπέται προσφέρουν εἰς αὐτὸν μέρος τι ἀπὸ τὰ κλέμματά των. Εἰς πολλοὺς δὲ Χίους κ' ἐφαίνετο καθ' ὕπνους ὁ Δρίμακος, καὶ τῶν ἐπρόλεγε τὰς ἐπιβουλὰς τῶν δούλων· κ' ἐτιμᾶτο ἀπ' αὐτοὺς μὲ θυσίας (1). »

(1) « Μικρὸν δὲ πρὸ ἡμῶν οἰκέτην τινὰ μυθολογοῦσιν αὐτοὶ οἱ » Χῖοι ἀποδράντα, ἐν τοῖς ὄρεσι τὰς διατριβὰς ποιεῖσθαι· ἀνδρεῖον » δέ τινα ὄντα, καὶ τὰ πολέμια εὐτυχῆ, τῶν δραπετῶν ἀφηγεῖσθαι » ὡς ἂν βασιλέα ςρατεύματος. Καὶ πολλάκις τῶν Χίων ἐπιςρατευ- » σάντων ἐπ' αὐτὸν, καὶ οὐδὲν ἀνύσαι δυναμένων, ἐπεὶ αὐτοὺς ἑώρα » μάτην ἀπολλυμένους ὁ Δρίμακος (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ δραπέτῃ), » λέγει πρὸς αὐτοὺς τάδε· Ὑμῖν, ὦ Χῖοί τε καὶ κύριοι, τὸ μὲν γινόμε- » νον πρᾶγμα παρὰ τῶν οἰκετῶν οὐδέποτε μὴ παύσεται. Πῶς γὰρ, » ὁπότε κατὰ χρησμὸν γίνεται θεοῦ δόντος; ἀλλ' ἐὰν ἐμοὶ πεισθή- » σησθε, καὶ ἐᾶτε ἡμᾶς ἡσυχίαν ἄγειν, ἐγὼ ὑμῖν ἔσομαι πολλῶν » ἀγαθῶν ἀρχηγός. Σπεισαμένων οὖν τῶν Χίων πρὸς αὐτὸν, καὶ » ἀνοχὰς ποιησαμένων χρόνον τινὰ, κατασκευάζεται μέτρα καὶ » ςαθμὰ καὶ σφραγίδα ἰδίαν. Καὶ δείξας τοῖς Χίοις εἶπε, διότι λήψο- » μαι, ὅ,τι ἂν παρά τινος ὑμῶν λαμβάνω, τούτοις τοῖς μέτροις καὶ » ςαθμοῖς· καὶ λαβὼν τὰ ἱκανὰ, ταύτῃ τῇ σφραγῖδι τὰ ταμιεῖα σφρα-

Δὲν σημειόνει ὁ Νυμφόδωρος τὸν χρόνον τῆς ἀποστασίας,

» γισάμενος καταλείψω. Τοὺς δὲ ἀποδιδράσκοντας ὑμῶν δούλους,
» ἀνακρίνας τὴν αἰτίαν, ἐὰν μέν μοι δοκῶσιν ἀνήκεςόν τι παθόντες
» ἀποδεδρακέναι, ἕξω μετ' ἐμαυτοῦ· ἐὰν δὲ μηδὲν λέγωσι δίκαιον,
» ἀποπέμψω πρὸς τοὺς δεσπότας. Ὁρῶντες οὖν οἱ λοιποὶ οἰκέται
» τοὺς Χίους ἡδέως τὸ πρᾶγμα προσδεξαμένους, πολλῷ ἔλαττον
» ἀπεδίδρασκον, φοβούμενοι τὴν ἐκείνου κρίσιν. Καὶ οἱ ὄντες δὲ μετ'
» αὐτοῦ δραπέται, πολὺ μᾶλλον ἐφοβοῦντο ἐκεῖνον ἢ τοὺς ἰδίους
» αὐτῶν δεσπότας, καὶ πάντ' αὐτῷ τὰ δέοντα ἐποίουν, πειθαρχοῦντες
» ὡς ἂν ςρατηγῷ. Ἐτιμωρεῖτό τε γὰρ τοὺς ἀτακτοῦντας, καὶ οὐθενὶ
» ἐπέτρεπε συλᾷν ἀγρὸν, οὐδὲ ἄλλο ἀδικεῖν οὐδὲ ἓν, ἄνευ τῆς αὐτοῦ
» γνώμης. Ἐλάμβανε δὲ ταῖς ἑορταῖς ἐπιπορευόμενος ἐκ τῶν ἀγρῶν
» οἶνον καὶ ἱερεῖα τὰ καλῶς ἔχοντα, ὅσα δ' ἂν αὐτοῖς δοίησαν οἱ
» κύριοι· καὶ εἴ τινα αἴσθοιτο ἐπιβουλεύοντα αὐτῷ, ἢ ἐνέδρας κατα-
» σκευάζοντα, ἐτιμωρεῖτο. Εἶτ' (ἐκήρυξε γὰρ ἡ πόλις χρήματα δώ-
» σειν πολλὰ τῷ αὐτὸν λαβόντι, ἢ τὴν κεφαλὴν κομίσαντι) οὗτος ὁ
» Δρίμακος πρεσβύτερος γενόμενος, καλέσας τὸν ἐρώμενον τὸν ἑαυτοῦ
» εἴς τινα τόπον, λέγει αὐτῷ, ὅτι, Ἐγώ σε πάντων ἀνθρώπων ἠγάπησα
» μάλιςα, καὶ σύ μοι εἶ καὶ παῖς καὶ υἱὸς, καὶ τὰ ἄλλα πάντα. Ἐμοὶ
» μὲν οὖν χρόνος ἱκανὸς βεβίωται· σὺ δὲ νέος εἶ, καὶ ἀκμὴν ἔχεις τοῦ
» ζῆν. Τί οὖν ἐςίν; ἄνδρα σε δεῖ γενέσθαι καλὸν κἀγαθόν. Ἐπεὶ γὰρ ἡ
» πόλις τῶν Χίων δίδωσι τῷ ἐμὲ ἀποκτείναντι χρήματα πολλὰ, καὶ
» ἐλευθερίαν ὑπισχνεῖται, δεῖ σε ἀφελόντα μου τὴν κεφαλὴν εἰς Χίον
» ἀπενεγκεῖν, και λαβόντα παρὰ τῆς πόλεως τὰ χρήματα, εὐδαιμο-
» νεῖν. Ἀντιλέγοντος δὲ τοῦ νεανίσκου, πείθει αὐτὸν τοῦτο ποιῆσαι.
» Καὶ ὃς, ἀφελόμενος αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν, λαμβάνει παρὰ τῶν Χίων
» τὰ ἐπικηρυχθέντα χρήματα. Καὶ θάψας τὸ σῶμα τοῦ δραπέτου,
» εἰς τὴν ἰδίαν ἐχώρησεν. Καὶ οἱ Χῖοι, πάλιν ὑπὸ οἰκετῶν ἀδικούμενοι
» καὶ διαρπαζόμενοι, μνησθέντες τῆς τοῦ τετελευτηκότος ἐπιεικείας,
» ἡρῷον ἱδρύσαντο κατὰ τὴν χώραν, καὶ ἐπωνόμασαν, Ἥρωος εὐμενοῦς.
» Καὶ αὐτῷ ἔτι καὶ νῦν οἱ δραπέται ἀποφέρουσιν ἀπαρχὰς πάντων ὧν
» ἀφέλωνται. Φασὶ δὲ καὶ καθ' ὕπνους ἐπιφαινόμενον πολλοῖς τῶν
» Χίων προσημαίνειν οἰκετῶν ἐπιβουλάς. Καὶ οἷς ἂν ἐπεφάνη (γρ.
» ἐπιφανῇ), οὗτοι θύουσιν αὐτῷ ἐλθόντες ἐπὶ τὸν τόπον, οὗ τὸ ἡρῷον
» ἐςὶν αὐτοῦ. » Νυμφόδωρ. παρ' Ἀθην. VI, σελ. 265-266.

ἀρκούμενος εἰς τὸ, « Μικρὸν δὲ πρὸ ἡμῶν. » Ἀλλ', ἐπειδὴ ἦτο Συρακούσιος, αἱ δὲ Συρακοῦσαι ἐκτίσθησαν (κατὰ τοὺς χρονολόγους) 758 ἔτη πρὸ Χριςοῦ, ἀκολουθεῖ, ὅτι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ προχωρήσωσιν εἰς τόσον, ὥστε νὰ ἔχωσιν ἱςορικοὺς, ὁποῖος ἦτον ὁ Νυμφόδωρος, πλὴν μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν 150 τὸλιγώτερον, ἤγουν περίπου τὸ 600 ἔτος πρὸ Χριςοῦ. Ὁ χρόνος οὗτος συμπίπτει μὲ τὸν χρόνον τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας Ἀλυάττου, ὅστις ἀνέθηκεν εἰς τοὺς Δελφοὺς τὸν ἀξιοθέατον, κρατῆρα, κατασκεύασμα τεχνίτου Χίου, τοῦ Γλαύκου (1).

Ἕως ἐδῶ τῆς ἱςορίας τῶν Χίων οἱ χρόνοι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀκριβολογηθῶσι· τὸ ἀπεδῶ γίνεται σαφέςερον διὰ τῆς γενικῆς ἱςορίας. Ἴδαμεν, ὅτι αἱ Ἰωνικαὶ ἀποικίαι ἐκτίσθησαν, ἢ τοὐλάχιςον ἤρχισαν νὰ κτίζωνται κατὰ τὸ 1130 ἔτος πρὸ Χριςοῦ. Ἂν ὁρίσωμεν τὴν τελείαν κτίσιν καὶ κατάςασιν αὐτῶν εἰς μιᾶς ἑκατονταετηρίδος διάςημα, εἰς τὸ ὁποῖον μετὰ τοὺς πρώτους οἰκήτορας δὲν ἔπαυσαν νὰ ἔρχωνται νέοι, ἄλλοι ἀπ' ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, αἱ ἀποικίαι ἦσαν τελειομέναι σχεδὸν κατὰ τὸ 1000 ἔτος πρὸ Χριςοῦ, καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν ἀκμὴν των μετὰ 400 ἔτη, ἤγουν περὶ τὰ 600 ἔτη πρὸ Χριςοῦ.

Διὰ νὰ μὴν ἀναφέρω τὸν Ὅμηρον, Ἴωνα ποιητὴν, ἀρχαιότερον τῆς περιόδου ταύτης (ἐπειδὴ ἐγεννήθη τὸ 947 καὶ ἤκμαζε περὶ τὸ 900 ἔτος πρὸ Χριστοῦ), ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσῃ τις τοὺς γεννηθέντας ἢ ἀκμάσαντας μεταξὺ τοῦ 600 καὶ 500 ἔτους πρὸ Χριςοῦ, διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν ἀκμὴν τῶν Ἰωνικῶν ἀποικιῶν. Εἰς τοῦτο τὸ ἑκατονταετὲς διάςημα εὑρίσκομεν φιλοσόφους, Πυθαγόραν, Ἡράκλειτον, Θαλῆν, Βίαντα, Ξενοφάνην, Ἀναξιμένην, Ἀναξίμανδρον, Ἀναξαγόραν· ἱςορικὸν, τὸν Ἑκαταῖον, καὶ ποιητὰς, Μίμνερμον καὶ Ἀνακρέοντα, γεννημένους ὅλους

(1) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 65.

εἰς τὰς Ἰωνικὰς ἀποικίας. Τόσοι ἄνθρωποι, καταγινόμενοι εἰς ἐρεύνας φυσικὰς, καὶ καλλιεργοῦντες τὴν γλῶσσαν μὲ ποιήματα, ὑποθέτουν πλοῦτον τῶν πόλεων καὶ προχώρησιν εἰς τὸν πολιτισμόν. Οἱ ἄνθρωποι κατἀρχὰς δὲν ζητοῦν ἀπὸ τὴν φύσιν ἄλλο παρὰ τροφὰς καὶ σκεπάσματα· ἀφοῦ ἐνδυθῶσι καὶ χορτάσωσιν ἀφθόνως, γίνονται περίεργοι καὶ εἰς τὰ τῆς φύσεως.

Οἱ Χῖοι κατὰ τούτους τοὺς χρόνους ἀπέκτησαν ναυτικὸν ἀξιόλογον, καὶ ἐταξίδευαν εἰς πολλοὺς τόπους, καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ἔλαβαν ἀπὸ τὸν τότε βασιλεύοντα Ἄμασιν τὴν ἄδειαν νὰ κτίσωσι καὶ ἐμπόρια. Ὁ Ἄμασις, ὑπερβολῇ φιλέλλην, ὄχι μόνον ἐνυμφεύθη κόρην Ἑλληνίδα Ἑλληνικῆς ἀποικίας, τῆς Κυρήνης, ἀλλ' ἐχάρισε καὶ ἀναθήματα λαμπρὰ εἰς πολλοὺς ναοὺς τῆς Ἑλλάδος, εἰς δὲ τοὺς ταξιδεύοντας δι' ἐμπορίαν Ἕλληνας ἐσυγχώρησε νὰ κατοικίσωσι πλησίον τοῦ Νείλου τὴν Ναύκρατιν (1), καὶ εἰς ὅποιον ἄλλο μέρος τῆς Αἰγύπτου ἤθελαν νὰ κτίσωσιν ἱερὰ θεῶν καὶ τεμένη. Τὸ λαμπρότατον τούτων ἦτο τὸ ἐπονομασθὲν ἙΛΛΗΝΙΟΝ, κτισμένον ἀπὸ συνεισφορὰν ἐννέα πόλεων Ἑλληνικῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ὀνομάζεται ἡ Χίος (2) μὲ τρεῖς ἄλλας Ἰωνικὰς ἀποικίας (Τέων, Φώκαιαν καὶ Κλαζομενάς). Πιθανὸν ὅτι καὶ τὸ ἀπὸ τὸν Πολύαινον ὀνομαζόμενον Χῖον τῆς Αἰγύπτου (3) ἦτο πόλις ἄποικος τῶν Χίων, ἐπειδὴ Στέφανος ὁ Βυζάντιος φέρει ῥητῶς, εἰς δύο μέρη, πόλιν Αἰγύπτου, ὀνομαζομένην Χίον. Εἰς τὸ πρῶτον, « Βερενίκη.... ἡ πρότερον Χίος.... Ἐκλήθη δὲ Βερενίκη ἀπὸ » τῆς Πτολεμαίου γυναικὸς Βερενίκης » εἰς δὲ τὸ δεύτερον

---

(1). Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, I, 178. Κατὰ δὲ τὸν Στράβωνα (σελ. 801), ἡ Ναύκρατις εἶχε κτισθῆν ἀρχήτερα ἀπὸ τοὺς Μιλησίους. ===
(2) Ἡροδοτ. II, 178-182. === (3) Πολυαιν. Στρατηγημ. II, 28, σελ. 69.

τὴν ὀνομάζει (ἢ αὐτὴν ἢ ἄλλην) νῆσον· « Ἔφεσος..... Ἐςι » καὶ Ἔφεσος νῆσος ἐν τῷ Νείλῳ, καὶ Χίος.... καὶ ἄλλαι, » ὡς Ἑκαταῖος. »

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος ἤρχισαν οἱ Ἴωνες νὰ ἐνοχλῶνται ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς Λυδίας. Πρῶτος ὁ Σαδυάττης (ὅςις ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τὸ 629 ἔτος πρὸ Χριςοῦ) ἐπολέμησε τοὺς Μιλησίους, καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ υἱός του Ἀλυάττης. Ὅλος ὁ χρόνος τοῦ πολέμου ἐκράτησεν ἔτη δώδεκα, ὅτε ἠναγκάσθη ὁ Ἀλυάττης (κατὰ τὸ 616 ἔτος πρὸ Χριςοῦ) νὰ τὸν τελειώσῃ, μὴ δυνηθεὶς νὰ ὑποτάξῃ τὴν Μίλητον (1).

Σύγχρονος τοῦ Ἀλυάττου τούτου ἦτον ὁ Θρασύβουλος, τύραννος τῆς Μιλήτου, καὶ τὸ θαυμαςότερον, τυράννων διδάσκαλος σοφώτατος, ἐπειδὴ εἰς τοῦτον ἔςειλεν ὁ Περίανδρος, τύραννος τῆς Κορίνθου, ἀλλ' ἀκόμη ἀρχάριος εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἐρωτῶν, πῶς εἶχε νὰ καταςήσῃ ἀσφαλεςέραν τὴν τυραννίαν. Ὁ Θρασύβουλος ὑπῆγε τὸν ἀπεςαλμένον εἰς ἓν ἀπὸ τὰ σπαρμένα του χωράφια· κ' ἐκεῖ, χωρὶς ν' ἀνοίξῃ τὸ στόμα, ἐθέριζεν ὅπου ἔβλεπε ςάχυν ὑπερέχοντα τοὺς ἄλλους, ἕως τοὺς ἐξίσωσεν ὅλους. Ἐκατάλαβεν ἀκούσας τὴν αἰνιγματικὴν ἀπόκρισιν τοῦ διδασκάλου ὁ μαθητὴς Περίανδρος, κ' ἔγινε πολὺ φονικώτερος παρὰ τὸ πρότερον (2).

Εἰς τοῦ Ἀλυάττου τὸν κατὰ τῆς Μιλήτου πόλεμον, ἢ διὰ φόβον, ἢ δι' ἄλλας αἰτίας, κάμμί' ἀπὸ τὰς λοιπὰς Ἰωνικὰς

---

(1) Ἡρόδοτ. I, 16-22. —— (2) Ὁ αὐτ. V, 92 § 6-7, « Περίανδρος δὲ συνιεὶς... ὡς οἱ ὑπετίθετο Θρασύβουλος τοὺς ὑπειρόχους » τῶν ἀςῶν φονεύειν, ἐνθαῦτα δὴ πᾶσαν κακότητα ἐξέφαινε ἐς τοὺς » πολιήτας· ὅσα γὰρ Κύψελος ἀπέλιπε κτείνων τε καὶ διώκων, Περί» ανδρός σφεα ἀπετέλεσε. »

ἀποικίας δὲν ἐβοήθησε τοὺς Μιλησίους, πλὴν τῶν Χίων, οἱ ὁποῖοι ἔδραμαν εἰς βοήθειαν αὐτῶν, διότι καὶ οἱ Μιλήσιοι εἶχαν ἀρχήτερα βοηθήσειν τοὺς Χίους εἰς τὸν κατὰ τῶν Ἐρυθραίων πόλεμον (1). Τοῦτο δείχνει καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν δύναμιν τῆς Χίου. Εἰς τὸ ἑξῆς θέλομεν τοὺς ἰδεῖν δυνατωτέρους. Ἔτ. πρὸ Χρ.

Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλυάττου ἤκμαζε καὶ ὁ περίφημος 616-573.
τεχνίτης Γλαῦκος ὁ Χῖος (2).

Ὁ Ἀλυάττης ἐγέννησε τὸν Κροῖσσον, ὅστις ἐνόχλησε τὰς Ἰωνικὰς ἀποικίας· ἀλλ᾽ ἔφθασε νὰ νικηθῇ καὶ νὰ ϛερηθῇ τὴν βασιλείαν ἀπὸ τὸν Κῦρον βασιλέα τῶν Περσῶν, πρὶν κατα- 545.
δουλώσῃ τοὺς Ἴωνας.

Ὁ Κῦρος ἦτο φοβερώτερος παρὰ τὸν Κροῖσον εἰς τοὺς Ἴωνας· καὶ τρόπος ἄλλος σωτηρίας δὲν ἔμεν᾽ εἰς αὐτοὺς παρὰ ν᾽ ἀκούσωσι τὴν φρονιμωτάτην συμβουλὴν τοῦ ἐνδόξου φιλοσό-
φου καὶ πολίτου των Θαλοῦ. Τοὺς ἐσυμβούλευεν ὁ Θαλῆς νὰ 543.
καταϛήσωσι τὴν Τέων (μίαν ἀπὸ τὰς δώδεκα ἀποικίας κατέχουσαν τὸ μέσον τῆς Ἰωνίας) ἓν μόνον κοινὸν βουλευτήριον, ἐκ τοῦ ὁποίου νὰ κρέμωνται αἱ δώδεκα ἀποικίαι, ὡς νὰ ἦσαν δῆμοι μιᾶς πολιτείας, καὶ ὄχι νὰ κυβερνᾶται πᾶσα μία καθ᾽ αὑτήν (3). Συμβουλὴ θαυμαϛὴ, καὶ πρώτη ἀπὸ πρῶτον Ἑλ-

---

(1) « Τοῖσι δὲ Μιλησίοισι οὐδαμοὶ Ἰώνων τὸν πόλεμον τοῦτον » συνεπελάφρυνον, ὅτι μὴ Χῖοι μοῦνοι. Οὗτοι δὲ τὸ ὅμοιον ἀντ» αποδιδόντες ἐτιμώρεον· καὶ γὰρ δὴ πρότερον οἱ Μιλήσιοι τοῖσι Χίοισι » τὸν πρὸς Ἐρυθραίους πόλεμον συνδιήνεικαν. » Ἡρόδοτ. I, 18. Ἰδ. καὶ ἀνωτέρ. σελ. 16. ═══ (2) Ἴδε ἀνωτέρ. σελ. 61 καὶ 75, καὶ κατωτέρ. Βιογραφ. Χ. ὀνομαϛ. λέξ. Γλαῦκος. ═══ (3) « Ἐκέλευε » [Θαλῆς] ἓν βουλευτήριον Ἴωνας ἐκτῆσθαι· τὸ δὲ εἶναι ἐν Τέῳ· » Τέων γὰρ μέσον εἶναι Ἰωνίης. Τὰς δὲ ἄλλας πόλιας οἰκεομένας, » μηδὲν ἧσσον νομίζεσθαι, κατάπερ εἰ δῆμοι εἶεν. » Ἡροδοτ. I, 170.

Ἔτ. πρὸ Χρ. λημα φιλόσοφον ἐπινοηθεῖσα Συμπολιτεία (gouvernement fédératif).

Ἀλλ' εἰς τοιαύτην πολιτείαν, ὁποίαν ἔπειτα ἐσπούδασαν νὰ συςήσωσιν οἱ Ἀχαιοὶ (1) τῆς Πελοποννήσου (καὶ αὐτοὶ ματαίως), καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Λύκιοι (2), εἰς τοιαύτην λέγω πολιτείαν ἦτον ἀδύνατον νὰ συμπνεύσωσιν αἱ Ἰωνικαὶ ἀποικίαι, κυβερνώμεναι, ὡς ἐκυβερνῶντο τότε ὀλιγαρχικῶς, καὶ τινὲς ἐξ αὐτῶν τυραννικῶς. Ἴδαμεν (3), ὁποῖος ἦτον ὁ τύραννος τῆς Μιλήτου Θρασύβουλος· αἱ λοιπαὶ ἐκυβερνῶντο, ἢ ἀπὸ ἕνα ὅμοιον τοῦ Θρασυβούλου δεσπότην, ἢ ἀπὸ ὀλίγους τινὰς, ὄντας ἢ ἐπαγγελλομένους ἀπογόνους τῶν πρώτων οἰκιςῶν.

Πρώτην ὑπέταξεν ὁ Κῦρος τὴν Μίλητον μὲ συνθήκας νὰ τοῦ πληρόνῃ φόρον (4)· ἔπειτα μὲ πόλεμον καὶ τὰς λοιπὰς μίαν μετὰ τὴν ἄλλην, πλὴν τῆς Φωκαίας, τῆς Τέω, καὶ τῶν δύο νήσων, τῆς Χίου καὶ τῆς Σάμου. Αἱ νῆσοι δὲν ἐκινδύνευαν πολὺ,
542-536. ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ἀκόμη ναυτικὸν οἱ Πέρσαι. Οἱ Φωκαεῖς ἐπρόκριναν ν' ἀφήσωσι τὴν πατρίδα παρὰ νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τοὺς Πέρσας. Μὴν ὑποφέροντες ὅμως νὰ μακρυνθῶσι παραπολὺ ἀπ' αὐτὴν, ἐζήτησαν ν' ἀγοράσωσιν ἀπὸ τοὺς Χίους τὰς νήσους Οἰνούσσας (5), καὶ ἀποτυχόντες ἔπλευσαν εἰς τὴν Κόρσικαν, ὅπου πρὸ ἐτῶν εἴκοσι εἶχαν ςείλειν ἀποικίαν, καὶ εἰς τὴν ἔτι ἀρχαιότερα συνοικισθεῖσαν ἀπ' αὐτοὺς Μασσαλίαν. Οἱ Τήϊοι ἀφῆκαν ὁμοίως τὴν Τέω, καὶ ἀποικίσθησαν εἰς τὴν Θρᾴκην, ὅπου ἔκτισαν τὰ Ἄβδηρα (6).

---

(1) Ἴδε κατωτέρ. Ἔτ. 280. ═══ (2) Στράβ. XIV, σελ. 664-665. ═══ (3) Ἀνωτέρ. σελ. 82. ═══ (4) Ἡρόδοτ. I, 143. ═══ (5) ὁ αὐτ. I, 165. ═══ (6) Ἡρόδοτ. I, 168. Περὶ τοὺς αὐτοὺς ἴσως χρόνους, ἢ μικρὸν ἀρχήτερα, ἔςειλαν καὶ οἱ Χῖοι δι' ἄλλας αἰτίας, ἀποικίαν εἰς τὴν ἀνωτέρω (σελ. 16) μνημονευθεῖσαν τῆς Θρᾴκης Ἴσμαρον ἢ Μαρώνειαν, ἥτις ὀλίγον ἀπέχει ἀπὸ τὰ Ἄβδηρα.

Ὅσοι τῶν Ἰώνων ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Πέρσας, ἐσυνάγοντο μ' ὅλον τοῦτο πάλιν εἰς τὸ Πανιώνιον, κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις, καὶ δὲν ἔπαυσαν νὰ ὀρέγωνται τῆς ἐλευθερίας τὴν ἀνάκτησιν. Ὁ ἐνδοξότατος αὐτῶν πολίτης, Βίας ὁ Πριηνεύς, τοὺς ἐσυμβούλευε, ἐπειδὴ δὲν ἤκουσαν τὸν Θαλῆν, ν' ἀφήσωσιν ὅλοι τὴν Ἰωνίαν, καὶ νὰ ἐκπλεύσωσιν εἰς κατοίκισιν τῆς νήσου Σαρδόνος (1). Ἀλλὰ δὲν ἐπείσθησαν οὐδὲ εἰς τοῦ Βίαντος τὴν συμβουλήν. Οἱ Πέρσαι ἐκρατύνοντο πλέον καὶ πλέον, ὥςε νὰ φοβερίζωσι καὶ τὰς νήσους.

Ἔτ. πρὸ Χρ. 540.

Ἴσως ὁ μέλλων φόβος οὗτος ἔκαμε καὶ τοὺς Χίους νὰ παραδώσωσι τὸν Πακτύην εἰς τοὺς Πέρσας· κ' ἤθελ' εἶσθαι καὶ ἀπολογία των, ἂν δὲν ἦτον ἑνωμένος μὲ τὴν αἰσχροκέρδειαν. Ὁ Πακτύης, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Κῦρος ἐμπιστεύθη τοὺς θησαυροὺς τοῦ Κροίσου, ἐσήκωσεν εἰς ἀποςασίαν τοὺς Λυδούς. Διωκόμενος ἀπὸ τοὺς Πέρσας, κατέφυγε πρῶτον εἰς τοὺς Κυμαίους, οἱ ὁποῖοι, μὴ θέλοντες νὰ τὸν παραδώσωσι, τὸν ἔςειλαν εἰς τὴν Μιτυλήνην, ἔπειτα εἰς τὴν Χίον, ὅπου οἱ Χῖοι, ἐπιθυμοῦντες νὰ τὸν σώσωσι, τὸν ἔβαλαν καταρχὰς, διὰ πλειοτέραν ἀσφάλειαν, εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς Πολιούχου, προςάτιδος τῆς νήσου. Ἀλλ' ὅτε οἱ Πέρσαι τὸν ἐζήτησαν, οἱ αὐτοὶ πάλιν τὸν ἔσυραν ἀπὸ τὴν προστασίαν τῆς θεᾶς, καὶ τὸν ἐπώλησαν, λαμβάνοντες μισθὸν ἀπὸ τοὺς Πέρσας, τὸν Ἀταρνέα, χώραν οὕτως ὠνομασμένην τῆς ξηρᾶς, καταντικρὺ τῆς νήσου Λέσβου (2). Τὸ ἔργον ἦτον ἀσεβὲς, ὡς τὸ ἔδειξε καὶ ἡ μετάνοια τῶν Χίων· ἐπειδὴ, ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος, πολὺν ἔπειτα καιρὸν ἀπέβαλλαν ἀπὸ τὰς

---

(1) Ἡρόδοτ. I, 170. —— (2) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 25. Ἦτον εἰς τὴν Μυσίαν ὁ Ἀταρνεύς. « Ἐς γῆν τὴν Μυσίην, τὴν Χῖοι νέμονται, » Ἀταρνεὺς δὲ καλέεται. » Ἡρόδοτ. VIII, 106.

θυσίας των οἱ Χῖοι ὅλα τὰ γεννήματα καὶ τοὺς καρποὺς τοῦ Ἀταρνέως (1).

Ὁ Πλούταρχος σπουδάζει νὰ δείξῃ ψεῦδος τὸ περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Πακτύου (2), πλέον διὰ τὸ κατὰ τοῦ Ἡροδότου ἄδικον αὐτοῦ μῖσος, παρὰ διὰ νὰ ἀθωώσῃ τοὺς Χίους. Ἀλλὰ κανεῖς δὲν ἐπίστευσεν οὐδὲ θέλει πιστεύσειν τὸν Πλούταρχον περὶ τούτου. Ὁ Παυσανίας, ὄχι ὀλιγώτερον τοῦ Πλουτάρχου ἐπιτήδειος κριτὴς τῆς ἱστορίας, τὸ διηγεῖται ὡς ὁμολογούμενον, καὶ μὲ λακωνισμὸν τοιοῦτον, ὅστις δείχνει τὴν ὁποίαν αἰσθάνετο ἡ ψυχή του ἀγανάκτησιν· « Τὸ δὲ χωρίον ἐστὶν ὁ Ἀταρνεὺς ὁ » Χίων μισθὸς, ὃν παρὰ τοῦ Μήδου λαμβάνουσιν, ἄνδρα ἐκ» δόντες ἱκέτην Πακτύην τὸν Λυδόν » (3). Ὁ ἐμπορικὸς βίος (καὶ τοιοῦτος ἦτο μάλιστα ὁ βίος τῶν Χίων), βίος ἔντιμος, ἐπειδὴ συνεργεῖ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῆς πατρίδος, ἐκλιστρᾷ ὅμως εὐκολώτερα παρὰ κανένα βίον ἄλλον εἰς τὴν αἰσχροκέρδειαν. Μὴ παραξενιζώμεθα λοιπὸν περὶ τῆς ἀδικίας τῶν Χίων, ὅσοι μάλιστα ζῶντες ἐγνωρίσαμεν, ὅτι οἱ Ἄγγλοι ἐπώλησαν τὴν Πάργαν εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ προθυμοῦνται τὴν ὥραν ταύτην (10 Μαρτ. 1829) νὰ προδώσωσιν καὶ τὴν ταλαίπωρον Χίον καὶ ἄλλας Ἑλληνικὰς νήσους εἰς τὸν αἱμοβόρον τύραννον τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ Ἴωνες, διὰ νὰ ἀποφύγωσι τὴν παντελῆ δουλείαν εἰς τοὺς Πέρσας, συναχθέντες εἰς τὸ Πανιώνιον (4), ἔπεμψαν μὲ κοινὴν βουλὴν πρέσβεις εἰς τὴν Σπάρτην, ζητοῦντες βοήθειαν ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους. Τὴν αἰτίαν, διὰ τί δὲν τὴν ἐζήτησαν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους, ὡς ἄποικοι, ἔπρεπε καὶ νὰ τὴν

---

(1) Ἡροδότ. I, 153-161. —— (2) Πλούταρχ. Περὶ τῆς Ἡροδότ. κακοηθ. § 20. —— (3) Παυσαν. IV, 35. —— (4) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 31-32.

ἐλπίζωσι πλειότερον, μᾶς δίδει νὰ τὴν καταλάβωμεν ὁ Ἡρόδοτος. Πρὸ τῆς καταςροφῆς τοῦ Κροίσου, οἱ Λακεδαίμονιοι εἶχαν συμφωνήσειν φιλίαν καὶ συμμαχίαν μ' αὐτόν (1)· ἀκόλουθον ἦτο λοιπὸν νὰ μισῶσι τοὺς νικητὰς τοῦ Κροίσου Πέρσας. Ἔτ. πρὸ Χρ.

Πρόσθες καὶ δευτέραν αἰτίαν, ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἔχοντες τότε τὰς πλειοτέρας τῆς Πελοποννήσου πόλεις εἰς τὴν ἐξουσίαν των, εἶχαν καὶ ἀφορμὰς πλειοτέρας δυνάμεως καὶ πολιτικῆς ἀσφαλείας, ὁπότ' ἐξεναντίας οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν κατ' αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν καιρὸν εἰς ταραχὰς, διὰ τὴν τυραννίαν τοῦ Πεισιςράτου καὶ τῶν υἱῶν του.

Οἱ Λακεδαιμόνιοι ὅμως δὲν ἔπεμψαν τὴν ζητουμένην βοήθειαν, ἀλλ' ἠρκέσθησαν νὰ προςάξωσι διὰ πρέσβεως τὸν Κῦρον νὰ μὴ βλάψῃ κάμμίαν πόλιν τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, διότι δὲν ἤθελαν τὸ ὑποφέρειν (2). Ὅθεν οἱ Ἴωνες ὑπέφεραν τὴν τύχην των, ποτὲ μὲν πληρόνοντες τὰ προστάγματα τῶν Περσῶν, ποτὲ δὲ καταφρονοῦντες, καὶ μάλιςα αἱ νῆσοι, ὡς ἦσαν ἡ Χίος καὶ ἡ Σάμος. Ἔχουσαι καὶ αἱ δύο ναυτικὸν, ὀλιγώτερον εἶχαν νὰ φοβῶνται τοὺς ἀπείρους ἀκόμη τῆς θαλάσσης Πέρσας (3).

Μ' ὅλον τοῦτο, καὶ οἱ τῆς ξηρᾶς καὶ οἱ κάτοικοι τῶν νήσων Ἴωνες, προβλέποντες, ὅτι ἡ εἰς τοὺς Πέρσας ὑπόκλισις ἔμελλε νὰ καταντήσῃ εἰς παντελῆ δουλείαν, ἐφρόντιζαν ν' αὐξάνωσι τὰς δυνάμεις των, καὶ μάλιςα τὰς ναυτικὰς, ὡς εὐκολωτέρας νὰ κρυφθῶσιν ἀπὸ τῶν Περσῶν τὴν ἔρευναν, καὶ χρησιμωτέρας εἰς καιρὸν κινδύνου. Καὶ εἰς τοῦτο ἠσχολήθησαν ἐξαιρέτως οἱ Χῖοι, ὡς θέλει τὸ δείξειν ἡ ἀκολουθία τῆς ἱςορίας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου ἐβασίλευσεν ὁ υἱός αὐτοῦ Καμ- 529.

---

(1) Ἡροδοτ. I, 69. —— (2) « Γῆς τῆς Ἑλλάδος μηδεμίην πόλιν σιναμωρέειν, ὡς αὐτῶν οὐ περιοψομένων. » Ἡροδοτ. I, 152. —— (3) Ὁ αὐτ. I, 143.

Ἔτ. πρὸ Χρ. 521. δύσης ἑπτὰ καὶ ἥμισυ ἔτη. Ὁ διαδεχθεὶς τοῦτον Δαρεῖος ἐδιαίρεσε τὴν Περσικὴν βασιλείαν, εἰς εἴκοσι νομοὺς (préfectures) ἢ Σατραπείας, διὰ νὰ λαμβάνῃ ἀπὸ καθεμίαν τοὺς διαταγμένους φόρους. Ἐκ τούτων ἦτον ὁ ὀνομασθεὶς Ἰωνικὸς νομὸς, ἂν καὶ περιεῖχε καὶ ἄλλα πολλὰ ἔθνη Ἑλλήνων, ὄχι Ἰωνικά (1).

Ὁ Δαρεῖος, ὡς ἔμπειρος τῆς δεσποτικῆς τέχνης, κατέστησε, παρὰ τὸν Σατράπην τοῦ Ἰωνικοῦ νομοῦ, εἰς καθεμίαν Ἑλληνικὴν πόλιν διοικητὴν, ἢ τὸν πρότερον δυναστεύοντα Ἕλληνα, ἢ ἄλλον ὅμοιόν του τινὰ, κατὰ τοὺς ὁποίους εἶχεν εἰς τοὺς χρόνους μας ὁ Σουλτάνος Γραικοὺς Κοντσαμπάσιδας, ἀλλὰ πολὺ τῶν Κοντσαμπασίδων ἰσχυρότερον δεσποτίσκον· τόσον ἰσχυρὸν, ὥστε νὰ τὸν ἐπαγρυπνῇ καὶ νὰ τὸν φυλάσσεται καὶ αὐτὸς ὁ μέγας δεσπότης. Αὐτοὶ (οἱ πλειότεροι κἂν) ἦσαν, ἢ διισχυρίζοντο νὰ ἦναι, ἀπόγονοι τῶν πρώτων ἀρχηγετῶν τῆς Ἰωνικῆς ἀποικίας Ἑλλήνων, τοῦτο διαφέροντες ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ὅτι ἔκδοτοι εἰς τὴν τρυφὴν, κατὰ μίμησιν τῶν Περσῶν, ἦσαν ὅμως ὀξυνούστεροι καὶ πολὺ πλέον πολιτισμένοι παρ' ἐκείνους. Ἐτυράννευε τότε τὴν Χίον ὁ Στράττις (2), καὶ τὴν Μίλητον ὁ Ἱστιαῖος, τὸν ὁποῖον ἔπειτα ὁ Δαρεῖος ἀπατήσας ἐκάλεσεν εἰς τὰ Σοῦσα, ὡς μέλλομεν ἰδεῖν μετ' ὀλίγον.

Ὁ Δαρεῖος, μὴν ἀρκούμενος νὰ δεσπόζῃ τοὺς Ἀσιανοὺς Ἕλληνας ἐβουλήθη νὰ κυριεύσῃ καὶ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα, παρακινούμενος μάλιστα εἰς τοῦτο ἀπὸ τὴν γυναῖκά του Ἄτοσσαν, ἥτις ἐπεθύμει (ὡς ἔλεγε) νὰ ὑπηρετῆται καὶ ἀπὸ Ἀττικὰς καὶ Πελοποννησιακὰς δούλας (3). Ἕνα μόνον δοῦλον ἀρκεῖ νὰ δεσπόζῃ τις, διὰ νὰ ὀρεχθῇ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὅλου τὴν δεσποτείαν.

---

(1) Ἡρόδοτ. III, 90 καὶ 127. — (2) Ὁ αὐτ. IV, 138. — (3) Ὁ αὐτ. III, 134.

Πρὸ τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅμως ἐκςρατείας, ἐςράτευσεν εἰς τοὺς Σκύθας· ἡ ναυτική του δύναμις ἦτον ὅλη ἀπὸ τοὺς Ἴωνας (1) καὶ τοὺς λοιποὺς Ἀσιανοὺς Ἕλληνας. Ἐσυςράτευσαν ἀκολούθως καὶ οἱ Χῖοι, ὡς πλέον δυνατοὶ καὶ πλέον ἔμπειροι τῆς θαλάσσης, καθὼς πρὸ τῆς παρούσης Ἑλληνικῆς ἐπαναςάσεως οἱ Ψύριοι καὶ οἱ Ὑδρεάται ἠναγκάζοντο νὰ ὑπουργῶσι τὸν Σουλτάνον διὰ τὰς μετακομιδὰς, ἐμβαίνοντες πολλάκις καὶ εἰς αὐτά του τὰ πολεμικὰ πλοῖα, ὡς διδάσκαλοι τῶν Τούρκων εἰς τὴν ναυτιλίαν. Ἔτ. πρὸ Χρ. 508.

Ἀλλ' ἡ κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐκςρατεία ἔλαβε τοιοῦτον τέλος, ὥστ' ἤθελ' ἀπολεσθῆν καὶ αὐτὸς ὁ Δαρεῖος, καὶ ἐλευθερωθῆν ὅλον τὸ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του μέρος τῶν Ἑλλήνων, ἐὰν ἔκοπταν τὴν γέφυραν τοῦ Ἴςρου οἱ ταχθέντες νὰ τὴν φυλάσσωσιν Ἴωνες. Τοῦτο τοὺς ἐσυμβούλευσαν οἱ Σκύθαι, καὶ περὶ τούτου νὰ σκεφθῶσι συνηθροίσθησαν οἱ ςρατηγοὶ καὶ τύραννοι τῶν δουλωμένων εἰς τοὺς Πέρσας Ἑλληνικῶν πόλεων. Μόνος ὁ Μιλτιάδης, ὅςις ἔμελλε μετ' ὀλίγα ἔτη νὰ δοξάσῃ τοὺς Ἕλληνας ὅλους εἰς τὸν Μαραθῶνα, τύραννος τότε τῆς Ἑλλησποντικῆς Χερσονήσου, εἶπε γνώμην, νὰ κόψωσι τὴν γέφυραν, καὶ νὰ ἐλευθερώσωσι τὴν Ἰωνίαν· οἱ λοιποὶ, καὶ μάλιςα οἱ τύραννοι τῶν Ἰώνων, ὁ Στράττις τῆς Χίου, ὁ Αἰάκης τῆς Σάμου, καὶ ὁ Λαοδάμας τῆς Φωκαίας, συνεψήφισαν τὴν γνώμην τοῦ Ἱςιαίου, τυράννου τῆς Μιλήτου (2). Οὗτος τοὺς ἐσυμβούλευε λέγων, ὅτι ἡ καταςροφὴ τοῦ Δαρείου ἦτον ἰδία των καταςροφὴ, καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν Ἰώνων ἔμελλε νὰ βλάψῃ πολὺ τῆς Ἰωνίας τοὺς τυράννους· « Νῦν μὲν διὰ Δαρεῖον ἕκαςος αὐτέων τυραννεύει » πόλιος· τῆς Δαρείου δὲ δυνάμιος καταιρεθείσης, οὔτε αὐτὸς » Μιλησίων οἷός τε ἔσεσθαι ἄρχειν, οὔτε ἄλλον οὐδένα οὐδα-

(1) Ἡροδοτ. IV, 89 καὶ 97. — (2) Ὁ αὐτ. IV, 138.

» μῶν· βουλήσεσθαι γὰρ ἑκάστην τῶν πολίων δημοκρατέεσθαι » μᾶλλον ἢ τυραννεύεσθαι (1). » Εἰς ἕνα λόγον τοὺς ἐσυμβούλευεν ὅ,τι ἐξέφρασεν εἰς ἕνα στίχον ὁ Γάλλος Ἀνακρέων,

Nous serons serfs, pour demeurer tyrans,

συμβουλὴν, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησαν καὶ ἀκολουθοῦν πάντοτε οἱ ὀλιγαρχικοί. Καὶ οὗτοι μὲν, ἀντὶ νὰ ἐντρέπωνται τὴν τοιαύτην Λιπαρὰν καὶ μεγάλην δουλείαν (2), τὴν κρίνουν ἄκραν εὐδαιμονίαν· ἡ δὲ τῶν φρονίμων καὶ δικαίων ἀνδρῶν περὶ αὐτῶν κρίσις, εἶναι ἡ αὐτὴ καὶ ἡ κριθεῖσα, ἀπὸ τοὺς Σκύθας τότε ὅτε ἔμαθαν, ὅτι οἱ Ἴωνες δὲν ἔκοψαν τὴν γέφυραν, « Ὡς δούλων » Ἰώνων τὸν λόγον ποιεύμενοι, ἀνδράποδα φιλοδέσποτά » φασι εἶναι, καὶ ἄδρηστα μάλιστα (3).

Ἐχρεώστει λοιπὸν ὁ Δαρεῖος τὴν σωτηρίαν του εἰς τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἱστιαίου, κ' ἐφάνη εὐγνώμων εἰς τὸν εὐεργέτην, κατὰ τὴν εὐγνωμοσύνην ὅμως τῶν τυράννων. Ἀφοῦ τὸν ὕψωσε πολὺ, ὑποπτευόμενος αὐτὸν ὡς φιλοπράγμονα (intrigant), τὸν ἐπροσκάλεσεν εἰς τὰ Σοῦσα, νὰ τὸν ἔχῃ (ἔλεγε) σύμβουλον καὶ ὁμοτράπεζον ὡς ἄνδρα συνετὸν καὶ φίλον (4). Καὶ ὁ ὀξύνους Ἕλλην ἐπαγιδεύθη ἀπὸ τὸν βάρβαρον δεσπότην, ὅστις τὸν ἐκάλει μὲ σκοπὸν νὰ μὴ τὸν συγχωρήσῃ πλέον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἰωνίαν.

Εἰς τόπον τοῦ Ἱστιαίου ἔμεινεν εἰς τὴν Μίλητον τύραννος ὁ ἐξάδελφος καὶ γαμβρὸς αὐτοῦ Ἀρισταγόρας. Οὗτος καταρχὰς

---

(1) Ἡροδοτ. IV, 137. —— (2) Ἀῤῥιαν. Διατρ. Ἐπικτ. IV, ά, 40, 55, σελ. 237-239. —— (3) Ἡρόδοτ. IV, 142. —— (4) « Ἀνὴρ φίλος, συνετός τε καὶ εὔνοος... ἑπόμενός μοι ἐς Σοῦσα, » ἔχε τάπερ ἂν ἐγὼ ἔχω, ἐμός τε σύσσιτος ἐὼν καὶ σύμβουλος » Ἡροδοτ. V, 24.

ἐδείχθη πιςὸς εἰς τοὺς Πέρσας, ὥςε καὶ νὰ τοὺς παρακινήσῃ νὰ στείλωσι στόλον κατὰ τῆς νήσου Νάξου, ταρασσομένης τότε ἀπὸ ςάσεις, καὶ δίδων εἰς αὐτοὺς ἐλπίδας, ν' ἀποκτήσωσι μετὰ τὴν Νάξον καὶ τὰς λοιπὰς Κυκλάδας, καὶ αὐτὴν τὴν Εὔβοιαν, καὶ συνεξέπλευσε μὲ τὸν Μεγαβάτην, ναύαρχον τῶν Περσῶν, εἰς τὰ Καύκασα (1) λιμένα τῆς Χίου, κ' ἐκεῖθεν εἰς τὴν Νάξον. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ κινηθεὶς ἀπὸ διαφορὰν πρὸς τὸν Μεγαβάτην, ἔγινε πάλιν αὐτὸς αἴτιος ν' ἀποτύχῃ τὸ ποθούμενον ἡ ἐκςρατεία, γνωςοποιήσας κρυφίως εἰς τοὺς Ναξίους τὴν ἐπιβουλήν. Φοβηθεὶς μετὰ ταῦτα τὴν ὀργὴν τοῦ Δαρείου, ὄχι μόνον ἀπεςάτησε προφανῶς, ἀλλ' ἐκίνησε καὶ ὅλην τὴν Ἰωνίαν εἰς ἀπόςασιν, 503.
μὲ πρόφασιν νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς Ἴωνας, τὸ δὲ ἀληθὲς, νὰ καταςαθῇ αὐτὸς βασιλεὺς τῆς Μιλήτου (2), καὶ καθεξῆς ὅλων τῶν Ἀσιανῶν Ἑλλήνων, ἀνεξάρτητος. Ἀπὸ τοὺς τυράννους τῶν ἄλλων ἀποικιῶν, ἄλλους ἠπάτησε κ' ἔσυρεν εἰς συμμαχίαν, καὶ ἄλλους ἔκαμε νὰ διωχθῶσιν ἢ καὶ νὰ φονευθῶσιν ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων, εἰς τοὺς ὁποίους ὅλους ὑπέσχετο ἐλευθερίαν καὶ ἰσονομίαν. Ὅλα ταῦτα ἐγίνοντο μὲ συμβουλὰς τοῦ πενθεροῦ του Ἱςιαίου, πεμπομένας κρυφίως ἀπὸ τὰ Σοῦσα. Μόνος ὁ ἱςορικὸς Ἑκαταῖος ὁ Μιλήσιος ἐσυμβούλευε τοὺς συμπολίτας του νὰ μένωσιν ἥσυχοι, φοβούμενος τὴν μεγάλην δύναμιν τῶν Περσῶν (3), καὶ προκρίνων ἴσως νὰ δεσπόζεται ἡ πατρίς του ἀπὸ δεσπότην μωρὸν, ἀλλὰ μακρυσμένον κἂν ἀπὸ τὴν Ἰωνίαν, παρὰ νὰ βλέπῃ καὶ νὰ ὑποφέρῃ παρόντας πανουργοτέρους ὁμογενεῖς δεσπότας.

Ἔτ. πρὸ Χρ.

Δὲν ἀμέλησεν ὁ Ἀριςαγόρας νὰ ὑπάγῃ καὶ εἰς τὴν Σπάρτην, νὰ ζητήσῃ βοήθειαν· κ' ἤθελ' ἀπατήσειν τὸν τότε βασιλεύοντα

---

(1) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 12. — (2) Ἡροδοτ. V, 30, 35-38. — (3) Ὁ αὐτ. V, 36, VI, 75.

Κλεομένην, ἄνθρωπον ἀνόητον, μὲ πολλῶν ἀργυρίων ὑπόσχεσιν, ἂν τὸ ἐνναετὲς κοράσιον τοῦ Κλεομένους, ἡ Γοργὼ, εὑρισκομένη παροῦσα, καὶ βλέπουσα τὸν πατέρα της εἰς κίνδυνον ἀπάτης, δὲν ἐφώναζε, *Πάτερ, νὰ σὲ φθείρῃ μέλλει ὁ ξένος, ἂν δὲν τὸν ἀποφύγῃς πάραυτα* (1).

Ἀναχωρήσας ἄπρακτος ἀπὸ τὴν Σπάρτην ὁ Ἀρισταγόρας, ὑπῆγεν εἰς τὰς Ἀθήνας, κατ᾽ ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὅτε ἐλευθερώθησαν ἀπὸ τὴν τυραννίαν, διώξαντες τοὺς Πεισιστρατίδας οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ κατέπεισε τοὺς μὲν Ἀθηναίους νὰ στείλωσιν εἰς τὴν Ἰωνίαν εἴκοσι πλοῖα, τοὺς Ἐρετριέας δὲ τῆς Εὐβοίας, πέντε (2). Εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν ἔστειλε καὶ εἰς τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀρχήτερα μετακομίσειν ὁ Δαρεῖος εἰς τὴν Φρυγίαν Παίονας, καὶ τοὺς ἀπεστάτισεν. Ἀφοῦ οἱ Παίονες, διωκόμενοι ἀπὸ τοὺς Πέρσας, κατέβησαν εἰς τὴν θάλασσαν μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των, τοὺς ἐπῆραν οἱ Χῖοι εἰς τὰ πλοῖά των, καὶ τοὺς ἔφεραν εἰς τὴν Χίον, ἔπειτα τοὺς ἐπέρασαν εἰς τὴν Λέσβον, ὅθεν ἐσώθησαν εἰς τὴν Παιονίαν (3).

Οἱ Ἴωνες μὲ τοὺς συμμάχους των ἀνέβησαν εἰς τὰς Σάρδεις, αἱ ὁποῖαι ἐξ αἰτίας των ἐπυρπολήθησαν ὁμοῦ μὲ τὸν ναὸν τῆς ἐπιχωρίου θεοῦ καὶ προστάτιδος τῶν Σάρδεων, τῆς Κυβήβης (4)·

---

(1) « Πάτερ, διαφθερέει σε ὁ ξεῖνος, ἢν μὴ ἀποστὰς ἴῃς. » Ἡροδοτ. V, 42, καὶ 51. Ἄλλο τῆς Γοργοῦς ταύτης νόημα, τὸ ὁποῖον φανερόνει ἐνταυτῷ καὶ τὴν σύνεσιν τοῦ ἀνήλικος κορασίου, καὶ τὴν Ἰωνικὴν τρυφὴν τοῦ Ἀρισταγόρου, εἶναι τὸ ἱστορούμενον ἀπὸ τὸν Πλούταρχον. Μίαν τῶν ἡμερῶν, βλέπουσα τὸν Ἀρισταγόραν ὑποδενόμενον τὰ ὑποδήματα ἀπὸ δούλου χεῖρας, ἔδραμε πρὸς τὸν πατέρα της φωνάζουσα, « Πάτερ, ὁ ξένος χεῖρας οὐκ ἔχει. » (Πλουτάρχ. τομ. I, σελ. 966, ἔκδ. Wyttenb.). ═══ (2) Ἡρόδοτ. V, 55, 97, 99. ═══ (3) Ὁ αὐτ. V, 98. ═══ (4) Ἡ Κυβήβη εἶν᾽ ἡ αὐτὴ καὶ ἡ ἀνωτέρω (σελ. 29-30) Κυβέλη, γυνὴ τοῦ Κρόνου· οἱ ἱερεῖς της, ὀνομαζόμενοι Κουρῆτες, ἔπρεπε νὰ ἦναι εὐνοῦχοι, ἢ νὰ εὐνουχίζωνται

ὅθεν ἔλαβαν ἔπειτα ἀφορμὴν ἀπολογίας οἱ Πέρσαι καίοντες τοὺς ναοὺς τῆς Ἑλλάδος (1).

Ὁ Ἐμπρησμὸς τῶν Σάρδεων ἐπαρώργισε τὸν Δαρεῖον τόσον, ὥςε ἀπεφάσισε νὰ πολεμήσῃ κατακράτος τοὺς Ἴωνας· καὶ ὁ πρῶτος οὗτος πόλεμος ἔδειξε καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας λαμπρούς, ἀλλὰ δυςυχεῖς, ἀγῶνας τῶν Χίων.

Οἱ Ἴωνες, βλέποντες τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον ἐσυναθροίσθησαν εἰς τὸ Πανιώνιον, καὶ μὲ κοινὴν βουλὴν ἐψήφισαν νὰ ἑνώσωσι καὶ τὰς πεζικὰς καὶ τὰς ναυτικάς των δυνάμεις εἰς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον, τὸν ὁποῖον μετ' ὀλίγα ἔτη ἔμελλε νὰ διαδεχθῇ ὁ Μαραθώνιος πόλεμος.

Ἰδοὺ ποῖαι καὶ πόσαι ἦσαν τῶν Ἰωνικῶν ἀποικιῶν αἱ ναυτικαὶ δυνάμεις, κατὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τοῦ Ἡροδότου (2).

Οἱ Χῖοι ἔδωκαν τριήρεις.	100,
οἱ Μιλήσιοι.	80,
οἱ Σάμιοι.	60,
οἱ Τήϊοι.	17,
οἱ Πριηνεῖς.	12,
οἱ Ἐρυθραῖοι.	8,
οἱ Μυούσιοι.	3,
οἱ Φωκαεῖς.	3,
	283.
Ἔλαβαν καὶ βοήθειαν ἀπὸ τοὺς Λεσβίους. .	70,
	353.

πρὸ τῆς ἱερατείας των. Ἐγνώσθη ἐσχάτως, ὅτι τὰ γενέθλιά της εἶναι ἀπὸ τὴν Ἰνδίαν, ὅπου ἡ θεὰ Πρακρίτη, ἔχει ὅλα τὰ σύμβολα τῆς Κυβέλης· καὶ τὸ πλέον ἀξιοσημείωτον, ὅτι καὶ τὸ Κοῦρτα εἰς τὴν ὀνομαζομένην Σανσκρήτην γλῶσσαν σημαίνει Εὐνοῦχον. Ἴδε *Bibliothec. classic.* London, 1828, λέξ. Cybele.

(1) Ἡρόδοτ. V, 100-102. — (2) Ὁ αὐτ. VI, 8.

Ἐσυνείσφερε λοιπὸν εἰς τὴν ναυτικὴν τῶν Ἰωνικῶν πόλεων δύναμιν μόνη ἡ Χίος ὑπὲρ τὸ ἓν τρίτον.

Μὲ τοὺς Πέρσας δὲ συνεςράτευαν, ἐπιςρέψαντες, καὶ οἱ διωχθέντες ἀπὸ τὸν Ἀριςαγόραν (1) τύραννοι τῶν Ἰωνικῶν ἀποικιῶν. Τούτους ἔβαλαν, πρὶν ἀρχίσωσι τὸν πόλεμον, οἱ Πέρσαι μεσίτας πρὸς τοὺς ςρατηγοὺς καὶ ναυάρχους τῶν Ἰώνων, ὑποσχόμενοι νὰ τοὺς συγχωρήσῃ τὴν ἀποςασίαν ὁ Δαρεῖος, καὶ νὰ τοὺς ἀφήσῃ εἰς τὴν προτέραν κατάςασιν, ἂν ὑποταχθῶσι χωρὶς πόλεμον· καὶ οἱ μεσῖται ἔπραξαν μὲ μεγάλην προθυμίαν τὴν προδοτικὴν ταύτην μεσιτείαν, μὲ ἐλπίδα νὰ ἀνακτήσωσι τὴν προτέραν ἐξουσίαν ὁ καθεῖς εἰς τὴν πατρίδα του. Οἱ Ἴωνες συνειθισμένοι πρὸ πολλοῦ εἰς τὴν Ἀσιανὴν τρυφὴν, βαρημένοι καὶ ἀπὸ μόνην τὴν παρασκευὴν τοῦ πολέμου, ἀπατημένοι ἀπὸ τὴν μεσιτείαν, ἢ καὶ φοβούμενοι τὰ ἐνδεχόμενα δεινότερα κακὰ, ἐδιχονόησαν, ἀπείθησαν καὶ ἐσκόρπισαν τὰς δυνάμεις των πρὸ τοῦ πολέμου (2).

Πρῶται ἀνεχώρησαν τῶν Σαμίων αἱ τριήρεις, πλὴν ἕνδεκα, τῶν ὁποίων οἱ ναύαρχοι δὲν ἠθέλησαν νὰ προδώσωσι τὴν κοινὴν ἐλευθερίαν. Μετὰ τοὺς Σαμίους ἔφυγαν αἱ ἑβδομήκοντα τριήρεις τῶν Λεσβίων, καὶ μετὰ τοὺς Λεσβίους ἄλλαι Ἰωνικαὶ πολλαί. Μόνοι οἱ Χῖοι, μὴ θέλοντες (λέγει ὁ Ἡρόδοτος) νὰ μιμηθῶσι τὴν ἀνανδρίαν τῶν λοιπῶν (3), ἔμειναν μὲ τὰ ἑκατὸν αὐτῶν πλοῖα, τῶν ὁποίων καθὲν ἔφερε τεσσαράκοντα πολίτας διαλεκτοὺς Χίους.

Ἀλλὰ τί ἐδύναντο νὰ πράξωσιν οἱ Χῖοι μὲ τὰς ἑκατὸν αὐτῶν τριήρεις, συνωδευμένας μὲ μόλις ἑκατὸν ἄλλας τῶν λοιπῶν

(1) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 91. — (2) Ἡρόδοτ. VI, 9-12. — (3) « Οὐκ ἐδικαίευν γενέσθαι τοῖσι κακοῖσι αὐτέων ὁμοῖοι. » Ἡρόδοτ. VI, 13-15.

Ἰώνων, ἐναντίον εἰς ἑξακοσίας τῶν Περσῶν; Ἐπολέμησαν ἀνδρείως, καὶ ἐκυρίευσαν πολλὰ πλοῖα τῶν βαρβάρων, ἀλλ' ἔχασαν αὐτοὶ ἴδιά των πλειότερα, ἄλλα ἀναγκασθέντες ν' ἀφήσωσιν εἰς τοὺς ἐχθροὺς, καὶ ἄλλα ῥήξαντες ἑκουσίως εἰς τὰ ξερὰ πρὸς τὴν Μυκάλην. Ὅσοι ἐσώθησαν ἀπὸ τὰ τελευταῖα τοῦτα, ἐκίνησαν πεζοὶ νὰ ὑπάγωσιν εἰς Χίον διὰ τῆς Ἐφέσου, ὅπου τοὺς ἐπρόσμενεν ἄλλη συμφορά. Ἔτ. πρὸ Χρ.

Ἔτυχε κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας νὰ ἑορτάζωσι τῶν Ἐφεσίων αἱ γυναῖκες τὰ Θεσμοφόρια, ἑορτὴν, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἐσυγχωρεῖτο ἀνδρῶν εἴσοδος. Οἱ σωθέντες ἀπὸ τὴν ναυμαχίαν Χῖοι ἐμβῆκαν τὴν νύκτα εἰς τὴν Ἔφεσον, ὅπου δὲν ἦτον ἀκόμη γνωςὴ ἡ δυςυχία των. Καὶ οἱ Ἐφέσιοι, νομίσαντες αὐτοὺς ληςὰς ἐρχομένους νὰ ἁρπάσωσι τὰς γυναῖκάς των, συνδραμόντες ὅλοι, κατέκοψαν τοὺς δυςυχεῖς Χίους (1). Δὲν ἤρκει τοῦτο, ἀλλ' ἦλθε μετὰ τὴν ναυμαχίαν καὶ ὁ Ἱςιαῖος (ἐπιςρέψας, ὡς θέλομεν ἰδεῖν μετ' ὀλίγον, ἀπὸ τὴν Περσίαν) καὶ τοὺς ἐπολέμησε διὰ θαλάσσης.

Ὅλων τούτων τῶν ἐπαλλήλων συμφορῶν προεφάνησαν, λέγει ὁ Ἡρόδοτος (μὲ τὴν συνήθη τῶν ἀρχαίων δεισιδαιμονίαν) ἐκ θεοῦ σημεῖα εἰς τοὺς Χίους μεγάλα τὰ ἑξῆς. Ἀπὸ ἑκατὸν νέους τοὺς ὁποίους ἔςειλαν χορὸν εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς Δήλου, δύο μόνοι ἐπέςρεψαν· οἱ λοιποὶ ἐφθάρησαν ἀπὸ λοιμικὴν νόσον. Μικρὸν πρὸ τῆς ναυμαχίας, ἑκατὸν εἴκοσι παιδάρια διδασκόμενα γράμματα, κατεπλάκωσε, πλὴν ἑνὸς, ἡ πτῶσις τῆς ςέγης τοῦ σχολείου (2).

Μετὰ τὴν ναυμαχίαν, οἱ Πέρσαι ἐπολιόρκησαν διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης τὴν Μίλητον, τὴν ἐπῆραν καὶ τὴν ἐρήμωσαν ἀπὸ τοὺς κατοίκους, μετοικίσαντες, ὅσους δὲν ἐφόνευσαν, εἰς τὴν 498.

(1) Ἡρόδοτ. VI, 9 καὶ 16. —— (2) Ὁ αὐτ. VI, 27.

Ἐρυθρὰν θάλασσαν (1). Εἰς τὴν ἅλωσιν ταύτην δὲν εὑρέθη ὁ Ἀριςαγόρας, διότι, ἀφοῦ ἐτάραξε τὴν Ἰωνίαν, διὰ τὰ ἴδιά του συμφέροντα, εἶχε φύγειν μὲ πολλοὺς ἄλλους φίλους του τὴν Μίλητον, ἀφήσας ἐπίτροπόν του τὸν Πυθαγόραν, καὶ ὑπῆγε νὰ κτίσῃ νέαν πόλιν καὶ νέον τυραννεῖον (καταφύγιον, ἂν ἀπολεσθῇ ἡ Μίλητος) εἰς τὴν Θράκην, ὅπου ἐφονεύθη πολεμῶν τοὺς Θρᾷκας (2). Πιθανὸν ὅτι συνήργησαν μὲ τοὺς Πέρσας εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Μιλήτου καὶ ἐσωτερικοὶ προδόται ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους Μιλήσιοι· ἴσως αὐτὸς ὁ Πυθαγόρας, ἴσως ὁ περιβόητος Κιλλίκων, τοῦ ὁποίου τὄνομα μᾶς ἐφύλαξεν ἡ ἱςορία, χωρὶς ὅμως χρόνου σημείωσιν (3).

Πρὸ τῆς ναυμαχίας εἶχ' ἐλθεῖν ἀπὸ τὰ Σοῦσα εἰς τὰς Σάρδεις καὶ ὁ πενθερὸς τοῦ Ἀριςαγόρου Ἱστιαῖος, ἀπατήσας τὸν Δαρεῖον μὲ ὑπόσχεσιν νὰ ἡσυχάσῃ τὰς ταραχὰς τῆς Ἰωνίας. Ἀπὸ τὰς Σάρδεις ἐπέρασεν εἰς τὴν Χίον, ὅπου οἱ Χῖοι τὸν ἐδέσμευσαν ὡς φίλον τοῦ Δαρείου, ἔπειτα τὸν ἔλυσαν, ἀφοῦ τοὺς ἐπληροφόρησε τὸ ἐναντίον, καὶ τὸν ἐπέρασαν εἰς τὴν Μίλητον. Μὴ συγχωρούμενος ἀπὸ τοὺς Μιλησίους νὰ μείνῃ ἐκεῖ, ἐπέςρεψε πάλιν εἰς τὴν Χίον, καὶ ἐζήτει πλοῖα ἀπὸ τοὺς Χίους. Ἀποτυχὼν καὶ τούτου, διέβη εἰς τὴν Μιτυλήνην, ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς Μιτυληναίους πλοῖα· ἐπέρασε πρῶτον εἰς τὸ Βυζάντιον (4), ἔπειτα πάλιν εἰς τὴν Χίον, ὅπου μὴ θέλοντας νὰ τὸν δεχθῶσιν ἐπολέμησε τοὺς Χίους εἰς τὰ λεγόμενα Κοῖλα τῆς Χίου (5) μὲ τόσον μεγάλην αὐτῶν φθοράν, ὅσον ἦσαν ἐξασθενισμένοι ἀπὸ

(1) Ἡρόδοτ. VI, 18-20. ═══ (2) Ὁ αὐτ. V, 124.-126. Θουκυδίδ. IV, 102. ═══ (3) « Κιλλίκων (λέγει ὁ Ἡσύχιος), προδότης οὕτως » ἐπωνόμαζετο, Ἀχαιὸς μὲν τοὔνομα, Κιλλίκων δὲ ἐπικαλούμενος, » ὃς Μίλητον προέδωκε τοῖς βασιλέως ςρατηγοῖς. » ═══ (4) Ἡρόδοτ. V, 106-109, VI, 1-5. ═══ (5) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 12-13.

τὴν πρὸ μικροῦ κατὰ Περσῶν ναυμαχίαν (1). Ἀπὸ τὴν Χίον ἔπλευσεν εἰς τὴν Θάσον, νῆσον πλουσιωτάτην (2), καὶ μὴ δυνάμενος νὰ τὴν ὑποτάξῃ, ἐγύρισε πάλιν εἰς τὴν Μιτυλήνην· ὅπου μὴν ἔχων ἀρκετὰς τροφὰς διὰ τὸ ςράτευμά του, ἐπέρασεν εἰς τὴν καταντικρὺ ξηρὰν, νὰ θερίσῃ τὰ σιτάρια τοῦ Ἀταρνέως (3), καὶ τῶν περιπολίων, ὅσων ἐκρατοῦσαν ἀκόμη οἱ Χῖοι. Ἐκεῖ πολεμηθεὶς ἀπὸ τὸν Ἅρπαγον, ςρατηγὸν τοῦ Δαρείου, ἀφοῦ ἔχασε μέγα μέρος τῶν ἰδίων, ἐπιάσθη καὶ αὐτὸς ζῶν καὶ ἀπεκεφαλίσθη. Ἡ κεφαλή του, ταριχευμένη, ἐςάλη εἰς τὸν Δαρεῖον (ἀπαράλλακτα, ὡς πέμπουν σήμερον εἰς τὸν Σουλτάνον τὰς κεφαλὰς τῶν ἐχθρῶν οἱ σατράπαι), τὴν ὁποίαν ὅμως ὁ Δαρεῖος, λυπηθεὶς τὸν θάνατον τοῦ Ἱςιαίου, ἐπρόςαξε νὰ θάψωσιν ἐντίμως (4). Ἔτ. πρὸ Χρ. 497.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Μιλήτου ἐκυρίευσαν οἱ Πέρσαι καὶ ἄλλας πόλεις τῆς ξηρᾶς, καὶ νήσους, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο, μετὰ τόσας δυςυχίας, καὶ ἡ Χίος. Εἰς πολλὰς νήσους ἐμεταχειρίζοντο τὴν σαγήνευσιν, τρόπον κυριεύσεως τοιοῦτον, ὥστε δέν των ἔφευγε κάνεῖς ἀπὸ τοὺς κατοίκους. Ἀπὸ τὴν πάνδημον ταύτην αἰχμαλωσίαν εὐνούχιζαν τὰ ὡραιότερα μειράκια, καὶ τὰ ἔςελλαν ὁμοῦ μὲ τὰ πλέον εὔμορφα κοράσια εἰς τὸν βασιλέα (5). Εἰς τοὺς λοιποὺς, ὅσους ἀφῆκε ζῶντας ἡ βία τοῦ πολέμου, ἢ ἡ προλαβοῦσα ἑκούσιος ὑποταγὴ, ἔταξαν οἱ Πέρσαι φόρους

(1) Ἡρόδοτ. VI, 26-27. —— (2) Ὁ αὐτ. VI, 46-47. —— (3) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 85-86. —— (4) Ἡρόδοτ. VI, 28-30. —— (5) Ὁ αὐτ. αὐτ. 31-32. Σαγηνεύω κυρίως σημαίνει τὸ Ὀψαρεύω μὲ σαγήνην (pêcher à la Seine), καὶ μεταφορικῶς τὸ Traquer τῶν Γάλλων, γινόμενον οὕτως. Ἔςεναν μακρὸν χορὸν ἀνθρώπων, κρατουμένων ἀπὸ τὰς χεῖρας ὁλόγυρα, εἰς τρόπον ὥςε τίποτε ἀπὸ τὰ εὑρισκόμενα ἐντὸς τοῦ γύρου, ἄνθρωπος ἢ θηρίον, δὲν ἐδύνατο νὰ ἀποφύγῃ.

Ἔτ. πρὸ Χρ. 495. ὡρισμένους καὶ διοικητὰς φορολόγους, καὶ ἡσύχασαν τὸ φαινόμενον τοὺς Ἴωνας.

Ἐδῶ ὁ ἁπλοῦς Ἡρόδοτος ἱστορεῖ πρᾶγμα ἀληθῶς παράξενον, ἂν ἦτον, ὡς τὸ ἔκρινε, τοιοῦτον. Ἀφοῦ (λέγει) ἔλαβε τέλος ὁ Ἰωνικὸς πόλεμος, ἔστειλεν ὁ Δαρεῖος στρατηγὸν αὐτοκράτορα τὸν Μαρδόνιον μὲ δυνάμεις πεζικὰς καὶ ναυτικὰς μεγάλας, κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον, εἰς καταστροφὴν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Ἐρετριέων (ἀπὸ τοὺς ὁποίους βοηθούμενοι οἱ Ἴωνες ἀπεστάτησαν τὸ πρῶτον, καὶ ἔκαυσαν καὶ τὰς Σάρδεις), τὸ δὲ ἀληθὲς, νὰ ὑποτάξῃ ὅσας πόλεις Ἑλληνικὰς καὶ βαρβάρους ἐδύνατο. Ὁ Μαρδόνιος, διαβαίνων τὴν Ἰωνίαν, κατήργησε τοὺς τυράννους ὅλους τῶν Ἰωνικῶν πόλεων, κ' ἔδωκ' εἰς αὐτὰς δημοκρατικὴν πολιτείαν. Τοῦτο ἀπορεῖ καὶ θαυμάζει ὁ καλὸς Ἡρόδοτος· « Μέγιστον θῶυμα ἐρέω.... τοὺς γὰρ τυράννους τῶν Ἰώνων » καταπαύσας πάντας ὁ Μαρδόνιος, δημοκρατίας κατίστα ἐς » τὰς πόλιας » (1).

Μόνη θαυμασμοῦ ἀξία ἤθελ' εἶσθαι τοῦ Δαρείου ἢ τοῦ στρατηγοῦ Μαρδονίου ἡ πανουργία, ἂν δὲν ἦτο κοινὴ εἰς ὅλους τοὺς δεσπότας, νὰ προσράπτωσι δηλαδὴ τῆς ἀλώπεκος, ὅπου δὲν ἀρκεῖ τοῦ Λέοντος τὸ δέρμα. Εἰς τὸν Μαρδόνιον, ἕτοιμον νὰ περάσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην, δὲν ἐσύμφερε κατ' οὐδένα τρόπον ν' ἀφήσῃ ὄπισθέν του ἀπαρηγορήτους τοὺς Ἴωνας, νεωστὶ δουλωμένους, καὶ ἐρεθισμένους, δι' ὅσα ἔπαθαν κακὰ, εἰς τὴν κατὰ τῶν Περσῶν ἐκδίκησιν· εἰς τὴν ὁποίαν πιθανὸν ὅτι ἤθελαν τοὺς διεγείρειν πάλιν καὶ βοηθήσειν αὐτοί των οἱ τύραννοι· ἢ καὶ αὐτοὶ οἱ κτίσται καὶ πατέρες των Ἀθηναῖοι· ἔδειξαν οὗτοι τόσην λύπην, ὅτε ἴδαν εἰς τὰ θέατρον δραματισμένην τὴν ἅλωσιν τῆς Μιλήτου ἀπὸ τὸν τραγῳδὸν Φρύνιχον, ὥστε νὰ τὸν ζημιώσωσι χιλίας

(1) Ἡρόδοτ. VI, 43.

δραχμὰς, μὲ προςαγὴν νὰ μὴ τὴν δραματίσῃ καὶ δεύτερον (1).

Πρόσθες, ὅτι ἂν ἦτον εἰλικρινὴς ἡ συγχωρημένη ἀπὸ τὸν Μαρδόνιον δημοκρατία, οἱ Ἴωνες δὲν ἤθελαν ἀργήσειν νὰ καταςαθῶσι φοβεροὶ εἰς τοὺς Πέρσας. Τοῦτο ἔχει ἴδιον ἡ ἐλευθερία καλὸν, ὅτι ὄχι μόνον εἶναι πολύκαρπος, ὡς τὸ παρετήρησε καὶ αὐτὸς ὁ Ἡρόδοτος (2), ἀλλὰ καὶ ταχύκαρπος, ὡς τὸ ἔδειξεν εἰς τοὺς χρόνους μας τῶν Ἀγγλαμερικανῶν ἡ πολιτεία. ; Τί ἔκαμε λοιπὸν ὁ πονηρὸς Μαρδόνιος; Κατέλυσε τοὺς παλαιοὺς τῶν Ἰώνων Προεςῶτας ἢ Τυράννους, πλέον μισητοὺς εἰς τοὺς Πέρσας, ὡς αἰτίους τῆς ἀποςασίας, παρὰ εἰς αὐτοὺς τοὺς Ἴωνας, κ' ἔβαλεν εἰς τόπον αὐτῶν ἄλλους, ὅσους ἐγνώριζεν ἐπιτηδείους ὑποκριτὰς νὰ παίζωσι τὸ δρᾶμα τῆς ἐλευθερίας (3), ἕως νὰ λάβῃ καιρὸν αὐτὸς νὰ κατορθώσῃ ὅσα ἐμελέτα εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἔπειτα, οὐδὲ φαίνετ' ἀληθὲς, ὅτι κατήργησεν ὅλους τοὺς τυράννους, ἐπειδὴ ἀφῆκεν ἀκόμη τὸν Στράττιν εἰς τὴν Χίον, καὶ τὸν Αἰάκην εἰς τὴν Σάμον (4).

Δυσαρεστούμενος ὁ Δαρεῖος εἰς τὴν ςρατηγίαν τοῦ Μαρδονίου, διὰ δυςυχήματα τινὰ τῆς ἐκςρατείας εἰς τὴν ξηρὰν καὶ

---

(1) Ἡρόδοτ. VI, 21. ═══ (2) « Δηλοῖ δὲ οὐ κατ' ἓν μοῦνον ἀλλὰ » πανταχῇ ἡ ἰσηγορίη ὡς ἔςι χρῆμα σπουδαῖον, εἰ καὶ Ἀθηναῖοι, » τυραννευόμενοι μὲν, οὐδαμῶν τῶν σφέας περιοικεόντων ἔσαν τὰ » πολέμια ἀμείνους, ἀπαλλαχθέντες δὲ τυράννων, μακρῷ πρῶτοι » ἐγένοντο· δηλοῖ ὦν ταῦτα ὅτι κατεχόμενοι μὲν ἐθελοκάκεον, ὡς » δεσπότῃ ἐργαζόμενοι· ἐλευθερωθέντων δὲ, αὐτὸς ἕκαςος ἑωυτῷ προὐθυμέετο κατεργάζεσθαι. » Ὁ αὐτ. V, 78. ═══ (3) Καὶ ἀφοῦ ἐμονάρχησεν ὁ Ναπολέων, ἀφῆκε διὰ πολὺν καιρὸν ἀκόμη τὄνομα τῆς Πολιτείας (République) ἐπιγραμμένον εἰς τὰ νομίσματα, εἰς τὰς δημοσίους οἰκοδομὰς, καὶ εἰς τὰ συμβόλαια. ═══ (4) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 89, καὶ κατωτέρ. σελ. 102.

Ἔτ. πρὸ Χρ. 492. εἰς τὴν θάλασαν, ἔστειλεν εἰς τόπον αὐτοῦ νέους ἄλλους στρατηγοὺς, τὸν Δᾶτιν καὶ τὸν Ἀρταφέρνην, παραγγέλλων πάλιν τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τῆς Ἐρετρίας εἰς τὴν Εὔβοιαν (1).

490. Ἀφοῦ οὗτοι ἠχμαλώτισαν τὴν Ἐρετρίαν καὶ τὴν Κάρυστον,
489. καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Νάξον, ἀπέβησαν καὶ εἰς τὸν Μαραθῶνα τῆς Ἀττικῆς, ὅπου ἐπολέμησαν τὸν ἀείμνηστον ἐκεῖνον πόλεμον, τόσον αἰσχρότερον εἰς τοὺς βαρβάρους ὅσον ἐχρημάτισ' ἐνδοξότερος διὰ τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι πρὸς τόσας μυριάδας βαρβάρων, δὲν εἶχαν συμμάχους παρὰ μόνους τοὺς Πλαταιεῖς. Αἱ Ἰωνικαὶ ἀποικίαι, καὶ ἐξαιρέτως οἱ Χῖοι, οἱ μὲ ἑκατὸν πλοῖα ναυμαχήσαντες πρὸ ὀλίγων ἐτῶν πρὸς τοὺς Πέρσας, ἦσαν τότε δουλωμένοι, καὶ ἀντὶ νὰ δράμωσιν εἰς βοήθειαν τῶν ἰδίων προγόνων ἠναγκάζοντο ἢ νὰ μένωσιν ἥσυχοι, ἢ νὰ ἑνώσωσιν ὅσον εἶχαν ἀκόμη ναυτικὸν, μὲ τὰς ναυτικὰς μεγάλας τῶν Περσῶν δυνάμεις, ὡς ἠναγκάσθησαν ἔπειτα νὰ πράξωσι καὶ αὐτοὶ, καὶ αἱ λοιπαὶ τῶν Ἑλλήνων ἀποικίαι, ὅτε ἦλθ' εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Ξέρξης (2). Τῶν Λακεδαιμονίων ἡ βοήθεια, δισχίλιοι στρατιῶται, δὲν ἔφθασεν εἰς τὸν Μαραθῶνα, πλὴν μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ πολέμου, καὶ ἀφοῦ οἱ περισωθέντες βάρβαροι ἔφυγαν μὲ τὰ πλοῖά των (3).

Μόλις ὁ Δαρεῖος ἤκουσε τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην καταστροφὴν καὶ ἀνεκομβώθη εἰς ἑτοιμασίας ἀγώνων μεγαλητέρων κατὰ τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ὁ θάνατος ἔφθασε νὰ κόψῃ καὶ τὰς ἑτοιμασίας καὶ τὰς βουλάς του (4).

485. Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν υἱός του, Ξέρξης, δὲν εἶχε πολλὴν ὄρεξιν νὰ κινήσῃ νέον πόλεμον· τὸν ἔπεισαν ὅμως νὰ πολεμήσῃ τοὺς

---

(1) Ἡροδοτ. VI, 45 καὶ 94. ═══ (2). Ὁ αὐτ. VII, 90-96. ═══ (3) Ὁ αὐτ. VI, 106, 108, 115. ═══ (4) Ἡροδοτ. VII, 4.

Ἕλληνας ἐξ ἑνὸς μέρους ὁ Μαρδόνιος, διότι ἐπεθύμει νὰ ἐπιςρέψῃ πάλιν ςρατηγὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα· καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, δύο γένη ἐπίσημα, τῶν Πεισιςρατιδῶν τῆς Ἀττικῆς, καὶ τῶν Ἀλευαδῶν (1) τῆς Θεσσαλίας, οἱ μὲν Πεισιςρατίδαι, ἐκδικούμενοι κατὰ τῆς πατρίδος τὴν ἔξωσιν τοῦ Πεισιςράτου, οἱ δὲ Ἀλευάδαι (ἀπόγονοι καὶ αὐτοὶ τυράννων), προκρίνοντες νὰ προδώσωσι τὴν πατρίδα εἰς τὸν βάρβαρον (2), ὡς τὴν ἐπρόδοσαν μετέπειτα καὶ εἰς τὸν Μακεδόνα Φίλιππον (3), παρὰ νὰ ἰσονομῶσι μὲ τοὺς Θεσσαλούς. Οὐδ' οἱ Ἀλκμαιωνίδαι, ἄλλο γένος ἐπίσημον τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τῆς ἐναντίας τῶν Πεισιςρατιδῶν φατρίας, ἔμειναν ἀνύποπτοι προδοσίας, ἂν καὶ ὁ Ἡρόδοτος σπουδάζῃ νὰ τοὺς ἀθωώσῃ (4). Ὅστις ἀναγινώσκῃ προσεκτικῶς τὴν Ἱςορίαν, καὶ παραβάλλῃ τὰ προγενόμενα μὲ τὰ σήμερον γινόμενα εἰς τὴν Εὐρώπην, θέλει συμπεράνειν καὶ πιςεύσειν ὡς ἀξίωμα ἀναντίρρητον τοῦτο, ὅτι οὐδεμία τάξις πολιτῶν κλίνει τόσον εἰς πατρίδος προδοσίαν (ἤγουν εἰς τὴν αἰσχροτάτην ὅλων τῶν ἠθικῶν νοσημάτων ἀρρωςίαν), ὡς ἡ τῶν κατὰ διαδοχὴν ὀνομαζομένων καὶ νομιζομένων τούτων εὐγενῶν ἡ φατρία (5)· μάθημα ἀξιόλογον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὅμως, πλὴν τῶν Ἀγγλαμερικανῶν πολιτειῶν, κἀνὲν ἔθνος ἀκόμη δὲν ὠφελήθη.

Ἔτ. πρὸ Χρ. 485.

---

(1) « Ἀλευάδαι, οἱ ἐν Λαρίσσῃ τῆς Θετταλίας εὐγενέςατοι, ἀπὸ » Ἀλεύου τὸ γένος ἔχοντες. » (Τιμ. Λεξ. Πλατ.). Πεισιςρατίδαι ἦσαν τότε, ὁ Θέσσαλος, ὁ ἀδελφός του Ἱππίας, καὶ οἱ πέντε τοῦ Ἱππίου υἱοί. Ἴδε Θουκυδίδ. VI, 55. ═══ (2) Ἡρόδοτ. VII, 6. Ἴδ. καὶ Παυσαν. VII, 10. ═══ (3) Δημοσθέν. Περὶ στεφάν. σελ. 241, καὶ Ἁρποκρατ. λέξ. Σίμος. ═══ (4) Ἡροδοτ. VI, 115 καὶ 121-124. ═══ (5) Ἴδε τὸν Παυσανίαν, VII, 10, ὅπου θέλεις εὑρεῖν μακρὸν ἀξιόλογον κατάλογον ὀλιγαρχικῶν ἐπισήμων Ἑλλήνων τῆς πατρίδος προδοτῶν.

Ἔτ. πρὸ Χρ. 481. Παρατρέχω τὰ ἀκόλουθα τῆς μεγάλης ταύτης παρασκευῆς τοῦ Ξέρξου, εἰς τὴν ὁποίαν ἠνάγκασε καὶ τοὺς Χίους καὶ τοὺς λοιποὺς Ἴωνας, ἐναντίον τῆς συμβουλῆς τοῦ θείου του Ἀρταβάνου (1), ἀκόμη καὶ τοὺς προδουλωθέντας ἄλλους Ἕλληνας, νὰ τὸν βοηθήσωσι μὲ τὰ πλοῖά των (2). Παρατρέχω καὶ τὰς
481-479. λαμπρὰς νίκας τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγωνισθέντων Ἑλλήνων, καὶ τὴν αἰσχρὰν φυγὴν τοῦ βαρβάρου δεσπότου (3), καὶ ἐπιστρέφω εἰς τοὺς Χίους.

Ἀφοῦ ἔφυγεν ὁ Ξέρξης, ὅσα πλοῖα Περσικὰ ἐσώθησαν εἰς τὴν Σαλαμῖνα, τὰ ἐσυνάθροισαν οἱ ναύαρχοι εἰς τὴν Κύμην, καὶ τὴν ἀκόλουθον ἄνοιξιν, εἰς τὴν Σάμον, ὅπου μὴ τολμῶντες νὰ κινήσωσι παρέκει, ἔμειναν, ἀρκούμενοι νὰ φυλάσσωσι τὴν ὁποίαν ἐφοβοῦντο ἀποστασίαν τῶν Ἰωνικῶν πόλεων. Ὁ φόβος των δὲν ἦτο μάταιος.

Οἱ Ἴωνες, θαῤῥυνόμενοι ἀπὸ τὰς λαμπρὰς νίκας τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ τῶν ἰδίων προγόνων, τῶν Ἀθηναίων, ἐπεχείρησαν νὰ ἐπαναστηθῶσι· ἀλλὰ, διὰ νὰ τὸ κατορθώσωσιν, ἔπρεπε
479. νὰ ἀσφαλισθῶσι πρῶτον ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς ἐπιβουλάς. Ἑπτὰ πολῖται εἰς τὴν Χίον συνώμοσαν νὰ φονεύσωσι τὸν τύραννον Στράττιν (4), πιθανὸν διότι αὐτὸς ἦτον ὁ πιστότερος φίλος τῶν Περσῶν· ἀλλ' εἷς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἐπρόδωκε τὴν συνωμοσίαν· οἱ λοιποὶ ἓξ ἔφυγαν, φοβούμενοι τοὺς Πέρσας, καὶ πλέον ἀκόμη τὴν

(1) Ἡρόδοτ. VII, 51. —— (2) Διόδωρ. Σικελιώτ. XI, 3 καὶ 17. Ἡρόδοτ. VII, 90-96. Ὅτι ἦσαν ἀναγκασμένοι, τὸ ἔδειξεν ἡ ἔπειτα διαγωγή των. Μόλις ἔφθασαν εἰς τὴν Σαλαμῖνα, κ' ἔπεμψαν κρυφὰ ἀναγγέλλοντες εἰς τοὺς Ἕλληνας τὸν σκοπὸν νὰ ἑνώσωσι τὰ πλοῖά των μὲ τὰ λοιπὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα, εὐθὺς ὅταν ἀρχίσῃ ἡ ναυμαχία· καὶ τοῦτο μάλιστα (λέγει ὁ Διόδωρος) ἐνίσχυσε τὸν Ἑλληνικὸν στόλον εἰς τὴν λαμπρὰν Σαλαμίνιον νίκην. —— (3) Ἴδε Ἡρόδοτ. VIII, 115. —— (4) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 99.

ἐκδίκησιν τοῦ Στράττιδος, καὶ ὑπῆγαν καὶ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, καὶ εἰς τὸν εὑρισκόμενον εἰς Αἴγιναν Ἑλληνικὸν στόλον, ζητοῦντες βοήθειαν. Τὸ αὐτὸ ἔπραξαν καὶ οἱ Σάμιοι πέμψαντες δύο πολίτας, κρυφὰ τῶν Περσῶν, καὶ τοῦ δοθέντος εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς Πέρσας Ἕλληνος τυράννου, τοῦ Αἰάκου (1). Ἔτ. πρὸ Χρ. 479.

Ὡς ἔφθασεν ἡ παρὰ τῶν Ἑλλήνων βοήθεια, συνήργησαν καὶ Χῖοι καὶ Σάμιοι μ' ἐκείνους εἰς τὴν λαμπρὰν κατὰ τῶν Περσῶν νίκην τῆς Μυκάλης, συμβᾶσαν τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἡμέραν, ὅτε κατετροπώθησαν οἱ βάρβαροι καὶ εἰς τὰς Πλαταιὰς, ὅπου πάλιν συνεπολέμησαν οἱ Χῖοι, τῶν ὁποίων τὄνομα ἴδεν ὁ Παυσανίας χαραγμένον μὲ τῶν ἄλλων συμμάχων τὰ ὀνόματα εἰς τὴν βάσιν τοῦ ἀγάλματος τοῦ Διὸς εἰς τὴν Ὀλυμπίαν (2).

Ἀλλὰ μετὰ τὴν νίκην, ἐπιστρέψαντες οἱ νικηταὶ εἰς τὴν Σάμον ἐσυμβουλεύθησαν περὶ τῶν Ἰωνικῶν ἀποικιῶν, συλλογιζόμενοι, ὅτι οὔτ' αὐταὶ μόναι νὰ φυλαχθῶσιν, οὔτ' αὐτοὶ νὰ τὰς φυλάξωσιν εἰς τὸ ἑξῆς ἐδύναντο ἀπὸ τὴν ἐκδίκησιν τῶν βαρβάρων. Καταρχὰς καὶ Πελοποννήσιοι καὶ Ἀθηναῖοι ἐβουλεύθησαν νὰ μετοικίσωσι τοὺς Ἴωνας εἰς ἐκείνας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης, ὅσαι ἐσυμμάχησαν μὲ τὸν βάρβαρον, καὶ ν' ἀφήσωσι τὴν Ἰωνίαν εἰς τοὺς Πέρσας· ἔπειτα οἱ Ἀθηναῖοι ἐμετανόησαν, κρίναντες ἀσύμφορον εἰς ἑαυτοὺς τὸν μετοικισμὸν τῶν Ἰώνων, μάλιστα διὰ τὸν φόβον, μὴ συνοικιζόμενοι καὶ προστατευόμενοι κοινῶς ἀπ' ὅλους τοὺς Ἕλληνας οἱ Ἴωνες, λησμονήσωσιν, ὅτι ἦσαν ἄποικοι καὶ συγγενεῖς τῶν Ἀθηναίων. Ὅθεν ἀπεφάσισαν νὰ τοὺς ἀφήσωσι πάλιν εἰς τὰς πατρίδας των, λέγοντες, ὅτι εἰς αὐτοὺς (τοὺς Ἀθηναίους), ὡς κτίστας τῶν Ἰωνικῶν ἀποικιῶν, ἥρμοζεν ἡ περὶ αὐτῶν κρίσις, καὶ μόνοι αὐτοὶ ἦσαν ἱκανοὶ καὶ νὰ τοὺς βοηθῶσιν εἰς τὸ ἑξῆς κατὰ τῶν Περσῶν.

---

(1) Ἡρόδοτ. VIII, 132. καὶ IX, 90. —— (2) Παυσαν. V, 23.

Ἔτ. πρὸ Χρ. Ἔκαμαν λοιπὸν συνθήκας συμμαχικὰς μὲ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας, οἱ Χῖοι, οἱ Σάμιοι καὶ οἱ λοιποὶ Ἴωνες, προσλαβόντες καὶ τοὺς Λεσβίους, καὶ τῶν ἄλλων νήσων τοὺς κατοίκους, ὅσοι συνεςράτευσαν κατὰ τοῦ Βαρβάρου (1).

479-431. Μεταξὺ τοῦ χρόνου τούτου καὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, οἱ Χῖοι ἠσχολήθησαν νὰ θεραπεύσωσι τὰς προλαβούσας πολλὰς καὶ μεγάλας δυςυχίας των, καὶ ν' αὐξήσωσι πάλιν τὸ ναυτικόν των· καὶ τὸ ἐκατώρθωσαν, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὴν πρὸς αὐτοὺς διαγωγὴν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐμεταχειρίζοντο τοὺς συμμάχους των ἰσονόμως, τοῦτο μόνον φροντίζοντες νὰ κυβερνῶνται καὶ αἱ ἄλλαι πόλεις ὀλιγαρχικῶς, ὡς ἡ Σπάρτη. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι, δυνατώτεροι κατὰ θάλασσαν, καὶ πλέον φρονηματισμένοι διὰ τὰ κατὰ τῶν βαρβάρων τρόπαια, καταρχὰς μὲν ἀφῆκαν τὴν δημοκρατικὴν αὐτονομίαν εἰς τὰς συμμαχικὰς πόλεις, ἀρκούμενοι νὰ λαμβάνωσι συνεισφορὰς, μὲ πρόφασιν, ἢ καὶ μὲ σκοπὸν ἀληθῆ, ν' αὐξήσωσι τὰς δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος, εἰς κοινὴν τῶν Ἑλλήνων ὠφέλειαν καὶ προφυλακὴν τῶν ἐνδεχομένων ἀπὸ τοὺς Πέρσας μελλόντων κακῶν, καὶ διώρισαν δικαίως διὰ τοῦ δικαίου Ἀριςείδου εἰς καθεμίαν πόλιν τὸ ποσὸν τῆς συνεισφορᾶς. Μὲ τὴν πρόοδον ὅμως τοῦ χρόνου ἐμετάβαλαν τὰς
477. συνεισφορὰς εἰς ἀληθινοὺς φόρους, ἀφοῦ μάλιςα ἐξωρίσθη ὁ
473. Θεμιςοκλῆς, καὶ ἀπέθανεν ὁ Ἀριςείδης· καὶ ἀντὶ προςατῶν ἔγιναν ἀληθινοὶ δεσπόται τῶν νήσων, πλὴν τῆς Χίου καὶ τῆς Λέσβου, τὰς ὁποίας ἠναγκάσθησαν ν' ἀφήσωσιν αὐτονόμους (2).

---

(1) Ἡρόδοτ. IX, 96-106. Διόδωρ. Σικελιώτ. XI, 34-37.

(2) « Ἀθηναῖοι δὲ ναῦς τε τῶν πόλεων τῷ χρόνῳ παραλαβόντες, » ἦρχον, πλὴν Χίων καὶ Λεσβίων, καὶ χρήματα τοῖς πᾶσι τάξαντες » φέρειν κ. τ. λ. » Θουκυδίδ. I, 19 καὶ 95-99. Τοὺς Λεσβίους, πιθανὸν διότι ὄντας Αἰολέας, καὶ ὄχι Ἴωνας, δὲν ἐτολμοῦσαν φανερὰ

Ὅταν ὁ Κίμων ἐςάλη ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους μὲ διακοσίας τριήρεις νὰ ἐλευθερώσῃ τὰς ἔτι κρατουμένας ἀπὸ τοὺς βαρβάρους Ἰωνικὰς καὶ ἄλλας Ἑλληνικὰς πόλεις, προσέλαβεν ἀπὸ ταύτας ἄλλας ἑκατὸν τριήρεις (1), τῶν ὁποίων αἱ πλειότεραι ἦσαν τῶν Χίων, ὡς ἀσχολημένων πλέον τῶν ἄλλων εἰς τὰ ναυτικά (2). Ἔτ. πρὸ Χρ. 470.

Τὸν Κίμωνα ἠκολούθησαν ἀκόμη οἱ Ἴωνες καὶ εἰς τὸν κατὰ 449.
τῆς Κύπρου πόλεμον, τοῦ ὁποίου τὸ λαμπρὸν τέλος ἠνάγκασε τὸν Ἀρταξέρξην νὰ δεχθῇ τὰς αἰσχρὰς συνθήκας, ὑποσχόμενος ν' ἀφήσῃ ἐλευθέρους καὶ τοὺς Ἴωνας καὶ τοὺς λοιποὺς Ἀσιανοὺς Ἕλληνας, καὶ νὰ μὴ προβαίνωσιν οἱ κατὰ γῆν Σατράπαι του παρέκει τοῦ Ἅλυος ποταμοῦ, μηδὲ τὰ ναυτικά του πλοῖα μακρότερον τῶν Χελιδονίων ἢ τῆς Φασήλιδος (3). Εἰς τοῦτον τὸν

νὰ ὑποτάξωσιν ἀκόμη· τοὺς δὲ Χίους, διότι ὄντας δυνατοὺς εἰς τὴν θάλασσαν ἔκριναν ἀσφαλέςερον καὶ σύμφορώτερον νὰ μὴ τοὺς παροργίσωσι.

(1) Διόδωρ. Σικελιώτ. XI, 60. ═══ (2) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 93. ═══ (3) Ἰσοκράτ. Πανηγυρικ. § 33, Παναθηναϊκ. § 20. Ἀρειοπαγιτ. § 37. Λυκούργ. Κατὰ Λεωκρατ. § 17, σελ. 20. Δημοσθέν. Περὶ παραπρεσβ. σελ. 428. Διόδωρ. Σικελιώτ. XII, 4, Πλούταρχ. Κίμ. § 13. Ὁ ποταμὸς Ἅλυς ὀνομάζεται σήμερον ἀπὸ τοὺς Τούρκους Κιζιλερμὰκ (ποταμὸς κόκκινος). Τῆς Φασήλιδος τὄνομα Φιόνδα (Fionda) ἴσως παρεφθάρη κατὰ μικρὸν ἀπ' αὐτὸ τὸ ΦΑΣΗΛΙΣ, τὸ ὁποῖον πρώτην φθορὰν ἔπαθεν εἰς τοῦ Ἱεροκλέους τὸν Συνέκδημον (*Hierocl. Synecdem.* pag. 683) γραφόμενον ΦΑΣΥΔΗΣ. Περὶ δὲ τῶν συνθηκῶν, ὁ Ἄγγλος Μιτφὸρδ δὲν ἀρνεῖται, ὅτι οἱ Πέρσαι, μετὰ τὴν συμβᾶσαν κατ' αὐτῶν λαμπρὰν νίκην, δὲν ἐτολμοῦσαν πλέον νὰ προβαίνωσιν ἐπέκεινα τοῦ Ἅλυος καὶ τῆς Φασήλιδος· ἀλλὰ τοῦτο, κατ' αὐτὸν, ἦτον ἀναγκαῖον τῆς τοσαύτης νίκης ἐπακολούθημα, καὶ ὄχι ἀποτέλεσμα συνθηκῶν, τὰς ὁποίας ἔπλασαν (λέγει) οἱ Ἀττικοὶ ῥήτορες εἰς κολακείαν τοῦ δήμου. Μόνην ἀπόδειξιν τῆς γνώμης του φέρει τὴν περὶ τῶν συνθηκῶν τούτων σιωπὴν τοῦ Θουκυδίδου (MITFORD, *Histoir.*

πόλεμον, οἱ ναύαρχοι τῶν Χίων ἔσωσαν μεσιτεύσαντες καὶ τοὺς φίλους των Φασιλήτας ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ Κίμωνος (1).

Τοιαύτη ἔνδοξος εἰς τοὺς Ἀθηναίους συνθήκη, προξενοῦσα ἡσυχίαν εἰς τοὺς Ἴωνας, ἐπροξένησε φυσικὰ καὶ εὐτυχίαν, καὶ μάλιςα εἰς τὰς νησιωτικὰς πόλεις, ὅσαι ἠσχολοῦντο εἰς τὸ ἐμπόριον, ὁποία ἐχρημάτισεν ἐξαρχῆς ἡ Χίος.

Ἴδαμεν ποῖα τινὰ, καὶ εἰς ποίους τόπους ἐμπορεύοντο οἱ Χῖοι (2). Εἰς τὰ μακρὰ ταξίδια ἔφεραν καὶ τὰ ἴδια τῆς νήσου, καὶ τὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος προϊόντα. Εἰς αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα, ἠρκοῦντο εἰς τὸ Παραπλοϊκὸν ἐμπόριον (3), μεταφέροντες ἀπὸ λιμένα εἰς λιμένα, καὶ ἀπὸ ἄκραν εἰς ἄκραν, τὰ ἴδια καὶ τὰ ξένα προϊόντα, ἢ καὶ μισθόνοντες τὰ πλοῖά των εἰς ἄλλους ἐμπόρους. Μὲ τὰ μέσα ταῦτα ἔζων μὲ αὐτάρκειαν οἱ πολῖται, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐθησαύρισαν καὶ μεγάλους πλούτους, ἱκανοὺς νὰ συνεισφέρωσιν εἰς τὰς χρείας τῆς πατρίδος.

Παρὰ τὰς συνεισφορὰς ταύτας, ἡ πολιτεία, ἀναγκαζομένη εἰς μεγάλας δαπάνας (καὶ ἐξαιρέτως εἰς τοὺς καιροὺς τῶν πολέμων) ἐπέβαλλε καὶ ἄλλους φόρους κοινοὺς καὶ εἰς αὐτὰ τὰ προϊόντα, καὶ εἰς τὴν ἐξαγωγὴν αὐτῶν, ὡς καὶ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν

---

de la Grèce, trad. franç. dans la *Biblioth. Historiq.* par Breton, tom. III, pag. 69). Ἀλλ' ὁ Θουκυδίδης σκοπὸν εἶχε νὰ ἱστορήσῃ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ὅςις ἤρχισεν εἴκοσι σχεδὸν ἔτη μετὰ τὴν νίκην ταύτην τοῦ Κίμωνος. Ὅσα ἱςορεῖ πρὸ τοῦ πολέμου συμβάντα εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὰ ἱςορεῖ εἰσαγωγικῶς καὶ συντόμως, εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον, ὅπου ἐσυγχωρεῖτο εἰς αὐτὸν, ἀναφέρων τὴν νίκην τοῦ Κίμωνος (I, 100) ἐμπαρόδῳ, νὰ σιωπήσῃ τὰς μετὰ τὴν νίκην συνθήκας.

(1) Πλουταρχ. Κίμ. § 12. —— (2) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 26. —— (3) Γαλλιςὶ Cabotage. Συγχωρεῖται νὰ ἑρμηνευθῇ καὶ συντομώτερον, Παραπλεμπόριον.

ἔξωθεν ἐρχομένων ἀπ' ἄλλους τόπους πραγμάτων. Ἀλλὰ πόσοι καὶ ποῖοι ἦσαν καὶ πῶς διοικοῦντο οἱ πόροι (finances) τῆς πολιτείας, δὲν μας τὸ ἐγνώρισεν ἡ ἱςορία· καὶ ἡ ἄγνοια δὲν εἶναι παράξενος, ἐπειδὴ καὶ αὐτῶν τῶν Ἀθηνῶν, περὶ τῶν ὁποίων ἔμειναν πλειότερα ἀρχαιολογικὰ ὑπομνήματα, τὸ περὶ τῶν πόρων κεφάλαιον ἔμεινεν ἀκόμη ἀρκετὰ σκοτεινόν.

Τοῦτο μόνον μᾶς ἐφύλαξεν ὁ Ἀριςοτέλης, δυνάμενον ὁπωσδήποτε νὰ ἀναφερθῇ εἰς τὴν χρηματικὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας τῶν Χίων. Νόμος ἦτο, ὁπότ' ἐγίνετο τὶ δάνεισμα, νὰ γράφεται εἰς τὸ δημόσιον κατάςιχον τὄνομα τοῦ δανείζοντος καὶ τοῦ δανειζομένου πολίτου, καὶ τῶν χρημάτων ἡ ποσότης. Σκοπὸν εἶχεν ὁ νόμος τὸ ἐκ τῆς ἀπογραφῆς (enregistrement) κέρδος, ἥτις δὲν ἐγίνετο βέβαια δωρεάν. Τὸ δι' αὐτὴν διδόμενον, μικρόν τι κ' ἐλαφρὸν εἰς καθένα μερικῶς πολίτην, ἐδύνατο νὰ συμποσωθῇ εἰς μέγαν ἀριθμὸν χρημάτων, εἰς πόλιν ἐμπορικὴν, ὅπου ἐγίνοντο συχνὰ δανείσματα, διὰ τὰ συχνὰ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης συναλλάγματα τῶν πολιτῶν. Ἀλλὰ πιθανὸν ὅτι ἐσκόπει ἀκόμη ὁ νόμος καὶ τοῦτο, νὰ γνωρίζῃ δηλαδὴ τὴν χρηματικὴν καθενὸς κατάςασιν, διὰ νὰ ἐπιβάλλῃ ἀναλόγως καὶ τὰς ἀπὸ καθένα χρεωςουμένας συνεισφοράς. Ὅπως ἂν ἦναι, ἰδοὺ τί λέγει ἡ ἱςορία περὶ τούτου· « Ἡ κυ-
» βέρνησις, ἔχουσα χρημάτων χρείαν, ἐψήφισεν, ὅτι ὅςις ἐκ
» τῶν πολιτῶν χρεωςεῖ τὶ εἰς ἄλλον πολίτην, νὰ τὸ πληρόνῃ
» εἰς τῆς κυβερνήσεως τὸ ταμεῖον· ἡ δὲ κυβέρνησις νὰ πληρόνῃ
» τὸν τόκον εἰς τὸν δανειςὴν, ἕωσοῦ νὰ δυνηθῇ νὰ τοῦ ἀπο-
» δώσῃ καὶ τὸ κεφάλαιον » (1).

(1) « Χίοι δὲ, νόμου ὄντος αὐτοῖς ἀπογράφεσθαι τὰ χρέη εἰς τὸ » δημόσιον, δεηθέντες χρημάτων ἐψηφίσαντο, τοὺς μὲν ὀφείλοντας » ἀποδοῦναι τῇ πόλει τὰ δάνεια, τὴν δὲ πόλιν ἐκ τῶν προσόδων τοὺς

Περί τῶν Χίων νομισμάτων θέλει πέσειν λόγος κατωτέρω. Ἐδῶ ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ τοῦτο, ὅτι εἰς τὰ διωρισμένα εἰς καθημερινὴν χρῆσιν τῶν πολιτῶν διὰ τὰς ἀλλαγὰς χάλκινα νομίσματα ἐφρόντιζαν οἱ Χῖοι νὰ χαράσσωσι τοῦ καθενὸς τὴν ἀξίαν, οἷον ΟΒΟΛΟΣ, ΔΙΧΑΛΚΟΝ, καὶ τὰ παρόμοια, καὶ ἀφοῦ ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Ῥωμαίους, ΑΣΣΑΡΙΟΝ, ΗΜΙΑΣΣΑΡΙΟΝ, προσθέτοντες κάποτε καὶ τὸ ΧΙΩΝ. Τοῦτο ἐσημειώθη ἀπὸ τοὺς νομισματολόγους, ὡς σύνηθες εἰς τοὺς Χίους, καὶ πολὺ σπανιώτερον εἰς τὰς ἄλλας πόλεις (1).

Ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ πόρων χρηματικῶν ὁ λόγος, χρεωστῶ νὰ ἀπολύσω τοὺς Χίους ἀπὸ τὴν συκοφαντίαν τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους, τὴν περὶ τῆς κιβδηλείας λέγω τῶν νομισμάτων. Δὲν διισχυρίζομαι, ὅτι οἱ Χῖοι δὲν ἔπραξαν ποτὲ τὸ ἀπὸ πολλοὺς μονάρχους καὶ πολλοὺς δήμους τολμηθὲν ἀνόμημα τῆς δολώσεως τοῦ νομίσματος. Τοῦτο μόνον βεβαιόνω, ὅτι ἡ ἱστορία δέν μας φανερόνει τίποτε περὶ τούτου· μόνος ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους τὸ ἐφαντάσθη, καὶ τὸ παραδοξότερον, ἐξηγῶν ῥῆσιν τοῦ Κωμικοῦ ὁλότελ' ἀλλότριον τῶν Χίων, καὶ ῥῆσιν δράματος, ὅπου ἐξεναντίας ἐπαινοῦνται ὡς τῶν Ἀθηναίων φίλοι καὶ σύμμαχοι οἱ Χῖοι. Ἰδοὺ ἡ ῥῆσις· ἀφοῦ ὁ ὄρνις Ἔποψ, διηγούμενος εἰς τὸν Εὐελπίδην τὴν εὐδαιμονίαν τῆς συμπολιτεύσεως μὲ τὰ ὄρνεα, εἶπε σιμὰ τῶν ἄλλων, ὅτι οὐδὲ βαλάντιον ἐκεῖ κρατεῖ κανεῖς, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν χρείαν ἀργυρίου τὰ ὄρνεα, ἀποκρίνεται ὁ Εὐελπίδης,

Πολλήν γ' ἀφεῖλες τοῦ βίου κιβδηλίαν,

» τόκους τοῖς δεδανεικόσι καταφέρειν, ἕως ἂν καὶ τὸ ἀρχαῖον εὐπο-
» ρήσωσι. » (Ἀριστοτέλ. Οἰκονομικ. 2, 12, σελ. 9, ἔκδ. Σνεῖδέρ.)

(1) Rasche, *Lexic. univers. r. numar. Supplement.* tom. I, pag. 1774.

ἤγουν, ἀπὸ πολλοὺς δόλους καὶ πλεονεξίας καθαρίζεις τὸν κόσμον ἐξορίζων τὰ ἀργύρια. Εἰς τοῦτον τὸν ϛίχον κανεὶς βέβαια, οὐδὲ μεθύων, ἐμπορεῖ νὰ εὕρῃ τοὺς Χίους· καὶ ὅμως ὁ σχολιαϛὴς τοὺς ἐφαντάσθη κωμῳδουμένους ἀπὸ τὸν Ἀριϛοφάνην διὰ τὴν δόλωσιν τοῦ νομίσματος· « Κίβδηλα ἐλέγετο νομίσματα » τὰ ὑπὸ Χίων δεδηλημένα, ἤτοι βεβλαμμένα, κατὰ τροπὴν » τοῦ χ̄ εἰς τὸ κ̄. Ἀθηναῖοι γὰρ καὶ Χῖοι πρὸς ἀλλήλους ἐμά- » χοντο· διὸ τὰ Χίων νομίσματα μετὰ τοῦ χ̄ ϛοιχείου Ἀθηναῖοι » ἐγχαράξαντες ἀπεϛρέφοντο, καὶ ἐκάλουν αὐτὰ Χίβδηλα, » ὡς διὰ τοῦ χ̄ ϛοιχείου δῆλα ὄντα. Παραλαβοῦσα δὲ ἡ συν- » ήθεια τὴν φωνὴν, τὸ δεδολωμένον νόμισμα Κίβδηλον ὠνό- » μασεν, ἐναλλάξασα τὰ ϛοιχεῖα πρὸς τὸ εὐγλωττότερον » (1).

Ἄλλοι ὅμως μᾶς ἱϛόρησαν, ἂν ὄχι ἀκριβέϛερον, ἀληθέϛερον ὅμως, τὸ περὶ τῆς κιβδηλίας ταύτης, « Ἀθηναῖοι τῷ πρὸς τοὺς » Χίους μίσει φερόμενοι, ἐν τοῖς ἀδοκίμοις ἑαυτῶν νομίσμασι » τὸν τοῦ χ̄ τύπον ἐγχαράττοντες ἀπέῤῥιπτον βδελυσσόμενοι. » Κυρίως δὲ λέγεται κίβδηλον τὸ ὑπόχαλκον χρυσίον » (2). Ἐδῶ πλέον οὔτε περὶ Χίων νομισμάτων, οὔτ' ἀπὸ Χίους δολωμένων εἶν' ὁ λόγος, ἀλλ' ὁ ἱϛορήσας λέγει καθαρὰ, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὰ ἴδιά των κίβδηλα νομίσματα (« Ἐν τοῖς ἀδοκίμοις » ἑαυτῶν νομίσμασι ») ἐχάρασσαν τὸ χ̄ ϛοιχεῖον, διὰ νὰ τὰ διακρίνωσιν ἀπὸ τὰ δόκιμα. Καὶ οὕτω τὸ ἱϛόρησε καὶ τὸ ἐνόησε καὶ ὁ Εὐϛάθιος (3).

---

(1) Σχολιαστ. Ἀριστοφ. Ὄρν. 158. —— (2) Ἐτυμολογικ. σελ. 512. —— (3) Εἰς τὴν Ὀδυσσ. γ', σελ. 1462. Τὸ προσιϛορούμενον καὶ ἀπὸ τοῦτον καὶ ἀπὸ τοὺς λοιποὺς, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐχίαζαν τὰ κίβδηλά των ἴδια νομίσματα διὰ τὸ πρὸς τοὺς Χίους μῖσος, εἶν' ἐπινόημα τῶν ἱϛορησάντων, γεννηθὲν ἴσως ἀπὸ τὴν διπλῆν σημασίαν τοῦ ῥήματος. Τὸ Χιάζω, ὅτι παράγεται ἀπὸ τὸ ἐθνικὸν Χῖος, σημαίνει, μιμοῦμαι, ἀγαπῶ τοὺς Χίους, ἢ φρονῶ τὰ τῶν Χίων, ὡς τὸ Βοιωτιάζω, ἀπὸ

Οἱ μεγάλοι πλοῦτοι τῶν Ἰώνων ἔφεραν πάλιν καὶ ηὔξησαν τὴν ὁποίαν εἶχαν διδαχθῆν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους τρυφὴν (1), ὥςε νὰ τὴν κατας·ήσωσι παροιμιώδη. Ὅσαι ἡδοναὶ ὑπερέβαιναν τὸ μέτρον, ὠνομάζοντο Ἰωνικαί. Ἰωνικὰ μελύδρια, δράματα, ᾄσματα ἔλεγαν τὰ θηλυπρεπῆ ποιήματα (2), καὶ τὸ Ἰωνικῶς ἔγινε συνώνυμον τοῦ Ἀσελγῶς (3). Ἐμιμήθη ἕως καὶ τὰ πολυτελῆ τῶν βαρβάρων φορέματα, καὶ τὰ συβαριτικὰ συμπόσια ἡ

— τρυφερὰ καὶ καλλιτράπεζος Ἰωνία,

ὡς τὴν ὀνομάζει ἕνας ἀπὸ τοὺς κωμικούς (4). Οἱ Χῖοι ἐφημίσθησαν εἰς τὴν γας·ρονομίαν, ὡς διαφόρων ἀρτυμάτων (assaisonnemens) εὑρεταί.

——— Χῖοι πολὺ
Ἄριστ' ἀνευρήκασιν ὀψαρτυτικὴν (5),

τὸ Βοιώτιος. Ὅτε δὲ παράγεται ἀπὸ μόνον τὸ χ ςοιχεῖον, σημαίνει τὸ σημειόνω ἢ χαράσσω τὶ μὲ τὸ χ, τὸ κατὰ τοὺς Γάλλους γινόμενον καὶ λεγόμενον croiser, ἤγουν Σταυρόνω· διότι τὸ ςοιχεῖον εἰκονίζει εἶδος σταυροῦ, τοῦ Γαλλις·ὶ ὀνομαζομένου croix de saint André, ἢ croix en sautoir. Παρὰ ταῦτα, τὸ Χιάζω ἐσήμαινεν ἀκόμη μεταφορικῶς ἐξαλείφω, ἐπειδὴ ἐσημείοναν τὸ χ ἢ τὸν ςαυρὸν εἰς λέξεις, φράσεις, περιόδους, τὰς ὁποίας ἔκριναν νόθας, καὶ τὰς ὠνόμαζαν Κεχιασμένας (croisées), ἤγουν ἐξαλειμμένας ὡς νόθας. Τοῦτο τὄνομα ἔδιδαν ἀκόμη εἰς αὐτάς, ὄχι διὰ νοθείαν, ἀλλὰ δι' ὁμοιότητα τινὰ ἢ ἀναφορὰν πρὸς τὸ ςοιχεῖον. Τοιοῦτον εἶναι τὸ λεγόμενον Κεχιασμένον ἢ Χιας·ὸν σχῆμα τῶν γραμματικῶν (Ἰδ. Ἰσοκράτ. Μέρ. Ἀ, σελ. 448).

(1) « Ἰώνων δὲ τὸ πολὺ πλῆθος ἠλλοίωται διὰ τὸ συμπεριφέρεσθαι » τοῖς ἀεὶ δυνας·εύουσιν αὐτοῖς (ἴσ. γρ. ἐν αὐτοῖς) τῶν βαρβάρων » Ἀθην. XIV, σελ. 624. ═ (2) Ἀρις·οφάν. Ἐκκλ. 883, Θεσμ. 161-167. ═ (3) Ἴδ. Ἁρποκρατ. λέξ. Ἰωνικῶς. ═ (4) Ἴδ. Ἀθήν. XII, σελ. 524. ═ (5) Ἴδ. τὸν αὐτ. I, σελ. 25.

εἰς τὴν ὁποίαν μάλιστα περιβόητοι ἦσαν οἱ Συβαρῖται (1).

Τὸ Ζωὴ Χία (2), ἔλεγε ζωὴν ἔκδοτον εἰς τας τρυφάς. Οἱ μάγειροι, καὶ τοῦτο ἐσήμαινε τότε ὡσεκιτολὺ τοὺς Γαλλιςὶ ὀνομαζομένους traiteurs ἢ restaurateurs, οἱ μάγειροι λέγω τῶν Χίων ἦσαν περιβόητοι. Ἕν' ἀπ' αὐτοὺς, ὀνομαζόμενον Νηρέα, καταριθμεῖ ὁ κωμικὸς Εὔφρων εἰς τοὺς ἑπτὰ περιφήμους τότε μαγείρους, τοὺς ὁποίους ἀςειότατα συγκρίνει μὲ τοὺς ἑπτὰ σοφοὺς τῆς Ἑλλάδος. Εὐδοκίμει μάλιςα ὁ Νηρεὺς εἰς τὴν ἕψησιν τοῦ Γόγγρου (κοιν. Μουγγρίου), ἕψησιν ἀξίαν, ὡς λέγει ὁ κωμικὸς, νὰ ςολίζῃ τῶν Θεῶν τὴν τράπεζαν (3)·

Ἆγις Ῥόδιος ὤπτηκεν ἰχθῦν μόνος ἄκρως·
Νηρεὺς δ' ὁ Χῖος γόγγρον ἧψε τοῖς Θεοῖς.
Θρίον τὸ λευκὸν ὀὺξ Ἀθηνῶν Χαριάδης.
Ζωμὸς μέλας ἐγένετο πρώτῳ Λαμπρίᾳ.
Ἀλλᾶντας Ἀφθόνητος, Εὔθυνος φακῆν,
Ἀπὸ συμβολῶν συνάγουσιν Ἀριςίων πόρους.
Οὗτοι, μετ' ἐκείνους τοὺς σοφιςὰς τοὺς πάλαι,
Γεγόνασιν ἡμῶν (γρ. ἡμῖν) ἑπτὰ, δεύτεροι σοφοί.

Εἰς τοὺς Χίους ἀπέδωκεν ἡ ἱςορία καὶ τὴν περίεργον τῆς κεφαλῆς κουρὰν, ὅθεν ἐγεννήθη ἡ παροιμία, « Χῖος λόφος (4) » καὶ τὴν ἀπόσπασιν τῶν τριχῶν τοῦ σώματος, ὅθεν ἄλλη παροιμία τὸ « Χιαςὶ τίλλειν (5). » Τῆς Ἰωνικῆς ἀκολασίας ἦτο καὶ τὸ τόλμημα τῶν ἀποςαλμένων εἰς τὴν Σπάρτην, εἴτε Χίων εἴτε Κλαζομενίων, πρεσβευτῶν, νὰ μολύνωσι τῶν Ἐφόρων τοὺς

(1) Ἰδ. κατωτέρ. σελ. 113. — (2) A puero vitam Chiam gessi (ἤγουν, Παιδιόθεν ἔζησα ὡς Χῖος), λέγει ὁ Πετρώνιος, *Satyric.* cap. LXIII. — (3) Παρ' Ἀθην. IX, σελ. 379. — (4) Εὐςάθ. Ὀδυσσ. γ', σελ. 1462. — (5) Ἡσυχ. « Χιαςὶ τίλλειν· ὡς τῶν » Χίων κατεαγότων καὶ παρατιλλομένων. »

θρόνους (1). Οἱ Κολοφώνιοι, ὡς γειτονέστεροι τῶν Λυδῶν, τοὺς ἐμιμήθησαν καὶ πρῶτοι εἰς τὴν πολυτέλειαν τῶν ἐνδυμάτων, ὡς τοὺς ὀνειδίζει ὁ φιλόσοφος αὐτῶν πολίτης Ξενοφάνης,

Ἁβροσύνας (2) δὲ μαθόντες ἀνωφελέας παρὰ Λυδῶν,
Ὄφρα τυραννείης ἦσαν ἐπὶ στυγερῆς,
Ἤεσαν εἰς ἀγορὴν παναλουργέα φάρε' ἔχοντες,
Οὐ μείους ἤπερ χίλιοι εἰς ἐπίπαν·
Αὐχαλέοι χαίτῃσιν ἀγαλλόμενοι εὐπρεπέεσσιν,
Ἀσκητοῖς ὀδμὴν χρίμασι δευόμενοι (3).

Τὰ αὐτὰ μαρτυρεῖ καὶ Θεόπομπος ὁ Χῖος περὶ τῶν Κολοφωνίων, θαυμάζων μάλιστα τὸ περὶ χιλίων ἀνδρῶν ἐνδυμένων πορφυρᾶ, τὰ ὁποῖα μόλις ἀπέλαυαν αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς διὰ τὸ βαρύτιμον τῆς πορφύρας· ἀλλὰ διὰ τὴν τοιαύτην τρυφὴν, λέγει, ἔπεσαν εἰς στάσεις καὶ τυραννίδας, ἕωσοῦ ἠφανίσθησαν καὶ αὐτοὶ καὶ ἡ πατρίς των (4). Τῶν Κλαζομενίων, τῶν Σαμίων, τῶν Ἐφεσίων, τῶν Μιλησίων ἡ τρυφὴ δὲν ἦτον ὀλιγωτέρα. Εἰς τὴν Μίλητον ἐγεννήθησαν τὰ περιβόητα Μιλησιακὰ τοῦ Ἀριστείδου, ὄχι σεμνότερα παρὰ τὰ ἐκδοθέντα εἰς τὴν Ἰταλίαν κατὰ τὴν δεκάτην ἕκτην ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τὸν Ἀρετῖνον συγγράμματα. Τὰς Μιλησιακὰς ταύτας ἱστορίας ἔφεραν ἔπειτα οἱ τρυφηλότεροι τῶν Ἰώνων Ῥωμαῖοι μαζῆ των καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἐκστρατείας (5), καὶ τὰς ἀνεγίνωσκαν μὲ πλειοτέραν ἡδονὴν, ὅσης

---

(1) Αἰλιαν. Ποικίλ. ἱστορ II, 15, Πλούταρχ. Λακωνικ. ἀποφθ. ═══ (2) Διόρθ. τοῦ Schneider, ἀντὶ τοῦ Ἀφροσύνας. ═══ (3) Παρὰ τῷ Ἀθην. XII, σελ. 526. ═══ (4) « Θεόπομπος δὲ... » χιλίους, φησὶν, ἄνδρας αὐτῶν [Κολοφωνίων] ἁλουργεῖς φοροῦντας » στολὰς ἀστυπολεῖν· ὃ δὴ καὶ βασιλεῦσι σπάνιον τότ' ἦν καὶ περι- » σπούδαστον. Ἰσοστάσιος γὰρ ἦν ἡ πορφύρα πρὸς ἄργυρον ἐξεταζο- » μένη. Τοιγαροῦν διὰ τὴν τοιαύτην ἀγωγὴν ἐν τυραννίδι καὶ στάσεσι » γενόμενοι, αὐτῇ πατρίδι διεφθάρησαν. » Παρὰ τῷ αὐτ. Ἀθην. αὐτόθ. ═══ (5) Πλούταρχ. Κράσ. § 32.

αἰσθάνετο ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἀναγινώσκων τὴν Ὁμηρικὴν Ἰλιάδα. Διὰ νὰ καταλάβῃ τὶς ὁποῖα ἦσαν τὰ Μιλησιακὰ λεγόμενα, ἀρκεῖ νὰ μάθῃ, ὅτι ὑπερέβαιναν εἰς τὴν αἰσχρότητα καὶ αὐτὸν τοῦ Λουκιανοῦ τὸν ἐπιγραφόμενον Λούκιος ἢ ὄνος, καὶ πολλὰς τοῦ Ἀριστοφάνους αἰσχρολογίας.

Ἐὰν ἡ παροιμία, « Ὅμοιος τὸν ὅμοιον ἀγαπᾷ » δὲν ψεύδεται, ἀρκεῖ τῶν περιβοήτων τὴν ἀκολασίαν Συβαριτῶν ἡ πρὸς τοὺς Ἴωνας ἐξαίρετος φιλία ν' ἀποδείξῃ, ὅτι καὶ ἡ Ἰωνία ὅλη ἔγινεν ἀληθινὴ Σύβαρις (1). Αἱ πλέον ἐπικίνδυνοι καὶ διὰ τὰ θέλγητρα τοῦ κάλλους, καὶ διὰ τὴν ἐκ τῆς παιδείας γοητείαν, ἑταῖραι ἦσαν ἀπὸ τὴν Ἰωνίαν. Δὲν εἶν' ὅστις ἀγνοεῖ τὴν γεννημένην εἰς τὴν Μίλητον Ἀσπασίαν, κυβερνήτριαν τοῦ κυβερνήτου τῶν Ἀθηναίων Περικλέους. Ἄλλη πόλις Ἰωνικὴ, ἡ Φώκαια, ἐγέννησε τὴν ὁμώνυμον δευτέραν Ἀσπασίαν, παλλακὴν τοῦ πολεμήσαντος τὸν ἀδελφὸν Ἀρτοξέρξην Κύρου (2). Περιβόητος πρὸ τούτων, καὶ

(1) « Ἐφόρουν δ' οἱ Συβαρῖται καὶ ἱμάτια Μιλησίων ἐρίων πε- » ποιημένα· ἀφ' ὧν δὴ καὶ αἱ φιλίαι ταῖς πόλεσιν ἐγένοντο... » Ἠγάπων γὰρ τῶν μὲν ἐξ Ἰταλίας Τυῤῥηνοὺς, τῶν δ' ἔξωθεν τοὺς » Ἴωνας, ὅτι τρυφῇ προσεῖχον » Ἀθήν. XII, σελ. 519. Ἴδ. καὶ Διόδωρ. Σικελιώτ. Ἐκλογ. τόμ. II, σελ. 549. Ἓν ἀπὸ τὰ παράξενα τῆς Συβαριτικῆς τρυφῆς ἦτο καὶ τοῦτο. Καθὼς σήμερον ὅστις ἐκ τῶν τεχνιτῶν εὕρῃ τὶ νέον τέχνημα, λαμβάνει ἀπὸ τὴν πολιτείαν ἀμοιβὴν τῆς εὑρέσεως γραμματεῖον συγχωροῦν, κατ' ὡρισμένον χρόνον, εἰς μόνον αὐτὸν τὴν κατασκευὴν τοῦ τεχνήματος, τὸ λεγόμενον Brevet (ἴσ. ἀπὸ τὸ Βραβεῖον), παρόμοια ἀπὸ τοὺς φρονίμους Συβαρίτας ἐβραβεύετο ὅστις εὕρισκε νέαν τινὰ φαγητοῦ σκευασίαν! « Εἰ δέ τις τῶν » ὀψοποιῶν ἢ μαγείρων ἴδιον εὕροι βρῶμα καὶ περιττὸν, τὴν ἐξου- » σίαν μὴ εἶναι χρήσασθαι τούτῳ ἕτερον πρὸ ἐνιαυτοῦ, ἀλλ' αὐτῷ » τῷ εὑρόντι τὸν χρόνον τοῦτον, ὅπως ὁ πρῶτος εὑρὼν καὶ τὴν ἐργα- » σίαν ἔχῃ· πρὸς τὸ τοὺς ἄλλους φιλοπονοῦντας αὐτοὺς ὑπερβάλλεσθαι » τοῖς τοιούτοις » Ἀθην. XII, σελ. 521. ═══ (2) Πλούταρχ. Ἀρτοξ. § 26, καὶ Αἰλιαν. Ποικ. ἱστορ. XII, 1.

Μιλησία ὡς ἡ πρώτη, ἐχρημάτισεν ἡ Θαργηλία, δι' ὅσα ἐπροξένησε κακὰ εἰς τοὺς Ἴωνας, δελεάζουσα τοὺς ἐπισημοτέρους των, πολλοὺς ἐραςὰς αὐτῆς, νὰ προδίδωσι τὰς πατρίδας των εἰς τοὺς Πέρσας (1). Ὁ Σουΐδας καὶ ὁ Φώτιος προσθέτουν, ὅτι τελευταῖον καὶ ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν (2).

Ἡ τόση τῶν Ἰώνων ἀκολασία ἔγιν' ἀφορμὴ εἰς ὅλους τοὺς ἀκολάςους, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, νὰ τρέχωσιν εἰς τὴν Ἰωνίαν, ὡς χώραν ἱκανὴν νὰ πληρώσῃ καὶ τὴν φιληδονίαν καὶ τὴν φιλοχρηματίαν των. Ἡ περιβόητος καὶ τὸ κάλλος καὶ τὴν ἀσέλγειαν Νέαιρα δὲν ἐλησμόνησεν οὐδὲ τοὺς Χίους, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Δημοσθένης· « Ποῖ οὐκ ἐλήλυθεν ἐπὶ τῷ καθ' ἡμέραν μισθῷ; Οὐκ » ἐν Πελοποννήσῳ μὲν πάσῃ.... ἐν Χίῳ δὲ καὶ ἐν Ἰωνίᾳ τῇ » πλείςῃ, μετὰ Σωτάδου τοῦ Κρητὸς ἀκολουθοῦσα; » (3). Ὅςις ἐπιθυμεῖ νὰ μάθῃ καὶ ποῖος ἦτον ὁ Σωτάδης οὗτος, ἂς ἀναγνώσῃ τὸν Σουΐδαν· « Σωτάδης, Κρής.... ἔγραψε φλύα- » κας, ἤτοι κιναίδους διαλέκτῳ Ἰωνικῇ· καὶ γὰρ Ἰωνικοὶ λόγοι » ἐκαλοῦντο οὗτοι κ. τ. λ. » Ὅπου σημείωσε, ὅτι Κίναιδοι ὠνομάζοντο ὄχι μόνον οἱ αἰσχρὰ ποιοῦντες καὶ πάσχοντες, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ αἰσχρολόγοι συγγραφεῖς ἢ ποιηταί, καὶ προσέτι καὶ αὐτά των τὰ ποιήματα, Κίναιδοι καὶ Ἰωνικοὶ λόγοι, ὡς λέγει ὁ Σουΐδας, θέλων ὡς φαίνεται νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ, διὰ τί ὁ Σωτάδης, τοῦ ὁποίου ἡ γλῶσσα, ὡς Κρητός, ἔπρεπε νὰ ἦναι Δωρικὴ ἔγραψεν, εἰς Ἰωνικὴν διάλεκτον. Ἐπειδὴ ἡ Ἰωνία κατ-

(1) Πλούταρχ. Περικλ. § 24. Λέγει καὶ ἄλλος ἱςορικὸς, « Θαργηλία, ἡ Μιλησία, ἥτις καὶ τεσσαρεσκαίδεκα ἀνδράσιν ἐγαμήθη, » οὖσα καὶ τὸ εἶδος πάνυ καλὴ, καὶ σοφὴ » (Παρ' Ἀθην. XIII, σελ. 609). ——— (2) « Θαργηλία, Ἀγησαγόρου θυγάτηρ, βασιλεύσασα » Θεσσαλῶν λ' ἔτη, Μιλησία τὸ γένος· ἀναιρεθεῖσα δὲ ὑπό τινος Ἀργείου, δεθέντος ὑπ' αὐτῆς. » Σουΐδ. καὶ Φώτ. ——— (3) Δημοσθεν. Κατὰ Νεαίρ. σελ. 1382.

εϛάθη τρόπον τινὰ διδάσκαλος ἀκολασίας, οἱ μιμούμενοι τὰς Ἰωνικὰς αἰσχρολογίας, τὰς ἔγραφαν καὶ εἰς τῶν Ἰώνων τὴν διάλεκτον. Τὸ « Ἰωνικὸς κίναιδος (1) » ἦτο παροιμιῶδες, ἁρμοζόμενον εἰς ὅλους τοὺς ὁποδαπόθεν μιμητὰς τῶν Ἰώνων.

Ἡ τρυφὴ ἐγέννησε πάντοτε τὴν ἀργίαν, καὶ ἀκολούθως τὴν εἰς τὰ τυχηρὰ παιγνίδια σπουδὴν,

Πεσσοὺς κύβους τε, τερπνὸν ἀργίας ἄκος (2),

καὶ ὅσα ἄλλα μὲ ἐλπίδα ἀκόπου πλούτου βάλλουν τὸν παίζοντα εἰς κίνδυνον νὰ ϛερηθῇ καὶ αὐτὰ τὰ πρὸς ζωὴν ἀναγκαῖα. Ὁ Ἰσοκράτης (3) κατηγορῶν τὴν τρυφὴν τῶν Ἀθηναίων, ἀναφέρει σιμὰ τῶν ἄλλων, ὅτι καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐδαπανοῦσαν ὅλην τὴν ἡμέραν εἰς τὰ Σκιράφια (maisons de jeu)· καὶ ὁ μαθητής του Θεόπομπος, ὁ Χῖος, βεβαιόνει τοῦ διδασκάλου τοὺς λόγους (4). Τὰ αὐτὰ ἠθέλαμεν εὑρεῖν εἰς τὸν Θεόπομπον, ἂν ἐσώζετο ἡ πολύβιβλος αὐτοῦ ἱϛορία, καὶ περὶ τῶν Χίων, καὶ περὶ ὅλων τῶν Ἰώνων. Ὡς ἐμιμήθησαν τῶν Λυδῶν τὰ πολυτελῆ φορέματα (5), ἀκόλουθον ἦτο νὰ τοὺς μιμηθῶσι, ὄχι μόνον εἰς τοὺς κύβους, ἀλλὰ καὶ εἰς πάσης ἄλλης λογῆς παίγνια, εὑρήματα καὶ αὐτὰ τῶν Λυδῶν (6), τῶν ὁποίων ἐπαινοῦνται καὶ

(1) *Non. Marcell. De propr. sermon.* I, 15, pag. 486. ═══
(2) Σοφοκλῆς παρὰ τῷ Εὐϛαθ. εἰς Ὀδυσσ. ά, σελ. 1397. ═══
(3) Ἰσοκρατ. Ἀρεοπαγιτι § 18, σελ. 14. ═══ (4) Ἰδ. τὰς εἰς τὸν Ἀρειοπαγιτικ. σημ. σελ. 111. ═══ (5) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 112. ═══
(6) Αὐτὸ τὸ Ludere (παίζειν) τῶν Ῥωμαίων ἐτυμολογήθη ὀρθῶς ἀπὸ τοὺς Λυδοὺς, καὶ σημαίνει κατὰ λέξιν Λυδίζειν. « Λυδίζων, » διὰ τοὺς χορεύων, Λυδούς.... Οὗτοι τὰς θέας εὑρεῖν λέγονται· » ὅθεν καὶ Ῥωμαῖοι Λούδους [Ludos] φασί. » Ἡσύχ.

τὰ μουσικὰ ὄργανα καὶ αἱ ψάλτριαι, ὡς μαρτυρεῖ ὁ φιλοπαίγμων Ἴων ὁ Χῖος·

Λυδός τε μάγαδις αὐλὸς ἡγείσθω βοῆς.
Ἀλλ' εἶα Λυδαὶ ψάλτριαι, παλαιθέτων
Ὕμνων ἀοιδοὶ, τὸν ξένον κοσμήσατε (1).

Ὅτι οἱ Χῖοι ἠσχολοῦντο εἰς τὰ παιγνίδια, τὸ μαρτυρεῖ καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς βόλους (jets, coups) τῶν ἀςραγάλων, ὅστις ἐλέγετο Χῖος, καὶ ἐλογίζετο καὶ βόλος εὐτυχὴς, κατὰ τὸ παροιμιῶδες « Χῖος πρὸς Κῶον » καὶ ἔτι πλέον τὸ,

Χῖος παραςὰς Κῶον οὐκ ἐᾷ λέγειν.

Ταύτην τὴν παροιμίαν αἰνίττεται ὁ Ἀριςοφάνης, ὅταν θέλων νὰ κωμῳδήσῃ τὸ ἄςατον καὶ εὐμετάβολον τοῦ Θηραμένους, λέγῃ,

Πέπτωκεν ἔξω τῶν κακῶν, οὐ Χῖος, ἀλλὰ Κῖος (2).

παρῳδήσας τὸν Κῶον εἰς τὸν Κῖον, διότι ἀληθῶς ὁ Θηραμένης ἐκατάγετο ἀπὸ τὴν νῆσον Κέω ἢ Κίαν (σήμερον Τσίαν).

Τόση τρυφὴ ἔπρεπε νὰ γεννήσῃ τὴν ἀχόρταςον τοῦ πλούτου δίψαν, τὴν πλεονεξίαν, τὴν φιλαρχίαν, καὶ τὰς ἀκολούθους τούτων, πρῶτον πόλεων πρὸς πόλεις, ἔπειτα καὶ πολιτῶν πρὸς πολίτας, ἐμφυλίους ςάσεις καὶ πολέμους. Ἡ φιλοχρηματία ἔφθασεν εἰς τόσον, ὥς' ἔλεγεν ἕνας ἀπὸ τοὺς Ἰωνικοὺς ποιητὰς (3),

Οὐθὲν ἦν ἄρα τἆλλα πλὴν χρυσὸς,

ὄχι εἰρωνευόμενος, ἢ περιπαίζων τοὺς φιλοπλούτους, ἀλλὰ φλε-

---

(1) Παρὰ τῷ Ἀθην. XIV, σελ. 634-635. —— (2) Ἀριςοφάν. Βατρ. 970. Ἴδε καὶ Εὐςάθ. Ἰλιάδ. ψ', σελ. 1289. —— (3) Ὁ Πύθερμος (παρ' Ἀθην. σελ. 625.)

γόμενος αὐτὸς ἀπὸ τὸν ἔρωτα τῆς κτήσεως τοῦ πλούτου. Ὅςις ἔχει τοιαύτην ψυχῆς διάθεσιν, ἂν ἦναι ἰσχυρὸς, μεταχειρίζεται τὴν βίαν, νὰ ἁρπάζῃ τὰ ἀλλότρια· ἂν τάσσεται εἰς τοὺς ἀδυνάτους, καταφεύγει εἰς τὸν δόλον, κολακεύων χαμερπῶς τοὺς δυνατοὺς, διὰ νὰ συμμερίζεται τὰ πλούτη καὶ τὰς ἡδονάς των. Οἱ Ἴωνες, ὅτε ἦσαν ὑπὸ τοὺς Πέρσας, ἐκολάκευαν τοὺς Πέρσας· ὅτε ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Μακεδόνας, ἐθεοποιοῦσαν τοὺς διαδόχους τοῦ Ἀλεξάνδρου (1)· καὶ ὅτε τελευταῖον ἔπεσαν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Ῥωμαίων, ἡ πρὸς Ῥωμαίους κολακεία ἔφθασεν ἕως νὰ μεταβάλῃ καὶ πολλῶν ἑλληνικὰ ὀνόματα κύρια εἰς Ῥωμαϊκά (2). Ὅλαι σχεδὸν αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις ἐσχίσθησαν εἰς φατρίας· πᾶσα μία ἐξ αὐτῶν ἐσπαράσσετο ἄλλοτε ἀπὸ τοὺς ὀλιγαρχικοὺς, σπουδάζοντας νὰ σύρωσιν ὅλην τὴν δύναμιν εἰς ἑαυτοὺς, διὰ νὰ τρυφῶσι μόνοι· ἄλλοτε ἀπὸ τοὺς δημοτικοὺς, οἱ ὁποῖοι, ἐρεθιζόμενοι καθημέραν ἀπὸ τὴν τρυφὴν καὶ τὸ φιλοδέσποτον τῶν δυνατῶν, εὕρισκαν εὔκολα δημαγωγοὺς, νὰ τοὺς διεγείρωσι κατ' ἐκείνων.

Οἱ Χῖοι πολεμοῦν μὲ τοὺς Ἐρυθραίους (3), οἱ Σάμιοι μὲ τοὺς Πριηνέας, ἔπειτα μὲ τοὺς Μιλησίους (4), καὶ ἄλλοι μ' ἄλλους μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μητροπόλεως ἄποικοι καὶ τέκνα. Ἀπὸ τὰς ὀλιγαρχικὰς ςάσεις ἐγεννῶντο πολλάκις μοναρχικαὶ τυραννίαι, τῶν ὁποίων ἡ κατάλυσις ἐγέννα νέας ἄλλας ὀλιγαρχίας. Εἰς τὴν Μίλητον, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν τυράννων, ὀλίγων τινῶν πολιτῶν ἑταιρία σφετερίζεται τὴν πολιτείαν, καὶ ὀνομάζεται Πλουτὶς (faction des riches), ὀνομάζουσα τὴν

---

(1) Ἴδ. κατωτέρ. σελ. 149. ═══ (2) Ἴδε Βιογραφ. Χ. ὀνομας. λέξ. ΦΑΥΣΤΟΣ. ═══ (3) Ἴδε ἀνωτέρ. σελ. 15-16, καὶ 70. ═══ (4) Πλουταρχ. Κεφ. κχταγρ. Ἑλληνικ. § 29.

συνάθροισιν τῶν λοιπῶν ὅλων πολιτῶν Χειρομάχαν (1). Εἰς τὴν Σάμον, μετὰ τὴν σφαγὴν τοῦ τυράννου, λαμβάνει τὸ κράτος ὅλον ἡ φατρία τῶν ὀνομασθέντων Γεωμόρων (les propriétaires), ἑωσοῦ βαρυνθέντες οἱ δημοτικοὶ τοὺς ὑπερηφάνους τούτους Γεωμόρους, τοὺς κατέσφαξαν εἰς αὐτὸ τὸ βουλευτήριον (2). Τὴν Χίον ἴδαμεν (3), ὅτι δὲν ἔμειν' οὐδ' αὐτὴ οὔτε ϛάσεων οὔτε τυράννων ἄγευϛος.

Οἱ Ἴωνες βοηθούμενοι ἀπὸ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας ἀπετίναξαν τὸν ζυγὸν τῶν βαρβάρων· ἀλλὰ δὲν ἀπετίναξαν ἐντάμα οὔτε τὰ ἤθη οὔτε τὰ ἔθη τὰ βαρβαρικά (4). Ὅτε ἐδούλευσαν, πρῶτον τοὺς Λυδοὺς, ἔπειτα τοὺς Πέρσας, ἐκυβερνῶντο ἀπὸ δημαγωγοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐδέσποζαν κατὰ μέρος τοὺς ὁμοφύλους των, κ' ἔτρεφαν ἀκατάπαυϛον διχόνοιαν καὶ διαίρεσιν τῶν πολιτῶν εἰς δύο φατρίας. Ὅτε ἡ μία, κολακεύουσα ἢ ἀπατῶσα τοὺς βαρβάρους, ὑπερίσχυεν, ἐφυγάδευεν ἢ ἐφόνευεν ὅσους ἐφοβεῖτο τῆς ἐναντίας φατρίας, καὶ οὕτως ἐκυβέρνα ὀλιγαρχικῶς τοὺς λοιπούς· ἂν ἡ ἐναντία φατρία ἐφαίνετο ἀκαταμάχητος, οἱ ὀλι-

(1) Πλούταρχ. Κεφαλ. καταγρ. Ἑλληνικ. § 32. Χερομάχοι κυρίως οἱ διὰ χειρῶν ἐργαζόμενοι (les manœuvres)· ἀλλ' ἐδῶ σημαίνει τοὺς Γεωργοὺς (laboureurs) συνώνυμον τοῦ ἀγενεῖς, κατὰ τὴν κρίσιν τῶν διὰ τὸν πλοῦτον θελόντων νὰ νομίζωνται εὐγενεῖς, ὡς καὶ τῶν Γάλλων τὸ Roturier ἐσήμαινε καταρχὰς τὸν Γεωργὸν, ἢ λεκτικώτερον, τὸν Ῥηξίχθονα, ἀπὸ τὸ Ruptura τοῦ παρακμάζοντος Λατινισμοῦ, τὸ σημαῖνον τὴν ῥῆξιν ἢ σχίσιν τῆς γῆς μὲ τὸ ἄροτρον, εἰς ἕνα λόγον, τὴν Γεωργίαν, « Γῆς δάπεδον ἀρότροις ῥῆξαι » (Ἀριϛοφάν. Πλούτ. 515). Ἔπειτα οἱ μαθημένοι νὰ ζῶσιν ἀργοὶ, ἔκαμαν τὸ ἔντιμον ὄνομα τῶν Ῥηξιχθόνων (roturier) ἤγουν τῶν ἐργαζομένων τὴν γῆν, συνώνυμον τοῦ Ἀγενῶν. Χερομάχον ἀκόμη σήμερον ὀνομάζομεν τὸν Γεωργὸν, ἀλλὰ χωρὶς τιμαριωτικὴν (féodale) ἀναίσχυντον καταφρόνησιν. — (2) Πλούταρχ. αὐτόθ. § 57. — (3) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 73, καὶ 123. — (4) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 110, σημ. 1.

Ἔτ. πρὸ Χρ.

γαρχικοὶ ἐπρόκριναν νὰ ὑποτάξωσι τοὺς συμπολίτας των εἰς τοὺς βαρβάρους, παρὰ νὰ στερεύωνται αὐτοὶ τὴν δεσποτείαν (1), ἢ καὶ τοὺς διήγειραν, μὲ πρόφασιν ἐλευθερίας, κατὰ τῶν βαρβάρων.

Μὲ τοιαῦτα ἤθη ἐπέρασαν οἱ Ἴωνες ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Περσῶν, εἰς τὴν συμμαχίαν, ἔπειτα προςασίαν, τῶν Ἀθηναίων. Οἱ δημαγωγοί των, μὴν ἔχοντες πλέον νὰ κολακεύωσι βαρβάρους, ἐκολάκευαν τοὺς νέους προςάτας, τοὺς Ἀθηναίους· καὶ ἐπειδὴ οὗτοι ἐδημοκρατοῦντο, φυσικὰ τὸ δημοκρατικὸν μέρος ἔπρεπε νὰ ὑπερισχύσῃ καταρχὰς εἰς τοὺς Ἴωνας, ἑωσοῦ οἱ Ἀθηναῖοι μεταβαλόντες τὴν προςασίαν εἰς ἀληθινὴν δεσποτείαν, διήγειραν ἐξ ἑνὸς μέρους τὴν παλαιὰν τῶν ὀλιγαρχικῶν τῆς Ἰωνίας φιλοπρωτίαν, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὴν ζηλοτυπίαν τῶν Λακεδαιμονίων, οἱ ὁποῖοι δὲν ὑπέφεραν τὴν αὔξησιν τῶν Ἀθηναίων.

Πρώτη τῶν Ἰωνικῶν ἀποικιῶν ἀπεςάτησεν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἡ Σάμος. Ἀφορμὴ τῆς ἀποςασίας, τὸ φαινόμενον, ἐχρημάτισεν ἡ ζηλοτυπία διὰ τὴν πλειοτέραν πρὸς τοὺς ἐχθρούς των Μιλησίους ἀγάπην τῶν Ἀθηναίων (2)· ἀλλ' ἡ ἀληθὴς αἰτία ἦτο καὶ οἱ ἐπιβαλλόμενοι ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὰς συμμάχους πόλεις, μὲ φιλικῆς συνεισφορᾶς ὄνομα, βαρύτατοι φόροι, καὶ τῆς Σάμου (ὡς καὶ τῶν λοιπῶν Ἰωνικῶν πόλεων) οἱ ὀλιγαρχικοί, ἐχθροὶ τῆς δημοκρατίας τόσον πλέον ἄσπονδοι, ὅσον ἐμποδίζοντο νὰ πλεονεκτῶσι. Δεσποζόμενοι ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἐσυγχωροῦντο κἂν νὰ δεσπόζωσι καὶ αὐτοὶ τοὺς λοιποὺς των πολίτας, καὶ προσέτι νὰ κερδαίνωσι τοὺς πεμπομένους εἰς τὰς Ἀθήνας φόρους.

Ὡς ἔμαθαν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἀποςασίαν, ἔπεμψαν τὸν Περικλέα μὲ τεσσαράκοντα τριήρεις, ὅςις ὑπέταξε τὴν Σάμον εἰς 441.

(1) Ἴδε ἀνωτέρ. σελ. 101. —— (2) Διόδωρ. Σικελιώτ. XII, 27.

ὀλίγας ἡμέρας κ' ἐςερέωσε τὴν δημοκρατίαν. Ἀλλὰ μόλις ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν, κ' ἐςασίασαν πάλιν οἱ ὀλιγαρχικοί, καὶ πέμψαντες εἰς τὸν εὑρισκόμενον εἰς Σάρδεις σατράπην τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἔλαβαν ἀπ' αὐτὸν βοήθειαν ἑπτακοσίους ςρατιώτας, τοὺς ἔμβασαν τὴν νύκτα εἰς τὴν Σάμον, κατέλυσαν τὴν δημοκρατίαν, κ' ἐξώρισαν πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀντιπολιτευομένους.

Ἐπέςρεψε δεύτερον ὁ Περικλῆς μὲ ἑξήκοντα τριήρεις Ἀττικάς, προσλαβὼν καὶ εἰκοσιπέντε ἀπὸ τοὺς Χίους καὶ Μιτυληναίους, καὶ ἐνίκησε πάλιν τοὺς Σαμίους. Ἀλλ' ἡ ἀναχώρησίς του, ἐσυγχώρησεν εἰς τοὺς ὀλιγαρχικοὺς νὰ ἐπαναςαθῶσι καὶ δεύτερον, ἐλπίζοντες τώρα καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἐπρόσμεναν ναυτικὴν βοήθειαν ἀπὸ τοὺς Πέρσας.

Ἠναγκάσθη λοιπὸν ὁ Περικλῆς νὰ ἐπιςρέψῃ πάλιν εἰς τὴν Σάμον μὲ τὰς ἑξήκοντα τριήρεις, ἔχων τώρα καὶ τριάκοντα ἀπὸ τοὺς Χίους καὶ Μιτυληναίους, νὰ κατασκάψῃ τὰ τείχη τῶν Σαμίων, νὰ κολάσῃ τοὺς αἰτίους τῆς ςάσεως, νὰ λάβῃ τὰς τριήρεις των ὅλας, καὶ διακόσια τάλαντα διὰ τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου, καὶ νὰ ἰσχυροποιήσῃ τὴν δημοκρατίαν (1).

Εἰς τὴν ἐκςρατείαν ταύτην ἦτο σύμπλους καὶ συςρατηγὸς τοῦ Περικλέους ὁ πλέον ἔνδοξος τὴν τραγῳδίαν παρὰ τὴν ςρατηγίαν Σοφοκλῆς, ὡς τὸν ἔλεγε παίζων αὐτὸς ὁ Περικλῆς (2). Ὁ Σοφοκλῆς ἐςρατήγησεν ἀκόμη, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους, καὶ εἰς τὴν Λέσβον, καὶ εἰς τὴν ςρατηγίαν ταύτην, περάσας εἰς τὴν Χίον, ἐξενοδοχήθη ἀπὸ τὸν πρόξενον

---

(1) Διοδωρ. Σικελιώτ. XII, 27, 28. Ἰδ. καὶ Θουκυδίδ. IV, 9.

(2) Αὐτὸς ὁ Σοφοκλῆς ἔλεγεν ἀςεϊζόμενος τοῦ Περικλέους τὸν ἀςεϊσμόν. « Περικλῆς ποιεῖν μὲν ἔφη με, ςρατηγεῖν δὲ οὐκ ἐπίςασθαι· » ὡς τὸ ἱςορεῖ ὁ Χῖος τραγῳδὸς Ἴων (παρ' Ἀθην. σελ. 604).

τῶν Ἀθηναίων Χῖον Ἑρμησίλεων, ὅπου τὸν ἐγνώρισε καὶ ὁ ἔνδοξος τραγῳδὸς τῆς Χίου Ἴων (1). Ἔτ. πρὸ Χρ.

Μετὰ δέκα ἔτη τῆς κατὰ τῶν Σαμίων ἐκστρατείας ἐξέσπασε 431.
καὶ ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος. Μεταξὺ τῶν ἄλλων αἰτιῶν τοῦ ὀλεθρίου τούτου πολέμου, ἦτο καὶ ἡ αὔξησις τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηναίων, τῆς ὁποίας ἡ κατάχρησις ἐφόβιζε τοὺς Λακεδαιμονίους (2), μ' ὅλον ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐκαυχῶντο τὸ ἐναντίον (3). Καὶ εἰς τοῦτον ἀκόμη τὸν πόλεμον σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν θάλασσαν ἦσαν ἀπὸ τὰς Ἰωνικὰς ἀποικίας οἱ Χῖοι (4), καὶ ἀπὸ τὰς ἄλλας οἱ Λέσβιοι καὶ οἱ Κερκυραῖοι.

Οἱ Λέσβιοι ἀπεστάτησαν μετὰ μικρὸν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους (5), 428.
κατεπολεμήθησαν, καὶ κατήντησαν ἀντὶ συμμάχων ὑπήκοοί των. Τὴν αὐτὴν τύχην ἐπρόσμεναν καὶ οἱ Χῖοι, καὶ τὴν ἐφοβοῦντο τόσον πλέον, ὅσον ἡ ὀλιγαρχική των φατρία ἔκλινε τώρα εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους (ὡς ἀρχήτερα εἰς τοὺς Πέρσας), εἰς δὲ τοὺς δημοκρατικοὺς ἐσύμφερε πλέον ἡ φιλία τῶν Ἀθηναίων. Μ' ὅλον 425.
τοῦτο, ἢ μὲ κοινὴν, ἢ μὲ μόνων τῶν προεστώτων γνώμην, ἔκτισαν νέον τεῖχος, καὶ ἐφρόντισαν ἄλλας τινὰς προπαρασκευὰς, εἰς φυλακὴν τῆς πόλεως. Πρόνοια ματαία! Οἱ Ἀθηναῖοι, πάντοτε ἄγρυπνοι εἰς τὰς πράξεις καὶ βουλὰς τῶν συμμάχων, μόλις ἔμαθαν τὴν ἀνέγερσιν τοῦ νέου τείχους, καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Χίους νὰ τὸ χαλάσωσι, καὶ νὰ συμφωνήσωσι νέας συνθήκας καὶ νέους ὅρκους τῆς πρὸς αὐτοὺς πίστεως (6).

Ἔμειναν λοιπὸν οἱ Χῖοι πάλιν σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων, καὶ 417-416.
πάλιν αὐτόνομοι, ὡς τοὺς ἐβεβαίοναν οἱ Ἀθηναῖοι (7), καὶ τὸ

---

(1) Ἡ μαρτυρία τοῦ Ἴωνος ἐσημειώθη ἀνωτέρ. σελ. 69. ═ (2) Θουκυδίδ. I, 23. ═ (3) Ὁ αὐτ. I, 76. ═ (4) Ὁ αὐτ. II, 9. ═ (5) Ὁ αὐτ. III, 50. ═ (6) Ὁ αὐτ. IV, 51. ═ (7) Ὁ αὐτ. VI, 85.

Ἔτ. πρὸ Χρ. ἐπίστευσαν ἴσως καὶ αὐτοί. Τοὺς ἐβοήθησαν πάλιν μὲ τὰ πλοῖά
των εἰς τὸν κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων πόλεμον (1), εἰς τῆς
416. νήσου Μήλου τὸν ἄγριον ἀφανισμὸν (2), καὶ εἰς αὐτὴν ἔπειτα
415. τὴν μωρὰν κατὰ τῆς Σικελίας ἐκστρατείαν (3), εἰς τὴν ὁποίαν
ἠνάγκασαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τοὺς λοιποὺς Ἴωνας καὶ τοὺς ἄλλους
των συμμάχους, βεβαιοῦντες οὕτως τοὺς λόγους τοῦ Συρακουσίου Ἑρμοκράτους. Οἱ Ἀθηναῖοι (ἔλεγεν οὗτος εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν Καμαριναίων) ἐπροστάτευσαν τοὺς Ἴωνας καὶ τοὺς ἄλλους των συμμάχους ἑκουσίους, μὲ πρόφασιν νὰ τοὺς ἐλευθερώσωσιν ἀπὸ τὸν Πέρσην· ἔδειξαν ὅμως ἔπειτα, ὅτι δὲν ἐπολέμησαν οὔτ' αὐτοὶ οὔτ' οἱ σύμμαχοί των περὶ ἐλευθερίας, ἀλλ' οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἐπιθυμοῦντες νὰ δεσπόζωσιν αὐτοὶ εἰς τόπον τοῦ Πέρσου, οἱ δὲ λοιποί, διὰ μεταβολὴν δουλείας, ἀποτασσόμενοι δεσπότην ἀνόητον, διὰ νὰ ὑποτάσσωνται εἰς δεσπότην πανουργότερον (4).

Ἀλλ', ἐπειδὴ τῶν βιαίων φύσις εἶναι νὰ μὴ διαμένωσι μακράν,
οἱ Χῖοι μὴν ὑποφέροντες τὸν ζυγὸν τῶν Ἀθηναίων, ἐμελέτησαν
414. πάλιν κρυφίως νὰ ἀποστατήσωσιν (5). Τοῦτο ὑποπτευόμενοι οἱ

---

(1) Θουκυδίδ. IV, 129. ═══ (2) Ὁ αὐτ. V, 84-115. ═══ (3) Ὁ αὐτ. VI, 43, VII, 20. ═══ (4) « Ἡγεμόνες γὰρ γενόμενοι » ἑκόντων τῶν τε Ἰώνων, καὶ ὅσοι ἀπὸ σφῶν ἦσαν ξύμμαχοι ὡς ἐπὶ » τοῦ Μήδου τιμωρίᾳ..... οὐ περὶ τῆς ἐλευθερίας ἄρα οὔτε οὗτοι » τῶν Ἑλλήνων, οὔθ' οἱ Ἕλληνες τῆς ἑαυτῶν τῷ Μήδῳ ἀντέστησαν, » περὶ δὲ οἱ μὲν σφίσιν ἀλλὰ μὴ ἐκείνῳ καταδουλώσεως, οἱ δ', ἐπὶ » δεσπότου μεταβολῇ, οὐκ ἀξυνετωτέρου, κακοξυνετωτέρου δέ. » Ὁ αὐτ. VI, 76. ═══ (5) Ὁ αὐτ. VIII, 5-14. Πλουταρχ. Ἀλκιβιάδ. § 24. Ταύτην τὴν ἀποστασίαν μνημονεύει καὶ Λυσίας ὁ ῥήτωρ, ὀνειδείζων αὐτὴν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Ἀλκιβιάδου (Ἀλκιβιάδην

Ἀθηναῖοι, ἐλπίζοντες ὅμως ἀκόμη νὰ τοὺς κρατήσωσι, τοὺς ἐκολάκευαν, κατὰ τὸ σύνηθες, ὡς συμμάχους αὐτονόμους. Ἀλλα συνέβη, τέλος πάντων, ὅ,τι ὑπωπτεύοντο. Μετὰ τὴν εἰς Σικελίαν δυςυχίαν τῶν Ἀθηναίων, οἱ Χῖοι παρακινούμενοι ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους, καὶ πολὺ πλέον ἀπὸ τὸν εἰς ἐκείνους τότε φυγάδα Ἀλκιβιάδην (1), ἔχοντες συγγνώμονας καὶ τὸν δῆμον, βαρημένον καὶ αὐτὸν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν προςασίαν, ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ἐκάλεσαν βοήθειαν ἀπὸ τὴν Σπάρτην. Μὲ τοὺς Χίους συναπεςάτησαν καὶ οἱ γείτονές των Ἐρυθραῖοι καὶ οἱ Κλαζομένιοι (δύο Ἰωνικαὶ ἀποικίαι), καὶ ἄλλαι νῆσοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐπρώτευεν ἡ Λέσβος· ἀλλ' οὐδεμιᾶς ἀπόςασις ἐτάραξεν οὐδ' ἐλύπησε τοὺς Ἀθηναίους τόσον, ὅσον ἡ ἀπόςασις τῆς Χίου, ἥτις εἶχε τότε ἑξήκοντα τριήρεις (2).

καὶ αὐτὸν) καὶ λέγων « Οὔτε τοὺς πολεμίους ἐδύνατο ἐκ τῆς χώρας » ἐκβαλεῖν, οὔτε Χίους, οὓς ἀπέςησε, πάλιν φίλους ποιῆσαι κ. τ. λ. » (Λυσ. κατὰ Ἀλκιβιάδ. σελ. 414, Auger).

(1) Θουκυδίδ. VIII, 15. ═══ (2) Ὁ αὐτ. VIII, 6. Τὸ κείμενον λέγει, « Τούς τε Χίους καὶ τοὺς Ἐρυθραίους εὐθὺς ξυμμάχους ἐποι» ήσαντο [Λακεδαιμόνιοι], καὶ τεσσαράκοντα ναῦς ἐψηφίσαντο » αὐτοῖς πέμπειν, ὡς ἘΚΕΙ͂ οὐκ ἔλασσον ἢ ἑξήκοντα, ἀφ' ὧν οἱ Χῖοι » ἔλεγον, ὑπαρχουσῶν. » Τὸ ἘΚΕΙ͂, ὁ σχολιαςὴς ἐξηγεῖ « Ἤγουν ἐν » τῇ Χίῳ· » καὶ οὕτω τὸ ἐνόησαν καὶ ἄλλοι, ἀποδίδοντες εἰς τοὺς Χίους τὰς ἑξήκοντα τριήρεις. Τὸ κείμενον ἀκριβέςερον ἐρευνώμενον νοεῖται, ὅτι μέρος τῶν ἑξήκοντα ἦτο τῶν Ἐρυθραίων. Τὸ μέρος ὅμως τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἦναι τόσον μικρὸν, ἴσως ὄχι πλειότερον τοῦ μνημονευθέντος ἀνωτέρω (σελ. 98), ὥςε δύναταί τις χωρὶς ἀλλοίωσιν τῆς ἱςορίας ν' ἀποδώσῃ τὸν ςόλον ὅλον εἰς τοὺς Χίους. Τῶν Χίων τὸ ναυτικὸν ἦτο κατ' ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον πολὺ, ὥςε νὰ γενῶσι πολλάκις καὶ Θαλασσοκράτορες, ὡς τοὺς ὀνομάζει ὁ Θουκυδίδης (VIII, 63). Καὶ διέμεινεν ἡ τόση δύναμις ἕως τῶν χρόνων τοῦ Δημοσθένους καὶ ἐπέκεινα· τὴν Χίον, τὴν Ῥόδον καὶ τὴν

Ἔτ. πρὸ Χρ. 411. Ἐμεταχειρίσθησαν λοιπὸν πάραυτα ὅσα μέσα ἐσυγχώρει εἰς αὐτοὺς ἡ περίςασις, νὰ ὑποτάξωσι καὶ πάλιν τὴν Χίον. Πρώτην ἀπόβασιν ἔκαμαν εἰς τὴν Καρδαμύλην καὶ εἰς τὴν Βολισσὸν, καὶ πολεμήσαντες ἐνίκησαν μὲ πολλὴν φθορὰν τοὺς κατοίκους. Δευτέραν νίκην ἔλαβαν κατὰ τῶν Χίων εἰς τὰς Φανὰς, καὶ τρίτην εἰς τὸ Λευκώνιον. Ἐλεηλάτησαν τοὺς Χίους ἀλύπητα, εὑρόντες μεγάλους πλούτους συναθροισμένους καὶ ἀκόμη σωζομένους ἕως τότε ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς ἀπὸ τοὺς Πέρσας ἐλευθερίας (1).

Ἔφθασαν μετὰ ταῦτα καὶ τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὴν Λέσβον πλοῖα τῶν Ἀθηναίων, κ' ἐτείχιζαν τὸ Δελφίνιον, φρούριον τῆς νήσου ὄχι μακρὰν τῆς πόλεως Χίου. Ἀλλ' οἱ Χῖοι δὲν ἐτόλμησαν νὰ τρέξωσιν εἰς βοήθειαν, ὄχι μόνον διότι ἦσαν ἐξησθενημένοι ἀπὸ τὰς προτέρας συμφορὰς, ἀλλ' ὅτι καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ φατρίαι τῶν πολιτῶν ἐφοβοῦντο μία τὴν ἄλλην (2), οἱ μὲν ὀλιγαρχικοὶ ὄντες σύμφωνοι μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ δὲ δημοκρατικοὶ, μὴ δυνάμενοι νὰ σβέσωσι παντάπασι τὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους κλίσιν. Εἰς τούτους τοὺς εὐλόγους φόβους ἐπροςέθη καὶ δεινότερος ἄλλος, τὸν ὁποῖον ἔχουν νὰ φοβῶνται πάντοτε ὅσοι τολμοῦν νὰ καταδουλόνωσιν ὡς κτήνη τοὺς ὁμοίους των ἀνθρώπους, ὡς τὸ ἔδειξαν αἱ συμβᾶσαι εἰς τοὺς χρόνους μας φρικταὶ κατὰ τῶν δεσποτῶν ἐκδικήσεις τῶν δούλων. Ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἔςειλαν τὰς Ἰωνικὰς ἀποικίας, οὔτ' αὐτοὶ, οὔτε κάμμία ἄλλη πόλις Ἑλληνικὴ εἶχε δούλους (3), καὶ ἡ Χίος πρώτη

Κέρκυραν ὀνομάζει ὁ Ῥήτωρ, ὡς δυνατωτάτας εἰς τὴν θάλασσαν νήσους (Δημοσθέν. Περὶ ςεφαν. σελ. 305. Ἴδ. καὶ Περὶ τῆς Ῥοδ. ἐλευθερ. σελ. 191).

(1) Θουκυδίδ. VIII, 24. —— (2) Ὁ αὐτ. αὐτ. 38. —— (3) Ἡροδοτ. VI, 137. Ἴδε καὶ ἀνωτέρ. σελ. 74-76.

τῶν Ἰωνικῶν ἀποικιῶν ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας κ' ἔδωκεν εἰς τοὺς λοιποὺς Ἴωνας τὸ ἀπάνθρωπον τοῦτο παράδειγμα (1). Ἔτ. πρὸ Χρ.

Ὄχι μόνον εἶχαν πολὺ πλειοτέρους δούλους, παρὰ κάμμία ἄλλη πόλις Ἑλληνικὴ, πλὴν τῆς Σπάρτης, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ πλῆθος τοῦτο μάλιςα ἠναγκάζοντο καὶ νὰ τοὺς ἐπαγρυπνῶσι καὶ νὰ τοὺς κολάζωσιν αὐςηρότερα, ὡς τὸ μαρτυρεῖ ἡ ἱςορία (2).

Ἡ τόση αὐςηρότης ἀκολούθως ἔπρεπε νὰ γεννᾷ καὶ νὰ τρέφῃ μῖσος ἄσπονδον κατὰ τῶν δεσποτῶν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν δούλων. Μόλις ἔμαθαν οἱ δοῦλοι τὴν παρουσίαν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸ Δελφίνιον καὶ, καταφυγόντες πολλοὶ πρὸς αὐτοὺς, ἐπροξένησαν εἰς τοὺς Χίους τόσον μεγαλήτερα κακὰ, ὅσον ἐγνώριζαν ἀκριβέςερα τὰ κατατόπια τῆς νήσου (3).

Οὗτος ὁ χρόνος συμπίπτει μὲ τὴν καταςαθεῖσαν εἰς τὰς 411.
Ἀθήνας βραχυχρόνιον Ὀλιγαρχίαν τῶν Τετρακοσίων. Ὁ Σπαρτιάτης Παιδάρητος εὑρισκόμενος τότε εἰς τὴν Χίον, μὴ λαμβάνων τὴν ζητηθεῖσαν ἀπὸ τὸν Ἀςύοχον, ναύαρχον τοῦ Λακωνικοῦ ςόλου, βοήθειαν, ἔςειλε νὰ τὸν κατηγορήσωσιν εἰς τὴν Σπάρτην, κ' ἐκυβέρνα ἐντοσούτῳ αὐτὸς τὴν Χίον, ὡς ἁρμοςὴς, ἤγουν ὡς δεσπότης, ἂν καὶ ὁ Θεόπομπος τὸν ἐπαινῇ (4)· ἐνώχλει, ἐφυγάδευεν, ἀκόμη καὶ ἐφόνευεν, ὅσους

---

(1) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 75. ═══ (2) Ἴδ. αὐτόθ. σελ. 76. Ἄξιον καὶ τοῦτο παρατηρήσεως· οἱ ὀλιγαρχούμενοι λαοὶ ἐφάνησαν πάντοτε ἀπανθρωπότεροι εἰς τοὺς δούλους· μάρτυς ἡ Λακεδαίμων μὲ τοὺς Εἵλωτας. Ἐξεναντίας οἱ δημοκρατούμενοι ἐδείχθησαν καὶ φιλανθρωπότεροι πρὸς τοὺς δούλους· μάρτυς τῶν Ἀθηναίων ἡ πολιτεία. ═══ (3) Θουκυδίδ. VIII, 38-40. ═══ (4) Παρὰ τῷ Ἁρποκρατ. λέξ. Παιδάρητος. Δὲν εἶναι παράξενος τοῦ Θεοπόμπου ἡ περὶ τοῦ Παιδαρήτου κρίσις· ὁ Θεόπομπος ἦτον ἀπὸ τοὺς ἀριςοκρατικούς. Ἐπαινεῖται ὁ Παιδάρητος

Ἔτ. πρὸ Χρ. ὑπωπτεύετο ἐναντίους τῶν Λακεδαιμονίων. Τούτων ἦσαν καὶ κάποιος Ἴων, υἱὸς Τυδέως, μὲ πολλοὺς ἄλλους φίλους του, τοὺς ὁποίους ἐθανάτωσεν ὡς Ἀττικίζοντας (1). Ἀπὸ τοὺς φυγάδας Χίους ὑπῆγαν τινὲς εἰς τὴν Σπάρτην, νὰ κατηγορήσωσι τὸν Παιδάρητον. Ὡς ἔμαθεν ἡ μήτηρ αὐτοῦ, Τελευτία, τὰ κατὰ τοῦ υἱοῦ της ἐγκλήματα, ἔγραψεν εἰς αὐτὸν τὴν σύντομον καὶ διὰ τοῦτο ὡραίαν ἐπιστολὴν ταύτην· « Η ΜΗΤΗΡ ΠΡΟΣ ΤΟΝ » ΠΑΙΔΑΡΗΤΟΝ· Ἢ πρᾶσσε καλήτερα, ἢ μένε ὅπου εἶσαι, » χωρὶς ἐλπίδα νὰ γυρίσῃς εἰς τὴν Σπάρτην (2). »

Ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἐκυρίευσαν τὸ Δελφίνιον, τῶν δημοτικῶν τῆς Χίου ἡ φατρία, ὡς φίλη τῶν Ἀθηναίων, ἔπρεπε νὰ ὑπερισχύσῃ. Ὅθεν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἀριστοκρατικοὺς οἱ μὲν ἑκουσίως, οἱ δὲ καὶ βιαζόμενοι, ἔφυγαν τὴν Χίον. Ὁ Κρατησιππίδας
407. ἔπειτα, ναύαρχος τῶν Λακεδαιμονίων, τοὺς ἔφερε πάλιν ὀπίσω (3), κυριεύσας ἅμα καὶ τὴν ἀκρόπολιν τῆς Χίου. Οἱ ἐπιστρέψαντες οὗτοι εἰς τὴν πατρίδα ἀντεφυγάδευσαν καὶ αὐτοὶ τοὺς ἀντιπολιτευομένους καὶ αἰτίους τῆς φυγῆς των, εἰς ἑξακοσίους τὸν ἀριθμὸν, πιθανὸν ὅτι μὲ συνέργειαν καὶ συμβουλὴν τῶν Λακεδαιμονίων, ὡς τοὺς ὀνειδίζει περὶ τούτου

καὶ εἰς τὸν διδάσκαλον τοῦ Θεοπόμπου, Ἰσοκράτην. (Ἀρχίδαμ. § 23, σελ. 124)· ἀλλ' ὁ ἔπαινος ἐκεῖ λέγεται ἐκ προσώπου τοῦ Λάκωνος Ἀρχιδάμου, καὶ ὄχι τοῦ Ἰσοκράτους. Ὁ Ἰσοκράτης ἔκρινεν ἄλλως τὰς πράξεις τῶν Λακεδαιμονίων, ὡς θέλομεν ἰδεῖν μετ' ὀλίγον.

(1) Θουκυδίδ. VIII, 38. —— (2) « Α ΜΑΤΗΡ ΠΑΙΔΑΡΗΤΩ· » Ἢ βελτίονα πράσσειν σε, ἢ αὖθι μένε, ἀπογνοὺς τὰν ἐς Σπάρταν » σωτηρίαν. » Παρὰ Πλουταρχ. Λακων. ἀποφθεγμ. § 10. σελ. 970 Wittenb. —— (3) Ὄχι χωρὶς νὰ πληρωθῇ ἀπ' αὐτοὺς ὁ ἀκτήμων καὶ ἀφιλάργυρος Σπαρτιάτης· « Παρὰ τῶν ἐκ Χίου φυγάδων λαβὼν » χρήματα κατήγαγεν αὐτοὺς, καὶ τὴν ἀκρόπολιν τῶν Χίων κατ» ελάβετο » Διοδωρ. Σικελ. XIII, 65.

ὁ Ἰσοκράτης προσθέτων ἔτι, ὅτι καὶ ἐςέρησαν τοὺς Χίους ἀπὸ Ἔτ. πρὸ Χρ.
τὸ ναύτικόν των (1). Οἱ ἑξακόσιοι φυγάδες οὗτοι, κυριεύσαντες
τῆς ἀντικρὺ ἠπείρου τὸν Ἀταρνέα (2) πόλιν καὶ φρούριον
ἰσχυρὸν τῆς Χίου, ἐπολέμουν ὄχι μόνον τὴν Χίον, ἀλλ' ὅλην
τὴν Ἰωνίαν (3).

Τὸν Κρατησιππίδαν διεδέχθη εἰς τὴν ναυαρχίαν τοῦ Λα- 406.
κωνικοῦ στόλου ὁ Λύσανδρος, καὶ τοῦτον ὁ Καλλικρατίδας (4).

Ὁ Καλλικρατίδας εὐτύχησε νὰ ἐπάρῃ καὶ τὸ ἕως τότε εἰς 405.
τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀθηναίων Δελφίνιον τῆς Χίου, νὰ τὸ κατα-
σκάψῃ, καὶ νὰ διώξῃ ὁλότελα ἀπὸ τὴν νῆσον τοὺς Ἀθηναίους (5).
Μετὰ ταῦτα ἔδραμεν εἰς βοήθειαν τῆς Λέσβου, εὑρισκομένης
ἀκόμη εἰς τῶν Ἀθηναίων τὰς χεῖρας (6). Ἀναχωρήσας πάλιν
ἐκεῖθεν ἀφῆκεν εἰς τόπον του τὸν Ἐτεόνικον. Ἀλλ' ὁ Ἐτεόνικος
καταπολεμούμενος ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ νησιώτας καὶ τοὺς Ἀθηναίους
ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ μὲ τὰ πλοῖα καὶ τοὺς στρατιώτας του εἰς
τὴν Χίον.

Ἡ παρουσία του ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἐξολοθρεύσῃ ὅλους τοὺς
Χίους, ἂν καὶ φίλους καὶ συμμάχους (τὸ φαινόμενον) τῶν
Λακεδαιμονίων. Οἱ ςρατιῶται καὶ οἱ ναῦται τοῦ Ἐτεονίκου,
μὴν ἔχοντες πλέον οὔτ' ἐνδύματα οὔτε τροφὰς, ἐβουλεύθησαν 406.

---

(1) « Χίων δὲ τοὺς πρώτους μὲν τῶν πολιτῶν ἐφυγάδευσαν, τὰς δὲ » τρεήρεις ἐκ τῶν νεωρίων ἐξελκύσαντες ἁπάσας ᾤχοντο λαβόντες. » Ἰσοκρατ. Συμμαχικ. § 32, σελ. 178. ═══ (2) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 25, 85 καὶ 97. ═══ (3) Διοδωρ. Σικελιώτ. XIII, 65, Ξενοφ. Ἑλληνικ. III, 2, § 11. Οἱ αὐτοὶ ἴσως φυγάδες Χῖοι, οἱ ὁποῖοι, πρὶν περάσωσιν εἰς τὸν Ἀταρνέα, ἔπλευσαν εἰς τὴν Ἄντισσαν, πόλιν τῆς Λέσβου, τὴν ἐτάραξαν, καὶ ἐδιώχθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀντισσαίους (Ἀριςοτέλ. Πολιτικ. V, 2, § 11, σελ. 148). ═══ (4) Ξενοφ. Ἑλληνικ. I, 5, § 1, 6, § 1. ═══ (5) Διοδωρ. Σικελιωτ. XIII, 76. Ξενοφ. Ἑλληνικ. I, 5, § 15. ═══ (6) Ξενοφ. I, 6, § 12.

Ἔτ. πρὸ Χρ. κρυφὰ νὰ κυριεύσωσι καὶ νὰ λεηλατήσωσιν αὐτὴν τὴν πόλιν τῆς Χίου· κ' ἤθελαν ἀναμφιβόλως τὸ κατορθώσειν, ἂν δὲν ἔφθανεν ὁ Ἐτεόνικος νὰ ἀνακαλύψῃ καὶ νὰ διαλύσῃ τὴν συνωμοσίαν (1).

Ἀφοῦ ὁ Καλλικρατίδας ἀπέθανε γενναίως εἰς τὴν περὶ τὰς Ἀργινούσας ναυμαχίαν, ἔλαβε πάλιν τὴν ναυαρχίαν ὁ Λύσαν-
406. δρος (2). Οἱ εὑρισκόμενοι τότε εἰς τὴν Χίον Ἀθηναῖοι, ϛερημένοι τὸ Δελφίνιον, ἠναγκάσθησαν νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰ πλοῖά των καὶ νὰ πολεμῶσι τὴν Χίον, ἥτις ἐνωχλεῖτο καὶ ἀπὸ τοὺς Σαμίους, συμμάχους τότε τῶν Ἀθηναίων (3).

405. Ἡ τελευταία ὀλέθριος εἰς τοὺς Ἀθηναίους ναυμαχία συνέβη εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς, εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὅπου ὁ Λύσανδρος μὲ τοὺς συμμάχους του ἠφάνισε τὸν ϛόλον τῶν Ἀθηναίων (4), καὶ ὅθεν ἐκίνησε, μετὰ τὴν νίκην, εἰς αὐτὰς τὰς Ἀθήνας. Μεταξὺ τῶν συμμάχων τοῦ Λυσάνδρου ἦσαν καὶ Χῖοι μὲ τὰς τριήρεις των· ἡ ἱϛορία ὀνομάζει τρεῖς, Κηφισοκλῆν, Ἑρμόφαντον καὶ Ἱκέσιον, τῶν ὁποίων τὰ ἀγάλματα ἴδεν ὁ Παυσανίας εἰς τοὺς Δελφοὺς σιμὰ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Λυσάνδρου (5). Καὶ ἡ μὲν συμμαχία μὲ τὸν Λύσανδρον ἦτον ἀνάγκης ἔργον, καὶ μάλιϛα εἰς τοιαύτην περίϛασιν, ὅτε οὐδ' ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἦσαν εὐχαριϛημένοι οἱ Χῖοι· ἂν ἦσαν ὅμως ἀληθῶς καὶ φίλοι τοῦ Λυσάνδρου, τὰ ἀγάλματα δὲν ἦσαν

---

(1) Ξενοφ. Ἑλληνικ. ἱϛορ. II, 1, § 1. — (2) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. I, 6, § 33. II, 1, § 10. Διοδωρ. Σικελιώτ. XIII, 98-99. — (3) Ὁ αὐτ. αὐτ. II, 1, § 15-16. — (4) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. II, 1, § 20-32. Διόδωρ. Σικελιώτ. XIII. — (5) « Ἀνάκεινται δὲ » καὶ ὄπισθεν τῶν κατειλεγμένων ὅσοι συγκατειργάσαντο τῷ Λυ- » σάνδρῳ τὸ ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς..... Χῖοι δὲ, Κηφισοκλῆς, καὶ » Ἑρμόφαντός τε καὶ Ἱκέσιος. » (Παυσαν. X, 9).

ἱκανὰ νὰ ἐξαλείψωσι τοιαύτην ἄτιμον φιλίαν· ὁ Λύσανδρος ἄλλους φίλους δὲν εἶχε παρὰ τοὺς προδίδοντας τὰς πατρίδας των (1). Ἔτ. πρὸ Χρ. 405.

Τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἡ τραγῳδία ἔλαβε τέλος μὲ 404. τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀθηνῶν (2)· καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐξασθενημένοι καὶ πρότερον ἀπὸ τὸν Σικελικὸν πόλεμον, ἐθρήνησαν μετανοοῦντες τὰς προτέρας των ἀβουλίας, διὰ τὰς ὁποίας ἀφέθησαν τώρα καὶ κατεφρονήθησαν καὶ ἀπ' αὐτούς των τοὺς συμμάχους καὶ φίλους.

Αἱ συμμαχικαὶ ἢ ὑπήκοοι τῶν Ἀθηνῶν πόλεις ἴδαν μετὰ χαρᾶς τὴν ταπείνωσιν τῶν τυράννων Ἀθηναίων, ὡς τοὺς ὠνόμαζαν τότε, καὶ συνεχάρησαν ὡς σωτῆράς των τοὺς Λάκωνας. Ἀλλ' οἱ Λάκωνες, δὲν ἤργησαν νὰ τοὺς πληροφορήσωσιν, ὅτι ἐπολέμησαν ἕως τότε τοὺς Ἀθηναίους, ὄχι διὰ νὰ ἐλευθερώσωσι τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις ἀπὸ τὸν Ἀττικὸν ζυγὸν, καὶ νὰ τὰς καταστήσωσιν αὐτονόμους, ὡς ἀναισχύντως ὑπεκρίνοντο, ἀλλὰ νὰ δεσπόζωσιν αὐτοὶ εἰς τόπον τῶν Ἀθηναίων. Ἔπραξαν ἀπαραλλάκτως, ὅ,τι ἔπραξεν εἰς τοὺς χρόνους μας ἡ ὀνομασθεῖσα Ἁγία συμμαχία, ἀφοῦ κατεδάμασε τὸν δοξομανῆ Ναπολέοντα. Ὁ Λύσανδρος, ἀφοῦ ὑπέβαλε τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὸν ζυγὸν τῶν τριάκοντα τυράννων, ἐσπούδασε νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὰς λοιπὰς Ἑλληνικὰς πόλεις εἰς τὴν δυναστείαν ὀλίγων τινῶν.

Καταλύσας τὰς προτέρας δημοκρατίας ἢ ὀλιγαρχίας, κατ-

(1) « Οἵ τε Λυσάνδρῳ καλούμενοι ξένοι χρόνον οὐδένα ἐπαύσαντο » πατρίδας ἐγχειρίζοντες τὰς ἑαυτῶν. » (Παυσαν. VII, 10).
(2) Ξενοφ. Ἑλληνικ. II, 2, § 10-24. Διόδωρ. Σικελιώτ. VIII, 107.

Ἔτ. πρὸ Χρ. 404. ἔστησεν εἰς πᾶσαν μίαν πόλιν Δέκα (1) ἄνδρας κυβερνήτας, ἤγουν δέκα τυράννους, πολλάκις οὐδὲ τούτους ἀπολύτους, ἀλλὰ συμβουλευομένους καὶ προστασσομένους ἀπὸ Ἁρμοστὴν (2) Λάκωνα.

Οἱ Ἁρμοσταὶ καὶ αἱ Δεκαρχίαι ἔφεραν εἰς τόσην ταραχὴν καὶ ἀταξίαν τὰς πόλεις, ὥστε ἐπεθύμησαν πάλιν τοὺς Ἀθηναίους (3), καὶ μάλιστα οἱ Ἴωνες, τῶν ὁποίων ἡ παιδεία ὑπέφερε πλέον τῶν λογίων Ἀθηναίων τὴν δυναστείαν, παρὰ τῶν ἀγραμμάτων Σπαρτιατῶν τὴν ἄγριον δεσποτείαν.

Δέκα μόλις ἔτη ἐκράτησεν ἡ Λακωνικὴ δεσποτεία. Εἰς τοῦτο τὸ διάστημα, νομίζω, συνέβη καὶ τοῦ Λάκωνος Δερκυλλίδα ἡ ἐκστρατεία κατὰ τῶν κρατούντων τὸν Ἀταρνέα φυγάδων Χίων (4). Τοὺς εὕρηκε τόσον καλὰ ὠχυρωμένους, καὶ τόσον ἄφθονον σῖτον ἔχοντας, ὥστ' ἐδαπάνησεν ὀκτὼ μῆνας εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου (5). Ἀφοῦ τοὺς ἐδίωξεν ἐκεῖθεν, ἀφῆκεν ἐπιμελητὴν τοῦ τόπου τὸν Δράκοντα (6).

Οἱ Ἀθηναῖοι, θαῤῥυνόμενοι ἀπὸ τὴν εἰς ἑαυτοὺς νέαν κλίσιν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, ἀνέλαβαν πάλιν τὸ κράτος τῆς θαλάσ-

---

(1) Ξενοφ. Ἑλληνικ. III, 4, § 2. Ἰσοκρατ. Πανηγυρικ. § 32, Πρὸς Φίλιππ. § 40. Παναθηναϊκ. § 18 καὶ 25. Καὶ εἰς τινὰς πόλεις, τριάκοντα, ὡς τοὺς ὀνειδίζει ὁ Αὐτοκλῆς (παρὰ Ξενοφῶντ. Ἑλληνικ. VI, 3, § 8. ═══ (2) Ξενοφ. II, 4, § 19. Ἰσοκρατ. Πανηγυρικ. § 33. Οἱ πεμπόμενοι ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους εἰς τὰς ὑποκειμένας πόλεις ἄρχοντες ὠνομάζοντο Ἁρμοσταί· οἱ πεμπόμενοι ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, Ἐπίσκοποι. ═══ (3) Ξενοφ. Ἑλληνικ. III, 4, § 7, 5, § 13. ═══ (4) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 127. ═══ (5) Ξενοφ. Ἑλληνικ. III, 2, § 11. ═══ (6) Ὁ αὐτ αὐτόθ. καὶ Ἰσοκρατ. Πανηγυρικ. § 40, σελ. 66.

σης. Ὁ Ναύαρχος αὐτῶν Κόνων, νικᾷ τοὺς Λακεδαιμονίους εἰς τὴν Κνίδον λαμπρὰν νίκην κατὰ θάλασσαν (1). Ἔτ. πρὸ Χρ. 394.

Οἱ Χῖοι, βλέποντες τὴν ταπείνωσιν τῶν Λακεδαιμονίων, κατέλυσαν τὴν Δεκαρχίαν, ἐδίωξαν τὴν Λακωνικὴν φρουράν, καὶ ἐπροσκολλήθησαν πάλιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους (2). Τὸ αὐτὸ ἔπραξαν ἀπὸ τοὺς λοιποὺς Ἴωνας οἱ Ἐφέσιοι, οἱ Τήϊοι, οἱ Ἐρυθραῖοι, καὶ ἀπὸ τοὺς ἔξω οἱ Κῶοι, οἱ Ῥόδιοι, οἱ Εὐβοεῖς, οἱ Μιτυληναῖοι, καὶ ἄλλαι πολλαὶ νησιωτικαὶ καὶ ἠπειρωτικαὶ πόλεις, ἄλλαι, προσκολλώμεναι παράυτα εἰς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ἄλλαι, ἀρκούμεναι νὰ διώξωσι τοὺς Λακεδαιμονίους, μηδὲ θέλουσαι νὰ ὑποτάσσωνται μήτ' εἰς ἀγραμμάτους, μήτ' εἰς λογίους δεσπότας (3).

Περὶ τοὺς αὐτοὺς τούτους χρόνους (4) πιθανὸν ὅτι ὑπῆγε καὶ ὁ ῥήτωρ Ἰσοκράτης εἰς τὴν Χίον, ἂν ἀληθεύωσι τὰ περὶ αὐτοῦ ἱςορούμενα. Ἐκεῖ ἐσύςησε (λέγουν) σχολεῖον ῥητορικῆς, καὶ διέταξε καὶ τὴν πολιτείαν τῶν Χίων δημοκρατικῶς, κατὰ τὴν πολιτείαν τῆς πατρίδος του· « Σχολῆς δὲ ἡγεῖτο, ὥς τινές » φασι, πρῶτον ἐπὶ Χίου, μαθητὰς ἔχων ἐννέα... Καὶ ἀρχὰς » δὲ τὰς περὶ τὴν Χίον κατέςησε, καὶ τὴν αὐτὴν τῇ πατρίδι » πολιτείαν (5). »

---

(1) Ἰσοκράτ. Παναθηναϊκ. § 19. Ξενοφ. Ἑλληνικ. IV, 3, § 11. Διόδωρ. Σικελιώτ XIV, 83. ═══ (2) Διοδωρ. Σικελιώτ. XIV, 84 καὶ 94. ═══ (3) Ὁ αὐτ. XIV, 79 καὶ 82. ═══ (4) Ὁ Ἰσοκράτης. κατὰ τοὺς χρονολόγους, ἐγεννήθη τὸ 436 ἔτος πρὸ Χριςοῦ. Ἦτο λοίπὸν ἐτῶν 42 τὴν ἡλικίαν κατὰ τὸ 394 ἔτος πρὸ Χριςοῦ, ὅτε οἱ Χῖοι, ἐδίωξαν τοὺς Λάκωνας, καὶ ταραγμένοι ἀκόμη ἀπὸ τὰς μὲ τοὺς ὀλιγαρχικοὺς των διχονοίας, πιθανὸν ὅτι ἐζήτησαν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἄνδρα ἱκανὸν νὰ τὰς καταπαύσῃ. ═══ (5) Πλουτάρχ. Βίοι τῶν δέκ. ῥητόρ. § 4, ἐκδ. Reisk, τόμ. IX, σελ. 329. Ὁ Φώτιος (Κωδ. 260), εἰς τὸν ὁποῖον εὑρίσκεται ὡσαύτως τοῦ Ἰσοκράτους ὁ βίος, ἱςορεῖ μόνην τὴν διδασκαλικὴν διατριβὴν τοῦ

Ἔτ. πρὸ Χρ. 387. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ςενοχωρούμενοι καὶ ἀπὸ τὴν ἀπόςασιν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, καὶ ἀπὸ τὸν πρὸς τοὺς Πέρσας πόλεμον, κάμνουν τὴν περιβόητον αἰσχρὰν εἰρήνην καὶ συνθήκην μὲ τοὺς Πέρσας, τὴν Ἐπ' Ἀνταλκίδου λεγομένην, εἰς τὴν ὁποίαν ἄφιναν ὅλας τὰς Ἀσιανὰς Ἑλληνικὰς πόλεις εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἀρταξέρξου (1).

Μόλις ἀνέπνευσαν ἀπὸ τὴν κατέχουσαν αὐτοὺς ζάλην, κ' ἔδειξαν ὅτι οὐδὲ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος τὴν αὐτονομίαν ἐφρόντιζαν πολύ. Ἐςασίασαν ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, καὶ τὰς προετοίμασαν εἰς τὸν ὁποῖον ἔμελλαν μετέπειτα νὰ ὑποκύψωσι Μακεδονικὸν ζυγόν.

386. Τῶν Ἀθηναίων αἱ συνθῆκαι ἄφιναν τοὺς κατὰ τὴν Εὐρώπην Ἕλληνας αὐτονόμους, καὶ πρῶτοι οἱ Λακεδαιμόνιοι τὰς παρα-
385. βαίνουν ὑποτάσσοντες βιαίως τὴν Μαντίνειαν (2). Μετὰ ταῦτα
382. κυριεύει μὲ δόλον ἕνας ἀπὸ τοὺς ςρατηγούς των, ὁ Φοιβίδας, προδοθεῖσαν ἀπὸ τοὺς ὀλιγαρχικοὺς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Θηβῶν (3), καὶ οἱ Σπαρτιᾶται, ἐντρεπόμενοι τὴν τόσον παράνομον πρᾶξιν, κολάζουν μὲν τὸν Φοιβίδαν μὲ ζημίαν ἑκατὸν χιλιάδων

Ῥήτορος εἰς τὴν Χίον, καὶ ὄχι τι πλέον. Ἡ ἐπιδημία τοῦ Ἰσοκράτους εἰς τὴν Χίον, πρώτην ἀφορμὴν ἴσως εἶχε τὴν πενίαν του, ἐπειδὴ εἶχεν ἀπολέσειν ὅλα του τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος, « Τὰ πατρῷα ἀποβεβληκὼς ἐν τῷ πρὸς Λα» κεδαιμονίους πολέμῳ ». Εὑρίσκων τοὺς Χίους ταραγμένους, δὲν εἶναι παράδοξον, ἂν ἐπαρακαλέσθη ἀπ' αὐτοὺς νὰ συντάξῃ καὶ τὸ πολίτευμά των. Ἐκεῖ καὶ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον πιθανὸν ὅτι ἔλαβε μαθητὴν καὶ τὸν Θεόπομπον.

(1) Ξενοφ. Ἑλληνικ. V, 1, § 31. Διόδωρ. Σικελιώτ. XIV, 110. ═══ (2) Ξενοφ. Ἑλληνικ. V, 2, § 1-7. Διόδωρ. Σικελιώτ. XV, 4 καὶ 12. ═══ (3) Ξενοφ. Ἑλληνικ. V, 2, § 25. Διόδωρ. Σικελιώτ. XV, 20.

δραχμῶν, ἀλλ' ὅμως κρατοῦν τὴν ἀκρόπολιν, στείλαντες εἰς τόπον τοῦ Φοιβίδα ἄλλον φρούραρχον (1). Αὐτὸς ὁ μέγας Ἀγησίλαος, ὁ πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἐπαγγελλόμενος τὴν δικαιοσύνην, εἶπεν ἀταράχως πρὸς τοὺς ὑποπτευομένους αὐτὸν συνεργὸν τῆς πράξεως, ὅτι, « Συγχωρημένα ἦσαν καὶ τὰ » αὐτεξουσίως τολμώμενα, χωρὶς ἄδειαν τῶν προεστώτων, » ὅταν γίνωνται πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Λακεδαίμονος (2). »

Ἔτ. πρὸ Χρ. 382.

Ἄλλο τι παρόμοιον ἐτόλμησεν ὁ Ἁρμοστὴς Σφοδρίας μετ' ὀλίγους χρόνους κατὰ τῶν Ἀθηναίων, χωρὶς τὴν ἄδειαν τῶν Ἐφόρων, σπουδάσας νὰ κυριεύσῃ εἰς καιρὸν νυκτὸς τὸν Πειραιᾶ. Κατηγορηθεὶς εἰς τὸ συνέδριον τῆς Σπάρτης, ἀπελύθη ὁ ἄδικος ἁρμοστὴς τῆς θανατικῆς καταδίκης, συνεργήσαντος καὶ πάλιν τοῦ δικαίου Ἀγησιλάου (3). 379.

Τὸ φιλόπρωτον τῶν Λακεδαιμονίων ἐτάραξε τοὺς Ἕλληνας ὅλους. Πρῶτοι τοὺς ἀφεῖσαν οἱ Χῖοι καὶ οἱ Βυζάντιοι, καὶ μετὰ τούτους οἱ Ῥόδιοι, οἱ Μιτυληναῖοι καὶ ἄλλαι νῆσοι, καὶ ἐπροσκολλήθησαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἀλλὰ τοῦτο πάλιν ἔφερ' ἄλλας

---

(1) Πλουτάρχ. Πελοπ. § 6. Ὁ Πλούταρχος μόνος ὀνομάζει τὴν » ζημίαν τῶν ἑκατὸν χιλιάδων δραχμῶν « Δέκα δραχμῶν μυριάσιν » ἐζημίωσαν » Ὁ Σικελιώτης Διόδωρος (XV, 20) ἁπλῶς « Ἐζη» μίωσαν χρήμασιν » χωρὶς ὁρισμὸν ποσότητος. Ἀλλ' ἡ παντελὴς περὶ ζημίας σιωπὴ τοῦ Ξενοφῶντος πιθανολογεῖ ὅτι καὶ ἡ ζημία ἐχαρίσθη εἰς τὸν Φοιβίδαν διὰ μεσιτείας τοῦ Ἀγησιλάου. Ἰδ. τὴν ἑξῆς σημ. ==== (2) « Τὰ γὰρ συμφέροντα τῇ Λακεδαίμονι καλῶς ἔχειν αὐτοματίζεσθαι, » κἂν μηδεὶς κελεύσῃ » Πλουτάρχ. Ἀγησιλ. § 23. Ὁ δὲ Ξενοφῶν « Ὁ » μέντοι Ἀγησίλαος ἔλεγεν, ὅτι, εἰ μὲν βλαβερὰ τῇ Λακεδαίμονι » πεπραχὼς εἴη, δίκαιος εἴη ζημιοῦσθαι· εἰ δ' ἀγαθὰ, ἀρχαῖον εἶναι » νόμιμον, ἐξεῖναι τὰ τοιαῦτα αὐτοσχεδιάζειν. » (Ξενοφ. Ἑλληνικ. ἱστορ. V, 2, § 32). Τὰ αὐτόματα ἢ αὐτοσχέδια ταῦτα εἶναι τὰ λεγόμενα ἀπὸ τοὺς νεωτέρους Σισύφους coups d'État. ==== (3) Ξενοφ. Ἑλληνικ. V, 4, § 20-32. Ἰδ. καὶ Διόδωρ. Σικελιώτ. XV, 29.

Ἔτ. πρὸ Χρ. 369-371. νέας ταραχὰς ἐμφυλίους εἰς τὰς πόλεις, ἐπειδὴ ἀποστατήσασαι διὰ τὴν ὑπερίσχυσιν τῶν δημοτικῶν, δὲν ἠρκέσθησαν νὰ λησμονήσωσιν ὅσα εἶχαν ὑποφέρειν δεινὰ ἀπὸ τοὺς ὀλιγαρχικοὺς μὲ βοήθειαν καὶ προστασίαν τῶν Λακεδαιμονίων, ἀλλ' ἐζήτησαν λόγον ἀπ' αὐτούς, καὶ ἄλλους ἐφυγάδευσαν, ἄλλους ἔσφαξαν ἐξ αὐτῶν, ὄχι χωρὶς νὰ θυσιάσωσι καὶ πολλοὺς ἀθώους (1), ὡς συμβαίνει κατὰ δυστυχίαν εἰς τὰς τοιαύτας διχονοίας, καὶ ὡς ἀληθῶς συνέβη εἰς πολλὰς πόλεις, καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὸ Ἄργος, ὅπου οἱ πολῖται, ἐρεθιζόμενοι ἀπὸ τὰς συκοφαντίας τῶν δημαγωγῶν, ἐθυσίασαν ὡς ὀλιγαρχικοὺς χιλίους πεντακοσίους συμπολίτας (2), μεταξὺ τῶν ὁποίων δὲν ἦσαν ἴσως οὐδ' ἑκατὸν φίλοι τῆς ὀλιγαρχίας.

371. Μετὰ τὴν εἰς τὰ Λεῦκτρα λαμπρὰν νίκην τῶν Θηβαίων, ὁ παράδοξος Ἐπαμινώνδας, ἀφοῦ ἐταπείνωσε τὸ φρόνημα τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὴν ξηράν, ἐπεθύμησε νὰ μὴ τοὺς φοβῆται
364. μηδ' εἰς τὴν θάλασσαν. Ὅθεν ἐσυμβούλευσε τοὺς πολίτας του νὰ προμηθευθῶσι καὶ ναυτικὴν δύναμιν· καὶ ἐνῷ ἐψηφίσθη ἑκατὸν πολεμικῶν πλοίων κατασκευή, ἐζήτησε καὶ τὴν συμμαχίαν τῶν Ῥοδίων, τῶν Χίων καὶ τῶν Βυζαντίων, καὶ ἐξέπλευσε προσωπικῶς μὲ ναυτικὴν δύναμιν εἰς τὰς πόλεις ταύτας, ἠνάγκασε τὸν ναύαρχον τῶν Ἀθηναίων Λάχητα νὰ ἀναχωρήσῃ, καὶ τὰς ἐπροσκόλλησεν εἰς τοὺς Θηβαίους (3).

Τοῦτο παρώξυνεν ἐπιπλέον τοὺς Ἀθηναίους, βλέποντας, ὅτι οἱ Χῖοι ἐβοηθοῦσαν ἀκόμη καὶ τοὺς Θηβαίους, πολεμίους

(1) Διόδωρ. Σικελιώτ. XV, 40. — (2) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. XV, 57-58. Πλουταρχ. Πολιτικ. παραγγελμ. § 17, σελ. 80 καὶ 151, ἐκδ. Κορ. — (3) Διόδωρ. Σικελιώτ. XV, 79.

τῶν ἰδίων συμμάχων τῶν Λακεδαιμονίων (1). Ὅθεν ἔϛειλαν κατὰ τῆς Χίου τὸν Χάρητα ϛρατηγὸν τοῦ πεζικοῦ, καὶ τὸν Χαβρίαν ναύαρχον τῆς ναυτικῆς δυνάμεως νὰ τοὺς πολεμήσωσι. Ἀλλ' οἱ Χῖοι, βοηθούμενοι ἀπὸ τοὺς Βυζαντίους, τοὺς Ῥοδίους, τοὺς Κώους, καὶ τὸν δυνάϛην τῆς Καρίας Μαύσωλον, ἐνίκησαν τοὺς Ἀθηναίους, ὅτε καὶ ὁ ναύαρχος Χαβρίας ἀπέθανε πληγωθεὶς εἰς αὐτὸν τῆς Χίου τὸν λιμένα (2). Οὗτος ὠνομάσθη ὁ Συμμαχικὸς πόλεμος, καὶ ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν φέρει καὶ ὁ Περὶ τῆς εἰρήνης λόγος τοῦ Ἰσοκράτους, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ φιλόπατρις Ῥήτωρ συμβουλεύει τοὺς πολίτας του ν' ἀφήσωσιν ἡσύχους τὰς πόλεις, μηδὲ νὰ τὰς ἀπατῶσιν, ὀνομάζοντες αὐτὰς αὐτονόμους, ἐνῷ τὰς ἐμεταχειρίζοντο ὡς δούλας (3). Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι, μαθημένοι πρὸ πολλοῦ εἰς τὴν πλεονεξίαν, δὲν ἐδύναντο πλέον νὰ τὴν ἀπομάθωσιν, ἐρεθιζόμενοι μάλιϛα εἰς αὐτὴν ἀπὸ ἄλλους πλεονέκτας ἀναιδεστέρους, τοὺς Λακεδαιμονίους. Τοιαύτας ψυχῆς ἕξεις μόνη ἡ ἀνάγκη δύναται νὰ τὰς ἐκριζώσῃ, ἢ μᾶλλον, νὰ τὰς διασείσῃ πρὸς καιρόν. Ἔτ. πρὸ Χρ. 358.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ἔκαμαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ δευτέραν ἐκϛρατείαν κατὰ τῶν Χίων, ϛείλαντες ἑξήκοντα τριήρεις, καὶ ϛρατηγοὺς τὸν Χάρητα, τὸν Τιμόθεον καὶ τὸν Ἰφικράτην. Οἱ Χῖοι μὲ τοὺς συμμάχους των ἑτοίμασαν καὶ αὐτοὶ ἑκατὸν τριήρεις, ἐπόρθησαν τὴν Ἴμβρον, τὴν Λήμνον καὶ ἄλλας πολλὰς νήσους, ὑπηκόους τῶν Ἀθηναίων, ἁρπάσαντες χρήματα πολλὰ ἀπ' αὐτάς· ἐπολιόρκησαν καὶ τὴν Σάμον, ὡς σύμμαχον τῶν Ἀθηναίων, ἔπειτα μαθόντες, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐμελετοῦσαν νὰ 356.

(1) Διόδωρ. Σικελιώτ. XV, 85, 87. Δημοσθέν. Περὶ τῆς τῶν Ῥοδ. ἐλευθερ. σελ. 191. Πολυαίν. Στρατηγημ. Β'. α, 2, σελ. 41. ═══ (2) Ὁ αὐτ. XVI, 7. Πλουτάρχ. Φωκ. § 6. ═══ (3) Ἰσοκράτ. Συμμαχικ. § 6 καὶ 44.

Ἔτ. πρὸ Χρ. 356. πολεμήσωσι πρώτους τοὺς Βυζαντίους, ἀφήσαντες τὴν πολιορκίαν τῆς Σάμου, ἐξέπλευσαν εἰς βοήθειαν τοῦ Βυζαντίου, ὅπου ἐμποδίσθη ἡ ναυμαχία διὰ τὸν ἀπροσδοκήτως σηκωθέντα ἀνεμοστρόβιλον, μ' ὅλον ὅτι ὁ Χάρης ἐβιάζετο νὰ πολεμήσῃ, ἐναντίον τῆς γνώμης τοῦ Τιμοθέου καὶ τοῦ Ἰφικράτους (1).

Εἰς τοῦτον τὸν πόλεμον, εὑρισκόμενος ὁ Ἰφικράτης ἐδοκίμασεν ἓν ἀπὸ τὰ συνειθισμένα του στρατηγήματα. Θέλων νὰ φοβίσῃ τοὺς Χίους, διέσπειρε λόγον, ὅτι ἐκατασκευάζοντο διὰ προσταγῆς του εἰς τὴν Μιτυλήνην μέγα πλῆθος ἀσπίδων, νὰ σταλθῶσιν εἰς τοὺς δούλους τῶν Χίων. Οἱ Χῖοι φοβηθέντες ἔστειλαν, ὡς λέγει ὁ Πολύαινος, πολλὰ χρήματα εἰς τὸν Ἰφικράτην, κ' ἐσυμφώνησαν μ' αὐτὸν συμμαχίαν (2). Οτι μὲν ἐφοβήθησαν οἱ Χῖοι τὸ στρατήγημα τοῦ Ἰφικράτους, τοῦτο δὲν ἀμφιβάλλεται· ἴσως δὲ, ὅτι καὶ τὸν ἔπεμψαν χρήματα, ἐπειδὴ ἡ δωροδοκία καὶ ἡ προδοσία ἔγιναν τότε, κατὰ δυστυχίαν, κοιναὶ τῆς Ἑλλάδος ἀῤῥωστίαι· καὶ ὡς προδότην (εἴτε δικαίως, εἴτ' ἀδίκως) ἐκατηγόρησεν ὁ Χάρης τὸν Ἰφικράτην εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅτι δυνάμενος ν' ἀφανίσῃ τὸν στόλον τῶν Χίων εἰς τὰ Ἔμβατα, λιμένα τῶν Ἐρυθραίων ἄντικρυ τῆς Χίου, τὸ ἠμέλησε (3). Ἀλλ' ἡ συμμαχία ἔγινε μετὰ τοῦ πολέμου τὴν κατάλυσιν, ὄχι μὲ τὸν Ἰφικράτην, ἀλλὰ μ' ὅλους τοὺς Ἀθηναίους.

Ἐπενόησε καὶ ἄλλο στρατήγημα, βλαβερὸν εἰς τοὺς ὀλιγαρχικοὺς τῆς Χίου, ὁ Ἰφικράτης τὸ ἑξῆς. Ἐπειδὴ οἱ Χῖοι ἦσαν σχισμένοι εἰς δύο φατρίας, ὁ Ἰφικράτης, θέλων νὰ γνωρίσῃ τοὺς Λακωνίζοντας, ἔστειλ' ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς Χίου τὴν νύκτα τινὰς ἀπὸ τὰς τριήρεις του, μὲ προσταγὴν νὰ ἐπι-

---

(1) Διόδωρ. Σικελιώτ. XVI, 21. —— (2) Πολυαίν. Στρατηγημ. Γ', θ', 23, σελ. 85. —— (3) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. 29, σελ. 87.

στρέψωσι τὴν ἐπαύριον μὲ σημεῖα Λακωνικά. Μόλις τὰς ἴδαν οἱ Λακωνίζοντες, καὶ νομίσαντες αὐτὰς στελλομένας εἰς βοήθειαν αὐτῶν ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους, ἔτρεξαν εἰς τὸν λιμένα χαίροντες νὰ τὰς ὑποδεχθῶσι. Τοὺς ἐπερικύκλωσε τότε πάραυτα ὁ πανοῦργος ςρατηγὸς, τοὺς ἔδεσε καὶ τοὺς ἔπεμψεν εἰς τὰς Ἀθήνας (1). Τοιαῦτα εἶν' ἀκόλουθον νὰ φοβῶνται, καὶ τοιαῦτα νὰ προσμένωσιν, ὅσαι πολιτεῖαι διασχίζονται εἰς φατρίας, ἢ ὑποφέρουν νὰ ὑπηρετῶνται ἀπὸ δούλους αἰχμαλώτους ἢ ἀγοραςούς. Ἔτ. πρὸ Χρ. 356.

Εἰς τὴν αὐτὴν ταύτην περίοδον τοῦ χρόνου πιθανὸν ὅτι ἀφῆκαν τὴν Χίον, ὡς Λακωνίζοντες, ἢ ἑκούσιοι, ἢ συνάριθμοι μὲ τοὺς ἀπὸ τὸν Ἰφικράτην κρατηθέντας ἄλλους Λακωνιςὰς, ὁ Ἱςορικὸς Θεόπομπος μὲ τὸν πατέρα του Δαμασίςρατον (2).

Βαρυνόμενοι τέλος πάντων, καὶ οἱ Χῖοι μὲ τοὺς συμμάχους των, καὶ οἱ πολεμοῦντες αὐτοὺς Ἀθηναῖοι, τὰς ἐκ τοῦ πολέμου συμφορὰς, ἠναγκάσθησαν νὰ τὸν καταλύσωσι (3), καὶ μάλιςα οἱ Ἀθηναῖοι, τοῦτο μὲν, φοβούμενοι τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν μὴ συμμαχήσῃ μὲ τοὺς ἐχθρούς των, τοῦτο δὲ, ἀναγκαζόμενοι τώρα νὰ ςρέψωσι τὴν προσοχήν των ὅλην εἰς τὰ κινήματα τοῦ ἀπροσδοκήτως ἀναφανέντος νέου ἐχθροῦ, τοῦ Μακεδόνος Φιλίππου, ὅςις, μόλις ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον, ἐνῷ αὐτοὶ ἐπολέμουν τὴν Χίον, τῶν ἥρπασε τὴν Ποτίδαιαν, πόλιν τῆς Θρᾴκης (4. 348.

Ἡ καθημέραν αὔξησις τοῦ πανουργοτάτου Μακεδόνος, καὶ αἱ συμβουλαὶ τοῦ φιλοπάτριδος Δημοσθένους ἔκαμε τοὺς Ἀθηναίους νὰ τρέχωσιν εἰς βοήθειαν ὅσων πόλεων ἐπολέμει ὁ

---

(1) Πολυαίν. Στρατηγημ. Γ, θ', 58, σελ. 95. ═══ (2) Ἰδ. κατωτέρ. Βιογραφ. Χ. ὀνομας. λέξ. Θεόπομπος. ═══ (3) Διόδωρ. Σικελιώτ. XVI, 22. ═══ (4) Ὁ αὐτ. XVI, 8.

Ἔτ. πρὸ Χρ. 348. Φίλιππος, νὰ ζητῶσι νέους συμμάχους, καὶ νὰ σέβωνται τὴν ὁποίαν ἕως τότε κατεφρόνησαν αὐτονομίαν τῶν ἄλλων πόλεων (1).

340. Ὅταν ὁ Φίλιππος ἐτόλμησε νὰ πολιορκήσῃ τὴν Πέρινθον καὶ τὸ Βυζάντιον, οἱ Ἀθηναῖοι ἑνωθέντες μὲ τοὺς ὄχι πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐχθροὺς, τοὺς Χίους καὶ τοὺς συμμάχους των, ἔτρεξαν εἰς βοήθειαν τῶν Βυζαντίων, καὶ ἠνάγκασαν τὸν Μακεδόνα νὰ παύσῃ τὴν πολιορκίαν, καὶ νὰ φύγῃ πληγωμένος ἀπὸ τὸν πόλεμον (2).

Ἀλλ' ὁ θρίαμβος οὗτος δὲν ἔμελλε νὰ κρατήσῃ πολὺν καιρόν. Ὁ πανοῦργος τῆς Μακεδονίας δεσπότης παρετήρησεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες, φθαρμένοι τὰ ἤθη, δὲν ἦσαν πλέον καλοὶ νὰ φυλάξωσι τὴν ἐλευθερίαν των· ὅθεν ἔκαμεν ὅ,τι κάμνουν συνήθως ὅλοι οἱ δορικτήτορες δεσπόται. Ηὔξησε τὴν φθορὰν, ἕως νὰ τὴν καταστήσῃ ἀνίατον, αὐξάνων τὰς διχονοίας τῶν πόλεων, δωροδοκῶν ἀφθόνως τοὺς δημαγωγοὺς καὶ προδότας τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ ἐρεθίζωσιν ἀδιακόπως τοὺς δημοτικοὺς κατὰ τῶν ὀλιγαρχικῶν, καὶ τούτους πάλιν κατ' ἐκείνων, ἕωσοῦ ἐκέρδησε τὴν ὀλέθριον εἰς τοὺς Ἕλληνας νίκην τῆς Χαιρω-
338. νείας (3).

Τοῦτο τὸ ἔτος ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας, μὴν ὑποφέρων τὴν ταπείνωσιν τῆς πατρίδος του, καὶ ὁ ῥήτωρ Ἰσοκράτης (4), ἕνας ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ἐκείνους ἀληθεῖς φιλοπάτριδας, τῶν ὁποίων ἂν ἤκουαν τὰς συμβουλὰς οἱ Ἀθηναῖοι, δὲν ἤθελαν

---

(1) Διόδωρ. Σικελιώτ. XVI, 54. — (2) Ὁ αὐτ. XVI, 77. Δημοσθέν. Περὶ Στεφάν. σελ. 254. Πλουτάρχ. Φωκ. § 14. — (3) Διόδωρ. Σικελιώτ. XVI, 84-87. — (4) Ἰσοκράτ. Μέρ. β', Προλεγόμ. σελ. γ', λδ', λέ, ἔκδ. Κορ.

πέσειν, οὐδὲ σύγκατασύρειν τὴν Ἑλλάδα ὅλην εἰς τὴν πτῶσίν των. Ἔτ. πρὸ Χρ. 338.

Ἀλλ' οὐδ' οἱ δορικτήτορες μένουν ἄπτωτοι διόλου. Ἐξεναντίας, δίκη τις ἀόρατος τοὺς σαλεύει καὶ αὐτοὺς, ἐνῷ σαλεύουν τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἡσυχίαν τῶν ἄλλων, ἕως νὰ πέσωσι πτῶμα τόσον ἐλεεινότερον, ὅσον γίνετ' ἀπὸ τόπου ὑψηλότερον· διὰ νὰ πληρωθῇ ὁ ἱερὸς οὗτος χρησμὸς, « Οὐδεὶς δίχα ἀπωλείας καὶ » ζημίας κακός ἐςι (1). »

Μετὰ δύο ἔτη ἀπὸ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης, ἐδολοφονήθη, 336.
εἰς αὐτοὺς τῆς θυγατρός του τοὺς γάμους, ὁ ἐπίβουλος τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας Φίλιππος (2)· εὐτυχέςερος κἂν εἰς τοῦτο παρὰ τὸν ἀσυγκρίτως μεγαλουργότερον τοῦ καιροῦ μας δορικτήτορα, ὅςις καὶ πρὶν ἀποθάνῃ ἐςερήθη τὴν ἐλευθερίαν του ἀπὸ ἀνθρώπους ὄχι πολὺ πλέον σεβομένους τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων ἐλευθερίαν.

Φυσικὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἐπεθύμησαν νὰ ἀνακτήσωσι τὴν προτέραν αὐτονομίαν, καταφρονοῦντες μάλιςα τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον αὐτοῦ Ἀλέξανδρον, καὶ ὡς πολλὰ νέον τὴν ἡλικίαν, καὶ τὸ πλέον, διότι δὲν ἐπρόβλεπαν ἀκόμη, ὁποῖος ἔμελλε νὰ φανῇ ὁ νέος οὗτος ἥρως, οὐδ' ἐσυλλογίζοντο, πόσον ἐμακρύνθησαν αὐτοὶ ἀπὸ τὰς ἡρωϊκὰς τῶν ἰδίων προγόνων ἀρετάς. Εἰς ταύτην τὴν γενικὴν τῆς Ἑλλάδος ἐπιθυμίαν συνήργησαν μάλιςα οἱ δημαγωγοὶ τῶν πόλεων, καὶ ἐξαιρέτως ὁ μέγας Δημοσθένης εἰς τὰς Ἀθήνας (3).

Ὁ εἰκοσαετὴς τὴν ἡλικίαν Ἀλέξανδρος, ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὰς ἐλπίδας νὰ κατατροπώσῃ τὸν δεσπότην τῶν Περσῶν Δα-

---

(1) Ἀῤῥιαν. Ἐπικτητ. Διατριβ. II, ι, § 19. ═══ (2) Διόδωρ. Σικελιώτ. XVI, 91-95. ═══ (3) Διόδωρ. Σικελιώτ. XVII, 3.

Ἔτ. πρὸ Χρ. 336. ρεῖον, καὶ νὰ καταςαθῇ δεσπότης αὐτὸς ὅλης τῆς Ἀσίας, μόλις ἔμαθε τὰ κινήματα τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, καὶ ςρέφει τὰ ὅπλα του εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν πρὸς τοὺς κατὰ τὸν Ἴςρον καὶ πέραν τοῦ Ἴςρου βαρβάρους πόλεμον.

335. Πρῶτον ἔργον φρικτῆς ἀπανθρωπίας τοῦ δορικτήτορος ἐχρημάτισεν ἡ κατασκαφὴ τῶν Θηβῶν. Οἱ ταλαίπωροι Θηβαῖοι, πλέον ἀνδρεῖοι παρὰ φρόνιμοι (1), ἀντεπολέμησαν τὸν Ἀλέξανδρον, μὲ ὄχι ὀλιγωτέραν γενναιότητα ὅσης ἔδειξαν εἰς τὰ Λεῦκτρα (2). Ἀλλὰ δὲν ἐσυλλογίσθησαν ὅτι ἡ δόξα των συναπέθανε μὲ τοὺς μόλις πρὸ τριάκοντα ἐτῶν ἀποθανόντας αὐτῶν πολίτας, τὸν Ἐπαμινώνδαν καὶ τὸν Πελοπίδαν. Ἐθυσιάσθησαν ὑπερεξακισχίλιοι Θηβαῖοι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, μακαριώτεροι τριάκοντα χιλιάδων ἄλλων, ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παίδων αἰχμαλώτων, τοὺς ὁποίους ἐπώλησεν ὁ δορικτήτωρ διὰ τετρακόσια τεσσαράκοντα τάλαντα (3), ἀφοῦ κατέσκαψεν ὅλην τὴν πόλιν (4). Ἔπραξεν ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀριςοτέλους, ὅ,τι ἔπραξε πρὸ μικροῦ ὁ ἀπαίδευτος καὶ ἄγριος Σουλτάνος εἰς τὴν Χίον, τοῦτο μόνον διαφέρων ἀπὸ τὸν Σουλτάνον, ὅτι ἀπὸ τὴν κατασκαφὴν τῶν Θηβῶν, ἐξαίρεσε τὴν κατοικίαν καὶ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Πινδάρου, τὸ ὁποῖον βέβαια δὲν ἤθελε πράξειν ὁ Σουλτάνος, ἂν ἐσώζετο ἡ κατοικία τοῦ Ὁμήρου εἰς τὴν Χίον. Ἀλλὰ τοιαῦται φιλανθρωπίαι εἶναι κοιναὶ εἰς ὅλους τοὺς πολιτισμένους δεσπότας, οὐδὲ χρησιμεύουν εἰς ἄλλο, πλὴν ὅτι δίδουν ἀφορμὴν ἐγκωμίων εἰς τοὺς ἀναισχύντους αὐτῶν κόλακας. Τὴν αὐτὴν τύχην τῶν Θηβαίων,

---

(1) Διόδωρ. Σικελιώτ. XVII, 10. —— (2) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. 13. —— (3) Δύο ἥμισυ σχεδὸν ἑκατομμύρια φράγκων. —— (4) Διόδωρ. Σικελιώτ. XVII, 14. Πλουταρχ. Ἀλέξανδρ. § 11. Ἀῤῥιαν. Ἀναβασ. Ἀλέξανδρ. I, 9. Ἀθην. σελ. 148. Αἰλιαν. Ποικιλ. Ἱςορ. XIII, 7.

ἂν ἔλιπεν ἡ μεσιτεία τοῦ χρηςοῦ Φωκίωνος, ἐκινδύνευσαν νὰ πάθωσι καὶ αἱ λαμπραὶ Ἀθῆναι (1)· ὅπου πάλιν οἱ ςρατηγοὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἤθελαν ἀφήσειν καὶ τοῦ Σοφοκλέους καὶ πολλῶν ἄλλων ἐνδόξων ἀνδρῶν τὰς κατοικίας ςερεὰς εἰς τὰ θεμέλιά των. Ἔτ. πρὸ Χρ. 335.

Ἐπέρασε μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ ἤρχισε 334. νὰ κολακεύῃ τοὺς Ἀσιανοὺς Ἕλληνας, καὶ ἐξαιρέτως τοὺς Ἴωνας, ἐκβάλλων ἀπὸ τὰς πόλεις, ὅσους εἶχεν ὁ Δαρεῖος ἐπιςήσειν εἰς αὐτὰς ἐπιτρόπους του μικροὺς δεσποτίσκους Ἕλληνας, καὶ ὑποσχόμενος εἰς ὅλας δημοκρατικὸν πολίτευμα, (2), καὶ ἐλευθερίαν ἀνεξάρτητον, ὡς τὴν ὑπέσχετο πρὸ ἑκατὸν ἑξήκοντα ἐτῶν ὁ Μαρδόνιος (3). Διὰ νὰ καταλάβῃ τις ὁποῖοι ἦσαν οἱ μικροὶ οὗτοι δεσποτίσκοι, ἐμπορεῖ νὰ τοὺς παραβάλῃ μὲ πολλοὺς τῶν κατὰ τὰς Τουρκικὰς πόλεις ὀνομαζομένων Κοτζαβασίδων, ἢ καὶ τῶν δεσποτίσκων τῆς Μολδοβλαχίας καὶ τῆς Σερβίας. Ἐχθροὶ ἀδυσώπητοι τῆς ἰσονομίας, ἐπρόκριναν νὰ δουλεύωσι τοὺς Πέρσας, διότι οἱ Πέρσαι τοὺς ἐσυγχωροῦσαν κἂν νὰ καταδυναςεύωσι τοὺς ὁμοφύλους των Ἕλληνας· ἀλλ' εὐθὺς ὅτ' ἔβλεπαν ἢ ὑπωπτεύοντο τὴν ἀδυναμίαν τῶν Περσῶν, ἐβοηθοῦσαν κρυφίως τοὺς ἐχθρούς των, μὲ ἐλπίδα πάλιν νὰ φυλάξωσι καὶ ὑπὸ τοὺς νέους δεσπότας τὰ πρωτεῖά των.

Τοιοῦτόν τι ἔπραξαν οἱ ὀλιγαρχικοὶ τῆς Μιλήτου, πρώτης τῶν Ἰωνικῶν πόλεων. Ὁ τότε φρούραρχος αὐτῆς καὶ ἐπίτροπος τοῦ Δαρείου, Ἡγησίςρατος, βλέπων τὴν ὁρμὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔςειλε κρυφίως ἐπιςολὰς εἰς αὐτὸν, νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν Μίλητον· ἀλλὰ μόλις ἔμαθε πλησιάζον μέγα ςράτευμα Περσῶν, νὰ φυλάξῃ τὴν πόλιν, κ' ἔγινε πάλιν ὅλος Πέρσης, κ' ἐσυμμάχησε μ' αὐτοὺς κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἕωσοῦ ὑπερισχύσας

(1) Πλουταρχ. Φωκ. § 17. — (2) Διόδωρ. Σικελιώτ. XVII, 24. Ἀῤῥιαν. Ἀναβ. Ἀλεξ. I, 18. — (3) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 98.

Ἔτ. πρὸ Χρ. 334. οὗτος ἠλευθέρωσε τὴν Μίλητον καὶ ἀπὸ τοὺς Πέρσας καὶ ἀπὸ τοὺς ὀλιγαρχικοὺς ὁμοφύλους προςάτας, παραδίδων αὐτὴν εἰς τοὺς δημοκρατικοὺς (1), ὄχι πολὺ φρονιμωτέρους ἐκείνων.

Παρόμοιόν τι συνέβη καὶ εἰς τὴν Χίον, ὅπου οἱ δημοκρατικοὶ εἶχαν ἀκόμη τὸ κράτος, φρονηματισμένοι μάλιςα διὰ τὴν ὄχι πρὸ μακροῦ νίκην κατ' αὐτοῦ τοῦ Φιλίππου, πατρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου (2). Ἀλλὰ τῶν ὀλιγαρχικῶν ἡ φατρία, βλέποντες τὸ ναυτικὸν τῶν Περσῶν, ἀσυγκρίτως πλειότερον καὶ ἐμπειρότερον τοῦ ναυτικοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου, κατοικοῦντες καὶ νῆσον, ἔκριναν τὸν καιρὸν ἁρμόδιον νὰ ἀναλάβωσι πάλιν τὴν προτέραν αὐτῶν δυναςείαν. Ἐπρόδοσαν λοιπὸν τὴν πατρίδα των τὴν Χίον εἰς τὸν Μέμνονα ναύαρχον τοῦ Περσικοῦ ςόλου (3). Μᾶς ἐφύλαξεν ἡ ἱςορία καὶ τοῦ προδότου ἢ τῶν προδοτῶν τὰ ὀνόματα (4).

---

(1) Ἀῤῥιαν. Ἀναβ. Ἀλεξ. I, 18. II, 5. Διόδωρ. Σικελιώτ. XVII, 22. ═══ (2) Ἴδε ἀνωτέρ. σελ. 138. ═══ (3) Ἀῤῥιαν. Ἀναβ. Ἀλεξ. II, 1. Διόδωρ. Σικελιώτ. XVII, 29. ═══ (4) « Ἀπολλωνίδην τὸν Χῖον, καὶ Φισινὸν, καὶ Μεγαρέα, καὶ τοὺς » ἄλλους, ὅσοι τῆς τε ἀποςάσεως ξυνεπελάβοντο, καὶ ἐν τῷ τότε » τὰ πράγματα τῆς νήσου βίᾳ εἶχον. » Ταῦτα λέγει ὁ Ἀῤῥιανὸς (Ἀναβ. Ἀλεξ. III, 2, § 6). Κατὰ δὲ τὸν Κ. Κούρτιον, ὅςις δὲν ὀνομάζει πλὴν δύο, Ἀπολλωνίδην καὶ Ἀθηναγόραν, φαίνεται, ὅτι οἱ Μακεδονίζοντες τῆς Χίου, ὑπερισχύσαντες, τοὺς ἐδίωξαν ἢ τοὺς ἀπέκλεισαν ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τῶν πραγμάτων πρὸς καιρόν· ἔπειτα ὁ Φαρνάβαζος ἐλθὼν, ἐκράτησε τοὺς Μακεδονίζοντας, καὶ παρέδωκε πάλιν τὴν Χίον εἰς τὸν Ἀπολλωνίδην καὶ Ἀθηναγόραν, ἀφήσας εἰς αὐτοὺς καὶ ὀλίγην φρουράν : Statuerant et Chion occupare; sed Pharnabasus, Darii prætor, comprehensis qui res ad Macedonas trahebant, rursus Apollonidi et Athenagoræ, suarum partium viris, urbem cum modico præsidio militum tradit. Q. Curt. R. *Histor. Alexandr. Magn.* IV, 5, § 15.

Ἀφοῦ ἀπέθανεν ὁ Μέμνων, ὁ Αὐτοφραδάτης καὶ ὁ Φαρνάβαζος ἔβαλαν φρουρὰν εἰς τὴν Χίον Περσικὴν (1). Ἔτ. πρὸ Χρ. 334.

Μετὰ τὴν εἰς τὸν Ἰσσὸν τῆς Κιλικίας λαμπρὰν νίκην κατὰ τοῦ Δαρείου, ὁ Φαρνάβαζος, φοβηθεὶς, μὴ ἡ ἀγγελία τῆς νίκης διεγείρῃ τοὺς Χίους εἰς ἀποστασίαν, ἔδραμεν εἰς φυλακὴν τῆς νήσου μὲ τριήρεις δώδεκα, καὶ χιλίους πεντακοσίους στρατιώτας. 333.

Οἱ δημοτικοὶ ὅμως τῆς Χίου εὐτύχησαν νὰ διώξωσι τοὺς Πέρσας, ἢ μᾶλλον νὰ τοὺς παραδώσωσιν εἰς τὸν Ἡγέλοχον, ναύαρχον τοῦ Μακεδονικοῦ στόλου, καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς ὀνομασθέντας ἀνωτέρω προδότας τῆς Χίου, ἀκόμη καὶ τὸν τύραννον τῆς Μιτυλήνης Χάρητα, καὶ ἄλλον τῆς Μηθύμνης Ἀριστόνικον, ὅστις εἶχεν ἐμβῆν εἰς τὴν Χίον μὲ πέντε πλοῖα λῃστρικὰ, νομίσας, ὅτι ἐκρατεῖτο ἀκόμη ἀπὸ τοὺς Πέρσας ἡ νῆσος. Οἱ λῃσταὶ τῶν πλοίων κατεκόπησαν εἰς αὐτὴν τὴν προσβολήν· ὁ δὲ Φαρνάβαζος ἔφθασε νὰ φύγῃ ἀπὸ τῶν φυλάκων τὰς χεῖρας εἰς τὴν Κῶ. Τοὺς λοιποὺς ὑπῆγεν αὐτὸς ὁ Ἡγέλοχος δεσμίους εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, εὑρισκόμενον τότε εἰς τὴν Αἴγυπτον· ὅστις τοὺς μὲν τυράννους ἔστειλεν ὀπίσω εἰς τὰς πόλεις των νὰ κριθῶσιν ἀπὸ τοὺς πολίτας, τὸν δὲ Ἀπολλωνίδην καὶ τοὺς ἄλλους συμπροδότας του Χίους ἔπεμψεν εἰς τὴν Ἐλεφαντίνην νὰ φυλάσσωνται (2). 331.

Οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἀπαρχῆς τοῦ πολέμου ἐχθροὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ σύμμαχοι τοῦ Δαρείου (3), ἴσχυσαν νὰ διεγείρωσι μέγα μέρος τῶν λοιπῶν Πελοποννησίων, καὶ νὰ πολεμήσωσι 330.

---

(1) Ἀρριαν. Ἀναβ. Ἀλεξ. II, 13. —— (2) Ἐδῶ λέγει ὁ Ἀρριανὸς, « Τοὺς δὲ ἀμφ' Ἀπολλωνίδην τοὺς Χίους, εἰς Ἐλεφαντίνην πόλιν Αἰγυπτίαν ξὺν φυλακῇ ἀκριβεῖ ἔπεμψεν. » Ἀρριαν. Ἀναβ. Ἀλεξ. III, 2. —— (3) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. II, 13, § 5. Διόδωρ. Σικελιώτ. XVII, 48.

Ἔτ. πρὸ Χρ. 329. φανερὰ τὸν Ἀντίπατρον, ἐπίτροπον τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ἔπεσεν ὁ βασιλεύς των Ἆγις (1).

Αἱ λοιπαὶ Ἑλληνικαὶ πόλεις, ἕτοιμαι καὶ αὐταὶ εἰς ἀπόστασιν, ἡσύχαζαν ὅμως, καὶ διὰ τὸν φόβον τῆς ἀποτυχίας τοῦ Λακωνικοῦ πολέμου, καὶ διότι τὰς ἐκολάκευεν ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ ἐξαιρέτως τοὺς Ἀθηναίους, σεβόμενος καὶ φοβούμενος αὐτοὺς πλέον παρὰ τοὺς ἄλλους.

Εἰς αὐτοὺς, θεραπεύων τὴν φιλοδοξίαν των, ἐπέστρεψε καὶ πολλὰ ἀναθήματα, ὅσα εἶχε μετακομίσειν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν Περσίαν ὁ Ξέρξης, καὶ ἐξαιρέτως τοὺς ἀνδριάντας τοῦ Ἁρμοδίου καὶ τοῦ Ἀριστογείτονος (2). Ἀλλ' εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν, μὲ ἐλπίδα νὰ παύσῃ τὰς διχονοίας τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, ἴσως καὶ παρακινούμενος ἀπὸ τὸν Χῖον Θεόπομπον, ὅστις εἰς ὅλην ταύτην τὴν ἐκστρατείαν δὲν ἔπαυσε νὰ συμβουλεύῃ δι' ἐπιστολῶν τὸν
324. Ἀλέξανδρον, ἔπεμψεν ἐπιστολὴν εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας, μὲ προσταγὴν νὰ κηρυχθῇ εἰς τὴν Ὀλυμπιακὴν πανήγυριν, δίδουσα τὴν ἄδειαν εἰς τοὺς φυγάδας ὅλων τῶν πόλεων νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς πατρίδας των. Οἱ φυγάδες ἦσαν εἴκοσι χιλιάδες τὸν ἀριθμὸν (3), οἱ πλειότεροι ἐκ τῶν ὀλιγαρχικῶν.

Τοιοῦτον κήρυγμα ἐξανάγκης ἔπρεπε νὰ ταράξῃ πολλὰς πόλεις, εἰς ὅσας μάλιστα οἱ φυγαδεύσαντες ἐμοιράσθησαν καὶ τῶν φυγαδευθέντων τὰ κτήματα, καὶ τὰ ἐκαρπίζοντο πρὸ πολλοῦ. Ἡσύχαζαν ὅμως συλλογιζόμεναι καὶ προσμένουσαι τὴν ἀπόβασιν

---

(1) Διόδωρ. Σικελιώτ. XVII, 63. ═══ (2) Ἀῤῥιαν. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 16, § 13, VII, 19, § 4. Ὁ δὲ Παυσανίας (I, 8, § 5) λέγει, ὅτι ὁ Ἀντίοχος ἔπεμψεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὰ ἀγάλματα τοῦ Ἁρμοδίου καὶ τοῦ Ἀριστογείτονος. ═══ (3) Διόδωρ. Σικελιώτ. XVIII, 8.

τῶν πραγμάτων, πλὴν τῶν Ῥοδίων, οἱ ὁποῖοι πρῶτοι διώξαντες τὴν Μακεδονικὴν φρουρὰν, ἠλευθέρωσαν τὴν Ῥόδον (1). Ἔτ. πρὸ Χρ.

Πολὺ πλέον τῶν Ῥοδίων ἔπρεπε νὰ φοβῶνται τὸ Ὀλυμπιακὸν κήρυγμα οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὁποῖοι εἶχαν πρὸ πολλοῦ (2) ὑποτάξειν τὴν Σάμον, φυγαδεύσαντες ὅλους τοὺς ὀλιγαρχικοὺς, ἢ μᾶλλον ὅλους τοὺς κτηματικοὺς, καὶ μοιράσαντες αὐτῶν τὰ κτήματα εἰς ςαλμένους ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἀποίκους (3). Δὲν ἤργησαν οὐδ' οἱ Ἀθηναῖοι νὰ μιμηθῶσι τοὺς Ῥοδίους. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ κατέλαβε καὶ τὸν δορικτήτορα Ἀλέξανδρον ὁ μηδὲ 323.
τοὺς δορικτήτορας σεβόμενος θάνατος.

Καταβαίνων εἰς τὸν Ἅδην, ἂν ἀπαντοῦσε τὸν δορικτήτορα Δαρεῖον ὁ δορικτήτωρ Ἀλέξανδρος, ἤθελε δικαίως τὸν εἰπεῖν,

Κάτθανε καὶ Πάτροκλος, ὅπερ σέο πολλὸν ἀμείνων (4),

καὶ δικαιότερον ἀκόμη ἀκούσειν ἀπὸ τὸν εἰς τοὺς καιρούς μας λάμψαντα δορικτήτορα,

Κάτθανε καὶ Πάτροκλος, ὅπερ σέο πολλὸν ἀμείνων.

Ἀλλ' εἰς τοῦτο διαφέρει καὶ παρὰ τοὺς δύο ἡ τύχη τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅτι δὲν ἀπέθανεν οὔτ' ἀπὸ τοὺς ἰδίους του, ὡς ὁ Δαρεῖος, οὔτ' εἰς φυλακὴν ὡς ὁ Ναπολέων, ἀλλὰ θυσιάζων καθημέραν δεισιδαιμόνως εἰς τοὺς θεούς του, καὶ ἀγωνιζόμενος πολυποσίας ἀγῶνας μὲ τοὺς παρασίτους του (5). Εὐτυχές ερος

---

(1) Διόδωρ. Σικελιώτ. XVIII, 8. ═══ (2) Κατὰ τὸ 352 ἔτος πρὸ Χριςοῦ. ═══ (3) Διόδωρ. Σικελιώτ. XVIII, 8. Στράβ. Γεωγραφ. σελ. 638, Διογεν. Λαερτ. X, 1. ═══ (4) Ἰλιάδ. φ', 107. ═══ (5) Ἀῤῥιαν. Ἀναβ. Ἀλεξ. VII, 24-25. Πλουτάρχ. Ἀλεξανδρ. § 75. Εἰς ἓν' ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας τούτους τῆς μέθης, τοὺς ἀγωνισθέντας εἰς

ἀσυγκρίτως ὁ καὶ ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον θαυμασθεὶς (1), καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν μὲ τὸν Ἀλέξανδρον ἀποθανὼν (2) Διογένης, ὅστις, ἀντὶ πολλῶν μυριάδων ἀνθρώπων ἀπολεσθέντων διὰ τὸν Ἀλέξανδρον, οὔτε δάκρυα εἰς κανένα ἐπροξένησε ζῶν, καὶ ἀφῆκεν εἰς τοὺς ἔπειτα μαθητὴν καὶ μιμητὴν τῆς ἀρετῆς του (χωρὶς κυνισμὸν) τὸν χρηςὸν Φωκίωνα (3).

Μόλις ἔφθασεν ἡ ἀγγελία τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀνεθάῤῥησαν τόσον, ὥςε νὰ διεγερθῶσι, καὶ νὰ διεγείρωσιν ὅσας ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις ἠδυνήθησαν, εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀντιπάτρου. Ὁ κοινὸς οὗτος ἐνθουσιασμὸς ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἀπὸ τοὺς Μακεδόνας ἐλευθερίας ἦτον ἔργον τοῦ φιλοπάτριδος Δημοσθένους, ὅςις καὶ τώρα, καθὼς καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Φιλίππου, εἶχεν ἀντιπολιτευόμενον τὸν ὄχι ὀλιγώτερον φιλόπατριν Φωκίωνα. Ἴσως ἔπταισαν καὶ οἱ δύο, ὁ Φωκίων, φανεὶς ἀτολμότερος, καὶ ὁ Δημοσθένης τολμηρότερος ὑπὲρ τὸ πρέπον· ἴσως, ὡς κρίνει ἕνας ἀπὸ τοὺς νεωτέρους Ἱςορικοὺς (4), ὁ πρῶτος ἔκρινε τὴν δύναμιν τῆς πατρίδος του ὀλιγωτέραν, καὶ ὁ δεύτερος πλειοτέραν παρὰ ὅση ἀληθῶς ἦτον.

τὴν Ἰνδίαν, ἐπρόβαλεν ὁ Ἀλέξανδρος ἆθλον εἰς τὸν ἰσχυρότατον ἀκρατοπότην τάλαντον, εἰς τὸν δεύτερον τριάκοντα μνᾶς, καὶ εἰς τὸν τρίτον δέκα. Ἀπὸ τοὺς ἀγωνιζομένους συμποσιαςὰς, τριάκοντα πέντε ἔσχασαν πάραυτα· μετ' ὀλίγον, ἓξ ἄλλοι, μετὰ τέσσαρας ἡμέρας, ὁ κερδήσας τὸ τάλαντον ἔνδοξος μεθυστὴς (Ἀθην. X, σελ. 437).

(1) « Εἰ μὴ Ἀλέξανδρος ἤμην, Διογένης ἂν ἤμην » Πλουτάρχ. Περὶ τῆς Ἀλεξάνδρ. τύχ. ἢ ἀρετ. I, § 10. ═══ (2). Πλουτάρχ. Συμποσιακ. VIII, § 1. Διογεν. VI, 79. ═══ (3) Διογεν. Λαέρτ. VI, 76. ═══ (4) Heeren, *Manuel de l'histoir. ancien.*, traduct. Franç., 2e édit., pag. 235.

Δὲν ἦσαν βέβαια ὀλίγαι αἱ δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος· ἐπειδὴ εἰς τὴν καταρίθμησιν τῶν Ἑλληνικῶν ςρατευμάτων, τὴν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν γενομένην, εὑρέθησαν διακόσιαι χιλιάδες πεζῶν, καὶ δεκαπέντε ἱππικοῦ, ἕτοιμαι ν' ἀκολουθήσωσι τὸν πατέρα τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τῶν Περσῶν (1). Τοῦτο ἦτο γνωςὸν καὶ εἰς τὸν Φωκίωνα καὶ εἰς τὸν Δημοσθένην· ἀλλ' ὁ πρῶτος ἀπελπίσθη νὰ ἑνώσῃ κατὰ τῶν Μακεδόνων τόσας πόλεις, δημαγωγουμένας ἀπὸ ἀνθρώπους πωλημένους εἰς αὐτοὺς τοὺς Μακεδόνας, ὁ δεύτερος ἤλπιζεν ἀκόμη νὰ ἀναζωπυρήσῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων τὸ ἱερὸν τῆς ἐλευθερίας πῦρ.

Ὅπως ἂν ἦναι, ὁ κατὰ τοῦ Ἀντιπάτρου πόλεμος, ὁ ἐπονομασθεὶς Λαμιακὸς (2), ἐχρημάτισε πολὺ δυςυχέςερος τοῦ πολέμου τῆς Χαιρωνείας (3)· διότι μετὰ τοῦτον ἀληθῶς ὑπετάχθη ἡ Ἑλλὰς εἰς τοὺς Μακεδόνας, καὶ κατεσπαράχθη εἰς τὸ ἑξῆς ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Καθὼς πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ, καὶ μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἠναγκάζοντο νὰ δουλεύωσιν, ὀνομαζόμεναι χλευαςικῶς αὐτόνομαι καὶ σύμμαχοι, ποτὲ μὲν τοὺς Ἀθηναίους, ποτὲ δὲ τοὺς Λάκωνας, καθόσον ὑπερίσχυε μία τὴν ἄλλην αἱ δύο φιλόπρωτοι αὗται πολιτεῖαι· παρόμοια καὶ οἱ διάδοχοι τῆς βασιλείας, ἀλλ' ὄχι καὶ τῶν προτερημάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ηὔξησαν τὰς διχονοίας, τὴν τρυφὴν καὶ τὴν φθορὰν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, σύρουσαι καθεῖς ἐξ αὐτῶν εἰς συμμαχίαν, τώρα τὴν μίαν, ἄλλοτε τὴν ἄλλην, μὲ ψευδεῖς αὐτονομίας ὑποσχέσεις.

(1) Summa auxiliorum ducenta millia peditum fuere, et equitum quindecim millia. Extra hanc summam et Macedoniæ exercitus erat *etc.* Iustin. XI, 5. (2) Ἀπὸ τὴν Λάμιαν, πόλιν τῆς Θεσσαλίας, ὅπου συνέβη ὁ πόλεμος. (3) Διόδωρ. Σικελιώτ. XVIII, 9-10, 17-18.

Ἔτ. πρὸ Χρ. 323. Οἱ ἐπαναςρέψαντες διὰ τῆς ἐπιςολῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου (1) φυγάδες, ὀνομαζόμενοι πρότερον Λακωνιςαὶ, ὠνομάσθησαν τώρα Μακεδονιςαὶ, σύροντες ἢ μᾶλλον προδίδοντες τὰς πόλεις των εἰς τὸν Ἀντίπατρον, ὅςις καταλύων παντοῦ τὰς δημοκρατίας, ἐξώρισεν ἀπὸ μόνας τὰς Ἀθήνας εἰκοσιδύο χιλιάδας δημοτῶν, ὁπότε οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Ἀντιπάτρου ἐξεναντίας ἐπολέμουν τὰς ὀλιγαρχίας (2).

322. Ὁ Δημοσθένης μόλις ἤκουσεν, ὅτι ὁ Ἀντίπατρος ἐμελέτα νὰ ςρατεύσῃ εἰς τὰς Ἀθήνας, κ' ἔφυγεν εἰς τὴν νῆσον Καλαύρειαν, ὅπου ἐπρόκρινε τὸν ἑκούσιον θάνατον παρὰ τὴν εἰς τοὺς Μακεδόνας ὑποταγήν (3).

Τὸ αὐτὸ ἔτος ἀποθνήσκει εἰς τὴν Χαλκίδα καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁ διδάσκαλος, ὁ μέγας Ἀριςοτέλης, μισημένος πρὸ πολλοῦ ἀπὸ τὸν βασιλικόν του μαθητήν (4).

317. Μετ' ὀλίγα ἔτη ὁ δικαίως ἐπονομασθεὶς Χρηςὸς, Φωκίων, ἔγινε καὶ αὐτὸς θῦμα τῆς Δημοκρατίας, ὅτε ὁ Πολυσπέρχων, μὲ πρόσχημα νὰ καταργήσῃ τὴν ἀπὸ τὸν Ἀντίπατρον κατας αθεῖσαν πολιτείαν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐσυγχώρησεν εἰς τοὺς φυγάδας νὰ ἐπιςρέψωσι (5). Τὸ πολίτευμα τοῦτο ἐμετεβάλθη μετ' ὀλίγον ἀπὸ τὸν Κάσσανδρον εἰς ἀριςοκρατικωτέραν μορφὴν, κυβερνώμενον ἀπὸ Δημήτριον τὸν Φαληρέα (6), καὶ ἐκράτησε σχεδὸν ἔτη δέκα.

Ὁ Ἀντίγονος, ἐπιθυμῶν τὴν συμμαχίαν τῶν Ἑλλήνων, κηρύττει δημοκρατικὴν αὐτονομίαν εἰς ὅλας τὰς πόλεις, καὶ

---

(1) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 143. —— (2) Διόδωρ. Σικελιώτ. XVIII, 18, 55. Πλουτάρχ. Φωκ. § 28. —— (3) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. Δημοσθέν. § 28-31. —— (4) Ὁ αὐτ. Ἀλεξάνδ. § 55. —— (5) Ὁ αὐτ. Φωκ. § 32-37. Διόδωρ. Σικελιώτ. XVIII, 67. ——(6) Διόδωρ. Σικελιώτ. XVIII, 74.

μετ' ὀλίγον πέμπει τὸν υἱόν του Δημήτριον, τὸν ἐπονομασθέντα μετὰ ταῦτα Πολιορκητὴν, μὲ πεζὴν καὶ ναυτικὴν δύναμιν ἀξιόλογον νὰ ἐλευθερώσῃ ὅλους τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τὰς ὀλιγαρχίας. Ἔτ. πρὸ Χρ.

Ὁ Δημήτριος ὑπῆγεν εἰς πρώτας τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἀνέστησε 307.
τὴν ἄκρατον Δημοκρατίαν (1). Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, φανταζόμενοι ἐλεύθεροι, ἔδειξαν μὲ τὰς αἰσχρὰς πρὸς αὐτὸν κολακείας (2) ὅτι ἔγιναν καὶ τῶν ἀγοραστῶν ἀνδραπόδων χαμερπέστεροι δοῦλοι τοῦ Δημητρίου· ἐπειδὴ οὐδ' ἀνδράποδον ἴσως ἤθελε τολμήσειν ν' ἀποστοματίσῃ τὸ ψήφισμα τῶν Ἀθηναίων τοῦτο, « Πᾶν ὅ,τι ἂν ὁ βασιλεὺς Δημήτριος κελεύσῃ, τοῦτο » καὶ πρὸς θεοὺς ὅσιον, καὶ πρὸς ἀνθρώπους εἶναι δί» καιον (3).

Μετὰ τὸν Δημήτριον ἐπέρασαν αἱ Ἀθῆναι καὶ αἱ λοιπαὶ 288.
ἑλληνικαὶ πόλεις ἄλλαι εἰς ἄλλων διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸ φαινόμενον, συμμαχίαν ἢ προστασίαν, τὸ δὲ ἀληθὲς, ὑποταγὴν καὶ δουλείαν, ἕωσοῦ βαρημέναι τὴν ταραχώδη τύχην ταύτην καὶ κατάστασιν, πολλαὶ ἐξ αὐτῶν, ἐδίωξαν τῶν Μακεδόνων τὰς φρουρὰς, ἢ καὶ τοὺς κατασταθέντας μὲ τὴν δύναμιν τῶν Μακεδόνων τυράννους πολίτας.

Μί' ἀπὸ τὰς πόλεις ταύτας ἦτο καὶ ἡ Χίος, ἐπειδὴ, καὶ πρὶν ἀποθάνῃ ὁ Ἀλέξανδρος (325 πρὸ Χρ.), ἔστειλαν οἱ Χῖοι πρέσβεις πρὸς αὐτὸν προσκλαιόμενοι δι' ὅσα ἔπασχαν ἀπὸ τὴν Μακεδονικὴν φρουρὰν κακά (4). Πιθανὸν ὅτι οὐδ' εἰσηκού-

---

(1) Διόδωρ. Σικελιώτ. XIX, 61. XX, 45. Πλούταρχ. Δημητρ. § 8-10. ═══ (2) Πλουταρχ. Δημητρ. § 10-13, 23. ═══ (3) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. § 24. ═══ (4) Chiorum legatos audit... Chii de præsidio querebantur. Q. Curt. IV, 8 § 12.

Ἔτ. πρὸ Χρ. 288. σθησαν τότε· διότι ἦσαν ἀναγκαῖαι αἱ φρουραὶ, νὰ φυλάσσωσι κἂν τοὺς ἐπιςρέφοντας φυγάδας εἰς τὰς πόλεις ἀπὸ τῶν δημοτικῶν τὴν ἀγανάκτησιν, καὶ τούτους πάλιν ἀπὸ τῶν φυγάδων τὴν ἐκδίκησιν.

280. Ἐδῶ ἀνοίγεται νέον ςάδιον ἐλευθερίας πλέον ἔνδοξον παρὰ εὐτυχὲς εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τινὲς, ἐπιθυμοῦσαι νὰ ἐλευθερωθῶσιν ὁλότελα ἀπὸ Μακεδόνας, ἐσυγκρότησαν τὴν περιβόητον Συμπολιτείαν τῶν Ἀχαιῶν (1)· δώδεκα πόλεις τῆς Πελοποννήσου ἐμβῆκαν εἰς τὴν κοινωνίαν ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνώθησαν καὶ ἄλλαι. Οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ βοηθούμενοι ἀπὸ τῆς Συμπολιτείας τὸν ςρατηγὸν Ἄρατον (2), δὲν εὐτύχησαν ὅμως νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὴν Συμπολιτείαν. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι καὶ τὴν ἐνώχλησαν τόσον (3), ὥςε νὰ εὐκολύνωσι τὴν ἔπειτα κατάλυσιν αὐτῆς ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους.

279. Περὶ τούτους τοὺς χρόνους, πολλαὶ μυριάδες Γάλλων ςρατηγούμεναι ἀπὸ τὸν Βρέννον κατέδραμαν τὴν Ἑλλάδα· καὶ ἀφοῦ, προξενήσαντες εἰς αὐτὴν μυρία κακὰ, ἔπαθαν ὄχι ὀλιγώτερα, οἱ περισωθέντες ὀλίγοι ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἀσίαν (4), κ' ἐκυρίευσαν ὅλην τὴν χώραν τὴν ἀπ' αὐτοὺς ὀνομασθεῖσαν Γαλατίαν.

Τούτους καὶ τοὺς ἑξῆς χρόνους, οἱ Χῖοι ἀναλαβόντες φαί-

---

(1) La Ligue Achéenne. Ὁ Πολύβιος τὴν ὀνομάζει καὶ Σύςημα τῶν Ἀχαιῶν, καὶ Συμπολιτείαν τῶν Ἀχαιῶν. Πολύβ. II, 41, § 15. III, 5, § 6. Ὁ Παυσανίας (II, 8), Συνέδριον τῶν Ἀχαιῶν, καὶ, (VIII, 30) Ἀχαϊκὸν σύλλογον, οἱ Ῥωμαῖοι Consilium Achaicum, ἤγουν Ἀχαϊκὸν κοινοβούλιον, ὡς τὸ ὀνομάζει ὁ Στράβων (VIII, σελ. 385) ═ (2) Παυσαν. II, 8. ═ (3) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. 8-9. ═ (4) Ὁ αὐτ. X, 19-23.

νεται ὅτι καὶ ἔφθασαν εἰς ἱκανὴν εὐτυχίαν, ὥςε καὶ νὰ προσφέρωσι τὴν μεσιτείαν των εἰς διαλλαγὰς ἄλλων ἐθνῶν ἢ πόλεων (1). Ἔτ. πρὸ Χρ.

Ἡ ἱςορία μᾶς διδάσκει, ὅτι ἐςάλθησαν δὶς πρεσβευταὶ Χῖοι, ἑνωμένοι μὲ τοὺς Ῥοδίους, νὰ διαλλάξωσι τοὺς Αἰτωλοὺς μὲ τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας, Φίλιππον τὸν δεύτερον, καὶ τοῦτον πάλιν μὲ τοὺς Ῥωμαίους (2). Σιμὰ τῶν ἄλλων ἐπρόλεγαν καὶ εἰς τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ εἰς τὸν Φίλιππον ὅ,τι καὶ ἀληθῶς ἔπειτα συνέβη, ὅτι μὲ τὰς διχονοίας των ἔμελλαν νὰ δουλώσωσι τὴν Ἑλλάδα εἰς τοὺς Ῥωμαίους, συνειθίζοντες αὐτοὺς νὰ μεσοχωρῶσιν εἰς τὰς ἑλληνικὰς ὑποθέσεις (3). Δὲν ἤρεσεν ἡ πρεσβεία εἰς τοὺς Ῥωμαίους· μ᾽ ὅλον τοῦτο ἠναγκάσθησαν νὰ κάμωσι συνθήκας μὲ τὸν Φίλιππον, τὰς ὁποίας οὔτ᾽ αὐτοὶ οὔτ᾽ ὁ Φίλιππος εἶχαν σκοπὸν νὰ φυλάξωσι (4). 204.

Δὲν ἤργησεν ὁ Φίλιππος νὰ δώσῃ ἀφορμὴν νέου πολέμου εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Ἀναγκασθεὶς νὰ μετριάσῃ τὰς εἰς τὴν Εὐρώπην ἐπιχειρήσεις του, ἔςρεψε τὸν πόλεμον εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὰς πλησιοχώρους νήσους. Ἐπολέμησε τὸν Ἄτταλον, βασιλέα τῆς Περγάμου καὶ τοὺς Ῥοδίους, κ᾽ ἐκυρίευσε τὴν Χίον καὶ τὴν Σάμον (5). 202-200.

Συμμαχήσαντες λοιπὸν οἱ Ῥωμαῖοι μὲ τοὺς νέους τούτους

---

(1) Ἐπειδὴ ἡ χρονολογία τοῦ Λαρχήρου τελειόνει εἰς τὸ 221 ἔτος πρὸ Χριςοῦ, τὸ ἀπεδῶ εἰς τὸ ἑξῆς ἀκολουθῶ τὴν χρονολογίαν τοῦ Σίμσωνος (Simson, *Chronic. catholic.* pag. 1214. —— (2) Πολύβ. V, 24, § 11, 100, § 9. XII, 5. —— (3) « Ὅτι » Φίλιππος καὶ Αἰτωλοὶ διαφερόμενοι, τοὺς Ἕλληνας εἰς δουλείαν » Ῥωμαίοις ὑποβάλλουσι, ἐθίζοντες αὐτοὺς τῆς Ἑλλάδος θαμινὰ » πειρᾶσθαι. » Ἀππιαν. τόμ. I σελ. 506-507, ἐκδ. Schweig. —— (4) Πολυβ. τομ. II, σελ. 262, 269. —— (5) Ἀππιαν. τομ. I, σελ. 508.

Ἔτ. πρὸ Χρ. 200. ἐχθροὺς τοῦ Φιλίππου, κατέτριψαν ὅλην αὐτοῦ τὴν ναυτικὴν δύναμιν ἔμπροσθεν τῆς Χίου (1).

Ἀλλ' ἡ μεγάλη καὶ τελευταία δυςυχία τοῦ Φιλίππου τὸν ἐπρόσμενεν εἰς αὐτὴν τὴν Θεσσαλίαν, ὅπου τὸν κατετρόπωσεν ὁ Ῥωμαῖος Φλαμινῖνος, εἰς τὰς ὀνομαζομένας Κυνὸς κεφα-
197. λάς, σιμὰ τῆς πόλεως Σκοτούσσης (2).

Θέλοντες οἱ Ῥωμαῖοι νὰ τοῦ κόψωσιν εἰς τὸ ἑξῆς πᾶσαν ἐλπίδα νὰ ἀναλάβῃ, καὶ νὰ πληρώσωσιν ἐντάμα καὶ τὸν πρὸ πολλοῦ σκοπὸν αὐτῶν, νὰ δουλώσωσι τὴν Ἑλλάδα, ἀπέσπασαν ἀπ' αὐτὸν τὴν συμμαχίαν τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας, καὶ ἐπροσφέρθησαν εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας μὲ τόσην πανουργίαν, ἕως νὰ τοὺς πείσωσιν, ὅτι δὲν ἐπολεμοῦσαν δι' ἄλλο παρὰ ν' ἀποδώσωσιν εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τὴν αὐτονομίαν, ἐλευθεροῦντες αὐτὰς ἀπὸ τοὺς Μακεδόνας (3)· ἀπαράλλακτα ὡς ἔπραξεν ἡ συγκροτηθεῖσα εἰς τὰς ἡμέρας μας Ἁγία συμμαχία, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ (ὡς ὑπέσχετ' ἀναισχύντως) τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ Ναπολέοντος.

Ἂν ἕως τώρα ὑπωπτεύοντο τινὲς ἀκόμη τοὺς δόλους τῶν Ῥωμαίων, ἠναγκάσθησαν καὶ αὐτοὶ νὰ σιωπήσωσιν, ὅταν ὁ Φλαμινῖνος, ἀμέσως μετὰ τὴν κατὰ τοῦ Φιλίππου νίκην, ἐπέρασεν εἰς τὴν πανήγυριν τῶν Ἰσθμίων, ὅπου ἐκήρυξε τὴν ἀπὸ τὴν Σύγκλητον χαριζομένην εἰς τοὺς Ἕλληνας αὐτονομίαν (4).

Τοῦ δολίου τούτου κηρύγματος, διαλαληθέντος ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους πλέον διὰ φόβον τοῦ καταβαίνοντος ἀπὸ τὴν Ἀσίαν Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου, παρὰ διὰ τὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας

---

(1) Πολύβ. XVI (τὰ σωζόμ.) τομ. III, σελ. 569-588. ═══ (2) Στραβ. Γεωγραφ. σελ. 441. Πολύβ. XVIII, 1-10. Πλούταρχ. Τ. Κ. Φλαμιν. § 7-8. ═══ (3) Πλουταρχ. Τ. Κ. Φλαμιν. § 5. ═══ (4) Ὁ αὐτ. αὐτοθ. § 10.

εὔνοιαν, πρῶτον ὀλέθριον ἀποτέλεσμα ἐγεννήθη νὰ ἐξασθενίσωσι τὴν Συμπολιτείαν τῶν Ἀχαιῶν, ἀκρωτηριάζοντες κατὰ μικρὸν τὰ μέλη της. Πᾶσα μί' ἀπὸ τὰς ἑνωμένας δι' ἀσφάλειαν πόλεις, νομίζουσα ὅτι δὲν εἶχε πλέον χρείαν ἀσφαλισμοῦ, ἀφοῦ ἐκηρύχθη αὐτόνομος ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους, ἢ ἐχωρίζετο ἀπὸ τὴν Συμπολιτείαν, ἢ δὲν ἐπροσπάθει πλέον ὡς τὸ πρότερον, εἰς τὸ κοινὸν αὐτῆς συμφέρον· ὥςε ἤθελε διαλυθῆν πάραυτα, ἐὰν ἡ φρόνησις τοῦ δικαίως ἐπονομασθέντος Τελευταίου Ἕλληνος, Φιλοποίμενος, δὲν ἐβράδυνε πρὸς ὀλίγον τὴν διάλυσιν αὐτῆς. Ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη ὁ χρηςὸς οὗτος πολίτης (1) νὰ ἐμποδίσῃ τὴν προχώρησιν αὐτῆς ἀπὸ τὸ κακὸν εἰς τὸ χειρότερον, διὰ τὰς διχονοίας, αὐξανομένας καθημέραν, καὶ ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους, καὶ ἀπὸ τοὺς φίλους τῶν Ῥωμαίων καὶ προδότας τῆς πατρίδος Ἕλληνας· ἑωσοῦ οἱ Ῥωμαῖοι, ῥίπτοντες τὸ προσωπεῖον τῆς ὑποκρίσεως ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Ἔτ. πρὸ Χρ. 197.

Ἀλλ' ἔπρεπε πρὸ τούτου νὰ ἐλευθερωθῶσιν ἀπὸ τὸν Ἀντίοχον, τὸν ἐπονομασθέντα μέγαν, μὲ τὸν ὁποῖον ἦσαν εἰς πόλεμον, συμμάχους ἔχοντες τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας, Φίλιππον τὸν δεύτερον, τὸν βασιλέα τῆς Περγάμου, τοὺς Ῥοδίους (2) καὶ τοὺς Χίους. Τὸν ἐνίκησαν πρῶτον εἰς τὴν ξηρὰν, ἔπειτα καὶ εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ ςόλος τῶν Ῥωμαίων, κινήσας ἀπὸ τὴν Δῆλον, ἦλθε πρῶτον εἰς τὰς Φάνας, ἀκρωτήριον τῆς Χίου, ἔπειτα εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν Χίον, νὰ ἐφοδιασθῇ, κἀκεῖθεν πρὸς τὸν ςόλον τοῦ Ἀντιόχου. Ἀφοῦ τοῦ ἔφθειραν ὄχι ὀλίγα πλοῖα, καὶ ἠνάγκασαν τὰ λειπόμενα νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν Ἔφεσον, ἀνεχώρησαν αὐτοὶ θριαμβεύοντες πάλιν εἰς τὴν

---

(1) Πλούταρχ. Φιλοπ. § 20. —— (2) Ἀππιαν. Συριακ τομ. I, σελ. 555-556. Schweig.

Ἔτ. πρὸ Χρ. 186. Χίον (1). Ἠναγκάσθη τέλος πάντων ὁ Ἀντίοχος νὰ δεχθῇ τὰς συνθήκας τῶν Ῥωμαίων, τῶν ὁποίων μία ἦτο ν' ἀφήσῃ καὶ ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, ὅσας εἶχε κυριεύσειν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν. Ἀπὸ ταύτας ἔπειτα ἐδιώρισαν οἱ Ῥωμαῖοι, ὅσαι μὲν ἔδιδαν φόρον εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Περγάμου, πρὶν ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν Ἀντίοχον, νὰ τὸν δίδωσι καὶ πάλιν εἰς τοὺς αὐτούς· ὅσαι δ', ἀφήσασαι τὴν φιλίαν τῶν Ῥωμαίων συνεμάχησαν μὲ τὸν Ἀντίοχον, νὰ φορολογῶνται καὶ αὐταὶ ἀπὸ τοὺς Περγαμηνοὺς βασιλεῖς. Τὰς λοιπὰς ἐκήρυξαν αὐτονόμους, καὶ εἰς τινὰς ἐξ αὐτῶν ἐχάρισαν δωρεὰς μεγάλας διὰ τὴν ὁποίαν ἔδειξαν προθυμίαν νὰ βοηθήσωσι τοὺς Ῥωμαίους (2).

Ἐκ τούτων ἦσαν οἱ Χῖοι, οἱ Ἐρυθραῖοι καὶ οἱ Σμυρναῖοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἐχάρισαν καὶ κτήματα γῆς, ὅσα ἐσύμφεραν εἰς αὐτούς, ἢ διὰ τὴν γειτνίασιν ἢ δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν: Chios quoque et Smyrnæos et Erythræos et agro donarunt, et in omni præcipuo honore habuerunt (3). Εἰς τοὺς Χίους πιθανὸν ὅτι ἀπέδωκαν τὸ ἀρχαῖον αὐτῶν κτῆμα τὸν Ἀταρνέα (4). Οὔτ' οἱ δωρηταὶ ἐχάριζαν τίποτε ἀπὸ τὰ ἴδιά των, οὔτ' οἱ φιλοδωρούμενοι ἐνθυμήθησαν ἴσως τὸ

Ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα κοὐκ ὀνήσιμα (5).

Εἰς κἀνένα δὲν ἔδωκαν οἱ Ῥωμαῖοι ἐλευθερίαν, χωρὶς σκοπὸν μελλούσης βαρυτέρας δουλείας· καὶ ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς εὐεργετημένους ἀπέλαυσαν βεβαίως τὰς εὐεργεσίας των. Εἰς τοὺς Ῥοδίους χαρίσαντες τὴν Λυκίαν καὶ τὴν Καρίαν, τὰς ἐπῆραν μετ'

---

(1) Ἀππιαν. Συριακ. τόμ. I, σελ. 567. Tit. Liv. XXXVI, 43-45. XXXVII, 14. — (2) Πολύβ. XXII, 26-27. Tit. Liv. XXXVIII, 38. — (3) Idem, *ibid.* 39. — (4) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 25. — (5) Σοφοκλ. Αἴαντ. 665.

ὀλίγους χρόνους ὀπίσω, μὲ πρόφασιν, ὅτι ἐφάνησαν προθυμότεροι εἰς βοήθειαν τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περσέως παρὰ εἰς αὐτούς (1). Ἡ δολιότης τῶν Ῥωμαίων ἐφάνη μάλιστα εἰς τὸν ἀπάνθρωπον κατὰ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας πόλεμον. Ἔτ. πρὸ Χρ. 186.

Ἔστειλαν πρῶτον εἰς τὴν Κόρινθον πρεσβευτὰς, μὲ πρόφασιν νὰ παύσωσι τὰς διχονοίας τῆς Συμπολιτείας, « Ἀλλ' ἔδωκαν » (λέγει ἡ ἱστορία) κρυφίους προσταγὰς εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους, » νὰ διαλύσωσι τὴν Ἀχαϊκὴν Συμπολιτείαν, καὶ νὰ καταστήσωσι » καθεμίαν ἀπὸ τὰς πόλεις αὐτόνομον, διὰ νὰ ὑποτάσσωνται » εὐκολώτερα εἰς τὰς προσταγὰς τῶν Ῥωμαίων· καὶ ἂν κάμμί' » ἀπ' αὐτὰς ἀπειθήσῃ, νὰ συντρίβεται » (2).

Πρώτη ἡ ταλαίπωρος Κόρινθος ἔπαθε τὴν ἀπάνθρωπον ταύτην συντριβήν (3). Αἰχμαλωσία, ἐμπρησμὸς τῆς πόλεως, φόνοι, ὅλα εἰς βραχυλογίαν τὰ πάνδεινα κακὰ ἐξωλόθρευσαν εἰς μικρὸν χρόνου διάστημα, μίαν ἀπὸ τὰς ἐπιφανεστάτας πόλεις τῆς Ἑλλάδος· ὥστε νὰ κινήσῃ καὶ αὐτὸν τὸν στρατηγὸν τῶν Ῥωμαίων Μόμμιον εἰς ἔλεον. Ὁ σκληρὸς καὶ βάρβαρος οὗτος Ῥωμαῖος, ἐξετάζων μεταξὺ τῶν αἰχμαλωτισθέντων παιδαρίων ὅσα ἤξευραν γράμματα, ἐπρόσταξεν ἓν ἐξ αὐτῶν νὰ τοῦ γράψῃ τίποτε, καὶ τὸ παιδάριον ἐχάραξε τὸν στίχον τοῦ Ὁμήρου τοῦτον, 144.

Τρὶς μάκαρες Δαναοὶ καὶ τετράκις, οἳ τότ' ὄλοντο (4).

---

(1) Ἀππιάν. Συριακ. § 44, σελ. 604. ═══ (2) Sed legatis occulta mandata data sunt, ut corpus Achæorum dissolverent, singulasque urbes proprii juris facerent, quo facilius ad obsequia cogerentur : et si quæ urbes contumaces essent, frangerentur. IUSTIN. *Histor. Philippic.* XXXIV, 1. ═══ (3) Πολύβ. παρὰ Στραβ. Γεωγραφ. σελ. 381. FLOR. *rer. Romanar.* II, 16, 5. IUSTIN. *Histor. Philippic.* XXIV, 2. ═══ (4) Ὀδυσσ. ε, 306.

Ἔτ. πρὸ Χρ. 144. Δὲν ἐδυνήθη νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα ὁ Μόμμιος· ὅθεν ἀφῆκεν ἐλευθέρους καὶ τὸ παιδίον καὶ ὅλην τοῦ παιδίου τὴν συγγένειαν (1). Τοῦτο μόνον διαφέρει ἡ καταστροφὴ τῆς Κορίνθου ἀπὸ τὴν εἰς τὰς ἡμέρας μας συμβᾶσαν τῆς Χίου καταστροφὴν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι, οὐδ' ἤξευραν ὅτι ἐξωλόθρευαν τὴν πατρίδα τοῦ Ὁμήρου (2).

Μὲ τῆς Κορίνθου τὴν καταστροφὴν διελύθη καὶ ἡ Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία μετὰ 134 ἔτη ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς, καὶ τὸ ἀπεντεῦθεν ἔγινεν ἡ ταλαίπωρος Ἑλλὰς Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία, ἐπονομασθεῖσα Ἀχαΐα (3), ὡς ἐπωνόμασαν τιμῶντες καὶ τὸν καταλύτην τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας Μόμμιον, Ἀχαϊκόν.

Τὴν αὐτὴν τύχην τῆς Κορίνθου, μετ' ὀλίγους χρόνους, ἐκινδύνευσε νὰ πάθῃ καὶ ἡ Φώκαια, μία ἀπὸ τὰς Ἰωνικὰς ἀποικίας. Ἄτταλος, ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς Περγάμου, ἀποθνήσκων, ἀφῆκεν, ἢ μᾶλλον ἐπείσθη δολίως νὰ ἀφήσῃ κληρονόμους τῆς βασιλείας του τοὺς Ῥωμαίους. Ἀλλὰ νόθος τις υἱὸς τοῦ Εὐμένους βασιλέως ὁ Ἀριστόνικος, ἐσύναξε στράτευμα, θέλων νὰ λυτρώσῃ τὴν προγονικήν του βασιλείαν. Οἱ Ῥωμαῖοι, μὴν ἀρκούμενοι νὰ τὸν νικήσωσι καὶ νὰ τὸν ζωγρήσωσιν (4), ἠθέλησαν νὰ κολάσωσι καὶ τὴν Φώκαιαν, ὡς μίαν ἀπὸ τὰς συμμάχους τοῦ Ἀριστονίκου πόλεις, μνησικακοῦντες προσέτι, ὅτι εἶχε βοηθήσειν ἀρχῆτερα καὶ τὸν Ἀντίοχον. Ἀπεφάσισε λοιπὸν ἡ σύγκλητος τὴν κατασκαφὴν τῆς Φωκαίας καὶ τὸν ὄλεθρον τῶν κατοίκων, ὥστε μηδὲ ν' ἀκούεται (ἔλεγε τὸ ψήφισμα) πλέον τὸ ὄνομά της:

---

(1) Πλούταρχ. Συμποσιακ. IX, 1. —— (2) Ἴδ. καὶ ἀνωτέρ. σελ. 140. —— (3) Μὲ τὄνομα τῆς Ἀχαΐας ἐσήμαιναν, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, ὄχι πλέον τὴν ἰδίως ὀνομαζομένην Ἀχαΐαν, ἀλλὰ τὴν σύμπασαν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα. —— (4) Στράβ. Γεωγραφ. XIV, σελ. 646.

quorum urbem senatus et omne nomen.... deleri jusserat (1). Μόλις ἔμαθαν τὸ φρικτὸν τοῦτο ψήφισμα οἱ ἀπόγονοι καὶ ἄποικοι τῶν Φωκαέων Μασσαλιῶται, καὶ πέμψαντες πρέσβεις εἰς τὴν Ῥώμην, εὐτύχησαν νὰ ἐξιλεώσωσι τὴν σύγκλητον καὶ νὰ σώσωσι τοὺς προγόνους των. Ὡραῖον ἀξιομνημόνευτον παράδειγμα εὐγνωμοσύνης τέκνων πρὸς γονεῖς!

Ἔτ. πρὸ Χρ. 127.

Μετὰ τὸν Ἀντίοχον καὶ τῆς Μακεδονίας τοὺς βασιλεῖς ἐγεννήθη ἀσυγκρίτως φοβερώτερος εἰς τοὺς Ῥωμαίους ἄλλος ἐχθρὸς εἰς τὴν Ἀσίαν ὁ Μιθριδάτης (2)· κατὰ τοῦ ὁποίου ἔστειλαν στρατηγὸν τὸν περιβόητον Σύλλαν· τοῦτον διεδέχθη ὁ Λούκουλλος· τὸν Λούκουλλον ὁ Πομπήϊος, ὅστις καὶ ἐτελείωσε τὸν πόλεμον μετὰ 20 ἔτη ἀπὸ τῆς ἀρχῆς του. Εἰς τὴν θάλασσαν οἱ Ῥωμαῖοι εἶχαν πάλιν συμμάχους τὰς Ἑλληνικὰς νήσους, καὶ ἐξαιρέτως τοὺς Ῥοδίους καὶ τοὺς Χίους. 86.

Οἱ Χῖοι παρὰ τοὺς ἄλλους ὑπέφεραν τὰ πάνδεινα κακὰ ἀπὸ τὴν εἰς αὐτοὺς ἐκδίκησιν τοῦ Μιθριδάτου. Εἰς τὴν πλησίον τῆς Ῥόδου ναυμαχίαν μί' ἀπὸ τὰς τριήρεις τῶν Χίων, ἐκτύπησε τὴν βασιλικὴν τριήρη, φέρουσαν αὐτὸν τὸν Μιθριδάτην, καὶ τὴν ἔσεισεν τόσον σφοδρὰ ὥστε νὰ προξενήσῃ θόρυβον καὶ φόβον πολύν· καὶ τότε μὲν, ἢ ὀλίγον ἔπειτα, ἐκόλασε τὸν κυβερνήτην καὶ τὸν πρωρέα τῆς τριήρεως ὁ Μιθριδάτης· ἐφύλαξεν ὅμως εἰς τὴν ψυχήν του ὀργὴν κατὰ τῶν Χίων ἀδυσώπητον· « Περιπλέοντι τῷ βασιλεῖ καὶ τοὺς οἰκείους ἐπισπέρχοντι » Χία συμμαχὶς ἐμβαλοῦσα ἐκ θορύβου κατέσεισε· καὶ ὁ » βασιλεὺς, οὐδὲν ὑποκρινάμενος, τὸν κυβερνήτην ὕστερον » ἐκόλασε καὶ τὸν πρωρέα· καὶ τοῖς Χίοις ἐμήνισε πᾶσι » (3).

(1) Iustin. XXXVII, 1. — (2) Ἀππιαν. Συριακ. § 44, σελ. 604. — (3) Ἀππιαν. Μιθριδατ. § 25. Δὲν εἶναι σαφὲς τοῦ Ἀππιανοῦ τὸ

Ἔτ. πρὸ Χρ. 84. Μετὰ δύο σχεδὸν ἔτη μόλις ἔμαθεν, ὅτι ὁ ϛρατηγός του Ἀρχέλαος κατετροπώθη ἀπὸ τὸν Σύλλαν εἰς τὴν Χαιρώνειαν, καὶ ἐξηγριώθη κατὰ τῶν Ἀσιανῶν Ἑλλήνων, καὶ μάλιϛα τῶν συμμαχησάντων προφανῶς μὲ τοὺς Ῥωμαίους. Ὅθεν ἐδήμευσε τὰ ὑπάρχοντα τῶν Χίων, ὅσοι εἶχαν καταφύγειν εἰς τὸν Σύλλαν, ἔπειτα καὶ ὅσ' ἀφῆκαν οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὴν Χίον. Ἔϛειλε τελευταῖον ἕν' ἀπὸ τοὺς ϛρατηγούς του, τὸν Ζηνόβιον, μὲ πρόφασιν νὰ περάσῃ ϛρατιώτας εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα· ὁ δὲ Ζηνόβιος τοὺς ὑπῆγεν εἰς τὴν Χίον, κ' ἐκυρίευσε νυκτὸς τὰ τείχη καὶ τοὺς λοιποὺς ἰσχυροὺς τόπους τῆς νήσου· καὶ τὸ πρωΐ, συναθροίσας τοὺς Χίους εἰς ἐκκλησίαν, τῶν ἐζήτησεν ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως τὰ ὅπλα, καὶ ὅμηρα· περὶ δὲ τῆς λοιπῆς των τύχης, ἀφοῦ ἔϛειλε τὰ ὅμηρα (τέκνα τῶν ἐπισημοτέρων πολιτῶν τῆς Χίου) εἰς τὰς Ἐρυθρὰς, τοὺς εἶπε νὰ προσμένωσι τὴν ἐπιϛολὴν τοῦ βασιλέως.

Ἔφθασεν ἡ φοβερὰ τοῦ Μιθριδάτου ἐπιϛολὴ πρὸς τοὺς Χίους· φοβερὰ δι' ὅσα ἐζήτει ὁ δεσπότης, καὶ φοβερωτέρ' ἀκόμη, διότι οὐδ' εἰς τὴν ἀπολαβὴν τῶν ζητουμένων ἔμελλε νὰ ἀρκεσθῇ. Ἀφοῦ τοὺς ἤλεγξε διὰ τὴν εἰς τοὺς Ῥωμαίους βοήθειαν, ἕως νὰ τοὺς ἀνενθυμίσῃ καὶ τὸ συμβὰν κατὰ τὴν τελευταίαν ναυμαχίαν εἰς τὴν βασιλικὴν αὐτοῦ τριήρη, ἐζήτει δύο χιλιάδας ταλάντων ἀπ' αὐτούς (1). Τόση χρημάτων ποσότης ἦτο βέ-

---

κείμενον. Ὁ Λατῖνος μεταφραϛὴς ἐνόησεν, ὅτι ὁ Μιθριδάτης ἐκόλασε τὸν κυβερνήτην τῆς χίας τριήρεως· δὲν φαίνετ' ὅμως ὅτι τὴν ἐκυρίευσε, καὶ ἂν τὴν ἐκυρίευεν, δὲν ἤθελ' ἀρκεσθῆν ὁ δεσπότης Μιθριδάτης εἰς τὴν κόλασιν τοῦ κυβερνήτου. Πιθανώτερον ὅτι ἐκόλασε τῆς ἰδικῆς του τριήρεως τὸν κυβερνήτην καὶ τὸν πρωρέα, ὡς ἐξ ἀπροσεξίας των κινδυνεύσας.

(1) « Ἰδοὺ καὶ ἡ ἐπιϛολὴ τοῦ Μιθριδάτου ἡ εἰς τοὺς Χίους· « Εὖνοι » καὶ νῦν ἐϛὲ Ῥωμαίοις, ὧν ἔτι πολλοὶ παρ' ἐκείνοις εἰσί· καὶ τὰ

6αια ζημία βαρυτάτη· ἀλλὰ δὲν ἤθελ' εἶσθαι ἀνυπόφορος, ἐὰν ὁ Μιθριδάτης δὲν ἐδήμευεν ἀρχήτερα τὰ κτήματα πολλῶν Χίων, ἐὰν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐγκρίτους αὐτῶν δὲν εὑρίσκοντο εἰς τὸ ϛρατόπεδον τοῦ Σύλλα, ἐὰν, τελευταῖον, δὲν εἶχαν προδαπανήσειν ἄλλα πάμπολλα εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ῥωμαίων. Μ' ὅλα ταῦτα ἠναγκάσθησαν, δι' ἐλπίδα σωτηρίας, νὰ γυμνώσωσι τοὺς ναοὺς ἀπὸ τὰ ἀναθήματα, καὶ τὰς γυναῖκάς των ἀπὸ τὰ πολυτελῆ ϛολίδια, καὶ οὕτω νὰ πληρώσωσι τὰς δύο χιλιάδας ταλάντων (1) εἰς τὸν ἀπόϛολον τοῦ Μιθριδάτου. Ἔτ. πρὸ Χρ. 83.

Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἤρκεσε νὰ δυσωπήσῃ τὸν ἄξιον τοιούτου δεσπότου ὑπουργὸν Ζηνόβιον. Μὲ πρόφασιν ὅτι ἔλιπε τὶ ἀπὸ τὴν πληρωμένην ποσότητα, ἐσυνάθροισε τοὺς Χίους μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των εἰς τὸ θέατρον, περικυκλωμένον ἀπὸ ϛρατιώτας μὲ γυμνὰ ξίφη, κ' ἐκεῖθεν τοὺς κατέβασεν εἰς τὸν λιμένα, ὅπου τοὺς ἔβαλεν εἰς πλοῖα, χωρὶς τοὺς ἄνδρας, καὶ χωρὶς τὰς γυναῖκας μὲ τὰ παιδία, καὶ τοὺς ἔϛειλεν εἰς τὸν Μιθριδάτην· ὅϛις τοὺς διεσκόρπισε μακρὰν τῆς πατρίδος των εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον. Παρατρέχω καταισχύνας γυναικῶν, φόνους, καὶ ὅσα ἄλλα δεινὰ ἔπαθαν πρὸ τῆς ἐξορίας καὶ εἰς τὴν ἐξο-

---

» ἐγκτήματα Ῥωμαίων καρποῦσθε, ἡμῖν οὐκ ἀναφέροντες. Ἔς τε τὴν » ἐμὴν ναῦν ἐν τῇ περὶ Ῥόδον ναυμαχίᾳ τριήρης ὑμετέρα ἐνέβαλέ τε » καὶ κατέσεισεν· ὃ ἐγὼ περιέφερον ἐκὼν ἐς μόνους τοὺς κυβερνήτας, εἰ » δύναισθε σώζεσθαι, καὶ ἀγαπᾶν. Λανθάνοντες δὲ καὶ νῦν τοὺς ἀρίϛους » ὑμῶν ἐς Σύλλαν διεπέμψατε, καὶ οὐδένα αὐτῶν, ὡς οὐκ ἀπὸ τοῦ » κοινοῦ ταῦτα πράττοντα ἐνεδείξατε, οὐδ' ἐμηνύσατε· ὃ τῶν οὐ » συμπεπραχότων ἔργον ἦν. Τοὺς οὖν ἐπιβουλεύοντας μὲν τῇ ἐμῇ » ἀρχῇ, ἐπιβουλεύσαντας δὲ καὶ τῷ σώματι, οἱ μὲν ἐμοὶ φίλοι ἐδικαίουν ἀποθανεῖν· ἐγὼ δ' ὑμῖν τιμῶμαι δισχιλίων ταλάντων. » (Ἀππιαν. Μιθριδάτ. § 47, σελ. 707).

(1) Δώδεκα σχεδὸν ἑκατομμύρια (12000000) φράγκων.

Ἔτ. πρὸ Χρ. 83. ρίαν (1). Ἡ ἱςορία προσθέτει, ὅτι ὁ Μιθριδάτης τοὺς ἔςειλε δεμένους ἀπὸ τοὺς ἰδίους των δούλους· ὅθεν (λέγει) ἐγεννήθη καὶ ἡ παροιμία, Ὁ Χῖος ἠγόρασε δεσπότην. (2). Οὕτως εἰς μίαν ἡμέραν κατερημώθη ἡ πλουσία καὶ λαμπρὰ Χίος, χωρὶς νὰ προβλέψῃ κανεῖς ἀπὸ τοὺς πολίτας, ὅτι μετὰ δύο χιλιάδας ἐτῶν ἔμελλε νὰ πάθῃ ἡ πατρίς του τὰ αὐτὰ σχεδὸν κακὰ ἀπὸ ἀγριώτερον τοῦ Μιθριδάτου δεσπότην.

Ἢ ἀπὸ τὰς αἰχμαλωτισθείσας παρθένους ταύτας, ἢ ἀρχῆτερα (ἐπειδὴ δὲν ἔχομεν ἀπόδειξιν τούτου ἐκ τῆς ἱςορίας), ἔλαβεν ὁ Μιθριδάτης εἰς γυναῖκά του κόρην Χίαν, ὀνομαζομένην Βερενίκην, ὡς καὶ ἀπὸ τὴν Μίλητον ἄλλην, τὴν Μονίμην (3).

Ἐπρόσμενεν ἡ θεία δίκη τὸν Ζηνόβιον εἰς τὴν Ἔφεσον. Προςαγμένος ἀπὸ τὸν Μιθριδάτην νὰ πράξῃ εἰς ὅλας τὰς Ἰωνικὰς καὶ τὰς λοιπὰς Ἑλληνικὰς τῆς Ἀσίας πόλεις, ὅ,τι ἔπραξεν εἰς τοὺς Χίους, ἔδραμ' εὐθὺς μετὰ τὴν ἐρήμωσιν τῆς Χίου εἰς τὴν Ἔφεσον, καὶ ἐκάλεσε τοὺς Ἐφεσίους, ὡς τοὺς Χίους, εἰς ἐκκλησίαν. Ἀλλ' οἱ Ἐφέσιοι, διδαγμένοι ἀπὸ τὰς συμφορὰς τῶν Χίων, ἀνέβαλαν τὴν συνέλευσιν εἰς τὴν ἐπαύριον, καὶ τὴν νύκτα ὅλην ἐβουλεύθησαν τόσον καλά, ὥςε τὸ πρωῒ ἐκράτησαν τὸν Ζηνόβιον, τὸν ἐφυλάκισαν, καὶ μετ' ὀλίγον τὸν ἐπαράδωκαν εἰς θάνατον (4).

---

(1) Ἀππιαν. Μιθριδάτ. § 47, σελ. 707. ═══ (2) « Τοὺς Χίους » φησὶν [ὁ Ποσειδώνιος], ἐξανδραποδισθέντας ὑπὸ Μιθριδάτου τοῦ » Καππάδοκος, παραδοθῆναι τοῖς ἰδίοις δούλοις δεδεμένους, ἵν' » εἰς τὴν Κόλχων γῆν κατοικισθῶσιν. Οὕτως αὐτοῖς ἀληθῶς τὸ » δαιμόνιον ἐμήνισε, πρώτοις χρησαμένοις ὠνητοῖς ἀνδραπόδοις, » τῶν πολλῶν αὐτουργῶν ὄντων κατὰ τὰς διακονίας. Μή ποτ' οὖν » διὰ ταῦτα καὶ ἡ παροιμία, Χῖος δεσπότην ὠνήσατο. » (Ποσειδών. παρ' Ἀθην. VI, σελ. 267. ═══ (3) Πλούταρχ. Λούκουλλ. § 18. ═══ (4) Ἀππιαν. Μιθριδ. §48, σελ. 708-709.

Ὡς ἀπόλοιτο καὶ ἄλλος, ὅτις τοιαῦτά γε ῥέζοι! (1) Ἔτ. πρὸ Χρ. 83.

Περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἤκμασε καὶ ὁ γεωγράφος Σκύμνος, ὁ Χῖος. Δέν μας εἶναι γνωςὸν, ἂν ἔγιν' αὐτόπτης τῆς συμφορᾶς τῆς πατρίδος του, ἢ ἂν ἐπεριήρχετο, κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ἔξω ποῦ ποτε γεωγραφῶν· ἡ Περιήγησίς του, κολοβωμένη ἀπὸ τὸν χρόνον, δέν μας λέγει τίποτε περὶ τούτου (2).

Ὁ Μιθριδάτης, ἀναγκασθεὶς νὰ καταλύσῃ τὸν πρὸς Ῥωμαίους πόλεμον, ἔκαμε συνθήκας μὲ τὸν Σύλλαν, τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἡ ἀποκατάςασις τῶν ἀκόμη σωζομένων Χίων εἰς τὴν πατρίδα των (3). Τόσην εὐεργεσίαν εὐεργετήθησαν ἀπὸ τὸν ἀσεβῆ καὶ μιαιφόνον Σύλλαν οἱ Χῖοι, ὁπόσην σήμερον (1829) δὲν ἔχουν νὰ ἐλπίζωσιν ἀπὸ τοὺς ὀνομαζομένους χριςιανοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης! Μετὰ τὴν ἀποκατάςασιν ἐκήρυξεν ἀκόμη ὁ Σύλλας ἐλευθέρους καὶ αὐτονόμους τοὺς Χίους, ὡς καὶ ἄλλας Ἑλληνικὰς πόλεις, ὅσαι συνεμάχησαν μ' αὐτόν (4). Ἀλλ' ἡ χαριζομένη ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους εἰς τοὺς Ἕλληνας αὐτονομία ὡμοίαζεν, ὡς εἶπα (5), τὰς πανούργους ὑποσχέσεις τῆς χριςιανικῆς Ἁγίας συμμαχίας. 82.

Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἐνωχλοῦντο τότε ἀπὸ τὴν παρουσίαν καὶ διάβασιν πολλῶν Ῥωμαίων, ἄλλων ἐκςρατευόντων κατὰ τῆς Ἀσίας, καὶ ἄλλων ἐπιςρεφόντων ἀπὸ τὴν ἐκςρατείαν. Πολλοὶ ἀπὸ τούτους ἐμεταχειρίζοντο τοὺς Ἕλληνας ὡς χρεωφειλέτας τῆς χαρισθείσης εἰς αὐτοὺς ἐλευθερίας, καὶ τοὺς

(1) Ὀδυσσ. ά, 47. — (2) Ἴδε Βιογραφ. Χ. ὀνομας. λέξ. Σκύμνος. — (3) Ἀππιαν. Μιθριδάτ. § 55-58, σελ. 721-727. — (4) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. § 61, σελ. 730. — (5) Ἀνωτέρ. σελ. 152.

ἐφορολογοῦσαν ἀναισχύντως, γυμνόνοντες τοὺς Ἑλληνικοὺς ναοὺς ἀπὸ τὰ πλέον ἀξιόλογα τῆς τέχνης ἔργα.

Ἕνας ἀπὸ τούτους, ὁ περιβόητος διὰ τοὺς κατ' αὐτοῦ ϛηλιτευτικοὺς λόγους τοῦ Κικέρωνος Οὐῆῤῥος, ληστὴς ἀναίσχυντος τῶν ἀλλοτρίων, ἥρπασεν ἀπὸ τὴν Χίον καὶ ἄλλας Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ νήσους πολλὰ κάλλιϛα, ὡς τὰ ὀνομάζει ὁ Κικέρων (1), ἀγάλματα· καὶ ὅτε οἱ Σάμιοι ἔϛειλαν εἰς τὸν εὑρισκόμενον τότε εἰς τὴν Ἀσίαν ϛρατηγὸν Ῥωμαῖον, νὰ κατηγορήσωσι τὸν Οὐῆῤῥον, δι' ὅσα ἐσύλησεν ἀπὸ τὸν περίφημον ναὸν τῆς Ἥρας, ὁ στρατηγὸς τοὺς ἀπεκρίθη ὅτι, ἐπειδὴ ὁ λόγος ἦτο περὶ πρεσβευτοῦ Ῥωμαίων, ἐχρεωϛοῦσαν νὰ φανερώσωσι τὴν κατηγορίαν εἰς αὐτὴν τὴν Ῥώμην, καὶ ὄχι εἰς αὐτόν (2).

Καταρχὰς ὑπέφεραν μὲ μεγάλην ἀγανάκτησιν οἱ ταλαίπωροι Ἕλληνες τὰς τοιαύτας ἁρπαγὰς, λαβούσας τὸ παράδειγμα ἀπὸ πρῶτον τὸν Σύλλαν (3)· ἀλλ' ἐκατήντησαν τελευταῖον οἱ Ῥωμαῖοι νὰ εὑρίσκωσι καὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων συνηγόρους καὶ συμβοηθοὺς τῆς ἁρπαγῆς των. Διότι αἱ συνήθεις εἰς τὰς

---

(1) Chio per vim signa pulcherrima dico abstulisse: item Erythris et Halicarnasso etc. Cicer. *in Verr.* Act. II, Or. VI, § 19 ═══ (2). Ejusmodi quærimonias, quæ ad legatum populi Romani pertinerent, non ad prætorem, sed Romam deferri oportere. Cicer. *ibid.* ═══ (3) Μὲ πρόφασιν τῆς μεγάλης δαπάνης τοῦ Μιθριδατικοῦ πολέμου, ἐγύμνωσεν ὁ Σύλλας τὰ ἱερὰ τῆς Ὀλυμπίας, τῶν Δελφῶν, τῆς Ἐπιδαύρου, ἀπὸ τὰ ἀναθήματα, καὶ ἄλλα πάμπολλα πλούτη, μετεκόμισεν εἰς τὴν Ῥώμην τὴν Βιβλιοθήκην τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τελευταῖον ἐπέβαλε ζημίαν εἰς τὰς Ἀσιανὰς πόλεις δύο μυριάδας ταλάντων (110 σχεδὸν ἑκατομμύρια φράγκων). Ἴδε Πλούταρχ. Σύλλ. § 12 καὶ 25-26, καὶ Στραβ. Γεωγραφ. σελ. 396 καὶ 609.

Ἑλληνικὰς πόλεις φατρίαι τὄνομα μόνον ἤλλαξαν. Καθὼς εἰς τοὺς Πελοποννησιακοὺς χρόνους πᾶσα μία πόλις εἶχε τοὺς Λακωνίζοντας καὶ τοὺς Ἀττικίζοντας, εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν Συμπολιτείαν, τοὺς Μακεδονίζοντας καὶ τοὺς Ἑλληνίζοντας; καὶ μετὰ μικρὸν τοὺς Μακεδονίζοντας καὶ τοὺς Ῥωμαΐζοντας, ὡσαύτως μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου, οἱ Ἕλληνες ἐδιασχίσθησαν εἰς τοὺς Ῥωμαΐζοντας καὶ Ἑλληνίζοντας. Ἑλληνίζοντες ἐλέγοντο, ὅσων ἡ ψυχὴ τρέφουσα ἀκόμη Ἑλληνικὰ φρονήματα, ἔφερε μὲ ἀγανάκτησιν τὸν Ῥωμαϊκὸν ζυγόν. Οἱ Ῥωμαΐζοντες, ἄλλοι ἀπὸ φόβον, ἄλλοι ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, καὶ πολλοὶ, προκρίνοντες τὰ πρωτεῖα τῆς δουλείας παρὰ τὴν ἰσόνομον ἐλευθερίαν, ὑπέφεραν καὶ αὐτοὶ τῶν Ῥωμαίων τὴν ὑπεροψίαν.

Ἔτ. πρὸ Χρ.

Δὲν ἐπέρασε πολὺς καιρὸς, ἕως ἀνήφθη πάλιν ἐξαρχῆς ὁ πόλεμος μεταξὺ Μιθριδάτου καὶ Ῥωμαίων, στρατηγουμένων μετὰ τὸν Σύλλαν, ἀπὸ τὸν Λούκουλλον, καὶ τελευταῖον ἀπὸ τὸν Πομπήϊον. Μετὰ πολλὰς τύχας, εἰς τὰς ὁποίας ἐφάνη καὶ τοῦ Μιθριδάτου τὸ μεγαλεπήβολον, καὶ τῶν Ῥωμαίων ἡ ἐπίμονος ἀπληστία εἰς τὴν κατάκτησιν τῶν ἀλλοτρίων, κατελύθη ὁ μακρὸς οὗτος πόλεμος, μὲ τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ τοῦ Μιθριδάτου. 61.

Ὁ μέγας οὗτος δορικτήτωρ, ἀφοῦ εἰς μακρὸν χρόνου διάστημα, ἔγιν' αἴτιος πολλῶν ἀνθρώπων καὶ πολλῶν ἐθνῶν μεγάλης φθορᾶς, ἐδυστύχησεν, ὥστε νὰ προδοθῇ καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον υἱὸν, καὶ τέλος νὰ φαρμακευθῇ ἑκουσίως μακρὰν ἀπὸ τὰ βασίλεια, διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων (1)· ὀλιγώτερον κἂν ἀτυχὴς εἰς τοῦτο παρὰ τὸν νικητὴν αὐτοῦ, ἄλλον μέγαν

(1) Ἀππιαν. Μιθριδατ. § 110-112, σελ. 808-813. Πλουτάρχ. Λουκουλλ. § 18.

Ἔτ. πρὸ Χρ. 46. δορικτήτορα, τὸν Πομπήϊον, ὅςις κατεσφάγη ἀτίμως ἀπ' ἀτίμους δορυφόρους τοῦ Πτολεμαίου εἰς τὴν παραλίαν τῆς Αἰγύπτου (1), φεύγων ἄλλον μέγαν δορικτήτορα, τὸν Καίσαρα, μέλλοντα καὶ αὐτὸν μετ' ὀλίγον νὰ σφαγῇ, ὡς προδότην τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος του (2).

Ἀλλ' ὁ Μιθριδάτης, καὶ πρὶν φαρμακευθῇ, ἔκαμεν ὅ,τι κάμνουν τὰ σφαζόμενα ἄγρια θηρία. Ἔςειλ' ἕν' ἀπὸ τοὺς εὐνούχους, ὀνομαζόμενον Βάκχον, ἢ Βακχίδην, εἰς τὰ βασίλεια, μὲ προςαγὴν νὰ θανατώσῃ τὰς ἀδελφὰς, τὰς γυναῖκας καὶ τὰς παλλακίδας του. Σιμὰ πολλῶν ἄλλων γυναικῶν εὗρῆκεν ὁ Βακχίδης δύο ἀδελφὰς τοῦ Μιθριδάτου, καὶ τὰς δύο προονομασθείσας του γυναῖκας Ἰωνίδας, τὴν Μιλησίαν Μονίμην, καὶ τὴν Χίαν Βερενίκην (3) μετὰ τῆς μητρός της. Ἐσυγχωρήθη εἰς αὐτὰς νὰ ἐκλέξῃ καθεμία ὅποιον ἤθελε θάνατον. Ἡ Βερενίκη ἐζήτησε φάρμακον, καὶ ἐπειδὴ παρεκάλεσεν ἡ μήτηρ νὰ τὸ πίῃ πρώτη, ἔδωκε τὸ ποτήριον εἰς τὴν μητέρα, ἔπειτα τὸ κατέπιεν αὐτή. Ἡ μήτηρ δὲν ἤργησε νὰ ἀποθάνῃ· τὴν Βερενίκην ἀπέπνιξεν ὁ εὐνοῦχος, μὴ προσμείνας τοῦ φαρμάκου τὴν ἐνέργειαν (4).

Ὁσάκις ἀναγινώσκω τὴν ἱςορίαν τῶν γεννημένων εἰς κακοδαιμονίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κακοδαιμονεςάτων ἀπολύτων τούτων δεσποτῶν, ἐνθυμοῦμαι ὅ,τι λέγει ὁ Ἀῤῥιανὸς, ἱςορῶν τὸν ἄωρον θάνατον τοῦ μεγάλου δορικτήτορος Ἀλεξάνδρου· « Εἴπερ τι ἄλλο, καὶ τὰ Ἀλεξάνδρου μεγάλα πράγματα εἰς » τεκμηρίωσιν τίθεμαι, ὡς οὔτε τὸ σῶμα ὅτῳ εἴη καρτερὸν,

(1) Πλούταρχ. Πομπ. § 79. Ἀππιαν. Ῥωμαϊκ. ἐμφυλ. § 85, σελ. 292. ═══ (2) Πλουτάρχ. Ι, Καισ. § 14 καὶ 66. ═══ (3) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 160. ═══ (4) Πλουταρχ. Λούκουλλ. § 18. Ἀππιαν. Μιθριδ. § 82, σελ. 765.

» οὔτε ὅςις γένει ἐπιφανὴς, οὔτε κατὰ πόλεμον εἰ δή τις "Ετ. πρὸ Χρ.
» διευτυχοίη ἔτι μᾶλλον ἢ Ἀλέξανδρος· οὐδὲ εἰ τὴν Λιβύην 46.
» τὶς πρὸς τῇ Ἀσίᾳ (καθαπεροῦν ἐπενόει ἐκεῖνος) ἐκπερι-
» πλεύσας κατάσχοι· οὐδὲ εἰ τὴν Εὐρώπην ἐπὶ τῇ Ἀσίᾳ τε
» καὶ Λιβύῃ τρίτην· τούτων οὐδέν τι ὄφελος ἐς ΕΥΔΑΙΜΟ-
» ΝΙΑΝ ἀνθρώπου, εἰ μὴ σωφρονεῖν ἐν ταὐτῷ ὑπάρχοι
» τούτῳ τῷ τὰ ΜΕΓΑΛΑ, ὡς δοκεῖ, πράγματα πρά-
» ξαντι (1).» Ἐπιςρέφω εἰς τὸ προκείμενον.

Ἔμειναν λοιπὸν οἱ Χῖοι αὐτόνομοι ἐξ εὐεργεσίας τοῦ Σύλλα, τὴν ὁποίαν ἐκύρωσεν ἔπειτα ὁ Λούκουλλος, ὁ Πομπήϊος, ὁ Καῖσαρ, ὁ Αὔγουςος, ὁ Τιβέριος, καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἕως τοῦ Νέρωνος. Ὁ Τιβέριος ὑπῆγεν εἰς τὴν Χίον πρὶν βασιλεύσῃ (2), "Ετ. ἀπὸ Χρ. καὶ ἀφοῦ ἐβασίλευσε, τὴν ἐβοήθησεν, ὡς καὶ ἄλλας πόλεις 17. τῆς μικρᾶς Ἀσίας, καταςραφείσας ἀπὸ τὸν συμβάντα τότε μέγαν σεισμόν (3). Πιθανὸν ὅτι καὶ ὁ Νέρων εὑρισκόμενος εἰς 67. τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἠμέλησε νὰ θεωρήσῃ τὴν Χίον, ὡς νῆσον ἐπίσημον, καὶ τοπλέον, ἱκανὴν, διὰ τὸν πλοῦτόν της, νὰ χορτάσῃ τὴν πλεονεξίαν του. Ἡ Χίος, διὰ τοὺς εἰς αὐτὴν γεννηθέντας πολλοὺς ἐνδόξους τεχνίτας (4), ἐπλούτει ἀκόμη, ἀπὸ τέχνης ἔργα, ὥςε καὶ μετὰ τὰς λῃςείας τοῦ Σύλλα, τοῦ Οὐήῤῥου καὶ ἄλλων Ῥωμαίων, ἔμεναν ἀκόμη πολλότατα.

Ὁ Νέρων ἔδωκεν, ἢ μᾶλλον ἐκύρωσε τὴν αὐτονομίαν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, παίξας εἰς τὴν αὐτὴν σκηνὴν (τῶν Ἰσθμίων

---

(1) Ἀῤῥιαν. Ἀναβάσ. Ἀλεξάνδρ. IV, 7. ═══ (2) Δίων Κασσ. Ῥωμαϊκ. ἱςορ. LV, 11, σελ. 782. ═══ (3) Sueton. *Tiber.* § 8. Στράβ. XIII, σελ. 627. Δώδεκα πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἔπεσαν ἀπὸ τὸν σεισμὸν, μὲ φθορὰν πολλῶν ἀνθρώπων, διότι συνέβη τὴν νύκτα. Tacit. *Annal.* II, 47. ═══ (4). Ἰδ. κατωτερ. Βιογραφ. Χ. ὀνομαστ.

Ἔτ. ἀπὸ Χρ. 67. τὴν πανήγυριν) τὸ αὐτὸ δρᾶμα, τὸ ὁποῖον ἔπαιξε πρὸ σχεδὸν
ἐτῶν διακοσίων πεντήκοντα ὁ Φλαμινῖνος, μὲ ταύτην μόνην τὴν
διαφοράν, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος, ὅτι ὁ μὲν Φλαμινῖνος
ἐφανέρωσε διὰ κήρυκος τὴν χαριζομένην εἰς τοὺς Ἕλληνας
αὐτονομίαν, ὁ δὲ βωμολόχος Νέρων τὴν ἐκήρυξεν αὐτὸς δι'
ἰδίας ζώσης του φωνῆς ἐπὶ βήματος (1). Δὲν ἔπαυσεν ὅμως,
οὔτε πρὸ τῆς κηρύξεως, οὔτε μετὰ τὴν κήρυξιν, νὰ λεηλατῇ
τὴν αὐτόνομον ταύτην ταλαίπωρον Ἑλλάδα, μετακομίζων εἰς
τὴν Ῥώμην ἀγάλματα, πίνακας, ἄλλα ἀναθήματα καὶ κειμήλια
πολυτελῆ πάμπολλα, καὶ ἰδιωτικὰ καὶ δημόσια. Δὲν ἐσεβάσθη
οὔτε τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, οὔτε τοὺς Δελφούς, οὔτ'
αὐτὴν τὴν Ὀλυμπίαν (2)· καὶ μὴν ἀρκούμενος μηδ' εἰς τὴν
αἰσχρὰν ταύτην ληστείαν, ἐφόνευσε καὶ πολλοὺς ἐπισήμους
πολίτας, ἄλλους δι' ἄλλην πρόφασιν, καὶ τοὺς πλειοτέρους διὰ
νὰ χορτάσῃ τὴν πλεονεξίαν του (3). Τέλος, ἠναγκάσθη νὰ
ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ῥώμην, διὰ νὰ παύσῃ τὴν καθ' ἑαυτοῦ
69. δικαίαν ἀγανάκτησιν τῶν Ῥωμαίων, κ' ἔρρηξεν ἐκεῖ τὴν μιαρὰν
αὐτοῦ ψυχὴν αὐτοχείρως, σπεύδων ν' ἀποφύγῃ τὸν ψηφισθέντα
κατ' αὐτοῦ ἀπὸ τὴν σύγκλητον αἴσχιστον θάνατον.

Εἰς ἑνὸς σχεδὸν ἔτους διάστημα, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ
Νέρωνος, ἐφάνησαν καὶ ἐσφάγησαν ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον τρεῖς
Αὐτοκράτορες, ὁ Γάλβας, ὁ Ὄθων καὶ ὁ Βιτέλλιος· ὥστε ὁ
70. διαδεχθεὶς αὐτοὺς Οὐεσπασιανὸς ἐμπορεῖ νὰ λογισθῇ ἄμεσος
τοῦ Νέρωνος διάδοχος (4). Μί' ἀπὸ τὰς πράξεις τοῦ Αὐτο-

---

(1) Πλούταρχ. Φλαμιν. § 12. Sueton. *Ner.* § 24. ═ (2) Δίων. Χρυσόστομ. Λόγ. λά, τομ. I, σελ. 644. Reisk. ═ (3) « Πᾶσαν μὲν τὴν Ἑλλάδα ἐλεηλάτησε, καίπερ ἐλευθέραν ἀφείς, » παμπληθεῖς δὲ ἐφόνευσεν, ἄνδρας, γυναῖκας, παῖδας κ. τ. λ. » (Δίων Κάσσ. LXIII, 11, pag. 1034). ═ (4) « Κὰκ τούτου

κράτορος τούτου ἐχρημάτισε νὰ ςερήσῃ τοὺς ἕως τότε (πλέον νομιζομένους παρὰ ὄντας ἀληθῶς) ἐλευθέρους Ἕλληνας τὴν αὐτονομίαν, λέγων, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐξέμαθαν νὰ ἦναι ἐλεύθεροι (1). Συνεδουλώθη λοιπὸν καὶ ἡ Χίος (2) μὲ τὰς λοιπὰς ἑλληνικὰς πόλεις εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Ἔτ. ἀπὸ Χρ. 70.

Ἡ περὶ τῶν Ἑλλήνων κρίσις τοῦ Οὐεσπασιανοῦ ἐκρίθη καθαρὰ πρόφασις δεσπότου, θέλοντος νὰ δικαιώσῃ τὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀδικίαν· ἐπειδὴ, ἂν πιςεύσωμεν τὸν Φιλόςρατον, αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις, μετὰ τὴν κηρυχθεῖσαν ἀπὸ τὸν Νέρωνα ἐλευθερίαν, ἐπανέλαβαν ἐλευθερίας φρονήματα, καὶ ὡμονόησαν (3). Τὸ ἀληθὲς εἶναι, νομίζω, ὅτι οὔτ' οἱ Ἕλληνες ἦσαν πλέον ἄξιοι ἐλευθερίας, οὔτε, καὶ ἂν ἦσαν, ἤθελαν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς ἀφήσειν ἐλευθέρους, ἢ αὐτοὶ φανῆν ἀρκετὰ δυνατοὶ νὰ ἐλευθερωθῶσι μὲ βίαν τῶν Ῥωμαίων. Ὅ,τι δὲν ἴσχυσεν ἡ Ἑλλὰς νὰ πράξῃ κατὰ τοῦ Φιλίππου, ἔχουσ' ἀκόμη διακοσίας χιλιάδας πεζικοῦ ςρατεύματος (4), πῶς ἦτο δυνατὸν

» συμβαίνει ἐνιαυτόν τε καὶ δύο καὶ εἴκοσιν ἡμέρας ἀπὸ θανάτου τοῦ » Νέρωνος μέχρι τῆς τοῦ Οὐεσπασιανοῦ ἀρχῆς διελθεῖν. » (Δίων Κάσσ. LXVI, 17, σελ. 1091).

(1) « Οὐεσπασιανοῦ γὰρ μετὰ Νέρωνα ἄρξαντες, ἐς ἐμφύλιον ςάσιν » προήχθησαν [Ἕλληνες]· καὶ σφᾶς ὑποτελεῖς τε αὖθις ὁ Οὐεσπασιανὸς » εἶναι φόρων, καὶ ἀκούειν ἐκέλευσεν ἡγεμόνος, ἀπομεμαθηκέναι » φήσας τὴν ἐλευθερίαν τὸ Ἑλληνικόν. » (Παυσαν. VII, 17.) —— (2) Δὲν εἶχεν ἀκόμη χάσειν τὴν αὐτονομίαν της, ὅτε ὁ συνακμάσας μὲ τὸν Οὐεσπασιανὸν Πλίνιος ἔγραφε τὸ πέμπτον βιβλίον τῆς Φυσικῆς ἱςορίας του, ἐπειδὴ τὴν ὀνομάζει Chios libera. Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 5. —— (3) « Νέρων ἐλευθέραν ἀφῆκε τὴν Ἑλλάδα... καὶ ἐπανῆλθον » αἱ πόλεις ἐς ἤθη Δωρικὰ καὶ Ἀττικὰ, πάντα τε ἀνήβησε ξὺν ὁμο- » νοίᾳ τῶν πόλεων, ὃ μὴ πάλαι ἡ Ἑλλὰς εἶχεν. Οὐεσπασιανὸς δὲ » ἀφικόμενος, ἀφείλετο αὐτὴν τοῦτο, ςάσεις προβαλλόμενος, καὶ » ἄλλα οὔπω τῆς ἐπὶ τοσόνδε ὀργῆς [ἄξια]. » (Φιλοςρατ. Εἰς τὸν Ἀπολλων. τοῦ Τυαν. βίον V, 41, σελ. 225). —— (4) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 147.

Ἔτ. ἀπὸ Χρ. 70. νὰ τὸ κατορθώσῃ, ὅτ' ἐρημώθη ἀπὸ στρατιώτας σχεδὸν ὁλότελα; Πρᾶγμ' ἀπίστευτον, ἂν δέν μας τὸ ἔλεγεν ὁ τριάκοντα μετὰ τὸν Οὐεσπασιανὸν ἔτη ἀκμάσας Πλούταρχος, ὅτι εἰς τοὺς χρόνους του δὲν εἶχεν ὅλη ἡ Ἑλλὰς πλὴν τρεῖς χιλιάδας ὁπλιτῶν (1).

Ἡ ἀῤῥωστία τῶν Ἑλλήνων ἦτον ἀῤῥωστία πεντακοσίων σχεδὸν ἐτῶν, ἂν ὑποθέσωμεν τὴν ἀρχὴν αὐτῆς σύγχρονον μὲ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Τόσον μακρὰ ἀῤῥωστία, οὔτ' εἰς τόσον μικρὸν χρόνου διάστημα, ὅσον ἦτο τὸ μεταξὺ Νέρωνος καὶ Οὐεσπασιανοῦ, οὔτ' ἀπὸ τοιοῦτον ἰατρὸν, ὁποῖος ἦτον ὁ Νέρων, ἐδύνατο νὰ θεραπευθῇ. Ὁ Οὐεσπασιανὸς δὲν ἦτον ἰατρὸς ἐμπειρότερος τοῦ Νέρωνος· ἂν δὲν εἶχε κακίας Νερωνικὰς, ἔπασχεν ὅμως καὶ αὐτὸς τὴν κοινὴν τῶν Ῥωμαίων ἀῤῥωστίαν, ἀσυγκρίτως κακοηθεστέραν παρὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἀῤῥωστίαν.

Ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους μάλιστα ηὐξήθη κ' ἔγινεν ἀνίατος ἡ ἀῤῥωστία τῶν Ἑλλήνων· ὅ,τι τοὺς ἔλιπεν ἀκόμη κακοηθείας ἔργον, οἱ Ῥωμαῖοι τὸ ἀπέσωσαν. Ἀπὸ τοὺς ταλαιπώρους Ἕλληνας, ὅσοι ὠρέγοντο τὸν λεγόμενον ἀπολαυστικὸν βίον (2), εἰς τὴν Ῥώμην ἔτρεχαν, κ' ἐκεῖ, ὡς ἀπὸ τὴν μάγισσαν Κίρκην, ἐμεταμορφόνοντο εἰς χοίρους· ὅσοι δ' ἦσαν φίλοι τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν, εἰς τὴν Ῥώμην καὶ αὐτοὶ ἠναγκάζοντο νὰ καταφεύγωσιν· ἐπειδὴ ἐκεῖ εὕρισκαν ὅσα τοὺς ἥρπασαν οἱ

---

(1) « Τῆς κοινῆς ὀλιγανδρίας, ἣν αἱ πρότεραι στάσεις καὶ οἱ πόλεμοι » περὶ πᾶσαν ὁμοῦ τι τὴν οἰκουμένην ἀπειργάσαντο, πλεῖστον μέρος ἡ » Ἑλλὰς μετέσχηκε, καὶ μόλις ἂν νῦν ὅλη παράσχοι τρισχιλίους » ὁπλίτας, ὅσους ἡ Μεγαρέων μία πόλις ἐξέπεμψεν εἰς Πλαταιέας. » Πλούταρχ. Περὶ τῶν ἐκλελοιπ. χρηστηρ. § 8, Wyttenb. τόμ. II, σελ. 695. ═══ (2) Ἀριστοτελ. Πολιτικ. V, 8, § 20. Ἀθην. I, σελ. 16.

Ῥωμαῖοι, καὶ βιβλία πλειότερα, καὶ τεχνῶν ἔργα θαυμαστὰ, μόνην παρηγορίαν τῆς δουλείας, ὡς τὰ ὠνόμαζεν ὁ Κικέρων (1), κατηγορῶν τὸν Οὐῆῤῥον, δι' ὅσα εἶχεν ἁρπάσειν ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις ἀγάλματα. Ἐὰν ὅμως οἱ φιλόμουσοι οὗτοι Ἕλληνες ἐκρατήθησαν ἀπὸ τὰς Μούσας νὰ μὴ χοιρωθῶσιν, ὀλίγοι ὅμως ἐξ αὐτῶν ἐφύλαξαν τὸ παντάπασιν ἀδούλωτον φρόνημα· Ἔτ. ἀπὸ Χρ. 70.

Ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται,
Κείνου 'στὶ δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος μόλῃ (2).

Ἄλλος δὲν ἐτόλμησε νὰ μαστίξῃ τὴν ἀλαζονικὴν τῶν Ῥωμαίων δεσποτείαν παρὰ ὁ σοφιστὴς Ἀπολλώνιος, γράψας πρὸς αὐτὸν τὸν Οὐεσπασιανὸν τὴν ἑξῆς Λακωνικὴν ἐπιστολήν· « Ἐδούλωσες » τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἀκούω, καὶ φαντάζεσαι, ὅτι ὑπερέβης τὸν » Ξέρξην· ἀλλὰ δὲν ἐσυλλογίσθης, ὅτι ἔγινες ὑποδεέστερος » καὶ τοῦ Νέρωνος, ἐπειδὴ ὁ Νέρων ἐπαραιτήθη κἂν τὴν » δεσποτείαν τῆς Ἑλλάδος. Ὑγίαινε (3). » Ὁ δεσπότης Οὐεσπασιανὸς, φοβούμενος ἴσως ὅσην ἀπέλαυε τότε ὁ Ἀπολλώνιος μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ὑπόληψιν, τὸν ἐπροσκάλεσε μὲ πολλὴν φιλοφροσύνης ἔνδειξιν, κ' ἔλαβεν εἰς ἀπόκρισιν τὴν δευτέραν ταύτην ὄχι μακροτέραν τῆς πρώτης ἐπιστολήν· « Ἐχθρευόμενος τόσον τοὺς Ἕλληνας, ὥστε νὰ τοὺς στερή-

---

(1) Solatia servitutis. Cicer. *Accusat. in Verr. Or.* IX, 60. —— (2) Ἰδ. Πλούταρχ. Πομπ. § 78, σελ. 177. —— (3) « Ἐδουλώσω τὴν Ἑλλάδα, ὥς φασι, καὶ πλέον μὲν οἴει τι » ἔχειν Ξέρξου· λέληθας δὲ ἐλάττω (γρ. ἔλαττον) ἔχων Νέρωνος. » Νέρων ἔχων αὐτὸ παρῃτήσατο. Ὑγίαινε. » (Φιλόστρατ. εἰς τὸν Ἀπολλων. τοῦ Τυαν. βίον, V, 41, σελ. 225).

Ἔτ. ἀπὸ Χρ. 70. » σης τὴν ἐλευθερίαν, τίς ἡ χρεία νὰ μ' ἔχῃς σιμά σου;
» Ὑγίαινε (1). »

Ἐκ τούτων ἤθελέ τις συμπεράνειν, ὅτι καὶ ὁ Ἀπολλώνιος ἔκρινεν ἀκόμη τοὺς Ἕλληνας ἱκανοὺς νὰ φυλάξωσιν ἐλευθερίαν. Ἄλλαι ὅμως τοῦ Ἀπολλωνίου ἐπιςολαὶ πρὸς διαφόρους Ἑλληνικὰς πόλεις μαρτυροῦν τὸ ἐναντίον, ὡς καὶ ὅσα λέγει κατ' αὐτῶν ὁ σύγχρονός του Δίων ὁ Χρυσόςομος, καὶ οἱ μετ' ὀλίγον ἀκμάσαντες Πλούταρχος καὶ Παυσανίας. ¿Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ φυλάξωσιν οἱ Ἕλληνες ἐλευθερίας ἔρωτα, ὁπότε τὸ δεσπόζον αὐτοὺς ἔθνος ἦτο δουλωμένον εἰς τοὺς Καίσαρας, καὶ οἱ Καίσαρες εἰς τοὺς ςρατιώτας;

Ἀπελπισθέντες τὴν ἐλευθερίαν καὶ Ῥωμαῖοι καὶ Ἕλληνες, ἀκόλουθον ἦτο νὰ φροντίζῃ καθεῖς ἐξ αὐτῶν πῶς νὰ πληρώσῃ κἂν τὰς παρούσας του ἐπιθυμίας, ὁ Ῥωμαῖος λῃςεύων τὸν Ἕλληνα, καὶ ὁ Ἕλλην κολακεύων τὸν Ῥωμαῖον, διὰ νὰ μὴ λῃςεύεται, ἢ καὶ διὰ νὰ συμμερίζεται τὰς λῃςείας του. Ὡς οἱ Ῥωμαῖοι ἐλησμόνησαν τοὺς Κάτωνας αὐτῶν καὶ τοὺς Βρούτους, ἀκόλουθον ἦτο νὰ ἐξαλειφθῇ καὶ ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων τὰς ψυχὰς τὸ πρὸς τὸν Μιλτιάδην, τὸν Θεμιςοκλέα, τὸν Ἀριςείδην καὶ ἄλλους ἐνδόξους ἄνδρας χρεωςούμενον σέβας.

Καὶ τοῦτα δὲν εἶναι λόγια. Ἡ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους κολακεία τῶν Ἑλλήνων ἔφθασεν, ἕως νὰ ἐξαλείφῃ καὶ τὰ ὀνόματα ἀπὸ τοὺς ἀνδριάντας τῶν ἰδίων προγόνων, καὶ νὰ χαράσσῃ εἰς τόπον αὐτῶν ὄνομα Ῥωμαίου ἢ τινὸς ἄλλου βαρβάρου τῶν τότε δυνατῶν. ¿Τίς ἤθελε πιςεύσειν, ἂν δὲν τὸ ἱςόρει μάρτυς αὐτόπτης

(1) « Διαβεβλημένος οὕτω πρὸς Ἕλληνας, ὡς δουλοῦσθαι αὐτούς, » ἐλευθέρους ὄντας, τί ἐμοῦ ξυνόντος δέῃ; Ἔρρωσο. » (Φιλόςρατ. εἰς τὸν Ἀπολλων. τοῦ Τυαν. Βίον, V, 41, σελ. 225).

ὁ Παυσανίας (1), ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐμεταμόρφωσαν τὸν Μιλτιάδην εἰς Ῥωμαῖον, καὶ τὸν Θεμιςοκλέα εἰς Θρᾷκα, Αὐτοὶ οἱ Ῥόδιοι, οἱ τελευταῖοι φυλάξαντες λείψανα Ἑλληνικῆς μεγαλοφροσύνης, καὶ διὰ τοῦτο τιμώμενοι πλέον τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους, ὥςε καὶ αὐτὸς ὁ Νέρων, ὁ γυμνώσας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις ἀπὸ τοὺς ἀνδριάντας, μόνην τὴν Ῥόδον δὲν ἐτόλμησε νὰ ληςεύσῃ (2)· αὐτοὶ, λέγω, οἱ Ῥόδιοι ἔφθασαν ἕως νὰ ἐξαλείφωσι τὰς ἐπιγραφὰς τῶν παλαιῶν ἀνδριάντων, καὶ νὰ τοὺς μεταγράφωσιν εἰς ὄνομα ζῶντος τινὸς ἄλλου, ὅτινα ἤθελαν νὰ τιμήσωσιν ἢ νὰ κολακεύσωσι. Τοὺς Ῥοδίους ἐμιμήθησαν ἄλλαι πολλαὶ πόλεις Ἑλληνικαὶ, ὥςε νὰ γενῇ τρόπον τινὰ παροιμιῶδες τὸ, « Τὸ μὲν ἐπίγραμμα ῥωμαΐζει, ὁ δ' » ἀνδριὰς ἑλληνίζει (3). » Ἔτ. ἀπὸ Χρ. 90.

Τόση κολακεία φυσικὰ ἔπρεπε ν' αὐξήσῃ τῶν Ῥωμαίων καὶ τὴν καταφρόνησιν καὶ τὴν καταδυναςείαν τὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Εἰς ὅσας ἐπαρχίας ἐπέμπετο ἀνθύπατος, ἢ ἐπίτροπος Ῥωμαῖος, ἐκυβέρνα ὡς δεσπότης· διότι, καὶ ἂν ἐπροσκλαίοντο τινὲς εἰς τὴν Σύγκλητον τῆς Ῥώμης, ἢ εἰς τὸν Καίσαρα, διὰ τὰς ἀδικίας του, εὕρισκεν ὁ Ῥωμαῖος συνηγόρους αὐτοὺς τῆς ἐπαρχίας τοὺς ἐπισημοτέρους πολίτας Ἕλληνας. Εἰς ὅσας πάλιν πόλεις ἐσυγχώρουν οἱ Ῥωμαῖοι νὰ διοικῶνται ἀπὸ ὁμογενεῖς, οὐδὲ τοῦτο τὸ ἀμυδρὸν τῆς αὐτονομίας εἴδωλον ἐφάνησαν ἱκανοὶ νὰ φυλάξωσιν οἱ Ἕλληνες. Αἱ καθημεριναί των διχόνοιαι τοὺς ἠνάγκαζαν νὰ

---

(1) « Πλησίον δὲ πρυτανεῖον ἐςὶν ἐν ᾧ νόμοι τε οἱ Σόλωνός εἰσι » γεγραμμένοι... Ἀνδριάντες δὲ ἄλλοι τε καὶ Αὐτόλυκος ὁ Παγκρα» τιαςής· τὰς γὰρ ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ καὶ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ εἰκόνας εἰς » Ῥωμαῖόν τε ἄνδρα καὶ Θρᾷκα μετέγραψαν. » (Παυσαν. I, 18). ═ (2) Δίων Χρυσοςομ. Λογ. XXXI, σελ. 644. ═ (3) Ὁ αὐτ. (Λόγ. XXXVII), τόμ. II, σελ. 122.

Ἔτ. ἀπὸ Χρ. 100.

προςρέχωσι καθημέραν εἰς τοὺς Ῥωμαίους, καὶ νὰ ἀναφέρωσιν εἰς Ῥωμαϊκὰ δικαςήρια καὶ ὅσας διαφορὰς ἦσαν ἱκανοὶ νὰ κρίνωσι καὶ νὰ διαλύσωσιν αὐτοί (1).

Μέχρι τούτου τοῦ χρόνου, ἤγουν μιᾶς σχεδὸν ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ Χριςοῦ ὁρίζω τὰς *Χιακὰς ἀρχαιολογίας*. Ἐπεθύμουν νὰ τὰς ἐκτείνω ἕως κἂν τῆς δεκάτης· ἀλλὰ τόση ἔκτασις, παρὰ τὸ ἀσύμφωνον αὐτῆς μὲ τῆς Ἀρχαιολογίας τὄνομα, ἐχρειάζετο καὶ χρόνον μακρότερον καὶ πλειοτέραν ἔρευναν, ὑπερβαίνουσαν τὰς δυνάμεις μου, ἀκόμη καὶ τὰς ἐλπίδας νὰ εὕρω τὶ ἀντάξιον τῆς ἐρεύνης. Πιθανὸν ὅτι ἤνθησαν καὶ εἰς τοὺς καθεξῆς χρόνους ἄνδρες τινὲς ἀξιομνημόνευτοι Χῖοι, ἀλλ' ἡ ἱςορία, παρὰ τὴν ὀνομασίαν των, δὲν μᾶς παραδίδει ἄξιον μνήμης ἄλλο τί ποτε περὶ αὐτῶν. Τοιοῦτος, παραδείγματος χάριν, εἶναι ὁ Αἰσχίνης, ἰατρὸς Χῖος, ἀκμάσας πρὸς τὰ τέλη τῆς τετάρτης ἀπὸ Χριςοῦ ἑκατονταετηρίδος, τὸν ὁποῖον, εἴτε δικαίως εἴτ' ἀδίκως, ὡς ἀγύρτην πλέον παρὰ ὡς ἀληθῆ ἰατρὸν, μᾶς ἱςορεῖ ὁ Εὐνάπιος, ἀναγκαζόμενος ὅμως νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι διὰ τῆς θεραπείας τοῦ Αἰσχίνου, διατρίβοντος εἰς τὰς Ἀθήνας τότε, ἐσώθη ἀπὸ βαρυτάτην νόσον (2).

Ὅπως ἂν ἦναι, οὐδ' αὐτὴν τὴν ἀρχαιολογίαν τῆς Χίου τολμῶ νὰ ὀνομάσω ἀνελλιπῆ. Ἐνδεχόμενον νὰ μοῦ ἔφυγαν ἢ διὰ λήθην,

---

(1) « Ἔκκλητοι κρίσεις καὶ ξενικῶν δικαςηρίων ἀγωγαὶ τοῖς Ἕλλησι » τὸ πρῶτον ἀπιςίᾳ τῇ πρὸς ἀλλήλους ἐπενοήθησαν, ἀλλοτρίας » δικαιοσύνης, ὥσπερ ἑτέρου τινὸς τῶν ἀναγκαίων μὴ φυομένου παρ' « αὐτοῖς δεηθεῖσιν. » Πλουτάρχ. Περὶ τῆς εἰς τὰ ἔκγ. φιλοςοργ. § 1.

(2) « Αἰσχίνης δέ τις... (Χίος ἦν αὐτῷ πατρὶς) πολλοὺς ἀνῃρηκὼς... ἑνὶ τούτῳ γε ἔργῳ [τῇ τοῦ Εὐναπίου ἰάσει] θάψας τὰ » προγεγενημένα τῶν ἁμαρτημάτων, ὑπό τε τοῦ σωθέντος προσεκυνεῖτο, καὶ τῶν ἡδομένων ὅτι σέσωςαι. » Εὐναπ. Βίοι φιλοσόφ. καὶ Σοφις. τόμ. I, σελ. 76, édit. Boissonade.

ἢ δι' ἔλλειψιν βιβλίων πολλά. Τὴν ἐκδίδω λοιπὸν, ὡς τὴν ἐσυνάθροισα πρὸ πολλοῦ εἰς χρῆσίν μου, καὶ τὴν παραδίδω εἰς τοὺς φιλομούσους ὁμογενεῖς νέους γεννημένους εἰς τὴν Χίον ἢ ἀπὸ Χίους, νὰ τὴν τελειοποιήσωσιν αὐτοί. Τὴν πατρίδα των ἀποβλέπουν τὰ γραφόμενα· καὶ ὅ,τι ἀναφέρεται εἰς τὴν πατρίδα χρεωστοῦν νὰ τὸ ἀγαπῶσιν, ὡς αὐτούς των τοὺς γονεῖς.

Χρέος αὐτῶν ἀπαραίτητον εἶναι νὰ ἐνδύνωνται ἀπὸ τῆς παρούσης ὥρας τὰ ὅπλα τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀρετῆς, ὡς προωρισμένοι ν' ἀποσπάσωσιν αὐτοὶ τὴν πατρίδα των ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ αἱμοβόρου τυράννου, καὶ νὰ τὴν φέρωσι κατὰ μικρὸν εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς κατάστασιν, ὅτε τὴν ἐλάμπρυναν φιλόσοφοι, συγγραφεῖς, ποιηταὶ, καὶ τεχνῶν ἐλευθερίων τεχνῖται. Χρέος των εἶναι θαῤῥύνοντες ἕνας τὸν ἄλλον νὰ ψάλλωσιν, ἼΩΜΕΝ ΕἸΣ ΧΊΟΝ, ὡς ἔψαλλαν ἄλλοτε εἰς τὰς θυσίας των αἱ φιλοπάτριδες κόραι τῶν Βοττιαίων, τὸ ἼΩΜΕΝ ΕἸΣ ἈΘΉΝΑΣ (1), μὴν ὑποφέρουσαι νὰ ἐξαλειφθῇ ἀπὸ τὴν μνήμην των ὅτι ἐκατάγοντο ἀπὸ Ἀθηναίους. Καὶ καθεὶς ἰδίᾳ ἀπὸ τοὺς χρηστοὺς τῆς ταλαιπώρου Χίου νέους χρεωστεῖ νὰ συλλογίζεται καὶ νὰ κρίνῃ ὅλας του τὰς δυνάμεις, καὶ φυσικὰς καὶ ἐπικτήτους, ὡς παρακαταθήκην ἱερὰν, ἕτοιμος νὰ τὴν ἀποδώσῃ, εὐθὺς ὅταν ἡ γεννήσασα καὶ θρέψασα πατρὶς τὴν ἀπαιτήσῃ, φωνάζων μὲ ἀγανάκτησιν καὶ κατὰ τῶν ἀδικούντων καὶ κατὰ τῶν συγχωρούντων τὰς ἀδικίας,

Ἀλλ' ὅσσον μὲν ἐγὼ δύναμαι χερσίν τε ποσίν τε,
Καὶ σθένει, οὔ μέ τί φημι μεθησέμεν, οὐδ' ἠβαιόν (2).

Μεταβαίνω τώρα εἰς τὴν Βιογραφίαν τῶν ὀνομαστῶν ἀρχαίων Χίων, ταγμένην κατ' ἀλφάβητον, διὰ τὸ εὔχρηστον. Εἰς αὐτὴν, παρὰ τὰ μνημονευθέντα ἤδη ὀνόματα, ἐπρόσθεσ' ἀκόμη

---

(1) Ἴδε Πλούταρχ. Θησ. § 16. — (2) Ἰλιάδ. υ, 360.

ὄχι ὀλίγα, ἐρανισμένα ἄλλα ἀλλαχόθεν, καὶ ἐξαιρέτως ἀπὸ Χῖα παλαιὰ νομίσματα. Καὶ ἐπειδὴ περὶ νομισμάτων ὁ λόγος, χρεία εἶναι νὰ ἐξηγήσω πρότερον τὴν λέξιν.

Νόμισμα λέγεται τὸ δημοσίως ἀλλασσόμενον εἰς τὰς καθημερινὰς τῶν ἀνθρώπων χρείας μετάλλου κόμμα, χαραγμένον μὲ σημεῖον τῆς Κυβερνήσεως. Καὶ τοιαῦτα τῆς Χίου νομίσματα σώζονται, μὲ τὴν δήλωσιν ἀκόμη καὶ τῆς ἀξίας των, ὁποῖα εἶναι ΟΒΟΛΟΣ ΧΙΩΝ, ΗΜΙΟΒΟΛΙΟΝ, ΔΙΧΑΛΚΟΝ, ΤΕΤΡΑΧΑΛΚΟΝ (1), καὶ ἡ μνημονευομένη ἀπὸ μόνον τὸν Θουκυδίδην ἀκατανόητος ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗ, ὅπου λέγει, ὅτι ὁ ναύαρχος τῶν Λακεδαιμονίων, ἐκπλέων ἀπὸ τὴν Χίον, ἔλαβε διὰ καθένα του ναύτην τρεῖς τεσσαρακοστάς (2). Σώζονται παρὰ ταῦτα καὶ τὰ εἰς τοὺς χρόνους τῶν Ῥωμαίων χαραγμένα νομίσματα, ΑΣΣΑΡΙΟΝ, ΗΜΙΑΣΣΑΡΙΟΝ, ΑΣΣΑΡΙΑ ΔΥΟ καὶ ΑΣΣΑΡΙΑ ΤΡΙΑ (3). Ὁ λόγος ὅμως ἐδῶ δὲν εἶναι οὔτε περὶ τῶν τῆς ἐλευθέρας οὔτε περὶ τῶν τῆς ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους Χίου νομισμάτων (monnaies)· ἀλλ' ἐξαιρέτως περὶ τῶν φερόντων ὄνομα ἢ σύμβολον τὶ δηλωτικὸν τῆς Χίου ἢ τῶν Χίων.

Τὰ σωζόμενα τοιαῦτα Χῖα νομίσματα, χάλκινα, ἀργυρᾶ ἢ

---

(1) Ἴδε Rasch. *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 513, 516, part. I, pag. 1187-1190. —— (2) « Ὁ δὲ Μίνδαρος » ἐν τούτῳ, καὶ αἱ ἐκ τῆς Χίου τῶν Πελοποννησίων νῆες, ἐπισιτι» σάμεναι δυσὶν ἡμέραις, καὶ λαβόντες παρὰ τῶν Χίων ΤΡΕΙΣ ΤΕΣ» ΣΑΡΑΚΟΣΤΑΣ ἕκαστος Χίας... ἀπαίρουσιν ἐκ τῆς Χίου πελάγιαι. » (Θουκυδίδ. VIII, 101). Ἡ διάφορος γραφὴ τέσσαρας εἰκοστάς, καὶ αἱ περὶ ταύτης τῶν κριτικῶν σημειώσεις δὲν λύουν τὴν ἀπορίαν· οὐδὲ τοῦ σχολιαστοῦ τὰ ὀλίγα ταῦτα λόγια, « Ἀρχαῖα νομίσματα ἐπι» χώρια » ἀρκοῦν νὰ τὴν λύσωσιν. —— (3) Ἴδε Rasche, *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 512-513.

χρυσᾶ, φέρουν συνήθως τὸ Χῖον κεράμιον, ἤγουν ἀγγεῖον δίωτον (1), ςαφυλὴν ἢ ἀμπελόφυλλον, πρῶραν πλοίου (σημαίνοντα τὴν εὐφορίαν τοῦ οἴνου καὶ τὸ διὰ θαλάσσης ἐμπόριον), συνεχῶς τὴν Σφίγγα, κάποτε τὸ Χ μόνον ςοιχεῖον (δηλωτικὸν τοῦ ὀνόματος τῆς Χίου), ἄλλοτε ὁλόκληρον τὄνομα ΧΙΟΣ, καὶ πολλάκις ὄνομα τὶ κύριον (2).

Τὰ κύρια ὀνόματα σημαίνουν ὡσεπιπολὺ τὸν ἐνιαύσιον ἄρχοντα τῆς Χίου, ποτὲ μὲν γυμνά, ποτὲ δὲ καὶ συνωδευμένα μὲ τὰ ςοιχεῖα, ΑΡΧ.

Βλέπω καὶ τὄνομα τοῦ Ὁμήρου εἰς νομίσματα μὲ τὸ σύνηθες δίωτον κεράμιον, καὶ μὲ τὴν Σφίγγα (3), τὴν ὁποίαν κακῶς τινὲς ἐνόμισαν Ἅρπυιαν (4)· ἄλλοτε δὲ κρατοῦντα βιβλίον μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΙΛΙΑΣ (5). Δὲν ἐξεύρω, ἂν καὶ τὸ κοινὸν καὶ καθημέραν εἰς χρῆσιν νόμισμα τῶν Χίων ἔφερε τὸν Ὅμηρον, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Πολυδεύκης « Οἱ Μιτυληναῖοι Σαπφῶ τῷ νομίσματι ἐνεχά- » ραττον, Χῖοι δὲ Ὅμηρον. » Δὲν ἐξεύρω, λέγω, διότι ὁ Ὅμηρος φαίνεται καὶ εἰς πολλῶν ἄλλων πόλεων νομίσματα, οἷον Ἀμαςριανῶν, Ἀθηναίων, Κολοφωνίων, Κρητῶν, Μηλιέων, Μυριναίων, Σμυρναίων (6). Τοῦτο μόνον ἴσως εἶχεν ἴδιον ὁ χαραγμένος εἰς τὰ Χῖα νομίσματα Ὅμηρος, ὅτι συνεχαράσσετο μ' αὐτὸν καὶ ἡ Σφὶγξ, σύμβολον τῆς σοφίας, ὡς τὴν

---

(1) Οἱ νομισματολόγοι τὸ γράφουν θηλυκῶς Diota (Διώτη) ἀκολουθοῦντες τὸν Ὁράτιον (Orat. *Odar.* I, 9, § 8). ═══ (2) Rasche, ubi supr. pag. 512-513. ═══ (3) Idem, *ibid.*, pag. 516. ═══ (4) Ἴδε ἀνωτέρ. σελ. 29, σημ. 5. ═══ (5) Rasche, *Lexic. etc. Supplementor.* tom. I, pag. 1776. ═══ (6) Ἴδε Rasch. *Lexic. univers. r. numar.* tom. II, part. II, pag. 348.

ἐχάρασσαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τῆς Ἀθηνᾶς τὸ κράνος (1), ἀπὸ τὴν μυθευομένην αἰνιγματολόγον Σφίγγα, τὴν ὁποίαν ὁ Σοφοκλῆς ἐπωνόμασε Ῥαψῳδὸν κύνα (2), αἰνιττόμενος ἴσως, ὅτι τῆς αὐτῆς σοφίας χρείαν ἔχει καὶ ὁ λύων αἰνίγματα, καὶ ὁ ῥαψῳδῶν ποιήματα.

Ἡ ἀρχὴ τῆς Σφιγγὸς εἶναι Βοιωτιακὴ, ἢ μᾶλλον Φοινικική. Εἰς τὰς ἀπὸ τὸν Φοίνικα Κάδμον κτισθείσας Θήβας ἐφάνη πρῶτον ἡ Σφίγξ, ἢ (χωρὶς τὸ σ) Φίξ, ὡς τὴν ὠνόμαζαν οἱ Θηβαῖοι, καὶ τὴν ὀνομάζει ὁ Ἡσίοδος,

Ἡ δ' ἄρα Φῖκ' ὀλοὴν τέκε, Καδμείοισιν ὄλεθρον (3)·

ὅθεν ὠνομάσθη καὶ Φίκιον τὸ ὄρος, ὅπου ἐκατοίκει ἡ Σφίγξ, καὶ ὅθεν ἐκρήμνιζε τοὺς μὴ δυναμένους νὰ λύσωσι τὰ αἰνίγματά της. Οἱ Βοιωτοὶ, λαβόντες ἀπὸ τοὺς Φοίνικας, καὶ οἱ γείτονες αὐτῶν Ἴωνες, οἱ κατοικοῦντες τὴν Πελοποννησιακὴν Ἀχαΐαν (4), ἔφεραν πρῶτον εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔπειτα εἰς τοὺς Ἴωνας τῆς Ἀσίας, καθὼς πολλὰ ἄλλα Φοινικικὰ ἔθιμα, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου (5), οὕτω καὶ τὴν Σφίγγα ἢ Φίκα.

---

(1) Παυσαν. I, 24. ═══ (2) Σοφοκλ. Οἰδ. Τύρ. 391. ═══ (3) Ἡσίοδ. Θεογον. 326. ═══ (4) Μικρόν τι διάστημά θαλάσσης (πέντε λεύγας) τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου χωρίζει τὴν Ἀχαΐαν ἀπὸ τὴν Βοιωτίαν. ═══ (5) Ἰδοὺ τί λέγει ὁ Ἡρόδοτος λαλῶν περὶ Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος τῶν τυραννοκτόνων, Γεφυραίων τὸ γένος, καταγομένων ἀπὸ τὴν Φοινίκην· « Οἱ δὲ Φοίνικες οὗτοι οἱ σὺν Κάδμῳ ἀπικόμενοι, » τῶν ἔσαν οἱ Γεφυραῖοι, ἄλλα τε πολλὰ, οἰκήσαντες ταύτην τὴν » χώρην, ἐσήγαγον διδασκάλια ἐς τοὺς Ἕλληνας, καὶ δὴ καὶ γράμ» ματα... Περιοίκεον δέ σφεας τὰ πολλὰ τῶν χώρων τοῦτον τὸν » χρόνον Ἑλλήνων ΙΩΝΕΣ, οἱ παραλαβόντες διδαχῇ παρὰ τῶν Φοι» νίκων τὰ γράμματα... ἐφάτισαν, ὥσπερ καὶ τὸ δίκαιον ἔφερε, ἐσ-

Αὐτὸ τὄνομα μαρτυρεῖ τὰ Φοινικικά της γενέθλια. Εἰς τῶν Ἑβραίων τὴν γλῶσσαν τὸ פִּקֵּחַ (Φικεχὰ) σημαίνει τὸν βλέποντα, καὶ μεταφορικῶς τὸν ἰδιωτικῶς λεγόμενον Ἀνοικτομμάτην, ἤγουν τὸν ὀξύνουν, τὸν σοφόν. Οἱ Ἑβδομήκοντα τὸ μετέφρασαν (Ἐξόδ. κγ', 8) αὐτολεξεὶ, εἰς τὸ « Δῶρα ἐκτυφλοῖ ὀφθαλμοὺς » βλεπόντων. » Ἀκόμη σήμερον οἱ Τοῦρκοι Φὶκ ὀνομάζουν τὴν ἐπιςήμην τῶν νόμων (jurisprudence) καὶ Φεκὶ, τὸν νομοδιδάσκαλον (jurisconsulte) (1).

Ἀς σημειωθῇ ἐμπαρόδῳ, ὅτι καὶ τὸ Βιδιαῖοι, ἐπίθετον τῶν Νομοφυλάκων, εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, συνωνυμεῖ μὲ τὸ Βλέποντες, ὡς τὸ ἐτυμολόγησαν τινὲς (2), ἀπὸ τὸ Εἴδω

» αγαγόντων Φοινίκων ἐς τὴν Ἑλλάδα, Φοινικήϊα κεκλῆσθαι. Καὶ τὰς » βύβλους ΔΙΦΘΕΡΑΣ καλέουσι ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ οἱ Ἴωνες, ὅτι κοτὲ » ἐν σπάνι βύβλων ἐχρέωντο διφθέρῃσι αἰγέῃσί τε καὶ οἰέῃσι· ἔτι δὲ « καὶ τὸ κατ' ἐμὲ πολλοὶ τῶν βαρβάρων ἐς τοιαύτας διφθέρας γρά» φουσι. » Ἡρόδοτ. V, 57-58.

(1) Ὡς ὀνομάζουν καὶ Δεφτὲρ, τὰ Γραικιςὶ ὀνομαζόμενα καὶ Κατάστιχα καὶ Τεφτέρια, ἀπὸ τὸ Φοινικικὸν καὶ Ἰωνικὸν Διφθέρα (Ἰδ. τὴν προτέρ. σημ. καὶ τὸν Bochart, *Geograph. sacr.* I, 16, pag. 470). Εἰς τοιαῦτα κατάστιχα ἢ τεφτέρια καταγράφει καὶ ὁ Ζεὺς εἰς τὸν οὐρανὸν τὰς ἀνθρωπίνους πράξεις, κατὰ τοὺς Παροιμιογράφους.

Ὁ Ζεὺς κατεῖδε χρόνιος εἰς τὰς διφθέρας.

(2) Ἰδ. τὸ Λεξικ. τοῦ Riemer. Ἂν ἡ ἐτυμολογία ἦναι ὀρθὴ, ὡς τὴν νομίζω, τὸ κείμενον τοῦ Παυσανίου (III, 11, τόμ. II, σελ. 86, ἐκδ. Κλαυερ.), ὅθεν μᾶς ἐγνωρίσθησαν οἱ Βιδιαῖοι, ἔχει ἴσως χρείαν διορθώσεως· « Λακεδαιμονίων τοῖς Σπάρτην ἔχουσίν ἐστιν ἀγορὰ θέας » ἀξία, καὶ τῆς τε γερουσίας βουλευτήριον, καὶ τῶν ἐφόρων, καὶ νομο» φυλάκων, ΚΑΙ καλουμένων Βιδιαίων ἀρχεῖά ἐςιν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, Ἡ

ἢ Ἴδω (βλέπω) δηλαδὴ, καὶ μὲ τὸ δίγαμμα Βίδω, ὅθεν τῶν Ῥωμαίων τὸ video.

» μὲν δὴ γερουσία συνέδριον Λακεδαιμονίοις κυριώτατον τῆς πολιτείας, » οἱ λοιποὶ δέ εἰσιν ἄρχοντες. Τοῖς δὲ ἐφόροις καὶ Βιδιαίοις, πέντε » ἀριθμὸν ἑκατέροις οὖσι, τοῖς μὲν τοὺς ἐπὶ τῷ Πλατανιςᾷ καλουμένῳ » (ἴσ. καλουμένους) καὶ ἄλλους τῶν ἐφήβων ἀγῶνας τιθέναι καθέςηκεν, » ἔφοροι δὲ κ. τ. λ. » Ἢ ὁ σύνδεσμος πρέπει νὰ μεταβαλθῇ εἰς » ἄρθρον, ΤΩΝ καλουμένων Βιδιαίων » ἤ, ἂν φυλαχθῇ, νὰ μετατεθῶσιν αἱ λέξεις, « ΤΩΝ ΚΑΙ Βιδιαίων καλουμένων. »

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΧΙΩΝ ΟΝΟΜΑΣΤΩΝ.

ἈΓΑΘΟΚΛΗ͂Σ, Χῖος. Ἔγραψε Γεωργικὰ, ὡς λέγουν ὁ Οὐάῤῥων (1) καὶ ὁ Κολουμέλλας (2). Τὸν ὀνομάζει ἀκόμη καὶ ὁ Πλίνιος (3).

ἈΓΈΛΗΣ, Χῖος. Ἐστεφανώθη εἰς τὴν Ὀλυμπιακὴν πανήγυριν, διότι ἐνίκησεν ἀγωνιζόμενος πυγμὴν, εἰς παιδικὴν ἡλικίαν, ἤγουν ἐντὸς τῶν δεκατεσσάρων ἐτῶν. Τοῦ ἀνέστησαν καὶ ἄγαλμα γλυμμένον ἀπὸ τὸν ἀνδριαντοποιὸν Θεόμνηστον τὸν Σαρδιανὸν, καὶ σωζόμενον ἀκόμη εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου (4). Ὁ Ἀγέλης σήμερον οὐδ' ἀπὸ τοὺς πύκτας (boxeurs) Ἄγγλους ἤθελε τιμηθῆν μὲ ἄγαλμα· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἦσαν τόσον λαμπροὶ, καὶ αἱ εἰς αὐτοὺς νίκαι τόσον ἔνδοξοι, ὥστε καὶ βουλευταὶ τῆς Ῥώμης, δὲν ἐντράπησαν νὰ τοὺς ἀγωνισθῶσι (5), συγχωρεῖται νὰ ὀνομασθῇ ἐντίμως καὶ ὁ Ὀλυμπιονίκης παῖς τῆς Χίου. Ἀλλὰ πότε ἐκέρδησε τὴν λαμπρὰν ταύτην νίκην ὁ Ἀγέλης; Ὁ ἀριθμὸς τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων δὲν ἦτον ἐξαρχῆς ὅσος ὡρίσθη μετέπειτα, ἀλλ' ἐτελειώθη μὲ ἐκ διαδοχῆς προσθήκας. Ἡ πυγμὴ ἐπροστέθη κατὰ τὴν εἰκοστὴν τρίτην Ὀλυμπιάδα, ἤγουν περίπου τὸ 688 ἔτος πρὸ

(1) VARR. *de r. Rustic.* I, 1, § 8. —— (2) COLUM. *De r. rustic.* I, 1, § 9. —— (3) Ἴδε τοῦ Πλινίου τοὺς Πίνακας. —— (4) « Παρὰ δὲ αὐτὸν, Ἀγέλης Χῖος, κρατήσας πυγμῇ παῖδας, Θεομνήστου » Σαρδιανοῦ τέχνη. » Παυσαν. VI, 15. —— (5) Ὁ αὐτ. V, 20.

Χριστοῦ· ἀλλὰ διὰ τοὺς ἄνδρας μόνους. Εἰς τὰ παιδία δὲν ἐσυγχωρήθη παρὰ τὴν τεσσαρακοστὴν πρώτην Ὀλυμπιάδα, περίπου τὸ 616 ἔτος πρὸ Χριστοῦ (1). Κατὰ τοῦτον τὸν λογισμὸν, ἡ νίκη τοῦ Ἀγέλου εἶναι νεωτέρα τοῦ 616 ἔτους, ἴσως σύγχρονος τοῦ τεχνίτου Γλαύκου (2). Ἐὰν ἐξεναντίας ὁ γλύψας τοῦ Ἀγέλου τὸ ἄγαλμα Θεόμνηστος ἦναι ὁ αὐτὸς καὶ τὸν ὁποῖον ὁ Πλίνιος ἱστορεῖ ὡς ζωγράφον καὶ ἀγαλματοποιὸν, ἀκμάσαντα κατὰ τὴν ἑκατοστὴν δωδεκάτην Ὀλυμπιάδα (3), ὁ Ἀγέλης ἐνίκησε κατὰ τὴν αὐτὴν ἢ τὴν πρὸ αὐτῆς Ὀλυμπιάδα, ἤγουν περίπου τὸ 330 ἔτος πρὸ Χριστοῦ.

ΑΒΡΟΣΥΝΗ. Ζ. εἰς τὰς Προσθήκας.

ΑΔΡΙΑΝΟΣ. Ζ. εἰς τὰς Προσθ.

ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ. Ζ. Ἀπολλωνίδης.

ἈΘΗΝΙΣ. Ζ. Ἄνθερμος δεύτερος.

ΑἸΣΧΙΝΗΣ. Χῖος Ἰατρός (4).

ΑἸΣΧΥΛΟΣ. Μαθηματικὸς, ἴσως Χῖος. Ζ. Ἱπποκράτης.

ἈΚΤΙΔΗΣ. Χῖος, μάγειρος ἐπίσημος, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸν κωμικὸν Βάτωνα (5) συναριθμεῖται μὲ τοὺς εὑρετικοὺς νέων καὶ σοφῶν ἡδυσμάτων (ὡς τὰ ὀνομάζει) μαγείρους. Ζ. καὶ Σιμωνακτίδης.

ἈΜΦΙΚΛΟΣ καὶ ΠΟΛΥΤΕΚΝΟΣ. Δύο ἄρχοντες, ἢ τύραννοι τῶν Χίων. Ζ. Πολύτεκνος.

ἈΝΑΞΙΜΕΝΗΣ. Χῖος, σοφιστὴς ἢ ῥήτωρ. Μόνος ὁ Λουκιανὸς τὸν ὀνομάζει Χῖον, καὶ τὸν συγκαταριθμεῖ μὲ ἄλλους ἐνδόξους σοφιστάς· « Ἱππίας τε ὁ ἐπιχώριος αὐτῶν [Ἠλείων]

(1) Παυσαν. V, § 8. — (2) Ἰδ. κατωτέρ. λέξ. Γλαῦκος. — (3) Plin. XXXIV, 8, § 34. XXXV, 10, § 10 et 21. — (4) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 172. — (5) Παρ' Ἀθην. XIV, σελ. 662.

» σοφιςὴς, καὶ Πρόδικος ὁ Κεῖος, καὶ Ἀναξιμένης ὁ Χῖος, καὶ » Πῶλος ὁ Ἀκραγαντῖνος, κ. τ. λ. (1)» Ὅθεν ὑπωπτεύθησαν τινὲς εὐλόγως, μήπως εἶναι ὁ περίφημος ῥήτωρ καὶ σοφιςὴς, γνώριμος, καὶ κατά τινας διδάσκαλος, τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, Ἀναξιμένης ὁ Λαμψακηνὸς (2), σύγχρονος Θεοπόμπου τοῦ Χίου (3). Ἀλλὰ διὰ ταύτην μάλιςα τὴν μεγάλην φήμην τοῦ Λαμψακηνοῦ, μὲ φαίνεται παράξενον νὰ τὸν μεταβάλῃ ὁ Λουκιανὸς εἰς Χῖον. Ἀσφαλέςερον ἴσως εἶναι νὰ ὑποθέσωμεν παρὰ τὸν Λαμψακηνὸν Ἀναξιμένην καὶ δεύτερον ἄλλον Χῖον.

ἌΝΘΕΡΜΟΣ πρῶτος. Χῖος, ἀγαλματοποιὸς, υἱὸς τοῦ ἀγαλματοποιοῦ Μάλα. Ζ. Μάλας.

ἌΝΘΕΡΜΟΣ δεύτερος. Χῖος, ἀγαλματοποιὸς, υἱὸς Ἀνθέρμου τοῦ πρώτου. Τοῦτον ὁ Σουΐδας (4) ὀνομάζε ιἌθηνιν. Τοῦ Πλινίου τὸ Ἄνθερμος ἀναλογεῖ μὲ ἄλλο κύριον ὄνομα τὸ Μίμνερμος. Ζ. Μάλας.

ἈΝΤΑΓΌΡΑΣ. Χῖος ναύαρχος. Μετὰ τὴν ἀείμνηςον εἰς Πλαταιὰς μάχην τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν, ὁ Ἀρχιςράτηγος Παυσανίας ὁ Λάκων, ἐφρονηματίσθη τόσον, ὥςε νὰ μεταχειρίζεται τοὺς συμμάχους ὡς δεσπότης. Ἀγανακτήσαντες διὰ τοῦτο οἱ σύμμαχοι, ἐπρόσφυγαν εἰς τὸν Ἀριςείδην, παρακαλοῦντες νὰ λάβῃ τὴν ἡγεμονίαν τῶν ὅλων, καὶ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν βάρβαρον ὑπεροψίαν τοῦ Παυσανίου. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἀριςείδης ἐδίςαζε, φοβούμενος τὸ εὐμετάβολον τῶν παρακαλούντων, ὁ ναύαρχος τῶν Χίων Ἀνταγόρας, συνώμοσε μὲ τὸν ναύαρχον τῶν Σαμίων Οὐλιάδην, καὶ ἐταπείνωσαν τὸ φρόνημα τοῦ Παυσανίου, κτυπήσαντες αὐτήν του τὴν τριήρη,

(1) Λουκιαν. Ἡρόδοτ. ἢ Ἀετ. § 3, τόμ. IV, pag. 118. ═══ (2) Παυσαν. VI, 18, Διογεν. Λαέρτ. II, 3. ═══ (3) Ἰδ. κατωτέρ. λέξ. Θεόπομπος. ═══ (4) Σουΐδ. λέξ. Ἱππῶναξ.

πλησίον τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἀναγκάσαντες αὐτὸν ν' ἀφήσῃ τὴν ἡγεμονίαν (1).

ΑΝΤΙΣΤΙΟΣ. Ζ. εἰς τὰς Προσθ.

ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ. Ζ. εἰς τὰς Προσθ.

ἈΠΕΛΛΗ͂Σ. Χῖος, κατά τινας (2) φίλος, κατ' ἄλλους (3), γνώριμος (ἤγουν μαθητὴς) Ἀρκεσιλάου τοῦ φιλοσόφου, ἀρχηγοῦ τῆς μέσης Ἀκαδημίας (4).

ΑΠΕΛΛΩΣ. Ζ. εἰς τὰς Προσθ.

ἈΠΟΛΛΩΝΊΔΗΣ. Εἷς ἀπὸ τοὺς τρεῖς προδότας τῆς Χίου, εἰς τὴν κατὰ Περσῶν ἐκστρατείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ Ἀῤῥιανὸς τοὺς ὀνομάζει Ἀπολλωνίδην, Φισινὸν, καὶ Μεγαρέα· ὁ Κυΐντος Κύρτιος δὲν ἱστορεῖ πλὴν δύο, Ἀπολλωνίδην καὶ Ἀθηναγόραν (5).

ΑΡΓΕΙΟΣ. Ἄρχοντος ὄνομα, χαραγμένον εἰς νόμισμα τῆς Χίου, μὲ τὸ σύνηθες δίωτον κεράμιον καὶ τὸν βότρυν (6).

ἈΡΊΣΤΙΠΠΟΣ. Χῖος, Στωϊκὸς φιλόσοφος. Εἰς μόνον τὸν Διογένην τὸν Λαέρτιον (7), εὑρίσκεται ἡ μνήμη του.

ΑΡΙΣΤΟΛΟΧΟΣ. Ζ. εἰς τὰς Προσθ.

ΑΡΙΣΤΟΜ. Μόνα τὰ ἑπτὰ ταῦτα γράμματα, σημαίνοντα ἄρχοντα τῆς Χίου, καὶ χαραγμένα εἰς νόμισμα μὲ τὸ σύνηθες εἰς τὰ νομίσματά των δίωτον κεράμιον, καὶ μὲ πλοίου πρώραν (8). Σημαίνουν, ἢ Ἀριστομένης, ἢ Ἀριστόμαχος.

ἈΡΊΣΤΩΝ Μιλτιάδου (9), ὁ ἐπικαλούμενος Φάλανθος

(1) Πλούταρχ. Ἀριστειδ. § 23. — (2) Ὁ αὐτ. Πῶς ἂν τις διακρ. τὸν κολακ. τοῦ φίλ. § 32. — (3) Παρὰ τῷ Ἀθην. σελ. 420. — (4) Διογεν. Λαερτ. IV, 28. — (5) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 142. — (6) Ἴδ. Rasche, *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 516. — (7) Διογεν. Λαερτ. II, 104. — (8) Ἴδε Rasche, *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 516. — (9) Διογεν. Λαερτ. VII, 37. Τὸ κείμενον τοῦ Διογένους ἔλεγε « Ἀρίστων, ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ, Χῖος, κ. τ. λ. » ἐδιωρθώθη ἀπὸ τοὺς

(διότι ἦτο φαλακρὸς), Χῖος, Στωϊκὸς φιλόσοφος, μαθητὴς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς αἱρέσεως, Ζήνωνος. Καταρχὰς ἐφάνη εἰς τὸν Ζήνωνα, λάλος καὶ θρασὺς ὁ Ἀρίςων· ὅθεν ἤκουσεν ἀπ' αὐτὸν τὸ « Ἀδύνατον εἰ μή σε ὁ πατὴρ μεθύων ἐγέννησεν » (1). Ἔπειτα καὶ ἡ λαλιά του ἐῤῥυθμίσθη, καὶ ἐκαλλωπίσθη τόσον, ὥςε νὰ ἐπονομασθῇ Σειρήν. Τὸ γλυκὺ τῆς ὁμιλίας του ὡμολόγησε καὶ ὁ σατυρικὸς Τίμων ὁ Φλιάσιος, λαλῶν περὶ δὲν ἐξεύρω τίνος μαθητοῦ τοῦ Ἀρίςωνος.

Καί τις Ἀρίςωνος γέννης (γρ. γέννην) ἄπο αἱμύλου ἕλκων (2).

Ἀλλὰ πολὺ πλέον τὸ αἰσθάνθη ὁ αὐλητὴς Σάτυρος, ὅςις, ἀκούων τὸν Ἀρίςωνα διαλεγόμενον, ἐθέλχθη τόσον ἀπὸ τὴν ἡδονὴν, ὥςε νὰ φωνάξῃ, « Τὴν κεφαλήν μου νὰ κόψωσιν, ἂν » δὲν ῥήξω εἰς τὸ πῦρ τὰ τόξα μου ταῦτα » ἤγουν τοὺς αὐλούς του, παρῳδῶν τοῦ Ὁμήρου τό,

---

κριτικοὺς, ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ, καὶ ἐνοήθη, ὡς ἔπρεπε νὰ νοηθῇ, κατὰ τὴν συνήθη καὶ γνωστὴν ἔλλειψιν, Υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου. Εἷς μόνος εὑρέθη ἐξηγῶν αὐτὸ, Διδάσκαλος τοῦ Μιλτιάδου, κατ' ἄλλην ἔλλειψιν σπανιωτάτην, συνήθη εἰς τὸν παρακμάζοντα ἑλληνισμὸν, (ἴσως ὅμως ὄχι ἀναμφίβολον). Στηρίζει μάλιςα τὴν τοιαύτην ἐξήγησιν εἰς αὐτὸν τὸν Διογένην, ὅςις κατωτέρω (VII, 161) ὀνομάζει Μιλτιάδην καὶ Δίφιλον ὡς μαθητὰς, ἢ κἂν ὡς ὀπαδοὺς, τοῦ Ἀρίςωνος, « Μιλτιάδης οὖν καὶ Δίφιλος Ἀριςώνειοι προσηγορεύοντο. ;Ἀλλὰ τί παράδοξον, ἂν ἕνας ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἀρίςωνος ἔτυχε νὰ φέρῃ τὸ αὐτὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀρίςωνος; Ἀσυγκρίτως παραδοξότερον εἶναι, ὅτι ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀρίςωνος Μιλτιάδης ἐνομίσθη αὐτὸς ἐκεῖνος τοῦ Μαραθῶνος ὁ περιβόητος Μιλτιάδης, ὅςις ἐπολέμει τοὺς Πέρσας διακόσια σχεδὸν ἔτη πρὶν ἀκμάσῃ ὁ Ἀρίςων. Ἰδ. Carpzov, *Paradox. Stoicor.* etc. II, 2, pag. 217-218.

(1) Διογεν. Λαερτ. VII, 18. —— (2) Ὁ αὐτ. VII, 161.

Αὐτίκ' ἔπειτ' ἀπ' ἐμεῖο κάρη τάμοι ἀλλότριος φὼς,
Εἰ μὴ ἐγὼ τάδε τόξα φαεινῷ ἐν πυρὶ θείην (1).

Τοῦτο σημαίνει καὶ Διογένης ὁ Λαέρτιος, ὅταν λέγῃ περὶ τοῦ Ἀρίστωνος, « Ἦν δέ τις πειστικὸς καὶ ὄχλῳ πεποιημένος (2). » Ἤρεσκε τὸν ὄχλον, ὄχι μόνον διὰ τὴν γλυκύτητα τῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἔδειχνε πρόνοιαν νὰ τὸν διδάσκῃ τὰ συμφέροντα. Τοῦ Ἀρίστωνος εἶναι, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος, τὸ φιλανθρωπότατον ἀπόφθεγμα τοῦτο· εἰς τοὺς κατηγοροῦντας αὐτὸν σοφιστὰς, ὅτι κατεδέχετο νὰ λαλῇ μὲ καθένα ποταπὸν ἄνθρωπον, ἀπεκρίθη, Εἴθε ἐγνώριζαν τὴν ἀνθρωπίνην γλῶσσαν καὶ τὰ θηρία, διὰ νὰ καταλαμβάνωσι τοὺς παρακινητικοὺς εἰς ἀρετὴν λόγους (3)! Τούτου εἶναι, ἂν δὲν λανθάνωμαι, καὶ τὸ λεγόμενον ἀπὸ τὸν αὐτὸν Πλούταρχον (ἂν καὶ σιωπᾷ ἐδῶ τὸν εἰπόντα), ὅτι Ἔπρεπ', ἂν ἦτο δυνατὸν, νὰ δανείζωμεν εἰς ἄλλον, ὅταν κοιμώμεθα, καὶ τὴν ὄψιν, καὶ τὴν ἀκοὴν, καὶ τὰς ἄλλας ἡμῶν δυνάμεις (4). Ὁ Ἀρίστων ἀκόμη εἶπε καὶ τοῦτο, « Οὔτε βαλανείου, οὔτε λόγου μὴ καθαίροντος ὄφελός ἐστι (5) » ἤγουν, Οὔτε λουτρὸν οὔτε λόγος ὠφελεῖ τίποτε, ἂν δὲν καθαρίζῃ.

---

(1) Ἰλιάδ. ε', 214. ═══ (2) Ὁ αὐτ. VII, 37. ═══ (3) « Ἐπὶ » τῷ πᾶσι διαλέγεσθαι τοῖς βουλομένοις, ὑπὸ τῶν σοφιστῶν κακῶς » ἀκούων, Ὤφειλεν εἶπε καὶ τὰ θηρία λόγων συνιέναι » κινητικῶν πρὸς ἀρετήν! » Πλουταρχ. Τὰ Πολιτικ. σελ. 1, ἐμ. ἐκδ. ═══ (4) « Καὶ γὰρ ὄψιν, εἰ δυνατὸν ἦν, καὶ ἀκοὴν χρῆσαι » καλῶς εἶχεν ἑτέρῳ, καὶ νὴ Δία τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ἀνδρείαν, » μέλλοντας αὐτοὺς καθεύδειν καὶ ἡσυχάζειν. » (Ὁ αὐτ. Συμποσιακ. VII, 4, § 4). ═══ (5) Ὁ αὐτ. Περὶ τοῦ ἀκούειν, § 6.

Μίαν ἐδογμάτιζε τὴν ἀρετὴν ὁ Ἀρίστων, καὶ τὴν ὠνόμαζεν Ὑγείαν, τὰ δὲ νομιζόμενα εἴδη ἢ μέρη αὐτῆς, Φρόνησις, Σωφροσύνη, Δικαιοσύνη καὶ τὰ λοιπὰ, δὲν ἦσαν, κατ' αὐτὸν, πλὴν σχέσεις πρὸς τὰ ἔξω τῆς μιᾶς ἀρετῆς· καθὼς (ἔλεγε) καὶ τὴν ὅρασιν, βλέπουσαν πολλὰ καὶ διάφορα χρώματα, ἐμπορεῖς ὅμως, ἂν θέλῃς, νὰ ὀνομάσῃς Λευκοθέαν, ὅταν βλέπῃ τὰ λευκὰ, καὶ Μελανοθέαν, ὅταν τὰ μέλανα (1). Τοῦτο ἐξηγεῖται σαφέστερα ἀπὸ τὸ ὡραῖον αὐτοῦ ἀπόφθεγμα, « Εἶναι ὅμοιον τῷ ἀγαθῷ » ὑποκριτῇ τὸν σοφόν· ὃς ἄν τε Θερσίτου, ἄν τε Ἀγαμέμνονος » πρόσωπον ἀναλάβῃ, ἑκάτερον ὑποκρίνεται προσηκόντως (2)· » ἀπόφθεγμα τόσον ὡραῖον, ὥστε ἐλέχθη καὶ ἐμεταλέχθη πολλάκις ἀπὸ τοὺς μετ' αὐτὸν Στωϊκοὺς (3) · κ' ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἕν' ἀπὸ τοὺς νεωτέρους φιλοσόφους Γερμανοὺς νὰ συντάξῃ ὁλόκληρον σύνταγμα περὶ αὐτοῦ (4).

Κατὰ τὸν Ἀρίστωνα, μόνον τὸ Ἠθικὸν μέρος τῆς φιλοσοφίας ἦτον ἄξιον σπουδῆς, διότι αὐτὸ μόνον ἦτο καὶ χρήσιμον εἰς ἡμᾶς, « Τόν τε φυσικὸν τόπον καὶ τὸν λογικὸν ἀνῄρει, λέγων » τὸν μὲν εἶναι ὑπὲρ ἡμᾶς, τὸν δ' οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς· μόνον δὲ » τὸν ἠθικὸν εἶναι πρὸς ἡμᾶς (5). » Καὶ ἔκρινε δικαίως. Ἡ

(1) Πλούτ. Περὶ τῆς ἠθικ. ἀρετ. § 2. —— (2) Διογεν. Λαερτ. VII, 160. Ἴσως ἔλαβε τὴν ἀφορμὴν ἀπὸ τὸν πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν ἀκμάσαντα Δημάδην τὸν ῥήτορα, ὅστις βλέπων τὸν Μακεδόνα Φίλιππον, μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ νίκην αὐτοῦ, ὑβριστικῶς φερόμενον πρὸς τοὺς νικημένους, ἐτόλμησεν, (ἂν καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς αἰχμαλώτους καὶ αὐτὸς,) νὰ τὸν εἴπῃ, « Βασιλεῦ, τῆς τύχης σοι περιθείσης πρόσ» ωπον Ἀγαμέμνονος, αὐτὸς οὐκ αἰσχύνῃ πράττων ἔργα Θερσίτου » Διοδωρ. Σικελ. XVI, 87. —— (3) Ἐπικτ. Ἐγχειριδ. § XVII, Μάρκ. Ἀντωνίν. XI, 6. XII, 36. —— (4) Carpzov, *Paradox. stoic. Ariston. Chii*, etc. Lips. 1742. —— (5) Διογέν. Λαερτ. VII, 160.

Φυσικὴ τότε, χωρὶς πειράματα, δὲν ἦτο (ἂν ἐξαιρέσῃς τὴν φυσικὴν ἱςορίαν, ἥτις εἶχεν ἀρχίσειν νὰ καλλιεργῆται ἀπὸ τὸν Ἀριςοτέλην καὶ τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Θεόφραςον) παρὰ τυφλῶν ψηλαφήματα· καὶ ἡ Λογικὴ ἔγινεν ὅπλον ἀπάτης εἰς τῶν Σοφιςῶν, καὶ τῶν ὀνομαζομένων Σκεπτικῶν φιλοσόφων, τὰ ςόματα. Ἀπὸ τοὺς σοφιςὰς τούτους ἦτον ὅςις ἔλεγεν εἰς τὸν Ἀρίςωνα, ὅτι δὲν ἐπίςευεν οὐδὲ τὰς αἰσθήσεις του. Ἄρα, τὸν εἶπεν ὁ Ἀρίςων, δὲν βλέπεις οὐδὲ τὸν καθήμενον πλησίον σου; Ὄχι, ἀπεκρίθη ὁ σοφιςής· καὶ ὁ Ἀρίςων τὸν ἔσκωψε λέγων·

Τίς δέ σ' ἐτύφλωσεν, τίς ἀφείλετο λαμπάδος αὐγάς; (1).

Συγγράμματα τοῦ Ἀρίςωνος ἀριθμεῖ ὁ Διογένης τινά· ὁ Παναίτιος ὅμως, Στωϊκὸς φιλόσοφος, τὰ ἔκρινε ψευδεπίγραφα, πλὴν τῶν ἐπιςολῶν αὐτοῦ τῶν πρὸς Κλεάνθην τὸν συμμαθητήν του (2). Ὁ Σχολιαςὴς τοῦ Ἀπολλωνίου, λαλῶν περὶ τῶν Ἀρκάδων, γεννηθέντων, ὡς ἐφαντάζοντο, πρὸ τῆς σελήνης, φέρει μαρτυρίαν ἀπὸ σύγγραμμα τοῦ Ἀρίςωνος, ὀνομαζόμενον Θέσεις, ἤγουν γενεαλογίας ἢ κτίσεις ἐθνῶν καὶ πόλεων· « Καὶ Ἀρίςων ὁ Χῖος ἐν ταῖς ΘΈΣΕΣΙ, καὶ Διονύ- » σιος ὁ Χαλκιδεὺς ἐν πρώτῳ κτίσεων τὰ αὐτά φασι (3). »

Ἔφθασεν ὁ Ἀρίςων νὰ χρηματίσῃ καὶ Αἱρετιςὴς (chef de secte), ἤγουν νὰ συγκροτήσῃ νέαν φιλοσοφικὴν αἵρεσιν (4), ὄχι ἐναντίαν τῆς αἱρέσεως τοῦ διδασκάλου του,

---

(1) Διογεν. Λαερτ. VII, 163. —— (2) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. —— (3) Σχολ. Ἀπολλων. Ἀργοναυτ. IV, 264. Τὸ Θέσεσι, ὡς ἁμάρτημα γραφικὸν, ἠθέλησαν νὰ τρέψωσιν εἰς τὸ Κτίσεσι· ἴσως πρέπει νὰ τραπῇ εἰς τὸ ΓΕΝΈΣΕΣΙ. —— (4) Διογέν. Λαερτ. VII, 161.

ἀλλὰ μαλακτικὴν τρόπον τινὰ τῆς Στωϊκῆς αὐςηρότητος· ἀλλὰ δὲν ἐπροχώρησεν ὅμως πολὺ τὄνομα τῆς Ἀριςωνείου αἱρέσεως.

Μαθητὴς τοῦ Ἀρίςωνος ἐχρημάτισεν ὁ περιβόητος διὰ τὴν πολυμάθειαν Ἐρατοσθένης, ὅςις κ' ἐκατηγόρησε τὸν διδάσκαλόν του, ὡς ἀποκλίναντα τελευταῖον εἰς τὴν τρυφὴν, κατηγορίαν ἄδικον, ἀλλὰ φρασμένην μὲ ζωηροτάτην μεταφοράν· « Ἤδη δὲ » καὶ τοῦτον πεφώρακα τὸν τῆς ἡδονῆς καὶ ἀρετῆς μεσότοιχον » διορύττοντα, καὶ ἀναφαινόμενον παρὰ τῇ ἡδονῇ (1). » Τὸ αὐτὸ ἐμαρτύρησε καὶ ἄλλος μαθητὴς τοῦ Ἀρίστωνος, ὁ Ἀπολλοφάνης (2). Συμβαίνει καὶ εἰς τὰς φιλοσοφικὰς αἱρέσεις ἀπαράλλακτον, ὅ,τι βλέπομεν καὶ εἰς τὰς θρησκευτικὰς, καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὰς δεισιδαιμονικὰς πίςεις. Ὅςις τολμήσῃ νὰ μετακινήσῃ τι, καὶ τὸ μικρὸν, προσκρούει ὡς νεωτεριςὴς, καὶ κρίνεται ἀντὶ αἱρεσιώτου (sectateur) αἱρετικὸς (sectaire, hérétique).

Ἐκατηγορήθη ἀκόμη ὁ Ἀρίςων, ὡς κόλαξ τοῦ φιλοσόφου Περσαίου, διότι ὁ Περσαῖος ἦτον ἄκρος φίλος Ἀντιγόνου τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ τίς τὸν ἐκατηγόρησε; Τίμων ὁ Φλιάσιος, σατυρικὸς ποιητὴς, ὅςις δὲν ἀφῆκε κανένα σχεδὸν ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του φιλοσόφους ἀκέντητον (3).

Κατέκριναν ἀκόμη τὸν Ἀρίςωνα, ἀπὸ μὲν τοὺς παλαιοὺς, ὁ Στωϊκὸς Σένεκας, ὡς μὴ φυλάξαντα ἀκριβῶς τὰ δόγματα τοῦ Ζήνωνος (4), ὁ δὲ Κικέρων, ὡς φιλόσοφος ἑτερόδοξον φιλόσοφον (5). Ἀπὸ δὲ τοὺς νεωτέρους, τὸν ἔκριναν τινὲς (τὸ

(1) Ἀθην. σελ. 281. — (2) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. — (3) Ὁ αὐτ. VII, σελ. 251. — (4) SENEC. *Epistol.* 89 et 104. — (5) CICER. *De natur. deor.* III, 31, *et De finib.* IV, 17.

φρικτότερον) καὶ ἄθεον· ἀλλ' ἡ τοιαύτη κρίσις κατεκρίθη ἰσχυρῶς ἀπ' ἄλλους, ὡς ἀδικοκρισία (1).

Ἀπέθανεν ὁ Ἀρίστων, ὡς λέγει ἡ ἱστορία, ἀπὸ σφοδρὰν ἡλίου καῦσιν εἰς τὴν φαλακράν του κεφαλὴν, « Τοῦτον λόγος φαλακρὸν » ὄντα ἐγκαυθῆναι ὑπὸ ἡλίου, καὶ οὕτω τελευτῆσαι (2). »

ΑΡΤΕΜΙΔΟΡΟΣ. Χῖος, Ἄρχων· ὄνομα χαραγμένον εἰς νόμισμα (3) μὲ τὸ σύνηθες δίωτον κεράμιον. Ἐὰν ἡ διὰ τοῦ ο γραφὴ δὲν ἦναι σφαλμένη (ἀντὶ τοῦ ΑΡΤΕΜΙΔΩΡΟΣ), τὸ νόμισμα ἐχαράχθη πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μακρῶν φωνηέντων εἰς τὸ Ἀλφάβητον, ἤγουν περὶ τὸ 410 ἔτος πρὸ Χριστοῦ (4).

ΑΡΤΕΜΙΣΙΑ. Ζ. εἰς τὰς Προσθ.

ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ. Ζ. εἰς τὰς Προσθ.

ΑΣΜΕΝΟΣ. Χῖος, Ἄρχων· ὄνομα χαραγμένον εἰς νόμισμα. Εἰς ἄλλο δὲ νόμισμα, καὶ μὲ τὄνομα τῆς νήσου, ΑΣΜΕΝΟΣ ΧΙΟΣ (5).

ΑΣΠΑΣΙΟΣ. Χῖος, Ἄρχων· ὄνομα χαραγμένον εἰς νόμισμα, μὲ τὸ δίωτον κεράμιον, καὶ μὲ στάχυν κριθῆς (6).

ΒΑΣΤΑΣ. Ὑπερβολῇ βδελυρὸς ἄνθρωπος ἐχρημάτισεν ὁ Βάστας, ἐπειδὴ ὁ Λουκιανὸς τὸν συγκαταριθμεῖ μὲ ἄλλους τοιούτους· « Ὑπὲρ τὸν Ἀριφράδην, ὑπὲρ τὸν Συβαρίτην » Μίσθωνα, ὑπὲρ τὸν Χῖον ἐκεῖνον Βάσταν, τὸν ἐπὶ τοῖς » ὁμοίοις σοφόν (7). » Τὸν Μίσθωνα δὲν ἐξεύρομεν ὁπόσον

---

(1) Ἴδε Bayl. *Dictionnair. historiq.* V. Ariston. ; et Carpzov, *Paradox. stoic.* II, 2, pag. 232. ═ (2) Διογ. Λαερτ. VII, 164. ═ (3) Ἴδε Rasche, *Lexic. univers. r. numar.* Supplem. tom. I, pag. 1774. ═ (4) Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο φαίνεται ἀκόμη χαραγμένον εἰς λίθον, ΚΛΕΟΓΕΝΕΣ ΠΡΟΤΟΣ, ἀντὶ τοῦ Κλεογένης πρῶτος. Ἴδε Larcher, *Chronolog. d'Hérodot.* pag. 677. ═ (5) Ἴδε Rasche, *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. I, pag. 1180, καὶ II, pag. 516. ═ (6) Idem, *ibid.* ═ (7) Λουκιαν. Ψευδολογιστ. § 3.

ἦτο βδελυρός· τοῦ Ἀριφράδους τὰς αἰσχρουργίας ἐδημοσίευσεν ὁ Ἀριςοφάνης εἰς πολλάς του κωμῳδίας (1). Ἀμφιβάλλω, ἂν ὁ Βάςας οὗτος ἦν' ὁ αὐτὸς καὶ ὁ μουσικὸς Δημόκριτος ὁ Χῖος, ἐπονομαζόμενος κ' ἐκεῖνος Βάστας, ὡς θέλομεν ἰδεῖν καθεξῆς (2).

ΒΕΡΕΝΙΚΗ. Χία, γυνὴ Μιθριδάτου (3).

ΒΙΩΝ, ἀγαλματοποιὸς Χῖος. Διστάζει ὁ ἱστορῶν· « Κλα- » ζομένιος ἢ Χῖος, οὗ μέμνηται καὶ ὁ Ἱππῶναξ. (4). »

ΒΟΥΠΑΛΟΣ. Χῖος, ἀγαλματοποιὸς, υἱὸς Ἀνθέρμου, ἀγαλματοποιοῦ. Τοῦ Βουπάλου τέχνη ἦσαν τὰ χρυσᾶ ἀγάλματα τῶν Χαρίτων, ἀνακείμενα εἰς τὸ ἱερὸν τῶν Νεμέσεων, εἰς τὴν Σμύρνην (5). Διὰ τοὺς Σμυρναίους ἀκόμη ἔγλυψεν ὁ Βούπαλος ἄγαλμα Τύχης, πρῶτος αὐτὸς εἰκονίσας αὐτὴν μὲ πόλον εἰς τὴν κεφαλὴν, καὶ τῆς Ἀμαλθείας τὸ κέρας εἰς τὴν ἀριςερὰν χεῖρα, ὡς λέγει ὁ Παυσανίας (6)· ὅςις προσθέτει, ὅτι ὁ Βούπαλος ἦτο καὶ ἀρχιτέκτων, καὶ οἰκοδόμησε ναούς. Συνέργως μὲ τὸν ἀδελφόν του εἰκόνισε καὶ τὸν ἰαμβογράφον Ἱππώνακτα, εὑρισκόμενον τότε εἰς τὴν Χίον, φυγαδευμένον ἀπὸ τοὺς τυράννους τῆς πατρίδος του Ἐφέσου. Ὁ Ἱππῶναξ ἦτο φύσει ἄσχημος· ἀλλ' ὁ Βούπαλος τὸν ἔπλασε πολὺ τερατωδέστερον, διὰ τὸ γελοῖον. Ὁ Ἱππῶναξ, ὅςις καὶ χωρὶς ἀφορμὴν ἐπρόκρινε τὰς κατάρας παρὰ τὰς εὐλογίας, ἐκδικήθη τὸν Βούπαλον μὲ τὰ ὅπλα του, στιχουργήσας κατ' αὐτοῦ πολλὰς βλασφημίας (7). Ἀπὸ ταύτας μᾶς ἐφύλαξαν οἱ γραμματικοὶ τοὺς ἑξῆς ςίχους·

---

(1) Ἀριςοφάν. Ἐκκλ. 129, Σφ. 1280, Ἱππ. 1281-1289, Εἰρ. 883. ═══ (2) Κατωτέρ. λέξ. Δημόκριτος. ═══ (3) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 160 καὶ 164. ═══ (4) Διογέν. Λαερτ. IV, 58. ═══ (5) Παυσαν. IV, 30, IX, 35. ═══ (6) Ὁ αὐτ. IV, 30. ═══ (7) Ἴδε Plin. XXXVI, 5, καὶ Σουίδ. λέξ. Ἱππῶναξ.

Τί τῷ τάλαντι Βουπάλῳ συνῴκησας (1);

καί,

Λάβετέ μου θοιμάτιον· κόψω Βουπάλου τὸν ὀφθαλμόν (2).

Ὅτι δὲ ἐκρεμάσθη ὁ Βούπαλος, διὰ τὰς βλασφημίας τοῦ Ἱππώνακτος, τὸ ἀναιρεῖ ὡς ψεῦδος ὁ Πλίνιος (3). Ὅπως ἂν ἦναι, συνήργησαν ὄχι ὀλίγον καὶ αἱ λοιδορίαι τοῦ Ἱππώνακτος νὰ διασπείρωσι τὴν φήμην τοῦ Βουπάλου. Τὸν ὀνομάζει καὶ ὁ Ἀριςοφάνης (4) καὶ ὁ Ὡράτιος (5). Τοῦ Βουπάλου τούτου εἶναι καὶ ἄλλα τέχνης ἔργα θαυμαςά. Ζ. Μάλας.

ΓΛΑΫ́ΚΗ. Χία, κιθαρῳδὸς, τόσον ὡραία, ὥςε νὰ ἐμπνεύσῃ ἔρωτα καὶ εἰς ἄλογα ζῶα, ὡς ἐπίςευεν ὁ εὐκολόπιςος Αἰλιανός (6)· ὅςις προσιςορεῖ, ὅτι ἡ Γλαύκη τελευταῖον ἔγινεν ἐρωμένη τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου (7). Τοῦτο κἂν δὲν εἶν' ἀπὸ τὰ ἀπίςευτα· μᾶς διδάσκει δὲ καὶ τὸν χρόνον τῆς ζωῆς τῆς Γλαύκης, ἐπειδὴ ὁ Πτολεμαῖος οὗτος ἐβασίλευσεν ἀπὸ τὸ 285 ἕως τὸ 247 ἔτος πρὸ Χριςοῦ. Παρὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ μέγα μέρος τῆς Συρίας καὶ τῆς Λιβύης, ἐκυρίευεν ἀκόμη τὴν Κύπρον, πολλὰς νήσους τῶν Κυκλάδων, καὶ σχεδὸν ὅλην τῆς μικρᾶς Ἀσίας τὴν νότιον παραλίαν.

ΓΛΑΫ́ΚΟΣ. Χῖος, μεταλλουργὸς, σύγχρονος Ἀλυάττου, βασιλέως Λυδῶν, πατρὸς τοῦ Κροίσου. Περὶ τοῦ Γλαύκου τούτου λέγει ὁ Ἡρόδοτος· « Ἀνέθηκε δὲ [Ἀλυάττης]... ἐς

(1) Bekker, *Anecdot. Græc.* pag. 1422. — (2) Σουΐδ. λέξ. Βούπαλος. — (3) Plin. XXXVI, 5. — (4) Ἀριςοφάν. Λυσιστρ. 361. — (5) Horat. *Epod.* VI. — (6) « Καὶ ἐν » Χίῳ Γλαύκης τῆς κιθαρῳδοῦ, ὡραιοτάτης οὔσης... ἠράσθησαν, » κριὸς καὶ χὴν, ὡς ἀκούω. » Αἰλιαν. Περὶ ζ. ἰδιότ. V, 29. — (7) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. VIII, 11.

» Δελφοὺς κρητῆρά τε ἀργύρεον μέγαν καὶ ὑποκρητηρίδιον » σιδήρεον κολλητὸν, θέης ἄξιον διὰ πάντων τῶν ἐν Δελφοῖσι » ἀναθημάτων, Γλαύκου τοῦ Χίου ποίημα· ὃς μοῦνος δὴ » πάντων ἀνθρώπων σιδήρου κόλλησιν ἐξεῦρε (1). » Ἐφεύρηκε τὸν τρόπον νὰ κολλᾷ (souder) ἓν μὲ τ' ἄλλο δύο κομμάτια σιδήρου, ὡς τὸ μετέφραζαν οἱ Γάλλοι πρὸ τοῦ Λαρχέρου, ὅςις ἐξηγεῖ τὸ Σιδήρου κόλλησιν τοῦ Ἡροδότου, τόρευσιν (incrustation) εἰς τὸν σίδηρον χρυσῶν ἢ ἀργυρῶν διαφόρων σημείων, τὴν Γαλλιςὶ λεγομένην damasquinure (2). Ἐπειδὴ τοῦ Γλαύκου τούτου τὸ κατασκεύασμα, ὁ κρατὴρ (coupe) μὲ τὸ ὑποκρητηρίδιον (soucoupe), ἐςάλθη δῶρον εἰς τοὺς Δελφοὺς ἀπὸ τὸν Ἀλυάττην, συμπεραίνεται ὅτι ἤκμαζεν ὁ Γλαῦκος μεταξὺ τοῦ 616 καὶ 559 ἔτους πρὸ Χριςοῦ, ὅτε ἐβασίλευε καὶ ὁ Ἀλυάττης. Ἐσώζετο ἀκόμη εἰς τοὺς Δελφοὺς τὸ ὑποκρητηρίδιον μόνον κατὰ τοὺς χρόνους (174 ἀπὸ Χριςοῦ) τοῦ Παυσανίου, ὅςις ἱςορεῖ διεξοδικῶς, ὡς αὐτόπτης, τὴν κατασκευήν του (3). Τὸ ἱςόρησε μίαν σχεδὸν ἑκατονταετηρίδα πρὸ τοῦ Παυσανίου καὶ ἄλλος, ὡς θέας ἄξιον, διὰ τὰ γλυμμένα εἰς αὐτὸ διάφορα ζῶα καὶ φυτά· « Γλαύκου » τοῦ Χίου τὸ ἐν Δελφοῖς ὑπόςημα, οἷον ἐγγυθήκην τινὰ » σιδηρᾶν, ἀνάθημα Ἀλυάττου... Εἴδομεν δ' αὐτὸ καὶ ἡμεῖς » ἀνακείμενον ἐν Δελφοῖς, ὡς ἀληθῶς θέας ἄξιον, διὰ τὰ ἐν » αὐτῷ ἐντετορευμένα ζωδάρια, καὶ ἄλλα τινὰ ζωΰφια καὶ » φυτάρια (4). »

ΓΝΩΣΙΣ. Ὄνομα κύριον Ἄρχοντος, χαραγμένον, μὲ τὸ δίωτον

---

(1) Ἡροδότ. I, 25. —— (2) Larcher, *Traduct. de l'histoir. d'Hérodot.* tom. I, pag. 215. —— (3) Παυσαν. X, 16. —— (4) Ἀθην. V, σελ. 210.

κεράμιον, *καὶ μὲ κηρύκειον* (1). Τὄνομα *δὲν εἶναι παράξενον.* Εὑρίσκεται *καὶ* Γνωσίας, *ὄνομα κύριον*, *εἰς τὸν* Ξενοφῶντα (2).

ΓΟΡΓΙΑΣ ΔΩΡΟΟΓΟΥ (*γρ.* ΔΩΡΟΘΕΟΥ), Χῖος. Ὄνομα *χαραγμένον εἰς νόμισμα*, *μὲ τὸ δίωτον κεράμιον καὶ τῆς νήσου τὄνομα*, ΧΙΟΣ (3). Ζ. Δωρόθεος.

ΔΑΜΑΣΊΣΤΡΑΤΟΣ *ἢ* ΔΑΜΌΣΤΡΑΤΟΣ. Χῖος, *πατὴρ* Θεοπόμπου τοῦ Ἱστορικοῦ. Ζ. Θεόπομπος.

ΔΕΡΚΥΛΟΣ. Χῖος. Ὄνομα *χαραγμένον εἰς νόμισμα*, *μὲ* τὸ Κέρας τῆς Ἀμαλθείας (4). Εἶναι *καὶ ἄλλο νόμισμα φέρον* ὁμοίως Κέρας Ἀμαλθείας *καὶ ὄνομα* ΕΡΚΗΛΟΣ, τὸ ὁποῖον *ἴσως πρέπει νὰ γραφῇ* ΔΕΡΚΥΛΟΣ (5).

ΔΗΜΌΚΡΙΤΟΣ. Χῖος, *μουσικὸς*, *σύγχρονος Δημοκρίτου* τοῦ *φιλοσόφου*, τοῦ *ἀκμάσαντος κατὰ* τὸ 446 ἔτος πρὸ Χριστοῦ (6). Ὁ Ἀριστοτέλης (7) λέγει περὶ τοῦ Δημοκρίτου τούτου, *ὅτι σκώπτων τὸν διθυραμβοποιὸν* Μελανιππίδην, *διὰ τὰς μακρὰς καὶ ἀναβολικὰς περιόδους του*, *παρῴδησεν εἰς αὐτὸν καὶ τοῦ* Ἡσιόδου (8) *δύο στίχους*·

> Οἷ αὐτῷ κακὰ τεύχει ἀνὴρ ἄλλῳ κακὰ τεύχων·
> Ἡ δὲ μακρὰ ἀναβολὴ τῷ ποιήσαντι κακίστη.

Ὠνειδίσθη *ὅμως καὶ ὁ* Δημόκριτος, *ὡς καὶ ἄλλος μουσικός*,

---

(1) Ἴδε Rasche, *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 516. ═ (2) Ξενοφ. Ἑλληνικ. Ἱστορ. I, 1, § 29. ═ (3) Rasche, *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. II, 516. ═ (4) Idem, *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 514. ═ (5) Idem, *ibid.* p. 513. ═ (6) Διογέν. Λαερτ. IX, 49. ═ (7) Ἀριστοτέλ. Ῥητορικ. III, 9. ═ (8) Ἔργ. καὶ ἡμ. 265. Ὁ *δεύτερος στίχος εἰς τὸν* Ἡσίοδον *λέγει*, « Ἡ *δὲ κακὴ βουλὴ* » *τῷ βουλεύσαντι κακίστη.* »

Σίφνιος, ὅτι ἐξεθήλυνε καὶ ἔφθειρε τὴν μουσικήν· ὅθεν ἐγεννήθη καὶ τὸ Χιάζειν καὶ τὸ Σιφνιάζειν, ὡς λέγει ὁ Πολυδεύκης, « Τὸ μέντοι σιφνιάζειν καὶ χιάζειν, τὰ περιέργοις μέλεσι » χρῆσθαι, ἀπὸ Δημοκρίτου τοῦ Χίου, καὶ Φιλοξένου τοῦ » Σιφνίου, ὃς καὶ Ὑπερτονίδης ἐκαλεῖτο (1). »

Ἐπωνομάζετο ὁ Δημόκριτος καὶ Βάςας, κατὰ τὸν Ἡσύχιον, « Βάςας ὁ Χῖος. Δημοκρίτου ἐπώνυμον, καθὰ καὶ Εὔπολις ἐν » Βάπταις. Ἐςι δὲ ἱςοριογράφος. » Ἀλλ' ἀμφιβάλλω, ἂν ἦναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν πρότερον (2) ὀνομασθέντα Βάςαν, ὡς ἐνόμισαν τινές· διότι ὁ μὲν τοῦ Ἡσυχίου Δημόκριτος λέγεται ἱςοριογράφος, ὁ δὲ τοῦ Ἀριςοτέλους, τοῦ Διογένους καὶ τοῦ Πολυδεύκους Δημόκριτος, ἐπονομάζεται μουσικός. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ μικρὸν πρὸ τοῦ Ἀριςοφάνους ἀκμάσας Εὔπολις, ὁ κωμικός, ὠνόμασεν εἰς τὰς κωμῳδίας του τὸν Βάςαν, δὲν τὸν ὠνόμασε βέβαια διὰ καλόν. Δὲν εἶναι παράδοξον, ἂν ὁ Δημόκριτος Βάςας ἦναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ἁπλῶς ὀνομασθέντα Βάςαν. Ἐνδεχόμενον νὰ ἐξέπεσε καὶ εἰς ἄτοπα χειρότερα ὅσων ἔπραξεν ἀτόπων εἰς τὴν μουσικήν· οὐδ' ἀπίθανον ὅμως εἶναι νὰ τοὺς ὑποθέσωμεν καὶ δύο. Ὁ δὲ Ἱςοριογράφος ἁρμόζει εἰς ἄλλον Δημόκριτον, τὸν Ἐφέσιον (3)· καὶ ἢ εἶναι μνημονικὸν τοῦ Ἡσυχίου ἁμάρτημα, ἢ ἐπροςέθη ἀπὸ μεταγενέςερον ἄλλον τινὰ εἰς τὸ Λεξικόν του.

---

(1) Πολυδ. IV, 9 §, 4. Ἴδε καὶ τὸν Σουΐδαν (λέξ. Χιάζειν), ὅςις ὀνομάζει καὶ τὸν Σίφνιον, ὄχι Φιλόξενον, ἀλλὰ Θεοξενίδην. Ἡ εἰς τὴν μουσικὴν καινοτομία τούτων τῶν δύο ἦτον, ὅτι ἔμβασαν εἰς αὐτὴν τὸ χρωματικὸν (le genrè chromatique), « Πρώτους ἐπὶ χρώματι τάξαι » τὴν ἰδίαν ποίησιν. » Ὁ Πλούταρχος ὅμως ὀνομάζει (Συμποσιακ. III, 1) τὸν Ἀγάθωνα (σύγχρονον τοῦ Ἀριςοφάνους) τραγικὸν ποιητὴν, πρῶτον εἰσηγητὴν τοῦ χρωματικοῦ εἴδους, ὑπέρμετρα ἡδονικοῦ. ═══ (2) Ἀνωτέρ. σελ. 188. ═══ (3) Ἴδ. Διογέν. Λαέρτ. IX, 49.

ΔΗΜΟΣ ΧΙΩΝ. Ζ. Χίος.

ΔΗΜΟΤΕΛΗΣ. Χῖος, σφαιριςὴς περίφημος, ἀδελφὸς Θεόγνιδος τοῦ σοφιςοῦ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀθηναίου· « Διαβόητοι δὲ ἐπὶ σφαιριςικῇ, Δημοτέλης, ὁ Θεόγνιδος τοῦ » Χίου σοφιςοῦ ἀδελφὸς κ. τ. λ. (1). »

ΔΙΝΝΥΣ. Ζ. Εἰς τὰς Προσθ.

ΔΙΟΓΕΝΗΣ ΥΔΗΜΟΣ. Ὄνομα Ἄρχοντος χαραγμένον, μὲ τὸ δίωτον κεράμιον (2). Πιθανὸν ὅτι ἐξετρίφθη τοῦ δευτέρου ὀνόματος τὸ πρῶτον ςοιχεῖον ἀπὸ τὸν χρόνον, χαραγμένου καταρχὰς ΕΥΔΗΜΟΣ.

ΔΙΟΔΩΡΟΣ. Ζ. Εἰς τὰς Προσθ.

ΔΙΟΚΛΗΣ, ὀψοφάγος, πιθανὸν ὅτι Χῖος (Ζ. Θεόκριτος, σελ. 201). Πιθανὸν ἀκόμη ὅτι καὶ εἷς ἀπὸ τοὺς δεκαοκτὼ συγγραφέας Ὀψαρτυτικῶν (des livres de cuisine) μνημονευομένους εἰς τὸν Ἀθήναιον (3).

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ. — ἕτερος. — ἄλλος. Ζ. εἰς τὰς Προσθ.

ΔΙΟΝΥΣΟΔΩΡΟΣ καὶ ΕΥΘΥΔΗΜΟΣ, δύο ἀδελφοί, Χῖοι, σοφιςαί, ἀπ' ἐκεῖνο τὸ γένος τῶν ὀνομαζομένων Ἐριςικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπαγγέλλοντο νὰ ἀποδείχνωσι καὶ ἀληθὲς καὶ ψευδὲς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Ἐμετοικίσθησαν ἀπὸ τὴν Χίον εἰς τὸ Θούριον, ἀποικίαν ςαλθεῖσαν εἰς Σικελίαν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τὸ 444 ἔτος πρὸ Χριςοῦ· εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν καὶ ὁ ἱςορικὸς Ἡρόδοτος, καὶ Λυσίας ὁ ῥήτωρ. Ὁ Διάλογος τοῦ Πλάτωνος, ἐπιγραφόμενος Εὐθύδημος, δὲν εἶναι πλὴν σοφιςικὴ φιλονεικία τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν μὲ τὸν Σωκράτην· ὅπου ὁ Κτήσιππος τοὺς περιπαίζει, ὡς ἐπαγγελλομένους

(1) Ἀθην. I, σελ. 14. ═══ (2) Ἴδε RASCHE, *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 514. ═══ (3) Ἀθην. XIV, σελ. 516.

τέχνην φλύαρον, « Θαυμάσιά γε λέγετ' ἔφη, ὦ ἄνδρες Θού-» ριοι, εἴτε Χῖοι, εἴθ' ὁπόθεν καὶ ὅπη χαίρετον ὀνομαζόμενοι, » ὡς ὑμῖν οὐδὲν μέλει τοῦ παραληρεῖν! (1) » Ὀλίγον ἀνωτέρω τοῦ αὐτοῦ Διαλόγου, εἶπεν ὁ Σωκράτης εἰρωνευόμενος, κατὰ τὴν συνήθειάν του, πρὸς τοὺς αὐτούς· « Ἔοικεν, ὦ Διονυσό-» δωρέ τε καὶ Εὐθύδημε, οὗτος μὲν ὁ λόγος ἐν ταὐτῷ μένειν, » καὶ ἔτι ὥσπερ ΤΟΠΑΛΑΙΟΝ, καταβαλὼν ΠΙΠΤΕΙΝ. » Ὁ Λατῖνος μεταφραστὴς ἡρμήνευσε τὸ Τοπαλαιὸν (ἢ Τὸ παλαιὸν) ὡς ἐπίρρημα. Ἡ γραφὴ ὅμως, νομίζω, ἔπρεπε νὰ ἦναι εἰς μετοχὴν, Τ ὸ παλαῖον. Ἴσως δὲν εἶναι μόνον τὸ σφάλμα τοῦτο· ἀλλ' ἐγράφετο πάλαι, « Καὶ ὥσπερ « ΤΟ ΠΑΛΑΙΟΝ, καταβαλὼν ἘΠΙΠΙΠΤΕΙΝ, » ἤγουν καθὼς ὁ παλαιστὴς, ῥήκτων τὸν ἀντίπαλον, πίπτει ἐνταυτῷ ἐπάνω τοῦ πεσόντος.

Ἕνα ἀπὸ τοὺς Δειπνοσοφιστὰς τοῦ Ἀθηναίου ἐσκανδάλισε πολὺ ὁ Διάλογος οὗτος τοῦ Πλάτωνος, ὡς ἀδίκως στηλιτεύσαντος τοὺς δύο Χίους ἀδελφούς (2).

ΔΙΩΝ. Χῖος, μουσικὸς, κιθαριστὴς, ὅστις, κατὰ τὸν Μέναιχμον (3), πρῶτος ἐκιθάρισε τὸ λεγόμενον Σπονδεῖον μέλος τοῦ Διονύσου (4).

ΔΡΙΜΑΚΟΣ. Ἴδε ἀνωτέρ. σελ. 77.

ΔΩΡΟΘΕΟΣ. Εἰς νόμισμα, φέρον τὴν Σφίγγα, τὸ δίωτον κεράμιον, καὶ τρίαιναν (5). Ὁ αὐτὸς ἴσως καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Γοργίου. Ζ. Γοργίας.

ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ. Ἐξ εἰκασίας τὸ γράφω εἰς ἑνικὸν ἀριθμόν.

---

(1) Πλάτ. Εὐθύδημ. σελ. 288. ——— (2) Ἀθην. XI, σελ. 506, ὅπου καὶ ὁ Διονυσόδωρος γράφεται κακὰ ἑπτασυλλάβως Διονυσιόδωρος. ——— (3) Ὁ αὐτ. XIV, σελ. 638. ——— (4) Τὸ καὶ Ἐπιβώμιον ὀνομαζόμενον, κατὰ τὸν Πολυδεύκην. ——— (5) Ἴδε Rasche, *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 516.

Τὸ νόμισμα, ὅθεν τὸ λαμβάνω (1), φέρει ἐπιγραφὴν ταύτην· ΧΙΩΝ ΕΠΙ ΑΡΧ. ΕΙΡΗΝΑΙΩΝ.

ΕΛΙΞΟΣ. Ζ. εἰς τὰς Προσθ.

ΕΥΔΗΜΟΣ. Ζ. Διογένης.

ΕΥΘΥΔΗΜΟΣ. Ζ. Διονυσόδωρος.

ΕΠΑΦΡΟΔΙΤΟΣ. Ζ. Χρυσόγονος.

ΕΡΚΗΛΟΣ. Ζ. Δέρκυλος.

ἘΡΜΗΣΙΛΕΩΣ. Χῖος, σύγχρονος Ἴωνος τοῦ τραγῳδοῦ, πρόξενος τῶν Ἀθηναίων, ὅςις ὑπεδέχθη εἰς τὸν οἶκόν του Σοφοκλέα τὸν τραγῳδὸν, ὅτε οὗτος ἐπέρασε διὰ τῆς Χίου ςελλόμενος ςρατηγὸς εἰς τὴν Λέσβον (2). Ζ. Ἴων.

ἘΡΜΟΤΙΜΟΣ. Χῖον παιδάριον. Ζ. Πανιώνιος.

ἘΡΜΟΦΑΝΤΟΣ. Ἡ ἱςορία ὀνομάζει Ἑρμόφαντον, Κηφισοκλέα καὶ Ἱκέσιον, τρεῖς Χίους, φίλους καὶ συμμάχους τοῦ ναυάρχου Λυσάνδρου εἰς τὴν συμβᾶσαν εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς ναυμαχίαν, ὅπου ἠφανίσθη τῶν Ἀθηναίων ὁ ςόλος. Τῶν τριῶν τούτων τὰ ἀγάλματα εἶδεν ὁ Παυσανίας εἰς τοὺς Δελφοὺς σιμὰ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Λυσάνδρου (3). Ἡ μὲ τὸν Σπαρτιάτην Λύσανδρον συμμαχία κατὰ τῆς ἰδίας μητροπόλεως ἦτο βέβαια ἔργον αἰσχρὸν, ἀλλ' ὅμως ἀναγκαςόν. Αἰσχρότερα ἔπραξαν, ἐὰν ἦσαν καὶ ἀπὸ καρδίας φίλοι τοῦ Λυσάνδρου, καὶ δυνάμενοι νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἀνάςασιν τῶν ἰδίων ἀγαλμάτων, δὲν τὴν ἐμπόδισαν. ¡Τίς φίλος τῆς δικαιοσύνης ἤθελ' εὐχαριςηθῆν, ἂν ἔβλεπε τὸν ἀνδριάντα του πλησίον τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Β. τοῦ Μ. ἢ τινὸς ἄλλου ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς μισέλληνας καὶ μισανθρώπους Σισύφους; Ὁ Λύσανδρος ἄλλους δὲν ἐγνώριζε φίλους παρὰ τοὺς προδίδοντας τὰς πατρίδας των· « Οἵ τε Λυσάνδρου καλούμενοι ξένοι, χρόνον οὐδένα ἐπαύ» σαντο πατρίδας ἐγχειρίζοντες Λυσάνδρῳ τὰς ἑαυτῶν » (4).

(1) Ἰδ. RASCHE, *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 514. —— (2) Ἰδ. Ἀθην. σελ. 603-604. —— (3) Παυσαν. X, —— (4) ὁ αὐτ. VII, 10. Ἰδ. καὶ ἀνωτέρ. σελ. 128.

ΖΗΝΕΥΣ ἢ ΖΗΝΙΣ, Χῖος. Ἔγραψε σύγγραμμα περὶ Χίου. Μίαν φορὰν τὸν ὀνομάζει ὁ Ἀθήναιος, ὅτε καὶ κακῶς ὀξύνεται τὸ περισπώμενον ὄνομα, « Ζηνὶς ἢ Ζηνεὺς ὁ Χῖος » ἐν τῷ Περὶ τῆς πατρίδος συγγράμματι » (1).

ΖΗΝΙΣ ἕτερος. Ζ. Ξῆνις.

ΖΗΝΙΣ ἄλλος. Ζ. εἰς τὰς Προσθ.

ΖΗΝΟΔΟΤΟΣ. Ζ. εἰς τὰς Προσθ.

ΖΗΝΟΦΑΝΗΣ. Ζ. εἰς τὰς Προσθ.

ΗΓΕΜΩ. Ἀπὸ νόμισμα (2), εἰς τὸ ὁποῖον τὰ πέντε μόνα γράμματα, σημαίνοντα ὄνομα κύριον (ἴσως ἄρχοντος) Ἡγέμων. Τὸ νόμισμα φέρει χαραγμένα καὶ τὸ δίωτον κεράμιον καὶ βότρυν.

ἩΜΩΝ, καὶ ὄχι ἨΜΩΝ, ὡς εὑρίσκεται πνευματισμένον ψιλῶς εἰς τὸν Διογένην Λαέρτιον. Οὕτως ὠνομάζετο εἷς ἀπὸ τοὺς πολλοὺς πλουσίους νέους τῆς Χίου, ὅσοι διέτριβαν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἄλλοι πεμπόμενοι ἀπὸ τοὺς γονεῖς των διὰ παιδείαν, καὶ ἄλλοι διὰ νὰ θεατρίζωσι, μακρὰν ἀπὸ τοὺς γονεῖς, μὲ πλειοτέραν ἐξουσίαν τῆς κακῆς ἀνατροφῆς των τὰ ἤθη. Ὁ Ἥμων οὗτος, κατὰ τὸν Λαέρτιον, ἀσχημότατος τὴν ὄψιν, εἶχε τὴν μανίαν νὰ φαίνεται εὔμορφος· ὅθεν ἐπεριήρχετο καλλωπισμένος περιέργως τὴν ἀγορὰν, τὰ θέατρα, καὶ αὐτὰς ἀκόμη τῶν φιλοσόφων τὰς σχολὰς, ὄχι νὰ ὠφεληθῇ τί ἀπ' αὐτοὺς, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἐνοχλῇ μὲ τὰς ἀναισχύντους ἐρωτήσεις του. Ὁ φιλόσοφος Ἀρκεσίλαος τὸν ἤλεγξε μίαν τῶν ἡμερῶν διὰ τὸν θηλυπρεπῆ στολισμὸν, πιθανὸν δὲ καὶ δι' ἄλλας αἰσχροτέρας πράξεις. Λέγω Πιθανὸν, διότι εἰς τὴν διήγησιν τοῦ Λαερτίου, ἡ

(1) Ἀθην. XIII, σελ. 601. —— (2) Ἴδε Rasche, *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 517.

σφαλμένη γραφὴ μιᾶς λέξεως, ἐπλάνησεν (ἂν ἐγὼ δὲν πλανῶμαι) τὸν Λατῖνον μεταφραστὴν, ὥστ' ἀπὸ μίαν ἱστορίαν, τὴν περὶ τοῦ Ἥμονος, ἔπλασε δύο, προσαρμόσας τὴν δευτέραν εἰς ἄλλον νέον (1).

Ὁ Ἥμων οὗτος ἐνδεχόμενον νὰ ἦναι ὁ αὐτὸς καὶ ὁ ἱστορούμενος νέος ἀνώνυμος ἀπὸ τὸν Ἀθήναιον « Χρύσιππος δὲ.... » νεανίσκον φησί τινα ἐκ τῆς Ἰωνίας σφόδρα πλούσιον ἐπιδημῆ-» σαι ταῖς Ἀθήναις, πορφυρίδα ἠμφιεσμένον, ἔχουσαν χρυσᾶ » κράσπεδα. Πυνθανομένου δέ τινος αὐτοῦ, Ποδαπός ἐστιν, » ἀποκρίνασθαι, ὅτι Πλούσιος. Μήποτε τοῦ αὐτοῦ μνημο-» νεύει καὶ Ἄλεξις ἐν Θηβαίοις, λέγων οὕτως·

(1) Ἰδοὺ πῶς ἱστορεῖ τὰ περὶ αὐτοῦ ὁ Λαέρτιος (IV, 34-35), « Ἥμονος δέ τινος Χίου.... Ἐπεὶ δὲ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΊΝΑΙΔΟΣ ὢν, ὡς » εἰς βαρὺν, τὸν Ἀρκεσίλαον ἔφη, Ἔξεσ' ἐρωτᾷν, πότνι', ἢ σι-» γὴν ἔχειν; ἔφη [ὁ Ἀρκεσίλαος], Γύναι, τί μοι τραχεῖα, » καὶ οὐκ εἰθισμένως λαλεῖς; » Ὁ Λατῖνος μεταφραστὴς ἐξεχώρισε τὴν διήγησιν ἀπὸ τὴν φράσιν, « Ἐπεὶ δὲ καὶ παρακίναιδος » ὡς ἀνήκουσαν εἰς ἄλλον νέον, ὄχι σωφρονέστερον τοῦ Ἥμονος, ἐξηγῶν καὶ τὸ Παρακίναιδος, ὡς ταυτόσημον μὲ τὸ ἁπλοῦν Κίναιδος. Ἀλλὰ τὸ σύνθετον τοῦτο, Παρακίναιδος, πρώτην φορὰν καταχωρισθὲν εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ νέαν ἔκδοσιν τοῦ Θησαυροῦ τοῦ Στεφάνου, οὐδ' Ἑλληνικὴ λέξις ὅλως εἶναι· καὶ ἡ σύνταξις ὅλη τῆς ἱστορίας δείχνει ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν νέον τὸν Ἥμονα, καὶ ὄχι δύο. Γράφω λοιπὸν τὸ κείμενον τοῦ Λαερτίου οὕτως· «... Ἐπεὶ δὲ, ΚΑΊΠΕΡ ΚΊΝΑΙΔΟΣ ὢν, ὡς εἰς » βαρὺν τὸν Ἀρκεσίλαόν ἔφη, Ἔξεστ' ἐρωτᾷν, πότνι', ἢ σι-» γὴν ἔχειν; ἔφη [ὁ Ἀρκεσίλαος] κ. τ. λ. » Ἐπειδὴ τὸ ἐπίθετον, Πότνια, ἐλέγετο μόνον, πρὸς γυναῖκας, εἰς σημασίαν τοῦ Δέσποινα, Τιμία, ἢ Σεβαστὴ (ὡς τὸ ἐξηγοῦν), εἴτε τοῦτο ἐνοοῦσεν ὁ Ἥμων διὰ τοῦ κατ' ἀπόστροφον Πότνι', εἴτε καὶ τὸ μηδέποτε λεγόμενον ἀρσενικῶς Πότνιε, παροξυνθεὶς ὁ Ἀρκεσίλαος, τὸν ἠρώτησε, Γύναι, τί μοι κ. τ. λ. ἐλέγχων τὸν δυστυχῆ νέον ὡς κίναιδον.

» Ἔςιν δὲ ποδαπὸς τὸ γένος οὗτος; — Πλούσιος.
» Τούτους δὲ πάντες φασὶν εὐγενεςάτους·
» Πένητας εὐπατρίδας γὰρ οὐδὲ εἷς ὁρᾷ » (1).

ΗΡΙΔΑΝΟΣ. Ἀπὸ νόμισμα (2). Ἐπειδὴ ποταμὸς ὀνομαζόμενος οὕτως εἰς τὴν Χίον δὲν εὑρίσκεται, εἶναι ὄνομα ἀνδρὸς Χίου (ἴσως ἐνιαυσίου ἄρχοντος), καθὼς καὶ ἄλλαι τοιαῦται ὁμωνυμίαι, οἷον Ἴςρος, ποταμὸς, καὶ Ἴςρας, ἱςορίας συγγραφεύς· Λύκος, ποταμὸς, καὶ Λύκος, συγγραφεύς· Φοίνιξ ὄνομα ποταμοῦ, καὶ ὄνομα συγγραφέως.

ΗΡΟΣΤΡΑ. Ἀπὸ νόμισμα ἔχον τὰ ἑπτὰ μόνα γράμματα, καὶ τὸν βότρυν (3). Τὸ ἐντελὲς ἔπρεπε νὰ ἦναι ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

ΘΕΟΓΝΙΣ. Χῖος, σοφιςής. Τοῦτο σημαίνει, διδάσκαλος (professeur) τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων. Ζ. Δημοτέλης.

ΘΕΟΔΟΤΟΣ, ὁ φονεύσας τὸν Πομπήϊον, Χῖος κατὰ τὸν Πλούταρχον (4), Σάμιος κατὰ τὸν Ἀππιανὸν (5). Ὅθεν καὶ ἂν ἐκατάγετο, ἀχρεῖον ἀνδράποδον ἐφάνη, ἐπειδὴ ἐφόνευσε πρόσφυγα πρὸς χάριν δεσπότου, τοῦ Πτολεμαίου.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ, Στωϊκὸς φιλόσοφος (6), ζήσας ἀναμφιβόλως μετὰ τὸν Ζήνωνα, ἀρχηγὸν τῆς Στωϊκῆς αἱρέσεως, ὅςις ἤκμασε περίπου τὸ 280 ἔτος πρὸ Χριςοῦ.

ΘΕΟΚΡΙΤΟΣ, σοφιςὴς, ῥήτωρ, ἱςορικὸς, καὶ ποιητὴς, ἐξαιρέτως σκωπτικῶν ἐπιγραμμάτων· ἐκ τῶν ὁποίων φαίνεται καὶ ἡ ὀξύτης τοῦ νοός του. Λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Σουΐδας,

---

(1) Ἀθην. IV, σελ. 159. —— (2) Ἴδε Rasche, *Lexic. univ. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 513. —— (3) Idem, *ibid.* pag. 517. —— (4) Πλουταρχ. Πομπ. § 77 καὶ Βρούτ. § 33. —— (5) Ἀππιαν. Ῥωμ. ἐμφυλ. II, 84. —— (6) Διογέν. Λαέρτ. II, 104.

« Θεόκριτος Χῖος, ῥήτωρ, μαθητὴς Μητροδώρου τοῦ Ἰσο-
» κρατικοῦ. Ἔγραψε χρείας. Ἀντεπολιτεύσατο δὲ Θεοπόμπῳ
» τῷ ἱςορικῷ. Φέρεται δὲ αὐτοῦ Ἱςορία Λιβύης, καὶ ἐπι-
» ςολαὶ θαυμάσιαι » (1). Ὅτι δὲν ἦτο φίλος τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ Θεοπόμπου, μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ τὸν Στράβωνα (2)· ὅθεν συμπεραίνεται, ὡς καὶ ἀπ' ἄλλα σημεῖα πολλὰ, ὅτι ὁ Θεόκριτος ἦτο τῆς φατρίας τῶν δημοκρατικῶν. Ὀνομάζει τὸν Θεόκριτον καὶ ὁ ὁμώνυμός του ποιητὴς τῶν Βουκολικῶν Θεόκριτος, λέγων,

Ἄλλος ὁ Χῖος· ἐγὼ δὲ Θεόκριτος, ὃς τάδ' ἔγραψα
Εἷς ἀπὸ τῶν πολλῶν εἰμι Συρηκοσίων (3).

Ἤκμασε κατὰ τοὺς χρόνους Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος. Ὁ Ἀλέξανδρος, ἀφοῦ κατέλυσε τὸν Πέρσην, τρυφήσας αὐτὸς ὡς Πέρσης, ἠθέλησε νὰ κάμῃ τρυφηλοὺς καὶ τοὺς ςρατηγοὺς καὶ φίλους του· ὅθεν, ἀποφασίσας νὰ τοὺς ἐνδύσῃ ὅλους πορφυρᾶ, ἔγραψε πρὸς τὰς Ἰωνικὰς πόλεις, καὶ πρώτην τὴν Χίον, νὰ τοῦ ςείλωσι πορφύραν, πρᾶγμα βαρύτιμον, τὸ ὁποῖον φυσικὰ ἔπρεπε νὰ εὑρίσκεται εἰς τοὺς Χίους, ὡς μεγαλεμπόρους καὶ μακρεμπόρους (4). Ὅταν ἀνεγινώσκετο ἡ ἐπιςολὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν Χίων, εὑρεθεὶς παρὼν ὁ Θεόκριτος, πλέον φίλος τῆς πατρίδος του παρὰ τοῦ δεσπότου Μακεδόνος, Τώρα εἶπεν ἐκατάλαβα τί ἐνόει ὁ Ὅμηρος, ὀνομάζων πορφυροῦν τὸν θάνατον (5),

——————— Τὸν δὲ κατ' ὄσσε
Ἔλλαβε πορφύρεος θάνατος καὶ μοῖρα κραταιή (6).

(1) Σουΐδας, λέξ. Θεόκριτος. ═══ (2) Στράβ. Γεωγραφ. σελ. 645. ═══ (3) Ἴδε Menag. *Observat. in Diogen. Laert.* V, 11. ═══ (4) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 26-27. ═══ (5) Παρ' Ἀθην. XII', σελ. 540. ═══ (6) Ἰλιάδ. έ, 82.

Ὁ Ἀλέξανδρος, ὅταν ἔμαθε τὸ σκῶμμα, ἠρκέσθη εἰς μόνην τὴν ὀργὴν κατὰ τοῦ Θεοκρίτου. Ἀλλ' εἷς ἀπὸ τοὺς διαδόχους του, ὁ Ἀντίγονος, δὲν ἐφάνη τόσον μακρόθυμος εἰς τὰς ἀστειότητας τοῦ Θεοκρίτου. Ἐπειδὴ ἤκουσεν, ὅτι τὸν ὠνόμαζε Κύκλωπα, διότι ἦτο μονόφθαλμος, ἔστειλε τὸν ἀρχιμάγειρόν του, νὰ τὸν προσκαλέσῃ· ὁ δὲ Θεόκριτος ἀπεκρίθη πρὸς τοῦτον, « Εὖ οἶδα, » ὅτι ὠμόν με θέλεις τῷ Κύκλωπι παραθεῖναι » σκώπτων ἐν ταὐτῷ καὶ τὸ μονόφθαλμον τοῦ Ἀντιγόνου, καὶ τὸ μαγειρικὸν ἐπάγγελμα (μὲ τὸ Παραθεῖναι) τοῦ ἀπεσταλμένου (1). Ἀλλ' ἐπλήρωσε τὰ σκώμματά του ὁ δυστυχὴς Θεόκριτος μὲ τῆς κεφαλῆς τὴν ἀπώλειαν. Καὶ οὐδ' εἰς τοιαύτην συμφορὰν ἔπαυσε νὰ σκώπτῃ· ἕνας ἀπὸ τοὺς κρατήσαντας αὐτὸν νὰ τὸν ὑπάγωσιν εἰς τὸν Ἀντίγονον, τὸν εἶπε διὰ παρηγορίαν, Ὅταν παρασταθῇς εἰς τοὺς ὈΦΘΑΛΜΟΎΣ τοῦ βασιλέως, θέλει σὲ συγχωρήσειν· καὶ ὁ Θεόκριτος τὸν ἀπεκρίθη, Ἀδύνατος εἶναι λοιπὸν ἡ σωτηρία μου· διότι δηλαδὴ ὁ Ἀντίγονος δὲν εἶχε πλὴν ὈΦΘΑΛΜΌΝ (2). Ἐὰν οὐδὲ περὶ βασιλέων ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ τὴν γλῶσσάν του ὁ Θεόκριτος, πρὸς τοὺς ἰδιώτας ἔπρεπε νὰ ἦναι πολὺ πλέον ἀχαλίνωτος. Τὸν ὁμότεχνον Ἀναξιμένην ἔσκωπτε συχνά, διότι ἐνδύνετο παράξενα, « Ὡς » ἀπαίδευτον μέμφεσθαι τὴν Ἀναξιμένους περιβολήν (3). » Εἰς ὀψοφάγον τινά, ὀνομαζόμενον Διοκλέα, ἐπειδὴ εἰς τὸ νεκρόδειπνον τῆς γυναικός του, ἐλαιμάργει πάλιν μὲ δακρυμένους ὀφθαλμούς, « Παῦσε (τὸν εἶπε) κλαίων, ὦ πόνηρε· οὐδὲν » γὰρ πλέον ὀψοφαγῶν ποιήσεις (4). » Εἰς τὸν αὐτὸν ἴσως

---

(1) Πλούταρχ. Περὶ παίδ. ἀγωγ. § 14. ═══ (2) Ὁ αὐτ. Συμποσιακ. II, 8, σελ. 265, Wytt. ═══ (3) Ἀθην. σελ. 21. ═══ (4) Ἴδε Ἀθήν. σελ. 344. Ἡ ὀξύτης εἶναι εἰς τὸ Ὀψοφαγῶν, διότι παρηγορῶν ἔπρεπε νὰ εἴπῃ, οὐδὲν πλέον κλαίων ποιήσεις δὲν κερδαίνεις τίποτε μὲ τὰ δάκρυά σου.

Διοκλέα, εἰς τὸ αὐτὸ νεκρόδειπνον, εἶπε καὶ τοῦτο, « Θάῤῥει, » βέλτιςε, οὐ σοὶ μόνῳ ταῦτα γέγονεν (1). » Ἄλλην φορὰν, ὁ αὐτὸς Διοκλῆς, ἀφοῦ ἀσώτευσε τὰ ὑπάρχοντά του εἰς ὀψοφαγίαν καὶ ἄλλας ἡδονὰς, ἕως νὰ πωλήσῃ καὶ τὴν πατρογονικήν του γῆν, εὑρέθη εἰς συμπόσιον, ὅπου καταπίνων μέρος ὀψαρίου ὑπέρζεςον, ἐπειδὴ ἐφώναξε; Τὸν οὐρανίσκον μου ἔκαυσα, ὁ Θεόκριτος τὸν ἀπεκρίθη, Ἄλλο δὲν μένει πλέον παρὰ νὰ πίῃς καὶ τὴν θάλασσαν, διὰ νὰ δείξῃς ὅτι ἠφάνισες τρία πράγματα τὰ μέγιςα τῆς φύσεως, γῆν, οὐρανὸν καὶ θάλασσαν (2).

Οὐδ᾽ αὐτὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸν διδάσκαλον, Ἀριςοτέλην, ἀφῆκεν ὁ Θεόκριτος ἀκέντητον· τὸν ἔσκωψεν ὡς προκρίναντα νὰ κυλίεται εἰς δεσποτῶν αὐλὰς, παρὰ νὰ διδάσκῃ τοὺς νέους εἰς τὰς Ἀθήνας. Καὶ ἐδῶ, κατὰ δυςυχίαν τοῦ Ἀριςοτέλους, ἔκαμε δριμύτερον τὸ σκῶμμα τοῦ Θεοκρίτου καὶ ὁ τόπος· τὸ πλησίον τῆς Πέλλας, πατρίδος τοῦ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου, ποτάμιον ὠνομάζετο Βόρβορος. Ἰδοὺ πῶς ἐςόλισεν ὁ Χῖος τὸν Σταγειρίτην,

Ὃς διὰ τὴν ἀκρατῆ γαςρὸς φύσιν εἵλετο ναίειν
Ἀντ᾽ Ἀκαδημείας Βορβόρου ἐν προχοαῖς (3).

Ὁ Ἀριςοτέλης εἶχε φιλίαν καὶ συμπενθερίαν μὲ τὸν Ἑρμίαν δυνάςην τοῦ Ἀταρνέως, εὐνοῦχον, καὶ δοῦλον τοῦ προτέρου δυνάςου Εὐβούλου, τὸν ὁποῖον φονεύσας ἔλαβε τὴν δυναςείαν. Ἀποθανόντος τοῦ Ἑρμίου, ὁ φιλόσοφος, διὰ τὴν συγγένειαν ἢ ἄλλας εὐεργεσίας, τοῦ ἔκτισε κενοτάφιον. Τοῦτο ἐτάραξε πολὺ

(1) Στοβ. CXXIII, σελ. 617. Τὸ « Οὐ σοὶ μόνῳ κ. τ. λ. » δύναται νὰ σημάνῃ καὶ « Δὲν εἶσαι μόνος ὅςις ἔχασες τοὺς οἰκείους » σου » καὶ « Τὰ φαγητὰ δὲν ἔγιναν διὰ σὲ μόνον. » —— (2) Ἴδε Ἀθήν. σελ. 344. —— (3) Menag. Observat. in Diogen. Laert. V, 11, pag. 190. Ἴδε καὶ Πλούταρχ. Περὶ φυγ. § 10.

τὸν Θεόκριτον, ὥστε νὰ τὸν κτυπήσῃ πάλιν μὲ τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα·

Ἑρμίου εὐνούχου ἠδ' Εὐβούλου ἅμα δούλου
Σῆμα κενὸν κενόφρων τεῦξεν Ἀριστοτέλης (1).

Τῆς ἀστειότητος τοῦ Θεοκρίτου ἀκόμη εἶναι, ὅ,τι εἶπεν εἰς τὸν νυκτοκλέπτην, ὅστις τὸν ἠρώτησεν ἀπαντήσας, ἂν δειπνᾷ τοβραδὺ εἰς φίλου· Ναὶ (τὸν ἀπεκρίθη), ἐκεῖ δειπνῶ, ἀλλ' ἐκεῖ καὶ μελετῶ νὰ κοιμηθῶ (2). Ἄλλην φορὰν, εὑρισκόμενος εἰς τὸ λουτρὸν, ἐπειδὴ δύο ἀπὸ τοὺς συλλουομένους, ὁ ἕνας ξένος, ὁ ἄλλος γνώριμος κλέπτης, τοῦ ἐζήτησαν νὰ τοὺς δανείσῃ τὴν ξύστραν του, ἀπεκρίθη, εἰς μὲν τὸν ξένον, Δέν σε γνωρίζω, εἰς δὲ τὸν κλέπτην, Πολλὰ καλὰ σὲ γνωρίζω (3). Εἰς πολυλόγον τινὰ ἐρωτήσαντα, ʿΠοῦ σε βλέπω αὔριον; ἀπεκρίθη, Ὅπου ἐγὼ νὰ μή σε βλέπω (4). Τοὺς λόγους τοῦ ῥήτορος Ἀναξιμένους ἔλεγεν ὅτι ἦσαν Λέξεων ποταμὸς, καὶ νοῦ σταλαγμός (5). Εἰς ἄλλον ἀδέξιον ποιητὴν, ἀπαγγέλλοντα τὰ ποιήματά του, ἐπειδὴ τὸν ἠρώτησε, ʿΠοῖα μάλιστ' ἀπ' αὐτὰ τὸν ἄρεσαν; Ὅσ' ἀφῆκες, ἀπεκρίθη (6).

Ἀπὸ τὸ δημοτικὸν ἦθος τοῦ Θεοκρίτου, καὶ τινά του σκώμματα, συμπεραίνεται, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποστρέφεται τὴν πλεονεξίαν καὶ τὸ ψεῦδος· ὅθεν ἔλεγεν ὅτι τὰ ἄγρια θηρία

(1) Ἀμβρύων, παρὰ Διογεν. Λαερτ. V, 3 καὶ 11. ═══ (2) Πλουτάρχ. Συμποσιακ. II, 4. ═══ (3) Ὁ αὐτ. Περὶ δυσωπ. § 14. ═══ (4) « Ἐρωτηθεὶς ὑπὸ ἀδολέσχου, ὅπου αὐτὸν αὔριον ὄψοιτο, ὅπου, ἔφη, ἐγώ » σε οὐκ ὄψομαι. » Στοβ. XXXIII, σελ. 214. ═══ (5) « Θεόκριτος Ἀναξιμένους λέγειν μέλλοντος, Ἄρχεται, εἶπε, λέξεων » μὲν ποταμὸς, νοῦ δὲ σταλαγμός. » Στοβ. XXXVI, σελ. 217. ═══ (6) « Ἀφυοῦς ποιητοῦ ἀκρόασιν ποιούμενος, ἐρωτώμενος ὑπ' » αὐτοῦ, Ποῖά ἐστι τὰ καλῶς εἰρημένα, ἔφη, Ἃ παρέλιπες » Ἀντών. καὶ Μάξιμ. (ἐκδ. μετὰ τοῦ Στοβ.) σελ. 208.

τῶν πόλεων, ἦσαν οἱ τελῶναι (financiers) καὶ οἱ συκοφάνται, ὡς τῶν βουνῶν αἱ ἄρκτοι καὶ οἱ λέοντες (1).

Ἴδαμεν ἀνωτέρω ὅτι, κατὰ τὸν Σουΐδαν, ὁ Θεόκριτος ἐσύγγραψε καὶ Ἱςορίαν Λιβύης· τὸ ὁποῖον πιςόνει καὶ ὅ,τι ἔλεγα περὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἐμπορίου τῶν Χίων εἰς τὰ παραθαλάσσια τῆς Ἀφρικῆς (2). Κατὰ τὸν Στοβαῖον ὅμως, ἡ ἱςορία τοῦ Θεοκρίτου ἤθελε διςαχθῆν, ἂν ἡ γραφὴ τοῦ Στοβαίου ἦτον ἀδίςακτος, ἡ ἑξῆς· « Θεόκριτος ἐρωτηθεὶς, Διὰ τί οὐ » συγγράφει, ὅτι, εἶπεν, ὡς μὲν βούλομαι, οὐ δύναμαι, » ὡς δὲ δύναμαι, οὐ βούλομαι (3). » Εἰς ἀντίγραφα τινὰ ἡ ῥῆσις φέρεται αὐξημένη μὲ δύο λέξεις, « Θεόκριτος ἐρωτηθεὶς » [ἐπὶ ποιημάτων], Διὰ τί κ. τ. λ. » Λύεται πιθανῶς τὸ ἀπόρημα, ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ Θεόκριτος, ὅτ' ἔκαμε τὴν μετριόφρονα ταύτην ἀπόκρισιν, ἀληθῶς δὲν εἶχεν ἀκόμη συγγράψειν τὶ εἰς πεζὸν λόγον. Ὅπως ἂν ἦναι, ἀςειότερα ἀπεκρίθη ὁ Σωκράτης εἰς παρομοίαν ἐρώτησιν, « Σωκράτης » ἐρωτηθεὶς, Διὰ τί οὐ συγγράφει, ὅτι, εἶπεν, ὁρῶ » τὰ χαρτία πολὺ τῶν γραφησομένων τιμιώ» τερα (4). » Ἀδίκως, Σωκράτη, ἐφοβεῖσο τὴν γραφὴν τῶν σωτηρίων σου παραγγελμάτων· τὰ ὁποῖα ἤθελαν μᾶς εἶσθαι ἄγνωςα, ἂν δὲν τὰ ἔγραφαν οἱ μαθηταί σου·

Τοῦ Θεοκρίτου ἡ πρὸς τὸν Θεόπομπον ἀλλοτριότης εἶχε τὴν αὐτὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπέφερε ν' ἀκούῃ οὐδὲ τοῦ Μακεδόνος Ἀλεξάνδρου τὄνομα, τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐθεράπευε τοὺς Ἀριςοκρατικοὺς τῆς Χίου, καὶ τῶν

(1) « Θεόκριτος ἐρωτηθεὶς, Ποῖα τῶν θηρίων ἐςὶ χαλεπώτατα, » εἶπεν, Ἐν μὲν τοῖς ὄρεσιν, ἄρκτοι καὶ λέοντες, ἐν δὲ ταῖς πόλεσι, » τελῶναι καὶ συκοφάνται. » Παρὰ τῷ Στοβ. σελ. 31.

(2) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 26-27.

(3) Στοβ. XXI, σελ. 176.

(4) Ὁ αὐτ. αὐτόθ.

ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων, ὡς ἱκανοὺς νὰ κρατῶσι τὰ εἰς τὴν ἐλευθερίαν κινήματα τῶν δήμων, φοβούμενος μὴ τὸν ἀναγκάσωσι ν'ἀφήσῃ τοὺς Πέρσας, καὶ νὰ ἐπιςρέψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Θεόκριτος ἦτον, ὡς εἶπα, ἀπὸ τοὺς δημοτικοὺς, τοὺς ὁποίους οἱ κατὰ τῶν Περσῶν θρίαμβοι τοῦ Μακεδόνος καὶ ἡ ἄκρα του φιλοδοξία, ἕως καὶ νὰ θεοποιηθῇ, πιστεύων τοὺς κόλακας, ἐτάρασσαν, ὡς προοίμια τῆς καταδουλώσεως ὅλων τῶν Ἑλλήνων, ὡς καὶ ἀληθῶς συνέβη τὸ πρᾶγμα. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἔφθασεν ἡ φήμη τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Χίον, εἶπεν ὁ Θεόκριτος εἰς τοὺς συμπολίτας, νὰ μὴν ἀπελπίζωνται, ἑωσοῦ βλέπουν ἀποθνήσκοντας καὶ τοὺς θεοὺς πρὸ τῶν ἀνθρώπων (1).

Πολλὰ ἄλλα ἠθέλαμεν μάθειν περὶ τοῦ Θεοκρίτου, ἂν ἐσώζετο ὅλος του ὁ βίος, γραμμένος ἀπὸ τὸν Ἀμβρύωνα (2), ἐκ τοῦ ὁποίου ἐπάρθη καὶ τὸ ἀνωτέρω (3) κατὰ τοῦ Ἀριςοτέλους ἐπίγραμμα.

ΘΕΟΚΡΙΤΟΣ (ἄλλος). Χῖος, πατὴρ Μητροδώρου τοῦ φολοσόφου. Ζ. Μητρόδωρος.

ΘΕΟΜΝΙΣ. Ζ. εἰς τὰς Προσθ.

ΘΕΟΠΟΜΠΟΣ, υἱὸς Δαμασιςράτου (4). Χῖος, ῥήτωρ καὶ ἱςορικὸς ἔνδοξος, μαθητὴς τοῦ ῥήτορος Ἰσοκράτους· ἤκμασε

---

(1) « Ἄγαμαι τοίνυν τὸν Χῖον σοφιςήν· Θεόκριτος ὄνομα αὐτῷ. Μετὰ » τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν ἐπισκώπτων ὁ Θεόκριτος τὰς δόξας τὰς κενὰς » τῶν ἀνθρώπων, ἃς εἶχον περὶ θεῶν, πρὸς τοὺς πολίτας, Ἄνδρες » (εἶπε), θαῤῥεῖτε, ἄχρις ἂν ὁρᾶτε τοὺς θεοὺς πρότερον τῶν ἀνθρώ» πων ἀποθνήσκοντας » (Κλήμ. Ἀλεξανδρ. Προτρεπτ. σελ. 61). ═══ (2) Διογέν. Λαερτ. V, 11. ═══ (3) Σελ. 203. ═══ (4) Δαμασίςρατον τὸν ὀνομάζει καὶ ὁ Σουΐδας (λέξ. Θεόπομπος), καὶ ὁ Παυσανίας III, 10 καὶ VII, 18. Ἀλλοῦ ὅμως (λέξ. Ἀναξιμένης) ὁ αὐτὸς Σουΐδας τὸν ὀνομάζει Δαμόςρατον, ὡς τὸν ὀνομάζει καὶ ὁ Φώτιος.

κατὰ τοὺς χρόνους Ἀλεξάνδρου. Κατὰ τὸν Σουΐδαν, ἔγραψεν Ἐπιτομὴν τῆς Ἱςορίας Ἡροδότου, εἰς βιβλία δύο, εἰς τὴν ὁποίαν συνήργησε καὶ ὁ συμμαθητής του Ἔφορος· Φιλιππικά, εἰς βιβλία 72· Ἑλληνικὰς ἱςορίας, εἰς βιβλία 11, συνεχεῖς τῆς ἱςορίας τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Ξενοφῶντος, ἤγουν περιεχούσας τὰ ἀπὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ κάτω· παρὰ ταῦτα ἔγραψε καὶ ἄλλα πολλά. Ταῦτα λέγει ὁ Σουΐδας (1).

Κατὰ δὲ τὸν Φώτιον, ὁ πατὴρ τοῦ Θεοπόμπου Δαμόςρατος ἐφυγαδεύθη, ὡς λακωνιστής, μὲ τὸν υἱόν του ἀπὸ τὴν Χίον· ἔπειτα ἐπέςρεψε διὰ μεσιτείας Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος, γράψαντος πρὸς τοὺς Χίους, ὅτε ὁ Θεόπομπος ἦτο τεσσαρακονταπενταετὴς τὴν ἡλικίαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου, διωκόμενος πάλιν ὁ Θεόπομπος, κατέφυγεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου τὸν ἐπρόσμεναν ἄλλοι κίνδυνοι· ἐπειδὴ μόλις, διὰ μεσιτείας φίλων, ἐσώθη ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ τότε βασιλεύοντος ἐκεῖ Πτολεμαίου, ὅςις ἐβουλήθη νὰ τὸν θανατώσῃ ὡς πολυπράγμονα (2). Καὶ πολυπράγμων (intrigant) ἀληθῶς ἐνομίσθη ὁ Θεόπομπος, ὡς τὸν ὀνομάζει ὁ Φώτιος, συμπεραίνων ἀπὸ τὰ ἱςορούμενα ἀπ' αὐτὸν περὶ ἑαυτοῦ.

Πλουσίου πατρὸς υἱὸς καὶ πλούσιος, ὁ Θεόπομπος περιῆλθεν ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας καὶ πόλεις, ὅπου ἐξ ἑνὸς μέρους ἔδειχνε καὶ ἀνεγίνωσκε τοὺς ῥητορικούς του λόγους, καὶ ἀπὸ τἄλλο ἐσυνάθροιζε τὴν ὕλην τῆς ἱςορίας του. Ἐκαυχᾶτο, ὡς ἔχων τὰ πρωτεῖα τῆς λογιότητος μὲ τρεῖς ἄλλους συγχρόνους του, τὸν διδάσκαλόν του Ἰσοκράτην, Θεοδέκτην (3) τὸν

---

(1) Σουΐδ. Λέξ. Θεόπομπος. —— (2) Φωτ. κωδ. 176. —— (3) Ὁ Θεοδέκτης ἦτο καὶ αὐτὸς Μαθητὴς τοῦ Ἰσοκράτους· ἴσως καὶ ὁ Ναυκράτης.

Φασηλίτην, καὶ τὸν ὑπομνηματιστὴν τοῦ Ὁμήρου, Ναυκράτην τὸν Ἐρυθραῖον (1). « Ἀλλ' ὁ μὲν Ἰσοκράτης (ἔλεγε κομπάζων » ὁ Θεόπομπος) καὶ ὁ Θεοδέκτης, μὴν ἔχοντες πῶς νὰ » ζήσωσιν, ἀναγκάζονται νὰ γράφωσι καὶ νὰ διδάσκωσι τοὺς » νέους μὲ μισθόν (2)· ἐγὼ δὲ καὶ ὁ Ναυκράτης, ζῶντες μὲ » αὐτάρκειαν, ἀσχολούμεθα εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ φιλομάθειαν. » Δὲν εἶναι λοιπὸν παράξενον νὰ ἦμαι ἕνας ἀπὸ τοὺς πρώ- » τους, καὶ διὰ τὸ πλῆθος ὅσων ἔγραψα λόγων ἐπιδεικτικῶν, » καὶ διὰ τὴν πολὺ μακροτέραν Ἱστορίαν μου, περιέχουσαν » τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων τὰς πράξεις » (3).

Οὔτ' εἰς τὴν ὀνομασίαν τῆς Ἱστορίας ταύτης οὔτ' εἰς τῶν βιβλίων τὸν ἀριθμὸν συμφωνεῖ ὁ Φώτιος μὲ τὸν Σουΐδαν. Οὗτος τὴν ὀνομάζει Ἑλληνικὰς ἱστορίας, ὁ δὲ Φώτιος, Λόγους ἱστορικούς. Καὶ τοῦτο μὲν εἶναι ἀδιάφορον· ἀλλ' εἰς μὲν τὸν Σουΐδαν συμποσοῦνται εἰς βιβλία ἕνδεκα, ὁ δὲ Φώτιος τὰ ἀριθμεῖ 58, ἐκ τῶν ὁποίων ἐσώζοντο ἀκόμη εἰς τοὺς χρόνους του 53. Κατὰ τὸν Σουΐδαν, τὰ Φιλιππικὰ (ἤγουν Ἱστορία τῶν πράξεων Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος) ἦσαν εἰς βιβλία ἑβδομήκοντα δύο. Τὰ ὀνομάζει καὶ ὁ Φώτιος, ἀλλὰ τὰ ἀριθμεῖ δεκαέξ, ὄχι ὅμως χωριστὸν τοῦ Θεοπόμπου σύγγραμμα, ἀλλ' ὡς ἀπάνθισμα τῆς ἱστορίας του, τὸ ὁποῖον ἐσυνάθροισεν ὁ τελευταῖος τὄνομα, καὶ παρατελευταῖος τῆς Μακεδονίας βασιλεὺς Φίλιππος. Ἄλλο δὲν ἔκαμεν ὁ Φίλιππος οὗτος, πλὴν νὰ χωρίσῃ ἀπὸ τὴν μεγάλην Ἱστορίαν τοῦ Θεοπόμπου μόνα τὰ ἱστορούμενα περὶ τοῦ ὁμωνύμου του Φιλίππου τοῦ πρώτου, καὶ νὰ τὰ ἑνώσῃ ἀκολούθως, εἰς ἰδίαν του χρῆσιν· ὅθεν εὐλόγως

---

(1) Ἴδε Στέφ. Βυζάντ. λέξ. Ἐρυθρά. ═══ (2) Περὶ τῆς πενίας τοῦ Ἰσοκράτους, ἴδε ἀνωτέρ. σελ. 131, σημ. 5. ═══ (3) Ἰδ. Φώτ. κωδ. 176, σελ. 392-394.

ὠνομάσθη τὸ βιβλίον τοῦτο, Φιλιππικά, ὄχι μόνον ὡς περιέχον τὰς πράξεις τοῦ Φιλίππου, βασιλέως τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ καὶ ὡς συναθροισθὲν ἀπὸ Φίλιππον ἄλλον, καὶ αὐτὸν τῆς Μακεδονίας βασιλέα. Ἐσύγχυσε λοιπὸν ὁ Σουΐδας τὴν ἱϛορίαν τοῦ Θεοπόμπου, μὲ τὸ ἀπ' αὐτὴν ἀπάνθισμα τοῦ Φιλίππου, ἀκόμη καὶ μὲ τὴν ὁποίαν ἀποδίδει εἰς τὸν Θεόπομπον Ἐπιτομὴν τοῦ Ἡροδότου, ἥτις οὐδ' αὐτή, νομίζω, ἦτο χωριϛὸν σύγγραμμα, ἀλλὰ περιείχετο εἰς τὴν μεγάλην ἱϛορίαν.

Ἐκ τῶν ἑξῆς ἴσως ἀνακαλύπτεται ἡ πηγὴ τῆς πλάνης τοῦ Σουΐδα. Δύο βιβλία ἀριθμεῖ τῆς Ἐπιτομῆς ταύτης. 2,
ἕνδεκα τῶν (ὡς τὰς ὀνομάζει) Ἑλληνικῶν ἱϛοριῶν. 11 (1),
ἑβδομήκοντα δύο τῶν (κατ' αὐτὸν) Φιλιππικῶν. . . 72,

85.

Ὁ Φώτιος ὀνομάζει τῆς ἱϛορίας τοῦ Θεοπόμπου
βιβλία. 58,
καὶ τῶν Φιλιππικῶν 16,

74.

Ἂν ἀφαιρέσῃς ἀπὸ τὰ 85 τὰ 11 τῶν Ἑλληνικῶν ἱϛοριῶν τοῦ

---

(1) Ταῦτα εἶναι τὰ ὀνομαζόμενα καὶ ἀριθμούμενα 12 βιβλία τῶν Ἑλληνικῶν πράξεων ἀπὸ τὸν Σικελιώτην Διόδωρον, εἰς τὰ ὁποῖα περιείχοντο μόνα τὰ συμβάντα ἀπόθεν τελευτᾷ τοῦ Θουκυδίδου ἡ ἱϛορία (ἔτ. 410 πρὸ Χρ.) ἕως τῆς κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων νίκης τοῦ Κόνωνος (ἔτ. 394 πρὸ Χρ.), ὡς τὸ σαφηνίζει αὐτὸς ὁ Διόδωρος· « Ξενο-
» φῶν δὲ καὶ Θεόπομπος, ἀφ' ὧν ἀπέλιπε Θουκυδίδης τὴν ἀρχὴν
» πεποίηνται· καὶ Ξενοφῶν μὲν περιέλαβε χρόνον ἐτῶν τεσσαράκοντα
» καὶ ὀκτώ, Θεόπομπος δὲ τὰς Ἑλληνικὰς πράξεις διελθὼν ἐπ' ἔτη
» ἑπτακαίδεκα, καταλήγει τὴν ἱϛορίαν εἰς τὴν περὶ Κνίδου ναυμαχίαν
» ἐν βίβλοις δυοκαίδεκα » (Διόδωρ. Σικελ. XIII, 42).

Σουΐδα μένει ὁ ἀριθμὸς τοῦ Φωτίου 74, ἤγουν, βιβλία 58 γραμμένα ἀπ' αὐτὸν τὸν Θεόπομπον (εἰς τὰ ὁποῖα πιθανὸν ὅτι περιείχετο καὶ ἡ ὀνομαζομένη ἀπὸ τὸν Σουΐδαν Ἐπιτομὴ (1) τοῦ Ἡροδότου εἰς δύο βιβλία), καὶ βιβλία 16 τὰ ἀπανθισμένα ἀπὸ τὸν Φίλιππον Φιλιππικά.

Μ' ὅλον τοῦτο, ἂν καὶ εὐκολοπλάνητος, δὲν ἐπλανήθη μόνος ὁ Σουΐδας εἰς τοῦτο· τὸ αὐτὸ ἔπαθαν καὶ ἄλλοι, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὸν Ἀθήναιον, εἰς τὸν ὁποῖον, περὶ τῶν πράξεων τοῦ Φιλίππου, ἄλλοτε φέρονται εἰς μαρτυρίαν αἱ Ἑλληνικαὶ ἱςορίαι, ἄλλοτε τὰ Φιλιππικά· διότι ἀληθῶς περιείχοντο αἱ πράξεις καὶ εἰς τὴν ἱςορίαν τοῦ Θεοπόμπου πρωτοχάρακτοι, καὶ εἰς τὰ ἐξ αὐτῆς ἀπανθισθέντα Φιλιππικά.

Λέγει προσέτι ὁ Σουΐδας, ὅτι ὁ Θεόπομπος παρὰ τὴν ἱςορίαν ἔγραψε καὶ ἄλλα πολλά· ὁ δὲ Ἀθήναιος ὀνομάζει τὰ ἑξῆς·

1 Περὶ τῶν ἐκ Δελφῶν συληθέντων χρημάτων (2),
2 Κατὰ τῆς Πλάτωνος διατριβῆς (3),
3 Πρὸς Ἀλέξανδρον συμβουλαί (4),
4 Πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπιςολή (5),
5 Περὶ τῆς Χίας ἐπιςολῆς (6).

Τὸ πρῶτον πιθανὸν ὅτι ἦτο μέρος τῆς ὅλης ἱςορίας τοῦ Θεοπόμπου, καὶ μέρος ἀναγκαῖον, ἐπειδὴ ὁ σχολιαςὴς τοῦ Ἀριςοφάνους (7), φέρων μάρτυρα τὸν Θεόπομπον περὶ τοῦ ἱεροῦ πολέμου, ὅτε ἔγινε καὶ ἡ σύλησις τῶν Δελφικῶν χρημά-

(1) Τὴν Ἐπιτομὴν ταύτην κρίνει καὶ ὁ Οὐόσσιος λάθος τοῦ Σουΐδα, ἢ κἀνενὸς ἄλλου σύγγραμμα, καὶ ὄχι τοῦ Θεοπόμπου. Voss. *De Histor. Græc.* lib. I, cap. III, pag. 16, et VII, pag. 31. — (2) Ἀθην. σελ. 532 καὶ 605. — (3) Ὁ αὐτ. σελ. 508. — (4) Ὁ αὐτ. σελ. 230. — (5) Ὁ αὐτ. σελ. 595. — (6) Ὁ αὐτ. σελ. 586. — (7) Σχολ. Ἀριςοφάν. εἰς τὰς Ὄρν. 556.

των, ὀνομάζει τὸ εἰκοςὸν πέμπτον τῆς ἱςορίας του. Τὸ δεύτερον, ἴσως ἦτον ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐπιδεικτικοὺς λόγους, ἢ χωριςὸν συγγραμμάτιον ὑπόθεσιν ἔχον τὴν ἀνασκευὴν τῶν Πλατωνικῶν δογμάτων καὶ συγγραμμάτων. Τὸ τέταρτον καὶ πέμπτον, ἐπειδὴ ἔχουν τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, κατηγορίαν κατὰ τοῦ Ἁρπάλου (1), δὲν εἶναι πλὴν μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐπιςολὴ, ἢ δύο ἀπὸ τὰς πολλὰς πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπιςολάς. Διὰ τοῦτο καί τινὲς ἐπεχείρησαν νὰ διορθώσωσι τὸ « Ἐν τοῖς περὶ τῆς Χίας ἐπιςολῆς » τοῦ Ἀθηναίου ἄλλος κατ' ἄλλον τρόπον. Πιθανὴ διόρθωσις μὲ φαίνεται ἡ μεταβολὴ εἰς τὸ, « Ἐν τῇ περὶ τῆς Χίου ἐπιςολῇ· » πλὴν ἂν κρίνῃ τις πιθανώτερον νὰ ἐξηγήσῃ τὸ, « Ἐν τοῖς περὶ τῆς ΧΙΑΣ » ἐπιςολῆς, » ὡς σημαῖνον τὸ αὐτὸ καὶ ἂν ἔλεγε, Ἐν τοῖς περὶ τῆς ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΧΙΟΥΣ ἐπιςολῆς, νοῶν τὴν ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον πρὸς τοὺς Χίους ἐπιςολὴν, ὅτ' ἐζήτει ἀπ' αὐτοὺς τὴν ἐπιςροφὴν τοῦ Θεοπόμπου εἰς τὴν πατρίδα του, ἢ ὅτε τοὺς ἐζήτει πορφύραν (2). Ἔμεινε τὸ τρίτον, « Αἱ πρὸς » Ἀλέξανδρον συμβουλαὶ » τὸ ὁποῖον νομίζω τὸ αὐτὸ, ὡς καὶ νὰ ἔλεγε Πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπιςολαὶ, τὰς ὁποίας ἔγραψεν ὁ Θεόπομπος πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, εὑρισκόμενον τότε εἰς τὴν Ἀσίαν, ποτὲ μὲν συμβουλεύων αὐτὸν περὶ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων καὶ δηλοποιῶν τὴν ὅλην κατάςασιν τῆς Ἑλλάδος, ποτὲ δὲ καὶ κατηγορῶν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὡς ἦτον ὁ Ἅρπαλος, ἢ καὶ τοὺς ἰδίους ἀντιπολίτας, ὡς ἦτον ὁ Θεόκριτος, φροντίζων ὅμως πάντοτε νὰ προβάλλῃ καὶ νὰ ζητῇ ἀπὸ τὸν δεσπότην, ὅ,τι κἂν ἐνόμιζε συμφέρον εἰς τὴν πατρίδα του Χίον, ἢ εἰς τῆς πατρίδος του τὴν ἀριςοκρατικὴν

(1) Ἴδ. Ἀθην. σελ. 586 καὶ 595. —— (2) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 200, καὶ 206.

φατρίαν, τῆς όποίας αὐτὸς ἦτο μέλος, ὡς ὁ Θεόκριτος ἐφατρίαζε μὲ τοὺς δημοκρατικούς. Ἰδοὺ τί γράφει πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον περὶ τοῦ Θεοκρίτου, « Τώρα πίνει ἀπὸ χρυσᾶ καὶ « ἀργυρᾶ ποτήρια, καὶ σκεύη τῆς τραπέζης ἔχει τῆς αὐτῆς » ὕλης, ὅςις πρότερον, ὄχι ἀργυρᾶ, ἀλλ' οὐδὲ χάλκινα απ» έκτησε ποτὲ; μαθημένος εἰς τὰ πήλινα, καὶ τοῦτα κἄποτε » κολοβά (1). »

Δὲν παύει μέχρι τούτου ἡ περὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Θεοπόμπου ἀπορία. Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασεὺς ἀναφέρει εἰς αὐτὸν καὶ ἄλλας ἐπιςολὰς, ἐπιγραφομένας ἈΡΧΑΪΚΑΣ, ἢ κατ' ἄλλην γραφὴν, ἈΧΑΪΚΆΣ. Οἱ κριτικοὶ ἐπρόκριναν τὴν δευτέραν γραφὴν (2), ἀλλὰ διςάζοντες εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἐπιθέτου. Κρίνω σφαλμένας καὶ τὰς δύο γραφὰς, καὶ γράφω ἀντ' αὐτῶν ΧΙΑΚΆΣ. Χιακαὶ ἐπιςολαὶ σημαίνουν ἀδιάςως ὅσας ἔγραφεν ὁ Θεόπομπος ἀπὸ τὴν Χίον, εἰς τὴν Χίον, ἢ καὶ περὶ τῆς Χίου· καὶ ἂν ἡ εἰκασία μου κριθῇ πιθανὴ, ἀκολουθεῖ ὅτι καὶ αἱ ἐπιγραφόμεναι Πρὸς Ἀλέξανδρον συμβουλαὶ, καὶ ἡ Πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπιςολὴ, καὶ τὸ Περὶ τῆς Χίας ἐπιςολῆς, περιείχοντο εἰς τὰς Χιακὰς ἐπιςολάς· ἂν παρατηρήσωμεν μάλιςα, ὅτι ταύτας μόνας ἀναφέρει ἐπιςολὰς τοῦ Θεοπόμπου ὁ Διονύσιος, καὶ ὄχι ἄλλας, καὶ ταύτας μόνας ἐγνώρισεν ἴσως καὶ ὁ Κικέρων, ὀνομάζων αὐτὰς Συμβουλάς (3).

---

(1) « Ἐξ ἀργυρωμάτων δὲ καὶ χρυσῶν πίνει, καὶ τοῖς σκεύεσι χρῆ» ται τοῖς ἐπὶ τῆς τραπέζης ἑτέροις τοιούτοις, ὁ πρότερον οὐχ ὅπως » ἐξ ἀργυρωμάτων οὐκ ἔχων πίνειν, ἀλλ' οὐδὲ χαλκῶν, ἀλλ' ἐκ κερα» μέων, καὶ τούτων ἐνίοτε κολοβῶν » Ἀθήν. σελ. 230. ═══ (2) Διονύσ. Ἀλικαρν. Πρὸς Γν. Πομπ. ἐπιςολ. σελ. 782. Ἴδε καὶ Voss. *De historic. Græc.* I, pag. 30. ═══ (3) Cicer. *Epistol. ad Attic.* XII, 40.

Ὀνομάζονται παρὰ ταῦτα δύο ἀκόμη τοῦ Θεοπόμπου συγγράμματα, τὰ Θαυμάσια, καὶ τὸ Περὶ Εὐσεβείας (1). Τὸ πρῶτον δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι περιείχετο εἰς τὴν γενικὴν ἱςορίαν· τὸ δεύτερον πιθανὸν ὅτι ἦτον ὑπόθεσις ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἐπιδεικτικούς του λόγους.

Εἰς τὸν Θεόπομπον ἀπέδωκαν τινὲς ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς καὶ τὸ ὄγδοον βιβλίον τῆς ἱςορίας τοῦ Θουκυδίδου (2). Ἴσως δὲν εἶναι συγγραφεὺς τούτου τοῦ βιβλίου ὁ Θουκυδίδης· ἀπίθανον ὅμως ὅτι τὸ συνέγραψεν ὁ Θεόπομπος.

Διὰ νὰ πληροφορηθῇ τις πόσον ἐζημιώθημεν, χάνοντες τὴν πολύβιβλον ἱςορίαν τοῦ Θεοπόμπου, ἀρκεῖ νὰ ἐξετάσῃ ὅσας μαρτυρίας ἔλαβαν ἐξ αὐτῆς ὁ Στράβων, ὁ Διόδωρος, ὁ Πολύβιος, ὁ Παυσανίας, ὁ Πλούταρχος, ὁ Ἀθήναιος, ὁ Πλίνιος καὶ ἄλλοι, καὶ ὅσα λείψανα μᾶς ἐφύλαξεν ὁ Στοβαῖος, οἱ Σχολιαςαὶ καὶ ὅλοι οἱ παλαιοὶ Λεξικογράφοι· καὶ πρὸ πάντων νὰ ἀναγνώσῃ τὴν περὶ αὐτῆς κρίσιν Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασέως· Ἱςορῶν (λέγει) τὰς πράξεις τῶν ἀνθρώπων, δὲν ἀρκεῖται εἰς τὰ φανερά, ἀλλ' ἐξετάζει καὶ τὰς ἀφανεῖς αἰτίας καὶ τὰ πάθη, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκινήθησαν εἰς αὐτάς, καὶ ἀνακαλύπτει τοὺς ὑποκριτὰς τῆς ἀρετῆς (3). Διὰ τοῦτο (προσθέτει ὁ Διονύσιος) ἐκρίθη ὁ Θεόπομπος βάσκανος, μιμούμενος τοὺς ἰατροὺς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι, καίοντες καὶ τέμνοντες τὰ γαγγραινωμένα, ἐγγίζουν κά-

(1) Ἴδε Ἀπολλων. Κατεψευσμ. ἱςορ. Χ, μὲ τὰς σημ. τοῦ Teucher. ==== (2) Ἴδ. Μαρκελλιν. Περὶ τοῦ Θουκυδίδ. Βίου. ==== (3) « Τὸ » καθ' ἑκάςην πρᾶξιν μὴ μόνον τὰ φανερὰ τοῖς πολλοῖς ὁρᾷν καὶ » λέγειν, ἀλλ' ἐξετάζειν καὶ τὰς ἀφανεῖς αἰτίας τῶν πράξεων καὶ τῶν » πραξάντων αὐτάς, καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἃ μὴ ῥᾴδια τοῖς πολ- » λοῖς εἰδέναι, καὶ πάντα ἐκκαλύπτειν τὰ μυστήρια τῆς τε δοκούσης » ἀρετῆς καὶ τῆς ἀγνοουμένης κακίας. » Διον. Ἀλικαρν. Πρὸς Γν. Πομπ. ἐπιςολ. § 6, σελ. 785, Reisk.

ποτε καὶ τὰ ὑγιῆ μέρη τοῦ σώματος (1). Τὸν Πολύβιον νοεῖ ἐδῶ ὁ Διονύσιος· διότι ὁ Πολύβιος μάλιςα κατηγόρησεν ὄχι ὀλιγώτερον πικρὰ τὴν (ὡς τὴν ὀνομάζει) πικρίαν τοῦ Θεοπόμπου, φέρων μόνον παράδειγμα ὅσα εἶπεν ὁ Θεόπομπος κατὰ τοῦ Φιλίππου καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ (2). Ὠνείδισε καὶ ὁ Λουκιανὸς τὸν Θεόπομπον ὡς φιλαπεχθήμονα (3), ἤγουν ὡς ἄνθρωπον, ὅςις διήγειρε πολλοὺς ἐχθροὺς καθ' ἑαυτοῦ διὰ τοὺς κατ' ἐκείνων ψόγους. ' Ἀλλὰ μὴ μόνος ὁ Θεόπομπος καὶ μόνον τὸν Φίλιππον ἐκατηγόρησε; (4) Ἐςηλίτευσεν ὁμοίως Διονύσιον, τὸν τύραννον τῆς Σικελίας (5), τοὺς κόλακας καὶ φίλους αὐτοῦ (6), ἄλλους τῆς Ἑλλάδος προδότας ὄχι ὀλίγους· ἔψεξε τὴν ἀσωτίαν τῶν Ἀθηναίων, καὶ μάλιςα τῶν δημαγωγῶν καὶ ςρατηγῶν αὐτῶν (7), τῶν Ταραντίνων, τῶν Μηθυμναίων, τῶν Ροδίων, τῶν Κολοφωνίων, τῶν Βυζαντίων, τῶν Λακεδαιμονίων (8). Ἡ φθορὰ τῶν Ἑλληνικῶν ἠθῶν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Φιλίππου εἶχε προχωρήσειν τόσον, ὥςε καὶ τῶν μετρίων πολιτῶν αἱ ἐπιθυμίαι ἐξισοῦντο μὲ τὰς ἐπιθυμίας τῶν δυναςῶν· « Νῦν δὲ οὐδείς ἐςι (λέγει ὁ Θεό» πομπος) καὶ τῶν μετρίως εὐπορουμένων, ὅςις οὐ πολυτελῆ

---

(1) « Διὸ καὶ βάσκανος ἔδοξεν εἶναι, προλαμβάνων τινὰ τοῖς ἀναγ» καίοις ὀνειδισμοῖς καὶ τὰ τῶν ἐνδόξων προσώπων οὐκ ἀναγκαῖα » πράγματα, ὅμοιόν τι ποιῶν τοῖς ἰατροῖς, οἳ τέμνουσι καὶ καίουσι » τὰ διεφθαρμένα τοῦ σώματος, εἰς βάθος τὰ καυςήρια καὶ τὰς τομὰς » φέροντες, οὐδὲ τῶν ὑγιαινόντων καὶ κατὰ φύσιν ἐχόντων στοχαζό» μενοι » Διον. Ἁλικαρν. Πρὸς Γν. Πομπ. ἐπιςολ. § 6, σελ. 785, Reisck. ═ (2) Πολύβ. VIII, 11-13. ═ (3) Λουκιαν. Πῶς δεῖ ἱςορ. συγγραφ. § 59. ═ (4) Ἀθην. σελ. 166-167, 260, καὶ 435-436. ═ (5) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. Ἴδε καὶ Αἰλιαν. Ποικ. ἱςορ. VI, 12. ═ (6) Ἀθην. σελ. 249, καὶ 259. ═ (7) Ὁ αὐτ. σελ. 166 καὶ 532-533. ═ (8) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. καὶ σελ. 442, 445, 526, 527, 536.

» μὲν τράπεζαν παρατίθεται, μαγείρους δὲ καὶ θεραπείαν ἄλλην » πολλὴν κέκτηται, καὶ πλείω δαπανᾷ τὰ καθ' ἡμέραν, ἢ πρό- » τερον ἐν ταῖς ἑορταῖς καὶ ταῖς θυσίαις ἀνήλισκον (1). » Καὶ τὰ αἴτια τῆς τόσης φθορᾶς ἦσαν τὸ πεμπόμενον εἰς τοὺς δημαγωγοὺς τῆς Ἑλλάδος χρυσίον, πρῶτον ἀπὸ τὸν Μέγαν βασιλέα τῆς Περσίας, ἔπειτ' ἀπὸ τὸν Φίλιππον· μετέπειτα οἱ συληθέντες μεγάλοι θησαυροὶ ἀπὸ τὸ Ἱερὸν τῶν Δελφῶν, καὶ σκορπισθέντες εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα (2), καὶ τελευταῖον τὰ μετακομισθέντα ἄπειρα πλούτη ἀπὸ τὴν Ἀσίαν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Περσικῆς βασιλείας (3). Τὸ πολὺ τοῦτο χρυσίον ἐδίδαξε τοὺς Ἕλληνας ὅτι εἶναι καὶ ἄλλος τρόπος ἀποκτήσεως χρημάτων εὐκολώτερος παρὰ τὰ ἀποκτώμενα μὲ τοὺς καθενὸς ἰδίους κόπους· τοῦτο ἐδίδαξε τοὺς στρατηγούς των νὰ φορολογῶσιν, ἢ μᾶλλον νὰ λῃστεύωσι τὰς συμμάχους νήσους καὶ πόλεις· τοῦτο τελευταῖον ἠνάγκασε τὰς πρώτας πολιτείας τῆς Ἑλλάδος, τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι καὶ μόνον τὄνομα τοῦ βασιλέως δὲν ὑπέφεραν ἄλλοτε ν' ἀκούσωσι, νὰ στέλλωσι τότε πρέσβεις εἰς αὐτὸν καὶ νὰ τὸν κολακεύωσι.

Οἱ κατὰ τῶν τοιούτων ὀνειδισμοὶ τοῦ Θεοπόμπου λοιπὸν ἦσαν πλέον ψυχῆς μισοπονήρου κραυγαί, παρὰ πικρίαι, καὶ ὡμοίαζαν καὶ τὴν λέξιν καὶ τὸ πρᾶγμα τὰς κατὰ τῶν προδοτῶν

(1) Θεοπομπ. παρ' Ἀθην. σελ. 275. —— (2) Ἀπὸ τὰ Δελφικὰ ταῦτα ἱερὰ χρήματα ἐστάλησαν εἰς τὸν Χάρητα, στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων, ἑξήκοντα τάλαντα (σχεδὸν 235 χιλιάδες φράγκων). Ἀθήν. XII, σελ. 535. —— (3) « Συληθέντος γοῦν τοῦ Πυθικοῦ ἱεροῦ ὑπὸ τῶν » Φωκικῶν τυράννων, ἐπέλαμψε παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὁ χρυσὸς, εἰσεκώμασε δὲ καὶ ὁ ἄργυρος. Ὕστερον δὲ, τοῦ μεγίστου Ἀλεξάνδρου τοὺς » ἐκ τῆς Ἀσίας θησαυροὺς ἀνελομένου, ὄντως ἀνέτειλεν ὁ κατὰ Πίν- » δαρον Εὐρυσθενὴς πλοῦτος. » Ἀθήν. VI, σελ. 231.

κραυγὰς τοῦ Δημοσθένους, ὡς τὰς κρίνει ὁ Διονύσιος (1). Τούτους τοὺς προδίδοντας τὰς πατρίδας των διὰ τῆς γαστρὸς τὰς ἡδονὰς ἀπέβλεπε (μὴν ἀμφιβάλλομεν) ὅταν ἔλεγε, « Τὸ γὰρ » ἐσθίειν πολλὰ τοὺς μὲν λογισμοὺς ἐξαιρεῖ, καὶ τὰς ψυχὰς » ποιεῖται βραδυτέρας, ὀργῆς δὲ καὶ σκληρότητος, καὶ πολλῆς » σκαιότητος ἐμπίπλησι (2). » Ἂν ὑπερέβη που τὸ μέτρον τῆς κατηγορίας, ἔκαμεν ὅ,τι ἔκαμαν οἱ σύγχρονοί του κωμικοὶ ποιηταί, τῶν ὁποίων τὰ σωζόμενα λείψανα εἶναι ἀληθινὰ σατυρικὰ ποιήματα κατὰ τῆς κολακείας, τῆς τρυφῆς, τῆς ἀσελγείας, εἰς ἕνα λόγον τῆς κατεχούσης τότε τοὺς Ἕλληνας φθορᾶς, ἥτις μετεμόρφωσε πολλούς, ὡς ἡ μάγισσα Κίρκη, εἰς χοίρους, καὶ τινὰς εἰς ἄγρια θηρία (σπαράσσοντα τῆς πατρίδος των τὰ σπλάγχνα), ὡς τοὺς ὠνόμασεν ὁ σύγχρονος τοῦ Θεοπόμπου Φιλήμων ὁ κωμικός·

Φεῦ, ὡς πονηρόν ἐστιν ἀνθρώπου φύσις
Τὸ σύνολον! οὐ γὰρ ἄν ποτ' ἐδεήθη νόμου.
Οἴει τι τῶν ἄλλων διαφέρειν θηρίων
Ἄνθρωπον; Οὐδὲ μικρὸν, ἀλλὰ σχήματι·
Πλάγι' ἐστὶ τἄλλα, τοῦτο δ' ὀρθὸν θηρίον (3).

Αὐτὸς ὁ Κικέρων, ὁ ζήσας εἰς τοὺς ἐμφυλίους τῆς πατρίδος του πολέμους, καὶ θανατωθεὶς τελευταῖον δι' αὐτούς, μάρτυς αὐτόπτης τῆς κατεχούσης τὴν πατρίδα του φθορᾶς, αἰσθάνθη τὴν χρείαν τοιούτου χαρακτῆρος λόγου, ὁποῖος ἦτον ὁ χαρακτὴρ

---

(1) « Ὅταν ἐπιτρέψῃ [Θεόπομπος] τοῖς πάθεσι, μάλιστα δ', ὅταν » ὀνειδίζῃ πόλεσιν ἢ στρατηγοῖς πονηρὰ βουλεύματα καὶ πράξεις ἀδί- » κους. Πολὺς γὰρ ἐν τούτοις καὶ τῆς Δημοσθένους δεινότητος οὐδὲ » κατὰ μικρὸν διαφέρει. » Διον. Ἁλικαρν. Πρὸς Γν. Πομπ. ἐπιστολ. § 6, σελ. 786. ——(2) Θεοπομπ. παρ' Ἀθην. σελ. 157. ——(3) Παρὰ τῷ Στοβ. λόγ. II, σελ. 64, Schow.

τοῦ Θεοπόμπου, εἰς τοιαύτας τῶν ἐθνῶν ἠθικὰς ἀῤῥωςίας. Μ' ὅλον ὅτι ἔκρινεν αὐστηρὸν τὸν Θεόπομπον, γράφων ὅμως πρὸς τὸν φίλον του Ἀττικὸν, ὑπόσχεται νὰ τὸν πέμψῃ, « Σύνταγμα » ἀνεκδότων, γραμμένων εἰς χαρακτῆρα λόγου Θεοπόμ- » πειον, καὶ τοῦ Θεοπομπείου ἔτι πολὺ τραχύτερον· διότι » (λέγει), ἄλλο τί τώρα δὲν πολιτεύομαι, πλὴν νὰ μισῶ τοὺς » πονηροὺς, καὶ τοῦτο ἀκόμη ὄχι μὲ ὀργὴν, ἀλλὰ καὶ μὲ » κἄποιαν ἡδονὴν τοῦ γράφειν »: Ἀνέκδοτα, quæ tibi uni legamus, Theopompino genere, aut etiam asperiore multo, pangentur. Neque aliud jam quicquam πολιτεύομαι, nisi odisse improbos, et id ipsum nullo cum stomacho, sed potius cum aliqua scribendi voluptate (1).

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι αἱ σφοδραὶ τῶν ἐθνῶν ἠθικαὶ φθοραὶ σφοδρύνουν ἐξανάγκης καὶ τῶν συγχρόνων ποιητῶν ἢ λογογράφων τοὺς ὀνειδισμούς. Ἡ ἄκρα φθορὰ τῶν Ῥωμαίων ἐγέννησε τοὺς Σατυρικοὺς ποιητὰς, τὸν Ὡράτιον, τὸν Πέρσιον, καὶ τὸν πικρότατον Ἰουβενάλιον. Ὁ ἔνδοξος τῶν Γάλλων Σατυρικὸς (Boileau) ἤκμασεν εἰς τοῦ δεκάτου τετάρτου Λοδοβίκου τοὺς χρόνους, ὅτε τῶν Ἰησουΐτῶν ἡ ἠθικὴ κατεμόλυνε τοὺς Γάλλους.

Ἔπειτα δὲν εἶναι μόνος ὁ Θεόπομπος, ὅςις ἔκρινε τόσον αὐςηρὰ τὸν Φίλιππον. Ἰδοὺ τί λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Παυσανίας, « Στρατηγὸν δὲ ἀγαθὸν, οὐκ ἄν τις φρονῶν ὀρθὰ καλέσειεν » αὐτόν· ὅς γε καὶ ὅρκους θεῶν κατεπάτησεν ἀεὶ, καὶ σπονδὰς » ἐπὶ παντὶ ἐψεύσατο, πίςιν τε ἠτίμασε μάλιςα ἀνθρώπων » (2). Ἂν ὁ Θεόπομπος ἔκρινε τινὰς ὄχι μὲ πολλὴν δικαιοσύνην, δὲν

---

(1) Cicer. *Epistol. ad Attic.* II, Epistol. 6. ═══ (2) Παυσαν. VIII, 7.

ἐσιώπησεν ὅμως τὴν ἀλήθειαν (1), ὁσάκις ἔλαβ' ἀφορμὴν νὰ ἱςορήσῃ καὶ ἀρετάς.

Καὶ τοῦ μὲν Πολυβίου ἡ περὶ Θεοπόμπου κρίσις, ἂν ὑπερέβη τὸ δίκαιον, φαίνεται κἂν ἀπαθής. Ἀλλ' ὁ Θεόπομπος ἔπεσεν εἰς ἄλλων ἐχθρῶν ςόματα, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς καὶ ἐσπούδασαν νὰ τὸν καταςήσωσι μισητὸν εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Τοιοῦτον σκοπὸν εἶχεν ὁ δόλος τοῦ συγχρόνου του Ἀναξιμένους τοῦ Ῥήτορος. Ὁ μαθητὴς οὗτος τοῦ Ζωΐλου, ἀλλ' ἀναιδέστερος τοῦ διδασκάλου συκοφάντης, ἔγραψε, μιμούμενος τὸ ὕφος τοῦ Θεοπόμπου κατὰ τῶν Ἀθηναίων, τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Θηβαίων, ὄχι ὅσα εἶχεν ὁ Θεόπομπος εἰς τὴν ἱςορίαν του, συγχωρημένα εἰς ἱςορικούς, ἀλλὰ βλάσφημα, καὶ συκοφαντικὰ πολλά, καὶ διασπείρας τὰ βιβλία ὡς συγγράμματα τοῦ Θεοπόμπου, τὸν ἔβλαψε πολύ (2).

Εἰς τὴν ἀξιόλογον ταύτην τοῦ Θεοπόμπου ἱςορίαν, καθὼς εἰς ὅλους τοὺς παλαιοὺς ἱςορικούς, εὑρίσκονται καὶ τινὰ μυθώδη. Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ἐσημείωσε τὰ περὶ τοῦ φρικτοῦ δράκοντος, ὅςις ἐναυμάχησε πρὸς τριήρη, καὶ τὸ περὶ τοῦ Σιληνοῦ (3). Ἀλλὰ τοῦ Σιληνοῦ τὴν παράδοξον συνομιλίαν μὲ τὸν Μίδαν, τὴν ἱςόρησε καὶ ὁ μέγας φιλόσοφος Ἀριςοτέλης (4). Ἤθελα πλέον ψέξειν τὸν Θεόπομπον, ἂν ἐπίςευε καὶ ὅσα ἱςόρει, ὡς εἶναι τὸ γινόμενον κατ' ἔτος θαῦμα εἰς τὴν Ἠλείαν τῆς Πελοποννήσου, κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Διονυσίων (5), ἢ τὸ

(1) « Θεοπόμπου τοῦ Χίου, ἀνδρὸς φιλαλήθους, καὶ πολλὰ κατ-» αναλώσαντος εἰς τὴν περὶ τῆς ἱςορίας ἐξέτασιν ἀκριβῆ. » Ἀθην. III, σελ. 85. — (2) Ἴδε Παυσαν. VI, 18, καὶ Σουΐδ. λέξ. Ἀναξιμένης. — (3) Διον. Ἁλικαρν. Πρὸς Γν. Πομπ. ἐπιςολ. § 6, σελ. 787. καὶ Αἰλιαν. Περὶ ζ. ἱςορ. XVI, 39, καὶ Ποικ. ἱςορ. III, 18. — (4) Ἴδε Πλούταρχ. Παραμυθ. πρὸς Ἀπολλών. § 27. — (5) Θεόπομπ. παρ' Ἀθην. σελ. 34.

θαυματουργούμενον ἄλλο εἰς τοῦ Διὸς τὸ ἱερὸν κατὰ τὴν Ἀρκαδίαν, ὡς τὸν κατηγορεῖ ὁ Πολύβιος (1). Ἀλλὰ τὰ ἱςορεῖ, καὶ αὐτὰ καὶ ἄλλα παρόμοια, ἁπλῶς χωρὶς ἐπίκρισιν, ὡς ἱςόρησαν καὶ ἄλλα ἄλλοι πολλοὶ παλαιοὶ ἱςορικοί.

Ὅςις ἐπιθυμεῖ πλειότερα περὶ Θεοπόμπου, τὸν πέμπω εἰς τὸ Περὶ τῶν Ἑλλήνων ἱςορικῶν σύγγραμμα τοῦ Οὐοσσίου. Τοῦτο μόνον ἂς προςεθῇ, ὡς ὄχι πολλὰ γνωςὸν εἰς ὅλους μαρτύριον τῆς ἱςορίας τοῦ Θεοπόμπου. Ὅταν ἐμπρήσθη ὁ περιβόητος ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος εἰς τὴν Ἔφεσον, ναὸς κτισμένος ἀπὸ κοινὴν δαπάνην ὅλων τῶν Ἰωνικῶν πόλεων, ἐπειδὴ ὁ ἐμπρηστὴς (ὡς λέγει ἡ ἱςορία) ἄλλην ἀφορμὴν τοιούτου ἀνομήματος δὲν εἶχε παρὰ τὴν μανιώδη ἐπιθυμίαν νὰ ἀπαθανατίσῃ τὸ ὄνομά του, οἱ Ἐφέσιοι ἔδωκαν ψήφισμα ἀπαγορευτικὸν νὰ μὴ προφέρῃ τουλοιποῦ κἀνεῖς τοιούτου ἀσεβοῦς ἀνθρώπου ὄνομα. Τὸ ψήφισμα δὲν ἦτον οὔτε φρόνιμον, οὔτε πολιτικόν· καὶ μόνος ὁ Θεόπομπος μᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι ὁ ἐμπρηςὴς ὠνομάζετο Ἡρόςρατος (2).

Ὁ Θεόπομπος εἶχε καὶ ἀδελφὸν ὀνομαζόμενον Καύκαλον, ῥήτορα κ' ἐκεῖνον, πιθανὸν ὅτι καὶ μαθητὴν τοῦ αὐτοῦ διδασκάλου Ἰσοκράτους. Ὁ Καύκαλος ἔγραψεν Ἐγκώμιον εἰς Ἡρακλέα (3).

ΘΕΟΠΟΜΠΟΣ ἕτερος. Ὄνομα χαραγμένον εἰς ἀργυροῦν νόμισμα Χίων. Τὰ ὀνόματα ταῦτα ὡσεπιπολὺ φανερόνουν τόν, ὅτ' ἐχαράχθη τὸ νόμισμα, ἄρχοντα τῆς Χίου. Ἐνδεχόμενον ὅμως, νὰ ἐτυπώθη καὶ εἰς τιμὴν τοῦ προλεγμένου Θεοπόμπου τοῦ ἱςορικοῦ, ὡς ὑποπτεύεται ὁ νομισματογράφος Ῥάσχης (4).

---

(1) Πολύβ. XVI, 12. ═══ (2) Valer. Max. VIII, 5, A. Gell. II, 6. Διον. Ἁλικαρνασ. IV, 25, Στράβ. σελ. 640. ═══ (3) Ἴδε τὸν Ἀθήν. σελ. 412. ═══ (4) Rasche, *Lexic. univers. r. numar.* Supplementor. tom. I, pag. 1774.

ΘΕΡΣΗ ἢ ΘΕΡΕΗΣ. Οὕτω χαραγμένον, ποτὲ μὲν διὰ τοῦ Ε ποτὲ δὲ διὰ τοῦ Σ, κατὰ σύγχυσιν τῶν δύο τούτων ςοιχείων συχνὴν καὶ εἰς τὰ νομίσματα καὶ εἰς τὰ βιβλία. Ὄνομα Ἄρχοντος, μὲ τῆς Χίου τὰ παράσημα (1).

ΙΚΕΣΙΟΣ. Ὄνομα ἄρχοντος, μὲ τὰ αὐτὰ παράσημα (2). Ἴσως ὁ αὐτὸς καὶ ὁ συνευρεθεὶς μὲ τὸν Λύσανδρον εἰς τὴν κατὰ τῶν Ἀθηναίων ναυμαχίαν (3). Ζ. Ἑρμόφαντος.

ΙΠΠΙΑΣ. Ζ. Ἱππίης.

ΙΠΠΙΗΣ. Ἐπιγραφὴ νομίσματος ἀργυροῦ, εἰς τὸ ὁποῖον φαίνεται τυπωμένη καὶ ἡ Σφὶγξ μὲ τὸ δίωτον κεράμιον, καὶ μὲ βότρυν ςαφυλῆς. Ὁ Ἱππίας ἦτον ἄρχων τῆς πόλεως. Ὁ Ἰωνικὸς σχηματισμὸς (Ἱππίης) φανερόνει ὁπωσοῦν τὸν χρόνον τῆς χαράξεως τοῦ νομίσματος. Τελευταῖος Ἰωνιςὶ γράψας εἰς πεζὸν λόγον εἶναι ὁ τραγῳδὸς Ἴων. Τὸ νόμισμα λοιπὸν ἐχαράχθη εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἴωνος, ἢ ὄχι πολὺ μετὰ τὸν Ἴωνα. Εὑρίσκεται ὅμως καὶ Ἱππίας (διὰ τοῦ ᾱ) εἰς ἄλλο νόμισμα τῆς Χίου. Ἴσως δύο ὁμώνυμοι, ἄρξαντες, ὁ μὲν, ὅτ' ἔγραφαν ἀκόμη εἰς τὴν Ἰωνικὴν διάλεκτον, καὶ ὁ δεύτερος μετ' ἐκείνην (4).

ἹΠΠΟΚΛΟΣ, βασιλεὺς τῆς Χίου, φονευθεὶς ἀπὸ τοὺς Χίους εἰς τὸν γάμον ἑνὸς ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του, διὰ κακῶς ἐξηγηθεῖσαν ἀςειότητα, ὡς ἱςορεῖ ὁ Πλούταρχος (5).

ἹΠΠΟΚΡΑΤΗΣ, Χῖος (6), μαθηματικὸς (7), μαθητὴς

---

(1) Rasche, *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 517 supplement. tom. I, pag. 1776. — (2) Idem, *ibid.* tom. I, part. II, pag. 517. — (3) Ἴδε ἀνωτέρ. σελ. 128. — (4) Ἴδε Rasche, *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 513 et supplement. tom. I, pag. 1774. — (5) Ἴδε ἀνωτέρ. σελ. 15. — (6) Ἴδε Barthelem. *Voyage du jeun. Anachars.* tom. VII, tabl. VI, au mot *Hippocrate.* — (7) Πλουτάρχ. Σολ. § 2.

Μητροδώρου τοῦ Χίου. Ὁ Σουΐδας (1) τὸν ἐσύγχυσε μὲ τὸν μέγαν ἰατρὸν Ἱπποκράτην, πλανηθεὶς ἀπὸ τὴν ὁμωνυμίαν, ἴσως δὲ διότι ὁ Μητρόδωρος ἦτο καὶ ἰατρὸς (Ζ. Μητρόδωρος). Ὀνομάζει μὲ τὸν Ἱπποκράτην τοῦτον, καὶ μαθητὴν αὐτοῦ Αἰσχύλον, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης « Παραπλησίως δὲ τούτοις » καὶ οἱ περὶ τὸν Ἱπποκράτην τὸν Χῖον, καὶ τὸν μαθητὴν » αὐτοῦ Αἰσχύλον ἀπεφήναντο » (2), καὶ κατωτέρω, « Καθάπερ » φησὶν Αἰσχύλος καὶ Ἱπποκράτης. » Ὁ λόγος εἶναι περὶ τῶν Κομητῶν ἀστέρων. Πιθανὸν ὅτι Χῖος ἦτο καὶ ὁ Αἰσχύλος, ὡς ὁ διδάσκαλός του.

ΙΩΝ, Χῖος, υἱὸς Ὀρθομένους, τοῦ ἐπωνομασμένου Ξούθου (3), λογογράφος, καὶ ἔνδοξος ποιητὴς, τραγικὸς καὶ λυρικός. Ὁ Σουΐδας τὸν ὀνομάζει καὶ φιλόσοφον. Ἔγραψε δράματα 12, κατ' ἄλλους 30, κατ' ἄλλους 40 (4), Ἐλεγεῖα, Διθυράμβους, Παιᾶνας, Ὕμνους, Σκολιὰ καὶ Ἐπιγράμματα (5). Εἰς δὲ τὸν πεζὸν λόγον μνημονεύονται τρία του συγγράμματα, τὸ Περὶ Χίου, αἱ Ἐπιδημίαι καὶ οἱ Τριαγμοί.

Εἰς τὴν νεότητά του εὑρέθη εἰς τῶν Ἰσθμίων τὴν πανήγυριν θεωρὸς, κατὰ τύχην πλησίον τοῦ ἐνδόξου τραγῳδοῦ Αἰσχύλου, καὶ ἐπειδὴ διὰ τὴν πληγὴν ἑνὸς ἀπὸ τοὺς πύκτας ὅλον τὸ θέατρον κινούμενον εἰς συμπάθειαν ἀνεβόησεν, ὁ Αἰσχύλος σείσας τὸν Ἴωνα, «Βλέπεις, τὸν εἶπε, πόσον δύναται ἡ ἄσκησις; ὁ πληγωμένος σιωπᾷ, καὶ οἱ θεαταὶ φωνάζουν (6).

(1) Σουΐδ. λέξ. Δημόκριτος. —— (2) Ἀριστοτέλ. Μετεωρολογ. I, 6. —— (3) Ξοῦθος (ὄνομα κύριον, ἀπὸ τὸ ἐπίθετον Ξουθὸς, συνώνυμον τοῦ Ξανθὸς) ὠνομάζετο καὶ ὁ πατὴρ τοῦ ἀρχαίου κτίστου Ἴωνος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔλαβαν τὸ ἐθνικὸν ὄνομα καὶ οἱ Ἴωνες, καὶ αἱ Ἰωνικαὶ ἀποικίαι. —— (4) Σουΐδας, καὶ Ἁρποκρατ. λέξ. Ἴων. —— (5) Σχολ. εἰς τὸν Ἀριστοφαν. Εἰρήν. 835. —— (6) « Ὁρᾷς (ἔφη), οἷον » ἡ ἄσκησίς ἐστιν; ὁ πεπληγὼς σιωπᾷ, οἱ δὲ θεώμενοι βοῶσι. Πλούταρχ. » Πῶς ἄν τις αἴσθοιτο κ. τ. λ. § 8.

Θαυμαστὴ γέροντος εἰς νέον παραίνεσις! εἰς τὴν ὁποίαν ἐχρεώστησεν ἴσως ὁ Ἴων ὅλην του τὴν ἐξῆς προκοπήν.

Μικρὸν ἔπειτα ὑπῆγεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἐγνώρισε γέροντα τὸν ἔνδοξον στρατηγὸν Κίμωνα, καὶ συνεδείπνησε μ' αὐτὸν εἰς τοῦ Λαομέδοντος, πολίτου Ἀθηναίου. Εἰς τὸ σύνδειπνον (ὡς ἱστορεῖ αὐτὸς ὁ Ἴων) παρεκάλεσαν τὸν Κίμωνα νὰ τραγῳδήσῃ, καὶ ἐπειδὴ ἐπαινέθη ἀπὸ τοὺς συμπότας, ὡς ἀνώτερος τοῦ Θεμιστοκλέους, « Ὁ Θεμιστοκλῆς (ἀπεκρίθη ὁ γέρων Κίμων) δὲν » ἔμαθε νὰ τραγῳδῇ οὐδὲ νὰ κιθαρίζῃ· ἤξευρεν ὅμως νὰ μεγα- » λύνῃ καὶ νὰ πλουτίζῃ τὰς ταπεινὰς πόλεις (1). » Ἄλλο τοῦτο μάθημα διὰ τὸν νέον Ἴωνα. Μετὰ ταῦτα ἐγνώρισεν ὁ Ἴων καὶ τὸν Σοφοκλέα εἰς τὴν Χίον (2).

Ἀπὸ τὰ δράματα ἢ τραγῳδίας τοῦ Ἴωνος μνημονεύονται εἰς τὸν Ἀθήναιον, Ἀγαμέμνων (κατὰ μίμησιν ἴσως τοῦ σωζομένου Ἀγαμέμνονος τοῦ Αἰσχύλου), Εὐρυτίδαι, Λαέρτης, Ὀμφάλη, Φοίνιξ, Φοίνιξ δεύτερος, Φρουροί, καὶ παρὰ ταῦτα, εἰς τὸν Ἡσύχιον, Ἀλκμήνη, Ἀργεῖοι, Μέγα δρᾶμα, Τεῦκρος, ὅλα ἐντάμα ἕνδεκα, καὶ ὅλα ἐπιγραφόμενα μὲ ὀνόματα γνωστὰ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν, πλὴν τοῦ Μεγάλου δράματος, τόσον πλέον ἀπόρου τὴν σήμερον εἰς ἡμᾶς, ὅσον οὐδ' εὑρίσκεται εἰς κανέν' ἄλλον τραγικὸν ἢ κωμικὸν ποιητὴν (3) τοιαύτη δράματος ἐπιγραφή. Μόνος ὁ Ἡσύχιος καὶ ὁ Φώτιος τὸ ὀνομάζουν, ὁ πρῶτος λέγων, « Ὀνοταζομένη, πορθουμένη. Ἴων Μεγάλῳ

---

(1) « Ἐκεῖνον γὰρ ᾄδειν μὲν οὐ φάναι μαθεῖν, οὐδὲ κιθαρίζειν, » πόλιν δὲ ποιῆσαι μεγάλην καὶ πλουσίαν ἐπίστασθαι. » Πλουτάρχ. Κιμ. § 9. ═══ (2) Ἀθην. σελ. 604. ═══ (3) Πλὴν ἴσως εἰς τὸν Ἀριστοφάνην. Μνημονεύονται τοῦ Κωμικοῦ τούτου, δύο δράματα, « Δράματα ἢ Νίοβος » καὶ « Δράματα ἢ Κένταυρος » Ἰδ. Ἀθήν. τόμ. IX, σελ. 55, édit. Schweig.

» δράματι. Κυρίως δὲ ἐπὶ τοῦ ἐκφαυλίζεσθαι. » Ὁ δὲ Φώτιος, « Ὀνοταζομένη, ἐκφαυλιζομένη. Ἴων Μεγάλῳ δράματι. »

Εἰς τὸν Ἀθήναιον, εἰς τὸν Πλούταρχον, καὶ ἄλλους, εὑρίσκονται πολλὰ τοῦ Ἴωνος ἀποσπασμάτια καὶ ἀπὸ τὰς τραγῳδίας καὶ ἀπὸ τὰ λοιπά του ποιήματα. Ἀπ' αὐτὰ, καὶ ἐξαιρέτως ἀπὸ τὰ Ἐλεγεῖα, ὁ Ἴων φαίνεται ἄνθρωπος ἀστεῖος, συμποτικὸς, φίλος τῶν ἡδονῶν, τῶν τιμίων ὅμως καὶ ὄχι τῶν κτηνωδῶν ἡδονῶν, ὡς αὐτὸς τὸ μαρτυρεῖ, λέγων εἰς τὸ τέλος ἑνὸς Ἐλεγείου,

Πίνειν καὶ παίζειν, καὶ τὰ δίκαια φρονεῖν (1).

Ὅσαι ἡδοναὶ συνοδεύονται μὲ τὴν δικαιοσύνην, ὅλαι εἶναι ἀβλαβεῖς, καὶ ἀκολούθως συγχωρημέναι· ὁ φίλος τῆς δικαιοσύνης, οὔτε πίνων ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς εὐθυμίας, οὔτε παίζων ἀμελεῖ τὰ σπουδαῖα. Φαίνεται ἀκόμη ὁ φιλαστεῖος καὶ χαριέστατος χαρακτὴρ τοῦ Ἴωνος, ἀπὸ τὴν περὶ τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Κίμωνος κρίσιν, ἥτις δὲν ἤρεσε τὸν Πλούταρχον· « Ὁ δὲ ποιητὴς Ἴων » μοθωνικήν φησι τὴν ὁμιλίαν καὶ ὑπότυφον εἶναι τοῦ Περι» κλέους, καὶ ταῖς μεγαλαυχίαις αὐτοῦ πολλὴν ὑπεροψίαν » ἀναμεμίχθαι καὶ περιφρόνησιν τῶν ἄλλων· ἐπαινεῖ δὲ τὸ » Κίμωνος ἐμμελὲς καὶ ὑγρὸν καὶ μεμουσωμένον ἐν ταῖς περι» φοραῖς. Ἀλλ' Ἴωνα μὲν, ὥσπερ τραγικὴν διδασκαλίαν, » ἀξιοῦντα τὴν ἀρετὴν ἔχειν τι πάντως καὶ σατυρικὸν μέρος » ἐῶμεν (2). » Ἐνδεχόμενον νὰ προήρχετο ἡ κρίσις τοῦ Ἴωνος καὶ ἀπὸ πάθος ζηλοτυπίας· διότι ἦτον ἀντεραστὴς τοῦ Περι-

(1) Ἀθην. σελ. 447. —— (2) Πλουταρχ. Περικλ. § 5.

κλέους. Η ἐρωμένη των ὠνομάζετο Χρυσίλλα ἀπὸ τὴν Κόρινθον, τὴν ὁποίαν ὁ Ἴων ὀνομάζει καὶ εἰς τὰ Ἐλεγεῖά του (1).

Ὁ Ἴων ἱςορεῖ ἀκόμη καὶ τὴν μεγαλοφροσύνην τοῦ Περικλέους διὰ τὴν κατὰ τῶν Σαμίων νίκην. Ἐκαυχᾶτο ὁ Περικλῆς ὅτι εἰς ἐννέα μηνῶν διάςημα ὑπέταξε τοὺς δυνατωτάτους τῶν Ἰώνων Σαμίους, ὁπότε ὁ Ἀγαμέμνων ἐδαπάνησε δέκα ἔτη διὰ νὰ κυριεύσῃ τὴν Τροίαν (2).

Εἰς τὸν Πλούταρχον εὑρίσκεται τὸ ὡραῖον ἀπόφθεγμα τοῦ Ἴωνος. Ἔλεγεν, ὅτι

> Τὸ ΓΝΩΘΙ ΣΑΥΤΟΝ, τοῦτ' ἔπος μὲν οὐ μέγα,
> Ἔργον δ', ὅσον Ζεὺς μόνος ἐπίςαται θεῶν (3),

διὰ νὰ δείξῃ, πόσον ὀλίγοι εἶναι οἱ δυνάμενοι νὰ γνωρίσωσι καὶ νὰ διορθώσωσιν ἑαυτοὺς, καὶ ὅτι ἡ δυσκολία προήρχετο ἀπὸ τὰ πάθη· ὅθεν μόνος ὁ θεὸς ὡς ἀπαθὴς, γνωρίζει ἀληθῶς ἑαυτόν. Τοῦ Ἴωνος εἶναι καὶ τὸ,

> Πόλλ' οἶδ' ἀλώπηξ, ἀλλ' ἐχῖνος ἓν μέγα·
> Στρόβιλος ἀμφ' ἄκανθαν εἰλίξας δέμας,
> Κεῖται θιγεῖν τε καὶ δακεῖν ἀμήχανος (4),

τὸ ὁποῖον μᾶς διδάσκει, ὅτι ὅςις ἐξεύρει νὰ μεταχειρίζεται δικαίως τὰ ἀπὸ τὴν φύσιν δοθέντα εἰς σωτηρίαν ὅπλα, εὔκολ' ἀποφεύγει τῶν πανούργων τοὺς δόλους, καθὼς ὁ ἀκανθόχοιρος σώζε-

(1) Παρὰ τῷ Ἀθην. σελ. 436. —— (2) Πλουταρχ. Περικλ. § 28. —— (3) Ὁ αὐτ. Παραμυθητ. πρὸς Ἀπολλών. § 28. —— (4) Παρὰ τῷ αὐτ. Πότερ. τῶν ζ. φρονιμωτερ. § 16. Εἰς τὰς τελευταίας ἐκδόσεις τοῦ Πλουτάρχου, τὸ Κεῖται ῥῆμα ἀφῃρέθη ἀπὸ τὸν τρίτον, καὶ ἐπροσκολλήθη εἰς τὸν δεύτερον στίχον, ὥςε νὰ μείνῃ ὁ εἷς κολοβὸς, καὶ ὁ ἄλλος ὑπέρμετρος.

ται ἀπὸ τὴν δολίαν ἀλώπεκα, μόνας προβάλλων εἰς αὐτὴν τὰς ἀκάνθας του. Εἰς μίαν ἄλλην ἀπὸ τὰς τραγῳδίας του, ἐπαινῶν τὴν Λακωνικὴν βραχυλογίαν λέγει,

Οὐ γὰρ λόγοις Λάκαινα πυργοῦται πόλις·
ἀλλ' εὖτ' ἂν Ἄρης νεοχμὸς ἐμπέσῃ ςρατῷ,
Βουλὴ μὲν ἄρχει, χεὶρ δ' ἐπεξεργάζεται (1).

Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει καὶ Ὕμνον τοῦ Ἴωνος εἰς τὸν ΚΑΙΡΟΝ (occasion), τὸν ὁποῖον ἐμυθολόγει ὕςατον υἱὸν τοῦ Διός (2). Εἰς τὰς γενεαλογίας μάλιςα τῶν θεῶν εἶχε χώραν ἡ ποιητικὴ λεγομένη ἄδεια.

Εἶχα καὶ ἄλλα πολλὰ νὰ φέρω ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ Ἴωνος· ἀλλ' ἀρκοῦν καὶ τὰ ὀλίγα ταῦτα νὰ δείξωσι, πόσον ἦτο κομψὸς ὁ ποιητικὸς αὐτοῦ χαρακτήρ. Ὅταν ὁ Ἀριςοφάνης τὸν περιπαίζῃ, ὀνομάζων αὐτὸν Ἑῷον ἀςέρα, τὸν κοινῶς λεγόμενον Αὐγερινὸν (étoile du matin),

Ἴων ὁ Χῖος, ὅσπερ ἐποίησεν πάλαι
Ἐνθάδε τὸν ἈΟΙΌΝ ποθ', ὥςε γ' εὐθέως
ἈΟΙΟΝ αὐτὸν πάντες ἐκάλουν ἈΣΤΕΡΑ (3),

σκώπτει ὄχι ἁπλῶς τὴν ποίησιν αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνους τοὺς Διθυράμβους, εἰς τοὺς ὁποίους, καθὼς ὅλοι οἱ Διθυραμβοποιοί,

(1) Παρὰ Σέξτ. Ἐμπειρικ. Πρὸς τοὺς Μαθηματικ. II, σελ. 294.

(2) « Ἴωνι δὲ οἶδα τῷ Χίῳ καὶ ὕμνον πεποιημένον Καιροῦ· γενεαλογεῖ δὲ ἐν τῷ ὕμνῳ νεώτατον παίδων Διὸς Καιρόν. » (Παυσαν. V, 14). Ὁ Παλλαδᾶς, εἰς ἓν ἀπὸ τὰ Ἐπιγράμματά του (Brunck, *Analect.* tom. II, pag. 431), ἀποδίδει εἰς τὸν Μένανδρον τὴν θεοποίησιν τοῦ Καιροῦ, « Εὖγε λέγων, τὸν Καιρὸν ἔφης θεόν, » εὖγε Μένανδρε κ. τ. λ. » Ὁ κωμικὸς Μένανδρος ἤκμασεν ἑκατὸν ἔτη τοὐλάχιςον μετὰ τὸν τραγικὸν Ἴωνα.

(3) Ἀριςοφαν. Εἰρήν. 835-837.

ἐμεταχειρίσθη κάποτε τὸν ληκυθικὸν χαρακτῆρα (le style ampoulé) τοῦ λόγου. Εἷς ἀπὸ τοὺς διθυράμβους τούτους τοῦ Ἴωνος ἤρχιζεν οὕτως,

ἈΟΪΟΝ ἀμεροφοίταν ἈΣΤΕΡΑ μείναμεν,
Ἀελίου λευκοπτέρυγα πρόδρομον·

καὶ τοῦτο περιπαίζει ὁ Ἀριστοφάνης, ὡς ὀρθῶς τὸ ἐξηγεῖ ὁ σχολιαστής του.

Ἔπειτα, ὁ πανοῦργος Ἀθηναῖος Κωμικὸς εἶχε καὶ ἄλλην ἀφορμὴν νὰ σκώψῃ τὸν Χῖον ποιητὴν, ὡς ἔσκωψε καὶ τοὺς Χίους ὅλους εἰς τὴν αὐτὴν ταύτην κωμῳδίαν,

. Τοὐμοῦ θανάτου
Πέντε τάλανθ' ἡ πόλις ἡ Χίων
διὰ τὸν σὸν πρωκτὸν ὀφλήσει (1),

μ' ὅλον ὅτι εἰς ἄλλο δρᾶμα, τοὺς Ὄρνιθας, τοὺς ἐπαινεῖ ὁ αὐτὸς Κωμικός. Ἰδοὺ ἡ λύσις τῆς ἀντιφάσεως.

Τὸ δρᾶμα, ἡ Εἰρήνη, ἐδόθη κατὰ τὸ 13 ἔτος (419 πρὸ Χρ.) τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (2), ἤγουν ὅτε ἐσυμμάχουν οἱ Χῖοι μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους· οἱ δὲ Ὄρνιθες μετὰ πέντε ἔτη (414 πρὸ Χρ.), ὅτε ἐκίνει ὁ Ἀλκιβιάδης μὲ τὸν στόλον εἰς τὴν Σικελίαν, ὅπου πάλιν οἱ Χῖοι συνεταξίδευσαν ὡς σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων (3). Ἐσύμφερε λοιπὸν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἔχοντας μάλιστα εἰς αὐτὴν τὴν Χίον μέγα μέρος τῶν δημοτικῶν φίλους, νὰ τοὺς κολακεύωσιν εἰς τὰ θέατρά των. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀρι-

(1) Ἀριστοφαν. Εἰρήν. 171, ὅπου ὁ σχολιαστής του λέγει, « Κωμῳδεῖ δὲ Χίους ὡς εὐρυπρώκτους ὄντας, καὶ ἑτοίμους ὄντας πρὸς » τὸ ἀποπατεῖν. ═══ (2) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. 990. ═══ (3) Ἴδε ἀνωτέρ. σελ. 122.

ϛοφάνης εἰς τοὺς Ὄρνιθας, ὅταν ὁ Χορὸς εὔχεται εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Χίους ὁμοῦ,

Ὑγίειαν καὶ σωτηρίαν
Αὐτοῖσι καὶ Χίοισι,

πλάττει τὸν Πεισθέταιρον λέγοντα, Χαίρω ἀκούων εἰς τὰς εὐχάς μας μνημονευομένους παντοῦ τοὺς Χίους

Χίοισιν ἤτθην πανταχοῦ προσκειμένοις (1).

Τοιαύτη ἦτο, κ' ἔπρεπ' ἐξανάγκης νὰ ἦναι, ἡ διαγωγὴ τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Χίους, νὰ τοὺς ἐπαινῶσιν, ὅτε εἰς τὴν Χίον εἶχαν τὸ κράτος οἱ δημοτικοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐπρόσμεναν ὠφέλειαν καὶ συμμαχίαν, νὰ τοὺς κωμῳδῶσιν, ὅτε ὑπερίσχυαν οἱ ἀριϛοκρατικοὶ τῆς Χίου, πλέον φίλοι τῶν Λακεδαιμονίων παρὰ τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Εὔπολις, ἄλλος κωμικός, ὀλίγον ἀρχαιότερος τοῦ Ἀριϛοφάνους, ἐπαινεῖ καὶ αὐτὸς τοὺς Χίους, ἀλλὰ μὲ εἰ-

(1) Ἀριστοφάν. Ὄρν. 878-880. Εἰς τοῦτο τὸ μέρος, φέρει ὁ σχολιαϛὴς μαρτυρίαν τοῦ ἱϛορικοῦ Θεοπόμπου τοῦ Χίου ταύτην· « Οἱ δὲ » πολλοὶ τοῦ ταῦτα πράττειν ἀπεῖχον, ὥϛε τὰς εὐχὰς καὶ περὶ ἐκεί- » νων [τῶν Χίων] καὶ περὶ σφῶν αὐτῶν ἐποιοῦντο [οἱ Ἀθηναῖοι], » καὶ σπένδοντες ἐπὶ ταῖς θυσίαις ταῖς δημοτελέσιν, ηὔχοντο τοῖς » θεοῖς, Χίοις διδόναι τἀγαθὰ καὶ σφίσιν αὐτοῖς. » Ἔπειτα λέγει, ὅτι καὶ οἱ Χῖοι εἰς τὰς ἑορτὰς καὶ θυσίας των ηὔχοντο τὰ ὅμοια εἰς τοὺς Ἀθηναίους, πιθανὸν ὅτι οἱ Ἀριϛοκρατικοὶ δι' ἀνάγκην, οἱ δὲ Δημοτικοὶ δι' ἀγάπην, ὡς συμπεραίνεται ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Θεοπόμπου « Οἱ δὲ πολλοὶ τοῦ ταῦτα πράττειν ἀπεῖχον, » ἤγουν δὲν ἤθελαν νὰ ἀποχωρισθῶσιν ὁλότελα ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους.

ρωνείαν, ἥτις δείχνει ὅτι ἡ συμμαχία τῶν Χίων ἦτο πάντοτε ἀναγκαςὴ καὶ ὕποπτος·

Αὕτη Χῖος, καλὴ πόλις·
Πέμπει γὰρ ὑμῖν ναῦς μακρὰς, ἄνδρας τ' ὅταν δεήσῃ,
Καὶ τ' ἄλλα πειθαρχεῖ καλῶς, ἄπληκτος ὥσπερ ἵππος (1).

Πεζὰ τοῦ Ἴωνος συγγράμματα ἀριθμοῦνται, ὡς εἶπα, τρία, αἱ Ἐπιδημίαι, τὸ Περὶ Χίου (2), καὶ οἱ Τριαγμοί. Τὸ Περὶ Χίου περιεῖχε τὴν ἀρχαιολογικὴν ἱςορίαν τῆς πατρίδος του· καὶ ἐκ τούτου ἔλαβεν ὁ Παυσανίας τὴν ὁποίαν ἔφερε μαρτυρίαν περὶ τῆς ἀποικίας τῆς Χίου (3). Αἱ Ἐπιδημίαι ἱςοροῦσαν τὰς εἰς Χίον κατὰ καιρὸν ἐπιδημίας τινῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν: De adventibus clarorum virorum in Chium insulam, ὡς τὸ παρέφρασαν οἱ κριτικοὶ, συμπεραίνοντες, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὸ ἱςορούμενον, κατὰ τὸν Ἀθήναιον (4), εἰς τὰς Ἐπιδημίας, περὶ Σοφοκλέους, τὸν ὁποῖον ἐγνώρισεν ὁ Ἴων εἰς τὴν Χίον. Τὸ πιςεύω, φοβούμενος τὸν ψόγον τῶν κριτικῶν· ἀλλὰ δὲν ἐξεύρω, ἂν ἀρκοῦσε τοῦτο νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἐπιγραφὴν, Ἐπιδημίαι, χωρὶς ἄλλην τινὰ προσθήκην, μάλιςα, ἐπειδὴ ἀπὸ τὰς αὐτὰς Ἐπιδημίας φέρει ὁ Ἀθήναιος καὶ δευτέραν μαρτυρίαν (5), εἰς τὴν ὁποίαν ὁ λόγος εἶναι περὶ χημῶν, τῶν κοινῶς Ἀχηβάδων (moules), καὶ τρίτην ἄλλην (6), ὅπου ὀνομάζεται τὸ μαγειρικῶς σκευασμένον ἐπίπλοον (fraise).

---

(1) Εὔπολ. παρὰ τῷ Σχολιαςῇ Ἀριςοφάν. Ὄρν. 881. ═══ (2) Ἀθην. σελ. 426. ═══ (3) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 4. ═══ (4) Ἀθην. σελ. 603-604. ═══ (5) Ὁ αὐτ. σελ. 93. ═══ (6) Ὁ αὐτ. σελ. 107.

Οἱ Τριαγμοὶ, ῥηματικὸν ὄνομα τοῦ Τριάζω (1), σημαίνει κυρίως τρεῖς πτώσεις ἐπαλλήλους τοῦ παλαιστοῦ ἀπὸ τὸν ἀντίπαλον. Ἐδῶ ἐμεταχειρίσθη μεταφορικῶς τὴν λέξιν ὁ Ἴων· ἀλλὰ τί ἐνόει μ' αὐτὴν, ἐγὼ κἂν δὲν τὸ νοῶ. Ὁ Ἁρποκρατίων ὀνομάζει τοὺς Τριαγμοὺς φιλόσοφον σύγγραμμα, καὶ φέρει καὶ μαρτυρίαν ἀπ' αὐτὸ τὴν ἑξῆς· « Ἀρχὴ δέ μοι τοῦ λόγου πάντα τρία,
» καὶ πλέον τοῦδε, πλέον ἐλάσσων τούτων τριῶν (Ἴσ. γρ. καὶ
» πλέον ἢ ἔλασσον τούτων τριῶν)· ἑνὸς ἑκάστου ἀρετὴ τριὰς,
» σύνεσις, καὶ κράτος, καὶ τύχη (2). » Ὁ χαρακτὴρ τοῦ λόγου ὁμοιάζει ὀλίγον τὰς φράσεις τῶν Ψευδοχημικῶν (Alchimistes), τῶν Νεοπλατωνικῶν, ἢ τῶν Φωτισμένων (Illuminés) τῆς Γερμανίας. Κλίνω πλέον εἰς τὴν γνώμην τῶν κρινάντων, ὅτι οἱ Τριαγμοὶ δὲν εἶναι τοῦ Ἴωνος, ἀλλὰ τοῦ Ἐπιγένους (3). Ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους φαίνεται ὅτι ἀποδίδει εἰς τὸν Ἴωνα καὶ Κωμῳδίας, καὶ ἄλλα πεζὰ συγγράμματα· « Ἔγραψε δὲ
» καὶ Κωμῳδίας καὶ Ἐπιγράμματα, καὶ Παιᾶνας,
» καὶ Ὕμνους, καὶ Σκολιὰ, καὶ καταλογάδην τὸν Πρε-
» σβευτικὸν λεγόμενον (ὃν νόθον ἀξιοῦσί τινες εἶναι, οὐχὶ
» αὐτοῦ). Φαίνεται δὲ αὐτοῦ καὶ Κτίσις καὶ Κοσμολογι-
» κὸς, καὶ Ὑπομνήματα, καὶ ἄλλα τινά. Καὶ πάνυ δόκι-
» μος ἦν. Φασὶ δὲ αὐτὸν ὁμοῦ διθύραμβον καὶ τραγῳδίαν ἀγω-
» νισάμενον Ἀθήνησι, καὶ νικήσαντα, ἑκάστῳ τῶν Ἀθηναίων
» δοῦναι Χῖον κεράμιον. Υἱὸς δὲ ἦν Ὀρθομένους, ἐπίκλησιν δὲ
» Ξούθου. Ἤρξατο δὲ τὰς τραγῳδίας διδάσκειν ἐπὶ τῆς ὀγδοη-

---

(1) « Τριαχθῆναι λέγουσιν οἱ παλαιστρικοὶ ἀντὶ τοῦ τρὶς πεσεῖν, ἢ
» τὸ τρὶς στοχάσαντα (γρ. τροχάσαντα) νικηθῆναι, στάδιον, δίαυ-
» λον, δόλιχον. » Φωτ. —— (2) Ἁρποκρατ. λέξ. Ἴων. Ὀνομάζει τοὺς Τριαγμοὺς τοῦ Ἴωνος καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (Στρωμάτ. I, σελ. 333). —— (3) Ἁρποκρατ. λέξ. Ἴων.

» κοστῆς δευτέρας Ὀλυμπιάδος κ. τ. λ. (1). » Ἀπὸ τὰ πεζά του συγγράμματα, φέρει ὁ Πλούταρχος (μὴ φανερόνων ἀπὸ ποῖον σύγγραμμα), τὸ ἀπόφθεγμά τοῦτο· « Ἴων μὲν οὖν ὁ » ποιητὴς ἐν τοῖς δίχα μέτρου καὶ καταλογάδην αὐτῷ γεγραμ- » μένοις, φησὶν, Ἀνομοιότατον πρᾶγμα τῇ Σοφίᾳ » τὴν Τύχην οὖσαν, ὁμοιοτάτων πραγμάτων γί- » νεσθαι δημιουργόν (2). »

ΙΩΝ (ἄλλος), Χῖος, υἱὸς Τυδέως, φονευθεὶς ἀπὸ τὸν Λακεδαιμόνιον Ἁρμοςὴν Παιδάρητον, ὡς Ἀττικίζων (3).

ΚΑΥΚΑΛΟΣ, Χῖος, ῥήτωρ, ἀδελφὸς τοῦ Ἱςορικοῦ Θεοπόμπου (4).

ΚΑΥΚΑΣΟΣ. Γράφεται εἰς τὰ νομίσματα ποτὲ μὲ τέσσαρα ΚΑΥΚ. ποτὲ μὲ πέντε ΚΑΥΚΑ. καὶ ποτὲ μὲ ἓξ γράμματα ΚΑΥΚΑΣ. (5). Ὄνομα Ἄρχοντος, σπάνιον εἰς τοὺς Ἕλληνας· εἰς τὴν Χίον ὅμως ἦτο καὶ τόπος ἢ χωρίον ὀνομαζόμενον Καύκασα. (6).

ΚΗΛΕΜΑ. Τοῦτα μόνα τὰ γράμματα, μὲ τὸ δίωτον, καὶ ἀριστερόθεν κηρυκεῖον, βλέπω εἰς νόμισμα· ἀλλὰ δὲν ἐξεύρω ὁποῖον πρέπει νὰ ἦναι τὸ ὁλόκληρον ὄνομα (7). Ἴσως ἐσυγχύθη ἀπὸ τὸν γλύπτην μὲ ἄλλο ὄνομα. Ζ. Τηλεμ̄α.

ΚΗΦΙΣΙΔΗΜΟΣ. Χίου ἄρχων. Ἀπὸ τὰ ὀκτὼ γράμματα

---

(1) Σχολιαςὴς Ἀριςοφαν. Εἰρήν. 835. Ἡ Κτίσις χωρὶς ἀμφιβολίαν εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ τὸ Περὶ Χίου σύγγραμμα· ὁ Κοσμολογικὸς πιθανὸν ὅτι εἶναι ὁ ἀπ' ἄλλους ὀνομασθεὶς Τριαγμὸς ἢ Τριαγμοί. ═══ (2) Πλούταρχ. Περὶ τῆς Ῥωμ. Τύχ. § 1. Ἴδε καὶ Συμποσιακ. VIII, 1, § 1. ═══ (3) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 126. ═══ (4) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 218. ═══ (5) Rasche, *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. II., pag. 517, et Supplem. tom. I, pag. 1776. ═══ (6) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 12. ═══ (7) Rasche, *ibid.* pag. 517.

τῶν νομισμάτων ΚΗΦΙΣΙΔΗ. (1), εἴκασα τὸν Κηφισίδημον. Οἱ Ἀττικοὶ τὸ ἔγραφαν Κηφισόδημος.

ΚΗΦΙΣΟΚΛΗΣ. Ζ. Ἑρμόφαντος.

ΚΗΦΙΣΟΚΡΙΤΟΣ. Τοιοῦτον εἴκασα τὄνομα ἀπὸ τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὰ νομίσματα ςοιχεῖα ΚΗΦΙΣΟΚΡΙ. (2). Ἄρχων Χίου.

ΚΡΕΩΦΥΛΟΣ. Μόνος ὁ Σουΐδας (διςάζων ὅμως) τὸν λέγει ΧΙΟΝ. « Κρεώφυλος, Ἀςυκλέος, Χῖος, ἢ Σάμιος, » ἐποποιός. Τινὲς δὲ αὐτὸν ἱςόρησαν Ὁμήρου γαμβρὸν ἐπὶ » θυγατρί· οἱ δὲ φίλον μόνον γεγονέναι αὐτὸν Ὁμήρου » λέγουσι, καὶ ὑποδεξάμενον Ὅμηρον, λαβεῖν παρ' αὐτοῦ » τὸ ποίημα τὴν τῆς Οἰχαλίας ἅλωσιν. » Περὶ τοῦ ποιήματος τοῦ ἐπιγραφομένου Οἰχαλίας ἅλωσις, οἱ μὲν τὸ ἐνόμισαν γέννημα τοῦ Ὁμήρου, χαρισθὲν εἰς τὸν Κρεώφυλον διὰ εὐγνωμοσύνην, ὅτι τὸν ὑπεδέχθη εἰς τὸν οἶκόν του. Κατὰ δὲ τὸν Καλλίμαχον, ἐξεναντίας, γνήσιος πατὴρ τοῦ ποιήματος ἦταν ὁ Κρεώφυλος, καὶ ταύτην μόνον ἔλαβε χάριν ἀπὸ τὸν Ὅμηρον, νὰ τὸ ἐπιγράψῃ Ὁμηρικόν· ὡς φαίνεται ἀπὸ τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα τοῦ Καλλιμάχου·

Τοῦ Σαμίου πόνος εἰμὶ, δόμῳ ποτὲ θεῖον Ὅμηρον
Δεξαμένου· κλαίω δ' Εὔρυτον, ὅσσ' ἔπαθεν,
Καὶ ξανθὴν Ἰόλειαν. Ὁμήρειον δὲ καλεῦμαι
Γράμμα. Κρεωφύλῳ, Ζεῦ φίλε, τοῦτο μέγα (3).

Δὲν ἔλειψαν οὐδ' οἱ νομίσαντες τὸν Κρεώφυλον διδάσκαλον τοῦ Ὁμήρου, ὡς λέγει ὁ Φώτιος· « Κρεώφυλος... Τοῦτον » τινὲς καὶ διδάσκαλον Ὁμήρου λέγουσι γεγονέναι· καὶ ἔςιν » αὐτοῦ Οἰχαλίας ἅλωσις. Ἀρχαῖος μὲν οὖν ἐστι, νεώτερος

(1) Rasche, *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 517. —— (2) Idem, *ibid.* pag. 513. —— (3) Ἴδε Στράβων. Γεωγραφ. XIV, σελ. 638, καὶ Εὐσταθ. Ἰλιάδ. β', σελ. 330.

» δὲ ἱκανῶς Ὁμήρου (1). » Ὁ Πλάτων τὸν ὀνομάζει τοῦ Ὁμήρου ἑταῖρον (2).

ΚΤΑΦΗ. Τοῦτα μόνα τὰ ϛοιχεῖα εὑρίσκονται χαραγμένα εἰς νόμισμα (3), σημαίνοντα κύριον ὄνομα δὲν ἐξεύρω ποῖον.

ΚΥΛΛΑΝΟ. Οὕτω γράφεται εἰς τὰ νομίσματα (4) Κυλλαν. καὶ Κυλλανο. Ἴσως Κύλλανος ἢ Κυλλανίων.

ΚΥΝΑΙΘΟΣ. Χῖος, πρῶτος Ὁμηριϛής, ἢ Ῥαψῳδὸς τοῦ Ὁμήρου. Εἰς τὸν Κύναιθον ἀποδίδουν τινὲς τὸν νομιζόμενον Ὁμήρου Ὕμνον εἰς Ἀπόλλωνα (5). Ἐκατηγόρησαν τὸν Κύναιθον, ὡς φθείραντα τοῦ Ὁμήρου τὴν ποίησιν· « Ἐπιφανεῖς » δὲ [Ὁμηρίδαι] ἐγένοντο, οἱ περὶ Κύναιθον, οὕς φασι πολλὰ » τῶν ἐπῶν ποιήσαντας ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ὁμήρου ποίησιν. » Ἦν δὲ ὁ Κύναιθος Χῖος· ὃς καὶ τῶν ἐπιγραφομένων » Ὁμήρου ποιημάτων τὸν εἰς Ἀπόλλωνα γεγραμμένον Ὕμνον » λέγεται πεποιηκέναι κ. τ. λ. (6). » Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ Εὐϛάθιος· « Τοῦ δὲ ἀπαγγέλλειν τὴν Ὁμήρου ποίησιν σκε- » δασθεῖσαν, ἀρχὴν ἐποιήσατο Κύναιθος ὁ Χῖος· ἐλυμή- » ναντο δέ φασιν αὐτῇ πάμπολλα οἱ περὶ τὸν Κύναιθον, καὶ » πολλὰ τῶν ἐπῶν αὐτοὶ ποιήσαντες παρενέβαλον (7). »

ΛΑΜΠΡΟΣ, Χῖος. Ἄρχοντος ὄνομα εἰς νόμισμα, μὲ τὸ δίωτον, δᾷδ' ἀναμμένην (flambeau), καὶ ὀρνέου πτέρυγα (8).

ΛΑΤΡΙΟΣ. Ζ. εἰς τὰς Προσθήκ.

---

(1) Ἴδε καὶ Πλούταρχ. Λυκούργ. § 4, μετὰ τῶν σημ. σελ. 380, καὶ Στράβ. Γεωγραφ. σελ. 638. ═══ (2) Πλάτ. Πολιτ. Χ, σελ. 600. ═══ (3) Rasche, *Lex. univers. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 517. ═══ (4) Idem, *ibid.* pag. 517, et Supplem. pag. 1776. ═══ (5) Ἴδε Fabric. *Bibliothec. Græc.* tom. I, pag. 265 καὶ 333. ═══ (6) Σχολ. Πινδάρ. Νεμ. II, 1. ═══ (7) Εὐϛάθ. εἰς τὴν Ὁμήρ. Ἰλιάδ. ά, σελ. 6. ═══ (8) Rasche, *Lexic. etc.* tom. I, part. II, pag. 517.

ΛΕΩΜΕ. καὶ ΛΕΩΜΕΔ. ἤγουν ΛΕΩΜΕΔΩΝ, μὲ τὸ δίωτον. Χῖος, Ἄρχων (1).

ΛΙΚΥΜΝΙΟΣ, Χῖος, λυρικὸς ποιητής· ἔγραψε διθυράμβους. Ἡ χάρις τῶν ποιημάτων του φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἑνὸς διθυράμβου, ὅπου λέγει περὶ τοῦ Ὕπνου, ὅτι κοιμίζων τὸν Ἐνδυμίωνα, τοῦ ἄφινεν ὅμως τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνοικτούς·

Ὕπνος δὲ χαίρων ὀμμάτων
αὐγαῖς, ἀναπεπταμένοις ὄσσοις
κοιμίζει κοῦρον (2)·

καὶ ἀπὸ ἄλλην ἀρχὴν σκολιοῦ, ἢ Ὕμνου εἰς τὴν Ὑγείαν·

Λιπαρόμματε μᾶτερ ὑψίςων θρόνων
Σεμνῶν Ἀπόλλωνος, βασίλεια ποθεινά,
Πραΰγελως Ὑγίεια,

τοῦ ὁποίου τὸ τέλος εἶναι,

Τίς γὰρ πλούτου χάρις, ἢ ΤΟΚΗΩΝ,
Ἢ τᾶς ἰσοδαίμονος ἈΝΘΡΩΠΟΥ βασιληΐδος ἀρχᾶς;
Σέθεν δὲ χωρὶς οὔ τις εὐδαίμων ἔφυ (3).

Τὰ τελευταῖα τοῦτα ἤθελαν ἴσως μεταφρασθῆν, εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν·

Τί χρήζουν τὰ πολλὰ κτήματα, καὶ τὰ τέκνα;
Τί καὶ αὐτὴ ἡ μὲ θεοὺς ἴση παμβασιλεία;
Δὲν εὐδαιμόνησε κανεὶς χωρὶς ἐσὲ, ΥΓΕΙΑ.

Ὁ χρόνος, ὅτ' ἔζησεν ὁ Λικύμνιος, εἶναι ἄδηλος. Εἰς τοῦ

---

(1) Rasche, *Lexic., etc.* tom. I, part. II, pag. 517. — (2) Παρ' Ἀθην. σελ. 564. Ἴδε καὶ σελ. 603. — (3) Ἴδε Σέξτον τὸν Ἐμπειρικὸν (Πρὸς Μαθηματικ. IX, σελ. 700), ὅςις ὀνομάζει ῥητῶς πατέρα τοῦ ὕμνου τούτου Λικύμνιον τὸν Χῖον. Τὸ τέλος ὁμοιάζει πολὺ μὲ ὁμοίως ἐπιγραφόμενον Ὕμνον, εἰς Ὑγίειαν, τοῦ Ἀρίφρονος, σωζόμενον εἰς τὸν Ἀθήναιον (σελ. 702), ὅπου γράφεται ὀρθότερα εἰς τὸν πρῶτον στίχον, ΤΕΚΕΩΝ (ἤγουν τέκνων) καὶ εἰς τὸν δεύτερον, ἈΝΘΡΩΠΟΙΣ

Ἀναχάρσιδος τοὺς Πίνακας (1) τὸν ἔθεσαν ἀπὸ τὰ 400 ἔτη πρὸ Χριστοῦ καὶ κάτω. Τὸν νομίζω ἀρχαιότερον, σύγχρονον ἴσως τοῦ Κροίσου· διάτι ὁ Παρθένιος (2), διηγούμενος τὴν ἅλωσιν τῶν Σάρδεων ἀπὸ τὸν Κῦρον (συμβᾶσαν περὶ τὸ 545 ἔτος πρὸ Χριστοῦ), λέγει, ὅτι τὸ διήγημα εὑρίσκεται, « Παρὰ » Λικυμνίῳ τῷ Χίῳ μελοποιῷ, καὶ Ἑρμησιάνακτι. »

ΛΥΣΙΜΑΧΟΣ. Ζ. εἰς τὰς Προσθήκ.

ΜΑΛΑΣ (3), Χῖος, ἀγαλματοποιός, πατὴρ ἀγαλματοποιοῦ τοῦ Μικκιάδου. Ὁ Μικκιάδης ἐγέννησε κ' ἐδίδαξεν ἀγαλματοποιὸν τὸν Ἄνθερμον. Τοῦ Ἀνθέρμου τούτου δύο υἱοὶ ἀγαλματοποιοὶ, πατροδίδακτοι καὶ αὐτοί, εἶναι ὁ ὁμώνυμος Ἄνθερμος, καὶ ὁ Βούπαλος, ἀκμάσαντες κατὰ τὴν ἑξηκοστὴν Ὀλυμπιάδα (ἤγουν περὶ τὸ 540 ἔτος πρὸ Χριστοῦ), ὡς λέγει ὁ Πλίνιος. Ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν ἐφημίσθη μάλιστα ἡ Ἄρτεμις, θεμένη ὑψηλὰ, καὶ κατασκευασμένη εἰς τρόπον, ὥστε ὁ πλησιάζων εἰς τὸ ἄγαλμα ἐφαντάζετο τῆς θεᾶς τὸ πρόσωπον λυπηρόν· ὁ ἀναχωρῶν καὶ μακρυνόμενος τὸ ἔβλεπεν ἱλαρόν: Dianæ facies in sublimi posita, cujus vultum intrantes tristem, exeuntes hilaratum putant (4). Πολλὰ ἀγάλματα τῶν δύο τούτων ἦσαν, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πλινίου, μετακομισμένα εἰς τὴν Ῥώμην. Αἱ πλησιόχωροι τῆς Χίου πόλεις καὶ νῆσοι ἔγεμαν ἀπὸ ἀγάλματα τοῦ Ἀνθέρμου καὶ τοῦ Βουπάλου. Τοῦ Ἀπόλλωνος τὸ Ἄγαλμα τὸ εἰς τὴν Δῆλον ἔφερε καὶ στιχηρὰν ἐπιγραφὴν λέγουσαν, ὅτι « Ἡ Χίος ἦτον » ἔνδοξος ὄχι μόνον διὰ τὰς ἀμπέλους, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἔργα

(1) *Voyag. d'Anachars.* tom. VII, pag. 242. ═══ (2) Περὶ ἐρωτικ. παθημάτ. § 22. ═══ (3) Οὕτω τὸν ὀνομάζει (Malas) ὁ Πλίνιος· ἴσως ὅμως ἦτο Melas, Μέλας. ═══ (4) Plin. *Histor. natur.* XXXVI, 4.

» τῶν υἱῶν τοῦ Ἀνθέρμου, Non vitibus tantum censetur
» Chium, sed et operibus Anthermi filiorum (1).
Συγχωρημένη ἡ καύχησις, ἐπειδὴ ἀναφέρεται εἰς τὴν πατρίδα.
Ζ. καὶ Βούπαλος.

ΜΕΓΑΡΕΥΣ. Ζ. Ἀπολλωνίδης.

ΜΕΓΙΣΤΗ. Δύο γυναῖκες Χῖαι, οὕτως ὠνομασμέναι. Ζ. εἰς τὰς Προσθήκ. λέξ. Μεγίστη.

ΜΕΛΑΣ. Ζ. Μάλας, σελ. 233, σημ. 3.

ΜΕΝΕΣ. Τὰ πέντε γράμματα μὲ τὸ δίωτον. Ἴσως ΜΕΝΕΣΤΡΑΤΟΣ (2) ἢ ΜΕΝΕΣΘΕΥΣ.

ΜΕΝΕΣΘ. Μὲ δίωτον, καὶ πλοίου πηδάλιον. Εἰς ἄλλο δὲ ΜΕΝΕΣΘΕΙ. Τὸ ὁλόκληρον πιθανὸν ὅτι ἦτο ΜΕΝΕΣΘΕΥΣ (3).

ΜΕΝΕΣΤΡΑΤΟΣ. Πιθανὸν ὅτι καὶ Χῖος, ὡς μαθητὴς Μητροδώρου τοῦ Χίου. Ζ. Μητρόδωρος.

ΜΗΝΟΔΟΡΟΣ. Ὁλόκληρον οὕτω χαραγμένον, μὲ τὸ δίωτον κεράμιον, καὶ δύο πίλους μὲ δύο ἀστέρας, ἀντὶ τοῦ ΜΗΝΟΔΩΡΟΣ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἐχαράχθη πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μακρῶν φωνηέντων εἰς τὸ Ἀλφάβητον, ἂν καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ἐκράτησεν ἀκόμη μακρὸν ἡ χρῆσις τοῦ ω ἀντὶ τοῦ ο. Οἱ δύο ἀστερισμένοι πῖλοι, χαραγμένοι καὶ εἰς ἄλλα Χῖα νομίσματα, σημαίνουν τοὺς Διοσκούρους (Κάστορα καὶ Πολυδεύκην), ὡς προστάτας τῶν θαλασσοπορούντων· οἱ Χῖοι ὡς ἔχοντες ναυτικὸν, καὶ ἐμπορικὸν καὶ πολεμικὸν, φυσικὰ ἔπρεπε νὰ σέβωνται τοιούτους θεούς. Οἱ Διόσκουροι, ἢ αὐτοὶ γλυμμένοι ὁλόσωμοι, ἢ μόνοι των οἱ πῖλοι (bonnets de laine) μὲ τοὺς ἀστέρας, φαίνονται καὶ εἰς νομίσματα ἄλλων πόλεων, μάλιστα παραθαλασσίων (4). Διὰ τοῦτο καὶ πολλὰ

(1) Plinius, *Histor. natur.* XXXVI, 4. — (2) Rasche, *Lexic.* etc., tom. I, part. II, pag. 517. — (3) Idem, *ibid.* — (4) Idem, *ibid.* et tom. III, part. I, pag. 308-314.

πλοῖα ἔφεραν εἰς τὴν πρώραν τὸ παράσημον (enseigne) τῶν Διοσκούρων, ὡς τὸ Ἀλεξανδρινὸν πλοῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐμβῆκεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος διὰ νὰ περάσῃ εἰς τὰς Συρακούσας; (1).

ΜΗΤΡΑΣ, Χῖος. Ἀπὸ μόνον τὸν κωμικὸν Ἀντιφάνην γνωρίζομεν τοῦ Χίου τούτου τὄνομα, τὸ ὁποῖον ὅμως ἔπρεπε νὰ γράφεται περισπωμένως, Μητρᾶς, ὑποκοριστικῶς συγκομμένον ἀπὸ τὸ Μητρόδωρος, ὡς τὸ Μηνᾶς, ἀπὸ τὸ Μηνόδωρος. Θέλων ὁ κωμικὸς νὰ δείξῃ, ὅτι αἱ μητέρες εἶναι δίκαιον νὰ ἀγαπῶνται πλέον τῶν πατέρων ἀπὸ τὰ τέκνα, φέρει παράδειγμα πολλῶν πραγμάτων ὀνόματα συνυπακουόμενον ἔχοντα τῆς μητρὸς τὄνομα,

ΕΜΜΗΤΡΟΝ ἐὰν ᾖ τὸ ξύλον, βλάστην ἔχει.
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ἐστιν, οὐχὶ πατρόπολις.
ΜΗΤΡΑΝ τινὲς πωλοῦσιν, ἥδιστον κρέας.
ΜΗΤΡΑΣ ὁ Χῖος ἐστι τῷ δήμῳ φίλος (2).

Ἄλλο τί δὲν μανθάνομεν ἐκ τούτου, πλὴν ὅτι διέτριβεν εἰς τὰς Ἀθήνας Χῖός τις, ὀνομαζόμενος Μητρᾶς (πιθανὸν ὅτι καὶ σύγχρονος τοῦ Ἀντιφάνους), ὑπερβολῇ εὐάρεστος εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ Ἀντιφάνης ἤκμαζε κατὰ τὴν ἐννενηκοστὴν τρίτην Ὀλυμπιάδα (3), ἤγουν 350 σχεδὸν ἔτη πρὸ Χριστοῦ.

ΜΗΤΡΟΔΩΡΟΣ Θεοκρίτου (4), Χῖος, Μαθητὴς Νέσσου τοῦ Χίου, ἢ κατ᾽ ἄλλους, Δημοκρίτου (5), καὶ διδάσκαλος

---

(1) Πράξ. Ἀποστόλ. κή, 11. ═══ (2) Παρ᾽ Ἀθην. III, σελ. 100. ═══ (3) Σουίδ. λέξ. Ἀντιφάνης. ═══ (4) Μόνος ὁ Στοβαῖος (Ἐκλογ. Φυσικ, σελ. 304, Heeren) ὀνομάζει τὸν πατέρα του Θεόκριτον. ═══ (5) Διογεν. Λαερτ. IX, 58, καὶ Σουίδ. λέξ. Δημόκριτος.

Ἐπικούρου, μαθηματικὸς φιλόσοφος, ἰατρὸς, ἔτι καὶ ἱςορικὸς, ἂν ἔγραψε τὰ Τρωϊκὰ, ὡς λέγει ὁ Ἀθήναιος (1), καὶ τὰ Ἰωνικὰ, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος (2). Ὁ Κικέρων ὀνομάζει βιβλίον Μητροδώρου περὶ φύσεως (3)· ὁ Πλίνιος ἄλλο, ἐπιγραφόμενον, Ἐπιτομὴ τῶν ῥιζοτομουμένων (4). Δὲν ἠρκεῖτο νὰ συναθροίζῃ τὰ εἰς ἰατρικὴν χρήσιμα φυτὰ, καὶ νὰ τὰ ξηραίνῃ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐζωγράφει (5).

Ἀρχὰς ἔλεγε τὰ ἄτομα καὶ τὸ κενόν (6). Τὸ πᾶν, κατ' αὐτὸν, ἦτον ἀΐδιον (7), κόσμοι, ὄχι ἕνας ἀλλὰ πολλοί, διότι ἐνόμιζεν ἐπίσης ἄτοπον ἕνα κόσμον εἰς τὸ ἄπειρον, ὡς καὶ ἕνα μόνον ςάχυν εἰς μέγα χωράφιον « Ἄτοπον εἶναι » ἐν μεγάλῳ πεδίῳ ἕνα ςάχυν γεννηθῆναι, καὶ ἕνα κόσμον » ἐν τῷ ἀπείρῳ (8). » Τὰς λοιπὰς τοῦ Μητροδώρου φυσικὰς δόξας περὶ Οὐρανοῦ, Ἀςέρων, Βροντῶν, Θαλάσσης, Γῆς, Σεισμῶν, ἐμπορεῖ ὅςις ἐπιθυμεῖ νὰ τὰς ἀναγνώσῃ εἰς τὸν Πλούταρχον (9) καὶ εἰς τὸν Στοβαῖον (10)· δόξας, ὁποῖαι ἦσαν, κ' ἔπρεπε νὰ ἦναι, τῶν πρώτων φιλοσόφων αἱ περὶ τῶν

---

(1) Ἀθήν. σελ. 184. ═══ (2) Πλουταρχ. Συμποσιακ. VI, 8. ═══ (3) Cicer. *Academ. quæst.* IV, 23, et Fabric. *Bibliothec. Græc.* tom. I, pag. 821. ═══ (4) Plin. *Histor. natur.* XX, 20, § 81. ═══ (5) Idem, *ibid.* XXV, 2, § 4. ═══ (6) Πλούταρχ. Περὶ τῶν ἀρεσκ. τοῖς φιλοσοφ. I, 18, II, 1, Στοβ. Ἐκλογ. φυσικ. σελ. 304 καὶ 380, Heer. Κλήμ. Ἀλεξανδρ. Προτρεπτικ. σελ. 43. ═══ (7) Πλουταρχ. λείψαν. τῶν οὐ σωζομ. VIII, § 11. ═══ (8) Ὁ αὐτ. Περὶ τῶν ἀρεσκ. τοῖς φιλοσόφ. I, 5, Στοβ. Ἐκλογ. φυσικ. I, σελ. 496, Heer. Σέξτ. Ἐμπειρικ. πρὸς τοὺς Μαθηματικ. VII, 48. ═══ (9) Πλουταρχ. αὐτόθ. II, 16, 17, 20, III, 3, 5, 9, 15, 16. ═══ (10) Στοβ. Ἐκλογ. φυσικ. σελ. 510, 518, 524, 558, 574, 580, 590, Heer.

τοιούτων δόξαι, σεβαςὰς ὅμως καὶ θαυμαςὰς, ἐπειδὴ ἐξ αὐτῶν προβαίνοντες κατὰ μικρὸν, ἔφθασαν οἱ νεώτεροι εἰς τὰς ἀκριβεςέρας.

Αἱ ἠθικαὶ τοῦ Μητροδώρου δόξαι δὲν ἐδιάφεραν ἀπὸ τὰς Σωκρατικὰς, ὅσον δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν σήμερον ἀπ' ὅσα μᾶς ἀφῆκεν ὁ χρόνος διεξοδικῶν συγγραμμάτων σκελετευμένα μικρὰ λείψανα. Ἓν ἀπὸ τὰ ἠθικά του συγγράμματα ἔφερεν ἐπιγραφὴν ταύτην· Περὶ τοῦ μείζονα εἶναι τὴν παρ' ἡμᾶς αἰτίαν πρὸς εὐδαιμονίαν τῆς ἐκ τῶν πραγμάτων (1), ἱκανὴν νὰ φανερώσῃ πόσον ἀξιόλογος ἔπρεπε νὰ ἦναι τοῦ συγγράμματος ἡ ὕλη. Ἐκ τούτου πιθανὸν ὅτι εἶναι ἡ ἀναφερομένη καὶ θαυμαζομένη ἀπὸ τὸν Κλήμεντα τοῦ Μητροδώρου, πρὸς τὸν μαθητήν του Μενέςρατον μακρὰ ῥῆσις· « Μέμνησο, Μενέςρατε, διότι θνητὸς φὺς, καὶ » λαβὼν βίον ὡρισμένον, ἀναβὰς τῇ ψυχῇ ἕως ἐπὶ τὸν αἰῶνα » καὶ τὴν μαρτυρίαν τῶν πραγμάτων, κατεῖδες καὶ τὰ » ἐσόμενα, πρό τ' ἐόντα κ. τ. λ. (2). »

ΜΗΤΡΟΔΩΡΟΣ ἄλλος. Νόμισμα Χίων, φέρον τὴν συνήθη εἰς τῆς Χίου τὰ νομίσματα σφίγγα, καὶ πρῶραν πλοίου εἰς τοὺς πόδας της, ςεφανωμένην μὲ ἀμπελόφυλλα, καὶ ὄνομα ΜΗΤΡΟΔΩΡΟΣ ΧΙΟΣ (3). Τοῦτο σημαίνει τὸν τότε Ἄρχοντα τῆς πολιτείας. Ἐνδεχόμενον ὅμως καὶ νὰ ἐχαράχθη εἰς τιμὴν τοῦ προλεγμένου φιλοσόφου ΜΗΤΡΟΔΩΡΟΥ.

ΜΙΚΚΙΑΔΗΣ. Χῖος, ἀγαλματοποιὸς, υἱὸς τοῦ ἀγαλματοποιοῦ Μάλα, καὶ πατὴρ τοῦ ἀγαλματοποιοῦ Ἀνθέρμου. Ζ. Μάλας.

---

(1) Παρὰ Κλήμ. Ἀλεξανδρ. Στρωματ. II, σελ. 417. —— (2) Ὁ αὐτ. V, σελ. 614. —— (3) Ἴδε τὸν Rasche, *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 513.

Ἐπικούρου, μαθηματικὸς φιλόσοφος, ἰατρὸς, ἔτι καὶ ἱϛορικὸς, ἂν ἔγραψε τὰ Τρωϊκὰ, ὡς λέγει ὁ Ἀθήναιος (1), καὶ τὰ Ἰωνικὰ, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος (2). Ὁ Κικέρων ὀνομάζει βιβλίον Μητροδώρου περὶ φύσεως (3)· ὁ Πλίνιος ἄλλο, ἐπιγραφόμενον, Ἐπιτομὴ τῶν ῥιζοτομουμένων (4). Δὲν ἠρκεῖτο νὰ συναθροίζῃ τὰ εἰς ἰατρικὴν χρήσιμα φυτὰ, καὶ νὰ τὰ ξηραίνῃ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐζωγράφει (5).

Ἀρχὰς ἔλεγε τὰ ἄτομα καὶ τὸ κενόν (6). Τὸ πᾶν, κατ' αὐτὸν, ἦτον ἀΐδιον (7), κόσμοι, ὄχι ἕνας ἀλλὰ πολλοὶ, διότι ἐνόμιζεν ἐπίσης ἄτοπον ἕνα κόσμον εἰς τὸ ἄπειρον, ὡς καὶ ἕνα μόνον ϛάχυν εἰς μέγα χωράφιον « Ἄτοπον εἶναι » ἐν μεγάλῳ πεδίῳ ἕνα ϛάχυν γεννηθῆναι, καὶ ἕνα κόσμον » ἐν τῷ ἀπείρῳ (8). » Τὰς λοιπὰς τοῦ Μητροδώρου φυσικὰς δόξας περὶ Οὐρανοῦ, Ἀϛέρων, Βροντῶν, Θαλάσσης, Γῆς, Σεισμῶν, ἐμπορεῖ ὅϛις ἐπιθυμεῖ νὰ τὰς ἀναγνώσῃ εἰς τὸν Πλούταρχον (9) καὶ εἰς τὸν Στοβαῖον (10)· δόξας, ὁποῖαι ἦσαν, κ' ἔπρεπε νὰ ἦναι, τῶν πρώτων φιλοσόφων αἱ περὶ τῶν

(1) Ἀθήν. σελ. 184. ═══ (2) Πλουταρχ. Συμποσιακ. VI, 8. ═══ (3) Cicer. *Academ. quæst.* IV, 23, et Fabric. *Bibliothec. Græc.* tom. I, pag. 821. ═══ (4) Plin. *Histor. natur.* XX, 20, § 81. ═══ (5) Idem, *ibid.* XXV, 2, § 4. ═══ (6) Πλούταρχ. Περὶ τῶν ἀρεσκ. τοῖς φιλοσοφ. I, 18, II, 1, Στοβ. Ἐκλογ. φυσικ. σελ. 304 καὶ 380, Heer. Κλήμ. Ἀλεξανδρ. Προτρεπτικ. σελ. 43. ═══ (7) Πλουταρχ. λείψαν. τῶν οὐ σωζομ. VIII, § 11. ═══ (8) Ὁ αὐτ. Περὶ τῶν ἀρεσκ. τοῖς φιλοσόφ. I, 5, Στοβ. Ἐκλογ. φυσικ. I, σελ. 496, Heer. Σέξτ. Ἐμπειρικ. πρὸς τοὺς Μαθηματικ. VII, 48. ═══ (9) Πλουταρχ. αὐτόθ. II, 16, 17, 20, III, 3, 5, 9, 15, 16. ═══ (10) Στοβ. Ἐκλογ. φυσικ. σελ. 510, 518, 524, 558, 574, 580, 590, Heer.

τοιούτων δόξαι, σεβαςὰς ὅμως καὶ θαυμαςὰς, ἐπειδὴ ἐξ αὐτῶν προβαίνοντες κατὰ μικρὸν, ἔφθασαν οἱ νεώτεροι εἰς τὰς ἀκριβεςέρας.

Αἱ ἠθικαὶ τοῦ Μητροδώρου δόξαι δὲν ἐδιάφεραν ἀπὸ τὰς Σωκρατικὰς, ὅσον δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν σήμερον ἀπ' ὅσα μᾶς ἀφῆκεν ὁ χρόνος διεξοδικῶν συγγραμμάτων σκελετευμένα μικρὰ λείψανα. Ἓν ἀπὸ τὰ ἠθικά του συγγράμματα ἔφερεν ἐπιγραφὴν ταύτην· Περὶ τοῦ μείζονα εἶναι τὴν παρ' ἡμᾶς αἰτίαν πρὸς εὐδαιμονίαν τῆς ἐκ τῶν πραγμάτων (1), ἱκανὴν νὰ φανερώσῃ πόσον ἀξιόλογος ἔπρεπε νὰ ἦναι τοῦ συγγράμματος ἡ ὕλη. Ἐκ τούτου πιθανὸν ὅτι εἶναι ἡ ἀναφερομένη καὶ θαυμαζομένη ἀπὸ τὸν Κλήμεντα τοῦ Μητροδώρου, πρὸς τὸν μαθητήν του Μενέςρατον μακρὰ ῥῆσις· « Μέμνησο, Μενέςρατε, διότι θνητὸς φὺς, καὶ » λαβὼν βίον ὡρισμένον, ἀναβὰς τῇ ψυχῇ ἕως ἐπὶ τὸν αἰῶνα » καὶ τὴν μαρτυρίαν τῶν πραγμάτων, κατεῖδες καὶ τὰ » ἐσόμενα, πρό τ' ἐόντα κ. τ. λ. (2). »

ΜΗΤΡΟΔΩΡΟΣ ἄλλος. Νόμισμα Χίων, φέρον τὴν συνήθη εἰς τῆς Χίου τὰ νομίσματα σφίγγα, καὶ πρώραν πλοίου εἰς τοὺς πόδας της, ςεφανωμένην μὲ ἀμπελόφυλλα, καὶ ὄνομα ΜΗΤΡΟΔΩΡΟΣ ΧΙΟΣ (3). Τοῦτο σημαίνει τὸν τότε Ἄρχοντα τῆς πολιτείας. Ἐνδεχόμενον ὅμως καὶ νὰ ἐχαράχθη εἰς τιμὴν τοῦ προλεγμένου φιλοσόφου ΜΗΤΡΟΔΩΡΟΥ.

ΜΙΚΚΙΑΔΗΣ. Χῖος, ἀγαλματοποιὸς, υἱὸς τοῦ ἀγαλματοποιοῦ Μάλα, καὶ πατὴρ τοῦ ἀγαλματοποιοῦ Ἀνθέρμου. Ζ. Μάλας.

---

(1) Παρὰ Κλήμ. Ἀλεξανδρ. Στρωματ. II, σελ. 417. —— (2) Ὁ αὐτ. V, σελ. 614. —— (3) Ἴδε τὸν Rasche, *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 513.

Οἰνοπίδης πάλιν πρῶτος τὴν ἐγνώρισεν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀκόμη ἐξέτασε καὶ τὰς ἀναβάσεις τοῦ Νείλου (1). Εἰς τὸν Οἰνοπίδην ἀναφέρεται καὶ ὁ τετραγωνισμὸς τοῦ μηνίσκου (2). Τοῦ Οἰνοπίδου σώζονται τὰ ἑξῆς ἀποφθέγματα.

« Οἰνοπίδης, ὁρῶν, μειράκιον πολλὰ βιβλία κτώμενον, » ἔφη, Μὴ τῇ κιβωτῷ, ἀλλὰ τῷ στήθει. Ὁ αὐτὸς » ἔλεγε, Τὰ βιβλία, τῶν μὲν μεμαθηκότων ὑπο- » μνήματα εἶναι, τῶν δὲ ἀμαθῶν, μνήματα. Ὁ » αὐτὸς εἶπε, Τὸν νοῦν παραίτιον δαίμονα, τοῖς » μὲν πεπαιδευμένοις ἀγαθῶν, τοῖς δὲ ἀπαιδεύ- » τοις κακῶν εἶναι (3). »

ΟΙΝΟΠΙΩΝ, Κτίστης Χίου, καὶ Χῖος ἐπωνομασμένος ἀπὸ τὸν Ἄρατον (4).

ΟΜΗΡΟΣ (5). Τοῦ Ὁμήρου, καθὼς ὁ τόπος, οὕτω καὶ ὁ χρόνος τῆς γενέσεως ἔμεινεν ἀμφίβολος. Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ἐσυνάθροισε τὰς περὶ τοῦ χρόνου γνώμας πολλῶν παλαιῶν, τόσον διαφόρους μίαν τῆς ἄλλης, ὥστε δὲν εἶναι παράξενον, ἂν ἡμεῖς ἀποροῦμεν σήμερον περὶ αὐτοῦ. Κατὰ τὸν Κλήμεντα, ἄλλοι ἔθεταν τὴν γένεσιν τοῦ Ὁμήρου 80 ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας, ἄλλοι 100, ἄλλοι 140, ἄλλοι 180, ἄλλοι 200. Καὶ τούτων μὲν ἡ διαφορὰ δὲν εἶναι μεγάλη· ἀλλ' ὁ Θεόπομ-

---

(1) Διόδωρ. Σικελ. I, 41. Ἴδ. καὶ Ἀθήν. II, σελ. 71, ἔκδ. Schweig. τόμ. I, σελ. 282. — (2) Ἴδε Menag. Observat. in Diogen. Laert. IX, 37, pag. 407. Μηνίσκον ὠνόμαζαν τὸ περιεχόμενον σχῆμα ἀπὸ δύο περιφερείας ἢ κύκλους, ἔχοντας ὄχι τὸ αὐτὸ κέντρον. — (3) Ἀντων. καὶ Μαξίμ. (ἐκδ. μετὰ τοῦ Στοβ.) σελ. 208. — (4) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 3 καὶ 21. — (5) Rasche, *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 516.

πος, ὅςις ὡς Χῖος ἔπρεπε νὰ ἐρευνήσῃ ἀκριβέςερον περὶ τούτου, ἀριθμεῖ 500 ἔτη (1). Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἅλωσις τῆς Τροίας συνέβη, κατὰ τοὺς χρονολόγους, περίπου τὸ 1270 ἔτος πρὸ Χριςοῦ, ἀφαιροῦντες ἀπὸ τὸν τελευταῖον ἀριθμὸν τοῦτον τὰ 500 ἔτη, εὑρίσκομεν τὴν γένεσιν τοῦ Ὁμήρου εἰς τὸ 770 ἔτος πρὸ Χριςοῦ. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ὅμως, ὅςις ἤκμαζε κατὰ τὸ 460 ἔτος πρὸ Χριςοῦ, ἐπειδὴ λέγει ὅτι ὁ Ὅμηρος ἦτο 400 ἔτη προγενέςερος αὐτοῦ (2), ὁ χρόνος τῆς γενέσεως, ἢ μᾶλλον τῆς ἀκμῆς τοῦ Ὁμήρου, συμπίπτει μὲ τὸ 860 ἔτος πρὸ Χριςοῦ, ἤγουν διαφέρει μόλις μίαν ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τὴν ἀπαρίθμησιν τοῦ Θεοπόμπου. Ὁ Λαρχῆρος θέτει τὴν ἀκμὴν τοῦ ποιητοῦ κατὰ τὸ 907 ἔτος πρὸ Χριςοῦ.

Ἀπὸ τὰς φιλονεικούσας ἑπτὰ πόλεις περὶ τῆς γενέσεως τοῦ Ὁμήρου δύο μάλιςα ἔχουν πλειοτέραν πιθανότητα παρὰ τὰς ἄλλας, ἡ Σμύρνη καὶ ἡ Χίος. Ὁ Στράβων δὲν ἐτόλμησε νὰ βεβαιώσῃ, ποῖ' ἀπὸ τὰς δύο ἔχει τὸ πιθανώτερον, ἀλλ' ἠρκέσθη νὰ ἐκθέσῃ τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους καθεμί' ἀπ' αὐτὰς ἐδυσχυρίζετο νὰ ἦναι πατρὶς τοῦ Ὁμήρου (3). Χῖον ὅμως τὸν ἐνόμιζεν ὁ Θουκυδίδης, ἐπειδὴ ἀναφέρει τὸν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα ὕμνον, ἐκ τοῦ ὁποίου φαίνεται κατοικία τοῦ Ὁμήρου ἡ Χίος (4). Χῖον ἀοιδὸν τὸν ὀνομάζει καὶ ὁ Θεόκριτος (5). Χῖον ἀκόμη καὶ ὁ Ἱςορικὸς Εὐθυμένης (6), ὅςις ὡς Μασ-

(1) Κλήμ. Ἀλεξανδρ. Στρωμάτ. I, σελ. 327. ═══ (2) Ἡροδοτ. II, 53 μὲ τὴν σημ. τοῦ Larcher. ═══ (3) Στράβ. Γεωγραφ. XIV, σελ. 645-646. ═══ (4) Θουκυδίδ. III, 104. ═══ (5) Θεόκριτ. Εἰδυλλ. VII, 47, καὶ XXII, 218. ═══ (6) « Εὐθυ-
» μένης δὲ, ἐν τοῖς χρονικοῖς, συνακμάσαντα [Ὅμηρον] Ἡσιόδῳ, ἐπὶ
» Ἀκάςου, ἐν Χίῳ γενέσθαι περὶ τὸ διακοσιοςὸν ἔτος ὕςερον τῆς
» Ἰλίου ἁλώσεως. Ταύτης δέ ἐςι τῆς δόξης καὶ Ἀρχέμαχος, ἐν
» Εὐβοϊκῶν τρίτῳ. » (Κλήμ. Ἀλεξανδρ. ςρωμάτ. I, σελ. 327).

σαλιώτης (1), ἤγουν ὡς Ἴων, ἔπρεπε νὰ ἐξεύρῃ τὶ πλέον περὶ τοῦ Ἴωνος Ὁμήρου παρὰ τοὺς ἄλλους. Εἰς τὴν Χίον, τελευταῖον, ἔλεγεν ἡ φήμη ὅτι εὗρηκε τὸν Ὅμηρον διατρίβοντα ὁ νομοθέτης τῶν Λακεδαιμονίων Λυκοῦργος (2).

Δὲν ἀρκοῦν ταῦτα νὰ παύσωσι τὴν φιλονεικίαν τῶν πόλεων· οὐδ' ἐγὼ τὰ φέρω ὡς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθοῦς πατρίδος τοῦ Ὁμήρου. Ἀλλ' ἐὰν ἡ Χίος δὲν ἐγέννησε τὸν Ὅμηρον, αὐτὴ χωρὶς ἀμφιβολίαν ἐχρημάτισεν ἡ θετή του πατρὶς, ἐπειδὴ εἰς αὐτὴν εὗρηκε φιλοφρονεστέραν ὑποδοχὴν, καὶ εἰς αὐτὴν παρὰ εἰς κάμμίαν ἄλλην ἐπρόκρινε νὰ διατρίψῃ τὸν βίον του. « Ὁ » εἰς τὸν Ἀπόλλωνα ὕμνος (λέγει ἕνας ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς » φιλοσόφους), καὶ ἂν δὲν ἦναι ἀληθῶς τοῦ Ὁμήρου (ὡς » ἐπιστεύετο ἀναμφιβόλως εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Θουκυδίδου), » ἐποιήθη ἐξάπαντος εἰς χρόνον πλησίον τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς » τοῦ Ὁμήρου. Ὅ,τι λέγει περὶ τῆς κατοικήσεως αὐτοῦ εἰς » τὴν Χίον, στηρίζεται, ναὶ, εἰς φήμην, ἀλλ' εἰς φήμην » παλαιοτάτην, ὁποία δὲν ἔχει τὶ ἀπίθανον, ἱκανὸν νὰ γεννήσῃ » δισταγμόν (3). » Ὅστις ἀναγνώσῃ ὅσα λέγει ὁ Πλού-

---

(1) Ἰδ. Ἀρτεμιδώρ. Γεωγραφ. τόμ. I, σελ. 444, ἐκδ. Βιέν. 1807. —— (2) « Ἐντυχόντα δὲ [Λυκοῦργον], ὥς φασί τινες, καὶ Ὁμήρῳ » διατρίβοντι ἐν Χίῳ, κατᾶραι πάλιν εἰς τὴν οἰκείαν » Στραβ. Γεωγραφ. X, σελ. 482. —— (3) Wenn dieser hymnus auch nicht Homerisch ist (wofür er in Thucydides zeitalter ungezweifelt galt), so musste er doch aus einem solchen zeitalter seyn, das dem Homerischen sich nähert. Die nachricht, das Homer auf Chios gewohnt habe, mag allerdings auf der sage beruhen. Aber es ist dog eine sehr alte sage; und eine nachricht die durchaus nichts unwahrscheinliches hat, das uns bewegen könnte sie in zweifel zu ziehn (Heeren, *Id. über die Polit.* etc. Th. III, S. 173-174).

ταρχος, ὁ Ψευδοηρόδοτος, ὁ Σουΐδας, καὶ ἄλλοι περὶ Ὁμήρου, θέλει κρίνειν τὰ πλειότερα, ὡς εἶναι δίκαιον, μυθώδη· ἀλλ' ὅταν συλλογισθῇ ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ μυθώδη ὅλα, ἢ κἂν τὰ πλειότερα, συμφωνοῦν περὶ τῆς εἰς Χίον κατοικίας τοῦ Ὁμήρου τί ἄλλο δύναται νὰ συμπεράνῃ, πλὴν ὅτι μόνοι οἱ Χῖοι, κρίναντες τὴν ἀξίαν τοῦ Ποιητοῦ, τὸν υἱοθέτησαν καὶ τὸν ἔκαμαν πολίτην ἴδιον;

Προσθέτω καὶ τὸν ἱστορικὸν Ὑπερμένην, Χῖον, ἴσως καὶ Ῥαψῳδὸν, ὅστις γράφων ἴδιον σύγγραμμα Περὶ Χίου, λαλεῖ περὶ τοῦ Ὁμήρου, ὡς ὁμολογουμένου τρόπον τινὰ ἐντοπίου τῆς νήσου ἐπειδὴ ἱστορεῖ, ὅτι οἱ Χῖοι ἐζημίωσαν τὸν δοῦλον τοῦ Ὁμήρου χιλίας δραχμὰς, ὡς ἀμελήσαντα νὰ καύσῃ (κατὰ τὴν συνήθειαν) τὸ σῶμα τοῦ ἀποθανόντος αὐτοῦ δεσπότου (1). Εἰς τὸ πιθανὸν τῆς κατοικίας τοῦ ποιητοῦ εἰς τὴν Χίον, ἐπρόσθεσεν ὁ ἱστορικὸς καὶ τὸ ἀπίθανον ὅτι εἶχε δοῦλον, καὶ δοῦλον ἱκανὸν νὰ ζημιωθῇ χιλίας δραχμὰς, ὁ μόλις τὰ πρὸς ζωὴν ἀναγκαῖα ἔχων Ὅμηρος!

Αὐτοὶ οἱ, μετὰ τὸν θάνατὸν τοῦ Ὁμήρου, σώσαντες τὰ ποιήματα αὐτοῦ, καὶ ὀνομασθέντες διὰ τοῦτο Ὁμηρίδαι, εἰς τὴν Χίον πρώτην ἐφάνησαν, καὶ ἀπὸ τὴν Χίον διεδόθη καὶ ἡ τέχνη καὶ τὄνομα τῶν Ὁμηριδῶν εἰς τὰς λοιπὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος.

Σώζονται καὶ νομίσματα Χῖα, φέροντα τὴν εἰκόνα τοῦ Ὁμήρου (2).

ὈΝΟΜΆΔΗΜΟΣ, Χῖος. Ἐσώθη ἡ μνήμη του, ὡς δημαγωγοῦ. Συνέβη στάσις μεταξὺ τῶν Χίων καὶ διαίρεσις εἰς δύο

(1) « Ὑπερμένης ἐν τῷ Περὶ Χίου, Ὁμήρου φησὶ γενέσθαι θεράποντα Σκινδαψὸν ὀνόματι, καὶ τοῦτον ζημιωθῆναι ὑπὸ Χίων χιλίας δραχμὰς, διὰ τὸ μὴ καῦσαι τελευτήσαντα τὸν δεσπότην » (Πτολεμ. Ἡφαιστ. παρὰ τῷ Φωτ. Μυριοβιβλ. Κωδ. CXC, σελ. 490).

(2) Ἴδε ἀνωτέρ. σελ. 175.

φατρίας, τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ τῶν δημοκρατικῶν. Ἐνίκησεν ἡ μία τὴν ἄλλην, καὶ ὁ Ὀνομάδημος εὐτύχησε νὰ ἦναι τοῦ μέρους τῶν νικητῶν. Αἱ τοιαῦται νίκαι συνοδεύονται μὲ σφαγὰς, ἢ κἂν ἐξορίας τῶν νικημένων. Ἀλλ' ὁ Ὀνομάδημος ἐσυμβούλευσε τοὺς συστασιώτας του νὰ μὴν ἐξορίσωσιν ὅλους τοὺς ἀντιςασιώτας, φοβούμενος, ὡς ἔλεγε, μὴ ἐξορίσαντες ὅλους τοὺς ἐχθροὺς, ἀρχίσωσι νὰ ἐχθρεύωνται ἀλλήλους· « Ὁ » τῶν Χίων δημαγωγὸς Ὀνομάδημος, οὐκ εἴα τῇ στάσει κρα» τήσας πάντας ἐκβάλλειν τοὺς ὑπεναντίους· Ὅπως (ἔφη) » μὴ πρὸς τοὺς φίλους ἀρξώμεθα διαφέρεσθαι, » τῶν ἐχθρῶν παντάπασιν ἀπαλλαγέντες » (1). Ὁ τοῦτο ἱςορῶν Πλούταρχος, ἐδῶ μὲν κρίνει μωρὰν τὴν συμβουλὴν τοῦ Ὀνομαδήμου· ἀλλοῦ δὲ τὴν ἐπαινεῖ (2), σύμψηφον ἔχων καὶ τὸν Αἰλιανόν (3). Τὸ φρονιμώτερον εἰς τοιαύτας περιςάσεις εἶναι, μήτε νὰ ἐξορίζωσι, μήτε νὰ φονεύωσιν οἱ νικηταὶ τοὺς νικημένους, ἀλλὰ νὰ προβάλλωσι τοιαύτην πολιτείας κατάςασιν, ὁποία νὰ δεσμεύῃ ὅλους τοὺς πολίτας ἐπίσης εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους· ἸΣΌΤΗΣ, ΦΙΛΌΤΗΣ.

Ὁ χρόνος, ὅτε συνέβη ἡ στάσις, εἶναι ἄδηλος· φαίνεται ἡ αὐτὴ καὶ τῆς ὁποίας οἱ φυγαδευθέντες κατέφυγαν εἰς τὴν Ἄντισσαν, πόλιν τῆς Λέσβου, ὅθεν ἔπειτα ἐδιώχθησαν (4). Παρὰ τὴν στάσιν ταύτην ὁ Ἀριςοτέλης ἱςορεῖ καὶ ἄλλην στάσιν ὀλιγαρχικῶν πρὸς ὀλιγαρχικοὺς τῆς Χίου (5).

ὈΡΘΟΜΈΝΗΣ, ἐπίκλην Ξοῦθος, Χῖος, πατὴρ Ἴωνος τοῦ ποιητοῦ. Τὄνομά του χρεωςεῖται εἰς τὸν σχολιαςὴν τοῦ

(1) Πλούταρχ. Πολιτικ. Παραγγελμ. § 16. —— (2) Ὁ αὐτ. Πῶς ἄν τις ὑπ' ἐχθρ. ὠφελοῖτ. § 10. —— (3) Αἰλιαν. Ποικ. ἱςορ. XIV, 25. —— (4) Ἀριςοτέλ. Πολιτικ. Ε', β', § 11, σελ. 148. —— (5) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. Ε', ί, § 11, σελ. 156.

Ἀριςοφάνους (1). Τοιούτων υἱῶν πατέρες δὲν εἶναι δίκαιον νὰ μένωσιν ἀμνημόνευτοι. Ζ. Ἴων.

ΠΑΝΘΕΪΔΗΣ. Χῖος, γαμβρὸς τοῦ Θεμιςοκλέους, λαβὼν εἰς γυναῖκα τὴν θυγατέρα του Ἰταλίαν (2). Ἡ ἀρετὴ τοῦ Πανθείδου συμπεραίνεται ἀπὸ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Θεμιςοκλέους, ὅςτις Ἀθηναῖος ὢν ἔλαβε γαμβρὸν ἀπὸ τὴν Χίον· διότι, ὡς ἱςορεῖ ὁ Πλούταρχος, ἐπρόκρινε τὴν ἀρετὴν παρὰ τὸν πλοῦτον· «Τῶν » δὲ τὴν θυγατέρα μνωμένων αὐτοῦ [Θεμιςοκλέους], τὸν » ἐπιεικῆ τοῦ πλουσίου προτιμήσας, Ἄνδρα ἔφη ζητεῖν χρημά- » των δεόμενον μᾶλλον, ἢ χρήματα ἀνδρός (3).»

ΠΑΝΙΩΝΙΟΣ, Χῖος. Ὡς τῶν χρηςῶν ἀνδρῶν, ἢ τῶν ὁπωσοῦν ὠφελίμων εἰς τὴν πατρίδα, οὕτω καὶ τῶν ἀνοσίων ἀνθρώπων ἡ μνήμη φυλάσσεται δικαίως ἀπὸ τὴν ἱςορίαν, πρὸς διδασκαλίαν τῶν μεταγενεςέρων. Ὁ ἀλιτήριος οὗτος Πανιώνιος δὲν εὕρηκε πορισμὸν ἄλλον ζωῆς παρὰ νὰ εὐνουχίζῃ νέα εὐειδῆ παιδάρια, καὶ νὰ τὰ πωλῇ εἰς τοὺς Πέρσας. Ὁ ἱςορῶν τὸ ἀνόσιον ἔργον τοῦτο Ἡρόδοτος ἐπροσιςόρησε καὶ τὴν ὁποίαν ἐπλήρωσε ποινὴν τῆς κακίας του ὁ Πανιώνιος. Εἷς ἀπὸ τοὺς εὐνουχισθέντας νέους, τὄνομα Ἑρμότιμος, εὐτύχησε νὰ καταςαθῇ ἐντιμότατος ὅλων τῶν εὐνούχων τοῦ Ξέρξου, μὲ τὸν ὁποῖον καὶ ἦλθεν εἰς τὰς Σάρδεις, εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν. Ἐκεῖθεν κατέβη δι' ὑπηρεσίας βασιλικὰς εἰς τὸν Ἀταρνέα, χώραν τῆς Μυσίας ὑποκειμένην εἰς τοὺς Χίους, ὅπου κατὰ τύχην εὕρηκε τὸν Πανιώνιον. Ἀφοῦ ἀπατήσας τὸν ἐκράτησεν αὐτὸν καὶ τὰ τέκνα του, τὸν ἠνάγκασε παρὼν νὰ εὐνουχίσῃ τοὺς τέσσαρας

---

(1) Εἰς τὴν Ἀριςοφάν. Εἰρήν. 835. Ἴδ. καὶ Ἁρποκρατ. λέξ. Ἴων. —— (2) Πλουταρχ. Θεμιστοκλ. § 32. —— (3) Ὁ αὐτ. Ἀποφθεγμ. βασιλ. κ. τ. λ. Θεμιςοκλ. II, σελ. 736, Wyttemb.

υἱούς του, ἔπειτα τούτους νὰ εὐνουχίσωσι τὸν πατέρα των (1).

ΠΑΝΤΊΑΣ. Χῖος, ἀγαλματοποιὸς, υἱὸς καὶ μαθητὴς ἀγαλματοποιοῦ, τοῦ Σωςράτου. Τρεῖς ἀνδριάντας ἀναθεμένους εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, ἱςορεῖ ὡς αὐτόπτης ὁ Παυσανίας (2). Ζ. καὶ Σώςρατος.

ΠΟΛΎΤΕΚΝΟΣ καὶ ἌΜΦΙΚΛΟΣ, δύο προεςῶτες, ἢ ὡς τοὺς ὀνομάζει ὁ Ἀθήναιος, τύραννοι τῆς Χίου, σύγχρονοι Κνώπου, τοῦ κτίςου τῶν Ἐρυθρῶν (3), ἢ ἀπογόνου τινὸς ὁμωνύμου. Ὡσαύτως ὁ Ἄμφικλος οὗτος τῆς Χίου, πιθανὸν ὅτι εἶναι ἕνας τῶν ἀπογόνων τοῦ πρότερον (4) ὀνομασθέντος Ἀμφίκλου. Ἰδοὺ πῶς ἱςορεῖται ἀπὸ τὸν Ἀθήναιον ἡ δυστυχία τοῦ Κνώπου. Βασιλεύων εἰς τὰς Ἐρυθρὰς, ἐπερικυκλώθη ἀπὸ κόλακας· ἐκ τούτων τρεῖς, ὀνομαζόμενοι, Ὀρτύγης, Ἶρος καὶ Ἔχαρος, καὶ ἐπονομαζόμενοι Π ρ ό σ κ υ ν ε ς, διὰ τὴν κυνικὴν αὐτῶν ἀναισχυντίαν, θέλοντες νὰ μεταβάλωσι τὸ πολίτευμα εἰς ὀλιγαρχίαν, ἐπεβουλεύθησαν τὸν Κνῶπον, καὶ μίαν τῶν ἡμερῶν εὑρισκόμενοι μ' αὐτὸν εἰς πλοῖον, ὡς ἐμακρύνθησαν ὀλίγον ἀπὸ τὴν γῆν, ἔδεσαν τὸν Κνῶπον καὶ τὸν ἔῤῥηξαν εἰς τὴν θάλασσαν· ἔπειτα πλεύσαντες εἰς τὴν Χίον, καὶ λαβόντες δύναμιν ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ τυράννους, τὸν Ἄμφικλον καὶ τὸν Πολύτεκνον, ἐγύρισαν τὴν νύκτα εἰς τὰς Ἐρυθρὰς, ὅπου ἐνταυτῷ καὶ τὸ σῶμα τοῦ Κνώπου ἐκβρασμένον ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἐνταφιάζετο ἀπὸ τὴν γυναῖκά του Κλεονίκην. Ἔτυχε τότε καὶ πανήγυρις εἰς τιμὴν τῆς Ἀρτέμιδος.

---

(1) « Πανιώνιος, ἀνὴρ Χῖος, ὃς τὴν ζόην κατεςήσατο ἀπ' ἔργων » ἀνοσιωτάτων· ὅκως γὰρ κτήσαιτο παῖδας εἴδεος ἐπαμμένους, ἐκ- » τάμνων, ἀγινέων ἐπώλεε ἐς Σάρδις τε καὶ Ἔφεσον χρημάτων μεγάλων. » Παρὰ γὰρ τοῖσι βαρβάροις τιμιώτεροί εἰσι οἱ εὐνοῦχοι, πίςιος εἵνεκα » τῆς πάσης, τῶν ἐνορχίων κ. τ. λ. » Ἡρόδοτ. VIII, 105-106. Ἴδ. καὶ Ἀθην. VI, σελ. 266. (2) Παυσαν. VI, 3, 9 καὶ 14. (3) Ἴδε ἀνωτέρ. σελ. 33. (4) Ἀνωτέρ. σελ. 4.

Οἱ τρεῖς φονεῖς, ἐμβαίνοντες αἰφνιδίως τὴν νύκτα μὲ τὴν ὁποίαν ἔλαβαν ἀπὸ τοὺς δύο τυράννους τῆς Χίου δύναμιν, ἔσφαξαν πρῶτον ὅλους τοὺς φίλους καὶ οἰκείους τοῦ Κνώπου, πλὴν τῆς γυναικός του, ἥτις ἔφθασε νὰ φύγῃ εἰς τὴν Κολοφῶνα, ἔπειτα ὅσους ἄλλους ὑπωπτεύοντο τῶν πολιτῶν, κατέλυσαν τοὺς νόμους, ἐκλείσθησαν εἰς τὸ τεῖχος, μὴ συγχωροῦντες εἰς κανένα δημοτικὸν νὰ τοὺς πλησιάζῃ, καὶ ἐξεδόθησαν εἰς τόσην ἀσέλγειαν, ὥστε νὰ φθείρωσι τὰς γυναῖκας, τὰς θυγατέρας καὶ τοὺς υἱοὺς τῶν πολιτῶν, μὲ ποινὴν θανάτου, ὅςις δὲν ἤθελε νὰ πεισθῇ εἰς τὰ θελήματά των. Ὅταν ἀπέθνησκε τὶς ἀπὸ τὴν ἑταιρίαν αὐτῶν, ἠνάγκαζαν τοὺς πολίτας μὲ μάςιγας ὄχι μόνον νὰ συνέρχωνται εἰς τὴν ταφήν, ἀλλὰ καὶ νὰ θρηνῶσι τὸν ἀποθανόντα μὲ βοὰς τρανὰς καὶ στηθοκοπήματα. Τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα ἔπαθαν οἱ Ἐρυθραῖοι ἀπὸ τοὺς ἀλιτηρίους τούτους, ἕως ἦλθεν ὁ Ἱππότης, ἀδελφὸς τοῦ Κνώπου· καὶ τοὺς ἀπώλεσε κακοὺς κακῶς (1).

ΠΟΣΕΙΔΙΠΠΟΣ. Ζ. Εἰς τὰς Προσθ.

ΠΡΟΘ.... ΧΙΟΣ. Ταῦτα μόνα τὰ στοιχεῖα φέρει ἓν ἀπὸ τὰ νομίσματα, μὲ τὴν Σφίγγα καὶ μὲ τὸ δίωτον κεράμιον (2). Τὰ πρῶτα σημαίνουν, ἂν δὲν λανθάνωμαι, ΠΡΌΘΟΟΣ, ὄνομα Λακωνικὸν (3), ὡς καὶ τὰ πρότερον ἈΡΓΕῖΟΣ καὶ ΜΕΓΑΡΕΎΣ (4), εἰς τοὺς Δωριεῖς πλέον παρὰ εἰς τοὺς Ἴωνας ἢ Ἀθηναίους συνήθη. Εἰς τούτους τὰ ἐλάμβαναν οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἢ φιλολάκωνες. Ἓν ἀπ' ὅσα ὠνείδιζαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸν Κίμωνα, ὡς λακωνίζοντα, ἦτον ὅτι καὶ ὠνόμασε τοὺς υἱούς του μὲ τοιαῦτα ὀνόματα (5).

---

(1) Παρ' Ἀθήν. σελ. 259. ═══ (2) RASCHE, *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 518. ═══ (3) Ἴδ. Ξενοφ. Ἑλληνικ. VII, 4 § 2 καὶ ἄλλους. ═══ (4) Ἀνωτέρ. 182 καὶ 234. ═══ (5) Πλουταρχ. Κίμ. § 16.

ΠΤΟΛΕΜΑΙΟ. ΧΙΟΣ, ἤγουν Πτολεμαῖος Χῖος. Τὄνομα εἶναι πλέον Μακεδονικὸν παρὰ Ἑλληνικόν· ὅθεν συγχωρεῖται νὰ συμπεράνωμεν τὸν χρόνον τῆς χαράξεως, ὅτι ἦτον ὁ χρόνος τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου Πτολεμαίων τῆς Αἰγύπτου. Δὲν ἐχαράχθη ὅμως εἰς τιμὴν κἀνενὸς τούτων. Μόνα χαραγμένα εἰς ὄνομα βασιλέως, μεταξὺ τῶν ἐπονομαζομένων Βασιλικῶν Χίων νομισμάτων, φαίνονται τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, καὶ Ἀντιόχου τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας. Σημαίνει λοιπὸν ἢ τὸν Ἄρχοντα τῆς Χίου, ὡς ὑπολαμβάνει ὁ Ῥάσχης (1), ἢ καὶ ἄλλον Χῖον οὕτως ὠνομασμένον, ἢ καὶ Μακεδόνα τινὰ πολιτογραφημένον εἰς τὴν Χίον.

ΡΑΒΙΡΙΟΣ. Τὄνομα δὲν εἶν' Ἑλληνικὸν, ἀλλὰ Ῥωμαϊκόν· ὅθεν οὐδὲ χώραν ἤθελ' ἔχειν ἐς τὸν παρόντα κατάλογον, ἂν δὲν εἶχε προηγούμενον τῆς νήσου τὄνομα οὕτως. ΧΙΟΣ ΡΑΒΙΡΙΟΣ (2). Ὀνομάζει ὁ Κικέρων Ῥωμαῖον τινὰ Ῥαβίριον Rabirius (3). Τὸ ἐχάραξαν λοιπὸν οἱ Χῖοι, εἰς τιμὴν τινὸς Ῥωμαίου ἐπισήμου, ἢ καὶ ἄρχοντος τῆς Χίου, ἀφοῦ ἔχασεν ἡ Χίος τὴν αὐτονομίαν, ἢ καὶ Ἕλληνος ὠνομασμένου Ῥωμαϊκῶς.

ῬΗΓΙΝΟΣ. Χῖος, ἀγαλματοποιὸς ἐδίδαξε τὴν τέχνην τὸν υἱὸν τῆς ἀδελφῆς του Σώςρατον. Ζ. Σώςρατος.

ΣΙΜΩΝΑΚΤΙΔΗΣ, Χῖος. Τοῦτον εὑρίσκω συγκαταριθμούμενον μὲ πολλοὺς ἄλλους περιβοήτους ὀψοποιοὺς, καὶ συγγραφεῖς ὀψοποιΐας· « Καὶ Ζωπυρίνου.... Συγκαταριθμοῖτο » δ' ἂν τούτοις, Ἡρακλείδης τε ὁ Συρακούσιος, καὶ Τυν- » δάριχος ὁ Σικυώνιος, καὶ Σιμωνακτίδης ὁ Χῖος, καὶ Γλαῦκος

---

(1) Rasche, *Lexic. univers. r. numar.* tom. IV, part. I, pag. 422. — (2) Idem, *Supplement.* tom. I, pag. 1774. — (3) Cicer. In Pison. § 2.

» ὁ Λοκρὸς, ὀψοποιητικῆς πραγματείας σοφισταί (1). » Καὶ τοῦτο μὲ κάμνει νὰ διςάζω, μήπως ὁ προμνημονευθεὶς (2) ἈΚΤΊΔΗΣ ἦτο κακὴ γραφὴ τοῦ Ἀθηναίου, ἀντὶ τοῦ ΣΙΜΩΝΑΚΤΊΔΗΣ τοῦ Πολυδεύκους. Ἐκθέτω αὐτὴν ὁλόκληρον τὴν ῥῆσιν τοῦ κωμικοῦ Βάτωνος·

Εὖγ', ὦ Σιβύννη, τὰς νύκτας οὐ καθεύδομεν,
Οὐδ' ἈΝΑΓΕΓΡΆΜΜΕΘ', ἀλλὰ καίεται λύχνος,
Καὶ βιβλίον ταῖς χερσὶ, καὶ φροντίζομεν
Τί σοφὸν ΚΑΤΑΛΈΛΟΙΠΕΝ, Ἢ ΤΊΣ ἩΜΩ͂Ν ἈΚΤΊΔΗΣ
Ὁ Χῖος, ἢ Τυνδαρικὸς ὁ Σικυώνιος,
Ἢ Ζωπύρινος αὐτὸς (3)————————

Οὕτω γράφεται ἡ ῥῆσις εἰς τὴν τελευταίαν ἔκδοσιν τοῦ Ἀθηναίου. Εἰς τὸν δεύτερον στίχον διορθόνω, ἈΝΑΠΕΠΑΎΜΕΘ'. Ὁ τέταρτος εἰς τὴν παλαιοτέραν ἔκδοσιν γραμμένος,

Τί σοφὸν καταλελοιπέναι, ἢ τίς ἡμῶν Ἀκτίδης;

ἐδιωρθόνετο ἀπὸ τὸν Κασωβῶνα,

Τί σοφὸν καταλέλοιπεν, τίς ἡμῖν Ἀκτίδης.

Ἀπέβαλε δικαίως τὴν διόρθωσιν ταύτην ὁ τελευταῖος ἐκδότης. Ἴσως ἐδύνατό τις νὰ προβάλῃ διόρθωσιν,

Τί σοφὸν ΚΑΤΑΛΈΛΟΙΦ' ἩΜΙ͂Ν Ἢ ΣΙΜΟΝΑΚΤΊΔΗΣ,

ἂν δὲν ἐναντιοῦτο ἡ διὰ τοῦ ο γραφὴ τοῦ κυρίου ὀνόματος, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ γράφεται Σιμωνακτίδης, πατρωνυμικὸν τοῦ Σιμῶναξ, συνῃρημένου ἀπὸ τὸ Σιμοάναξ, ὡς τὸ

(1) Πολυδευκ. VI, 10, σελ. 287. ═══ (2) Ἀνωτέρ. σελ. 180. ═══ (3) Παρ' Ἀθην. XIV, σελ. 662.

Πλειςώναξ ἀπὸ τὸ Πλειςοάναξ. Ὅπως ἂν ἦναι, ἡ ταυτότης τῶν λοιπῶν κυρίων ὀνομάτων εἰς τὸν Πολυδεύκην καὶ εἰς τὸν Ἀθήναιον δείχνει ὅτι καὶ τὸ πρῶτον ἕνα μόνον ὀψοποιὸν δηλοῖ, καὶ ὄχι δύο, εἴτ' Ἀκτίδην, εἴτε Σιμωνακτίδην προκρίνεις νὰ τὸν ὀνομάσῃς. Τὸ δεύτερον ὄνομα γράφεται ὀρθότερον εἰς τὸν Πολυδεύκην Τύνδαριχος· τὸ τρίτον πρέπει νὰ προπερισπασθῇ Ζωπυρῖνος, ὡς ὑποκοριςικὸν τοῦ Ζώπυρος.

ΣΚΥΜΝΟΣ. Χῖος, γεωγράφος, ἀκμάσας περίπου τὰ ἐνενήκοντα ἔτη πρὸ Χριςοῦ (1). Ἔγραψε Γεωγραφίαν διὰ στίχων ἰαμβικῶν, προσφωνήσας αὐτὴν εἰς τὸν τελευταῖον τῆς Βιθυνίας βασιλέα Νικομήδην. Σώζονται τῆς ἀπὸ τὸν χρόνον κολοβωθείσης ταύτης Γεωγραφίας 741 ςίχοι, συνεχεῖς ἀπ' ἀρχῆς, καὶ 236 ἄλλοι ἀλλαχόθεν συναθροισμένοι. Ἡ στιχουργία του δὲν εἶναι λαμπρά· τὸ πραγματικὸν ὅμως αὐτῆς μᾶς φέρει εἰς πόθον καὶ ὅσων ὁ χρόνος ἠφάνισεν ἐξ αὐτῆς. Διότι ὁ Σκύμνος δὲν ἠρκέσθη νὰ ἐρανισθῇ τὰ ἀπὸ τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἱςορημένα, ἀλλὰ γεωγραφεῖ καὶ πολλὰ πρώτην φορὰν ἀπ' αὐτὸν αὐτοπτικῶς γνωρισμένα, περιελθὼν τὴν Ἑλλάδα, τὴν Σικελίαν, μέγα μέρος τῆς Ἰταλίας, τὴν Καρχηδόνα, καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἀφρικῆς, ὡς αὐτὸς μαρτυρεῖ·

Ἃ δ' αὐτὸς ἰδίᾳ φιλοπόνως ἐξητακώς,
Αὐτοπτικὴν πίςιν τε προσενηνεγμένος,
Ὡς ἂν θεατὴς οὐ μόνον τῆς Ἑλλάδος,
Ἢ τῶν κατὰ Σικελίαν κειμένων πολισμάτων·
Ἴςωρ δὲ γεγονὼς τῶν τε περὶ τὸν Ἀδρίαν,
Καὶ τῶν κατὰ τὸν Ἰόνιον ἑξῆς κειμένων,
Ἐπεληλυθὼς δὲ τούς τε τῆς Τυῤῥηνίας,
Καὶ τοὺς Σικελικοὺς καὶ πρὸς ἑσπέραν ὅρους,
Καὶ τῆς Λιβύης τὰ πλεῖςα καὶ Καρχηδόνος (2).

(1) Ἴδε Fabric. *Bibliothec. Græc.* tom. III, pag. 35. —— (2) Ἴδ. Σκύμν. Χίου, Περιηγ. 127-135.

Η ἡλικία τοῦ Σκύμνου συμπίπτει μὲ τοὺς Μιθριδατικοὺς πολέμους, καὶ ἀκολούθως μὲ τῆς Χίου τὴν καταςροφήν (1).

ΣΤΑΦ. Ταῦτα μόνα τὰ στοιχεῖα φαίνονται εἰς νόμισμα, μὲ τὸ δίωτον κεράμιον, καὶ πρῶραν πλοίου, χαραγμένα. Σημαίνουν ΣΤΑΦΥΛΟΣ, ὄνομα κύριον τοῦ τότε ἄρχοντος τῆς Χίου. Στάφυλος ὠνομάζετο καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Θησέως, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Χίου Ἴωνος (2). Τοῦ Σταφύλου ἀδελφὸς ἦτον ὁ πρῶτος συνοικιςὴς τῆς Χίου Οἰνοπίων, κατὰ τὸν αὐτὸν Ἴωνα (3).

ΣΤΑΦΥΛΟΣ ἄλλος. Ζ. Εἰς τὰς Προσθ.

ΣΤΕΦΑΝΗΦΟΡΟΣ ΧΙΟΣ. Οὕτω χαραγμένον εἰς νόμισμα παλαιόν. Τὸ Στεφανηφόρος ἐκρίθη ἀπό τινας ἐπίθετον (ἤγουν Στεφανηφοροῦσα Χίος)· ἄλλοι δὲ τὸ νομίζουν ὄνομα κύριον ἄρχοντος τῆς Χίου, Στεφανηφόρος Χῖος (4). Εὑρίσκεται καὶ ἀλλοῦ (5) ὡς ὄνομα κύριον ὁ Στεφανηφόρος.

ΣΤΡΑΤΤΙΣ. Τύραννος τῆς Χίου (6).

ΣΩΣΤΡΑΤΟΣ. Χῖος, ἀγαλματοποιὸς, ἀνεψιὸς καὶ μαθητὴς Ῥηγίνου. Ἤκμασε κατὰ τὴν 114 Ὀλυμπιάδα (324 πρὸ Χρ.) ὡς ἱςορεῖ ὁ Πλίνιος (7). Ἐδίδαξε τὴν τέχνην τὸν υἱόν του Παντίαν. Ζ. Παντίας.

ΣΩΣΤΡΑ. Χῖος. Χαραγμένα τὰ ἓξ μόνα ςοιχεῖα (ἀντὶ τοῦ Σώςρατος), μὲ τὸ σύνηθες δίωτον κεράμιον καὶ πλοίου πηδάλιον (8). Ἂν δὲν ἦναι ἄρχοντος ὄνομα, ἐχαράχθη ἴσως εἰς τιμὴν τοῦ προλεγμένου ἀγαλματοποιοῦ Σωςράτου.

---

(1) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 161. — (2) Ἴδ. Πλουταρχ. Θησ. § 20. — (3) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. Ἴδε καὶ ἀνωτέρ. σελ. 3. — (4) Ἴδ. Rasche, *Lexic. univ. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 513. — (5) Corsin. *Fast. Attic.* tom. II, pag. 465. — (6) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 88, 99 καὶ 102. — (7) Plin. *Histor. natur.* XXXIV, 8, § 19 καὶ 5. — (8) Ἴδε τὸν Rasche, *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 517.

ΤΗΛΕΜΑ, ἤγουν ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ, ὄνομα Ἄρχοντος χαραγμένον εἰς νόμισμα, μὲ μόνον τὸ δίωτον (1). Ζ. Κηλεμα.

ΤΙΜΑΝΔΡΟΣ. Ὄνομα Ἄρχοντος. Φέρει τὸ δίωτον, ἀριστερόθεν στάχυν σίτου, καὶ δεξιόθεν ἀστέρα (2).

ΤΙΜΟΚΛΗΣ. Ὄνομα Ἄρχοντος εἰς νόμισμα, μὲ τὸ δίωτον (3).

ΤΥΔΕΥΣ, Χῖος. Ζ. ἀνωτέρ. σελ. 126.

ΥΔΗΜΟΣ. Ζ. Διογένης.

ΥΠΕΡΜΕΝΗΣ. Πιθανώτατον ὅτι Χῖος (4).

ΦΙΣΙΝΟΣ, εἷς ἀπὸ τοὺς τρεῖς προδότας τῆς Χίου (Ζ. Ἀπολλωνίδης). Οὕτω γράφεται εἰς τὸν Ἀῤῥιανόν· ἀλλὰ τὄνομα δέν με φαίνεται Ἑλληνικόν· πλὴν ἂν τὸ γράψῃς Φυσῖνος ἢ Φυσίνους, ὡς συνήθως διττογραφοῦνται τὰ ἀπὸ τὸ Νοῦς σύνθετα, οἷον Ἀρχῖνος καὶ Ἀρχίνους, Καλλῖνος καὶ Καλλίνους, Πασῖνος καὶ Πασίνους.

ΦΛΥΣΤΟΣ. Ὄνομα χαραγμένον εἰς Χῖον νόμισμα, μὲ φύλλον κισσοῦ (5), Ἑλληνος ἴσως, ὄχι Ἑλληνικὸν, ἀλλ' οὐδὲ Ῥωμαϊκὸν ὅμως, παρεκτὸς ἂν τὸ ὑποθέσῃς (κατὰ τὴν συνήθη σύγχυσιν τοῦ Λ καὶ τοῦ Α) γραφικῶς σφαλμένον, ἢ καὶ ἀπὸ τὸν χρόνον ἀλλοιωμένον, ἀντὶ τοῦ ΦΑΥΣΤΟΣ (Faustus). Ὁ Φαῦστος ἐνδέχεται νὰ ἦτον ἄρχων τῆς Χίου, Ῥωμαῖος ἀπὸ Ῥωμαίους σταλμένος, ἀφοῦ ἐστέρησαν τοὺς Χίους τὴν ἐλευθερίαν, ἢ καὶ ἐντόπιος Χῖος, Ῥωμαϊσμένος τὄνομα, ὡς ὠνομάζοντο καὶ ἄλλοι πολλοὶ Ἕλληνες, οἱ μὲν διά τινα σχέσιν ἢ

(1) Ἴδε τὸν Rasche, *Lexix. univers. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 517. ═══ (2) Idem, *ibid.* pag. 518, et tom. V, part. I, pag. 62. ═══ (3) Idem, *ibid.* pag. 518. ═══ (4) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 243. ═══ (5) Rasche, *ibid.* pag. 518.

φιλίαν ἀναγκαίαν πρὸς τοὺς κρατοῦντας, οἱ δὲ καὶ κολακεύοντες αὐτοὺς αἰσχρῶς, ὡς τοὺς ὀνειδίζει ὁ Ἀπολλώνιος καὶ ἐξαιρέτως τοὺς Ἴωνας, γράφων πρὸς αὐτοὺς τὴν ἑξῆς ἐπιςολὴν, ἀξίαν νὰ μεταγραφῇ πρὸς διδασκαλίαν τῶν νέων (1). « ἼΩΣΙΝ.
» Ἕλληνες οἴεσθε δεῖν ὀνομάζεσθαι διὰ τὰ γένη, καὶ τὴν ἔμπροσ-
» θεν ἀποικίαν. Ἕλλησι δ' ὥσπερ ἔθη καὶ νόμοι, καὶ γλῶττα,
» καὶ βίος ἴδιος, οὕτω καὶ σχῆμα καὶ εἶδος ἀνθρώπων. Ἀλλ'
» ὑμῶν γε οὐδὲ τὰ ὀνόματα μένει τοῖς πολλοῖς· ἀλλ' ὑπὸ τῆς
» νέας ταύτης εὐδαιμονίας ἀπολωλέκατε τὰ τῶν προγόνων σύμ-
» βολα. Καλῶς (ἴσ. γρ. Καὶ ὅλως) οὐδὲ τοῖς τάφοις ἐκεῖνοι
» δέχοιντ' ἂν ἅτε ἀγνῶτας αὐτοῖς γενομένους· εἴγε πρότερον
» ἡρώων ἦν ὀνόματα, καὶ ναυμάχων καὶ νομοθετῶν, νυνὶ δὲ
» Λουκούλλων τε καὶ Φαβρικίων καὶ Λευκίων τῶν μακαρίων.
» Ἐμοὶ μὲν εἴη μᾶλλον ὄνομα Μίμνερμος (2) »

Μόλις ἐτελείωσα τὴν παροῦσαν σημείωσιν, καὶ μοῦ ἐγεννήθη διςαγμὸς, μὴ τὸ κύριον ὄνομα ἦτον ὄχι μόνον Ἑλληνικὸν, ἀλλὰ καὶ ἰδιάζον εἰς τοὺς Χίους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐτιμᾶτο καὶ Διόνυσος Φλεὼν ἢ Φλυοῦς (3). Τὸ ἐπίθετον παράγεται ἀπὸ τὸ Φλύω· τούτου δὲ ῥηματικὸν ἄλλο εἶναι τὸ Φλυςὸς (ὡς τοῦ Ἀνύω τὸ Ἀνυςὸς), καὶ μὲ τὴν συνήθη μετάθεσιν τοῦ

---

(1) Παρὰ τῷ Φιλοςράτ. Ἐπιςολ. Ἀπολλων. 71, σελ. 407. ═ (2) Προκρίνει ὁ Ἀπολλώνιος νὰ ὀνομάζεται Μίμνερμος, ἢ διότι τὸ ὄνομα τοῦτο, ἂν καὶ ἑλληνικὸν, κατήντησε νὰ νομίζεται γελοῖον (ὡς τὸ ἐνόησεν ὁ ἐκδότης Ὀλεάριος), ἢ διὰ τὸ παντάπασιν ἀσύνηθες (ἐπειδὴ παρὰ τὸν ἐλεγειακὸν ποιητὴν Μίμνερμον, δυσκόλως εὑρίσκεται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἱςορίαν ἄλλος Μίμνερμος), ἢ δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν, γνωςὴν εἰς τοὺς ὁποίους ἔγραφεν ὁ Ἀπολλώνιος. Ὅπως ἂν ἦναι, νοεῖ τοῦτο· Προκρίνω ὁτιδήποτ' ἄλλο ἑλληνικὸν ὄνομα, παρὰ τὰ ὀνόματα τῶν ΕΥ̓ΔΑΙΜΟΝΩΝ Ῥωμαίων· καὶ αἰνίττετ' ἐνταυτῷ καὶ τὴν παροιμίαν « ΕΥ̓ΔΑΙΜΩΝ ὁ Κόρινθος· ἐγὼ δ' εἴην Τενεάτης » (Ἴδ. Στράβων. VIII, σελ. 380 καὶ Ζηνόβ. III, 96). ═ (3) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 29.

τόνου, Φλῦςος. Καὶ μόνον τοῦ κισσοῦ τὸ φύλλον (σύμβολον τοῦ Διονύσου) ἀρκεῖ νὰ βεβαιώσῃ τὴν γνησιότητα τοῦ ὀνόματος.

ΦΟΙΝΙΞ. Ὄνομα ἄρχοντος, μὲ τὸ δίωτον, χαραγμένον εἰς νόμισμα (1).

ΧΙΟΣ. Ἄλλοτε μὲν τοῦτο τὄνομα, ἄλλοτε δὲ τὸ ΧΙΩΝ, καὶ πολλάκις τὸ Χ μόνον ςοιχεῖον, μὲ κἀνὲν ἀπὸ τὰ συνήθη παράσημα, σημαίνοντα τὴν νῆσον ἢ τοὺς κατοίκους. Μίαν μόνην φορὰν τὸ βλέπω χαραγμένον ἀνάςροφα, ΣΟΙΧ (2), λείψανον τῆς παλαιᾶς (δεξιόθεν εἰς ἀριςερὰ) Ἑλληνικῆς γραφῆς (3). Σώζεται καὶ νόμισμα μὲ εἰκόνα νέου ἀγενείου, τυλιγμένου μὲ ταινίαν τὴν κεφαλὴν, παραςένοντος αὐτὴν τῶν Χίων τὴν δημοκρατίαν, μὲ τὰς πέντε ταύτας λέξεις ΔΗΜΟΣ ΧΙΩΝ, ἐχούσας δεξιόθεν τὸ ΟΜΟΝΟΙΑ ΧΙΩΝ ΕΡΥΘΡΑΙΩΝ (4). Τοιαῦτα νομίσματα ἐχαράσσοντο εἰς μνήμην συμμαχίας τῶν πόλεων, ἢ εἰρήνης μετὰ κατάλυσιν πολέμου· ὡς σώζεται καὶ ἄλλο νόμισμα (ὄχι πλέον αὐτόνομον, ἀλλ' ὑπὸ τὸν Ῥωμαϊκὸν ζυγὸν) μὲ τὰ γράμματα ΣΤΡ. ΚΑΠΙΤΩΛΕΙΝΟΥ. ΧΙΩΝ ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ ΟΜΟΝΟΙΑ (5).

ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΣ. Νομίσματα, τὰ μὲν φέροντα τὸν Ἀπόλλωνα ἔχοντα δεξιόθεν κρατῆρα, ἀριστερόθεν κωπίον, καὶ τὸν Διόνυσον, δεξιόθεν, κάνθαρον (εἶδος ποτηρίου), ἀριςερόθεν, θύρσον, μὲ γράμματα ΕΠΙ ΑΡΧ. ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΥ ΧΙΩΝ· Τὰ δὲ μὲ τὸ δίωτον, τὴν Σφίγγα, καὶ γράμματα, ΕΠΙ ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΥ ΤΟΥ ΕΠΑΦΡΟΔΙΤΟΥ ΧΙΩΝ (6).

(1) Rasche, *Lexic. univers. r. numar.* tom. I, part. II, pag. 518. — (2) Rasche, *ibid.* pag. 518; *et Supplementor.* tom. I, pag. 1776. — (3) Ἡρόδοτ. II, 36, καὶ V, 58. — (4) Rasche, ubi supra, pag. 518. — (5) Idem, *ibid.* — (6) Idem, *ibid.* pag. 514-515; *et Supplementor.* tom. I, pag. 1774.

ΕΠΙΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΚΑΙ ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ.

ΣΕΛΙΔΙ 37 Στίχ. 16 « Καὶ σοφωτέρους τῶν ποιημάτων του κριτάς. » Μαρτύριον τούτου τὸ ἑξῆς. Τόσον ἔνδοξος ἐχρημάτισεν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἡ ποίησις τοῦ Ὁμήρου, ὥςε, μετὰ τὴν πρώτην αὐτῆς συνάθροισιν καὶ ἔκδοσιν ἀπὸ τὸν Πεισίςρατον, πολλοὶ κατιδίαν ἔκαμαν διαφόρους ἐκδόσεις, ὄχι κατὰ πάντα συμφώνους· καὶ τὸ ἐνδοξότερον διὰ τὸν Ποιητὴν, καὶ πόλεις ὁλόκληροι ἐφρόντισαν νὰ τὸν ἐκδώσωσι μὲ δημόσιον δαπάνην. Ἓξ ἐκδόσεις τοιαῦται, Πολιτικαί, ἢ Ἀπὸ πόλεων (ὡς τὰς ὠνόμαζαν), ἐγνωρίσθησαν ἕως τώρα, καὶ μι' ἀπ' αὐτὰς εἶναι ἡ Χία· αἱ λοιπαὶ εἶναι τῆς Μασσαλίας, τῆς Σινώπης, τοῦ Ἄργους, τῆς Κύπρου καὶ τῆς Κρήτης (Ἴδ. Οὔολφ. Προλεγομ. εἰς τὴν Ἰλιάδ. σελ. CLXXV)· καὶ ἀπὸ ταύτας φέρουν πολλάκις μαρτυρίας οἱ σχολιαςαὶ εἰς τὴν κρίσιν τῶν διαφόρων γραφῶν. Παραδείγματος χάριν, εἰς τὸ Εὖτ' ὄρεος κορυφῆσι τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. γ', 10) λέγουν οἱ σχολιαςαὶ, « Ἐν » ἐνίαις δὲ τῶν ἐκδόσεων, τῇ τε Χίᾳ καὶ τῇ Μασσαλιωτικῇ, » καί τισιν ἄλλαις, ἐκ πλήρους ἐγέγραπτο, Ηὖτε ὄρευς κορυφῆσι » Εἰς τὸ Ὑψόσ' ἔεργε τοῦ Ποιητοῦ (Ἰλ. ξ', 349) οἱ σχολιαςαὶ, « Οὕτως Ἀρίςαρχος.... ἐν δέ τισιν, Ὑψόσ' » ἄειρε, καὶ Ὑψόσ' ἕερπε, διὰ τοῦ π· ἐν δὲ τῇ Χίᾳ » Ὑψόσ' ἵκανε· »

ΣΕΛΙΔΙ 39. Ὁ Αἰλιανὸς (Ποικ. ἱςορ. IX, 15) μνημονεύει καὶ τὴν Θυγατέρα τοῦ Ὁμήρου, ἐκδομένην εἰς γάμον ἀπὸ τὸν

πατέρα της μὲ προῖκα τὰ Κύπρια ἔπη· καὶ τὰ Κύπρια ταῦτα ἔπη εἶναι ποίημα τοῦ Στασίνου, καὶ ὄχι τοῦ Ὁμήρου! Ὀνομάζουν καὶ γαμβρὸν αὐτὸν τοῦτον τὸν Στασῖνον! Κατὰ τὸν Σουΐδαν, ἡ γυνὴ τοῦ Ὁμήρου ὠνομάζετο Ἀρσινόη· ὁ δὲ Τζέτσης τὴν ὀνομάζει Ἀρσιφόνην, καὶ ὄχι γυναῖκα, ἀλλὰ θυγατέρα τοῦ Ποιητοῦ.

ΣΕΛΙΔΙ 46, σημ. 1. Ἐσημείωσε καὶ ὁ Πλίνιος τὴν σπουδὴν τῶν γυναικῶν τῆς Χίου νὰ τρίβωνται τὴν Χίαν γῆν, εἰς εὐμόρφισιν τοῦ δέρματος, Est in medicaminibus et Chia terra candicans, effectus ejusdem, qui Samiæ. Usus ad mulierum maxime cutem (Plin. *Histor. natural.* XXXV, 18, § 56).

ΣΕΛΙΔΙ 44-45. Κατὰ τὸν Πλίνιον, εἰς τῆς Χίου τὰς λιθοτομίας ἐφάνησαν πρῶτον καὶ μάρμαρα ποικιλόχρωτα (marbres panachés), μὲ τὰ ὁποῖα (λέγει) οἱ Χῖοι ἔκτιζαν τὸ τεῖχος τῆς πόλεως, ὅτε εὑρέθη εἰς τὴν Χίον κατὰ τύχην καὶ ὁ Κικέρων· τοῦ ὁποίου μᾶς ἐφύλαξε καὶ τὸ πρὸς τοὺς Χίους σκῶμμα. Ἐπειδὴ οὗτοι ἐκαυχῶντο εἰς τὰ ποικιλόχρωτά των μάρμαρα, δείχνοντές τα εἰς τοὺς ξένους, ὡς μεγαλοπρεπῆ καὶ ἀξιοθαύμαστα, Πολὺ πλέον εἶπεν ὁ Κικέρων ὅτι ἤθελα θαυμάσειν τὸ τεῖχός σας, ἂν τὸ ἐκτίζετε ἀπὸ μάρμαρα τοῦ Τιβούρτου: Primum (ut arbitror) versicolores istas maculas Chionum lapidicinæ ostenderunt, quum extruerent muros, faceto in id M. Ciceronis sale: omnibus enim ostentabant, ut magnificum. Multo, inquit, magis mirarer, si Tiburtino lapide fecissetis (Plin. *Histor. natural.* XXXVI, 6, § 5). Τὸ σκῶμμα τοῦ Κικέρωνος στέκει εἰς τοῦτο· τὰ πλειότερα τῆς Ῥώμης οἰκοδομήματα ἐκτίζοντο ἀπὸ μάρμαρα τοῦ Τιβούρτου (Στραβ. V, σελ. 238), ἀπέχοντος ἓξ ἢ ἑπτὰ λεύγας

ἀπὸ τὴν Ρώμην. Ἔλεγε λοιπὸν ὁ Κικέρων, Πολὺ πλέον ἤθελα θαυμάσειν τὸ τεῖχός σας, ὦ Χῖοι, ἂν τὸ ἔβλεπα κτισμένον ἀπὸ μάρμαρα τοῦ Τιβούρτου (σήμερον Tivoli), τῶν ὁποίων δηλαδὴ ἡ εἰς Χίον μετακομιδὴ ἐχρειάζετο δαπάνην βασιλικήν.

ΣΕΛΙΔΙ 51. Τὸν Κάδον (μέτρον οἴνου), ὡς τὸν ὀνομάζει καὶ ὁ Ὡράτιος, ἐνόει ὁ Σωκράτης. Ἐλέγετο καὶ Μετρητὴς, καὶ Κεράμιον. Ἴδε A. Bockh, *die Staatshaushalt. der Athen*. I, B. S. 66, 107-108.

ΣΕΛΙΔΙ, 70. Ἡ ἔλευσις τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἡρακλέους εἰς τὰς Ἐρυθρὰς ἀπὸ τὴν Τύρον, πιςόνει ἀκόμη καὶ τὴν εἰς ἄλλας νήσους καὶ πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἐμπορίαν τῶν Φοινίκων, καὶ τὴν ὁποίαν ἐμεταχειρίζοντο δεισιδαιμονίαν, διὰ νὰ ἡμερόνωσι τοὺς κατοίκους, φέροντες μαζῇ καὶ τοὺς θεούς των. Αὐτοί ἴσως ἔφεραν πρῶτοι καὶ τὴν προφήτισσαν Σίβυλλαν, ἐπειδὴ μί' ἀπὸ τὰς ἀριθμουμένας δέκα Σιβύλλας ἦτον ἡ περιβόητος Ἐρυθραία Σίβυλλα, κυρίως ὀνομαζομένη Ἡροφίλη, ἐπισημοτέρα παρὰ τὰς ἄλλας, γεννημένη πρὸ τῶν Τρωϊκῶν εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ἀλλ' ἐπονομασθεῖσα Ἐρυθραία, ὡς λέγει ὁ Ἰσίδωρος (Origin. VIII, 8), διότι εἰς τὰς Ἐρυθρὰς εὑρέθησαν οἱ χρησμοί της. Δὲν ἠρκέσθησαν εἰς αὐτὴν οἱ Ἐρυθραῖοι, ἀλλ' ἰδιοποιήθησαν ἀκόμη καὶ ἄλλην Σίβυλλαν ἐκ τῶν δέκα, τὴν ὀνομαζομένην Ἀθηναΐδα, ἀκμάσασαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐπονομάσαντες καὶ αὐτὴν Ἐρυθραίαν (Στράβ. XIV, σελ. 645. Ἴδ. καὶ Παυσαν. X, 12).

ΣΕΛΙΔΙ 114. Ὡς ἀρχηγὸν τῆς κιναιδολογίας ἱςόρησε καὶ ὁ Στράβων (XIV, σελ. 648) τὸν Σωτάδην· καὶ τούτου τὰ ποιήματα ἔβαλαν ἔπειτα ἄλλοι εἰς μέλος, διὰ νὰ τὰ καταςήσωσιν ὀλεθριώτερα· « Ἦρξε δὲ Σωτάδης μὲν πρῶτος τοῦ κιναι-
» δολογεῖν, ἔπειτα Ἀλέξανδρος ὁ Αἰτωλός· ἀλλ' οὗτοι μὲν

» ἐν ψιλῷ λόγῳ· μετὰ μέλους δὲ Λύσις, καὶ ἔτι πρότερος
» τούτου ὁ Σῖμος. »

ΣΕΛΙΔΙ 121. Εἰς μίαν ἀπὸ τὰς τρεῖς ταύτας, Καρδαμύλην, Φάνας καὶ Λευκώνιον, συνέβη ἴσως τὸ ἱςορούμενον ἀπὸ τὸν Πλίνιον, ὅτι οἱ Χῖοι πολιορκούμενοι ἠναγκάσθησαν νὰ τρέφωνται μὲ βαλανίδια τῆς φηγοῦ : dulcissima omnium [glans] fagi, ut qua obsessos durasse in oppido Chio tradat Cornelius Alexander (Plin. *Histor. natur.* XVI, 6). Φηγὸς ὀνομάζεται καὶ τὸ δένδρον (hêtre καὶ ἀρχαϊκ. fayard), Φηγὸς (faîne) καὶ ὁ καρπὸς, φαγησερὸς δηλαδὴ, ὡς σημαίνει καὶ τῶν Ῥωμαίων τὸ Esculus συνώνυμον τοῦ Fagus.

ΣΕΛΙΔΙ, 161 (Ἔτ. 78-76 πρὸ Χρ.). Μετὰ τὸ 81 ἔτος πρὸ Χριςοῦ πιθανὸν ὅτι πρέπει νὰ τοπισθῇ ἡ ἀνωτέρω (σελ. 256) μνημονευθεῖσα παρουσία τοῦ Κικέρωνος εἰς τὴν Χίον, ὅςις διὰ τὸν φόβον τοῦ Σύλλα, ἐπιςρέψαντος ἀπὸ τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον, ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Ῥώμην, τὸ 78 ἔτος πρὸ Χριστοῦ, καὶ διέτριψεν ἔτη δύο εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τότε πιθανὸν ὅτι ἐπέρασε καὶ εἰς τὴν Χίον, κ' εὕρηκε τοὺς Χίους ἀσχολουμένους εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ τείχους των.

ΣΕΛΙΔΙ 162. Ἡ ἁρπαγὴ τῶν κειμηλίων τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους, εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Κικέρωνος, εἶχε φθάσειν εἰς τόσην ἀναίδειαν, ὥστε ὁ Κικέρων γράφων πρὸς τὸν ἀδελφόν του Κοΐντον, ἀνθύπατον τότε τῆς Ἀσίας, συγκαταριθμεῖ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ κτήματα μὲ τὰς σπανιωτάτας ἀρετάς : Praeclarum est enim, summo cum imperio fuisse in Asia triennium, sic ut nullum te signum, nulla pictura, nullum vas, nulla vestis, nullum mancipium, nulla forma cujusquam, nulla conditio pecuniae (quibus

rebus abundat ista provincia) ab summa integritate continentiaque deduxerit, etc. CICER. *Epistol. ad fratr.* I, 1.

ΣΕΛΙΔΙ 165 (Ἔτ. 12 πρὸ Χρ.). *Δὲν ἠρκέσθη ὁ Μιθριδάτης εἰς τοὺς φόνους, καὶ τὴν κατασκαφὴν τοῦ τείχους τῶν Χίων, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι κατέσκαψε καὶ ἄλλας δημοσίους οἰκοδομὰς πολλάς, ὥστε διὰ νὰ τὰς ἀναςήσωσιν ἔπειτα οἱ Χῖοι, ἐχρειάσθησαν εὐεργεσίαν ξένην.* Καὶ τίνος *εὐεργέτου! Ὄχι ὀλιγώτερον μιαιφόνου παρὰ τὸν πρῶτον αὐτῶν εὐεργέτην Σύλλαν*, τοῦ Ἡρώδου, *βασιλέως* τῶν Ἰουδαίων. Ὁ Ἡρώδης, *κολακεύων τὸν* Αὔγουςον Καίσαρα, *ἠγαπήθη τόσον, ὥςε ὄχι μόνον νὰ δεσπόζῃ ἀπολύτως, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκτείνῃ πολὺ τὴν βασιλείαν του, καὶ νὰ καταπλουτισθῇ ἀπὸ τὰς ἁρπαγὰς καὶ ἀδικίας. Σπεύδων νὰ φθάσῃ τὸν γαμβρὸν τοῦ* Αὐγούςου Ἀγρίππαν, *πλέοντα τότε εἰς τὸν* Βόσπορον, *καὶ ἐμποδιζόμενος ἀπ' ἐναντίους ἀνέμους, ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν* Λέσβον *εἰς τὴν* Χίον (*περίπου τὸ* 12 *ἔτος πρὸ* Χριςοῦ), *καὶ εὗρηκε τοὺς Χίους ἀσχολουμένους ἀκόμη ν' ἀνεγείρωσιν ὅσα κατέσκαψεν ὁ* Μιθριδάτης· *καὶ ἐπειδὴ μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ μία στοά, τὴν ὁποίαν ἀμέλησαν οἱ* Χῖοι, *μὴν ἔχοντες πῶς νὰ τὴν ἀναςήσωσιν εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς μεγαλοπρέπειαν καὶ πολυτέλειαν, ὁ* Ἡρώδης *ὄχι μόνον τοὺς ἐπαρακίνησεν εἰς τὴν ἀνέγερσιν, ἀλλ' ἐχορήγησε καὶ χρήματα πλειότερα τῆς χρειαζομένης δαπάνης·* « Πλεύσας *διὰ* Ῥόδου *καὶ* Κῶ, » *προσέσχε περὶ* Λέσβον, *οἰόμενος ἐκεῖ καταλήψεσθαι τὸν* » Ἀγρίππαν. Ἐκεῖ *δὲ αὐτὸν ἀπολαμβάνει πνεῦμα βόρειον,* » *εἶργον τὴν ἀναγωγὴν τῶν νεῶν.* Ὁ *δ' ἐπιδιέτριβεν ἡμέρας* » *πλείους ἐν τῇ* Χίῳ· *καὶ πολλοὺς μὲν τῶν προσιόντων* » *αὐτῷ ἀνελάμβανε βασιλικαῖς δωρεαῖς· αὐτῆς δὲ τῆς* » *πόλεως ἰδὼν πεπτωκυῖαν στοάν, ἥν, ἐν τῷ* Μιθριδατικῷ

» πολέμῳ καθαιρεθεῖσαν, οὐχ ὥσπερ τὰ ἄλλα, διὰ μέγεθος » καὶ κάλλος, ἀναςῆναι (γρ. ἀναςῆσαι) ῥᾴδιον ἦν, χρήματα » δοὺς ὅσον μὴ μόνον ἐπαρκεῖν ἀλλὰ καὶ περιττεύειν ἐδύνατο » πρὸς τὴν συντέλειαν τοῦ κατασκευάσματος, ἐνετέλλετο » μὴ περιορᾶν, ἀλλὰ θᾶττον ἐγείρειν, ἀποκαθιςάντας τῇ » πόλει τὸν ἴδιον κόσμον. » Ἰώσηπ. Ἰουδαϊκ. ἀρχαιολογ. XVI, 2, § 2, σελ. 708.

ΣΕΛΙΔΙ 190-191. Τοῦ Γλαύκου ὁ κρατὴρ ἐθαυμάσθη τόσον, ὥστ' ἔγινε παροιμία λεγομένη περὶ παντὸς καλλιτέχνου κατασκευάσματος· « Γλαύκου τέχνη· παροιμία ἐπὶ τῶν μὴ » ῥαδίως κατεργαζομένων. Διονυσόδωρος δὲ τὴν περὶ τὸν » σίδηρον κόλλησιν· Γλαῦκος γὰρ Χῖος σιδήρου κόλλησιν » εὗρεν. » Ἡσύχ.

ΣΕΛΙΔΙ 212, στίχ. 2. Τὸ Περὶ Εὐσεβείας ἴσως τοῦτο νοεῖ καὶ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς (Πρὸς Γν. Πομπ. ἐπιςολ. § 6, σελ. 784) ὅταν, ἐπαινῶν τὸν Θεόπομπον, λέγῃ « Καὶ » ἔτι πρὸς τούτοις ὅσα φιλοσοφεῖ παρ' ὅλην (ἴσ. γρ. παρ- » αινῶν) τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ΕΥ̓ΣΕ΄ΒΕΙΑΝ, καὶ περὶ τῶν » ἄλλων ἀρετῶν πολλοὺς καὶ καλοὺς διεξερχόμενος λόγους. »

ΣΕΛΙΔΙ 213, σημ. 1. « Διὸ καὶ βάσκανος ἔδοξεν εἶναι » ΠΡΟΛΑΜΒΆΝΩΝ ΤΙΝᾺ ΤΟΙ͂Σ ἀναγκαίοις ὀνειδισμοῖς » ΚΑῚ ΤᾺ τῶν ἐνδόξων προσώπων οὐκ ἀναγκαῖα πράγματα » κ. τ. λ. » Τὸ κείμενον ἐδῶ τοῦ Διονυσίου δὲν με φαίνεται σαφές. Ἴσως ἐγράφετο πάλαι ΠΡΟΣΛΑΜΒΆΝΩΝ ΤΟΙ͂Σ ἀναγκαίοις ὀνειδισμοῖς ΚΑΊ ΤΙΝΆ, διὰ νὰ ἦναι τὸ νόημα, Λαμβάνων πρὸς τοῖς ἀναγκαίοις ὀνειδισμοῖς καί τινα οὐκ ἀναγκαῖα πράγματα τῶν ἐνδόξων προσώπων.

ΣΕΛΙΔΙ 216. Ταῦτα ἔλεγεν ὁ Κικέρων περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου τοῦ Θεοφράςου. Τὰς δὲ πρὸς Ἀλέξανδρον συμβουλάς του τὰς ἔκρινεν, ὡς καὶ τὰς τοῦ Ἀριςοτέλους,

τόσον σοφὰς, ὥστ' ἐμελέτα νὰ γράψῃ πρὸς τὸν Καίσαρα παρομοίας περὶ τῶν τότε κατεχόντων τὴν Ῥώμην ἐμφυλίων πολέμων. Ἔκρινεν ὅμως ἔπειτα, ὅτι οὔτ' ὁ Καῖσαρ οὔτ' οἱ περὶ τὸν Καίσαρα ἤξιζαν τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τοὺς περὶ τὸν Ἀλέξανδρον, ὡς γράφει πρὸς τὸν φίλον του τὸν Ἀττικὸν (Epistol. ad Attic. XII, 40): Συμβουλευτικὸν sæpe conor; nihil reperio: et quidem mecum habeo et Ἀριστοτέλους et Θεοπόμπου πρὸς Ἀλέξανδρον. Sed quid simile? illi et quæ ipsis honesta essent, scribebant, et grata Alexandro. Ecquid tu ejusmodi reperis?

ΣΕΛΙΔΙ 218, στίχ. 5, « Ὅστις ἐπιθυμεῖ πλειότερα » περὶ Θεοπόμπου κ. τ. λ. » Ἂν πιστεύσωμεν τοὺς ἀλαζόνας Ἰουδαίους, ὁ Θεόπομπος καὶ ἐπαραφρόνησε ποτέ. Καυχώμενοι εἰς τὸν ἀπὸ Θεοῦ δοθέντα νόμον εἰς αὐτοὺς, ἀκόμη καὶ ἀφοῦ τὸν ἐδόλωσαν μὲ τὰς Φαρισαϊκὰς παραδόσεις, ἔπλασαν μῦθον, ὅτι ὁ Θεόπομπος ἐβλάφθη θεόθεν τὸν νοῦν, διότι ἐτόλμησε νὰ μεταφράσῃ ἢ νὰ ἱςορήσῃ τὰ τῆς Παλαιᾶς γραφῆς. Καὶ διὰ νὰ κάμωσι τὸν μῦθον πιθανώτερον, τὸν ἐπροσκόλλησαν εἰς Δημήτριον τὸν Φαληρέα. Κατὰ τὸν Ἰουδαῖον Ἰώσηπον, ὁ βασιλεὺς Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος, ἀφοῦ ἀνέγνωσε τοὺς Μωσαϊκοὺς νόμους, μεταφρασμένους εἰς τῶν Ἑλλήνων τὴν γλῶσσαν, θαυμάσας αὐτοὺς, ἠρώτησε τὸν Δημήτριον, ; Διὰ τί κἀνεῖς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας δὲν ἐπεριεργάσθη, ἢ δὲν ἐφιλοτιμήθη νὰ τοὺς γνωρίσῃ ἕως τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα; Καὶ ὁ Δημήτριος τὸν ἀπεκρίθη, διότι ὅσοι τὸ ἐπεχείρησαν, ἐπλήχθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν, φέρων παράδειγμα τὸν ἱςορικὸν Θεόπομπον καὶ τὸν τραγῳδὸν Θεοδέκτην· « Ὁ » δὲ Δημήτριος, μηδένα τολμῆσαι τῆς τῶν νόμων τούτων » ἀναγραφῆς ἅψασθαι, διὰ τὸ θείαν αὐτὴν εἶναι καὶ σεμνὴν, » ἔφασκε, καὶ ὅτι βλαβεῖεν ἤδη τινὲς τούτοις ἐπιχειρήσαντες

» ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· δηλῶν ὡς Θεόπομπός τε, βουληθεὶς ἱςο-
» ρῆσαί τι περὶ τούτων, ἐταράχθη τὴν διάνοιαν πλείοσιν
» ἢ τριάκοντα ἡμέραις, καὶ παρὰ τὰς ἀνέσεις ἐξιλάσκετο τὸν
» Θεὸν, ἐντεῦθεν αὐτῷ γενέσθαι τὴν παραφροσύνην ὑπονοῶν.
» Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὄναρ εἶδεν, ὅτι τοῦτ' αὐτῷ συμβαίη
» περιεργαζομένῳ τὰ θεῖα, καὶ ταῦτ' ἐκφέρειν ἐπὶ κοινοὺς ἀν-
» θρώπους θελήσαντι· καὶ ἀποσχόμενος κατέστη τὴν διάνοιαν.
» Ἐδήλου δὲ καὶ περὶ Θεοδέκτου τοῦ τῶν τραγῳδιῶν ποιητοῦ
» ἀναφέρεσθαι, ὅτι βουληθεὶς ἔν τινι δράματι τῶν ἐν τῇ
» ἱερᾷ βίβλῳ γεγραμμένων μνησθῆναι τὰς ὄψεις γλαυκωθείη,
» καὶ συνιδὼν τὴν αἰτίαν, ἀπαλλαγείη τοῦ πάθους, ἐξευμε-
» νισάμενος τὸν Θεόν. » Ἰώσηπ. Ἰουδαϊκ. ἀρχαιολογ. XII',
2, § 13, σελ. 518.

ΧΙΑΚΑΙ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ.

Αἱ ἕως τώρα ἀνακαλυφθεῖσαι εἰς τὴν Χίον ἐξῆς δέκα λιθικαὶ ἐπιγραφαὶ (ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς ἦσαν καὶ πρὸ πολλοῦ γνωσταὶ) ἐξεδόθησαν ἐσχάτως ἀπὸ τὸν Κόμητα Βιδούαν εἰς τὴν πόλιν Ταυρῖνον (A comit. Carol. Vidua, Taurin 1824) μὲ πολλὰς ἄλλας ἄλλων πόλεων ἐπιγραφάς. Τὰς μετεξέδωκεν ἔπειτα (1826 καὶ 1828), εἰς τοὺς Παρισίους ὁ Ἀκαδημιακὸς Λετρώννης (M. Letronne), ἐξηγήσας καὶ τινὰς ἐξ αὐτῶν. Ἀπὸ τὴν δευτέραν ταύτην ἔκδοσιν τὰς μεταγράφω, ἀρχίζων ἀπὸ τὴν ἐξῆς εὑρεθεῖσαν εἰς τὴν γειτονίαν ὀνομαζομένην Παλαιόκαστρον, πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

ΑΒΡΟΣΥΝΗ. Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι χαραγμένη (Vidua, Tab. XL, 1) εἰς τέσσαρας στίχους τὸν ἐξῆς τρόπον·

Ο ΔΗΜΟΣ
ΑΒΡΟΣΥΝΗΝΖΗΝΙΔΟΣ
ΓΥΝΑΙΚΑΔΕ
ΑΠΕΛΛΩΙΤΟΥΘΕΟΜΝΙΔΟΣ

« Ὁ Δῆμος [τῶν Χίων ςεφανοῖ] Ἀβροσύνην [θυγατέρα » τοῦ] Ζήνιδος, γυναῖκα δὲ [τοῦ] Ἀπελλῷ [υἱοῦ] τοῦ Θεό- » μνιδος. »

Ἀπαντήσαμεν ἀνωτέρω (σελ. 112) τὸ οὐσιαςικὸν Ἀβροσύνη ὡς συνώνυμον τοῦ Τρυφὴ (luxe). Ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴν μανθάνομεν, ὅτι εἰς τοὺς Χίους ἦτο καὶ γυναικὸς ὄνομα κύριον, ἥτις ἐςεφανώθη ἀπὸ τὸν δῆμον τῶν Χίων δι' εὐεργεσίας ἀγνώςους σήμερον εἰς ἡμᾶς.

Ὁ πατὴρ τῆς Ἀβροσύνης Ζῆνις, ἴσως εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ ὁ ἀνωτέρω (σελ. 238) μνημονευθεὶς Ζῆνις, ἄρχων τῆς Χίου· ἴσως δὲ καὶ μόνον ὁμώνυμος ἐκείνου. Τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρός της, Ἀπελλῶς, εἶναι σπάνιον διὰ τὸν σχηματισμόν του. Συνηθέςερον εἶναι τὸ ἀνωτέρω (σελ. 182) Ἀπελλῆς, καὶ τὸ Ἀπολλῶς τῆς Νέας Διαθήκης (Πράξ. ιη', 24). Ἀλλ' ὅλα ταῦτα δὲν εἶναι πλὴν διάφοροι σχηματισμοὶ ἢ ὑποκορισμοὶ ἑνὸς ὀνόματος τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις ἐπροφέρετο καὶ διὰ τοῦ ε Ἀπέλλων ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς, κατὰ τὸν Εὐςάθιον (Ἰλιάδ. β', σελ. 183). Ἡ δὲ κατὰ δοτικὴν γραφὴ, ΑΠΕΛΛΩΙ (Ἀπελλῷ), εἶναι ἴσως ἁμάρτημα τοῦ λιθογράφου· ἔπρεπε νὰ ἦναι εἰς γενικὴν, ΑΠΕΛΛΩ (Ἀπελλῶ).

Σπάνιον καὶ τὸ Θέομνις, ἀδίςακτον ὅμως. Γνωριμώτερον εἶναι τὸ Θέογνις· ἀλλ' ὡς τοῦτο εἶναι συγκοπὴ τοῦ Θεογνητος, παρόμοια ἐσυγκόπη καὶ τὸ Θέομνις ἀπὸ τὸ Θεόμνηστος. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ λεκτικοῦ τῆς ἐπιγραφῆς.

Τὸ δὲ πραγματικὸν αὐτῆς εἶναι πολὺ ἀξιολογώτερον· διότι

φανερόνει τὴν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐλευθερίαν καὶ εὐνομίαν τῆς Χίου. Αἱ εἰς τοὺς πολίτας τιμαὶ τῶν ἐλευθέρων Δήμων δὲν ὁμοιάζουν τὰς τιμὰς τῶν βασιλέων. Οὗτοι στολίζουν μὲ ταινίας ταγμάτων διαφόρως ὠνομασμένων, καὶ καταπλουτίζουν, μὲ τοὺς ἱδρῶτας τοῦ λαοῦ, πολλάκις ἀνθρώπους ἀναξίους τιμῆς, κἄποτε δὲ καὶ ἀξίους νὰ καταπτύωνται ἀπὸ τὸν λαόν. Ὁ Δῆμος ἐξεναντίας σπανίως ἀπατᾶται εἰς τὰς χαριζομένας τιμὰς καὶ δωρεάς του. Ὁποία καὶ ὁπόση ἂν ἦτον ἡ εἰς τὴν Ἀβροσύνην ἀμοιβὴ, μόνος ὁ μεγαλοπρεπὴς λακωνισμὸς τῆς ἐπιγραφῆς τὴν δείχνει πολίτιδα ἐπίσημον διὰ τὰς εἰς τὴν πατρίδα πολλὰς καὶ μεγάλας εὐεργεσίας της. Ἡ τοῦ δήμου τόση εὔνοια εἰς αὐτὴν μᾶς ἐνθυμίζει τὴν πρὸς τὸν στρατηγὸν Φουᾶν (FOY) *αὐτόματον πάνδημον εὐγνωμοσύνην τῶν Γάλλων.*

ΑΔΡΙΑΝΟΣ. Ζ. *Λούκιος.*

ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ. Ζ. *Λούκιος.*

ΑΡΤΕΜΙΣΙΑ, *ὄνομα γυναικὸς Χίας, χαραγμένον εἰς λίθον τοίχου τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, εἰς τὴν γειτονίαν ὀνομαζομένην Παλαιόκαστρον* (Tab. XL, 3).

ΑΡΤΕΜΙΣΙΑ
ΖΗΝΟΦΑΝΟΥ
ΘΥΓΑΤΗΡ
ΓΥΝΗΔΕ
ΠΟΣΕΙΔΙΠΠΟ[Υ]

Ὅλα γνωστὰ ὀνόματα προσώπων ἀγνώστων.

ΑΠΕΛΛΩΣ. Ζ. *Ἀβροσύνη.*

ΑΡΙΣΤΟΛΟΧΟΣ. Ζ. *Ζηνόδοτος.*

ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ. Ζ. *Μεγίστη.*

ΔΙΝΝΥΣ. *Ὄνομα σπάνιον.* Ζ. *Διόδωρος.*

ΔΙΟΔΩΡΟΣ *Λυσιμάχου. Ἐπιγραφὴ ὀκτάστιχος χαραγμένη*

εἰς λίθον, εἰς τοῦ φρουρίου τὸν πύργον τὸν βλέποντα πρὸς τὸν λιμένα (Tab. XXXVII, 4)·

ΟΙ ΠΡΕΣΒΥΤ[ΕΡΟΙ Δ]ΙΟΔΩΡΟΝ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ[Α]ΡΞΑΝΤ[Α]ΤΟΥ
ΠΡΕΣΒΥΤΙΚΟΥΕΥΣΕΒΗΑΣΕΝΕΚΕΝΤΗΣΕΙΣΤΟΥΣΘΕΟΥΣΚΑΙ
ΑΡΕΤΗΣΚΑΙΦΙΛΟΤΕΜΙΑΣΤΗΣΕΙΣΕΑΥΤΟΥΣΣΤΕΦΑΝΟΥΣΙΝ
ΔΙΑΙΩΝΟΣΧΡΥΣΩΙΣΤΕΦΑΝΩΙΕΔΟΞΕΝΤΟΙΣΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΙΣ
ΠΕΡΙΤΟΥΣΤΕΦΑΝΟΥΣΘΑΙΚΑΤΕΝΙΑΥΤΟΝΧΡΥΣΩΙΣΤΕΦΑΝΩΙ
ΤΗΕΝΝΕΑΚΑΙΔΕΚΑΤΗΤΟΥΑΡΤΕΜΕΙΣΙΩΝΟΣΚΑΙΕΝΤΑΙΣ
ΛΟΙΠΑΙΣΤΑΙΣΕΠΙΤΕΛΟΥΜΕΝΑΙΣΘΥΣΙΑΙΣΠΡΩΤΟΝ
ΔΙΝΝΥΝΕΛΙΞΟΥΔΕΥΤΕΡΟΝΔΙΟΔΩΡΟΝΛΥΣΙΜΑΧΟ[Υ]

« Οἱ Πρεσβύτεροι Διόδωρον Λυσιμάχου, Ἄρξαντα τοῦ Πρε-
» σβυτικοῦ, Εὐσεβείας ἕνεκεν τῆς εἰς τοὺς Θεοὺς, καὶ ἀρετῆς
» καὶ φιλοτιμίας τῆς εἰς ἑαυτοὺς, στεφανοῦσιν δι' αἰῶνος χρυσῷ
» στεφάνῳ. Ἔδοξεν τοῖς πρεσβυτέροις περὶ τοῦ στεφανοῦσθαι
» κατ' ἐνιαυτὸν χρυσῷ στεφάνῳ, τῇ ἐννεακαιδεκάτῃ τοῦ Ἀρτε-
» μεισίωνος, καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ταῖς ἐπιτελουμέναις θυσίαις,
» πρῶτον Δίννυν Ἑλίξου, δεύτερον Διόδωρον Λυσιμάχου. »

Εἰς τὸν δεύτερον στίχον ἐχαράχθη Ε ὐ σ ε β ή α ς, ἀντὶ τοῦ Ε ὐ σ ε β ε ί α ς (ὡς εἰς τὸν τρίτον Φ ι λ ο τ ε μ ί α ς, ἀντὶ τοῦ Φ ι λ ο τ ι μ ί α ς), ἢ δι' ἄγνοιαν τοῦ γλύπτου, ἢ διὰ λάθος τοῦ μεταγράψαντος ἀπὸ τὸν λίθον. Ἂν ἡ ἄγνοια προῆλθεν ἀπὸ σύγχυσιν τῆς προφορᾶς, μαρτυρεῖ τὴν ἀρχαιότητα τῆς συνήθους σήμερον ταυτότητος εἰς τὴν ἐκφώνησιν τοῦ η̅ καὶ τοῦ ει̅.

Σημείωσε δεύτερον, ὅτι εἰς τὰς δοτικὰς τοῦ ἕκτου στίχου ἀμελήθη τὸ προσγραμμένον ἢ ὑπογραμμένον ι̅, μ' ὅλον ὅτι ἐφυλάχθη εἰς τὸν τέταρτον καὶ πέμπτον. Ἴσως συγχρονεῖ ἡ ἐπιγραφὴ μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀμελείας ταύτης, τὴν ὁποίαν ἱστόρησε καὶ ὁ Στράβων (XIV, σελ. 648)· « Πολλοὶ γὰρ χωρὶς τοῦ ι̅

» γράφουσι τὰς δοτικὰς, ἐκβάλλουσί τε τὰ ἔθας, ὡς φυσικὴν » αἰτίαν οὐκ ἔχον. » Τὴν ἀρχὴν, λέγων, νοῶ τοὺς Ἴωνας· διότι οἱ Αἰολεῖς (καὶ ὅλοι ἴσως οἱ Ἕλληνες πρὸ τῶν Ἰωνικῶν καὶ Ἀττικῶν συγγραφέων) δὲν ἐγνώριζαν τὸ ι εἰς τὰς δοτικὰς, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Κορίνθου Γρηγόριος (Περὶ διαλέκτ. σελ. 283, Koen).

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι ἀξιόλογος, ἐπειδὴ μᾶς διδάσκει πρᾶγμα ἀλλαχόθεν ἄγνωστον, ἴσως δὲ καὶ σπάνιον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις. Οἱ ἐδῶ ὀνομαζόμενοι Πρεσβύτεροι δὲν ἔχουν τί κοινὸν μὲ τοὺς Ἄρχοντας τῆς πόλεως. Τὸ περιεκτικῶς λεγόμενον Πρεσβυτικὸν σημαίνει τοὺς γέροντας τὴν ἡλικίαν Χίους, ἑνωμένους εἰς ἰδιαιτέραν κοινωνίαν, ἢ ὡς τὴν ὀνομάζομεν σήμερον, Ἀδελφοσύνην, ἀναλογοῦσαν ὁπωσοῦν μὲ τὰς συνήθεις εἰς τὰ πολιτισμένα τῆς Εὐρώπης ἔθνη Ἑταιρίας, τὰς λεγομένας Κλωβοὺς (Clubs), ἢ τοὺς εἰς τὴν Ἰταλίαν ὀνομαζομένους Οἰκίσκους (casini). Εἰς τὸν οἰκίσκον τοῦτον ἐσυναθροίζοντο πολλάκις, ἐγυμνάζοντο γυμνασίας γεροντικὰς, ἐθυσίαζαν εἰς τοὺς θεούς των, ἐσυμποσίαζαν, ἐσυνέπαιζαν, παίγνια ὅμως καὶ συμπόσια ἑνωμένα μὲ πολιτικὰς συνομιλίας περὶ τῶν κοινῇ συμφερόντων εἰς τὴν πατρίδα, κατὰ τὸ,

Πίνειν, καὶ παίζειν, καὶ τὰ δίκαια φρονεῖν,

τοῦ συμπολίτου των Ἴωνος, ὅστις πιθανὸν ὅτι ἔγινε καὶ αὐτὸς μέλος τοῦ Πρεσβυτικοῦ εἰς τὸ γῆράς του. Παρόμοιόν τι γερόντων κοινὸν συνέδριον καὶ γυμνάσιον εὑρίσκετο καὶ εἰς τῆς καταντικρὺ ἠπείρου τὴν Νύσαν, πόλιν Καρικὴν, πλὴν ὅτι, ἀντὶ Πρεσβυτικοῦ, τὸ ὠνόμαζαν ἐκεῖνοι Γεροντικόν. Περὶ τῆς Νύσης λαλῶν ὁ Στράβων (XIV, σελ. 649) λέγει, « Τῷ δὲ θεάτρῳ δύο ἄκραι, » ὧν τῇ μὲν ὑπόκειται τὸ γυμνάσιον τῶν νέων, τῇ δ' (ἴσ. τῇ δ' ἡ) » ἀγορὰ καὶ τὸ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΝ. » Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι τοιοῦτόν

τι γερόντων συνέδριον ἦτο καὶ τῶν Χίων τὸ ΠΡΕΣΒΥΤΙΚΟΝ· καὶ ἡ πλανῶμαι πολὺ, ἢ καὶ αὐτὸς ὁ ἀνωτέρω (σελ. 9) ὀνομασθεὶς ἀπὸ τὸν Αἰλιανὸν Γερόντων λιμὴν, τούτους τοὺς Πρεσβυτέρους σημαίνει, καὶ τούτου τοῦ Πρεσβυτικοῦ μέρος ἦτον, ὡς τὸ πιθανολογεῖ ἀκόμη καὶ ὁ τόπος, ὅπου ὁ περιηγητὴς εὕρηκε τὴν ἐπιγραφὴν, εἰς τὸ μέρος τοῦ φρουρίου τὸ βλέπον πρὸς τὸν λιμένα, ὡς λέγει: In arce urbis Chii, in latere turris, quæ portum prospicit. Εἰς τὸν λιμένα λοιπὸν, ἢ ὄχι μακρὰν ἀπ' αὐτὸν, ἦτο τὸ Πρεσβυτικὸν, ἤγουν ὁ οἶκος ὅπου ἐσυναθροίζοντο οἱ γέροντες τῶν Χίων, καὶ ὅπου μεταξὺ τῶν ἄλλων γεροντικῶν γυμνασίων, ἢ παιγνίων, ἡμέροναν καὶ τοῦ λιμένος τὰ ὀψάρια, ὥστε νὰ τὰ τρέφωσιν ἀπὸ χειρός.

Ὁ εἰς τὸν πρῶτον στίχον ὀνομαζόμενος Διόδωρος, υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου πιθανὸν ὅτι ἦτον ὁ πρωτογέρων καὶ πρόεδρος τοῦ Πρεσβυτικοῦ· ἀλλ' εἰς τὸν τελευταῖον ὀνομάζεται καὶ ἄλλος πρότερος αὐτοῦ ὁ Δίννυς (ὄνομα σπάνιον), υἱὸς τοῦ Ἑλίξου. Τοῦτο φαίνεται τρόπον τινὰ, ἀλλὰ δὲν εἶναι, ἀνακόλουθον· δύο μέρη περιέχει τὸ ψήφισμα· τὸ πρῶτον τελευτᾷ εἰς τοῦ τετάρτου στίχου τὸ ΣΤΕΦΑΝΩΙ, διὰ τοῦ ὁποίου στεφανόνεται ὁ Διόδωρος· τὸ δεύτερον ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ΕΔΟΞΕΝ, ὅπου κρίνεται στεφάνου ἄξιος καὶ ὁ Δίννυς, δι' εὐεργεσίας παρομοίας, καὶ διότι εἶχεν ἴσως προεδρεύσειν πρὸ τοῦ Διοδώρου (Ζ. Ἕλιξος).

Εἰς τὸν ἕκτον στίχον τὄνομα τοῦ μηνὸς παραξενίζει, καὶ διὰ τὸν τύπον, καὶ διότι φαίνεται ἀλλότριος τοῦ Χιακοῦ Μηνολογίου. Ὁ μὴν ἐλέγετο Ἀρτεμίσιος, ὡς μαρτυρεῖται ἀπὸ πολλὰς ἄλλας ἐπιγραφὰς, καὶ ὄχι Ἀρτεμεισίων ἢ Ἀρτεμεισιών. Ἀλλ' ἦτο μὴν Μακεδονικὸς, ὄχι Ἀττικὸς, ὡς ἔπρεπε νὰ μηνολογῶσιν οἱ Χῖοι, ὡς ἄποικοι τῶν Ἀθηναίων. Καὶ ὁ μὲν τύπος ἐκαινοτομήθη πρὸς τὴν συνήθειαν πολλῶν ἄλλων ὀνομάτων μὲ διπλῆν κατάληξιν εἰς ος καὶ ων. Αὐτὸ δὲ τὄνομα, εὑρισκόμενον

καὶ εἰς ἐπιγραφὰς τῆς Ἐφέσου, *ἡ ἐδόθη εἰς ἕνα μόνον ἀπὸ τοὺς* Ἀττικοὺς *δώδεκα μῆνας ἐξαίρετον, διὰ τὴν* Ἐφεσίαν Ἄρτεμιν *καὶ τὸ* Πανιώνιον, *κοινὸν καὶ εἰς τοὺς* Χίους *συνέδριον, ἢ ἐχαράχθη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς* Μακεδονικῆς *δυναστείας*. Κύριοι *τῆς μικρᾶς* Ἀσίας *πρὸ τῶν* Ῥωμαίων, *οἱ* Μακεδόνες *ἤλλαξαν καὶ τὰ μηνολόγια τῶν κυριευομένων πόλεων*. Ἴδε *τὸν* Κορσῖνον (*Fast. Attic.* tom. II, pag. 458). Εἰς *αὐτὸν* (Corsin. *ibid.* pag. 449) *ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς* Ἐφεσίους *ὁ μὴν, καὶ* Ἀ ρ τ ε μ ί σ ω ν, *ὅπου ἡ κατ' αἰτιατικὴν σύνταξις τῆς φερομένης μαρτυρίας, ἀπαιτεῖ* Ἀ ρ τ έ μ ι σ ο ν *ἢ* Ἀ ρ τ ε μ ι σ ί ω ν α. Ὅπως *ἂν ἦναι, ὁ* Ἀρτεμίσιος *φαίνεται καὶ εἰς ἄλλων* Ἑλληνικῶν *πόλεων ἐπιγραφὰς, καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς* Λακεδαίμονος, *κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ* Θουκυδίδου (V, 19), *ὅστις τὸν παραβάλλει μὲ τὸν* Ἐλαφηβολιῶνα *τῶν* Ἀθηναίων.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ. Ἐπιγραφὴ *ὀκτάστιχος* (Tab. XLI, 3), *σωζομένη εἰς τὴν ἐξοχὴν τῆς νήσου, εἰς τὸ ὀνομαζόμενον* Βαρβάσι, *ἀπέχον τριτημόριον ὥρας ἀπὸ τὴν πόλιν πρὸς νότον, ὄχι μακρὰν ἀπὸ τὸν ποταμὸν* Παρθένιον, *καὶ χαραγμένη εἰς τοῖχον* Τουρκικῆς *κατοικίας*. Ἐξεδόθη *πρὸ πολλοῦ καὶ ἀπ' ἄλλους*.

ΕΒΔΟΜΟΝΕΙΣΔΕΚΑΤΟΝΤΕΒΙΟΥΛΥΚΑΒΑΝΤΑΠΕΡΩΝΤ[Α]
ΜΟΙΡΑΜΕΠΡΟΣΘΑΛΑΜΟΥΣΑΡΠΑΣΕΦΕΡΣΕΦΟΝΑΣ
[Λ]ΑΜΠΑΔΑΓΑΡΖΩΑΣΜΕΔΡΑΜΕΙΝΜΟΝΟΝΗΘΕΛΕΔΑΙΜΩ[Ν]
ΤΟΝΔΕΜΑΚΡΟΝΓΗΡΩΣΟΥΚΕΤΙΘΕΙ[Ν]ΔΟΛΙΧΟΝ
ΑΡΤΙΔΕΦΗΒΕΙΑΙΣΘΑΛΛΩΝΔΙΟΝΥΣΙΟΣΑΚΜΑΙΣ
ΚΑΙΣΕΛΙΣΙΝΜΟΥΣΩΝΗΛΥΘΟΝΕΙΣΑΙΔΑΝ
ΑΛΛΑΠΑΤΕΡΜΑΤΕΡ[ΤΕ]ΠΡΟΛΕΙΠΕΤΕΠΙΚΡΟΝΟΔΥΡΜΟΝ
ΤΕΡΜΑΓΑΡΕΙΣΜΕΒΙΟΥΜΟΙΡΕΠΕΚΡΑΝΕΤΟΔΕ.

Ἑβδομον εἰς δέκατόν τε βίου λυκάβαντα περῶντα
Μοῖρά με πρὸς θαλάμους ἅρπασε Φερσεφόνας.
Λαμπάδα γὰρ ζωᾶς με δραμεῖν μόνον ἤθελε δαίμων,
Τὸν δὲ μακρὸν γήρως οὐκέτι θεῖν δόλιχον.
Ἄρτι δ' ἐφηβείαις θάλλων Διονύσιος ἀκμαῖς,
Καὶ σελίσιν Μουσῶν, ἤλυθον εἰς Ἀΐδαν.
Ἀλλὰ πάτερ, μάτερ τε, προλείπετε πικρὸν ὀδυρμόν·
Τέρμα γὰρ εἷς με βίου μοῖρ' ἐπέκρανε τόδε.

Εἰς τὸν τέταρτον ςίχον οἱ πρότεροι ἐκδόται ἔγραφαν « Οὐκ » ἐτίθει δόλιχον. » Ὁ τελευταῖος ἐκδότης (Letronne) ὁδηγούμενος ἀπὸ τὴν χαρακτὴν ἐπιγραφήν, ἔγραψεν « Οὐκέτι » θεῖν. » Εἰς τὸν πέμπτον, ἀντὶ τοῦ Ἐφηβείαις (δοτικ. πληθ.) τῆς χαρακτῆς καὶ τῶν προτέρων ἐκδοτῶν, ὁ τελευταῖος ἐπρόκρινε τὴν γενικὴν, Ἐφηβείας.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ἕτερος. Ζ. Μεγίςη.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ἄλλος. Ζ. Μεγίστη.

ΕΛΙΞΟΣ. Ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω (σελ. 265) Χίαν ἐπιγραφὴν γνωρίζεται καὶ δεύτερον τὸ κύριον ὄνομα τοῦτο. Τὸ πρῶτον μᾶς ἐφύλαξεν ὁ Ἁρποκρατίων, « Ἕλιξος, εἷς τῶν ἐπιφανῶν » ἀνδρῶν παρὰ Μεγαρεῦσιν. »

ΖΗΝΙΣ. Ζ. Ἀβροσύνη.

ΖΗΝΟΔΟΤΟΣ. Μόνα τὰ ἑξῆς γράμματα (Tab. XL, 2) εὑρέθησαν εἰς τὸ Παλαιόκαςρον, πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Ταξιάρχου,

ΖΗΝοΔοΤοΣΑΡΙΣΤοΛοΧ[οΥ]

Ὀνόματα γνωςὰ προσώπων ἀγνώςων. Τοῦτο μόνον ἔχει σημειώσεως ἄξιον ἡ ἐπιγραφή, τὴν μικροτέραν τῶν μικρῶν ο γρα-

φὴ, ἥτις εὑρίσκεται καὶ εἰς ἄλλων πόλεων ἐπιγραφάς (Ἰδ. Tab. XII, 3).

ΖΗΝΟΦΑΝΗΣ. Ζ. Ἀρτεμισία.

ΘΕΟΜΝΙΣ. Ζ. Ἀδροσύνη.

ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΦΗΣΗΝΟΣ. Εὑρέθη εἰς τὸν δρόμον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου (Tab. XLI. 1) ἔχουσα τὰ ὀνόματα χαραγμένα εἰς δύο στίχους,

ΚΛΑΥΔΙΟΣ

ΦΗΣΗΝΟΣ.

Τὸ Κλαύδιος, Ῥωμαϊκὸν ὄνομα (Claudius), δείχνει ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη, ὅτε ἡ Χίος ἔπεσεν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Ῥωμαίων· καὶ τὸ δηλούμενον πρόσωπον, ἢ ἦτο γνήσιος Ῥωμαῖος, κατοικῶν τὴν Χίον, ἢ Ἕλλην ςολισμένος μὲ Ῥωμαϊκὸν ὄνομα, ὡς ἐσυνείθιζαν τότε (Ἰδ. ἀνωτερ. σελ. 253).

Πλέον παράξενον εἶναι τὸ δεύτερον ὄνομα ἢ ἐπώνυμον, ΦΗΣΗΝΟΣ, τὸ ὁποῖον, ἂν τὸ προφέρῃς Ῥωμαϊςί, Fesenus ἢ Phesenus, δὲν σημαίνει τίποτε. Ἀπαντήσαμεν ἀνωτέρω (σελ. 252) ὁμοίως ἄπορον, ἀλλὰ μὲ παντάπασι διάφορον γραφὴν ὄνομα, τὸν ΦΙΣΙΝΟΝ. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἦτον Ἕλλην· τοῦ δὲ ΦΗΣΗΝΟΥ, εἴτε Ῥωμαίου εἴτ' Ἕλληνος Ῥωμαΐζοντος, δὲν ἔχω πῶς νὰ ἐξηγήσω τὤνομα.

ΛΑΤΡΙΟΣ. Ζ. Λούκιος.

ΛΟΥΚΙΟΣ. Ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ (Tab. XXXVIII, 1), χαραγμένη εἰς τὸ ἔξω τοῦ τοίχου τῆς φυλακῆς (prison), φέρει καθαρὰ τὰ στίγματα τῆς ὑπὸ Ῥωμαίους δουλείας τῶν Ἑλλήνων.

Ο ΔΗΜΟΣ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑΚΑΙΣΑΡΑΛΟΥ
ΚΙΟΝΑΥΡΗΛΙΟΝΟΥΗΡΟΝΣΕ
ΒΑΣΤΟΝΔΗΜΑΡΧΙΚΗΣΕΞΟΥ
ΣΙΑΣΤΟΒΘΕΟΥΑΝΤΩΝΕΙΝΟΥ
ΥΙΟΝΘΕΟΥΑΔΡΙΑΝΟΥΥΙΩΝΟΝ
ΘΕΟΥΤΡΑΙΑΝΟΥΕΚΓΟΝΟΝΘΕ
ΟΥΝΕΡΟΥΑΑΠΟΓΟΝΟΝ
ΕΠΙΜΕΛΗΘΕΝΤΟΣΤΗΣ
ΑΝΑΣΤΑΣΕΟΣΠΟΜΠΗΙΟ[Υ]
ΛΑΤΡΙΟΥΤΟΥΠΡΩΤΟΥ
ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ

« Ὁ Δῆμος Αὐτοκράτορα Καίσαρα, Λούκιον Αὐρήλιον » Οὐῆρον Σεβαςὸν, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ δεύτερον, Θεοῦ » Ἀντωνείνου Υἱὸν, Θεοῦ Ἀδριανοῦ υἱωνὸν, Θεοῦ Τραϊα- » νοῦ ἔκγονον, Θεοῦ Νερούα Ἀπόγονον, ἐπιμεληθέντος τῆς » ἀναςάσεως Πομπηΐου Λατρίου, τοῦ πρώτου στρατηγοῦ. »

Καὶ ἐδῶ, Ο ΔΗΜΟΣ, ὡς καὶ ἀνωτέρω (σελ. 263)· ἀλλ' ἐκεῖ ἐτίμα πολίτιδα ἐπίσημον ἐπισήμων πολιτῶν συγγενῆ, ἐδῶ δὲ Καίσαρα Ῥωμαῖον· καὶ ποῖον Καίσαρα! Ἴδε κατωτέρω (σελ. 278) περὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ΔΗΜΟΣ.

Ὁ Λούκιος Αὐρήλιος οὗτος, ἄνθρωπος ἀσελγὴς, συνεβασίλευσε μὲ τὸν σωφρονέςατον Μάρκον Αὐρήλιον. Ἐμιμήθη ὅλας σχεδὸν τὰς κακίας τοῦ Νέρωνος, πλὴν τῶν φόνων καὶ τῆς βωμολοχίας: Vitæ semper luxuriosæ, atque in pluribus Nero, præter crudelitatem et ludibria (Jul. Capitolin. *Ver. Imperator*, § 10). Καὶ τοῦτο, χάρις εἰς τὸν συμβασιλεύοντα Μάρκον τὸν φιλόσοφον, ὅςις ἐκώλυσεν, ὅσον ἐδύνατο, τὴν διαγωγὴν τοῦ Λουκίου· οὐδ' ἤθελ' ὑποφέρειν νὰ

συμβασιλεύῃ μὲ τοιοῦτον Σαρδανάπαλον, ἂν δὲν εἶχεν υἱοθετηθῆν μ' αὐτὸν ἀπὸ Ἀντωνεῖνον τὸν Εὐσεβῆ (ὡς υἱοθετήθη ὁ Ἀντωνεῖνος ἀπὸ τὸν Ἀδριανὸν, ὁ Ἀδριανὸς ἀπὸ τὸν Τραϊανὸν, καὶ οὗτος ἀπὸ τὸν Νερούαν), μὲ συνθήκην νὰ συγκληρονομήσωσι τὴν βασιλείαν. Ὁ χρηστὸς Μάρκος ἔστειλε τὸν ἀδελφοποιητὸν καὶ συμβασιλέα τοῦτον Λούκιον εἰς τὸν κατὰ τῶν Πάρθων πόλεμον, καὶ διὰ νὰ τὸν απομακρύνῃ ἀπὸ τὴν κοινὴν φθορὰν τῆς Ῥώμης, καὶ μ' ἐλπίδα νὰ διορθωθῇ ἡ διαγωγή του ἀπὸ τὰς στρατηγικὰς φροντίδας τοῦ πολέμου· ἀλλ' ὁ Λούκιος ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν, προσαποκτήσας καὶ τὴν Συριακὴν ὄχι μικροτέραν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀσέλγειαν. Εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἐπεσκέφθη καὶ τὴν Ἑλλάδα ὅλην, καὶ τὰς Ἀσιανὰς Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ νήσους, ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἡ Χίος. Οἱ Χῖοι, καὶ ὡς ὑποκείμενοι ἤδη εἰς τοὺς Ῥωμαίους, καὶ διὰ τὴν εἰς ἑαυτοὺς εὔνοιαν καὶ τὰς εὐεργεσίας τινῶν αὐτοκρατόρων, καὶ ἐξαιρέτως τοῦ σεβασμιωτάτου Μάρκου, ἐτίμησαν, ἢ παρόντα ἢ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν, καὶ τὸν ἀδελφὸν καὶ συμβασιλέα του Λούκιον, ἀναστήσαντες δὲν ἐξεύρω ὁποῖον οἰκοδόμημα δημόσιον, ἀπὸ χορηγίαν ἴσως τῶν Ῥωμαίων, δι' ἐπιμελείας Πομπηΐου Λατρίου, στρατηγοῦ Ῥωμαίου τῆς Χίου. Ἡ ἐπιγραφὴ ὀνομάζει τὸν Λούκιον υἱὸν (fils) θετὸν, τοῦ Εὐσεβοῦς Ἀντωνείνου (ὡς ὀνομάζετο καὶ αὐτὸς ὁ Μάρκος), υἱωνὸν (petit-fils) τοῦ Ἀδριανοῦ, ἔκγονον (arrière-petit-fils) τοῦ Τραϊανοῦ, καὶ ἀπόγονον τοῦ Νερούα. Υἱωνὸς εἶναι ὁ σήμερον ὀνομαζόμενος Ἔγγονος. Μὲ τὸ Ἔκγονος οἱ Χῖοι Ἕλληνες ἡρμήνευσαν τὸ Pronepos τῶν Ῥωμαίων, τὸν ἀπὸ ἡμᾶς ὀνομαζόμενον Δισέγγονον· μὲ τὸ Ἀπόγονος, τὸ Ῥωμαϊκὸν Abnepos, καὶ τὸν τῆς γλώσσης μας Τρισέγγονον (fils de l'arrière-petit-fils).

ΛΥΣΙΜΑΧΟΣ. Ζ. Διόδωρος.

ΜΕΓΙΣΤΗ. Εὑρέθη εἰς γωνίαν ἰδιωτικῆς οἰκίας, πλησίον βρύσεως (Tab. XXXVIII, 2), χαραγμένη εἰς τρεῖς ςίχους,

ΜΕΓΙΣΤΗΔΙΟΝΥΣΙΟΥΤΗΝΕΑΥΤΗΣΜΗΤΕΡΑ
ΜΕΓΙΣΤΗΝΑΣΚΛΗΠΙΑΔΟΥΓΥΝΑΙΚΑΔΕ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

ἤγουν « Μεγίςη [θυγάτηρ] Διονυσίου τὴν ἑαυτῆς μητέρα » Μεγίςην, [θυγατέρα] Ἀσκληπιάδου; γυναῖκα δὲ Διονυσίου » ἐλλειπτικῶς τοῦ Θάπτει, Ἐνταφιάζει ἢ ἄλλου τινὸς ταὐτοσήμου ἢ ἀναλόγου ῥήματος· διότι κρίνω τὴν ἐπιγραφὴν ἐπιτάφιον, χαραγμένον εἰς μνῆμα.

Σημείωσε, ὅτι τὸ αὐτὸ ὄνομα τῆς μητρὸς ἔφερεν ἡ ἄγαμος θυγάτηρ, καὶ πατέρα εἶχεν, ὁμώνυμον τοῦ πάππου της, Διονύσιον.

ΝΕΡΟΫ́ΑΣ. Ζ. Λούκιος.

ΠΟΜΠΗΪΟΣ. Ζ. Λούκιος.

ΠΟΣΕΙΔΙΠΠΟΣ. Ζ. Ἀρτεμισία.

ΣΤΑΦΥΛΟΣ. Ἐπιγραφὴ πρῶτον εὑρεθεῖσα εἰς τὴν γειτονίαν τῆς πόλεως, ὀνομαζομένην Παλαιόκαστρον (Tab. XXXIX).

. . Α. . . . Ν Α. . . . . . ΥΧ. . . . . Κ. . . .
ΣΤΑΦΙΛΟΥΥΠΑΡΧΟΝΤΩΝΠΡΟΣΤΟΥΣΧΕΙΩΝΠΡΕΣΒΕΙΣΑΝΑΓΕΙΝΩΣ. . . .
ΤΩΝΕΠΙΣΤΟΛΗΝΑΝΤΙΣΤΙΟΥΟΥΕΤΕΡΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΜΟΥΑΝΘΥΠΑΤ. . .
ΑΝΔΡΟΣΕΠΙΦΑΝΕΣΤΑΤΟΥ ΚΑΤΑΚΟΛΟΥΘ. ΝΤΗΚΑΘΟΛΙΚΗΜΟΥ. . .
ΘΕ. ΕΙΤΟΥ. Π. . ΕΙΝΤΑΥΠΟΤΩΝΠΡΟΕΜΟΥΑΝΘΥΠΑΤΩΝΓΡΑΦΕΝΤ. . .
ΛΑΤΤΕΙΝΚΑΙΤΗΝΥΠΕΡ ΤΟΥ ΤΩΝΦΕΡΟΜΕΝΗΝΕΠΙΣΤΟΛΗΝΟΥΕΤΕ. . .
ΕΥΛΟΓΟΝΗΓΗΣΑΜΗΝ ΥΣΤΕΡΟΝΔΕΕΚΑΤΕΡΟΥΜΕΡΟΥΣΕΞΑΝΤΙΚΑ. . .
ΣΤΑΣΕΩΣ ΠΕΡΙΤΩΝΚΑΤΑΜΕΡΟΣΖΗΤΗΜΑΤΩΝΕΝΤΥΧΟΝΤΟΣΔΙΗ. . . .
ΣΑΚΑΙΚΑΤΑΤΗΝΕΜΗΝΣΥΝΗΘΕΙΑΝΠΑΡΕΚΑΤΕΡΟΥΜΕΡΟΥΣΕΠΙΜΕ. . .

ΤΕΡΑΓΕΓΡΑΜΜΕΝΑΗΤΗΣΑΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ . . . ΑΒΩΝΚΑΙΚΑΤΑΤΟΙ
·ΛΟΝΕΠΙΣΤΗΣΑΣΕΥΡΟΝΤΟΙΣΜΕΝΧΡΟΝΟΣΑΡΧΑΙΟΤΑΤΟΥΔΟΙΜΑ...
ΣΥΝΚΛΗΤΟΥΑΝΤΙΣ . . ΑΓΙΣΜΑΓΕΓΟΝΟΤΟΣΛΟΥΚΙΩΣΥΛΛΑΤΟΔΕ...
ΡΟΝΥΠΑΤΩΙΕΝΩΜΑΡΤΥΡΟΠΟΙΟΥΣΑΤΟΙΣΧΕΙΟΙΣΟΣΑΥΠΕΡΡΩΜΑΙΩΝΔΙ
ΚΑΝΤΕΜΙΘΡΙΔΑΤΗΝΑΝΔΡΑΓΑΘΟΥΝΤΕΣΚΑΙΥΠΑΥΤΟΥΕΠΑΘΟΝΠΙΣΙ
ΤΟΣΕΙΛΙΚΩΣΕΒΕΒΑΙΩΣΕΝΟΠΩΣΝΟΜΟΙΣΤΕΚΑΙΕΘΕΣΙΝΚΑΙΔΙΚΑΙΟΙΣ
ΤΑΙΑΕΣΧΟΝΟΤΕΤΗΡΩΜΑΙΩΝΦΙΛΙΑΠΡΟΣΗΛΘΟΝΙΝΑΤΕΥΠΟΜΗΘΕΝΟΣΤΙΝΟΣ
ΤΥΠΩΩΣΙΝΑΙΧΟΝΤΩΝΗΑΝΤΑΡΧΟΝΤΩΝ . ΟΙΤΕΠΑΡΑΥΤΟΙΣΟΝΤΕΣΡ
ΘΙΤΟΙΣΧΕΙΩΝΥΠΑΚΟΥΩΣΙΝΝΟΜΟΙΣ . ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣΔΕΘΕΟΥΥΙΟ
ΒΑΣΤΟΥΤΟΟΓΔΟΩΝ ΥΠΑΤΟΥ. ΕΠΙΣΤΟΛΗΠΡΟΣΚΕΙΟΥΣΓΡΑΦΟΝΤ..
ΙΣΠΕΝΤΗΝΠΟΛΙΝΕΓΥΘ...

Τὰ πρῶτα ἓξ γράμματα (Α . . ΝΑ . . . ΥΧ . . . Κ), λείψανα πληρεστέρας ἐπιγραφῆς, ἔγιναν σήμερον αἰνίγματα. Γράφω τὰ λοιπὰ κατὰ τὰς ἀναπληρώσεις καὶ διορθώσεις τοῦ Ἀκαδημιακοῦ Λετρόννου (Letronne) « Σταφύλου ὑπαρ- » χόντων, πρὸς τοὺς Χείων πρέσβεις, ἀναγινωσ[κόν]των » ἐπιστολὴν Ἀντιστίου Οὐέτερος, τοῦ πρὸ ἐμοῦ ἀνθυπάτ[ου], » ἀνδρὸς ἐπιφανεστάτου. Κατακολουθῶν τῇ καθολικῇ μου » [προ]θέ[σ]ει τοῦ π[ράττ]ειν τὰ ὑπὸ τῶν πρὸ ἐμοῦ ἀνθ- » υπάτων γραφέντ[α, φυ]λάττειν, καὶ τὴν ὑπὲρ τούτων » φερομένην ἐπιστολὴν Οὐέτε[ρος] εὔλογον ἡγησάμην· » ὕστερον δὲ, ἑκατέρου μέρους, ἐξ ἀντικα[τα]στάσεως, » περὶ τῶν κατὰ μέρος ζητημάτων ἐντυχόντος διή[κου]σα, » καὶ, κατὰ τὴν ἐμὴν συνήθειαν, παρ' ἑκατέρου μέρους » ἐπιμε[λῶς τὰ σφέ]τερα γεγραμμένα ᾔτησα ὑπομνήματα· » [ἃ λ]αβὼν, καὶ κατὰ τὸ ἐπι[βάλ]λον ἐπιστήσας, εὗρον » τοῖς μὲν χρόνοις ἀρχαιοτάτου δόγμα[τος τῆς] συγκλήτου » ἀντισ[φρ]άγισμα γεγονότος, Λουκίῳ Σύλλᾳ τὸ δε[ύτε]ρον » ὑπάτῳ, ἐν ᾧ μαρτυροποιοῦσα τοῖς Χείοις ἃ ὑπὲρ Ῥωμαίων

» δι[ήντλη]κάν τε Μιθριδάτην ἀνδραγαθοῦντες, καὶ ὑπ'
» αὐτοῦ ἔπαθον, ἡ Σύν[κλη]τος εἰδικῶς ἐβεβαίωσεν, ὅπως
» νόμοις τε καὶ ἔθεσιν καὶ δικαίοις [χρῶν]ται, ἃ ἔσχον, ὅτε
» τῇ Ῥωμαίων [φι]λίᾳ προσῆλθον, ἵνα τε ὑπὸ μήθ' ᾡτινι[οῦν]
» τύπῳ ὦσιν ἀρχόντων ἢ ἀνταρχόντων· οἵ τε παρ' αὐτοῖς
» ὄντες Ῥω[μαῖ]οι τοῖς Χείων ὑπακούωσιν νόμοις· αὐτοκρά-
» τορος δὲ Θεοῦ υἱοῦ Σ[ε]βαςοῦ τὸ ὄγδοον ὑπάτου. Ἐπιςολὴ
» πρὸς Χείους, γράφοντ[ος]. . . . . περὶ τὴν πόλιν. »

1. Τοῦ πρώτου ςίχου τὸ Στάφυλος (κακὰ χαραγμένον εἰς τὸν λίθον διὰ τοῦ ι·), ἴδαμεν καὶ ἀπὸ τὰ νομίσματα (σελ. 251) καὶ ἀπὸ τὸν ὁμώνυμον ἀδελφὸν τοῦ κτίςου Οἰνοπίωνος Στάφυλον (σελ. 3) ὅτι ἦτον ὄνομα κύριον σύνηθες εἰς τοὺς Χίους. Ἀπὸ τὴν πρὸς τὰ λοιπὰ ἀσυνταξίαν τῆς ἀκολούθου πληθυντικῆς μετοχῆς, Ὑ π α ρ χ ό ν τ ω ν, φαίνεται, ὅτι ἠφανίσθησαν ἀπὸ τὸν λίθον καὶ ἄλλα κύρια ὀνόματα πολιτῶν, συνοδευόντων τὸν Στάφυλον, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται Ὑ πά ρ χ ο ν τ ε ς σχετικῶς πρὸς τῆς Χίου τὸν Ἄρχοντα, ςαλθέντες ἀπ' αὐτὸν εἰς τὸν τότε τῆς Ἀσίας Ἀνθύπατον Ῥωμαῖον, νὰ φανερώσωσι τὴν χρόνους ἀρχήτερα δοθεῖσαν ἀπὸ τὸν προκάτοχόν του ἐπιστολὴν εἰς τοὺς πρέσβεις τῶν Χίων. Ἴσως μετὰ τὸ Ὑπαρχόντων ἐξέπεσε τὸ ἄρθρον ΤΗΝ, διὰ νὰ ἦναι ἡ σύνταξις « Τοῦ Σταφύλου καὶ τῶν συνυπαρχόντων αὐτοῦ » ἀναγινωσκόντων ΤΗΝ πρὸς τοὺς Χίων πρέσβεις ἐπιςολὴν » τοῦ Ἀντιςίου κ. τ. λ.» Ὁ λαλῶν εἰς τὸ ψήφισμα τοῦτο Ἀνθύπατος ὀνομάζει τὸν προκάτοχον αὐτοῦ, Ἀντίςιον, χωρὶς νὰ ὀνομάζεται αὐτός.

4. Τὸ Π..ΕΙΝ τοῦ τετάρτου ςίχου ἀνεπλήρωσεν ὁ Λ. ΠΡΑΤΤΕΙΝ, προσσημειόνων ὅτι ἐδύνατο νὰ διορθωθῇ καὶ ΠΟΙΕΙΝ.

6. Τὸ Ἐξ ἀ ν τ ι κ α τ α σ τ ά σ ε ω ς εἶναι νομικὴ φράσις, σημαίνουσα ὅ,τι σημαίνουν καὶ οἱ Γάλλοι διὰ τοῦ contra-

dictoirement. Εἰς τὸν μεσαιῶνα, ἐλέγετο καὶ Ἐξ ἀντιῤῥήσεως, καὶ Κατὰ διάγνωσιν, ἤγουν παρόντων καὶ τῶν δύο προσώπων, τοῦ ἐγκαλοῦντος καὶ τοῦ ἐγκαλουμένου, ἐνάντια στεκόντων πρὸς ἀλλήλους, λεγόντων καὶ ἀντιλεγόντων, ἢ ὡς τὸ μετέφρασεν ὁ Λ. les confrontant l'une [partie] avec l'autre. « Ἐξ ἀντιῤῥήσεως, τουτέςι, Κατὰ » διάγνωσιν, Ex contradictione » λέγουν τὰ Γλ.

9. Τὸ ἀποκατέςησεν ὁ Λ. Κατὰ τὸ ἐπιβάλλον. Καὶ τοῦτο νομικὴ φράσις, (compétence), « Κατὰ τὸ » ἐπιβάλλον ἐπιςήσας » σημαίνει ἐρευνήσας ὡς δικαςὴς πρόσφορος, ἤγουν κατὰ τὴν ἀνήκουσαν εἰς ἐμὲ περὶ τῶν τοιούτων κρίσιν· « Τὸ ἐπιβάλλον, Competens » Γλ. Διότι ἔλεγαν καὶ Δικαςὴν πρόσφορον τὸν Juge compétent, ὡς ἐξεναντίας Δικαςὴν ἀπρόσφορον, τὸν Juge incompétent (Ἴδ. Δουκάγγ. σελ. 1256).

10. Τοῦ χαράξαντος σφάλμα τὸ ΧΡΟΝΟΣ ἀντὶ τοῦ ΧΡΟΝΟΙΣ. Τὸ ὑπερθετικὸν, Ἀρχαιοτάτου, ἐκρίθη ἀπὸ τὸν πρὸ ἐμοῦ ὑπερβολῇ ὑπερθετικόν· διότι ἀπὸ τοῦ χρόνου, ὅτε ἐξεδόθη τὸ ψήφισμα τῆς Συγκλήτου ὑπὲρ τῶν Χίων, κατὰ τὴν δευτέραν ὑπατείαν τοῦ Σύλλα, ἕως τοῦ χρόνου τοῦ Αὐγούςου Καίσαρος, ὅτε συνέβησαν τὰ ἱςορούμενα εἰς τὴν παροῦσαν ἐπιγραφὴν, ἀριθμοῦνται ἔτη 56.

11. Τὸ πρῶτον ςοιχεῖον Σ τοῦ ὀνόματος, Σύλλα, εἰς τοῦ Βιδούα (Vidua) τὸ πρωτότυπον εἶναι χαραγμένον ὡς Ξ. Τὸ « Λουκίῳ Σύλλᾳ τὸ δεύτερον ὑπάτῳ » εἶναι Λατινισμὸς, ἀντὶ » τοῦ « Λουκίου Σύλλα τὸ δεύτερον ὑπατεύοντος. »

11. Τὸ Ἀντισφράγισμα σημαίνει, Ἀντίγραφον ἐσφραγισμένον, ὡς τὸ ἐξήγησεν ὁ Λ.

12. Ἐφέροντο εἰς τὸν λίθον τὰ ἀσήμαντα ταῦτα γράμματα ΜΑΡΤΥΕΠΟΕΙΣΙ (Μαρτυεποεισι), τὰ ὁποῖα ἐξ εἰκασίας ἔτρε-

ψεν ὁ Λ. εἰς τὴν μετοχὴν Μαρτυροποιοῦσα. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι περιέχεται εἰς αὐτὰ τὸ ῥῆμα τοῦ παρακμάζοντος Ἑλληνισμοῦ Μαρτυροποιῶ, πλασθὲν ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων τὸ Testificor. Ἴσως ὅμως ἦτο χαραγμένον, ἢ ἔπρεπε νὰ χαραχθῇ εἰς τὸν λίθον, ΕΜΑΡΤΥΡΟΠΟΙΕΙ ἢ ΜΑΡΤΥΡΕΠΟΙΕΙ (Ἐμαρτυροποίει ἢ Μαρτυρεποίει) ἢ ΕΜΑΡΤΥΡΟΠΟΙΗΣΕ (Ἐμαρτυροποίησε), ἀναφερόμενον εἰς τὸν Σύλλαν· διότι τὸ δόγμα τῆς Συγκλήτου ἐξεδόθη διὰ τὴν ὑπὲρ τῶν Χίων λαμπρὰν μαρτυρίαν τοῦ Σύλλα. Ἐνδεχόμενον ἀκόμη νὰ ἦτο Μαρτυροποιοῦντος, τοῦ Σύλλα δηλαδή. Δὲν ἔχω τὶ βεβαιότερον νὰ προβάλλω.

Τὰ ἀκόλουθα γράμματα ΔΙ.... ΚΑΝ ἀνεπλήρωσεν, ὁ Λ. Δι[ήντλη]κα ν (τυπογραφικῶς ἁμαρτηθὲν ἀντὶ τοῦ Διηντλήκασιν). Ἀλλ' οὐδὲ τὸ Διαντλῶ μὲ φαίνεται ἁρμόδιον ἐδῶ. Ἦτο χαραγμένον, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, πρὶν ἐξαλειφθῶσι τὰ μεταξὺ γράμματα, ΔΙΗΝΕΓΚΑΝ (Διήνεγκαν).

14. Τὸ ἕκτον ϛοιχεῖον Λ ἀντὶ του Δ, σφάλμα χαρακτικόν.

15. Ὑπὸ μηθ' ῴτινιοῦν. Τὸ νόημα φανερόν· ἡ δὲ σύνταξις παράξενος. Εἶναι καὶ τοῦτο ἴσως Λατινισμὸς, Sub nulloquoque ἢ Sub nullocunque. Ἑλληνικώτερον ἦτο Ὑπὸ μηθενὶ, ἢ κατὰ τμῆσιν Ἀττικὴν, Μήθ' ὑφ' ἑνί.

16. Τὸ Τύπῳ ἐδῶ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ Κανόνι ἢ Διαταγῇ· τὸ Ἀρχόντων ἢ Ἀνταρχόντων δηλοῖ ἴσως, Ὑπάτων ἢ Ἀνθυπάτων (consuls ou proconsuls). Πρώτην φορὰν φαίνεται ἡ λέξις, Ἀντάρχων, ἐδῶ (ὡς τὸ ἐσημείωσε καὶ ὁ Λ), ἀκαταχώριϛος ἀκόμη εἰς τὰ Λεξικά. Τὸ δὲ ἑξῆς, « Οἵ τε » παρ' αὐτοῖς κ. τ. λ. » δείχνει τὴν συγχωρηθεῖσαν εἰς τὴν Χίον αὐτονομίαν καὶ παντελῆ ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τοὺς Ῥωμίους δι' ὅσα τοὺς ἐβοήθησαν οἱ Χῖοι κατὰ τοῦ Μιθριδάτου, καὶ δι' ὅσα ἔπαθαν δι' αὐτοὺς κακὰ ἀπὸ τὸν Μιθριδάτην.

17. Σεβαϛὸν νοεῖ τὸν πρῶτον μοναρχήσαντα τῆς Ῥώμης

Ὀκτάβιον Αὔγουςον, θετὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουλίου Καίσαρος· διότι ὅλοι οὗτοι ἐγίνοντο θεοὶ μετὰ θάνατον. Ἡ ὀγδόη ὑπατεία τοῦ Αὐγούςου συμπίπτει μὲ τὸ 6 ἔτος πρὸ Χριςοῦ. Τὰ ἀκόλουθα, ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΧΙΟΥΣ σημαίνουν (κατὰ τὸν Λ.) ἢ αὐτὸ τὸ ψήφισμα, ἢ τὴν πρὸς τοὺς Χίους ἐπιςολὴν τοῦ Ἀντιςίου Οὐέτερος. Τὸ ΟΓΔΟΟΝ ἐχαράχθη εἰς τὸν λίθον ΟΓΔΟΩΝ. Τὰ λοιπὰ σπαράγματα τῆς ἐπιγραφῆς προσμένω νὰ διδαχθῶ ἀπὸ κἀνένα, διὰ νὰ τὰ ἐξηγήσω κ' ἐγὼ πρὸς ἄλλους.

ΤΡΑΪΑΝΟΣ. Εἰς τὴν ὁδὸν, Ἅγιος Δημήτριος, εἰς τοῖχον ἰδιωτικῆς οἰκίας, οἱ ἑξῆς τρεῖς στίχοι (Tab. XLI, 2),

ΗΓΕΡΟΥΣΙΑ
ΤΟΝΑΥΤΟΚΡΑ
ΤΟΡΑΤΡΑΙΑΝΟΝ

» Ἡ Γερουσία τὸν Αὐτοκράτορα Τραϊανόν. » Δὲν λαλεῖ πλέον ἐδῶ ἡ ἐλευθέρα, ἀλλ' ἡ ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους Χίος, οὐδὲ ΔΗΜΟΝ ἐπιγράφει, ἀλλὰ ΓΕΡΟΥΣΙΑΝ, κατὰ μίμησιν (senatus) τῆς δεσποίνης Ῥώμης, δοξάζουσα τὸν δεσπότην Τραϊανὸν, ὅςις ἐβασίλευσεν ἀπὸ τὸ 98 ἕως τὸ 117 ἔτος ἀπὸ Χριςοῦ. Καὶ εἶναι ἀπορίας ἄξιον, διὰ τί εἰς τὴν ἀνωτέρω (σελ. 270) ἐπιγραφὴν, μεταγενεστέραν τῆς παρούσης 50 σχεδὸν ἔτη, φαίνεται πάλιν ὁ ΔΗΜΟΣ τῆς Χίου εἰς τὴν κεφαλήν. Ἀλλὰ μετὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάςημα ἐβασίλευεν ὁ Μάρκος Αὐρήλιος· οὐδ' ἀμφιβάλλω ὅτι ἐχρημάτισε καὶ τοῦτο δεῖγμα τῆς ἀρετῆς τοῦ φιλοσόφου καὶ μισοδεσπότου Μάρκου, νὰ παρηγορήσῃ τὴν τόσον ἀξιόλογον πόλιν τῶν Χίων, συγχωρῶν εἰς αὐτὴν νὰ ἀναλάβῃ τὄνομα τοῦ ΔΗΜΟΥ.

ΦΗΣΗΝΟΣ. Ζ. Κλαύδιος.

ΤΕΛΟΣ.

ΔΟΚΙΜΙΟΝ

ΝΕΑΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ.

ΠΑΥΛΟΥ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

Η ΠΡΟΣ ΤΙΤΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

ΚΕΦ. ά. 1.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ.

Παῦλος δοῦλος Θεοῦ, ἀπόστολος δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ πίστιν ἐκλεκτῶν Θεοῦ, καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας τῆς κατ' εὐσέβειαν·

2. Ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου, ἣν ἐπηγγείλατο ὁ ἀψευδὴς Θεὸς πρὸ χρόνων αἰωνίων,

ΠΑΛΑΙΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.

Παῦλος δοῦλος Θεοῦ, καὶ ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν πίστιν τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, ὁποῦ εἶναι κατὰ τὴν εὐσέβειαν·

2. Εἰς τὴν ἐλπίδα τῆς αἰωνίου ζωῆς, τὴν ὁποίαν ἔταξεν ὁ ἀψευδὴς Θεὸς προτίτερα ἀπὸ καιροὺς αἰωνίους,

ΝΕΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.

1. Παῦλος, δοῦλος Θεοῦ, ἀπόστολος δὲ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ [εἰς τὸ κήρυγμα] τῆς πίστεως τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν τελείαν γνῶσιν τῆς ἀληθινῆς εὐσεβείας,

2. Μὲ ἐλπίδα ζωῆς αἰωνίου, τὴν ὁποίαν ὑπεσχέθη πρὸ χρόνων αἰωνίων ὁ ἀψευδὴς Θεός,

ΚΕΙΜΕΝΟΝ.	ΠΑΛΑΙΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.
3. Ἐφανέρωσε δὲ καιροῖς ἰδίοις τὸν λόγον αὐτοῦ, ἐν κηρύγματι ὃ ἐπιςεύθην ἐγὼ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ·	3. Καὶ τὴν ἐφανέρωσεν εἰς καιροὺς διωρισμένους, ἤγουν τὸν λόγον του εἰς τὸ κήρυγμα τὸ ὁποῖον τὸ ἐνεμπιςεύθηκα ἐγὼ, μὲ πρόςαξιν τοῦ σωτῆρός μας Θεοῦ·
4. Τίτῳ γνησίῳ τέκνῳ κατὰ κοινὴν πίςιν, χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριςοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν.	4. Εἰς τὸν Τίτον τὸ γνήσιον τέκνον κατὰ τὴν κοινὴν πίςιν, ἂς εἶναι χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ τὸν Θεὸν τὸν πατέρα, καὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριςὸν τὸν σωτῆρά μας.
5. Τούτου χάριν κατέλιπόν σε ἐν Κρήτῃ, ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ, καὶ καταστήσῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους, ὡς ἐγώ σοι διεταξάμην·	5. Διὰ τούτην τὴν ἀφορμὴν σὲ ἄφησα εἰς τὴν Κρήτην, διὰ νὰ διορθώσῃς ἐκεῖνα ὁποῦ λείπουσι, καὶ νὰ καταςήσῃς εἰς κάθε πόλιν πρεσβυτέρους, καθὼς ἐγὼ σὲ ἐδιάταξα·

ΝΕΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.

3. Τὴν ἐφανέρωσε δὲ εἰς τοὺς πρέποντας καιροὺς, διὰ τοῦ λόγου τοῦ κηρύγματος, τοῦ ἐμπιςευθέντος εἰς ἐμὲ ἐκ προςαγῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ·

4. Εὔχομαι εἰς τὸν Τίτον, γνήσιον τέκνον κατὰ τὴν κοινὴν ἡμῶν πίςιν, χάριν, ἔλεος, εἰρήνην ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριςοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν.

5. Διὰ τοῦτο σ' ἀφῆκα εἰς τὴν Κρήτην, νὰ ἐπιδιορθώσῃς τὰ λειπόμενα, καὶ νὰ καταςήσῃς, ὡς σ' ἐδιάταξα, εἰς πᾶσαν πόλιν πρεσβυτέρους,

ΚΕΙΜΕΝΟΝ.

ἀεὶ ψεῦςαι, κακὰ θηρία, γαςέρες ἀργαί.

13. Ἡ μαρτυρία αὕτη ἐςὶν ἀληθής· δι' ἣν αἰτίαν ἔλεγχε αὐτοὺς ἀποτόμως, ἵνα ὑγιαίνωσιν ἐν τῇ πίςει·

14. Μὴ προσέχοντες Ἰουδαϊκοῖς μύθοις, καὶ ἐντολαῖς ἀνθρώπων ἀποςρεφομένων τὴν ἀλήθειαν.

15. Πάντα μὲν καθαρὰ τοῖς καθαροῖς· τοῖς δὲ μεμιασμένοις καὶ ἀπίςοις οὐδὲν καθαρὸν, ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις.

ΠΑΛΑΙΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.

Οἱ Κρητικοὶ πάντα εἶναι ψεύςαις, κακὰ θηρία, κοιλίαις ἀκαμάτραις.

13. Ἡ μαρτυρία ἐτοῦτη εἶναι ἀληθινή· διὰ τοῦτο ἔλεγχέ τους σκληρὰ, διὰ νὰ ὑγιαίνωσιν εἰς τὴν πίςιν·

14. Νὰ μὴν ἔχουν τὸν νοῦν τους εἰς μύθους Ἰουδαϊκοὺς, καὶ παραγγελίαις ἀνθρώπων, ὁποῦ ἀποςρέφονται τὴν ἀλήθειαν.

15. Ὅλα εἶναι καθαρὰ εἰς τοὺς καθαρούς· ἀμὴ εἰς τοὺς μεμιασμένους καὶ ἀπίςους δὲν εἶναι κανένα καθαρὸν, ἀλλὰ εἶναι μεμιασμένος καὶ ὁ νοῦς τους καὶ ἡ συνείδησίς τους.

ΝΕΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.

Οἱ Κρητικοὶ πάντοτε ψεῦςαι, κακὰ θηρία, κοιλίαι ἀργαί.

13. Καὶ ἡ μαρτυρία εἶν' ἀληθινή· διὰ τὸ ὁποῖον ἔλεγχέ τους αὐςηρὰ, διὰ νὰ ὑγιαίνωσιν εἰς τὴν πίςιν,

14. Μὴ προσέχοντες εἰς μύθους Ἰουδαϊκοὺς καὶ εἰς ἐντολὰς ἀνθρώπων ἀποςρεφομένων τὴν ἀλήθειαν.

15. Ὅλα καθαρὰ εἰς τοὺς καθαρούς· εἰς δὲ τοὺς μιαροὺς καὶ ἀπίςους τίποτε δὲν εἶναι καθαρὸν, ἀλλ' ἔχουν μιασμένον καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν συνείδησιν·

ΚΕΙΜΕΝΟΝ.

δυνατὸς ᾖ καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαινούσῃ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν.

10. Εἰσὶ γὰρ πολλοὶ καὶ ἀνυπότακτοι, ματαιολόγοι καὶ φρεναπάται, μάλιϛα οἱ ἐκ περιτομῆς·

11. Οὓς δεῖ ἐπιϛομίζειν· οἵτινες ὅλους οἴκους ἀνατρέπουσι, διδάσκοντες ἃ μὴ δεῖ, αἰσχροῦ κέρδους χάριν.

12. Εἶπέ τις ἐξ αὐτῶν ἴδιος αὐτῶν προφήτης· Κρῆτες

ΠΑΛΑΙΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.

νεται καὶ νὰ νουθετᾷ τοὺς ἄλλους μὲ τὴν διδασκαλίαν τὴν ὑγιῆ, καὶ νὰ ἐλέγχῃ ἐκείνους ὁποῦ ἐναντιοῦνται.

10. Διατὶ εἶναι πολλοὶ ἀνυπότακτοι, ματαιολόγοι καὶ ὁποῦ ἀπατοῦσι τοὺς λογισμούς, μάλιϛα ἐκεῖνοι ὁποῦ εἶναι ἀπὸ τὴν περιτομήν·

11. Τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ τοὺς ἀποϛομώνωμεν· οἱ ὁποῖοι ὁλάκαιρα ὁσπήτια γυρίζουσιν ἄνω κάτω, ἔϛωντας νὰ διδάσκουσιν ἐκεῖνα ὁποῦ δὲν πρέπει, διὰ ἄσχημον κέρδος.

12. Κάποιος ἀπ' αὐτοὺς ἐδικός τους προφήτης εἶπεν·

ΝΕΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.

διὰ νὰ δύναται καὶ νὰ παρακινῇ εἰς τὴν ἀληθινὴν διδασκαλίαν, καὶ νὰ ἐλέγχῃ τοὺς ἀντιλέγοντας.

10. Ἐπειδὴ εἶναι καὶ πολλοὶ ἀνυπότακτοι, ματαιολόγοι, φρενοπλάνοι, καὶ μάλιϛα οἱ ἀπὸ τὴν περιτομὴν [ἐρχόμενοι εἰς τὸν Χριϛόν]·

11. Τοὺς ὁποίους χρεωϛοῦμεν νὰ ἐπιϛομίζωμεν. Αὐτοὶ ἀναποδογυρίζουν ὁλοκλήρους οἰκίας, διδάσκοντες, διὰ κέρδος αἰσχρὸν, ὅσα δὲν πρέπει [νὰ διδάσκωνται].

12. Ἐμαρτύρησε τὶς ἀπ' αὐτοὺς ἴδιός των προφήτης, λέγων·

ΚΕΙΜΕΝΟΝ.	ΠΑΛΑΙΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.
κεὶ ψεῦςαι, κακὰ θηρία, γαςέρες ἀργαί.	Οἱ Κρητικοὶ πάντα εἶναι ψεύςαις, κακὰ θηρία, κοιλίαις ἀκαμάτραις.
13. Ἡ μαρτυρία αὕτη ἐςὶν ἀληθής· δι' ἣν αἰτίαν ἔλεγχε αὐτοὺς ἀποτόμως, ἵνα ὑγιαίνωσιν ἐν τῇ πίςει·	13. Ἡ μαρτυρία ἐτοῦτη εἶναι ἀληθινή· διὰ τοῦτο ἔλεγχέ τους σκληρὰ, διὰ νὰ ὑγιαίνωσιν εἰς τὴν πίςιν·
14. Μὴ προσέχοντες Ἰουδαϊκοῖς μύθοις, καὶ ἐντολαῖς ἀνθρώπων ἀποςρεφομένων τὴν ἀλήθειαν.	14. Νὰ μὴν ἔχουν τὸν νοῦν τους εἰς μύθους Ἰουδαϊκοὺς, καὶ παραγγελίαις ἀνθρώπων, ὁποῦ ἀποςρέφονται τὴν ἀλήθειαν.
15. Πάντα μὲν καθαρὰ τοῖς καθαροῖς· τοῖς δὲ μεμιασμένοις καὶ ἀπίςοις οὐδὲν καθαρὸν, ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις.	15. Ὅλα εἶναι καθαρὰ εἰς τοὺς καθαρούς· ἀμὴ εἰς τοὺς μεμιασμένους καὶ ἀπίςους δὲν εἶναι κανένα καθαρὸν, ἀλλὰ εἶναι μεμιασμένος καὶ ὁ νοῦς τους καὶ ἡ συνείδησίς τους.

ΝΕΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.

Οἱ Κρητικοὶ πάντοτε ψεῦςαι, κακὰ θηρία, κοιλίαι ἀργαί.

13. Καὶ ἡ μαρτυρία εἶν' ἀληθινή· διὰ τὸ ὁποῖον ἔλεγχέ τους αὐςηρὰ, διὰ νὰ ὑγιαίνωσιν εἰς τὴν πίςιν,

14. Μὴ προσέχοντες εἰς μύθους Ἰουδαϊκοὺς καὶ εἰς ἐντολὰς ἀνθρώπων ἀποςρεφομένων τὴν ἀλήθειαν.

15. Ὅλα καθαρὰ εἰς τοὺς καθαρούς· εἰς δὲ τοὺς μιαροὺς καὶ ἀπίςους τίποτε δὲν εἶναι καθαρὸν, ἀλλ' ἔχουν μιασμένον καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν συνείδησιν·

ΚΕΙΜΕΝΟΝ.	ΠΑΛΑΙΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.
7. Περὶ πάντα σεαυτὸν παρεχόμενος τύπον καλῶν ἔργων, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἀδιαφθορίαν, σεμνότητα,	7. Εἰς ὅλα δίδε τοῦ λόγου σου παράδειγμα τῶν καλῶν ἔργων, (ὤντας) εἰς τὴν διδασκαλίαν ἀδιάφθορος καὶ σεμνὸς,
8. Λόγον ὑγιῆ, ἀκατάγνωςον, ἵνα ὁ ἐξ ἐναντίας ἐντραπῇ, μηδὲν ἔχων περὶ ὑμῶν λέγειν φαῦλον.	8. Καὶ ἔχωντας λόγον ὑγιῆ καὶ ἀκατάγνωςον, διὰ νὰ ἐντραπῇ ὁ ἐναντίος, νὰ μὴν ἔχῃ νὰ λέγῃ τίποτες κακὸν διὰ λόγου σας.
9. Δούλους ἰδίοις δεσπόταις ὑποτάσσεσθαι, ἐν πᾶσιν εὐαρέςους εἶναι, μὴ ἀντιλέγοντας·	9. Οἱ δοῦλοι νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τοὺς ἰδίους τους αὐθεντὰς, εἰς ὅλα νὰ εἶναι εὐάρεςοι, νὰ μὴν ἀντιλέγουσι·
10. Μὴ νοσφιζομένους, ἀλλὰ πίςιν πᾶσαν ἐνδεικνυμένους ἀγαθήν· ἵνα τὴν διδασκαλίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ κοσμῶσιν ἐν πᾶσιν.	10. Νὰ μὴν ἰδιοποιοῦσι τὰ ξένα, ἀλλὰ νὰ δείχνουσι κάθε λογῆς πίςιν καλήν· διὰ νὰ ςολίζουσιν εἰς ὅλα τὴν διδασκαλίαν τοῦ σωτῆρός μας Θεοῦ.

ΝΕΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.

7. Προβάλλων αὐτὸν ἐσὲ παράδειγμα καλῶν ἔργων εἰς ὅλα, διδάσκων μὲ ἀδιαφθορίαν, μὲ σεμνότητα,

8. Λόγον ὀρθὸν καὶ ἀκατάκριτον, διὰ νὰ συςαλθῇ ὁ ἐναντίος [τῆς πίςεως] μὴν ἔχων τί κακὸν νὰ λέγῃ δι' ἐσᾶς.

9. Τοὺς δούλους [συμβούλευε], νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τοὺς ἰδίους δεσπότας, νὰ τοὺς εὐαρεςῶσι κατὰ πάντα χωρὶς ἀντιλογίας·

10. Νὰ μὴ κλέπτωσιν, ἀλλὰ νὰ δείχνωσι πᾶσαν πίςιν ἀγαθὴν, διὰ νὰ ςολίζωσι κατὰ πάντα τὴν διδασκαλίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ.	ΠΑΛΑΙΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.
11. Ἐπεφάνη γὰρ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις·	11. Διατὶ ἐφανερώθη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις·
12. Παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι·	12. Ὁποῦ μᾶς διδάσκει, διὰ νὰ ἀρνηθῶμεν τὴν ἀσέβειαν καὶ ταῖς κόσμικαῖς ἐπιθυμίαις, καὶ νὰ ζήσωμεν σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς, εἰς τοῦτον τὸν αἰῶνα·
13. Προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα, καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ·	13. Ἀπαντεχαίνοντες τὴν μακαρίαν ἐλπίδα, καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρός μας ἰησοῦ Χριστοῦ·
14. Ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσηται ἡμᾶς	14. Ὁ ὁποῖος ἔδωκε τὸν ἑαυτόν του διὰ λόγου μας, διὰ

ΝΕΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.

11. Διότι ἐφανερώθη ἡ σωτήριος εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους χάρις τοῦ Θεοῦ,

12. Διδάσκουσά μας, ν' ἀρνηθῶμεν τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, καὶ νὰ ζήσωμεν σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν·

13. Προσμένοντες τὴν μακαρίαν τῆς ἐλπίδος ἡμῶν πλήρωσιν, καὶ τὴν φανέρωσιν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ·

14. Ὅστις ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, διὰ νὰ μᾶς ἐξαγοράση

ΚΕΙΜΕΝΟΝ.

ἀπὸ πάσης ἀνομίας, καὶ καθαρίσῃ ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων.

15. Ταῦτα λάλει, καὶ παρακάλει, καὶ ἔλεγχε μετὰ πάσης ἐπιταγῆς· μηδείς σου περιφρονείτω.

ΠΑΛΑΙΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.

νὰ μᾶς ἐξαγοράσῃ ἀπὸ κάθε λογῆς ἀνομίαν, καὶ νὰ καθαρίσῃ εἰς τοῦ λόγου του λαὸν ἐδικόν του, ἐπιμελετὴν τῶν καλῶν ἔργων.

15. Ἐτοῦτα λάλει, καὶ νουθέτα, καὶ ἔλεγχε μὲ κάθε λογῆς ἐξουσίαν· καὶ κανένας ἂς μὴν σε καταφρονᾷ.

Κεφ. γ'. 3.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ.

Ὑπομίμνησκε αὐτοὺς ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις ὑποτάσσεσθαι, πειθαρχεῖν, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἑτοίμους εἶναι·

2. Μηδένα βλασφημεῖν, ἀμάχους εἶναι, ἐπιεικεῖς, πᾶσαν

ΠΑΛΑΙΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.

Ἀναθύμιζέ τους νὰ ὑποτάσσωνται εἰς ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις, νὰ ὑπακούουσι, νὰ εἶναι ἕτοιμοι εἰς κάθε ἔργον καλόν·

2. Κανένα νὰ μὴν βλασφημοῦσι, νὰ εἶναι ἄμαχοι, ἱλα-

ΝΕΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.

ἀπὸ πᾶσαν ἀνομίαν, καὶ νὰ μᾶς καθαρίσῃ εἰς ἐκλεκτὸν αὐτοῦ λαὸν, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων.

15. Τοῦτα λάλει, καὶ παρακίνει, καὶ ἔλεγχε, μὲ πᾶσαν ἐξουσίαν [ἀπὸ Θεοῦ]· φρόντιζε νὰ μή σε καταφρονῇ κανεῖς.

Κεφ. γ', 3.

Ἐνθύμιζέ τους νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τοὺς ἄρχοντας καὶ ἐξουσιαστὰς, νὰ τοὺς ὑπακούωσι, νὰ ἦναι ἕτοιμοι εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν·

2. Κανένα νὰ μὴ κακοφημίζωσι, [μὲ κανένα] νὰ μὴ μάχωνται,

ΚΕΙΜΕΝΟΝ.

ἐνδεικνυμένους πρᾳότητα πρὸς πάντας ἀνθρώπους.

3. Ἦμεν γάρ ποτε καὶ ἡμεῖς ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, πλανώμενοι, δουλεύοντες ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις, ἐν κακίᾳ καὶ φθόνῳ διάγοντες, στυγητοί, μισοῦντες ἀλλήλους.

4. Ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ,

5. Οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ ὧν ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον ἔσωσεν ἡμᾶς, διὰ λουτροῦ πα-

ΠΑΛΑΙΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.

ροί, δείχνοντες κάθε πρᾳότητα εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

3. Διατὶ καὶ ἡμεῖς ἕνα καιρὸν ἤμεσθαν ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, πλανώμενοι, καὶ ἐδουλεύαμεν ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς πολλῶν λογιῶν, περνῶντες εἰς κακίαν καὶ φθόνον, μισημένοι, καὶ μισοῦντες ἕνας τὸν ἄλλον.

4. Ἀμὴ ὅταν ἐφανερώθη ἡ καλωσύνη καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ σωτῆρός μας Θεοῦ,

5. Ὄχι ἀπὸ ἔργα δίκαια ὁποῦ ἐκάμαμεν ἐμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔλεός του μᾶς ἔσωσε, διαμέσου τοῦ λουσίματος τῆς

ΝΕΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.

νὰ ἦναι συγκαταβατικοί, δείχνοντες πᾶσαν πρᾳότητα εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

3. Διότι καὶ ἡμεῖς ἤμεθα πρότερον ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, πλανώμενοι, δουλεύοντες πάσης λογῆς ἐπιθυμίας καὶ ἡδονάς, διάγοντες εἰς τὴν κακίαν καὶ τὸν φθόνον, μισητοὶ καὶ μισοῦντες ἕνας τὸν ἄλλον.

4. Ἀλλ' ὅτε ἐφανερώθη ἡ ἀγαθότης καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ,

5. Ὄχι δι' ἴδιά μας ἔργα δίκαια, ἀλλὰ διὰ τὸ [πρὸς ἡμᾶς]

ΚΕΙΜΕΝΟΝ.	ΠΑΛΑΙΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.
λιγγενεσίας, καὶ ἀνακαινώσεως Πνεύματος ἁγίου·	ξαναγεννήσεως καὶ ἀνακαινώσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος·
6. Οὗ ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως, διὰ Ἰησοῦ Χριςοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν·	6. Τὸ ὁποῖον ἔχυσεν εἰς ἐμᾶς πλουσίως, διαμέσου τοῦ Ἰησοῦ Χριςοῦ τοῦ σωτῆρός μας·
7. Ἵνα δικαιωθέντες τῇ ἐκείνου χάριτι, κληρονόμοι γενώμεθα κατ' ἐλπίδα ζωῆς αἰωνίου.	7. Διὰ νὰ γενοῦμεν κληρονόμοι, κατὰ τὴν ἐλπίδα τῆς αἰωνίου ζωῆς, μὲ τὸ νὰ ἐδικαιώθημεν μὲ τὴν χάριν του·
8. Πιςὸς ὁ λόγος· καὶ περὶ τούτων βούλομαί σε διαβεβαιοῦσθαι, ἵνα φροντίζωσι καλῶν ἔργων προΐςασθαι οἱ πεπιςευκότες τῷ Θεῷ· ταῦτά ἐστι τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα τοῖς ἀνθρώποις.	8. Ὁ λόγος ἐτοῦτος εἶναι πιςός· καὶ ἐτοῦτα θέλω νὰ τὰ βεβαιώνῃς διὰ νὰ φροντίζουσι νὰ ὑπερέχουσιν εἰς τὰ καλὰ ἔργα ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐπίςευσαν εἰς τὸν Θεόν· ἐτοῦτα εἶναι τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

ΝΕΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.

ἔλεος αὐτοῦ, μᾶς ἔσωσε μὲ τὸ λουτρὸν τῆς ἀναγεννήσεως καὶ ἀνανεώσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος,

6. Τὸ ὁποῖον ἐξέχυσε πλουσίως εἰς ἡμᾶς διὰ Ἰησοῦ Χριςοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν·

7. Διὰ νὰ δικαιωθῶμεν μὲ τὴν χάριν ἐκείνου, καὶ νὰ κληρονομήσωμεν τὴν αἰώνιον ζωὴν, ὡς ἐλπίζομεν.

8. Πιςὸς ὁ λόγος [μου]· καὶ θέλω νὰ λαλῇς μὲ πᾶσαν βεβαιότητα περὶ τούτων, διὰ νὰ φροντίζωσι νὰ προςέχωσι τὰ καλὰ ἔργα ὅσοι ἐπίςευσαν εἰς τὸν Θεόν. Τοῦτα εἶναι τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ.

9. Μωρὰς δὲ ζητήσεις, καὶ γενεαλογίας, καὶ ἔρεις, καὶ μάχας νομικὰς περιΐστασο· εἰσὶ γὰρ ἀνωφελεῖς, καὶ μάταιοι.

10. Αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ·

11. Εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος, καὶ ἁμαρτάνει, ὢν αὐτοκατάκριτος.

12. Ὅταν πέμψω Ἀρτεμᾶν πρός σε ἢ Τυχικὸν, σπούδασον ἐλθεῖν πρός με εἰς Νικόπολιν· ἐκεῖ γὰρ κέκρικα παραχειμάσαι.

ΠΑΛΑΙΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.

9. Ἀμὴ τὰ λωλὰ ζητήματα, καὶ ταῖς γενεαλογίαις, καὶ ταῖς φιλονεικίαις, καὶ ταῖς μάχαις ταῖς νομικαῖς, ἀποστρέφου ταις· διατὶ εἶναι ἀνωφελεῖς καὶ μάταιαις.

10. Τὸν ἄνθρωπον τὸν αἱρετικὸν, ὕστερα ἀπὸ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν, ἀποστρέφου τον·

11. Ἐξεύρων ὅτι ὁ τοιοῦτος εἶναι διεστραμμένος, καὶ ἁμαρτάνει, ὤντας αὐτοκατάκριτος.

12. Ὅταν πέμψω εἰς ἐσένα τὸν Ἀρτεμᾶν ἢ τὸν Τυχικὸν, σπούδασε νὰ ἔλθῃς εἰς ἐμένα εἰς τὴν Νικόπολιν· διατὶ ἐκεῖ ἀποφάσισα νὰ ξεχειμάσω.

ΝΕΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.

9. Τὰς δὲ μωρὰς ζητήσεις, καὶ γενεαλογίας, καὶ φιλονεικίας, καὶ μάχας νομικὰς, περίφευγέ τας, ὡς ἀνωφελεῖς καὶ ματαίας.

10. Παραιτοῦ τὸν αἱρετικὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ τὸν νουθετήσῃς μίαν καὶ δύο φοράς·

11. Γνωρίζων, ὅτι ὁ τοιοῦτος ἐξεστράφη [ἀπὸ τὴν πίστιν], καὶ ἁμαρτάνει, γινόμενος αὐτοκατάκριτος.

12. Ὅταν σὲ πέμψω τὸν Ἀρτεμᾶν ἢ τὸν Τυχικὸν, σπούδασε νὰ ἔλθῃς πρὸς ἐμὲ εἰς τὴν Νικόπολιν· διότι ἐκεῖ ἀπεφάσισα νὰ περάσω τὸν χειμῶνα.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ.

13. Ζηνᾶν τὸν νομικὸν καὶ Ἀπολλῶ σπουδαίως πρόπεμψον, ἵνα μηδὲν αὐτοῖς λείπῃ.

14. Μανθανέτωσαν δὲ καὶ οἱ ἡμέτεροι καλῶν ἔργων προΐστασθαι εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας, ἵνα μὴ ὦσιν ἄκαρποι.

15. Ἀσπάζονταί σε οἱ μετ' ἐμοῦ πάντες· ἄσπασαι τοὺς φιλοῦντας ἡμᾶς ἐν πίστει· ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

†. Πρὸς Τίτον, τῆς Κρητῶν ἐκκλησίας πρῶτον ἐπίσκοπον χειροτονηθέντα, ἐγράφη ἀπὸ Νικοπόλεως τῆς Μακεδονίας.

ΠΑΛΑΙΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.

13. Τὸν Ζηνᾶν τὸν νομικὸν, καὶ τὸν Ἀπολλῶ, ταχέως στεῖλε τους, φροντίζοντας, νὰ μὴν τοὺς λείψῃ τίποτες.

14. Καὶ ἂς μαθαίνουσι καὶ οἱ ἐδικοί μας νὰ ὑπερέχουσιν εἰς τὰ καλὰ ἔργα, διὰ ταῖς ἀναγκαίαις χρείαις, διὰ νὰ μὴν εἶναι ἄκαρποι.

15. Ὅλοι ἐκεῖνοι ὁποῦ εἶναι μὲ τοῦ λόγου μου σὲ χαιρετοῦσι· χαιρέτισε ἐκείνους ὁποῦ μᾶς ἀγαποῦσι μὲ πίστιν· ἡ χάρις ἂς εἶναι μὲ ὅλους σας. ἀμήν.

†. Ἡ εἰς Τίτον, τῆς τῶν Κρητῶν ἐκκλησίας πρῶτον ἐπίσκοπον χειροτονηθέντα, ἐγράφη ἀπὸ Νικόπολιν τῆς Μακεδονίας.

ΝΕΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.

13. Ζηνᾶν τὸν νομικὸν καὶ τὸν Ἀπολλῶ πρόπεμψε γρήγορα, φροντίζων νὰ μὴ τοὺς λείψῃ τίποτε.

14. Ἂς μανθάνωσι καὶ οἱ ἡμέτεροι νὰ ἐργάζωνται καλὰ ἔργα εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας, διὰ νὰ μὴ γίνωνται ἄκαρποι.

15. Σὲ ἀσπάζονται ὅλοι οἱ εὑρισκόμενοι μ' ἐμέ. Ἄσπασε [καὶ σὺ] τοὺς ὁμοπίστους φίλους ἡμῶν. Ἡ χάρις [τοῦ Θεοῦ] ἂς ἦναι εἰς ὅλους σας! Ἀμήν!

†. Ἐγράφη ἀπὸ τὴν Νικόπολιν τῆς Μακεδονίας πρὸς τὸν Τίτον, πρῶτον ἐπίσκοπον τῆς Κρητικῆς ἐκκλησίας.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

ΚΕΦ. Α.

Ὁ Τίτος, πρὸς τὸν ὁποῖον γράφει ὁ Παῦλος, ἦτον Ἕλλην, ὡς μαρτυρεῖται ἀπ' ἄλλην ἐπιστολήν (1). Ἡ πατρίς του εἶναι ἄδηλος. Ἀπὸ τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν φαίνεται ὅτι τὸν ἐκατάστησεν Ἐπίσκοπον τῆς Κρήτης.

1. ΚΑΤᾺ ΠΊΣΤΙΝ ἘΚΛΕΚΤΩ͂Ν ΘΕΟΥ͂. Ἐκλεκτοὺς Θεοῦ λέγει τοὺς πιστεύσαντας εἰς Χριστὸν, τοὺς ὁποίους κατωτέρω (β', 14) ὀνομάζει *Λαὸν περιούσιον*. Τὸ *Κατὰ πίστιν* ἀναφέρεται εἰς τὸ Ἀπόστολος. Σταλμένος (λέγει) ἀπὸ τὸν Χριστὸν, νὰ διδάσκω τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν, καὶ τὴν ἀληθινὴν εὐσέβειαν. Καὶ τοῦτο εἰς διάκρισιν τῆς τὄνομα μόνον εὐσεβείας· διότι εὐσεβεῖς ὠνομάζοντο καὶ οἱ πιστεύοντες πολλοὺς Θεοὺς, ἂν τοὺς ἐπίστευαν πληροφορημένοι περὶ τῆς ὑπάρξεώς των.

2. ΖΩΗ͂Σ ΑἸΩΝΊΟΥ... ΠΡῸ ΧΡΌΝΩΝ ΑἸΩΝΊΩΝ. Αἰὼν, κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ Ἀριστοτέλους (2), *Ἀιεὶ ὢν*, σημαίνει διαμονὴν, μήτ' ἀρχὴν μήτε τέλος ἔχουσαν, ὡς λέγομεν Αἰώνιον τοῦ Θεοῦ τὴν ὕπαρξιν· κατ' ἐπέκτασιν, σημαίνει τὴν ἔχουσαν ἀρχὴν, ἀλλ' ὄχι καὶ τέλος, ὡς ἐδῶ τὸ *Ζωῆς αἰωνίου*· καὶ καταχρηστικῶς, δηλοῖ τὸν μακρότατον χρόνον, ὡς εἶναι τὸ *Πρὸ χρόνων αἰωνίων*· ἤγουν Πολλοὺς καὶ μακροὺς χρόνους πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς τὴν αἰώνιον ζωὴν διὰ τῆς Παλαιᾶς διαθήκης, ἀμυδρῶς ὅμως· τώρα δὲ τὴν ἐφανέρωσε σαφέστερα διὰ τῆς Νέας διαθήκης.

5. ΠΡΕΣΒΥΤΈΡΟΥΣ ὠνόμαζαν τοὺς σήμερον ὀνομαζομένους Ἱερεῖς, διότι καὶ ἀληθῶς οἱ πρεσβύτεροι τὴν ἡλικίαν ἐκλέ-

---

(1) Πρὸς Γαλάτ. β', 3. ═══ (2) Ἀριστοτέλ. Περὶ οὐραν. I, 9, σελ. 617.

γοντο εἰς τὸ ἱερατικὸν ἐπάγγελμα. Ἡ Γαλλικὴ γλῶσσα τοὺς ὀνομάζει prêtres et anciens· τὸ πρῶτον ὄνομα (φθαρμένον ἀπὸ τὸ Πρεσβύτερος) φέρουν οἱ ἱερεῖς τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας· τὸ δεύτερον, οἱ Λουθηροκαλβινισταί. Ἡμεῖς δὲ σήμερον Πρεσβύτερον ὀνομάζομεν τὸν ἔχοντα γυναῖκα ἱερέα, ὡς ἦσαν καὶ οἱ Πρεσβύτεροι τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας· Ἱερομόναχον δὲ, τὸν ἄγαμον ἱερέα.

6. ἈΝΈΓΚΛΗΤΟΣ. Ἄψογος, καὶ κοινότερον Ἀψεγάδιαστος. Ἀπὸ τὸ σύνθετον Ἐγκαλῶ, δικανικὴν λέξιν, τῆς ὁποίας ἐφυλάξαμεν εἰς τὴν αὐτὴν σημασίαν τὸ ἁπλοῦν Καλῶ, καθὼς ὅταν λέγωμεν, Τὸν ἐκάλεσα εἰς τὴν κρίσιν, ἐκφράζοντες τὸ συνώνυμον αὐτοῦ, Ἐνάγω, μὲ τὸ, Τὸν ἔσυρα εἰς τὴν κρίσιν. Ἀνέγκλητος λοιπὸν εἶναι κυρίως, ὅτινα κἀνεῖς δὲν καλεῖ εἰς δικαστήριον, ὡς ἀδικημένος· καὶ μεταφορικῶς, ὅτινα κἀνεῖς δὲν ψέγει οὐδ' ὀνειδίζει, ὡς πράξαντα τὶ ἄδικον ἢ ἄτοπον. Τοῦτο ἐξηγῶν ὁ Χρυσόστομος, λέγει, « Τὸ » Ἀνέγκλητον, ἐπίτασις τοῦ Ἀμώμου· ἀνέγκλητον γὰρ » τότε λέγεται, ὅταν μηδὲ μέχρι καταγνώσεως, μηδὲ μέχρι ἐγκλήματος ᾖ τι πεπραγμένον (1). » — ΜΙΑ͂Σ ΓΥΝΑΙΚῸΣ ἈΝΉΡ. Τοῦτο παραγγέλλει καὶ τὸν Τιμόθεον (2)· τὸ ὁποῖον ἐξηγήθη διαφόρως. Οἱ μὲν ἐνόμισαν, Νὰ μὴ συνοικῇ συγχρόνως μὲ δύο γυναῖκας· καὶ ταύτης τῆς γνώμης εἶναι ὁ Θεοδώρητος. Οἱ δὲ, Νὰ μὴ δευτερογαμήσῃ, ἂν χάσῃ τὴν πρώτην του γυναῖκα· ἄλλοι, τελευταῖον, Νὰ ἀρκῆται εἰς τὴν γυναῖκά του μόνην, χωρὶς νὰ περιεργάζεται ἢ νὰ πειράζῃ ἄλλας γυναῖκας ξένας (3).—ΤΈΚΝΑ... ἈΝΥΠΌΤΑΚΤΑ. Διότι ἡ ἀν-

(1) Ἴδε Suicer. *Thesaur. ecclesiast.* τόμ. II, σελ. 329. —— (2) Α. Πρὸς Τιμόθ. γ', 2. —— (3) Ἴδ. Rosenmull. *Schol. in Nov. Testam.* tom. V, pag. 28.

υποταξία, ἡ ἀσωτία, καὶ ἁπλῶς ἡ κακὴ διαγωγὴ τῶν τέκνων, μαρτυρεῖ τὴν ὀλίγην φροντίδα τῶν πατέρων νὰ τὰ ἀναθρέψωσιν ὡς ἔπρεπε. ;Πῶς ἔχει νὰ διδάξῃ τοὺς ἄλλους, ὅςις δὲν ἐφρόντισε νὰ παιδαγωγήσῃ τὰ ἴδιά του τέκνα; Παράγγελμα χρήσιμον, ὄχι μόνον εἰς χειροτονίαν πνευματικῶν προεςώτων, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκλογὴν παντὸς ἄλλου προσώπου, εἰς ὅτινα θέλομεν νὰ ἐμπιςευθῶμεν διοίκησιν ἰδίων ἢ κοινῶν πραγμάτων. Οὕτω, παραδείγματος χάριν, οἱ ἀρχαιρεσιάζοντες εἰς τὰς πολιτείας, διὰ νὰ ἐκλέξωσιν ἄρχοντας, βουλευτὰς, γερουσιαςὰς, προεςῶτας καὶ διοικητὰς τῶν κοινῶν, χρεωςοῦν σιμὰ τῶν ἄλλων νὰ συλλογίζωνται καὶ τὴν οἰκιακὴν διαγωγὴν τοῦ ἐκλεγομένου, ἐνθυμούμενοι τὸ ἀποςολικὸν τοῦτο παράγγελμα· ὅςις δὲν εἶναι καλὸς νὰ διοικήσῃ εὐτάκτως τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα του, ;πῶς ἔχει νὰ διοικήσῃ τὰ κοινά; « Εἰ δέ τις τοῦ ἰδίου οἴκου » προςῆναι οὐκ οἶδε, πῶς ἐκκλησίας Θεοῦ ἐπιμελήσεται (1); » Ὅμοιον τούτου εἶναι καὶ τοῦ Ἰσοκράτους τὸ, « Ὁ κακῶς δια- » νοηθεὶς ὑπὲρ τῶν ἰδίων, οὐδέποτε καλῶς βουλεύσεται περὶ τῶν » ἀλλοτρίων » (2). Καθενὸς πολίτου οἰκία λογίζεται μία μικρὰ πόλις, καὶ ἀπὸ τὰς μικρὰς ταύτας πόλεις συγκροτεῖται ἡ μεγάλη πόλις, ἡ λεγομένη Πολιτεία. Τῶν μικρῶν αἱ ἀταξίαι ἐξανάγκης ἀτακτίζουσι καὶ τὴν μεγάλην. Διὰ τοῦτο μάλιςα ἐπαράγγελλε καὶ ὁ Πυθαγόρας τὴν παιδείαν τῶν τέκνων· « Ἀρχὴ » ἐςὶν ἡ περὶ τὸν οἶκον δικαία διάθεσις τῆς ὅλης ἐν ταῖς πόλεσιν » εὐταξίας· ἀπὸ γὰρ τῶν οἴκων αἱ πόλεις συνίςανται (3). »

7. ΤΟΝ ἘΠΙΣΚΟΠΟΝ. Ἐπίσκοπος ἁπλῶς σημαίνει ἐπιθεωρητὴν (inspecteur), ἤγουν ἐπιμελητὴν, φροντιςὴν καὶ

---

(1) Α. Πρὸς Τιμόθ. γ', 5. ═══ (2) Ἰσοκράτ. Πρὸς Δημόνικ. § 4, σελ. 8. ═══ (3) Ἰαμβλιχ. Περὶ τοῦ Πυθαγορικ. βίου, XXX, σελ. 144.

φύλακα τινὸς ἔργου ἢ πράξεως· καὶ τοῦτο τὄνομα ἔδιδεν ἡ ἀρχαία ἐκκλησία, χωρὶς διάκρισιν, εἰς ὅλους τοὺς ὀνομαζομένους τότε Πρεσβυτέρους, καὶ σήμερον Ἱερεῖς, ὡς ἐπισκεπτομένους καὶ φυλάσσοντας τὰς ψυχὰς τῶν εἰς αὐτοὺς ἐμπιστευθέντων Χριστιανῶν ἀπ' αὐτὸν τὸν Χριστὸν, ὅστις πρῶτος ὠνομάσθη « Ποιμὴν καὶ ἐπί- » σκοπος τῶν ψυχῶν ἡμῶν (1). » Σήμερον Ἐπισκόπους ἰδιαιτέρως ὀνομάζομεν τοὺς Ἀρχιερεῖς, ἤγουν τοὺς ἄρχοντας τῶν ἱερέων, κατὰ τὴν ὁποίαν σημασίαν τὸ λαμβάνουν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ὅσοι ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους ἐφύλαξαν τὸ τάγμα τῶν Ἐπισκόπων· ὅθεν ὠνομάσθησαν καὶ Ἐπισκοπιανοὶ (Épiscopaux), εἰς διάκρισιν τῶν ἀρνουμένων εἰς Πρεσβυτέρους, καὶ διὰ τοῦτο ὀνομαζομένων Πρεσβυτεριανῶν (Presbytériens). — ἈΝΈΓΚΛΗΤΟΝ, ὩΣ ΘΕΟΥ͂ ΟἸΚΟΝΌΜΟΝ. Ἐξηγήθη ἀνωτέρω (ά, 6) τὸ Ἀνέγκλητος. Πρὸς τὸν Τιμόθεον γράφων, ἐμεταχειρίσθη τὸ συνώνυμον, Ἀνεπίληπτον (2). Ἀνεπίληπτος, ἀπὸ τὸ ἘΠΙΛΑΜΒΆΝΟΜΑΙ (πιάνω, κρατῶ), λέγεται ὅστις δὲν δίδει ΛΑΒῊΝ, ἀφορμὴν ἢ πρόφασιν κατηγορίας εἰς κανένα, ἢ κοινότερον, ὅτινα κανεῖς δὲν ἔχει νὰ πιάσῃ ἁμαρτάνοντα. Τοῦτο ἐξηγῶν ὁ Θεοφύλακτος, λέγει, « Ἀνεπί- » ληπτον, τουτέστι πᾶσαν ἀρετὴν ἔχοντα, ὥστε μήτε ἄλλους » αὐτοῦ, μήτε αὐτὸν ἑαυτοῦ ἐπιλαμβάνεσθαι. » Εἰς τὸ Ἀνέγκλητον προσθέτει ὁ Ἀπόστολος καὶ παραβολὴν, « Ὡς Θεοῦ » οἰκονόμον » νοῶν, ὅτι ὡς ὁ κοσμικὸς οἰκονόμος καὶ διοικητὴς κτημάτων, ἢ χρημάτων, χρεωστεῖ νὰ δώσῃ εἰς τὸν κύριον αὐτῶν λογαριασμὸν τῆς διοικήσεως τόσον ἀκριβῆ, ὥστε νὰ μὴν ἔχῃ τί νὰ τοῦ ζητήσῃ περιπλέον ὁ κύριος, ὁμοίως καὶ ὁ ἐμπιστευθεὶς

---

(1) Α. Πέτρ. β', 25. — (2) Α. Πρὸς Τιμόθ. γ', 2.

ψυχῶν οἰκονομίαν χρεωςεῖ νὰ προσέχῃ νὰ μὴν ἀπολεσθῇ κάμμία δι' αὐτόν. — ΑΥΘΑΔΗ. Τὸ ἑρμήνευσα Αὐτάρεσκον, ὡς τὸ ἐξήγησε καὶ ὁ Θεοφύλακτος, « Αὐθάδη, αὐτάρεσκον, » αὐτογνώμως καὶ αὐτοβούλως, καὶ ἄνευ γνώμης τῶν ἀρχομέ- » νων· τοῦτο γὰρ τυραννικόν (1). » Διότι τὸ Αὐθάδης εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, σημαίνει μᾶλλον τὸν προπετῆ καὶ θρασὺν, ἐλαττώματα γεννώμενα ὄχι πάντοτε ἀπὸ τὴν κυρίως ὀνομαζομένην ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς Αὐθάδειαν (2). — ΜΗ ΠΑΡΟΙΝΟΝ. Πάροινος κυρίως λέγεται ὁ διὰ μέθην εὔκολα κινούμενος εἰς ὕβρεις, μάχας, ἢ ὁπωσδήποτε ἀτακτῶν, μεταφορικῶς δὲ, καὶ ὁ χωρὶς μέθην πράσσων ὡς μεθυσμένος. « Παροινία, ἡ ἐκ τοῦ οἴνου » ὕβρις, καὶ οἱαδήποτε ἁμαρτία » Ἡσύχ. — ΜΗ ΠΛΗΚΤΗΝ. Ὁ Πλήκτης (καὶ σπανιώτερον Τύπης) σημαίνει κατὰ λέξιν τὸν κτυπητὴν, μεταφορικῶς δὲ τὸν φιλόνεικον, καὶ ἕτοιμον νὰ ἀνακομβωθῇ εἰς πληγὰς καὶ μάχας (batailleur), ἀπὸ τὸ Πλήσσω (blesser, battre.) « Τύπης, πλήκτης » λέγει ὁ Ἡσύχιος· καὶ « Πλήκτης, μάχιμος, ὑβριςής· » καὶ « Πληκτίζεσθαι, μά- » χεσθαι, ὑβρίζειν (3). » Ὁ Χρυσόςομος ἐξήγησε τὸ Πλήκτης εἰς μεταφορικὴν σημασίαν· « Οὐ τὸν μὴ πλήττοντά φησι » ταῖς χερσί· τί οὖν ἐςι, Μὴ πλήκτην; ἐπειδὴ εἰσί τινες » ἀκαίρως πλήττοντες τῶν ἀδελφῶν τὴν συνείδησιν, τούτους

---

(1) Ἴδ. Suicer. *Thesaur. ecclesiast.* tom. I, pag. 572.
(2) « Αὐθάδης, αὐτάρεσκος, θυμώδης, θρασὺς, ὑπερόπτης, ὑπερ- » ήφανος. » Ἡσύχ. καὶ Bekker, *Anecd. græc.* σελ. 462.
(3) Ἡ πρὸ ταύτης γλῶσσα τοῦ Ἡσυχίου, « Πληγεῖτε, ἀπεγνωσμένοι » ἀνίατοι, ἀδιόρθωτοι συντριβῇ καὶ ἀφανισμῷ ὑπεύθυνοι » οὔτε εἰς τὸ ΠΛΗΚΤΑΙ, οὔτε εἰς τὸ ΠΛΗΚΤΙΚΟΙ πρέπει νὰ μεταβαλθῇ, ὡς ἐνόμισαν τινές. Εἶναι παρείσακτος κακὴ ἐξήγησις τοῦ εἰς τὸν προφήτην Ἡσαΐαν (α', 5) λεγομένου, « Τί ἔτι πληγῆτε προςιθέντες ἀνομίαν; πᾶσα » κεφαλὴ εἰς πόνον, καὶ πᾶσα καρδία εἰς λύπην. »

» νῦν αἰνίττεσθαί μοι δοκεῖ. » Τὴν αὐτὴν ἐξήγησιν ἔκαμαν καὶ ἄλλοι πατέρες, πλὴν τοῦ Θεοφυλάκτου, ὅςις τὸ ἐνόησε καὶ κατὰ τὰς δύο σημασίας· « Μὴ πλήκτην, μήτε διὰ χειρῶν » πλήττοντα, μήτε διὰ πικρῶν λόγων καὶ ἀποτόμων ἀκαίρως. » Ἰατρὸς γάρ ἐςιν· ὁ δὲ ἰατρὸς ἰᾶται τὰ πεπληγότα μᾶλλον, » οὐκ αὐτὸς πλήττει (1). » Ἐφάνη τὸν Χρυσόςομον ἀπίθανον ὅτι εἰς τοὺς χρόνους τῶν ἀποςόλων εὑρίσκοντο ἐπίσκοποι Πλῆκται, γρονθοκοπηταὶ δηλαδὴ ἢ ξυλοκοπηταί, ὁπότε ἴσως οὐδὲ εἰς τοὺς χρόνους του (τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα) ἐγνώρισε τοιούτους, εἰς τὴν Ἀνατολὴν τοὐλάχιςον. Διότι εἰς τὴν Δύσιν (κατὰ τὴν αὐτὴν ἑκατονταετηρίδα) ἡ ἐκλογὴ τοῦ Πάπα ἐπροξένησεν, ὄχι ξυλοκοπήματα ἢ γρονθοκοπήματα, ἀλλὰ δεινὴν αἱματοχυσίαν (2). Ὅτι συνέβαιναν ἔπειτα καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν τοιαῦται πληγαί, παρὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ κατὰ τὴν ἑνδεκάτην ἑκατονταετηρίδα Θεοφυλάκτου, τὸ μαρτυρεῖ καὶ ἡ κατὰ τὴν ἕκτην Νεαρὰ τοῦ Ἰουςινιανοῦ· « Ἀλλ' οὐδὲ οἰκείαις χερσὶν ἔξ- » εςιν ἐπισκόπῳ τινὰ πλήττειν· τοῦτο γὰρ ἀλλότριόν ἐςιν » ἱερέων (3). » — ΑἸΣΧΡΟΚΕΡΔΗ͂. Ἐδῶ φέρουν τινὲς ἐκδόσεις διάφορον γραφὴν ΑἸΣΧΡΟΛΟΓΟΝ, ὄχι κακήν, ἐπειδὴ ἡ παροινία φέρει καὶ τὴν αἰσχρολογίαν. Πιθανὸν ὅμως ὅτι τὸ Αἰσχροκερδῆ ἐπρόκρινεν ὁ Ἀπόςολος ἐπίτηδες, γράφων πρὸς Κρητικούς, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τοῦ Πολυβίου τὴν μαρτυρίαν, ἔκλιναν πολὺ εἰς τὴν αἰσχροκέρδειαν, « Καθόλου ὁ περὶ τὴν αἰσχρο- » κέρδειαν καὶ τὴν πλεονεξίαν τρόπος οὕτως ἐπιχωριάζει παρ' » αὐτοῖς, ὥςε παρὰ μόνοις Κρηταιεῦσι τῶν ἁπάντων ἀνθρώπων » μηδὲν αἰσχρὸν νομίζεσθαι κέρδος (4). »

---

(1) Suicer. *Thesaur. ecclesiast.* tom. II, pag. 752. ═══ (2) Ἴδ. Συμβουλ. τρ. ἐπισκόπ. σελ. 30. ═══ (3) Suicer. ub. sup. pag. 751. ═══ (4) Πολύβ. VI, 46, § 3. Ἴδε καὶ Rosenmull. *Schol. in Nov. Testam.* tom. 5, pag. 113.

8. ΦΙΛΟΞΕΝΟΝ. Ἐπίτηδες, ὡς εἰς τὸν Τιμόθεον (1), παραγγέλλει καὶ εἰς τὸν ἐπίσκοπον Τίτον, καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἐπισκόπους τὴν φιλοξενίαν· διότι εἰς αὐτοὺς πρώτους, ὡς εἰς κοινοὺς τῆς χριστιανικῆς πόλεως πατέρας, παρουσιάζονται οἱ ἀλλαχόθεν ἐρχόμενοι καὶ ἐκκλησιαστικοὶ καὶ λαϊκοί, ἄλλοι δι' ἄλλας αἰτίας, καὶ πολλοὶ πολλάκις διὰ χρηματικὰς ἀπορίας. — ΔΙΚΑΙΟΝ, ΟΣΙΟΝ. Τὸ πρῶτον, πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, τὸ δεύτερον, πρὸς τὸν Θεόν. Εἰς τὰ δύο ταῦτα στηρίζεται ἡ ἀληθὴς χριστιανικὴ λατρεία, « Λατρεύειν αὐτῷ ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιο-» σύνῃ (2). » Τὴν παραγγελομένην ἀπὸ τὸν ἀπόστολον εἰς τοὺς ἱερωμένους ὁσιότητα καὶ δικαιοσύνην, τοὺς τὴν ἐνθυμίζουν κατὰ πᾶσαν ὥραν καὶ στιγμὴν οἱ κοσμικοί, ὀνομάζοντες αὐτοὺς Πανοσιωτάτους, καὶ νομίζοντές τους ἔτι καὶ δικαιοτάτους, ἐπειδὴ ἀδικούμενοι ἀπ' ἄλλους, τοὺς ἱερεῖς πολλάκις βάλλουν μεσίτας μεταξὺ τοῦ ἀδικοῦντος καὶ τοῦ ἀδικουμένου.

10. ΑΝΥΠΟΤΑΚΤΟΙ, οἱ μὴ ὑποτασσόμενοι εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἀντιστέκοντες εἰς αὐτήν· « Ἀνθ-» ίστανται τῇ ἀληθείᾳ (3). » — ΦΡΕΝΑΠΑΤΑΙ. Δὲν εὑρέθη ἀκόμη εἰς κανένα Ἕλληνα συγγραφέα ἡ καλὴ λέξις αὕτη Φρεναπάτης, παρὰ εἰς τοῦτο τὸ ῥητὸν τοῦ Παύλου, ὅστις ἐμεταχειρίσθη ἀλλοῦ (4) καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ ῥῆμα, Φρεναπατῶ. Φρεναπάτης, ὁ ἀπατῶν τὰς φρένας, τὴν ψυχήν, τὸ λογικόν, εἶναι ὁ κοινῶς λεγόμενος Παροδηγητὴς (5), καὶ χυδαϊκώτερον Ξελογιαστής. — ΟΙ ΕΚ ΠΕΡΙΤΟΜΗΣ. Νοεῖ τοὺς περιτμημένους, ἤγουν τοὺς πιστεύσαντας εἰς Χριστὸν Ἰουδαίους, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοί, κατεχόμενοι ἀκόμη ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμόν,

---

(1) Α. Πρὸς Τιμόθ. γ', 2. —— (2) Λουκ. α', 75. —— (3) Β. Πρὸς Τιμόθ. γ', 8. —— (4) Πρὸς Γαλάτ. ς', 3. —— (5) Καλὴ λέξις τὸ Παροδηγητὴς (séducteur), θησαυρισμένη εἰς τὸ Λεξικὸν τοῦ Σομαβέρα, ὅστις ἔχει καὶ τὸ ῥῆμα Παραδηγῶ (γρ. Παροδηγῶ).

ἐτάρασσαν τοὺς λοιποὺς χριςιανοὺς, σπουδάζοντες νὰ τοὺς ὑποτάξωσιν εἰς ὅλας τὰς Ἰουδαϊκὰς τελετὰς, καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὴν περιτομὴν, τὴν ὁποίαν ἐνόμιζαν ἀναγκαίαν εἰς σωτηρίαν. Ἐκ τούτων ἦσαν οἱ ταράξαντες τοὺς χριςιανοὺς τῆς Ἀντιοχείας (1), λέγοντες, « Ὅτι ἐὰν μὴ περιτέμνησθε τῷ ἔθει Μωϋσέως, οὐ » δύνασθε σωθῆναι. » Εἰς τὰς πόλεις ὅπου οἱ ἀπὸ Ἰουδαίους Χριςιανοὶ ὑπερεπλεόναζαν τοὺς ἀπὸ τὰ ἔθνη Χριςιανοὺς ἐφυλάσσοντο τὰ Ἰουδαϊκὰ ἔθιμα, καὶ μετὰ τὴν εἰς Χριςὸν πίςιν καὶ τὸ βάπτισμα, ἀπαράλλακτα καθὼς φυλάσσονται σήμερον ἀπὸ μέγα μέρος τῶν Ἀβυσσινῶν Χριςιανῶν, οἱ ὁποῖοι (ὡς ἱςοροῦν οἱ περιηγηταὶ) ἑορτάζουν καὶ τὸ Σάββατον καὶ τὴν Κυριακὴν, καὶ βαπτίζονται καὶ περιτέμνονται. Καὶ ἐκ τούτου τοπλέον προέρχεται, ὅτι κατὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν καὶ ἔτι κατωτέρω ἀπὸ Χριςοῦ ἑκατονταετηρίδα, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους ἐσύγχεαν τὴν Ἰουδαϊκὴν καὶ τὴν Χριςιανικὴν θρησκείαν· παραδείγματος χάριν, ὁ Ἐπίκτητος (2) ὀνομάζει Γαλιλαίους τοὺς αὐτοὺς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ὁ Μάρκος Αὐρήλιος (3) ὀνομάζει Χριςιανούς.

11. ἘΠΙΣΤΟΜΊΖΕΙΝ. Μίαν μόνην φορὰν εὑρίσκεται τὸ ῥῆμα τοῦτο εἰς τὴν Νέαν Διαθήκην, σημαῖνον Ἀναιρῶ τινὸς λόγους διὰ λόγων τόσον ἰσχυρῶν, ὥςε τὸν ἀναγκάζω νὰ σιωπήσῃ, ὡς τὸ ἐξηγεῖ ὁ Θεοφύλακτος, « Ἐλέγχειν σφοδρῶς, » ὥςε ἐπικλείειν αὐτοῖς τὰ ςόματα (4). » Κοινῶς τὸ συνθέτομεν μὲ τὴν Ἀπὸ, λέγοντες· Ἀποςομίζω καὶ Ἀποςομόνω (réduire au silence). Εἰς τὸν παρακμάζοντα Ἑλληνισμὸν εὑρίσκονται καὶ τῶν δύο (Ἀποςομίζω καὶ Ἀποςομόω) παραδείγματα, εἰς σημασίαν τοῦ Ἀμβλύνω (émousser). Ἀρ-

(1) Πράξ. Ἀποςόλ. ιε', 1. — (2) Διατρ. IV, 7, § 6. — (3) XI, 3. — (4) Suicer. Thes. eccles., tom. I, pag. 1493.

μόζει ν' ἀφήσωμεν εἰς τὸ πρῶτον (Ἀποςομίζω) τὴν μεταφορικὴν σημασίαν τοῦ Ἐπιςομίζω, ἤγουν καταστγάζω, καὶ νὰ μεταχειριζώμεθα τὸ δεύτερον (Ἀποςομόνω) ὡς συνώνυμον τοῦ Ἀμβλύνω, λέγοντες, παραδείγματος χάριν, Ἀπεςόμισα τὸν λάλον ἢ πολυλόγον, καὶ Ἀπεςόμωσα τὸ μαχαίριον, ἤγουν ἔφθειρα τὴν ὀξύτητά του. — ΟΛΟΥΣ ΟΙΚΟΥΣ ΑΝΑΤΡΕΠΟΝΤΕΣ. Ἐπολιορκοῦσαν μάλιςα τῶν πλουσίων τὰς οἰκίας, καὶ ὡς ἔμπειροι τῆς τέχνης ἤρχιζαν ἀπὸ τὰς γυναῖκας· « Ἐκ » τούτων γάρ εἰσιν οἱ ἐνδύνοντες εἰς τὰς οἰκίας, καὶ αἰχμαλω- » τεύοντες τὰ γυναικάρια σεσωρευμένα ἁμαρτίαις κ. τ. λ. (1).» — ΑΙΣΧΡΟΥ ΚΕΡΔΟΥΣ ΧΑΡΙΝ. Διότι δὲν ἐδίδασκαν ὅλοι τὴν περιτομὴν καὶ τὰ λοιπὰ νόμιμα τῆς Ἰουδαϊκῆς Θρησκείας, ἀπὸ ζῆλον ἢ ἐνθουσιασμὸν κινούμενοι. Πολλοί ἐξ αὐτῶν, ἐξαιρέτως οἱ Φαρισαῖοι (2), δὲν ἤρχοντο εἰςτὸν χριςιανισμὸν, παρὰ μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἦναι μόνοι αὐτοὶ διδάσκαλοι τῆς Θρησκείας, ν' ἀπολαύωσι καὶ εἰς αὐτὴν (ὡς ἦσαν μαθημένοι εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν) τὰς πρωτοκλισίας, νὰ πλανῶσι τὸν απαίδευτον λαὸν μὲ τὰς δεισιδαίμονας παρατηρήσεις, νὰ κερδαίνωσι καὶ τὰς προσκυνήσεις καὶ τὰ χρήματα τῶν ἀνοήτων, καὶ μάλιςα τῶν γυναικῶν (3), εἰς ἕνα λόγον νὰ καταςήσωσιν ἐμπόριον τὴν Θρησκείαν τοῦ Χριςοῦ, καὶ « Πορισμὸν τὴν Εὐσέβειαν (4). »

12. ΙΔΙΟΣ ΑΥΤΩΝ ΠΡΟΦΗΤΗΣ. Τὸ Προφήτης (ἀπὸ τὸ Προφάω, Πρόφημι) σημαίνει τὸν προλέγοντα τὰ μέλλοντα, τὸν μάντιν. Ἐδῶ ἰσοδυναμεῖ καὶ μὲ τὸ Ποιητής, ὡς καὶ τῶν Ῥωμαίων τὸ Vates (ἤγουν Φάτης, ἀπὸ τὸ Φάω) σημαίνει καὶ τὸν ποιητὴν καὶ τὸν μάντιν. Προφήτην τῶν Κρητῶν νοεῖ ὁ Ἀπόςολος τὸν Ἐπιμενίδην, καὶ ὄχι τὸν Καλλίμαχον, ὡς τὸ ἐξήγησαν

(1) Β. Πρὸς Τιμόθ. γ', 6. —— (2) Πράξ. Ἀποςόλ. ιε', 5 καὶ 24. —— (3) Ματθ. κγ', 13-33. Ἰδ. καὶ Συμβουλ. τρ. ἐπισκοπ. σελ. 29. —— (4) Α. Πρὸς Τιμόθ. ς', 5.

τινὲς (1). —ΚΡΗΤΕΣ ΑΕΙ κ. τ. λ. Ἡ ῥῆσις τοῦ Ἐπιμενίδου εἶναι στίχος ἑξάμετρος,

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦςαι, κακὰ θηρία, γαςέρες ἀργαί,

ὅστις κατὰ τὴν ἀρχὴν μόνον συμφωνεῖ μὲ τὸ σωζόμενον ἀληθῶς τοῦ Καλλιμάχου (2),

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦςαι· καὶ γὰρ τάφον, ὦ Ἄνα, σεῖο
Κρῆτες ἐτεκτήναντο, σὺ δὲ οὐ θάνες· ἐσσὶ γὰρ αἰεί.

Ἀλλὰ δὲν ἀκολουθεῖ ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Ἀπόςολος ἐνόησε τὸν Καλλίμαχον· διότι ὁ Καλλίμαχος ὀνομάζει τοὺς Κρῆτας ψεύςας, ὄχι διὰ μόνον τὸ ψεῦδος, τὸ περὶ τοῦ Διός, τοῦ ὁποίου ἐκαυχῶντο ὅτι εἶχαν τὰ λείψανα καὶ τὸν τάφον (παρόμοια ψεύδη ἐπλάσσοντο κ' ἐπιςεύοντο καὶ ἀπὸ τὰς λοιπὰς ὅλας ἑλληνικὰς πόλεις), ἀλλὰ διότι ἐψεύδοντο καὶ κατὰ τοῦτο, ὡς κατὰ τὴν λοιπὴν αὐτῶν συνήθη διαγωγήν, ὅθεν ἐγεννήθη καὶ ἡ παροιμία ἀρχαιοτέρα τοῦ Καλλιμάχου « Κρῆτες ἀεὶ ψεῦςαι, » ὡς καὶ ἄλλη παροιμία « Πρὸς Κρῆτας κρητίζειν » (3) καὶ αὐτὸ τὸ Κρητίζειν (ruser) ἀντὶ τοῦ ψεύδεσθαι καὶ ὁ Κρητισμὸς (ruse) ἀντὶ τοῦ δόλος. Τοιαύτην ὑπόληψιν εἶχαν οἱ Κρῆτες τοαρχαῖον, καὶ κατὰ δυςυχίαν τὴν σώζουν ἀκόμη (ἀδίκως βέβαια) καὶ σήμερον (4). — ΓΑΣΤΕΡΕΣ ΑΡΓΑΙ. Ἡ εἰς τὴν κοιλίαν δούλωσις γεννᾷ φυσικὰ τὴν ἀργίαν, καὶ ἡ ἀργία πάλιν τὴν κοιλιοδουλείαν, ὡς τὸ μαρτυροῦν καὶ τὰ σύνθετα ὀνόματα, Λαιμαργία (λαιμὸς ἀργὸς) καὶ Γαςριμαργία (γαςὴρ ἀργή).

---

(1) Ἰδ. Rosenmüller, *Schol. in Nov. Testam.* tom. V, pag. 116. — (2) Ὕμν. εἰς Δία, 8. — (3) Avec des Crétois, il faut agir en Crétois. — (4) Ὡς τὸ μαρτυρεῖ νέα ἄλλη παροιμία, « Κρητικὸν κἂν κάμῃς φίλον, κράτει πάντοτε καὶ ξύλον. »

13. ΜΑΡΤΥΡΙΑ. Μαρτύρια γεννημένη ἀπὸ παροιμίαν· αἱ παροιμίαι εἶναι πολλῶν καὶ μακρῶν παρατηρήσεων συμπεράσματα.

14. ΙΟΥΔΑΪΚΟΙΣ ΜΥΘΟΙΣ, τοὺς ὁποίους ἀλλοῦ (1) ὀνομάζει « Βεβήλους καὶ γραώδεις μύθους. » — ΕΝΤΟΛΑΙΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ, διότι ἦσαν ἀληθῶς ὄχι παραγγέλματα τοῦ Νόμου, ἀλλ' ἐφευρέματα τῶν Φαρισαίων, περὶ τῶν ὁποίων τοὺς ὀνειδίζει καὶ αὐτὸς ὁ Χριςός (2).

15. ΠΑΝΤΑ ΜΕΝ ΚΑΘΑΡΑ ΤΟΙΣ ΚΑΘΑΡΟΙΣ. Τῶν Φαρισαίων ἡ διδασκαλία ἦτο, Τοῦτο μὴν ἐγγίσῃς, ἐκεῖνο μὴ φάγῃς « Μὴ ἅψῃ, μηδὲ γεύσῃ, μηδὲ θίγῃς » (3), καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔλεγαν καυχώμενοι « Νηςεύω δὶς τοῦ » σαββάτου (4). » Ὁ Χριςὸς ἐξεναντίας λέγει « Πάντα » καθαρὰ ὑμῖν ἐςιν (5), » καὶ « Οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ » ςόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον κ. τ. λ. (6). » — ΜΕΜΙΑΝΤΑΙ... Ο ΝΟΥΣ ΚΑΙ Η ΣΥΝΕΙΔΗΣΙΣ. « Κατεφθαρμέ» νους τὸν νοῦν » ὀνομάζει ἀλλοῦ (7), τοὺς λεγομένους ἐδῶ μεμιασμένους. Ἡ φθορὰ ἡ μίανσις τοῦ νοῦ εἶναι νὰ μὴ διακρίνῃ τὰ καλὰ ἀπὸ τὰ κακά· ἡ δὲ τῆς συνειδήσεως μίανσις, καὶ νὰ προκρίνῃ ἑκουσίως τὰ κακά, μηδὲ νὰ τύπτεται ποσῶς δι' αὐτά. Τοιαύτη συνείδησις ὠνομάσθη ἀπὸ τὸν Ἀπόςολον καὶ μὲ λέξιν ἰατρικὴν Κεκαυτηριασμένη (cautérisée), σημαίνουσαν κυρίως Καυμένην μὲ ὄργανον καυτήριον, μεταφορικῶς δὲ, Σκληρυμένην τόσον, ὥςε νὰ μὴν αἰσθάνεται πλέον, καθὼς τὰ καυμένα μὲ καυτήριον (cautère) μέρη τοῦ σώματος χάνουν τὴν αἴσθησιν. Οἱ καυτηριασμένοι οὗτοι ἐδίδασκαν τὴν ἀγαμίαν, τὴν ἀποχὴν

(1) Α. Πρὸς Τιμόθ. δ', 7. — (2) Ματθ. ιε', 1-11. — (3) Πρὸς Κολοσσ. β', 21. — (4) Λουκ. ιή, 12. — (5) Λουκ. ιά, 41. — (6) Ματθ. ιε', 11. — (7) Β. Πρὸς Τιμόθ. γ', 8.

τινῶν βρωμάτων, καὶ ἄλλας τοιαύτας δαιμονιακὰς διδασκαλίας, ὡς τὰς ὀνομάζει ὁ Ἀπόστολος « Προσέχοντες πνεύμασι πλάνοις, » καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων, ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, » ΚΕΚΑΥΤΗΡΙΑΣΜΕΝΩΝ τὴν ἰδίαν συνείδησιν, κωλυόντων » γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ Θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν » μετὰ εὐχαριστίας τοῖς πιστοῖς καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν· » ὅτι πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλὸν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον, μετὰ » εὐχαριστίας λαμβανόμενον· ἁγιάζεται γὰρ διὰ λόγου Θεοῦ » καὶ ἐντεύξεως (1). »

16. ΘΕΟΝ ΟΜΟΛΟΓΟΥΣΙΝ κ. τ. λ. Τοὺς τοιούτους ἐπαρωμοίασεν ἀλλοῦ μὲ τοὺς σκηνικοὺς (histrions), οἱ ὁποῖοι, καλυμμένοι μὲ προσωπεῖον, ἔπαιζαν εἰς τὸ θέατρον ὑποκρινόμενοι ἄλλοτ' ἄλλο πρόσωπον, πάντοτ' ἀνόμοιον, καὶ πολλάκις ἐναντίον τῆς ἰδίας των προσωπικῆς καταστάσεως « Ἔχοντες μόρφω- » σιν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι (2) » Μόρφωσιν λέγων τὸ προσωπεῖον. Τοὺς φέροντας τὴν τοιαύτην μόρφωσιν ὠνόμασεν ὁ Ἰγνάτιος διὰ μιᾶς λέξεως Μόρφωνας· « Τί με » καλεῖτε, Κύριε Κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω; οἱ γὰρ » τοιοῦτοι οὐκ εὐσυνείδητοι, ἀλλ' εἴρωνές τινες καὶ ΜΟΡΦΩ- » ΝΕΣ εἶναί μοι φαίνονται (3). » —ΒΔΕΛΥΚΤΟΙ. Ἄξιοι νὰ τοὺς βδελύσσεται ὁ ἀνυπόκριτος χριστιανὸς, καὶ νὰ τοὺς φεύγῃ, ὡς φεύγει καὶ τὰ βρωμερά· διότι τοῦτο (Βρωμερὸς) σημαίνει τὸ Βδελυκτὸς ἢ Βδελυρός (4). —ΑΔΟΚΙΜΟΙ. Ἀδόκιμον λέγεται κυρίως τὸ δολωμένον νόμισμα, τὸ τουρκοχυδαϊστὶ λεγόμενον ἀπό τινας Κάλπικον, καὶ Ἀδόκιμος ἄνθρωπος, μετα-

(1) Α. Πρὸς Τιμόθ. δ', 1-5. —— (2) Β. Πρὸς Τιμόθ. γ', 5. —— (3) Ἰγνάτ. ἐπιστολ. πρὸς Μάγνησ. —— (4) Ῥηματικὸν τοῦ Βδελύσσομαι, ἀπὸ τὸ θεματικώτερον Βδέλλειν, συνώνυμον τοῦ Βδέειν, καὶ ἄλλου ἴσως βρωμερωτέρας πράξεως ὀνόματος· ἐπειδὴ, κατὰ τὸν Ἡσύχιον, τὸ Βδελύσσεσθαι σημαίνει καὶ τὸ « Κενοῦσθαι τὴν κοιλίαν. »

φορικῶς, ὁ ἀνωφελὴς καὶ ἄχρηςος, καὶ διὰ τοῦτο ἀποβολῆς ἄξιος, ὡς ἀποβάλλεται καὶ τὸ δολωμένον ἀργύριον (1).

ΚΕΦ. Β'.

1. ὙΓΙΑΙΝΟΎΣῌ ΔΙΔΑΣΚΑΛΊᾼ. Ὑγιαίνουσαν διδασκαλίαν ὀνομάζει μεταφορικῶς, ὡς ἀνωτέρω (α', 9) τὴν χριςιανικὴν θρησκείαν, ἤγουν ἐλευθέραν πρῶτον ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν τῆς ἀθεΐας καὶ τῆς δεισιδαιμονεςάτης πολυθεΐας, « Ἔτι γὰρ Χριςὸς ὄντων » ἡμῶν ἀσθενῶν, κατὰ καιρὸν ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανε (2)· » ἔπειτα καὶ ἀπὸ τὴν λέπραν τῶν κακῶν ἔργων, ὡς εἶναι ἡ διαγωγὴ τῶν ἐπαγγελλομένων μὲν, ὅτι πιςεύουν εἰς Χριςὸν, πρασσόντων δὲ καὶ διδασκόντων, ὅσα ἀπαγορεύει ὁ Χριςός· τούτων τὴν διδασκαλίαν, ὠνόμασε Διδασκαλίαν δαιμονίων, ὡς ἴδαμεν ἀνωτέρω.

2. ΠΡΕΣΒΎΤΑΣ ΝΗΦΑΛΊΟΥΣ. Πρεσβύτας νοεῖ τοὺς γηραλέους. Νηφάλιος (ἀπὸ τὸ Νήφω ῥῆμα) κυρίως λέγεται ὁ ἀπεχόμενος ὁλότελ' ἀπὸ οἶνον, ἢ ὁ μεταχειριζόμενος αὐτὸν μετριώτατα, ὥςε νὰ μὴ μεθύῃ ποτὲ ἀπὸ τὴν χρῆσίν του· καὶ κατ' ἐπέκτασιν σημασίας, ὁ μετριάζων καὶ εἰς τὰ φαγητὰ (sobre) καὶ εἰς ὅλας τὰς σαρκικὰς ἀπολαύσεις· διότι καὶ τούτων ἡ ἄμετρος χρῆσις μεθύζει τρόπον τινὰ τὴν ψυχὴν, « Νῆφε, γρηγόρει, » σωφρόνει βίῳ » λέγει ὁ Ἡσύχιος. — ΣΏΦΡΟΝΑΣ. Ἐδῶ σημαίνει τὸ Φρονίμους· « Σώφρων, φρόνιμος » Ἡσύχ. — ὙΓΙΑΊΝΟΝΤΑΣ Τῌ ΠΊΣΤΕΙ. Πιςεύοντας εἰς Χριςὸν κατὰ τὴν μικρὸν ἀνωτέρω ὀνομασθεῖσαν Ὑγιαίνουσαν διδασκαλίαν.

---

(1) « Ἀδόκιμον, πονηρὸν, ἀπόβλητον, ἄχρηςον » Ἡσυχ.

(2) Πρὸς Ῥωμ. ε', 6.

3. ΠΡΕΣΒΥΤΙΔΑΣ. Τὰς γηραλέας.— ΕΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΙ ΙΕΡΟΠΡΕΠΕΙΣ. Πιθανὸν ὅτι κατὰ δοτικὴν ἔγραψεν ὁ Ἀπόςολος καὶ τὸ ἐπίθετον, « Ἐν καταςήματι ΙΕΡΟΠΡΕΠΕΙ » καὶ ὄχι ΙΕΡΟΠΡΕΠΕΙΣ, ἂν καὶ χωρὶς τοιαύτην διόρθωσιν, νοῆται τὸ λεγόμενον. Κατάςημα, ὡς κἄποτε καὶ τῶν Γάλλων τὸ ἐκ τούτου état (Ῥωμ. status) σημαίνει, τὴν κατάςασιν, τὸ σχῆμα, τὴν ἕξιν (maintien), τὸ χρῶμα, τὴν ςάσιν, τὴν κίνησιν, τὴν φωνὴν, τὸ βλέμμα, καὶ ἁπλῶς τὴν σχέσιν ὅλην (contenance) τοῦ σώματος τὴν ἐξωτερικὴν (l'extérieur), καθόσον αὐτὰ φανερόνουν τὴν ἐσωτερικὴν τῆς ψυχῆς κατάςασιν. Εἰς αὐτὰ περιέχεται καὶ αὐτὴ ἡ ἐνδυμασία ἡ ςολὴ, κατὰ τὴν ἀλλοῦ (1) παραγγελλομένην « Καταςολὴν κόσμιον. » Δὲν εἶν' ὅμως χρεία διὰ τοῦτο νὰ περιορίσωμεν, μεταφράζοντες, τὸ Κατάςημα εἰς μόνην τὴν ἐνδυμασίαν, ἔχοντες μάλιςα λέξιν συνώνυμον τὸ Κατάςασις, ὡς ὅταν λέγωμεν, περὶ ἀνοήτως λαλοῦντος, κινουμένου, ἢ καὶ μεθύοντος, εἰρωνευόμενοι, Ὡραία κατάςασις! ἢ Εἰς τοιαύτην κατάςασιν ἐτόλμησες νὰ φανῇς ἐμπρός μου! Τὸ Κατάςασις εἶναι μέση λέξις· ὅθεν ὀνομάζομεν καὶ Κατάςασιν ἁπλῶς τὸν κοινὸν νοῦν (2), καὶ μὲ τὰ ἐπίθετα, Καλὴν ἢ Κακὴν κατάςασιν· καὶ Ἀκατάςατον, ὄχι μόνον τὸν μὴ εὑρισκόμενον εἰς καλὴν κατάςασιν, τὸν « Ἔξω τοῦ καθεςηκότος » ὡς ἔλεγαν οἱ παλαιοὶ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀλλάσσοντα ἄλλοτ' ἄλλην κατάςασιν (inconstant), κατὰ τὸ ἀποςολικὸν, « Ἀκατάςατος ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐ-» τοῦ (3) » τοῦ ὁποίου ὁ ἐναντίος ἐλέγετο Καταςηματικός (4). Κατὰ τὸ αὐτὸ σημαινόμενον ὀνομάζομεν Ἀκατάςα-

(1) Α. Πρὸς Τιμόθ. β', 9. —— (2) Διατριβ. Ἐπικτήτ. III, 6, § 8. —— (3) Ἰακώβ. Ἐπιςολ. 8. —— (4) « Ἰδέᾳ προσώπου, καὶ » βλέμματι καὶ κινήματι, πρᾷος καὶ καταςηματικὸς ἦν » Πλούταρχ. Τιβερ. Γρ. § 2.

τον καιρὸν, τὸν μεταβάλλοντα συχνὰ ἀπὸ ψυχρὸν εἰς θερμὸν, ἀπὸ ξηρὸν εἰς ὑγρὸν, ἀπ' ἀνεμώδη εἰς εὔδιον, καὶ ἀνάπαλιν, ὡς ἔλεγαν καὶ Κατάστημα ἁπλῶς τὴν κατάστασιν τῆς ἀτμοσφαίρας (état de l'atmosphère). Ἱεροπρεπὲς κατάστημα λοιπὸν λέγει « τὴν τῆς σεμνότητος εὐκοσμίαν » ὡς τὸ ἐξηγεῖ ὁ Θεοδώρητος, τὴν πρέπουσαν εἰς τοὺς ἱερούς, καὶ ὄχι μόνην τὴν περιβολὴν (1) ἢ ἐνδυμασίαν. Ἱεροὺς δὲ λέγει τοὺς Ἁγίους, καθὼς ἐπωνομάζοντο τότε ὅλοι χωρὶς ἐξαίρεσιν οἱ Χριστιανοί, ὡς τὸ μαρτυρεῖ εἰς πολλὰ μέρη ἡ θεία γραφή. Ὅταν ὁ Παῦλος γράφων πρὸς τοὺς Ἐφεσίους λέγῃ « Τοῖς ἁγίοις τοῖς οὖσιν ἐν Ἐφέσῳ (2) » νοεῖ τοὺς χριστιανοὺς ὅλους τῆς Ἐφέσου. Καὶ τοῦτο ἐξηγῶν ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Βουλγαρίας Θεοφύλακτος λέγει « Ὅρα πόση ἦν » τότε ἡ ἀρετή! ὅτε ἁγίους καὶ πιστοὺς καλεῖ ἄνδρας βιωτικούς, » γυναῖκας ἔχοντας καὶ παιδία· ἀλλὰ νῦν οὐδὲ ἐν ὄρεσι καὶ » σπηλαίοις τοιοῦτοι (3).» Ὁ χρηστὸς Ἀρχιεπίσκοπος δὲν εὕρισκε, κατὰ τὴν ἑνδεκάτην ἑκατονταετηρίδα (ὅτε ἤκμαζεν), οὐδ' εἰς τὰ βουνὰ πλέον ἁγίους. — ΔΙΑΒΟΛΟΥΣ. Συκοφάντριας, ἢ καὶ ἁπλῶς καταλάλους. — ΚΑΛΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥΣ. Διδασκούσας τὰ καλὰ καὶ ἔργα καὶ λόγια. Εἰς μόνον τὸν Παῦλον εὑρίσκετ' ἡ σύνθετος λέξις αὕτη, Καλοδιδάσκαλος, ἀντὶ τοῦ Καλῶν διδάσκαλος.

4. ΙΝΑ ΣΩΦΡΟΝΙΖΩΣΙ κ. τ. λ. Νὰ διδάσκωσι, νὰ παραγγέλλωσι, ἢ νὰ παιδεύωσιν, ὡς τὸ ἐξήγησεν ὁ Θεοφύλακτος (4). Οὕτω πρέπει νὰ ἑρμηνευθῇ ἐδῶ τὸ Σωφρονίζω. Ἡ παλαιὰ μετάφρασις, Διὰ νὰ σωφρονίζουν, γεννᾷ ταυτολογίαν διὰ τὸ « Σώφρονας » τοῦ ἑξῆς ἐδαφίου· ἔτι δὲ καὶ

---

(1) Ἴδ. Ζωναρ. Συναγωγ. λέξ. σελ. 740. — (2) Πρὸς Ἐφεσ. ά, 1. — (3) Ἴδε SUICER. *Thesaur. ecclesiast.* tom. I, pag. 61. — (4) IDEM, *ibid.* tom. II, pag. 1224.

ἀκυρολογίαν· διότι τὸ Σωφρονίζω σήμερον εἰς ἡμᾶς σημαίνει τὸ Νουθετῶ μετὰ τὸ ἁμάρτημα ὀνειδίζων, λοιδορῶν, ἢ καὶ σωματικῶς τιμωρῶν (châtier). Ὀρθότερα ἴσως ἤθελα ἑρμηνεύσειν, διὰ μόνου τοῦ Νά, τὸ Ἵνα τοῦ κειμένου. Τὸ μόριον τοῦτο εἰς τὴν Νέαν Διαθήκην ἔχει διπλῆν δύναμιν, ὡς τὸ παρετήρησε καὶ ὁ Χρυσόστομος· τὴν αἰτιολογικὴν ἢ τελικὴν (afin que), καὶ τὴν ἀποβατικὴν (que), ἤγουν τὴν φανερόνουσαν τὸ ἀποβαῖνον καὶ ἀκολουθοῦν (résultat) ἀπὸ ἄλλα προηγούμενα. Τὴν πρώτην ἐκφράζομεν ὡσεπιπολὺ μὲ τὸ Διὰ νά, ὡς εἰς τὸ ἀκόλουθον ἐδάφιον « Ἵνα μὴ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ βλασφημῆται » Διὰ νὰ μὴ βλασφημῆται. Ἡ δευτέρα ἑρμηνεύεται ἀρκετὰ μὲ τὸ Νά, ἐπειδὴ τοιαύτην σημασίαν ἔχει τὸ ἀπαρέμφατον, ἢ μόνον, ἢ συνταγμένον μὲ τὸ Ὥστε, ὡς ἐδῶ, τὸ « Ἵνα σωφρονίζωσι » δηλοῖ τὸ παλαιὸν Σωφρονίζειν, ἐπειδὴ ἀκολουθεῖ τοῦ δευτέρου ἐδαφίου τὸ Εἶναι (1).

5. ΣΩΦΡΟΝΑΣ. Φρονίμους πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ ἐδῶ, ὡς καὶ ἀνωτέρω (β', 2), ἢ Μετριόφρονας (modestes), εἰς ἀποφυγὴν τῆς ταυτολογίας. Εἰς τὸ πρὸ τούτου ἐδάφιον ἡ σωφροσύνη ἐσήμαινεν ὅ,τι καὶ σήμερον σημαίνει εἰς τὴν γλῶσσάν μας, τὴν καθαρότητα ἀπὸ τὰ μὴ συγχωρημένα ἀφροδίσια (chasteté)· ἐδῶ σημαίνει τὴν φρόνησιν.— ΑΓΝΑΣ. Καθαράς, ἢ σώφρονας (chastes), κατὰ τὴν κοινὴν σημασίαν (2). — ΟἸΚΟΥΡΟΥΣ

(1) Ἐσημειώθη ἀλλοῦ (Ἄτακτ. II, σελ 257) καὶ ἄλλη χρῆσις τοῦ Ἵνα. Ἂς προστεθῇ καὶ τρίτη ἡ ἑξῆς· « Ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα » οὕτως ἀγαπάτω, ὡς ἑαυτόν· ἡ δὲ γυνὴ ἽΝΑ φοβῆται τὸν ἄνδρα » (Πρὸς Ἐφεσ. ε', 33). Ἐδῶ ἡ παλαιὰ μετάφρασις ἑρμηνεύει ὀρθά, Νὰ φοβᾶται, ἤγουν ἀπαρεμφάτως, Φοβεῖσθαι, καὶ τοῦτο ἀντὶ τοῦ προστακτικοῦ (διὰ τὸ προηγούμενον Ἀγαπάτω) Φοβείσθω, κατὰ παλαιὸν Ἀττικὸν σχῆμα. ═══ (2) « Σώφρων, φρόνιμος, καθαρός, ἁγνός. » Ἡσύχ.

ΑΓΑΘΑΣ. Κακὰ διαςίζεται εἰς τὰς ἐκδόσεις Οἰκουροὺς, ἀγαθὰς, ἤγουν Νὰ φυλάσσωσι τὸν οἶκον, νὰ ἦναι καλαί. Εὐλογώτερον εἶναι τὸ Οἰκουροὺς ἀγαθὰς, καλὰς φύλακας τοῦ οἴκου, ἢ καλὰς οἰκονόμους (bonnes ménagères), ὡς εἶπε καὶ ὁ Ξενοφῶν (1) Ἀγαθοὶ οἰκονόμοι. Κατὰ τὸν Ἡσύχιον, « Οἰκουρὸς, ὁ φροντίζων τὰ τοῦ οἴκου καὶ φυλάττων. » Οὖρος γὰρ ὁ φύλαξ λέγεται. » Ὁ δὲ Σουΐδας τὸ ἐξηγεῖ, » Οἰκουρὸς, οἰκονομικὸς, ἢ οἰκοφύλαξ κ. τ. λ. » — ἽΝΑ ΜΗ... ΒΛΑΣΦΗΜΗΤΑΙ. Αἰτιολογικῶς ἐδῶ τὸ Ἵνα, Διὰ νὰ μὴ βλασφημῆται. Ἴδε κατωτέρω (2) τὴν ἐξήγησιν τοῦ Βλασφημῶ.

6. ΣΩΦΡΟΝΕΙΝ. Ἐδῶ κατὰ τὴν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν σημασίαν, Νὰ σωφρονῶσιν· ὡς ἔλεγε καὶ ὁ Ἐπίκτητος « Περὶ » ἀφροδίσια εἰς δύναμιν πρὸ γάμου καθαρευτέον (3). »

7. ΤΥΠΟΝ. Παράδειγμα. Διότι δὲν ὠφελοῦν τίποτε αἱ διδαχαὶ τοῦ ἱερωμένου πρὸς τὸν λαϊκὸν, ἂν ἐκεῖνος πρῶτος δὲν πράσσῃ ὅσα διδάσκει. Πρὸς τοὺς τοιούτους διδασκάλους ςρέφων τὸν λόγον εἶπεν ἀλλοῦ ὁ Ἀπόςολος μὲ ῥητορικὴν δεινότητα, « Ὁ » οὖν διδάσκων ἕτερον, σεαυτὸν οὐ διδάσκεις; ὁ κηρύσσων μὴ » κλέπτειν, κλέπτεις; ὁ λέγων μὴ μοιχεύειν, μοιχεύεις; ὁ βδε» λυσσόμενος τὰ εἴδωλα, ἱεροσυλεῖς; ὃς ἐν νόμῳ καυχᾶσαι, » διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις (4); » — ἘΝ ΤῊ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ἈΔΙΑΦΘΟΡΙΑΝ. Τὸ αὐτὸ ὡς καὶ νὰ ἔλεγε Διδασκαλίαν ἀδιάφθορον, ἤγουν ὑγιαίνουσαν, ὡς τὴν ὠνόμασεν ἀνωτέρω (ά, 9. καὶ β', 1). — ΣΕΜΝΟΤΗΤΑ. Δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀδιαφθορία τῆς διδαχῆς εἰς τοῦ Χριςοῦ τὰ παραγγέλματα, ἀλλὰ χρεωςεῖ ὁ διδάσκων νὰ τὰ διδάσκῃ καὶ μὲ σεμνότητα, νὰ φαίνεται δηλαδὴ, εἰς τὴν ὥραν τῆς διδαχῆς, σεμνὸς

(1) Ἀπομνημ. Β. 10, § 4, σελ. 70. — (2) Σελ. 319. — (3) Ἐπικτήτ. Ἐγχειρίδ. XXXIII, 8. — (4) Πρὸς Ῥωμ. β', 21-23.

εἰς τὴν φωνὴν, σεμνὸς εἰς τὴν ςάσιν, σεμνὸς εἰς τὴν κίνησιν τοῦ σώματος, διὰ νὰ ἐμπνέῃ εἰς τοὺς ἀκούοντας σέβας, καὶ ἀκολούθως νὰ τοὺς πείθῃ. « Σεμνὸς, παρὰ τὸ Σέβω, σεβνὸς καὶ σεμνὸς, » ὁ σεβασμοῦ ἄξιος, ὁ θαυμαςὸς καὶ ἄξιος ἐντροπῆς (1). » Αἱ φωνασκίαι, καὶ τοῦ σώματος αἱ συχναὶ μεταθέσεις ἁρμόζουν εἰς τοὺς σκηνικοὺς καὶ εἰς τὰς τραγῳδίας, διὰ νὰ πείσωσι τοὺς θεατάς· εἰς τὸν ἱεροκήρυκα, ἐξεναντίας, ἀντὶ πειθοῦς κινοῦν εἰς γέλωτα.

8. ΛΟΓΟΝ ΥΓΙΗ. Διδασκαλίαν ὑγιαίνουσαν, σημαίνει καὶ τοῦτο. Λόγος πολλάκις εἰς τὴν Νέαν διαθήκην σημαίνει ἁπλῶς τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα, αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιον, οἷον, ὅταν ὁ Χριςὸς λέγῃ « Παντὸς ἀκούοντος τὸν λόγον τῆς βα- » σιλείας (2), » ἤγουν τὸ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ κήρυγμα. — ΑΚΑΤΑΓΝΩΣΤΟΝ. Ἀπὸ τὸ Καταγινώσκω, λέξιν δικανικὴν, κυρίως Καταδικάζω, καταψηφίζω, καὶ μεταφορικῶς, Καταφρονῶ, ἀποβάλλω. — ΠΕΡΙ ΥΜΩΝ. Ἀντίγραφα τινὰ φέρουν πρωτοπροσώπως, ΠΕΡΙ ΗΜΩΝ· τὸ ὁποῖον ἴσως εἶναι ὀρθότερον, Περὶ ἡμῶν, ὅλων δηλαδὴ τῶν Χριςιανῶν.

9. ΔΟΥΛΟΥΣ... ΜΗ ΑΝΤΙΛΕΓΟΝΤΑΣ. Οἱ τότε Ἕλληνες, καὶ οἱ κύριοι τῶν Ἑλλήνων Ῥωμαῖοι, εἶχαν δούλους. Ἐκ τῶν δούλων τούτων, ὡς καὶ τῶν δεσποτῶν, πολλοὶ ἤρχοντο εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Χριςοῦ, ὅςις δὲν γνωρίζει οὐδὲ δέχεται οὔτε δούλους οὔτε δεσπότας· ἐπειδὴ τοὺς ἐξηγόρασεν ὅλους, καὶ ἀκολούθως τοὺς θέλει νὰ συζῶσιν ἰσόνομοι, ὡς ἀδελφοὶ ὑπὸ μόνον ἕνα δεσπότην, τὸν ἐξαγοραςήν· « Τιμῆς ἠγοράσθητε· μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων (3). » Ἀλλ' ἡ πεῖρα ἐδίδαξεν, ὅτι οἱ δοῦλοι πρέπει νὰ ἀπομάθωσι πρῶτον κατὰ μικρὸν τὰ δουλικὰ φρονήματα,

---

(1) Ἐτυμολογικ. σελ. 709. ═══ (2) Ματθ. ιγ΄, 19. ═══ (3) Α΄. Πρὸς Κορινθ. ζ΄, 23.

διὰ νὰ καταςαθῶσιν ἄξιοι ἐλευθερίας· εἰ δὲ μὴ, θέλουν πράξειν, ὡς τὰ ἀπολυόμενα χωρὶς προφυλακὴν ἀπ' ἀλυσίδας ἄγρια θηρία, ἀρχίζοντες τὴν ἐκδίκησιν ἀπ' αὐτούς των τοὺς δεσπότας. Ο κίνδυνος ἦτο μέγας, εἰς τὸν ὁποῖον ἐχρεώςουν νὰ μὴ δώσωσιν ἀφορμὴν οἱ κήρυκες τῆς εὐαγγελικῆς ἰσότητος· καὶ τοῦτο ἔπραξαν, διδάσκοντες τοὺς μὲν δούλους τὴν ὑπομονὴν, τοὺς δεσπότας των δὲ, τὴν πρὸς ἐκείνους φιλανθρωπίαν. Εἰς τοὺς δούλους ἔλεγαν νὰ ἡσυχάζωσι, μηδὲ νὰ ςασιάζωσι κατὰ τῶν δεσποτῶν, « Ἕκαςος ἐν » τῇ κλήσει, ᾗ ἐκλήθη, ἐν ταύτῃ μενέτω. Δοῦλος ἐκλήθης; μή » σοι μελέτω κ. τ. λ. (1) » ἀλλ' ἐξεναντίας νὰ ὑποτάσσωνται εἰς αὐτούς· « Οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε κατὰ πάντα τοῖς κατὰ σάρκα » κυρίοις, μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλείαις, ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, ἀλλ' » ἐν ἁπλότητι καρδίας φοβούμενοι τὸν Θεόν (2). » Τοὺς δεσπότας πάλιν ἐδίδασκαν νὰ μεταχειρίζωνται τοὺς δούλους μὲ δικαιοσύνην· « Οἱ κύριοι, τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δού» λοις παρέχεσθε, εἰδότες ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε Κύριον ἐν οὐρα» νοῖς (3). » — ἘΝ ΠΑΣΙΝ ΕΥΑΡΕΣΤΟΥΣ ΕΙΝΑΙ, ΜΗ ἈΝΤΙΛΕΓΟΝΤΑΣ. Δὲν εἶναι χρεία νὰ σημειωθῇ, ὅτι τοῦτο παραγγέλλεται μὲ ὑπεξαίρεσιν (restriction). Διδάσκων τοὺς δούλους τὴν πρὸς τοὺς δεσπότας εὐαρέςησιν κατὰ πάντα, δὲν νοεῖ βέβαια ὅτι πρέπει νὰ τοὺς ὑπακούωσι, καὶ ὅταν προςάσσωνται πράξεις ἀνόμους καὶ ἀδίκους. Μὲ τὸ ἀνωτέρω « Κατὰ σάρκα » κυρίοις » ἐφανέρωσε τὴν ὑπεξαίρεσιν, λέγων εἰς τοὺς δούλους, ὅτι τὰ σώματα μόνα, ἀλλ' ὄχι καὶ ἡ ψυχὴ, ἢ ἡ συνείδησίς των, ἦσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν δεσποτῶν· προσθέτων ἔτι καὶ τὸ « Φοβούμενοι τὸν Θεὸν » ἤγουν μὴ πειθόμενοι εἰς τὸν δεσπότην, ὅταν ὁ δεσπότης τοὺς προςάσσῃ ἔργα ἐναντία τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ.

---

(1) Α'. Πρὸς Κορινθ. ζ', 20-21. —— (2) Πρὸς Κολοσσ. γ', 22. Ἴδε καὶ Πρὸς Ἐφεσ. ς', 5-8. —— (3) Πρὸς Κολοσσ. δ', 1.

10. ΜΗ ΝΟΣΦΙΖΟΜΕΝΟΥΣ. Μὴ κλέπτοντας· « Νο-» σφίζεται, ἰδιοποιεῖ (ἴσ. ἰδιοποιεῖται), κλέπτει, ἀποςερεῖ, ἀφαι-» ρεῖ, χωρίζει » κατὰ τὸν Ἡσύχιον.—ΠΙΣΤΙΝ... ΑΓΑΘΗΝ. Δὲν εἶναι λατινισμὸς, ὡς ἐνόμισαν τινὲς, τὸ Ἀγαθὴ πίςις, κατὰ τῶν Ῥωμαίων τὸ bona fides (bonne foi), ἀλλ' ἰδία τῶν ἀποςολικῶν συγγραφέων χρῆσις, ἰσοδύναμος μὲ τὸ Πίςιν βεβαίαν, κατὰ τὸ « Ἐλπίδα ἀγαθὴν (1), » ἢ μὲ τὸ Πίςιν καὶ ἀγαθότητα, ἢ Πίςιν μετ' ἀγαθότητος, ὡς ἤνωσαν ἀλλοῦ (2) τὰ ἐπίθετα, « Εὖ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιςέ. » Καὶ μόνον καθ'αὑτὸ τὸ Ἀγαθὸν σημαίνει κάποτε τὸ πιςὸν, οἷον « Μὴ βλασφημείσθω οὖν ὑμῶν τὸ ἀγαθὸν (3), » ἤγουν ἡ πίςις σας, ὡς τὸ ἐξηγοῦν οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας (4).

11. ΕΠΕΦΑΝΗ. Ἡ ἐξήγησις τοῦ Ζωναρᾶ, « Διὰ τοῦτο, » εἶπεν, Ἐπεφάνη, ἵνα τὴν ἄνωθεν ὕπαρξιν μηνύσῃ· εἰ γὰρ » εἶπεν Ἐφάνη, ἀρχὴν εἰσηγεῖτο τοῦ ἀεὶ ὄντος. Παῦλος ὁ » Ἀπόςολος· Ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτή-» ριος· ἐπειδὴ ὁ ὢν ἐφάνη (5), » ἡ ἐξήγησις αὕτη, λέγω, εἶναι πλέον περίεργος παρὰ σύμφωνος μὲ τῶν πατέρων τὴν γνώμην, οἱ ὁποῖοι Ἐπιφάνειαν ἐνόησαν ὅλοι τὴν ἐπὶ γῆς φανέρωσιν τοῦ Χριςοῦ· ὡς τὸ ἐξήγησεν ἀλλοῦ αὐτὸς ὁ Ἀπόςολος μὲ συνώνυμον ῥῆμα, « Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί (6). » — Η ΧΑΡΙΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ. Κατ' ἐξοχὴν Χάρις ὀνομάζεται ἡ χριςιανικὴ θρησκεία, ἡ Νέα Διαθήκη, πρὸς διάκρισιν τοῦ Νόμου, ἤγουν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὸ « Ὁ νόμος διὰ Μωσέως » ἐδόθη· ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριςοῦ ἐγένετο (7). »

---

(1) Πρὸς Θεσσαλ. β', 16. — (2) Ματθ. κε', 21. — (3) Πρὸς Ῥωμ. ιδ', 16. — (4) Ἰδ. SUICER. *Thesaur. ecclesiast.* tom. I, pag. 14. — (5) Ζωναρ. Συναγωγ. λέξ. σελ. 831. — (6) Α. Πρὸς Τιμόθ. γ', 16. — (7) Ἰωάνν. ά, 17.

Καί τοῦτο, διότι, ὡς θέλ' εἰπεῖν κατωτέρω (γ', 5), ἔσωσε τοὺς ἀνθρώπους διὰ τὸν ἔλεον αὐτοῦ, καὶ ὄχι διὰ τὰ ἔργα των.

12. ἈΣΈΒΕΙΑΝ. Ἀσέβειαν ὀνομάζει τὴν πολυθεΐαν τῶν ἐθνῶν, οἱ ὁποῖοι, ὡς λέγει πάλιν ὁ αὐτὸς, « Ἐσεβάσθησαν » καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα (1). » Ἀσέβειὰν ἀκόμη λέγει καὶ τὴν προξενηθεῖσαν ἀπὸ τοὺς Φαρισαίους φθορὰν τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας. Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Χριςοῦ καὶ τῶν ἀποςόλων ὁ Ἰουδαϊσμὸς ἐκατήντησεν εἰς καθαρὸν Φαρισαϊσμόν: καὶ τοῦτο ἐσήμαινεν ὁ Χριςὸς, λέγων (2) πρὸς τοὺς Φαρισαίους καὶ περὶ τῶν Φαρισαίων « Μάτην δὲ ΣΈΒΟΝΤΑΊ » με, διδάσκοντες διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων. » — ΚΟΣΜΙΚᾺΣ ἘΠΙΘΥΜΊΑΣ. Δὲν ἀναιρεῖ τὰς φυσικὰς ἐπιθυμίας, φυτευμένας ἀπὸ τὸν δημιουργὸν αὐτὸν εἰς τὰς ψυχάς μας· ἀλλὰ τὰς Κοσμικὰς ἐπιθυμίας, ἤγουν τὰς ἀμέτρους ἐπιθυμίας, ὅσαι ἀποβλέπουν τὸν παρόντα κόσμον μόνον, ὁποῖαι ἦσαν τοῦ πλουσίου τῆς παραβολῆς (3), ὅςις ἔλεγε, « Ψυχὴ, » ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά· ἀναπαύου, φάγε, » πίε, εὐφραίνου. » Τοιαῦται ἐπιθυμίαι εἶναι κτήνους, ὄχι ἀνθρώπου ἐπιθυμίαι.

13. ΠΡΟΣΔΕΧΌΜΕΝΟΙ.... ἘΛΠΊΔΑ. Μετωνυμικῶς ἀντὶ τοῦ Προσδεχόμενοι τὰ ἐλπιζόμενα· ὁ ἐλπίζων ἔχει, δὲν ἀπαντέχει ἐλπίδα· ἀλλὰ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ ἐλπιζομένου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ μακαριότης, ἤγουν ἡ τελεία εὐδαιμονία.

14. ΛΑῸΝ ΠΕΡΙΟΎΣΙΟΝ. Λαὸν ἐκλεκτὸν, ὡς τοὺς ὠνόμασε καταρχὰς τῆς ἐπιςολῆς (ά, 1), ἤγουν, διαλεγμένον ἐκ πολλῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἰδιόκτητον καὶ ἀγαπητόν. Τὸ Περιούσιος, μίαν μόνην φορὰν εὑρισκόμενον εἰς τοῦτο τῆς Νέας

---

(1) Πρὸς Ῥωμ. α', 25. —— (2) Ματθ. ιε', 9. —— (3) Λουκ. ιβ', 19.

Διαθήκης τὸ μέρος, ἐπλάσθη ἀπὸ πρώτους τοὺς Ἑβδομήκοντα ἐπίθετον, ἀπὸ τὸ μόνον γνωςὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς οὐσιαςικὸν θηλυκὸν Περιουσία, λέξιν ἀκόμη σήμερον συνήθη εἰς τὴν γλῶσσάν μας. Ὡς τὰ ἁπλοῦν Οὐσία (ἀπὸ τὴν μετοχὴν Οὖσα) ἐσήμαινε τὰ καὶ πάλαι καὶ σήμερον λεγόμενα Ὑπάρχοντα, τὸν Βίον, καὶ τὸ χυδαιέςερον ὀνομαζόμενον ἀπαρεμφατικὸν, Ἔχειν, οὕτω Περιουσία, (ἀπὸ τὴν μετοχ. Περιοῦσα) ἐλέγετο ὅ,τι λείπεται ἢ περισσεύει μετὰ τὰ δαπανηθέντα εἰς τὰ πρὸς τὸν βίον ἀναγκαῖα ἢ χρήσιμα, συνώνυμον τοῦ Πλοῦτος. Διότι τοῦτο ἀληθῶς τὸ περίσσευμα εἶναι ὁ Πλοῦτος, τὰ λεγόμενα Κτήματα, καὶ ἀκολούθως τὸ φυλακῆς καὶ λόγου ἄξιον, ὅθεν ὠνομάσθη καὶ Λογάριον (1). Οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐξήγησαν ἐδῶ τὸ Λαὸν περιούσιον, « Λαὸν ἐξειλεγμένον, » ἐξαίρετον, οἰκεῖον, ἐκ περιουσίας ἀγαπώμενον (2). » Καὶ οὕτω τὸ ἐνόησαν καὶ οἱ Ἑβδομήκοντα (Ἐξοδ. ιθ', 15) λέγοντες, « Ἔσεσθέ μοι λαὸς περιούσιος· » πλὴν ὅτι ἔπρεπεν, ἀκολούθως τοῦ Ἑβραϊκοῦ סְגֻלָּה (Σεγουλὰ), νὰ εἴπωσιν, Ἔσεσθέ μοι περιουσία, ἢ, ὡς τὸ μετέφρασαν ἄλλοῦ, οὐσιαςικῶς καὶ μὲ τὴν πρόθεσιν Εἰς περιουσιασμὸν (3), ἢ καὶ Εἰς περιποίησιν (4). Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπρόκρινεν ὁ ἀπόςολος Πέτρος (5). — ΖΗΛΩΤΉΝ. Μιμητὴν, σπουδαςήν. Καλὸν ὄνομα· τὸ ὁποῖον σφετερίζονται πολλάκις καὶ οἱ μὴ κατ' ἐπίγνωσιν ζηλωταὶ, οἱ σπουδαςαὶ τῶν κακῶν ἔργων, ὄχι μόνον αὐτοπραγοῦντες, ἀλλὰ καὶ ἐρεθίζοντες ἄλλους εἰς τὴν πρᾶξιν. « Ζηλωτὴς, ἐρεθιςὴς, μιμητὴς » λέγει ὁ Ἡσύχιος. Τοιοῦτοι Ζηλωταὶ (οὕτω καὶ ὀνομασθέντες) ἐφάνησαν μεταξὺ

---

(1) Ἰδ. Ἄτακτ. II, σελ. 296. — (2) Suicer. *Thesaur. ecclesiast.* tom. II, pag. 678. — (3) Ψαλ. ρλ', 4. — (4) Μαλαχ. γ', 17. — (5) Πετρ. Α', β', 9.

τῶν Ἰουδαίων, ὅτε ἐπολεμοῦντο ἀπὸ τὸν Οὐεσπασιανὸν, καὶ, μὲ πρόφασιν ζήλου ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἐπροξένησαν εἰς τὸ ταλαίπωρον αὐτῶν γένος μυριάκις πλειότερα κακὰ, ὅσων ἔπαθαν ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους (1).

15. ΜΕΤΑ ΠΑΣΗΣ ΕΠΙΤΑΓΗΣ. Μὲ πλήρη καὶ τελείαν ἐξουσίαν, ὄχι ὅμως ἰδίαν, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τὸν Χριστὸν δοθεῖσαν, ὡς φαίνεται ἀπὸ ἄλλην ἐπιστολὴν, « Παῦλος Ἀπόστολος... κατ' » ἐπιταγὴν σωτῆρος ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ (2). » Ἡ ἐπιταγὴ τοῦ Ἐπισκόπου περιορίζεται, ὡς καὶ τῶν Προφητῶν, εἰς τὴν φανέρωσιν τῆς ἐπιταγῆς τοῦ Θεοῦ, « Τάδε λέγει Κύριος » τοῦτο προστάσσει ἡ Θρησκεία, τοῦτο ἀπαιτοῦν αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ· καὶ οὐδ' αὐτὴ πάλιν συγχωρεῖται, πλὴν εἰς ἐκείνους τοὺς Ἐπισκόπους, ὅσοι πρῶτοι αὐτοὶ δείχνουν, ὅτι ὑποτάσσονται εἰς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ Θεοῦ. — ΜΗΔΕΙΣ ΣΟΥ ΠΕΡΙΦΡΟΝΕΙΤΩ. Δὲν προστάσσει τοὺς λαϊκοὺς νὰ μὴ καταφρονῶσι τὸν Ἐπίσκοπον· ἀλλὰ τοῦτον, νὰ μὴ γίνεται καταφρονητός· διότι ἡ καταφρόνησις γεννᾶται ἀπὸ τὴν ἀσυμφωνίαν τῆς διαγωγῆς τοῦ Ἐπισκόπου μὲ τὴν διδαχήν του. Ὅτι τοῦτο νοεῖ, τὸ μαρτυρεῖ ἄλλη, πρὸς τὸν Τιμόθεον, παραγγελία παράλληλος « Μηδείς » σου τῆς νεότητος καταφρονείτω, ἀλλὰ τύπος γίνου τῶν πιστῶν » ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πνεύματι, ἐν πίστει, ἐν » ἁγνείᾳ (3). » Ὅταν γίνεται τύπος καὶ παράδειγμα πρῶτος αὐτὸς ὅσων διδάσκει τοὺς ἄλλους, ἀναγκάζει ὄχι μόνους τοὺς χριστιανοὺς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἔξω τῆς ποίμνης τοῦ Χριστοῦ νὰ τὸν σέβωνται, θέλοντες μὴ θέλοντες· ὡς ἀλλοῦ παραγγέλλει ῥητῶς τοὺς Ἐπισκόπους νὰ διάγωσιν εἰς τρόπον, ὥστε καὶ οἱ ἑτερόθρη-

---

(1) Ἰωσηπ. Περὶ τοῦ Ἰουδ. πολέμ. IV, 11-20. — (2) Α'. Πρὸς Τιμόθ. α', 1. — (3) Α'. Πρὸς Τιμόθ. δ', 12.

σκοι ἢ ἑτερόδοξοι νὰ τοὺς ἐπαινῶσι· « Δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ μαρ» τυρίαν καλὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν (1), » Ἔξωθεν ὀνομάζων τοὺς ἔξω τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας.

ΚΕΦ. Γ'.

1. ἈΡΧΑΙ͂Σ ΚΑῚ ἘΞΟΥΣΊΑΙΣ κ. τ. λ. Εἰς τοὺς ἄρχοντας δηλαδὴ καὶ ἐξουσιαστὰς, ὁποῖοι τότε ἦσαν οἱ αὐτοκράτορες τῶν Ῥωμαίων καὶ οἱ κατὰ χώρας αὐτῶν ἀνθύπατοι· εἰς τοὺς ὁποίους, ἂν καὶ ἀλλοτρίους, πολλοὺς δ' ἐξ αὐτῶν καὶ ἐχθροὺς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἐπαράγγελλεν ὁ Παῦλος τοὺς τότε χριστιανοὺς ὄχι μόνον νὰ ὑποτάσσωνται, ἀλλὰ καὶ νὰ προσεύχωνται δι' αὐτοὺς, « Ποιεῖσθαι... δεήσεις, προσευχὰς ὑπὲρ βασιλέων, καὶ πάντων » τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων· »προσθέτων ἀμέσως καὶ τὴν αἰτίαν, « Ἵνα ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν κ. τ. λ. (2). » Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία δὲν γνωρίζει βασιλεῖς· ἀλλ' ἐπειδὴ τοὺς εὕρηκεν, ἐπέβαλε χρέος ἀπαραίτητον εἰς τοὺς χριστιανοὺς νὰ ὑποτάσσωνται ἀστασιάστως εἰς αὐτοὺς, διὰ τὰ ἀναπόφευκτα ὀλέθρια κακὰ τὰ γεννώμενα ἀπὸ τὰς κατὰ τῶν βασιλέων στάσεις· « Ἀνάγκη » ὑποτάσσεσθαι οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργὴν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν » συνείδησιν (3). » — ΠΡῸΣ ΠΆΝ ἜΡΓΟΝ ἈΓΑΘῸΝ ἙΤΟΊΜΟΥΣ ΕἾΝΑΙ. Μετὰ τὴν συμβουλὴν τῆς εἰς τοὺς βασιλεῖς χρεωστουμένης ὑποταγῆς, ἐμπήγει ἀμέσως καὶ τὰ ὅρια τῆς ὑποταγῆς, τὰ καλὰ ἔργα· ἂν ὁ βασιλεὺς ἢ ἄρχων προστάσσῃ ἔργα ἐναντία εἰς τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ, τότε σὲ ἀπολύει ἀπὸ πᾶσαν ὑποταγήν.

2. ΜΗΔΈΝΑ ΒΛΑΣΦΗΜΕΙ͂Ν. Τὸ Βλασφημῶ (κατὰ συγκοπὴν ἀπὸ τὸ Βλαψιφημῶ) σημαίνει κυρίως Βλάπτω τὴν

---

(1) Α'. Πρὸς Τιμόθ. γ', 7. ═══ (2) Α. Πρὸς Τιμόθ. β', 1-2. ═══ (3) Πρὸς Ῥωμ. ιγ', 5.

φήμην τινός, τὸν κακοφημίζω, καταλαλῶν, κατηγορῶν, ὑβρίζων, ἢ καὶ συκοφαντῶν· καὶ εἰς ταύτην τὴν σημασίαν τὸ μεταχειρίζεται ἐδῶ ὁ Ἀπόςολος. Σήμερον εἰς ἡμᾶς περιορίζεται εἰς τὴν σημασίαν τοῦ Προφέρω λόγους ἀσεβεῖς, ὁποῖοι εἶναι ἡ κατάχρησις ὄχι μόνον τῶν συνήθων ὅρκων, ἀλλὰ καὶ ἡ προσεξεύρεσις νέων ἄλλων παντοδαπῶν φλυαρημάτων, ὡς μαρτυροῦν καὶ τὰ ἀπὸ τοῦτο σχηματισθέντα καὶ ταυτόσημα, τὸ, bestemmiare, τῶν Ἰταλῶν, καὶ τὸ blasphémer, τῶν Γάλλων. Παρομοίαν τινὰ σημασίαν ἔδιδαν καὶ οἱ παλαιοὶ εἰς τὸ Βλασφημῶ, ὅταν ὁ λόγος ἦτο περὶ προφορᾶς τινῶν ὀνομάτων ἢ λέξεων, αἱ ὁποῖαι, ἂν καὶ καθ' αὑτὰς πολλάκις ἀδιάφοροι, ἐνομίζοντο δυσοιώνιςοι ἢ, ὡς κοινῶς λέγομεν, Κακομελέτητοι (sinistres, de mauvais augure), ἱκαναὶ νὰ προξενήσωσι τὶ κακὸν εἰς τὸν λέγοντα ἢ ἀκούοντα, καὶ μάλιςα, ἂν ἐπροφέροντο εἰς καιρὸν θυσίας, μαντείας, ἢ ἄλλης τινὸς ἱεροπραξίας (1). Ἡ δεισιδαιμονία ἦτο κοινὴ εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ εἰς τοὺς Ῥωμαίους (2)· οὐδ' ἴσχυσεν ἀκόμη ὁ χριςιανισμὸς νὰ τὴν ἐξαλείψῃ ὁλότελα ἀπὸ πολλὰς ἀπαιδεύτων κεφαλάς· διότι ὁ χριςιανισμὸς χωρὶς διδασκαλίαν καταντᾷ νὰ φοβῆται τὰ μὴ φοβερὰ, καὶ νὰ τολμᾷ τὰ φρίκης ἄξια.— ΕΠΙΕΙΚΕΪΣ. Τὸ Ἱλαροὶ τῆς παλαιᾶς μεταφράσεως εἶναι ἀκυρολογία. Μόνον τὸ Συγκαταβατικοὶ (ἴσως καὶ τὸ Καλόγνωμοι) δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὸ Ἐπιεικεῖς, ὡς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ ἀκόλουθον Πραότητα. Ἐπιεικής, « παρὰ τὸ εἴκειν καὶ ὑποχωρεῖν· καὶ γὰρ οἱ πραεῖς ὑποχωροῦσι καὶ οὐκ ἀντιτείνουσιν· ἔνθεν ἐπιείκεια (3).» Ἀρκετὰ ἐξήγησεν ὁ Ἀριςοτέλης (4), τί διαφέρει ἡ Ἐπιείκεια (équité)

(1) Ἴδε Θεοφράς. Χαρακτῆρ. XIX. —— (2) Ἕνας ἀπὸ τούτους, ὁ Συετώνιος, ἐσύνταξε καὶ βιβλίον ὁλόκληρον « Περὶ δυσφήμων λέξεων, » ἤτοι βλασφημιῶν, καὶ πόθεν ἑκάςη » ὡς λέγει ὁ Σουΐδας (τόμ. III, σελ. 495), καὶ ὁ Ἐτυμολόγος (σελ. 151). —— (3) Ἐτυμολογ. σελ. 359. —— (4) Ἠθικ. Νικομάχ. V, 10, σελ. 102.

ἀπὸ τὴν Δικαιοσύνην (justice). Παραδείγματος χάριν, ἂν χρεωςῶν τὶς ὡρισμένην ἀργυρίου ποσότητα, δὲν θέλῃ νὰ τὴν ἀποδώσῃ, ἐμπορεῖ ὁ δανειςὴς νὰ τὸν ἀναγκάσῃ κατὰ τοὺς νόμους νὰ τὴν πληρώσῃ μέχρις ὀβολοῦ· τοῦτο εἶναι ἡ Δικαιοσύνη. Ἀλλ᾽ ὁ χρεωφειλέτης εἶναι πένης, ἢ ἀσθενὴς, ἢ ἔχει γυναῖκα καὶ τέκνα, τρεφόμενα ἀπὸ τοὺς κόπους του· τότε ὁ δανειςὴς, κινούμενος εἰς ἔλεον, τοῦ μακρύνει τὴν διορίαν τῆς πληρωμῆς, ἢ καὶ τοῦ χαρίζει μέρος ἐξ αὐτῆς· τοῦτο εἶναι ἡ Ἐπιείκεια, ἤγουν ἡ συγκατάβασις.

3. ΗΜΕΝ... ΠΟΤΕ. Τὸ Ποτὲ ἐδῶ, ἀντὶ τοῦ Πρότερον, ἤγουν πρὶν διδαχθῶμεν τὴν χριςιανικὴν θρησκείαν· ὡς εἶπε καὶ ἀλλοῦ (1), « Ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς νόμου ποτέ. » — ΗΔΟΝΑΙΣ ΠΟΙΚΙΛΑΙΣ. Ὁποίας ἀπολαύουν, οἱ ἀλλοῦ (2) κατακριθέντες ὡς φιλήδονοι. Αἱ ποικίλαι ἡδοναὶ περιέχονται εἰς τρία μάλιςα κεφάλαια, τὴν Φιληδονίαν, τὴν Πλεονεξίαν καὶ τὴν Φιλοδοξίαν, ἀπὸ τὰς ὁποίας γεννᾶται ὁ φθόνος καὶ τὸ πρὸς ἀλλήλους μῖσος. Τὴν Πλεονεξίαν ὠνόμασεν ἀλλοῦ Εἰδωλολατρείαν (3). Ἡ Φιληδονία ὠνομάσθη « Ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς καὶ τῶν ὀφθαλμῶν » καὶ ἡ Φιλοδοξία, « Ἀλαζονεία τοῦ βίου (4). » Ἀπὸ τὰς τρεῖς πηγὰς ταύτας ἀναβλύουν ὅλαι αἱ ἀδικίαι, καὶ ὅλοι οἱ πόλεμοι, καὶ πολιτῶν πρὸς πολίτας, καὶ πόλεων πρὸς ἄλλας πόλεις. Τόσας ἀπαριθμεῖ καὶ ὁ Πυθαγορικὸς Κλεινίας· « Αὗται δὲ τρεῖς » τυγχάνοντι, Φιλαδονία μὲν, ἐν ταῖς ἀπολαύσεσι ταῖς διὰ » σώματος· Πλεονεξία δὲ, ἐν τῷ κερδαίνειν· Φιλοδοξία » δὲ, ἐν τῷ καθυπερέχειν τε τῶν ἴσων τε καὶ ὁμοίων (5). »

---

(1) Πρὸς Ῥωμ. ζ´, 9. — (2) Β. Πρὸς Τιμόθ. γ´, 4. — (3) Πρὸς Κολοσσ. γ´, 5. — (4) Ἰωάνν. Α´, β´, 16. — (5) Πυθαγορ. συγγραμ. ἀποσπασμ. ἔκδ. Ἐρρ. Στεφ. σελ. 840.

7. ΚΑΤ' ΕΛΠΙΔΑ κ. τ. λ. Τὸ αὐτὸ καὶ ὡς νὰ ἔλεγε· Τῆς ἐλπιζομένης ζωῆς αἰωνίου.

8. ΚΑΛΩΝ ΕΡΓΩΝ ΠΡΟΪΣΤΑΣΘΑΙ, Ἐπαναλαμβάνει τὴν αὐτὴν φράσιν καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς (γ', 14). Προΐσταμαι σημαίνει κυρίως, Στέκω ἔμπροσθεν τινὸς, μεταφορικῶς, τὸν φυλάσσω, καὶ ἂν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ, καὶ ὑπερμαχῶ, ὡς εἶπεν ὁ Ὅμηρος ἐπιῤῥηματικῶς (1)·

Τάων οὔ τι ἐγὼ πρόσθ' ἵσταμαι, οὐδὲ μεγαίρω.

Ἐκ τούτου καὶ Προεστὼς οἴκου, ὁ οἰκοκύριος ἢ οἰκοδεσπότης, κατὰ τὸ, « Τοῦ ἰδίου οἴκου καλῶς προϊστάμενον » (2)· Προεστὼς ἐκκλησίας, ὁ πρεσβύτερος, ποιμὴν ἢ ἐπίσκοπος, περὶ τῶν ὁποίων λέγει, « Οἱ καλῶς προεστῶτες πρεσβύτεροι διπλῆς τιμῆς ἀξιού-» σθωσαν (3). » Τὸ πρὸς τὸν Τίτον ἐδῶ παράγγελμα, ἂν καὶ ἀποβλέπῃ ὅλους τοὺς πιστοὺς (Οἱ πεπιστευκότες τῷ Θεῷ), σκοπεύει κατεξαίρετον τοὺς προεστῶτας τῶν ἐκκλησιῶν ἱερωμένους, ὡς εἰς τοῦτο μάλιστα χειροτονουμένους, τὴν διδαχὴν καὶ προστασίαν τοῦ ποιμνίου. Καὶ ἐπειδὴ ἡ καλὴ προστασία τούτων εἶναι νὰ γίνωνται « Τύποι καλῶν ἔργων » ὡς εἶπεν ἀνωτέρω (β', 7), ἤγουν παραδείγματα καλῆς διαγωγῆς, πράσσοντες αὐτοὶ πρῶτοι ὅσα διδάσκουν τὸ ποίμνιον (4), ἐκ τούτου καὶ τὸ Καλῶν ἔργων προΐστασθαι, σημαίνει, ὅτι χρεωστοῦν οἱ ἐπίσκοποι νὰ διδάσκωσι τὰ καλὰ καὶ τίμια ἔργα τοὺς ἄλλους συνεργαζόμενοί τα μ' αὐτοὺς, νὰ μιμῶνται τὸν λεγόμενον Χορηγὸν, ὅστις κατ' ἄλλο δὲν διαφέρει ἀπὸ τοὺς συγχορευτὰς, πλὴν ὅτι εἶναι πρῶτος τοῦ χοροῦ, εἰς ἕνα λόγον, νὰ γίνωνται καὶ νὰ

(1) Ἰλιάδ. δ', 54. —— (2) Πρὸς Τιμόθ. Α', γ', 4. —— (3) Πρὸς τὸν αὐτ. Α', ε', 17. —— (4) Πέτρ. Α', ε, 3.

λέγωνται (ἂν ἐσυνειθίζετο τοιαύτη καλὴ λέξις) Ἡγησάρετοι (1). Ἐτόλμησα νὰ τὸ μεταφράσω, Νὰ προςέχη τὰ καλὰ ἔργα, φράσιν ἴσως ξενίζουσαν, ἀλλ' ἑρμηνεύουσαν κατὰ λέξιν τὸ ῥητόν. Δὲν εἶπα, Νὰ προςατεύῃ, διότι ἡ προςάτευσις γίνεται πολλάκις καὶ χωρὶς τὴν παρουσίαν τοῦ προςατεύοντος. Μᾶς ἐπαράδωκεν ἡ ἱςορία πολλοὺς ἐπισκόπους, ἀληθεῖς Σαρδαναπάλους, οἱ ὁποῖοι ἐπροςάτευσαν ὅμως καὶ τινὰ καλὰ ἔργα, ἄλλοι διὰ φαρισαϊσμὸν, καὶ ἄλλοι διὰ νὰ παρηγορήσωσιν ὁπωσοῦν τοὺς σκανδαλιζομένους περὶ τῆς λοιπῆς των διαγωγῆς. Δὲν παραγγέλλει τοιαύτην Προςάτευσιν (protection) ὁ Ἀπόςολος, ἀλλ' ἀληθῆ Πρόςασιν, ἤγουν παρουσίαν καὶ συνέργειαν (assistance), ὁποία ἤθελ' εἶσθαι, παραδείγματος χάριν, γεωργοῦ γεωργοῦντος μὲ τὰ τέκνα του τὸν ἴδιον ἀμπελῶνα, καὶ κρατοῦντος, ὡς ἐκεῖνα, εἰς τὰς χεῖρας τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα, μηδὲ διαφέροντος κατ' ἄλλο, πλὴν ὅτι πρωτεύει ὡς πατήρ. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Ἐπίσκοποι τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας. Ἀλλ' ὅςις, κατοικῶν εἰς μητρόπολιν λαμπρὰν, μαλακὰ φορῶν, μαλακὰ ἀναπαυόμενος, μαλακὰ γαςριζόμενος, περικυκλωμένος ἀπὸ πλῆθος διακόνων, ὡς σατράπης ἢ δεσπότης Ἀσιανὸς, ἔπειτα καταβαίνων εἰς τὴν ἐκκλησίαν διδάσκει τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν, ἐκεῖνος δὲν ἔχει τί κοινὸν μὲ τοὺς Ἐπισκόπους τοῦ Χριςοῦ, ἀλλ' ὁμοιάζει τοὺς περὶ τῶν ὁποίων εἶπεν ὁ Χριςὸς « Δεσμεύουσι φορτία βαρέα καὶ δυσβάςακτα, καὶ » ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὤμους τῶν ἀνθρώπων· τῷ δὲ δακτύλῳ » αὐτῶν οὐ θέλουσι κινῆσαι αὐτά (2). »

9. ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΑΣ. Διαφόρως ἐξηγήθη ἡ λέξις. Ἡ πιθανωτέρα ἐξήγησις εἶναι τῶν νοούντων, ὅτι ὁ Ἀπόςολος, ἐπαναλαμβάνων ἐδῶ ὅ,τι εἶπε καὶ εἰς τὸν Τιμόθεον « Μηδὲ

(1) Hegesaretus, Ἡγησάρετος, ὄνομα κύριον Ἕλληνος, φίλου τοῦ Κικέρωνος. (Ἰδ. Cicer. *Epistol. ad divers.* XIII, 25, pag. 402).

(2) Ματθ. κγ', 4.

» προσέχειν μύθοις καὶ γενεαλογίαις ἀπεράντοις κ. τ. λ. (1) » ἐλέγχει τὴν μανίαν τῶν Ἰουδαίων, ὅσοι καὶ ἀφοῦ ἤρχοντο εἰς τοῦ Χριςοῦ τὴν θρησκείαν, ἐδυσχυρίζοντο ὅμως, καταφρονοῦντες τὴν διδασκομένην ἀπ᾽ ἐκεῖνον ἰσότητα, ὅτι ἦσαν εὐγενέςεροι τῶν ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς, καὶ ἐξαιρέτως τοὺς Ἕλληνας, ἐρχομένων εἰς Χριςόν· διότι ἐκατάγοντο ἀπὸ τὸν Ἀβραὰμ, διότι ὠνομάσθησαν Λαὸς περιούσιος τοῦ Θεοῦ, διαλεγμένος καὶ χωριςὸς ἀπὸ τὰ ἔθνη· καὶ εἰς τοῦτο ἠλαζονεύοντο μάλιςα οἱ Νομοδιδάσκαλοι καὶ οἱ Φαρισαῖοι « Μὴ νοοῦντες μήτε ἃ λέ» γουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται (2). » Ἐκ τῶν μωρῶν τούτων ἦσαν οἱ λέγοντες (καὶ ταπεινωμένοι ἀκόμη ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Ῥωμαίων) πρὸς τὸν Χριςὸν « Σπέρμα Ἀβραὰμ » ἐσμεν, καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε· ὁ πατὴρ ἡμῶν » Ἀβραάμ ἐςι· » πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπεκρίθη ὁ Χριςὸς, « Εἰ » τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ἐποιεῖτε ἄν... » ὑμεῖς ἐκ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐςὲ κ. τ. λ. (3). »—ΠΕΡΙΪΣΤΑΣΟ. Ὡς τὸ Ἀνθίςαμαι, σημαίνει κυρίως, Στέκω καταντικρὺ τινὸς πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ μεταφορικῶς Ἀντιςέκω, ἀντιπολεμῶ· ἐξεναντίας τὸ Περιΐςαμαι, κυρίως εἶναι, Στέκω ἢ τοπίζομαι γύρω τινὸς, μεταφέρομαι εἰς τὰ δεξιὰ ἢ ἀριςερά του, καὶ μεταφορικῶς, παραμερίζω, μὴ δυνάμενος ἢ μὴ θέλων νὰ τὸν ἀντιςαθῶ. Τὸ Περιΐςασο λοιπὸν ἐδῶ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ ἑξῆς Παραιτοῦ, ἢ Ἔκκλινε (éviter). Τὸ ἐμετάφρασα, Περίφευγε, ἀκολουθήσας τὸν Ἡσύχιον « Περιΐςασο... περίφευγε. » Ἡ λέξις (Περιφεύγω), συχνὴ εἰς τοὺς παλαιοὺς, εἰς ἡμᾶς εἶναι ἀναγκαία, ὡς μόνη ἀκριβῶς ἑρμηνεύουσα τὸ Περιΐςαμαι.

10. ΑΙΡΕΤΙΚΟΝ. Αἱρετικοὶ τότε ἐλέγοντο, ὅσοι ἔπρασσαν

(1) Α. Πρὸς Τιμόθ. ά, 4. —— (2) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. 7. —— (3) Ἰωάνν. ή, 33, 39, 44.

κ' ἐδίδασκαν ἐναντία τῆς χριστιανικῆς θρησκείας· καὶ τοιοῦτοι μάλιστα ἦσαν οἱ ἀπὸ τοὺς νεωστὶ φωτιζομένους Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι ἔφεραν εἰς τὴν ἐκκλησίαν διχοστασίας καὶ σκάνδαλα.— ΠΑΡΑΙΤΟΥ͂. Τὴν αὐτὴν σημασίαν τοῦ, Ἄφες, ἐφύλαξε καὶ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τὸ Παραιτοῦ, ἤγουν μὴ τὸν δέχεσαι πλέον εἰς τὴν ἐκκλησίαν σου, ὡς ὁμόδοξον, ἐὰν ζητῇ νὰ σοῦ φθείρῃ τὸ ποίμνιον ὅλον· ὡς καὶ ἀλλοῦ (1) λέγει περὶ τῶν αὐτῶν, « Σκοπεῖν τοὺς τὰς διχοστασίας » καὶ τὰ σκάνδαλα... ποιοῦντας· καὶ ἐκκλίνατε ἀπ' αὐ-» τῶν. » Ὅ,τι σημαίνει ἐκεῖ ἡ Ἔκκλισις, τοῦτο ἐδῶ ἡ Παραίτησις, καὶ ὄχι τὶ πλέον. Ὅστις δὲν ἀρκεῖται εἰς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν χωρισμὸν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, διώκει, κατατρέχει, ζημιόνει εἰς χρήματα ἢ εἰς ζωὴν, τοὺς αἱρετικοὺς, ἐκεῖνος γίνεται ἀληθῶς αἱρετικὸς, καὶ αἱρέσεως σατανικῆς, τοῦ χοροῦ δηλαδὴ τῶν αἱρετικῶν ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἡ Γραφὴ ὀνομάζει Ἄνδρας αἱμάτων (2).

11. ἘΞΈΣΤΡΑΠΤΑΙ. Τὸ αὐτὸ καὶ τὸ Διέστραπται ἀπὸ τὸ Διαστρέφω (pervertir). Τοῦτο σώζεται καὶ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, καὶ συχνότερον ἡ μετοχή του, ὡς εἶναι τὸ Διεστραμμένος ἄνθρωπος.— ΑΥ͂ΤΟΚΑΤΆΚΡΙΤΟΣ. Τὸ ἀφῆκα, ὡς λέξιν τῆς κοινῆς γλώσσης, ἐπειδὴ τὸ ἐφύλαξε καὶ ὁ παλαιὸς μεταφραστής. Ὁ Οἰκουμένιος τὸ ἐξηγεῖ διπλῶς « Ἀναπολόγητος, ἢ αὐτὸς » ὑφ' ἑαυτοῦ καὶ τῆς οἰκείας συνειδήσεως κατακρινόμενος (3).» Ἡ δευτέρα ἐξήγησις ἤθελ' εἶσθαι ἡ μόνη ὀρθὴ, καὶ ἀνάλογος εἰς ἄλλα σύνθετα μὲ τὴν αὐτὴν ἀντωνυμίαν, ἂν ἦτο βέβαιον, ὅτι ἡ συνείδησις δὲν σβένεται ποτὲ εἰς κανένα. Ἀλλὰ τὸ προηγούμενον, Ἐξέστραπται, ζητεῖ τὴν πρώτην ἐξήγησιν (Ἀναπο-

(1) Πρὸς Ῥωμ. ιϛ', 17. —— (2) Ψαλμ. νθ', 2. —— (3) Ἰδ. Suicer. *Thesaur. ecclesiast.* tom. I, pag. 582.

λόγητος), ἥτις ὅμως δὲν εἶναι ἀσυμβίβαςος μὲ τὴν δευτέραν. Ὁ λόγος εἶναι περὶ τῶν ὁποίων ἔλεγεν ἀνωτέρω (α', 15) « Μεμίανται αὐτῶν καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις » καὶ εἶπεν ἀλλοῦ (1) « Τινῶν ἀνθρώπων αἱ ἁμαρτίαι πρόδηλοί εἰσι, » προάγουσαι εἰς κρίσιν· » ἤγουν περὶ ἀνθρώπων τόσον διεςραμμένων ὥςε αὐτοί των οἱ λόγοι καὶ αὐταί των αἱ πράξεις τοὺς καταςένουν ἀναπολογήτους, καὶ ἀκολούθως αὐτοκατακρίτους.

12. ἈΡΤΕΜᾶΝ. Φίλου τινὸς ἢ μαθητοῦ τοῦ Παύλου κύριον ὄνομα ὁ Ἀρτεμᾶς, τύπου ὑποκοριςικοῦ, ἀπὸ τὸ Ἀρτεμίδωρος, ὡς καὶ τὸ Ἑρμᾶς ἀπὸ τὸ Ἑρμόδωρος. — ΤΥΧΙΚΌΝ. Ὄνομα κύριον τοῦ συνοδεύσαντος τὸν Παῦλον εἰς τὴν Ἀσίαν (2). Ὀνομάζεται καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Νέας διαθήκης. — ΝΙΚΌΠΟΛΙΣ. Ὄνομα πόλεως κτισθείσης ἀπὸ τὸν Αὔγουστον, καὶ ὀνομασθείσης οὕτω διὰ τὴν κατὰ τοῦ Ἀντωνίου νίκην (3). Σήμερον ὀνομάζεται Πρέβεζα.

13. ΖΗΝᾶΝ. Ὄνομα καὶ τοῦτο κύριον, ὑποκοριςικὸν τοῦ Ζηνόδωρος· τὸν ἐπονομάζει Νομικὸν, ἴσως διότι ἦτο Νομοδιδάσκαλος Ἰουδαῖος, πρὶν ἔλθῃ εἰς τὴν χριςιανικὴν θρησκείαν. — ΠΡΌΠΕΜΨΟΝ. Τὸ Προπέμπω ἐδῶ, ὡς καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Νέας γραφῆς (4), ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν, συνώνυμον τοῦ Ἐφοδιάζω (équiper), μαρτυρουμένην καὶ ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα, « Ἵνα μηδὲν αὐτοῖς λείπῃ. »

14. ΜΑΝΘΑΝΈΤΩΣΑΝ κ. τ. λ. Ἡ συνάφεια τοῦ ἐδαφίου τούτου μὲ τὸ πρότερον εἶναι τοιαύτη· Ἐφοδίασε τὸν Ζηνᾶν καὶ τὸν Ἀπολλῶ μὲ προθυμίαν, ὥςε νὰ μὴ τοὺς λείψῃ τίποτε, διὰ νὰ μάθωσιν ἀπὸ τοῦτο καὶ οἱ ἡμέτεροι (ἤγουν οἱ λοιποὶ

(1) Α. Πρὸς Τιμόθ. ε', 24. — (2) Πράξ. κ', 4. — (3) Στράβ. Γεωγραφ. VII, σελ. 324-325. — (4) Α. Πρὸς Κορινθ. ις', 6, 11.

αὐτοῦ εὑρισκόμενοι ὁμόπιστοί μας), μάλιστα οἱ προεστῶτες τῆς ἐκκλησίας, νὰ προθυμῶνται εἰς τὰ καλὰ ἔργα καὶ εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας τῶν ἀδελφῶν.—ΚΑΛΩΝ ΕΡΓΩΝ ΠΡΟΪΣΤΑΣΘΑΙ. Ἐξηγήθη τοῦτο ἀνωτέρω (σελ. 321). Ἐδῶ διὰ τὸ ἀκόλουθον Ἀναγκαίας χρείας, σημαίνει ἁπλῶς, Νὰ ἐργάζωνται καλὰ ἔργα, ἤγουν Νὰ εὐεργετῶσι τοὺς χρείαν ἔχοντας ἀδελφούς των.

15. ΤΟΥΣ ΦΙΛΟΥΝΤΑΣ ΗΜΑΣ ΕΝ ΠΙΣΤΕΙ. Τὸ Ἐν πίστει δὲν εἶναι διάλυσις ἐπιῤῥήματος τοῦ Πιστῶς, ἀναφερομένου πρὸς τὴν μετοχὴν, οὐδὲ σημαίνει τοὺς πιστοὺς φίλους· ἀλλὰ δηλοῖ Τοὺς ὁμοπίστους φίλους, τοὺς κοινωνοὺς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ὡς ἔλεγεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιστολῆς (α', 4), « Τίτῳ γνησίῳ τέκνῳ κατὰ κοινὴν πίστιν. »

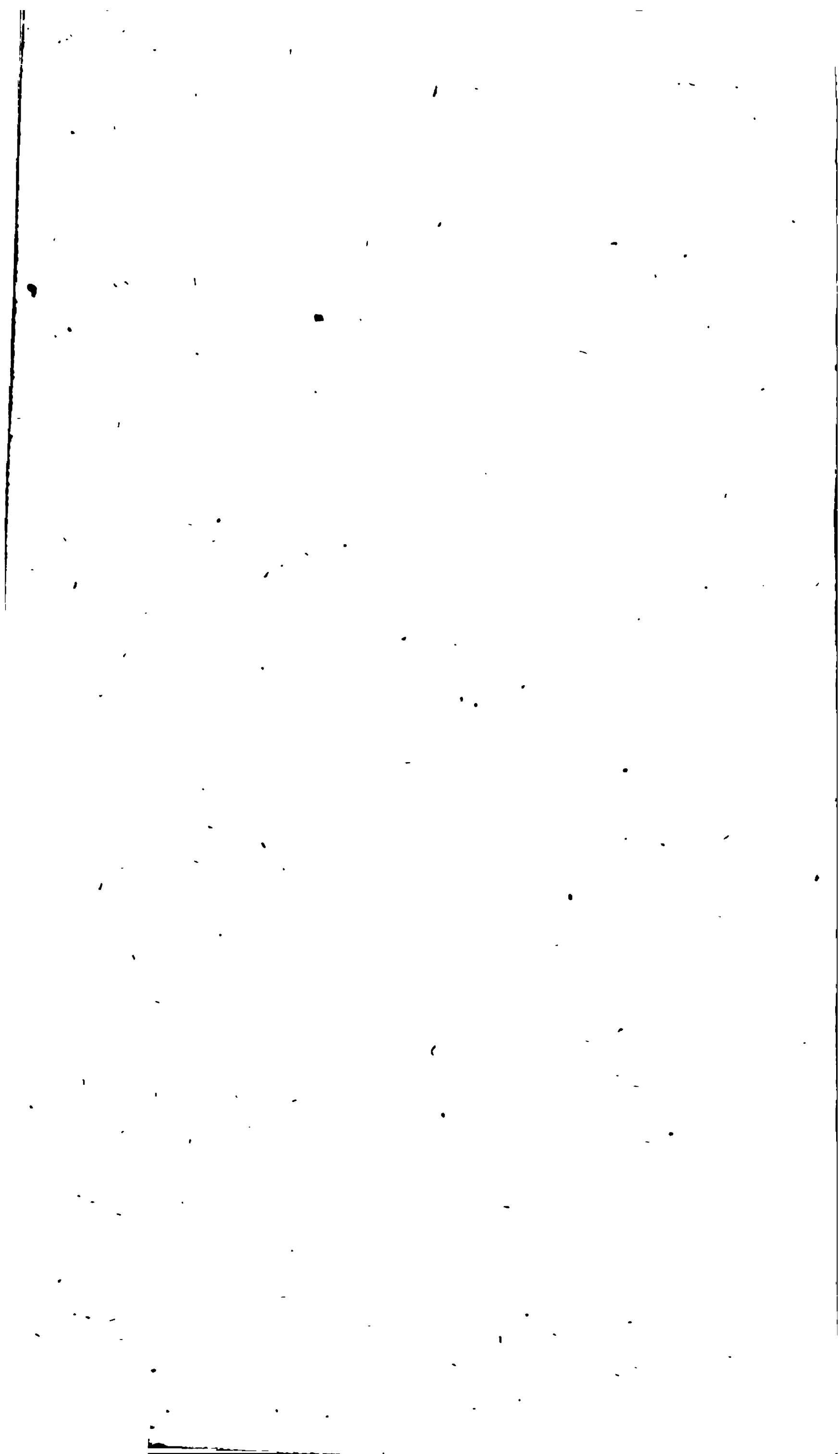
5 Σεπτεμβρίου 1829, (1).

(1) Ἡ ἀνωτέρω μετάφρασις καὶ ἐξήγησις ἦσαν πρὸ πολλοῦ σχεδιασμέναι, ὅτε ἔμαθα ἀπὸ Ἱερέα τῆς Ἀγγλικανῆς ἐκκλησίας, ὅτι εἰς τὸ Λονδῖνον ἐξεδόθη ἢ ἐκδίδοται νέα μετάφρασις ὅλης τῆς Νέας Διαθήκης. Μέχρι τῆς παρούσης ὥρας εἶναι εἰς ἐμὲ ἄγνωστος· ἂν τὴν ἐγνώριζα, ἤθελα ἴσως ὠφεληθῆν ἀπ' αὐτὴν, ἢ καὶ κρίνειν ὅλως περιττὴν τὴν μερικήν μου μετάφρασιν ταύτην.

ΤΕΛΟΣ.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ ΑΓΙΟΥ ΦΩΤΟΣ.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ ΑΓΙΟΥ ΦΩΤΟΣ.

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ,

ΦΩΤΙΟΣ, ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ.

Φ. Σ' *ἐρώτησα καὶ ἄλλοτε, καὶ δὲν ἠθέλησες ποτὲ νὰ μὲ φανερώσῃς καθαρὰ τὴν γνώμην σου.*

Κ. ; Περὶ τίνος;

Φ. Περὶ τοῦ εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ θαυματουργουμένου ἁγίου φωτός.

Κ. Ἅγιον φῶς ἄλλο δὲν γνωρίζω παρὰ τὸ « Φῶς ἐκ φωτὸς, » θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ » ὡς τὸ μαρτυρεῖ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως.

Φ. Οὐδ' ἐγὼ ἀμφιβάλλω περὶ τούτου. Ἀλλ' εἰς τούτου τοῦ Φωτὸς τὸν τάφον, ἂν πιστεύσωμεν τοὺς ἁγιοταφίτας, καὶ τοὺς ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ προσκυνητὰς, φαίνεται κατ' ἔτος ἄλλο φῶς ὑλικὸν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀνάπτουν οἱ προσκυνηταὶ τὰς λαμπάδας των.

Κ. Τρόπους καὶ μέσα νὰ φωτίζωσι τὸ σκότος εὑρήκασιν οἱ ἄνθρωποι πολλὰ, καὶ ἡ πρόοδος τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης τοὺς ἐδίδαξε πλειότερα. Εἰς τὰ φωτισμένα τῆς Εὐρώπης ἔθνη σήμερον, τὸ πλέον ἀσθενὲς παιδάριον, ἡ πλέον χυδαία γυνὴ, ἀνάπτουν φῶς, εἰς ῥοπὴν ὀφθαλμοῦ, μὲ τὰ γνωστὰ φωσφορικὰ πυρεῖα (briquets phosphoriques).

Φ. Τὰ γνωρίζω.

Κ. Μὲ κἀνένα τρόπον παρόμοιον πιθανὸν ὅτι ἀνάπτει τὶς πρῶτον ἐπάνω τοῦ ἁγίου τάφου τὴν λαμπάδα του, κ' ἔπειτ' ἀπ' αὐτὴν οἱ λοιποὶ τὰς ἰδικάς των.

Φ. Ὄχι μὲ τούτους τοὺς γνωςοὺς τρόπους, ἀλλ' ἐξ οὐρανοῦ, λέγουν, καταβαίνει τὸ Φῶς.

Κ. Ἐξ οὐρανοῦ ψευδοκαταίβατα φῶτα, μᾶς ἐφύλαξεν ἡ ἱςορία πολλά. Ἐνθυμᾶσαι βέβαια, τί λέγει ὁ Παυσανίας περὶ τῶν ναῶν τῆς Λυδίας, ὅπου οἱ Ἱερεῖς ἄναπταν τὰ ξύλα διὰ τὰς θυσίας μὲ πῦρ ἀόρατον (1). Τοιοῦτόν τι ἐγίνετο εἰς τὴν Ἐγνατίαν, πόλιν Ἰταλικήν (2). Τοιοῦτον εἰς τὴν Μακεδονίαν εἰς τὸ Ἱερὸν τοῦ Διονύσου (3). Τοιοῦτον ἀκόμη εἰς τὴν νῆσον Τῆνον (4), καὶ εἰς ὄχι ὀλίγας ἄλλας πόλεις τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης. Ταῦτα ἦσαν τὰ πρὸ Χριςοῦ. Ἂν θέλῃς νεώτερα, ἀνάγνωσε τὸν Ζώσιμον, συγγραφέα τῆς πέμπτης μετὰ Χριςὸν ἑκατονταετηρίδος.

Φ. Τὸν ἀνέγνωσα· ἀλλὰ δὲν ἐνθυμοῦμαι τί λέγει.

Κ. Ἱςορεῖ μὲ μεγάλην εὐλάβειαν (ὡς ἐθνικὸς) τὸ φαινόμενον κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἀφροδίτης εἰς τὸν ἀέρα φῶς, ποτὲ μὲν σφαιροειδὲς, ποτὲ δὲ εἰς σχῆμα λαμπάδος, καὶ τὸν ἄπειρον χρυσὸν καὶ ἄργυρον, ὅσον ἐθησαύριζαν οἱ Ἱερεῖς δι' αὐτό (5).

Φ. Ποῦ καὶ πότε;

Κ. Σὲ εἶπα, κατὰ τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα. Ὁ δὲ τόπος ἦτον εἰς τὴν Συρίαν, εἰς αὐτὸ τῆς Ἀφροδίτης τὸ Ἱερὸν, πλησίον

---

(1) Παυσαν. V, 27. —— (2) Plin. II, 107. Horat. *Satyr.* I, 5, § 99. —— (3) Ἀριςοτέλ. Περὶ θαυμασ. ἀκουσμ. κεφ. 133. —— (4) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. κεφ. 193. —— (5) Ὁ Ζώσιμος (Ἱςορ. I, 58) λέγει, ὅτι τὸ θαῦμα ἐγίνετο ἕως εἰς τὸν καιρόν του· « Μέχρι τῶν » καθ' ἡμᾶς χρόνων.» Τὸ Ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης ταύτης, ἐπονομαζομένης Ἀφακίτιδος, κατεσκάφη ἀπὸ τὸν Μέγαν Κωνςαντῖνον, κατὰ τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα.

τῆς Ἡλιουπόλεως (1). Εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτης τῆς Θεᾶς ἐθαυματουργεῖτο τὸ θαῦμα.

Φ. Ἀλλ' ἐκεῖνα ἦσαν μηχανουργήματα λαοπλάνων Ἱερέων ἐθνικῶν. Ἐγὼ λαλῶ περὶ χριστιανῶν.

Κ. Μὲ λέγεις λοιπὸν θαῦμα ἐθνικὸν ἐνεργούμενον ἀπὸ χριστιανούς, ἤγουν πρᾶγμα ἀδύνατον.

Φ. Δὲν πιστεύεις λοιπὸν τὰ θαύματα!

Κ. Δὲν ἠπίστησα ποτὲ εἰς τὰ ἀληθινὰ θαύματα· ἀλλὰ βλέπεις ὅτι ἔγιναν πολλάκις, κ' ἐνδεχόμενον νὰ γίνωνται ἀκόμη, ἀπὸ μὴ Χριστιανούς, καὶ ψευδοθαύματα. Τί παράδοξον, ἂν εὑρέθησαν καὶ μεταξὺ Χριστιανῶν τοιοῦτοι θαυματουργοί.

Φ. Μὲ βάλλεις εἰς δεινὴν ἀπορίαν.

Κ. Δὲν πρέπει ν' ἀπορῇς, ἂν ἔχῃς ἰδέαν ἀκριβῆ τοῦ θαύματος. Τί ὀνομάζεις θαῦμα;

Φ. Ἔργον τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ ἐναντίον τῶν νόμων τῆς φύσεως.

Κ. Εἶναι λοιπὸν τὸ θαῦμα ἀταξία τῆς φύσεως. Τίς ἐδιάταξε τὴν φύσιν; τίς ἔδωκε νόμους σταθεροὺς εἰς αὐτήν, ὁποίους βλέπομεν καθημέραν ἀπαραβάτους, εἰς ζῶα, εἰς φυτά, εἰς ὀρυκτά, ἥλιον, σελήνην, ἀστέρας, εἰς ἕνα λόγον, εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὴν γῆν;

Φ. Ἡ ἄπειρος δύναμις καὶ σοφία τοῦ δημιουργοῦ τῆς φύσεως.

Κ. Ἀπὸ τὴν ἄπειρον λοιπὸν ταύτην σοφίαν τοῦ τεχνίτου συμπεραίνεται, ὅτι θαύματα ἢ δὲν ἔπρεπε νὰ γίνωνται ὁλότελα, ἢ νὰ συμβαίνωσι σπανιώτατα καὶ διὰ μεγάλας ἀνάγκας. Ἓν ἀπὸ τὰ ἀπαραιτήτως ἀπαιτούμενα εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ θαύματος εἶναι ἡ σπανιότης· θαῦμα ἐνεργούμενον συχνά, δὲν εἶναι πλέον θαῦμα· καὶ ὅστις τὸ πιστεύει, κατηγορεῖ ἀτεχνίαν τοῦ Δημιουργοῦ,

(1) Ἡ Ἡλιούπολις εἶναι ἡ σήμερον ὀνομαζομένη Βαλβέκα (Balbek).

ὅτι δὲν ἐδυνήθη νὰ δημιουργήσῃ κόσμον τέλειον, οὐδὲ νὰ δώσῃ νόμους εἰς αὐτὸν τοιούτους, ὁποῖοι νὰ μὴ ταράσσωνται, μηδὲ νὰ ἀτακτῶσι καθημέραν. ;Ἢ τί ἤθελες ὀνομάσειν, παραδείγματος χάριν, ὡρολογᾶν, τοῦ ὁποίου τὰ ὡρολόγια, ἀντὶ νὰ γυρίζωνται μίαν φορὰν καθημέραν, διὰ νὰ κινῶνται ἀδιακόπως εἰκοσιτέσσαρας ὥρας, εἶχαν χρείαν νὰ γυρίζωνται πᾶσαν ὥραν; ;Τεχνικός σε φαίνεται τοιοῦτος ὡρολογᾶς;

Φ. Οὐδ' ὡρολογᾶν ὅλως ἤθελα τὸν ὀνομάσειν.

Κ. Πόσον μᾶλλον λοιπὸν ὁ πάνσοφος τῆς φύσεως ἀρχιτέκτων, ὁ Ἀριστοτέχνης Θεός, ὡς τὸν ὀνομάζει ὁ Πίνδαρος (1), ἔπρεπε νὰ δώσῃ εἰς τὴν φύσιν δρόμον ἀδιάκοπον.

Φ. Δὲν ἐμπορεῖς ὅμως νὰ ἀρνηθῇς ὅτι τὸν ἐδιάκοψε πολλάκις.

Κ. Ναί· ὄχι ὅμως πολλάκις, ἀλλὰ σπανιώτατα, καθὼς εἶπα, καὶ διὰ μεγάλας ἀνάγκας. Τοιαύτη ἀνάγκη συνέβη εἰς τὴν φανέρωσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, πρῶτον διὰ τῆς Ἰουδαϊκῆς, ἔπειτα διὰ τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας, τῆς ὁποίας πρόδρομος ἔγινεν ἡ Ἰουδαϊκή. Ἡ ἀπαράβατος τάξις τῆς φύσεως, ὁ ἀδιάκοπος δρόμος καὶ ἡ σταθερὰ διαδοχὴ τῶν ὡρῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, κατὰ τὰς διαφόρους σχέσεις τοῦ ἡλίου πρὸς τὴν γῆν, ἔκαμε τοὺς ἀνθρώπους νὰ πιστεύσωσι δημιουργὸν αὐτὸν τὸν ἥλιον, ἔπειτα καὶ τοὺς λοιποὺς ἀστέρας, καὶ νὰ προσφέρωσιν εἰς αὐτοὺς τὴν χρεωστουμένην εἰς τὸν ἀληθῆ Δημιουργὸν λατρείαν (2). ;Τοιαύτη καὶ τοσαύτη τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πλάνη πῶς ἄλλως

---

(1) Παρὰ Πλουτάρχ. Περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Θ. βραδ. τιμωρουμ. § 4, σελ. 220. —— (2) « Πρὸς τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, καὶ πρὸς πάντας » τοὺς ἀστέρας, καὶ πρὸς πᾶσαν τὴν στρατιὰν τοῦ οὐρανοῦ, ἃ ἠγάπησαν, » καὶ οἷς ἐδούλευσαν.... καὶ οἷς προσεκύνησαν αὐτοῖς. » Ἱερεμ. ή, 2.

εἶχε νὰ διαλυθῇ παρὰ μὲ τὴν φανέρωσιν τοῦ Δημιουργοῦ τῆς φύσεως, ὅςις δὲν ἦτο δυνατὸν να γνωρισθῇ χωρὶς θαυμάτων; ;Θέλεις μεγαλητέραν τῆς ἀνάγκης ταύτης ἀνάγκην ἄλλην; Ἐφανερώθη λοιπὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὁ ἀληθὴς Δημιουργὸς τῆς φύσεως μὲ τὰ θαύματα πρῶτον τῆς Παλαιᾶς, ἔπειτα καὶ τῆς Νέας διαθήκης, ὅσα ἐθαυματούργησεν ὁ Χριςὸς, καὶ μετ' αὐτὸν οἱ ἀπόςολοί του καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς, ἕως νὰ ἐξαπλωθῇ καὶ νὰ ςερεωθῇ ἡ κηρυχθεῖσα ἀπ' ἐκείνους θρησκεία.

Φ. ;Καὶ λοιπὸν δὲν γίνονται πλέον θαύματα;

Κ. Ὄχι, πλὴν ἂν μᾶς καταλάβῃ πάλιν παρομοία ἀνάγκη.

Φ. Καλὲ τί λέγεις!

Κ. Δὲν τὸ λέγω ἐγώ· αὐτοὶ πρῶτοι οἱ κηρύξαντες τὸ εὐαγγέλιον Ἀπόςολοι λέγουν ῥητῶς, ὅτι τὰ θαύματα ἐγίνοντο ἐξ-ανάγκης εἰς μαρτυρίαν καὶ βεβαίωσιν, ὅτι τὸ κήρυγμά των ἦτο διδασκαλία θεόπνευςος· « Ἐξελθόντες ἐκήρυξαν πανταχοῦ, τοῦ » Κυρίου συνεργοῦντος, καὶ τὸν λόγον ΒΕΒΑΙΟΥΝΤΟΣ διὰ » τῶν ἐπακολουθούντων σημείων (1). » Καὶ πάλιν « Παῤῥησια- » ζόμενοι ἐπὶ τῷ Κυρίῳ τῷ ΜΑΡΤΥΡΟΥΝΤΙ τῷ λόγῳ τῆς » χάριτος αὐτοῦ, καὶ διδόντι σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι διὰ » τῶν χειρῶν αὐτῶν (2). » Τὸ λέγουν ἔπειτα ἄνδρες ἀξιόπιςοι, οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐξαιρέτως ὁ Χρυσόςομος, ὁμολογοῦντες, ὅτι εἰς τοὺς χρόνους αὐτῶν δὲν ἐγίνοντο πλέον θαύματα [A].

Φ. ;Νὰ μὴ πιστεύσω λοιπὸν ὅσα λέγουν περὶ τοῦ ἁγίου φωτός;

Κ. Ὄχι, ἐπειδὴ οὐδ' ὁ Χρυσόςομος τὸ ἐπίςευεν, ἢ μᾶλλον οὐδὲ τὸ ἐγνώριζε· διότι, ἂν εἰς τὸν καιρόν του ἐθαυματουργεῖτο

(1) Μάρκ. ις', 20. —— (2) Πράξ. Ἀποςόλ. ιδ', 3. Ἴδε καὶ τὴν Πρὸς Ἑβρ. β', 4.

τὸ ἅγιον φῶς, ¿ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ λέγῃ ὅτι δὲν ἐγίνοντο πλέον θαύματα;

Φ. Λέγεις λοιπὸν λαοπλάνους τοὺς ἁγιοταφίτας.

Κ. Ἄπαγε! φίλε· οὐδ' ἐσὲ συμβουλεύω νὰ δώσῃς εἰς αὐτοὺς τόσον αἰσχρὸν ἐπίθετον. ¿ Δὲν ἐνθυμᾶσαι τί λέγει ὁ Χριςός;

Φ. Τί;

Κ. « Ὃς ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, Μωρὲ, ἔνοχος ἔσται » εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός (1). »

Φ. Ἀλλ' ἂν δὲν ἦναι μωροὶ, ἀκολουθεῖ, ὅτι εἶναι πανοῦργοι, θησαυρίζοντες χρήματα μωρῶν.

Κ. Χειρότερον ἀκόμη τοῦτο· ἔπειτα συλλογ σου, ὅτι κατηγορεῖς ὄχι μόνον τοὺς αὐτουργοὺς τοῦ θαύματος, τοὺς καὶ μόνους ἀξίους κατηγορίας, ἀλλ' αὐτὸν τὸν Μακαριώτατον τῆς Ἱερουσαλὴμ Πατριάρχην· κατηγορεῖς τοὺς λοιποὺς τρεῖς Πατριάρχας, ὅλους τοὺς Ἀρχιερεῖς μας, ὅλον τὸν κλῆρον τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι δὲν ἤθελαν ὑποφέρειν τοιοῦτον ὄνειδος, ἐὰν....

Φ. ¿Διὰ τί λοιπὸν τὸ ὑποφέρουν, διὰ τί δὲν καταλύουν τοιοῦτον θαυματούργημα;

Κ. Ἐπιθυμοῦν, μὴν ἀμφιβάλλῃς, τὴν κατάλυσίν του, ¿ἀλλ' εἶναι τάχα εἰς τὴν ἐξουσίαν των;

Φ. Δὲν εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν των! ¿Ἀπὸ τίνος λοιπὸν ἐξουσίαν κρέμεται;

Κ. Τοῦ καιροῦ, τῆς ἐξαπλώσεως τῶν φώτων εἰς τὸν κοινὸν λαόν. Δὲν ἔπλασαν αὐτοὶ τὸ θαῦμα· τὸ εὑρήκασιν ἀπ' ἄλλους πρὸ πολλοῦ πλασμένον, καὶ δὲν τολμοῦν νὰ τὸ σαλεύσωσι.

Φ. ¿Τίνα φοβοῦνται;

Κ. Αὐτοὺς τοὺς Ἄραβας λῃςὰς, οἱ ὁποῖοι συμμερίζονται

---

(1) Ματθ. ε', 22.

μὲ τοὺς ἁγιοταφίτας τὰ κέρδη τοῦ θαύματος· αὐτοὺς (τὸ πλέον ἀξιοθρήνητον) τοὺς κατέτος τρέχοντας μωροὺς προσκυνητὰς τοῦ θαύματος. ¿Ἢ νομίζεις εὔκολον μετὰ μακρὰν καὶ πολυχρόνιον πλάνην, νὰ φανερώσῃς εἰς τοὺς πλανημένους, ὅτι ἐθαυματούργεις διὰ νὰ τοὺς πλανᾷς;

Φ. Εἶπες, ὅτι δὲν ἐγνώριζεν ὁ Χρυσόστομος τὸ θαῦμα τοῦτο. Ἐπεθύμουν νὰ μάθω, ἂν ἐγίνετο κἂν εἰς τὸν καιρὸν τῶν Ἀποστόλων.

Κ. Ὄχι βέβαια, πλὴν μίαν μόνην φορὰν, εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, ὅταν ἐφάνη ὁ ἄγγελος εἰς τὸν τάφον του. Ἐπειδὴ, κατὰ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τὴν μαρτυρίαν (1), ἡ μορφὴ τοῦ ἀγγέλου ὡμοίαζε τὴν ἀστραπὴν, ἀκολουθεῖ ὅτι καὶ ὅλος ὁ τάφος ἐφωτίσθη.

Φ. Ἴσως ἐκ τούτου ἔλαβε τὴν ἀφορμὴν τὸ θαῦμα.

Κ. ¿Καὶ πόθεν δὲν λαμβάνουν ἀφορμὰς οἱ θαυματοπλάσται; ἀλλὰ τοῦτο ἔγινε μίαν μόνην φορὰν, ὡς εἶπα.

Φ. Εἶσαι βέβαιος, ὅτι δὲν ἐφωτίσθη ὁ τάφος καὶ τὸ ἑξῆς ἔτος, καὶ τὰ ἀκόλουθα, καθὼς φωτίζεται τὴν σήμερον.

Κ. Βέβαιος, καθὼς δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι σὲ βλέπω τὴν ὥραν ταύτην παρόντα.

Φ. ¿Πόθεν;

Κ. Πρῶτον ἀπὸ τὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦ πράγματος· ἓν καὶ τὸ αὐτὸ θαῦμα δὲν γίνεται πλὴν μίαν μόνην φορὰν, καὶ διὰ μεγάλην, ὡς ἐλέγαμεν, ἀνάγκην, ὁποία ἦτον ἡ ἀνάγκη νὰ βεβαιωθῇ τοῦ Χριστοῦ ἡ ἀνάστασις εἰς τοὺς γνωρίσαντας αὐτοῦ καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον· τὸ ἑξῆς καὶ τὰ ἀκόλουθα ἔτη δὲν ἦτον ἀνάγκη πλέον οὐδεμία νὰ ἀνανεωθῇ τὸ αὐτὸ πάλιν θαῦμα. Βεβαιοῦται προσέτι ἡ παῦσις τοῦ θαύματος ἀπὸ τὴν περὶ αὐτοῦ σιωπὴν

---

(1) Ματθ. κή, 2-3, « Ἄγγελος γὰρ Κυρίου καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ, » προσελθὼν ἀπεκύλισε τὸν λίθον.... ἦν δὲ ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπὴ » κ. τ. λ. » Ἴδε καὶ Λουκ. κδ', 4.

αὐτῶν τῶν ἀποςόλων καὶ τῶν καθεξῆς παλαιῶν χριςιανῶν. Ἂς ὑποθέσωμεν προσώρας δυνατὴν τὴν ἐτήσιον ἀνανέωσιν τοῦ θαύματος· εἶχαν ἰσχυροτέραν ἀπόδειξιν ἄλλην παρὰ τοῦτο οἱ πρῶτοι κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου, διὰ νὰ πείσωσι τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐπιςρέφωσιν εἰς τὸν Χριςόν;

Φ. Ὄχι βέβαια.

Κ. Ἡ ἰσχυροτάτη ὅλων τῶν ἀποδείξεων ἦτο...

Φ. Τὸ « Ἔρχου καὶ ἴδε. »

Κ. Καὶ μ' ὅλον τοῦτο δὲν τὴν ἐμεταχειρίσθησαν ποτέ. Φέρουν πολλὰς ἄλλας ἀποδείξεις, ἐνεργοῦν ἄλλα τινὰ θαύματα, χύνουν αὐτό των τὸ αἷμα, διὰ νὰ πιςώσωσι τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν, καὶ σιωποῦν τὴν ἰσχυροτάτην ὅλων τῶν ἀποδείξεων, τὴν ἐτήσιον ἐπιφάνειαν τοῦ ἁγίου φωτός. σιωπᾷ περὶ αὐτῆς τὸ Εὐαγγέλιον, σιωποῦν αἱ Πράξεις καὶ αἱ Ἐπιςολαὶ τῶν Ἀποςόλων. Πῶς ἄλλως ἔχεις νὰ ἐξηγήσῃς τὴν τόσην σιωπήν;

Φ. Πῶς ἄλλως, μὰ τὴν ἀλήθειαν, πλὴν διότι δὲν ἐφαίνετο κατέτος εἰς τοῦ Χριςοῦ τὸν τάφον ἅγιον φῶς.

Κ. Τὴν αὐτὴν σιωπὴν ἐφύλαξαν καὶ οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Φ. Ὠνόμασες τὸν Χρυσόςομον.

Κ. Ὄχι μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ σύγχρονοί του πατέρες ἐσιώπησαν. Ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Νύσσης Γρηγόριος, ἀδελφὸς τοῦ μεγάλου Βασιλείου, γράφει ἐπιςολὴν (1) πρὸς φίλον, ὅστις τὸν ἠρώτησεν, ἂν χρεωςῇ ὁ χριςιανὸς νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα....

Φ. Τὴν ἐγνώρισα, ἀλλὰ δὲν τὴν ἀνέγνωσα μὲ πολλὴν προσοχὴν, ἐπειδὴ ἐπίςευσα τοὺς νομίζοντας αὐτὴν ὄχι γνησίαν τοῦ Νύσσης ἐπιςολήν.

Κ. Ἔπρεπε πρῶτον, ἐπειδὴ γνωρίζεις καλὰ τὴν ἑλληνικὴν

(1) Ἴδε τὴν ἐπιςολὴν κατωτέρω, μετὰ τὸ τέλος τοῦ Διαλόγου.

γλῶσσαν, νὰ μὴ πιστεύσῃς ἄλλον παρὰ τοὺς ὀφθαλμούς σου, παραβάλλων τὴν ἐπιστολὴν μὲ τὰ λοιπὰ τοῦ Γρηγορίου συγγράμματα, καὶ οὕτω νὰ κρίνῃς, ἂν τὸ ὕφος αὐτῶν συμφωνῇ. Ἔπειτα, ἂν εἶχες χρείαν καὶ μαρτύρων, νὰ πιστεύσῃς τοὺς ἐνδόξους κριτικοὺς, καὶ ὄχι Καρδιναλίους καὶ Ἰησουΐτας [B].

Φ. Λέγε με, ἐπειδὴ δὲν ἐνθυμοῦμαι καλὰ τὴν ἐπιστολὴν, ¿Τί ἀπεκρίθη ὁ Γρηγόριος εἰς τὸν ἐρωτήσαντα φίλον του; τοῦτο ἐπιθυμῶ νὰ μάθω.

Κ. Τὸν παραγγέλλει ὄχι μόνον νὰ μὴν ὑπάγῃ αὐτὸς, ἀλλὰ νὰ συμβουλεύῃ καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ἀπέχωσιν ἀπὸ τὸ ταξείδιον τῆς Ἱερουσαλὴμ (1), ὡς πλειοτέρας βλάβης παρὰ ψυχικῆς ὠφελείας πρόξενον, διὰ τὰ ἐκεῖ συμβαίνοντα τότε πολλὰ ἄτοπα....

Φ. Τὰ ὁποῖα σήμερον εἶναι καὶ πλειότερα καὶ χειρότερα.

Κ. Εἰς ὅλην ταύτην τὴν ἐπιστολὴν λαλεῖ περὶ ἄλλων σημείων τῆς ἐκεῖ παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, ἐνεργηθέντων εἰς τὸν καιρὸν τῶν Ἀποστόλων, περὶ δὲ τοῦ ἁγίου φωτὸς δὲν λέγει τίποτε. ¿Πῶς σε φαίνεται τοῦτο;

Φ. Παράξενον.

Κ. Ἄκουσε παραξενώτερον ἄλλο. Αὐτὸς ὁ ὀλίγον ἀρχαιότερος τοῦ Χρυσοστόμου Πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων Κύριλλος....

Φ. Τὸν συγγραφέα τῶν Κατηχήσεων λέγεις.

Κ. Ναὶ, τὸν Κατηχητὴν Κύριλλον.

Φ. Ἐπειδὴ ἦτο Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, ἐπειδὴ ἐκατήχει εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, πιθανὸν ὅτι εἰς τὰς κατηχήσεις του λέγει τὶ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου φωτός.

(1) « Συμβούλευσον οὖν, ἀγαπητὲ, τοῖς ἀδελφοῖς ἐκδημεῖν ἀπὸ τοῦ » σώματος πρὸς τὸν Κύριον, καὶ μὴ ἀπὸ Καππαδοκίας εἰς Παλαι» στίνην. » Γρηγόρ. Νύσσ.

Κ. Οὐδὲ γρὺ, φίλε.

Φ. Ἐξέτασες τοὺς Δυτικοὺς πατέρας;

Κ. Καλὰ μ' ἐνθύμισες τοὺς Δυτικούς· εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ Ἱερώνυμος, διέτριψε πολὺν καιρὸν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Βηθλεὲμ, καὶ ὅμως οὐδ' αὐτὸς δὲν ἴδε τὸ ἅγιον φῶς. Ἐξεναντίας, γράφων πρὸς Παυλῖνον τινὰ, ὅςις ἐμελέτα νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, τὸν συμβουλεύει νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὸ ταξείδιον [Γ].

Φ. Ἰδοὺ λοιπὸν τέσσαρες ἀπὸ Χριςοῦ ἑκατονταετηρίδες, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ὀνομάζεται τὸ μέγα τοῦτο θαῦμα.

Κ. Μὴ φοβηθῇς νὰ προσθέσῃς καὶ τέσσαρας ἄλλας τὰς ἀκολούθους.

Φ. Τοῦτο κάμνει δυσκολωτέραν τὴν ἀπορίαν. ¿Πότε λοιπὸν ἤρχισε νὰ φαίνεται φῶς εἰς τὸν τάφον τοῦ Χριςοῦ; Τίς πρῶτος ἔγινεν ἀρχηγὸς τῆς δείξεώς του;

Κ. Δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε τὸν ἀρχηγὸν, οὔτε τὸν καιρὸν τῆς πρώτης αὐτοῦ δείξεως, ἢ μᾶλλον πλάσεως, ἀκριβῶς νὰ διορίσωμεν. Τοῦτο μόνον μᾶς λέγει ἡ ἱςορία, πότε πρῶτον ἠκούσθη ὄνομα ἁγίου φωτός.

Φ. ¿Πότε;

Κ. Κατὰ τὴν ἐννάτην ἑκατονταετηρίδα.

Φ. ¿Τίς πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἁγιοταφίτας τὸ ὠνόμασε;

Κ. Δὲν ἦτον ἁγιοταφίτης· ἀλλ' ἕνας ἀπὸ τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας τοὺς Μοναχούς.

Φ. Ἆ! Ἆ! Ἆ!

Κ. ¿Εἰς τί ἀπορεῖς, καὶ τί θαυμάζεις;

Φ. Μ' ἔκαμες νὰ ὑποπτεύωμαι, μή μας ἔπλασαν τὸ θαῦμα οἱ Δυτικοὶ, ἐπειδὴ καὶ πρῶτοι τὸ ὠνόμασαν.

Κ. Δὲν εἶναι ἄτοπος ἡ ὑποψία σου, μάλιςα ἂν παρατηρήσωμεν, ὅτι κανεὶς ἀπὸ τοὺς ζήσαντας εἰς τὸ μεταξὺ διάςημα

τῆς τετάρτης καὶ τῆς δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος καθεξῆς Ἀνατολικοὺς Πατέρας, τὸν Θεοδώρητον, τὸν Ἱλάριον, τὸν Ἰσίδωρον, τὸν Βασίλειον Σελευκείας, Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν, αὐτὸν τὸν σοφώτατον Πατριάρχην τῆς Κωνςαντινουπόλεως Φώτιον, καὶ τοὺς καθεξῆς, ὅτι κανεῖς λέγω ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἐγνώρισεν οὐδ' ὠνόμασεν ἅγιον φῶς.

Φ. Εἰπέ με λοιπὸν τὸν Δυτικὸν Μοναχὸν, πότε καὶ πῶς τὸ ὠνειρεύθη.

Κ. Ὠνομάζετο Βερνάρδος, Γάλλος τὸ γένος, Μοναχὸς τοῦ τάγματος τῶν Βενεδικτείων, ἀπὸ τὸ περίφημον Μοναςήριον τοῦ ὄρους ἁγίου Μηχαὴλ (1). Κατὰ τὸ 870 ἔτος ὑπῆγεν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ (ὅτε ἡ Ἱερουσαλὴμ εἶχε περάσειν εἰς τῶν Σαρακηνῶν τὰς χεῖρας), εἰς προσκύνησιν τοῦ ἁγίου τάφου. Ἐκεῖθεν ἐπιςρέφων ὁ Βερνάρδος οὗτος, ἐδιηγήθη καὶ τὸ θαῦμα τοῦ ἁγίου φωτὸς, ὡς μάρτυς αὐτόπτης, καὶ ὡς ἐνεργούμενον συνήθως κατέτος, τὸ μέγα σάββατον.

Φ. Ἰδοὺ λοιπὸν ἐγίνετο τὸ θαῦμα καὶ πρὸ τοῦ Βερνάρδου.

Κ. Οὐδ' ἐγὼ σὲ εἶπα, ὅτι πρῶτος πρώτην φορὰν τὸ ἴδεν ὁ Βερνάρδος· ἀλλ' ὅτι ἀπ' αὐτοῦ πρώτου τὸ ςόμα ἠκούσθη καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν τὄνομα τοῦ ἁγίου φωτός. Σημείωσε μόνον ἀκριβῶς τὸ ἔτος 870, διότι ἐκ τούτου ἔχομεν νὰ ἀνακαλύψωμεν καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ θαύματος.

Φ. Συμπίπτει σχεδὸν μὲ τοὺς χρόνους τοῦ Πατριάρχου Φωτίου (2).

Κ. Τὸν ὁποῖον ἴδαμεν ὅτι δὲν ἐγνώριζε τὸ θαῦμα. Πότε

---

(1) Mont-Saint-Michel, Abbaye de Bénédictins. Ἴδε Beckmann, *Litteratur. der älter. Reisebeschreib.* II, S. 517-520.

(2) Ὁ Φώτιος ἤκμαζε κατὰ τὸ 857 ἔτος.

ἐπῆραν οἱ Σαρακηνοὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους Αὐτοκράτορας;

Φ. Εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος (λέγει ἡ ἱςορία), ὅτε ἠρήμωσαν καὶ τὰς μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομὰς καὶ τὰς ἐκκλησίας, ὅσας ἔκτισεν ὁ Μέγας Κωνςαντῖνος καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ἑλένη.

Κ. Πρόσθες καὶ ὅσας ἄλλας, μετὰ σχεδὸν 110 ἔτη, ἔκτισεν ἡ χωρισμένη ἀπὸ τὸν ἄνδρα της Θεοδόσιον τὸν δεύτερον, δι' ὑποψίαν μοιχείας, Αὐτοκρατόρισσα Εὐδοκία [Δ]. Καὶ ὅμως οὔτε λέγεται, οὔτ' ἀκούεται τὸ θαῦμα τοῦ ἁγίου φωτὸς εἰς τὴν ἱςορίαν τῶν τόσον λαμπρῶν ςολισμάτων, τὰ ὁποῖα ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ συντρέχωσιν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ προσκυνηταὶ καὶ ἀπὸ τὴν Δύσιν, ἕως ὅλην τὴν ἕκτην ἑκατονταετηρίδα. Ἡ συμβᾶσα ἔπειτα ἐρήμωσις αὐτῶν ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς ἔπαυσε καὶ τοὺς προσκυνητάς, ἕως πρὸς τὰ τέλη τῆς ὀγδόης, ὅτε ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς δύσεως Μέγας Κάρολος (Charlemagne), λαβὼν τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὸν τότε Καλιφᾶν (Calife), τὸν περιβόητον Ἀαρὼν Ἀλ Ῥασχίδ, ἐςόλισε πάλιν τὴν Ἱερουσαλὴμ μὲ ἐκκλησίας καὶ μοναςήρια, καὶ ἀνανέωσε τὸν ζῆλον τῶν προσκυνητῶν, πλειοτέρων ὅμως τώρα ἀπὸ τὴν Δύσιν παρὰ ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν.

Φ. Διὰ τί πλειοτέρων ἀπὸ τὴν Δύσιν;

Κ. Πρῶτον μέν, διότι ἦτο Δυτικὸς Αὐτοκράτωρ ὁ ἀνακαινιςὴς, καὶ Δυτικοὶ οἱ κρατοῦντες τὰ ἀνακαινισθέντα ἱερεῖς καὶ Μοναχοί· ἔπειτα καὶ διότι ἐκυοφορεῖτο τότε τὸ μέλλον μετ' ὀλίγους χρόνους νὰ γεννηθῇ σχίσμα τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Καθὼς οἱ δύο Αὐτοκράτορες τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως δὲν ἐκαλόβλεπαν ἕνας τὸν ἄλλον, παρόμοια καὶ ἀπὸ τοὺς δύο Ἱεράρχας, τῆς νέας καὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, ὁ Πάπας δὲν ὑπόφερε ν' ἀκούῃ τὸν Πατριάρχην τῆς Κωνςαντινουπόλεως ἐπ-

ονομαζόμενον Οἰκουμενικὸν, καὶ οὗτος πάλιν τὸν Πάπαν, Καθολικὸν Ἄκρον Ἀρχιερέα.

Φ. Ὅθεν ἔμειναν οἱ Δυτικοὶ μόνοι σχεδὸν κτήτορες καὶ κύριοι τοῦ ἁγίου τάφου.

Κ. Ὄχι ὅμως ἀτάραχοι διὰ παντός.

Φ. ; Τίς τοὺς ἐτάραξε;

Κ. Ὁ θάνατος τοῦ Καλιφᾶ, καὶ μετ' ὀλίγον τοῦ Καρόλου (1), τῶν ὁποίων ἡ φιλία ἔσωζε καὶ τὴν ἡσυχίαν τῶν ἀγρίων ἐκείνων τόπων. Ἀφοῦ ἐκεῖνοι ἀπέθαναν, οἱ Ἄραβες ἤρχισαν τὰς συνήθεις λῃστείας καὶ καταδρομὰς, αἱ ὁποῖαι φυσικὰ ὠλιγόστευσαν τὸν ἀριθμὸν τῶν προσκυνητῶν, καὶ ἑπομένως τὰ κέρδη τῶν Λατίνων Μοναχῶν....

Φ. Μεγάλην δυστυχίαν τῶν Μοναχῶν μὲ λέγεις· ἀλλὰ δὲν βλέπω ἀκόμη τὸ ἅγιον φῶς, οὐδὲ....

Κ. Αὐτὸ ἔμελλα νὰ σὲ δείξω, ἂν δὲν ἐδιάκοπτες τὸν λόγον μου. Οἱ Μοναχοὶ, ὡς φρόνιμοι, δὲν ἤργησαν νὰ θεραπεύσωσι τὴν δυστυχίαν, ἐπινοήσαντες τὸ θαῦμα τοῦ ἁγίου φωτός. Τοῦτο καὶ τῶν ἠλιθίων Ἀράβων τὴν ἀγριότητα ἠλπίζετο νὰ μετριάσῃ ὁπωσοῦν, καὶ τῶν προσκυνητῶν τὸν ἠλίθιον ζῆλον νὰ ἐνισχύσῃ.

Φ. Δὲν εἶχα λοιπὸν ἄδικον (ἂν εἰκάζῃς ὀρθῶς) ὑποπτευόμενος ἀρχηγοὺς τοῦ θαύματος τοὺς Δυτικούς.

Κ. Ἡ εἰκασία δὲν εἶναι ἰδική μου. Ἄκουσε τί λέγει ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐμπειροτέρους τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας νεωτέρους θεολόγους· « Ἡ ἀρχὴ τοῦ φωτὸς τούτου συμπίπτει μὲ τοὺς χρόνους » τοῦ Μεγάλου Καρόλου. Ὁ Κάρολος, καθὼς εἶναι γνωστὸν εἰς » τοὺς γνωρίζοντας τὰς πράξεις τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου,

(1) Ὁ Καλιφᾶς ἀπέθανε κατὰ τὸ 809, καὶ ὁ Κάρολος κατὰ τὸ 814 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ.

» ἐζήτησε διὰ πρέσβεων τὴν φιλίαν τοῦ Ἀαρὼν Ῥασχὶδ, κρα-
» ταιοτάτου βασιλέως τῆς Περσίας, καὶ Καλιφᾶ τῶν Σαρα-
» κηνῶν, εἰς τὸν ὁποῖον τότε ὑπετάσσετο ἡ πόλις Ἱερουσαλὴμ,
» ὡς καὶ ὅλη ἡ Παλαιςίνη καὶ ἡ Συρία. Λαβὼν τὴν ἄδειαν ἀπὸ
» τὸν Ἀαρὼν ὁ Κάρολος, ἐσπούδασε νὰ κάμῃ πολλὰ νέα εἰς
» τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἔμβασε τοὺς Λατίνους εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ ἁγίου
» τάφου, ἐφρόντισε νὰ κτίσῃ ξενοδοχεῖον διὰ τοὺς ἐρχομένους
» προσκυνητὰς ἀπὸ τὴν Δύσιν, ἐσυνάθροισε βιβλιοθήκην, καὶ
» κατεπλούτισε τὸν ἅγιον τάφον καὶ τὸν περιέχοντα ναὸν μὲ
» δῶρα. Παρακινηθέντες ἐκ τούτων οἱ Λατῖνοι ἐταξείδευαν συ-
» χνότερα παρὰ ποτὲ εἰς τοὺς ἁγίους τόπους· μάλιςα ἐπειδὴ
» τὸ ταξείδιον ἐγίνετο εὐκολώτερον καὶ ἀσφαλέςερον, διὰ τὸ
» πρὸς τὸν Κάρολον σέβας τῶν Σαρακηνῶν. Ἀφοῦ ὅμως ἀπ-
» έθανεν (809) ὁ Ἀαρὼν, καὶ μετ' ὀλίγους χρόνους (814) ὁ
» Κάρολος, ἡ εὐτυχία τῶν προσκυνητῶν τοῦ ἁγίου τάφου ἠλατ-
» τώθη παραπολύ. Οἱ Μωαμεθανοὶ, ἐπιςρέψαντες εἰς τὴν προ-
» τέραν αὐτῶν φύσιν, ἐνωχλοῦσαν καὶ τὸν ἅγιον τάφον καὶ τοὺς
» φύλακας αὐτοῦ μὲ παντὸς εἴδους ἀδικίας, καὶ ἐμεταχειρίζοντο
» ὡς δούλους τοὺς ἐρχομένους ἀπὸ τὴν Εὐρώπην ξένους. Ταύ-
» την τὴν δυςυχίαν ὑποπτεύομαι ὅτι ἔγινεν αἰτία καὶ ἀφορμὴ
» τοῦ θαύματος. Ἐπειδὴ τῶν προσκυνητῶν ὁ ἀριθμὸς ὠλιγό-
» ςευε καθημέραν, διὰ τὸν φόβον τῶν κινδύνων τοῦ ταξειδίου,
» τὸν ἐπικείμενον ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν τοῦ χριςιανικοῦ ὀνό-
» ματος, οἱ φύλακες τοῦ ἁγίου τάφου, μὴν ἔχοντες πλέον
» πῶς νὰ χορτάσωσι τὴν ἀπληςίαν τῶν Σαρακηνῶν, καὶ νὰ
» πληρώσωσι τὰς ἰδίας των χρείας, ἐνόμισαν πρᾶγμα συγχω-
» ρημένον νὰ ἐλαφρύνωσι μὲ πλαςόν τι θαῦμα τὴν δυςυχίαν
» των, αὐξάνοντες πάλιν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἔξωθεν ἐρχομένων
» χριςιανῶν. Καὶ πιςεύω, ὅτι τὸ θαῦμα ἐπενοήθη πλέον ἀπὸ
» τοὺς τότε εὑρισκομένους εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ Λατίνους, παρὰ

» ἀπὸ τοὺς Σύρους, Γραικοὺς, ἢ ἄλλους τῆς Ἀνατολῆς κατ-
» οίκους.... Οἱ Λατῖνοι εἶναι ἐπιδεξιώτεροι εἰς τὰ τοιαῦτα·
» καὶ ταύτην αὐτῶν τὴν ἐπιδεξιότητα νὰ πλανῶσι τὸν λαὸν μὲ
» πλαςὰ θαύματα, εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Καρόλου μάλιςα, ἂν
» τὴν ἀρνοῦνται οὐδ' αὐτοὶ οἱ πλέον λόγιοι καὶ πλέον ἐνάρετοι
» τῆς ἐκκλησίας των ἄνδρες » [Ε]. ¿Πῶς σε φαίνεται τοῦ συγγραφέως ἡ εἰκασία;

Φ. Πολλὰ πιθανὴ, καὶ τολμῶ εἰπεῖν βεβαία. Σὲ εὐχαριςῶ, ὅτι ἐσήκωσες μέγα βάρος ἀπὸ τὴν ψυχήν μου· ὅτινος καὶ ἂν ἦναι τὸ πλάσμα, δὲν τὸ ἔπλασε βέβαια ἡ ἐκκλησία μας. Τοῦτο μόνον μὲ λυπεῖ, ὅτι τὸ ἐδέχθη. ¿Πότε ἐπέρασεν εἰς χεῖρας τῶν Γραικῶν, ἢ μᾶλλον τῶν Γραικορωμαίων;

Κ. Ὁ χρόνος δὲν ἐδιωρίσθη ἀκριβῶς, συμπεραίνετ' ὅμως ἀπὸ τὴν ἀκολουθίαν τῆς Ἱςορίας. Ἴδαμεν ὅτι ἡ συμβᾶσα μεταβολὴ τῶν ἁγιοταφιτικῶν πραγμάτων, τὴν ἐννάτην ἑκατονταετηρίδα, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀαρὼν καὶ τοῦ Καρόλου, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν γέννησιν τοῦ θαύματος. Οὕτω γεννημένον, τὸ ἔτρεφαν καὶ τὸ ἐζωοποιοῦσαν κατέτος οἱ τρεφόμενοι καὶ τρυφῶντες ἀπ' αὐτὸ πατέρες του, ἕως περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἑνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ὁ Σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου, Ἀχὲμ Βαμριλλὰχ (Hachem Bamrillah), ἀκούσας ὅτι ἐγίνετο μὲ δόλον τῶν ἱερέων, θαῦμα ἐτήσιον εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, ὠργίσθη τόσον, ὥςε καὶ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου τάφου κατέσκαψε [Ζ], καὶ ὅλα τὰ εὑρεθέντα εἰς αὐτὸν πλούτη ἐμετάφερεν εἰς τὸν βασιλικὸν θησαυρόν (1).

Φ. Ὥςε ἔπαυσε πάλιν τὸ θαῦμα.

Κ. Πρὸς ὀλίγον καιρόν· τόσον ἐπικερδὲς ἐργαςήριον, τοῦ ὁποίου τὰ κέρδη ἀπέλαυσαν διακοσίους σχεδὸν χρόνους οἱ Δυτικοὶ Μοναχοὶ, δὲν ἦτο πιθανὸν ὅτι ἔμελλαν νὰ τὸ ἀμελήσωσι

(1) Mosheim, *de lumin. sanct. sepulcr.* § XI, pag. 256.

πολὺν καιρὸν κατασκαμμένον. Ἐκίνησαν πάντα λίθον, ἑωσοῦ ἐσυγχωρήθησαν πάλιν νὰ τὸ ἀνεγείρωσιν (1) ἀπὸ συνεισφορὰς τῶν πανταχοῦ εὑρισκομένων χριστιανῶν· καὶ οὕτω πάλιν ἐπραγματεύοντο τὸ θαῦμα, ὄχι ὅμως παντάπασιν ἀνενόχλητοι καὶ ἀπὸ τοὺς Σουλτάνους, καὶ ἔτι πλέον ἀπὸ τοὺς πλησιεστέρους Ἄραβας, τῶν ὁποίων τὴν ἀγριότητα ἠναγκάζοντο νὰ χαλινόνωσι μὲ βαρυτάτους φόρους.

Φ. ¿ Δὲν ἦτον ἀρκετὸν τὸ θαῦμα νὰ τοὺς χαλινώσῃ;

Κ. Τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ἀράβων, ἂν ἦτον ἀληθινὸν θαῦμα. Διὰ παρομοίας ἀνάγκας γίνονται τὰ θαύματα, καὶ ὅμως οἱ καλοὶ θαυματουργοὶ οὗτοι Ἄραβα κἀνένα δὲν ἐπέστρεψαν εἰς τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστιν· τὸ θαῦμά των ἐνεργεῖτο εἰς μόνα τὰ πουγγία τῶν προσκυνητῶν, οἱ ὁποῖοι ἐκατήντησαν εἰς τόσην μωρίαν, ὥστε νὰ τρέχωσι κατέτος εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, ὄχι πλέον κατ' ἄνδρας μερικῶς, ἀλλὰ κατὰ χιλιάδας ἀνδρῶν. Τοιαύτη συνοδία, ἑπτὰ χιλιάδων Γερμανῶν, ἐκίνησαν κατὰ τὸ 1064 ἔτος εἰς προσκύνησιν τοῦ ἁγίου τάφου, καλῶς ὡπλισμένοι διὰ νὰ ἀντιστέκωσιν εἰς τὰς καταδρομὰς τῶν Ἀράβων (2).

Φ. Ἐδῶ ἐχρειάζετο νέον ἄλλο θαῦμα, νὰ πείσῃ τοὺς Ἄραβας ν' ἀφίνωσιν ἡσύχους καὶ τοὺς προσκυνητὰς, καὶ τοὺς Λατίνους Μοναχούς.

Κ. Τὸ ἐνήργησαν καὶ τοῦτο, ὄχι κυρίως θαῦμα, πολλὰ θαυμάσιον ὅμως ἔργον.

---

(1) Διὰ μεσιτείας (λέγουν οἱ ἱστορικοὶ) τῆς μητρὸς τοῦ Βαμριλλὰχ, ἥτις ἦτο χριστιανὴ, ὀνομαζομένη Μαρία. Κατ' ἄλλους, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαμριλλὰχ, ἀπὸ τὸν υἱόν του Δαὲρ, καὶ κατ' ἄλλους, ἄλλως. Moshem, *de lumin. Sanct. Sepulcr.* § XII, pag. 261 ═══ (2) Ἴδε Λεξικ. Βιογραφ. τόμ. IX, σελ. 233, Ἄρθ. Urbain II, ἐκδ. 1789.

Φ. ; Ποῖον;

Κ. Ἐπενόησαν νὰ κυριεύσωσιν αὐτοί, ἁρπάζοντες τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τοὺς Σουλτάνους, καὶ ὑποτάσσοντες τοὺς Ἄραβας.

Φ. Τοὺς σταυρικοὺς πολέμους λέγεις.

Κ. Μόλις ἐπέρασαν πεντήκοντα χρόνοι ἀπὸ τὴν τελευταίαν ἀνέγερσιν τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ ναοῦ καὶ ἐκηρύχθη (1095) ὁ πρῶτος σταυρικὸς πόλεμος, καὶ ἀναγορεύθη (1099) βασιλεὺς χριστιανὸς τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ σχεδὸν ὅλης τῆς Παλαιστίνης, Γοδεφρίδος ὁ Βουΐλλών (1). Τοῦτο ἦτον ἀληθῶς ἄξιον νὰ δοξολογηθῇ, ἂν ὄχι ὡς θαῦμα, ὡς ἔργον κἂν θαυμασιώτατον, ἂν ἐγεννᾶτο ἀπὸ ζῆλον ἀληθινὸν, καὶ ὄχι ἀπὸ θεοβλάβειαν τῶν Λατίνων χριστιανῶν· τῶν ὁποίων (ὡς εἶπαν ἄλλοτε περὶ τοῦ πολέμου τῶν Ἰεβουσαίων κατὰ τοῦ Δαυὶδ, ὅτι « Ἀντέστησαν οἱ τυφλοὶ καὶ οἱ » χωλοὶ (2), » μέγα μέρος τοῦ κινήσαντος στρατεύματος νὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς τὴν πόλιν τοῦ Δαυὶδ, ἦσαν ἀληθῶς τυφλοὶ καὶ χωλοὶ τὴν ψυχὴν, ἐπειδὴ ἐπίστευαν, ὅτι ἡ ἀπόκτησις τῆς Ἱερουσαλὴμ ἔμελλε νὰ ἐξαλείψῃ ὅλας τὰς πρὸ τῆς ἐκστρατείας ἀνομίας των, καὶ ὅσας δὲν ἔπαυσαν νὰ ἀνομῶσιν εἰς αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν, καταστρέφοντες πόλεις, ληστεύοντες, φονεύοντες ἄνδρας καὶ γυναῖκας ἀθώους, βιάζοντες παρθένους, εἰς ἕνα λόγον, πράσσοντες ὅσα ἀπαγορεύει μὲ ἀπειλὴν κολάσεως ὁ Χριστὸς, τοῦ ὁποίου ἔφεραν σημεῖον τὸν σταυρόν.

Φ. Ἡ ἐκστρατεία ὅμως αὕτη δὲν ἦτον ἔργον τῶν φραγκοπατέρων τῆς Ἱερουσαλήμ.

Κ. Ἐπειδὴ γνωρίζεις τὴν ἱστορίαν τῶν σταυρικῶν πολέμων, ; ἐλησμόνησες ὅτι αὐτοὶ ἔδωκαν τὴν ἀφορμὴν τῆς ἐκστρατείας, προσκλαιόμενοι καθημέραν εἰς τοὺς κατὰ τὴν Εὐρώπην ὁμο-

---

(1) Godefroi de Bouillon. Ἴδε Muller, *Histoir. Universel.*, *Trad. Franç.* tom. II, pag. 389. —— (2) Βασιλ. Β. ε', 6.

θρήσκους των διὰ τὰ ἐκ τῶν Σαρακηνῶν κακά; ἘΛησμόνησες ὅτι ὁ αἴτιος τοῦ πρώτου σταυρικοῦ πολέμου ἦτο Μοναχὸς, ὅτι ἐςρατήγησεν αὐτοπροσώπως μέρος τοῦ ςρατεύματος; ἘΛησμόνησες ὅτι εἰς τὸ ςράτευμα τοῦτο ἦσαν καὶ πολλαὶ μυριάδες ἄλλων Μοναχῶν, περιζωσμένων ἀγγέλου ἐξολοθρευτοῦ ῥομφαίαν;

Φ. Πέτρον τὸν ἐρημίτην (Pierre l'Hermite) λέγεις.

Κ. Ναί, τὸν Πέτρον τοῦτον ἡ Κουκοπέτρον (Cucupiètre), ὡς τὸν ὀνομάζει ἡ Κομνηνὴ Ἄννα (1). Ὁ Κουκουπέτρος οὗτος, ἐπιςρέφων ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ, ὅπου εἶχεν ὑπάγειν εἰς προσκύνησιν, ἱστόρησεν εἰς τὸν Πάπαν Οὐρβανὸν τὸν δεύτερον ὅσα κακὰ ἔπασχαν ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς οἱ ἐκεῖ ὑπάγοντες προσκυνηταὶ, μὲ τόσον ἐνθουσιασμὸν, ὥςε ὁ Πάπας, ὅστις ἐπεθύμει τὴν ἀπόκτησιν [Η] τῆς Ἱερουσαλὴμ, τῆς Αἰγύπτου καὶ ὅλης τῆς Ἀνατολῆς, ἂν ἦτο δυνατὸν, ἐδέχθη τὸν Κουκουπέτρον ὡς εὐτυχὲς εὕρημα, καὶ τὸν ἔκρινε μόνον ἱκανὸν νὰ ἐνθουσιάσῃ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης εἰς τὸν κατὰ τῶν Σαρακηνῶν πόλεμον· τὸ ὁποῖον καὶ ἐκατώρθωσε (2). Ἀφοῦ λοιπὸν ἐκυρίευσαν τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἀφίνω σε νὰ συλλογισθῇς, ἂν ἐσυνέχισαν τὸ θαῦμα τοῦ ἁγίου φωτός.

Φ. Δίκαιον εἶχαν νὰ τὸ ἐνεργῶσιν, ὡς καὶ πρότερον, ἐπειδὴ αὐτοὶ καὶ τὸ ἐφευρήκασι.

Κ. Καὶ τὸ ἐνεργοῦσαν μὲ τόσην προθυμίαν καὶ χαρὰν, ὥςε ὅλον τὸ διάςημα, ὅσον ἐκράτησαν τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἐμπορεῖ

---

(1) Θυγάτηρ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ.

(2) Ἴδε Voltaire, *Essai sur les mœurs et l'esprit des nations*, chap. 54; Muller, *Histoir. Universel. Trad. Franç.* tom. II, pag. 387; Daunou, *Essai Historiq. sur la puissance temporel. des Papes*, tom. I, pag. 141, et pag. 193, 194.

δικαίως νὰ ὀνομασθῇ ὁ Χρυσοῦς αἰὼν τῶν Μοναχῶν τῆς Ῥώμης. Οἱ προσκυνηταὶ ἔτρεχαν πανταχόθεν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, φωνάζοντες τώρα μάλιστα, ὅ,τι ἐφώναζαν τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα οἱ Ἀνατολικοὶ, ὡς πλήρωσιν τῆς Δαυϊτικῆς προφητείας « Προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ [Θ].»

Φ. Ἀ! Τὸν ψαλμὸν τοῦ Δαυὶδ ἐνόμισαν προφητείαν περὶ τῆς μελλούσης προσκυνήσεως τῶν Ἱεροσολύμων! Θαυμάζω πῶς δὲν ἐπροσάρμοσαν καὶ ὅ,τι λέγει κατωτέρω εἰς τὸν αὐτὸν ψαλμὸν ὁ προφήτης, περὶ τῶν Ἰουδαίων ἱερέων τῆς Ἱερουσαλήμ.

Κ. Καλὰ σοῦ ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν ἡ ἀκολουθία τοῦ ψαλμοῦ, διότι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἂν τὰ πρῶτα λόγια ἀπέβλεπαν τοὺς προσκυνητὰς, τὰ ἀκόλουθα εὐλόγως ἔπρεπε νὰ προσαρμοσθῶσιν εἰς τοὺς θησαυρίζοντας τὰ δῶρα τῶν προσκυνητῶν ἱερεῖς· « Τὴν θήραν αὐτῆς εὐλογῶν εὐλογήσω, τοὺς πτωχοὺς αὐτῆς » χορτάσω ἄρτων, τοὺς ἱερεῖς αὐτῆς ἐνδύσω σωτηρίαν, καὶ » οἱ ὅσιοι αὐτῆς ἀγαλλιάσει ἀγαλλιάσονται (1). »

Φ. ¿Ἐκράτησε πολὺν καιρὸν ἡ εὐλογημένη θήρα, τὸ χρυσοῦν τοῦτο κυνήγιον τῶν Λατίνων ἱερέων;

Κ. Ὀγδοήκοντα ὀκτὼ ἔτη ἔθρεψαν μὲ τὸ θαῦμα τοῦτο τὴν ἀκολασίαν των [Ι], ἑωσοῦ ἐπέρασε πάλιν εἰς χεῖρας τῶν Ἀνατολικῶν ὁ ἅγιος τάφος.

Φ. ¿Πῶς;

Κ. Ὁ περίφημος Σαλαδῖνος, Σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου, ἀφοῦ ἀπέκτησε τὴν Ἱερουσαλὴμ (1187), ἐχάρισε τὸν ἅγιον τάφον εἰς τοὺς Ἀνατολικούς (2).

Φ. ¿Διὰ τί ὄχι εἰς τοὺς Δυτικούς;

Κ. Πρῶτον, διότι ἔλαβε τὴν πόλιν ἀπὸ τοὺς Δυτικοὺς, ὡς

---

(1) Ψαλμ. ρλϐ', 15-16. —— (2) Voltaire, *Essai sur les mœurs et l'esprit des nations*, chap. 56.

ἀπ' ἐχθρούς, μὲ πολλὴν αἱματοχυσίαν· ἔπειτα διότι εἶχε καὶ φίλον τὸν τότε βασιλεύοντα Γραικορωμαῖον Αὐτοκράτορα, Ἰσαὰκ τὸν Ἄγγελον, ὅςτις εἶχε συμμαχήσειν μ' αὐτόν.

Φ. Χριςιανὸς σύμμαχος τῶν Σαρακηνῶν κατὰ Χριςιανῶν!

Κ. ¿Τί ἤθελες νὰ κάμῃ; Διὰ νὰ μὴν ἀφανισθῇ ἀπὸ τοὺς σταυροφόρους, ἠναγκάσθη νὰ προσδράμῃ εἰς τὸν Σαλαδῖνον [Κ].

Φ. Πιθανὸν ὅτι ἐλύπησε πολὺ τοὺς Δυτικοὺς ἡ μετάβασις τοῦ ἁγίου τάφου εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἀνατολικῶν.

Κ. Τόσον πολύ, ὥςε ὁ Πάπας Οὐρβανὸς ὁ τρίτος ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν λύπην τῆς ἀγγελίας τῆς ἁλώσεως (1).

Φ. Καὶ ἐχαροποίησεν ἐξεναντίας τοὺς Ἀνατολικούς.

Κ. Χωρὶς ἀμφιβολίαν.

Φ. ¿Τὸ θαῦμα δέν με λέγεις τί ἀπέγινε;

Κ. Ἐπέρασε καὶ τοῦτο ἐντάμα μὲ τὸν τάφον εἰς τοὺς Ἀνατολικούς.

Φ. Ἄτοπον τοῦτο· ἐχρεωςοῦσαν νὰ λάβωσι τὸν τάφον τοῦ Χριςοῦ χωρὶς τὸ θαῦμα, διὰ νὰ δείξωσι κἂν ὅτι τὸν ἐσέβοντο πλέον παρὰ οἱ Δυτικοί.

Κ. Δὲν ἔκαμαν βέβαια καλά· μὴ τοὺς κρίνῃς ὅμως τόσον αὐςηρά. Ἡ τότε καταλαβοῦσα τὸ γένος ὅλον βαρβαρότης τοὺς ἔκαμε νὰ συγχύσωσι τὰ συμφέροντα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, μὲ τὰ κοσμικὰ κέρδη. Ἔπραξαν ὅ,τι ἤθελε πράξειν καὶ πᾶς ἄλλος κοσμικός, ὅςτις κληρονομῶν ἐργαςήριον πλούσιον, συχναζόμενον ἀπὸ πολλοὺς ἀγοραςάς, δὲν τὸ κλείει· ἐξεναντίας φροντίζει καὶ τὰς πραγματείας ν' αὐξήσῃ, καὶ τοὺς ἀγοραςὰς νὰ πολυπλασιάσῃ.

---

(1) MULLER, *Histoir. Universel. Trad. Franç.*, tom. II, pag. 410.

Φ. Ὡραία ἀπολογία! Ὡραία παραβολὴ πραγματειῶν ἀνθρωπίνων μὲ τὴν πραγμάτευσιν τῶν θείων!

Κ. Ἡ παραβολὴ δὲν γίνεται ἀπολογία· οὐδ' ἐγὼ τὴν ἔκαμα διὰ νὰ τοὺς δικαιώσω. Ἀλλ' ὅταν τις κρίνῃ τινὰ, χρεωστεῖ νὰ ἐξετάζῃ τὰς πράξεις του σχετικῶς πρὸς τὰς περιστάσεις, καὶ ἐξαιρέτως πρὸς τὸν χρόνον ὅτε ἔζησε, καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους μὲ τοὺς ὁποίους συνέζησε. Τοιοῦτον δόλον δὲν ἤθελαν βέβαια δεχθῆν οἱ Ἀνατολικοὶ εἰς τοὺς χρόνους τῶν Γρηγορίων καὶ τῶν Χρυσοστόμων. Ἀλλὰ τὸν εὐτυχῆ καιρὸν ἐκεῖνον ἐδιαδέχθησαν οἱ δυστυχέστατοι τελευταῖοι χρόνοι τῶν Γραικορωμαίων Αὐτοκρατόρων. Οἱ βασιλεῖς (οἱ ὁποῖοι ποτὲ δὲν γίνονται κακοὶ χωρὶς νὰ μεταδώσωσιν εἰς τοὺς λαοὺς τὴν κακίαν των) ἦσαν τοιοῦτοι, ὥστε νὰ σφάζωσιν ἕνας τὸν ἄλλον, διὰ νὰ σφετερίζωνται τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον, κλονούμενον καὶ ἀπὸ τὰς καταδρομὰς εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν τῶν Τούρκων, καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιβουλὰς καὶ λεηλασίας τῶν Σταυροφόρων ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης [Λ]. Οἱ λόγιοι πάλιν ἄνδρες (φυσικὰ διδάσκαλοι καὶ παιδευταὶ τοῦ γένους) ἐμεταμορφώθησαν εἰς ἀθλίους σχολαστικοὺς, στερημένους ἀπὸ πᾶσαν κρίσιν καὶ γεῦσιν τοῦ καλοῦ, τὸ ὁποῖον ἐνόμιζαν, ὅτι στέκει εἰς ἑλληνικὰ λεξείδια βαρβάρως συμπλεκόμενα.

Φ. Πολλὰ πάλιν αὐστηρὰ κρίνεις καὶ σὺ τοὺς λογίους.

Κ. Ἐπειδὴ γνωρίζεις τὴν Βυζαντικὴν ἱστορίαν· ἀπορῶ πῶς ἐλησμόνησες τὸν Μανασσῆν, τὸν Τζέτσην, τὸν Πτωχοπρόδρομον, τὸν Νικήταν, καὶ ἄλλους πολλοὺς τοιούτους τῆς αὐτῆς ἐκείνης δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, συγγραφεῖς ἢ ποιητὰς, ὅτε ἐπέρασεν ὁ ἅγιος τάφος ἀπὸ τοὺς Δυτικοὺς εἰς τῶν Ἀνατολικῶν τὴν ἐξουσίαν. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ φωστῆρες ἐκείνου τοῦ αἰῶνος.

Φ. Ὀνόμασέ τους μᾶλλον σκοτιστῆρας· δὲν θέλω λησμονήσειν ποτὲ τὴν ὁποίαν μ' ἐπροξένησεν ἀηδίαν ἡ ἀνάγνωσίς των.

Κ. Ἂν ἔζης ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ἤθελε σ' εὐφραίνειν ἡ ἀνάγνωσίς των, ὡς εὔφραινε πολλοὺς τῶν τότε, πλέον παρὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐνδόξων Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, καὶ ὡς εὔφραινε τοὺς μικρὸν προτέρους ἐκείνων (τῆς ἐνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος) ὁ Πισίδης πλέον παρὰ τὸν Εὐριπίδην (1).

Φ. Ἴσως. ʹ Ἀλλὰ τίς κοινωνία τοῦ ἁγίου φωτὸς μὲ τῶν σχολαστικῶν τὴν ἀκριβίαν;

Κ. Κοινωνία ἀδιάλυτος. ʹ Ἢ πιστεύεις, ὅταν φθαρῇ τὸ λογικὸν εἰς αὐτά του τὰ γεννήματα, τοὺς λόγους, ὅτι τοῦ μένει πλέον δύναμις νὰ διακρίνῃ τὰ ὑπὲρ λόγον τῆς θρησκείας θαύματα ἀπὸ τὰ πλάσματα τῶν λαοπλάνων; Ἐξέτασε τὴν ἱστορίαν· αἱ θρησκευτικαὶ δόξαι τῶν ἐθνῶν ἠκολούθησαν πάντοτε τὴν αὔξησιν ἢ τὴν ἐλάττωσιν τῆς λογικῆς των παιδείας. Ὅπου βλέπεις βάρβαρον ἔθνος, συμπέρανε ὅτι δὲν ἔχει θρησκείαν ἀληθῆ, ἢ τὴν ἐμόλυνε μὲ μύθους· ὅπου βλέπεις θρησκείαν μολυσμένην, συμπέρανε, ὅτι καὶ ἡ βαρβαρότης τῶν πιστευόντων εἶναι ἀνάλογος τοῦ μολυσμοῦ, ὀλίγη, ἂν ὁ μολυσμὸς περιορίζεται εἰς ὀλίγα τινὰ, πολλὴ, ἂν ἐκεῖνος ἀμαυρώσῃ τὴν θρησκείαν ὁλότελα.

Φ. Τοῦ βαρβάρου ἔθνους βάρβαροι πρέπει λοιπὸν νὰ ἦναι καὶ οἱ ἱερεῖς.

Κ. Τοῦτο ἐνοοῦσα κ' ἐγὼ λέγων, ὅτι εἰς τὸν καιρὸν τῶν Γρηγορίων καὶ τῶν Χρυσοστόμων οὔτ' ἦτον, οὔτ' ἠδύνατο νὰ πλασθῇ ἅγιον φῶς. ʹ Πότε ἐπρωτοπλάσθη;

Φ. Τὴν ἐννάτην ἑκατονταετηρίδα ἔλεγες.

Κ. Ἤγουν, ὅτε τὸ σκότος τῆς ἀπαιδευσίας ἐπαχύνετο ἐπιπλέον. ʹ Ποῖοι τὸ ἐπρωτόπλασαν;

---

(1) Ἴδε Μύθ. Αἰσωπ. συναγωγ. Προλεγομ. σελ. λά, ἐκδ. Κορ.

Φ. Οἱ Δυτικοὶ χριϛιανοὶ ἔλεγες.

Κ. Οἱ ἀσυγκρίτως δηλαδὴ βαρβαρώτεροι παρὰ τοὺς τότε Ἀνατολικούς. ¿ Πότε ἐπέρασεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Δυτικῶν εἰς τοὺς Ἀνατολικούς;

Φ. Τὴν δωδεκάτην ἑκατονταετηρίδα, εἶπες.

Κ. Ὅτε δηλαδὴ ἡ βαρβαρότης τῶν Ἀνατολικῶν ὀλίγον ἐδιάφερεν ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα τῶν Δυτικῶν. Εἰς τοιαύτην ἐλεεινὴν κατάϛασιν τοῦ γένους, ¿ τί ἤθελες νὰ κάμωσιν οἱ ἁγιοταφῖται ἱερεῖς; Ἔπραξαν βέβαια (πάλιν τὸ λέγω) κακὰ, υἱοθετήσαντες τὸ γέννημα τῶν Δυτικῶν· ἔπραξαν ὅμως, ὅ,τι ἠθέλαμεν πράξειν ἴσως καὶ σὺ κ' ἐγὼ, ἂν ἐζῶμεν εἰς τοὺς δυϛυχεῖς ἐκείνους χρόνους.

Φ. Τοῦτο ἴσως δικαιόνει τοὺς θεωροῦντας καὶ πιϛεύοντας ὡς ἀληθὲς τὸ ψευδὲς θαῦμα, ἀλλ' ὄχι καὶ τοὺς θαυματουργοὺς αὐτοῦ· δικαιόνει τοὺς μωροὺς, ὄχι τοὺς πανούργους. ¿ Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ μωρῶν πῶς εὑρίσκονται πανοῦργοι; Εἶναι καὶ τοῦτο ἄπορον.

Κ. Αἴ! φίλε μου. Ἡ μωρία τῶν ἀνθρώπων δὲν ὁμοιάζει κατὰ πάντα τὴν μωρίαν τῶν κτηνῶν. Τὰ κτήνη εἶναι ἐξίσου ὅλα μωρά· δὲν ἐγνώρισες βέβαια ποτὲ πρόβατον, παραδείγματος χάριν, προβάτου φρονιμώτερον.

Φ. Ὄχι ποτέ.

Κ. Ἀλλὰ μεταξὺ μωρῶν ἀνθρώπων εὑρίσκονται πάντοτε καί τινὲς τῶν ὁποίων ἡ μωρία δὲν εἶναι προβατική. Ἕνα τοιοῦτον ἄνθρωπον, περικυκλωμένον ἀπὸ μωροτέρους του, νόμισε ὅτι εἶναι περικυκλωμένος ἀπὸ τόσα πρόβατα, ἀπὸ τόσους πειρασμοὺς, ἱκανοὺς νὰ τὸν ἐξυπνίσωσι, καὶ νὰ τοῦ ἀναπτύξωσι τὴν ὁποίαν τρέφει φυσικὰ ὁ ἄνθρωπος κλίσιν, νὰ ἀποκτᾷ καὶ νὰ ἰσχύῃ πλέον παρὰ τοὺς ἄλλους, εἰς ἕνα λόγον, νὰ τὸν κάμωσι πανοῦργον.

Φ. Ὄχι βέβαια ἐμὲ, καὶ ἂν ἤθελαν εἶσθαι μωροὶ ὅλοι χωρὶς ἐξαίρεσιν ὅσους συναναςρέφομαι.

Κ. Μὴ λαλῇς, φίλε, μεγάλα. Πτύσε εἰς τὸν κόλπον σου, ὡς λέγει ἡ χυδαϊκὴ παροιμία. ; Δὲν ἐνθυμᾶσαι τὴν θείαν παραγγελίαν τοῦ Χριςοῦ;

Φ. ; Ποίαν;

Κ. Νὰ λέγωμεν νύκτα καὶ ἡμέραν προσευχόμενοι « Μὴ » εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν. » Μὲ περικυκλόνεις ἀπὸ μωρῶν ἀνθρώπων χορὸν, ἑτοίμων νὰ κενώσωσι τὰ πουγγία των, καὶ σὲ φαίνεται παράξενον, ἂν ἑτοιμασθῶ κ' ἐγὼ νὰ γεμίσω τὸ ἰδικόν μου! Μὲ συνοδεύεις μ' ἀνθρώπους ζητοῦντας ποῦ νὰ ῥήξωσι τὰ φλωρία των, καὶ ἀπορεῖς ὅτι τοὺς προσκαλῶ κ' ἐγὼ μὲ τὸν δίσκον μου! Ὅςις ἐπιθυμεῖ διὰ μωρίαν νὰ πτωχεύσῃ, διεγείρει φυσικὰ εἰς τοῦ πανούργου τὴν ψυχὴν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ πλουτήσῃ.

Φ. Ἀρκετὰ ἐδικαιολόγησες τοὺς τότε ἁγιοταφίτας, ὡς ἀνθρώπους πειραζομένους ἀπὸ σφοδροὺς πειρασμούς· ; ἀλλὰ περὶ τῶν σημερινῶν τί ἔχεις ν' ἀπολογηθῇς, ἐπειδὴ οἱ πειρασμοὶ ἔπαυσαν πλέον, διὰ τὴν ἀρχομένην ἐξάπλωσιν τῶν φώτων εἰς τὸ γένος;

Κ. Ἐπειδὴ ἡ ἐξάπλωσις δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ἀποῦ ἤρχισεν, εἰπὲ μᾶλλον, ὅτι ἠλαττώθησαν οἱ πειρασμοὶ, ὄχι ὅτι ἔπαυσαν ὁλότελα. Ὅταν ὁ κοινὸς λαὸς πληροφορηθῇ, ὅτι » Ἡ βασιλεία τοῦ » Θεοῦ ἐντὸς ἡμῶν ἐςι, » ὡς λέγει τὸ Εὐαγγέλιον, ὅτι ἀπὸ τὴν θέλησιν καθενὸς κρέμεται νὰ καταςήσῃ τὴν ψυχήν του κατοικίαν τοῦ Χριςοῦ, οὐδ' ἔχει χρείαν νὰ ὑπάγῃ νὰ ζητῇ τὸν τάφον του εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ (1)· εἰς ἕνα λόγον, ὅταν παύσῃ νὰ χύνῃ ἔλαιον εἰς τὸν λύχνον, τότε θέλει παύσειν ν' ἀνάπτεται κατέτος ἅγιον φῶς. Ἀρκεῖ κατὰ τὸ παρὸν ὅτι καὶ

---

(1) Ἴδε σημείωσ. Γ.

τῶν προσκυνητῶν ὁ ἀριθμὸς ὀλιγοςεύει καθημέραν, καὶ μεταξὺ τοῦ κλήρου τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας πολλὰ ὀλίγοι ἔμειναν σήμερον οἱ ἐγκωμιάζοντες τὸ θαῦμα.

Φ. Εἰς τοῦτο ἴσως πλανᾶσαι. Ἐγὼ δὲν ἤθελα τολμήσειν νὰ λέγω, ὅσα λέγεις, διὰ τὰς ἐνδεχομένας ἐκ μέρους τῶν θαυματουργῶν συκοφαντίας.

Κ. Οὐδ' ἐγὼ, φίλε, τολμῶ νὰ τὰ λέγω εἰς ὅλους· εἰς ἐσὲ τὰ εἶπα, ἐπειδὴ μὲ ἠνάγκασες νὰ σοῦ φανερώσω τὴν γνώμην μου, καὶ εἰς ἐσὲ παρακαλῶ νὰ μείνωσιν ἀπόῤῥητα. Ἐνθυμοῦμαι τί ἔπαθα, κρίνων τὸ φαινόμενον εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ ἴχνος τοῦ ποδὸς τοῦ Χριςοῦ, ὅτε....

Φ. ¡Πῶς; Γίνονται παρὰ τὸ ἅγιον φῶς καὶ ἄλλα θαύματα;

Κ. Καὶ πολλὰ καὶ παράδοξα, ἂν πιςεύσωμεν τοὺς ἰδόντας καὶ ἱςορήσαντας αὐτά. Ἴδαμεν ὅτι οἱ Γραικορωμαῖοι Αὐτοκράτορες ἐςόλισαν τὴν Ἱερουσαλὴμ μὲ ἐκκλησίας, μοναςήρια καὶ ἄλλα ἀναθήματα· ἴδαμεν, ὅτι ἔπειτα καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως, ἐρημωθέντα ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς τὰ ἀνεκαίνισε, καὶ ἐπρόσθεσεν εἰς αὐτὰ ἴδιά του ἄλλα πολλά. Ἀφοῦ ὁ ἅγιος τάφος ἐπέρασεν ἀπὸ τοὺς Δυτικοὺς εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἀνατολικῶν, οἱ Γραικορωμαῖοι Αὐτοκράτορες τῆς δωδεκάτης καὶ τῶν καθεξῆς ἑκατονταετηρίδων, μέχρι τῆς ἁλώσεως, δὲν ἠμέλησαν οὐδ' αὐτοὶ νὰ ςολίζωσι τὴν γῆν τῆς Ἱερουσαλὴμ, δι' ἐξάλειψιν ὅσων ἔχυναν αἱμάτων συγγενικῶν, καὶ ὅσων ἀδικιῶν ἀδικοῦσαν καθημέραν τοὺς ταλαιπώρους ὑπηκόους των, τοὺς ὁποίους ἐπαράδοσαν τελευταῖον εἰς ἔθνος ἀλλότριον. Εἰς ὅλα ταῦτα τὰ μοναςήρια ἢ ἐκκλησίας τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐγίνοντο καὶ γίνονται ἴσως ἀκόμη θαύματα. Παραδείγματος χάριν, τὸ ὁποῖον ἔλεγα ἴχνος τοῦ ποδὸς τοῦ Χριςοῦ, θαῦμα τόσον πλέον ἄτοπον, ὅσον οὐδ' ἐφρόντισαν κἂν νὰ συμφωνήσωσι τὴν περὶ αὐτοῦ ἱςορίαν οἱ πλάσαντες αὐτό· διότι ἄλλοι

τὸ ἐπροσκόλλησαν εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν, καὶ ἄλλοι εἰς τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Χριςοῦ [Μ]. Ἰδοὺ καὶ ἄλλο θαῦμα, ἂν ἀγαπᾷς ν' ἀκούῃς θαύματα.

Φ. Λέγε μόνον.

Κ. Εἰς τὸν πρόναον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἰωακεὶμ καὶ τῆς Ἄννης, γονέων τῆς Θεοτόκου, ἦτο δένδρον, τὸ ὁποῖον κατέτος εἰς τὰ Γενέθλια τῆς Παρθένου, ἐβλάςανε καρπούς· ἀπὸ τούτους ἔτρωγαν μὲ μεγάλην εὐλάβειαν ὅσαι ςεῖραι ἐπεθύμουν νὰ τεκνογονήσωσιν. Ἀρίθμει τὰ θαύματα, ἂν ἀγαπᾷς ν' ἀκούσῃς καὶ ἄλλα.

Φ. Ναὶ, ἀριθμῶ· δύο, τὸ ἴχνος τοῦ ποδὸς τοῦ Χριςοῦ, καὶ ὁ κατέτος βλαςάνων τεκνογόνος καρπός.

Κ. Πρὸς τὸ τεῖχος τῆς πόλεως, εἶναι ὁ τάφος τῆς ἁγίας Πελαγίας. Ὅςις περιεργασθῇ νὰ περάσῃ τὸ μεταξὺ διάςημα τοῦ τείχους καὶ τοῦ τάφου, πρέπει πρῶτον νὰ ἐξομολογηθῇ· μίαν μόνην ἁμαρτίαν ἂν ἀφήσῃ ἀνεξομολόγητον, δὲν τὸ περνᾷ χωρὶς κίνδυνον νὰ συσφιγχθῇ ἀπὸ τὰ μάρμαρα τοῦ τείχους καὶ τοῦ τάφου, καὶ νὰ σχάσῃ. Δύο προσκυνηταὶ (1) αὐτόπται ἱςοροῦν τὸ θαῦμα. Κατ' ἄλλον ὅμως τρίτον, κ' ἐκεῖνον αὐτόπτην, τὸ θαῦμα γίνεται εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὅπου δὲν εἶναι πλέον τάφος καὶ τεῖχος, ἀλλὰ μάρμαρον τρυπημένον, διὰ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ διάβασις (2).

Φ. Δὲν τὸ ἀριθμῶ τοῦτο, ἐπειδὴ δὲν συμφωνοῦν οἱ ἱςορήσαντες.

Κ. Ἐξεναντίας, ἀρίθμησέ τα δύο. Τί παράξενον, ἂν

---

(1) ΠΕΡΔΙΚ. Ἐκφρ. τῶν ἐν Ἱεροσολ. κυρ. θεμ. ΑΝΩΝΥΜ. Ἀπόδειξ. περὶ τῶν Ἱεροσολ., ἐν τοῖς Συμμίκτ. Λέοντ. Ἀλλατ. βιβλ. Α', σελ. 72 καὶ 87. —— (2) ΕΠΙΦΑΝ. ΜΟΝΑΧ. Διήγησις κ. τ. λ. ἐν τοῖς αὐτοῖς Συμμίκτ. σελ. 53.

τὸ αὐτὸ θαῦμα ἐγίνετο καὶ εἰς τὸν τάφον τῆς ἁγίας Πελαγίας καὶ εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου;

Φ. Οὕτω λοιπὸν γίνονται τέσσαρα.

Κ. Ἀναμφιβόλως τέσσαρα. Εἰς τὸν αὐτὸν ναὸν, πλησίον τοῦ τρυπημένου μαρμάρου, βρύει κατέτος τρεῖς ὥρας τὸ αἷμα τοῦ ἁγίου Γεωργίου τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς του (1).

Φ. Τοῦτο εἶναι πολὺ παραδοξότερον παρὰ τὸ γινόμενον θαῦμα ἀπὸ τοὺς Δυτικοὺς, εἰς τὴν Νεάπολιν, μὲ τοῦ ἁγίου Ἰανουαρίου τὸ αἷμα [N]. Νὰ τὸ ἀριθμήσω λοιπὸν πέμπτον.

Κ. Ναὶ, πέμπτον.

Φ. Ὑποπτεύομαι μὴ καὶ τοῦτο ἐπέρασεν εἰς ἡμᾶς, καθὼς καὶ τὸ ἅγιον φῶς, ἀπὸ τοὺς Δυτικούς. Πιθανὸν ὅτι οἱ Σταυροφόροι, κινήσαντες ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης, ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἔμβασαν εἰς αὐτὴν ἄλλος ἄλλο θαῦμα, ὅ,τι καθεῖς ἐγνώριζε θαυματουργούμενον εἰς τὴν πατρίδα του. Οἱ Νεαπολῖται, ἔχοντες πρόχειρον τὸ θαῦμα τοῦ ἁγίου Ἰανουαρίου, τὸ ἐπροσκόλλησαν εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον τῆς Ἱερουσαλήμ.

Κ. Ἡ ὑποψία σου μοῦ ἐνθυμίζει ἄλλην ἄλλου τινὸς ὑποψίαν, τὴν ὁποίαν ἐλησμόνησα καταρχάς.

Φ. ¿Ποίαν;

Κ. Ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ἅγιον φῶς κατὰ μίμησιν παρομοίου θαύματος θαυματουργουμένου πρότερον εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐπλάσθη ἀπὸ τοὺς Δυτικούς.

Φ. Ἆ! ¿Εἰς ποῖον μέρος τῆς Εὐρώπης ἐθαυματουργεῖτο;

Κ. Ῥαδεγόνδη (Radegonde) σύζυγος τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Κλοταίρου (Clotaire), μνημονευομένη μέχρι τῆς σήμερον ὡς ἁγία, ἔκτισε κατὰ τὸ 569 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ, εἰς τὴν πόλιν Πικταΰϊον (Poitiers) μοναστήριον Καλογραιῶν, εἰς τὸ

(1) ἘΠΙΦΑΝ. ἐν τοῖς Συμμίκτ. σελ. 53.

ὁποῖον καὶ ἐμόνασεν ἔπειτα, ζῶντος ἀκόμη τοῦ ἀνδρός της. Αὕτη λοιπὸν ἡ Ῥαδεγόνδη, ἐπιθυμοῦσα νὰ καταστήσῃ τὸ μοναστήριον κατὰ πάντα ἀξιοσέβαστον, τὸ ἐστόλισε μὲ πολλῶν ἁγίων λείψανα, μετακομισμένα μὲ βαρύτατα ἔξοδα ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν· ὅθεν ἔλαβε δωρεὰν καὶ ἄλλα ἀπὸ τὸν τότε βασιλεύοντα τῶν Ῥωμαίων Αὐτοκράτορα, Ἰουστῖνον τὸν δεύτερον (1), μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ μέρος τοῦ τιμίου ξύλου. Δὲν ἠρκέσθη εἰς ταῦτα ἡ Ῥαδεγόνδη, ἀλλ' ἠθέλησε νὰ ἐνεργῶνται καὶ θαύματα εἰς τὸ μοναστήριόν της.

Φ. Μεγάλην ἡδονὴν ἐπροξένησεν εἰς τὰς Καλογραίας ἡ εὐσεβὴς βασίλισσα.

Κ. Καὶ κέρδος ὄχι μικρόν. Ἓν ἀπὸ τὰ θαύματα τοῦτα ἦτο καὶ τὸ ἅγιον φῶς.

Φ. Τὸ ἅγιον φῶς! Εὐλογημένε καὶ δέν με τὸ ἔλεγες ἀρχήτερα!

Κ. Ὄχι ὅμως κατὰ πάντα ὅμοιον τοῦ Ἱεροσολυμικοῦ φωτός.

Φ. Καθὼς οὐδὲ τὸ αἷμα τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς Ἱερουσαλὴμ ὡμοίαζε κατὰ πάντα τὸ αἷμα τοῦ ἁγίου Ἰανουαρίου τῆς Νεαπόλεως.

Κ. Παρόμοιόν τι. Εἰς τοῦ Πικταυΐου τὸ Μοναστήριον ἐφαίνετο τὴν μεγάλην παρασκευήν, καὶ ὄχι τὸ μέγα σάββατον, ὡς εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ....

Φ. Δὲν βλάπτει τῆς ἡμέρας ἡ διαφορά.

Κ. Οὐδ' ἄναπταν ἀπ' αὐτὸ λαμπάδας, καθὼς ἀπὸ τὸ φῶς

---

(1) Οὗτος ἦτον ὁ Ἰουστῖνος, ὅστις ἐφόνευσε τὸν ἐξάδελφον καὶ ὁμώνυμόν του Ἰουστῖνον, ὅστις ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ τὰς συμβουλὰς τῶν αὐλικῶν καὶ τῆς γυναικός του Σοφίας, καὶ ὅστις ἔχασε τὴν Ἰταλίαν (ἴδ. τὴν Γαλλικὴν Βιογραφ. εἰς τὰ κεφ. Justin II, και Radegonde).

τοῦ ἁγίου τάφου· ἀλλὰ κατέλαμπε μόνον τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου τὸ ἐπρόσμεναν προσευχόμενοι οἱ πιςοί [Ξ.]

Φ. Οὐδὲ τοῦτο βλάπτει· ἀρκεῖ ὅτι τὸ ἐπρόσμεναν, καὶ ὅτι τὸ ἔβλεπαν τὴν πρὸ τῆς ἀναςάσεως ἑβδομάδα.

Κ. Ἀρκεῖ βέβαια νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὁμοιότητα τῶν δύο φώτων, καὶ τὴν γένεσιν τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τὸ ἄλλο, τοῦ Ἱεροσολυμικοῦ λέγω ἀπὸ τὸ Πικταυϊκόν· καὶ μάλιςα, ἐπειδὴ, ὅτε ἐθαυματουργεῖτο εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ θαῦμα τοῦτο, οὐδὲ τὄνομα ἀκόμη τοῦ ἁγίου φωτὸς ἐγνωρίζετο εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, οὐδ' εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν [Ο].

Φ. Ἐγὼ δὲν ἀμφιβάλλω πλέον οὔτε περὶ τούτου οὔτε περὶ τῶν ἄλλων θαυμάτων τῆς Ἱερουσαλὴμ, ὅτι τὰ χρεωςοῦμεν ὅλα εἰς τοὺς Δυτικούς. Παρὰ τὸ ἅγιον φῶς ἠριθμήσαμεν πέντε. Λέγε με τὰ λοιπά.

Κ. Ὁ καιρὸς θέλει με λείψειν, φίλε, νὰ σὲ τὰ διηγηθῶ ὅλα. Διὰ τὸ συντομώτερον, σὲ πέμπω εἰς τοὺς Γραικορωμαίους συγγραφεῖς, ὅσοι ἐλάλησαν περὶ τῶν Ἱεροσολύμων ἀπὸ τὸ μέσον τῆς δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος καὶ κάτω, ἐπειδὴ πρὸ ταύτης, ἴδαμεν ὅτι κἀνεῖς ἀπὸ τοὺς Ἀνατολικοὺς, εἴτε πατέρας ἐκκλησίας, εἴτ' ἱςορικοὺς ἄλλους (1), δὲν ἐγνώριζε τὸ θαῦμα.

Φ. Ἕνα μόνον ἀπὸ τοὺς Γραικορωμαίους τούτους ὀνομαζόμενον Ἰωάννην Φωκᾶν [Π] ἀνέγνωσα....

Κ. Καὶ ὅμως, ἂν ἐπαρατήρησες, οὐδ' αὐτὸς λέγει τίποτ περὶ τοῦ ἁγίου φωτὸς, μ' ὅλον ὅτι ἦτον ἱερεὺς, καὶ ὑπῆγεν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ κατὰ τὸ 1185 ἔτος, ἤγουν δύο ἔτη πρὶν ὁ Σαλαδῖνος τὴν ἐπάρῃ ἀπὸ τοὺς Λατίνους.

Φ. Τὸ ἐσιώπησεν ἴσως, διὰ τὴν πρὸς τοὺς Λατίνους ἔχθραν.

Κ. Ἴσως.

---

(1) Ἴδε ἀνωτέρ. σελ. 339.

Φ. Τίνες εἶναι οἱ λοιποί;

Κ. Πρὸ τοῦ Φωκᾶ, τὸν ὁποῖον ἀνέγνωσες, εἶναι ὁ ὀνομαζόμενος Βαρθολομαῖος [Ρ], ὅςις ὑπῆγε δὶς εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, κατὰ τὸ 1158 καὶ τὸ 1168 ἔτος, ἤγουν ὅτ' ἐκράτουν ἀκόμη τὴν Ἱερουσαλὴμ οἱ Λατῖνοι, κ' ἔγινεν αὐτόπτης τοῦ θαύματος.

Φ. Ἔπειτα;

Κ. Ἐπιφάνιος τὶς Μοναχὸς [Σ], ὅςις διηγεῖται τὸ ὁποῖον ἔλεγα (1) θαῦμα περὶ τοῦ αἵματος τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Μετ' αὐτὸν εἶναι Περδίκκας ὁ Ἐφέσιος· οὗτος ἔγραψε διὰ ςίχων. Μετὰ τὸν Περδίκκαν ἄλλος τις Ἀνώνυμος [Τ].

Φ. Πότε ἔζησαν οἱ τρεῖς οὗτοι;

Κ. Δὲν εἶν' εὔκολος ὁ διορισμὸς τοῦ χρόνου. Εἰκάζουν ὅμως ὅτι ὁ Ἀνώνυμος καὶ ὁ Περδίκκας, ἤκμαζαν τὴν δεκάτην τετάρτην ἑκατονταετηρίδα· τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος νομίζω καὶ τὸν Ἐπιφάνιον· τόσον εἶναι βάρβαρον καὶ τὸ λεκτικὸν καὶ τὸ πραγματικὸν αὐτῶν, καὶ ἐξαιρέτως τοῦ Περδίκκα καὶ τοῦ Ἀνωνύμου.

Φ. Τίς ἄλλος ἔμεινε;

Κ. Εἰς τὴν αὐτὴν ἑκατονταετηρίδα ἐμπορεῖς ἀκόμη νὰ τάξῃς καὶ τὸν Αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸν Καντακουζηνὸν [Υ], ὅςις ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 1347 ἕως τὸ 1355 ἔτος. Αὐτὸς ἔγραψεν Ἀπολογίαν τῆς χριςιανικῆς θρησκείας κατὰ τοῦ Μωάμεθ· εἰς τὴν ὁποίαν φέρει καὶ τὸ ἅγιον φῶς, ὡς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας τοῦ χριςιανισμοῦ.

Φ. Ἀπόδειξιν ἐπιτηδειοτέραν νὰ καταργήσῃ παρὰ νὰ ςηρίξῃ τὸν χριςιανισμόν. Ὢ τὸν σοφώτατον Αὐτοκράτορα! Οὕτως ἀποδείχνουν οἱ Οὐλεμάδες καὶ οἱ Δερβίσαι τὸν μωαμεθισμόν. Ἔχεις ἄλλον μάρτυρα;

(1) Ἀνωτέρ. σελ. 355.

Κ. Ἔχω, ἀλλὰ τόσον ὑπερβαίνει τοὺς ἄλλους ὅλους εἰς τὴν ἁπλότητα (διὰ νὰ μὴ προφέρω ἄλλο τι βαρύτερον), ὥςʼ ἐντρέπομαι τὴν μαρτυρίαν του.

Φ. ¿Πῶς τὸν ὀνομάζεις;

Κ. Χριςοφόρον, ἐπονομαζόμενον Ἄγγελον, τὴν πατρίδα Πελοποννήσιον. Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος (1610), φεύγων τὰς καταδρομὰς τῶν Τούρκων, ὑπῆγεν εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπου ἱςόρησεν εἰς τοὺς Ἄγγλους τὸ θαῦμα τοῦ ἁγίου φωτός.

Φ. Ὡς αὐτόπτης βέβαια.

Κ. Ἐξακοῆς φαίνεται ὅτι τὸ ἐδιηγήθη· οὐδʼ ἠρκέσθη εἰς τοῦτο μόνον ὁ καλὸς οὗτος χριςιανὸς, ἀλλʼ ἐπρόσθεσε καὶ ἄλλο ὄχι μικρότερον τεράςιον; ἐτήσιον καὶ τοῦτο, ὡς τὸ ἅγιον φῶς.

Φ. ¿Εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ;

Κ. Ὄχι· καὶ τοῦτο εἶναι τὸ τερατωδέςερον. Εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐνεργεῖται τὸ θαῦμα κατέτος· ἀρχίζει τὴν μεγάλην πέμπτην, καὶ κρατεῖ ἕως τῆς ἀναλήψεως. Εἰς ὅλον τοῦτο τὸ διάςημα ἡ πλησίον τοῦ Νείλου γῆ ἐξερνᾷ νεκρῶν σώματα [Φ].

Φ. Τερατῶδες, μὰ τὴν ἀλήθειαν! ¿Δὲν λέγει ἂν τὰ νεκρὰ τοῦτα σώματα ἐμψυχόνωνται, ἀφοῦ ἡ γῆ τὰ ἐξεράσῃ; διότι συμπεραίνω, ὅτι καθὼς ἀπὸ τὴν ἀληθῶς θαυματουργηθεῖσαν πρώτην ἐκείνην λάμψιν εἰς τὸν τάφον, τὴν ὥραν τῆς ἀναςάσεως τοῦ Χριςοῦ (1), ἔπλασαν τὸ κατέτος θαυματουργούμενον ἅγιον φῶς, παρόμοια καὶ ἀπὸ τὴν γενομένην ἄνοιξιν τῶν μνημείων καὶ πολλῶν νεκρῶν ἀνάςασιν (2) ἐπενοήθη τὸ πλησίον τοῦ Νείλου γινόμενον κατέτος θαῦμα.

Κ. Σιωπᾷ περὶ τούτου, ἀρκούμενος εἰς μόνην τὴν μαρτυρίαν

---

(1) Ματθ. κή, 3. —— (2) Ματθ. κζ, 52-53.

τοῦ Ἠσαΐου, ὅςις (ὡς δὲν ἀμφιβάλλει ὁ Χριςοφόρος) ἐπροφήτευσε καὶ περὶ τῶν δύο θαυμάτων.

Φ. Τοῦ Ἠσαΐου τὴν προφητείαν ἐπιθυμῶ ν' ἀκούσω.

Κ. Ἄκουέ την ἀπὸ τὸ ςόμα τοῦ Χριςοφόρου· « Ἀσφαλῶς » λέγει, περὶ τοῦ Ἁγίου Φωτὸς, καὶ περὶ τοῦ ςαυροῦ τοῦ » εὑρεθέντος ἐν Ἱερουσαλὴμ, λέγων, Ἥξει πᾶσα σὰρξ » τοῦ προσκυνῆσαι ἐνώπιον ἐμοῦ εἰς Ἱερουσα- » λὴμ, εἶπε κύριος... (1). Περὶ δὲ τῆς ὄψεως τῶν νεκρῶν » λέγει, Καὶ ἐξελεύσονται, καὶ ὄψονται τὰ κῶλα » τῶν ἀνθρώπων τῶν παραβεβηκότων ἐν ἐμοί. Ὁ » γὰρ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει καὶ τὸ πῦρ » αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται, καὶ ἔσονται εἰς ὅρασιν » πάσῃ σαρκί (2). » ¿Πῶς σε φαίνεται τὸ ΑΣΦΑΛΩΣ τοῦ Χριςοφόρου;

Φ. Ἀσφαλεςάτη λογική!

Κ. Κατὰ τὴν λογικὴν τῶν γραϊδίων.

Φ. ¿Ἔμειναν ἄλλοι παρὰ τοὺς ὀνομασθέντας μάρτυρας τοῦ ἁγίου φωτός;

Κ. Ἠμποροῦσα ἀκόμη νὰ ἀναφέρω δύο· ¿ἀλλ' εἰς τί ἤθελαν χρησιμεύσειν, ἂν ἦσαν καὶ μύριοι; τὸ ἀδύνατον δὲν γίνεται ποτὲ δυνατὸν, καὶ ἂν ὅλος ὁ κόσμος μαρτυρήσῃ τὴν ὕπαρξίν του.

Φ. Εἰπέ μέ τους ὅμως.

Κ. Δύο Πατριάρχας τῆς Ἱερουσαλήμ.

Φ. Καὶ Πατριάρχαι μαρτυροῦντες! Τοῦτο, ἂν δὲν ἦν' ἐσχάτη νέκρωσις τοῦ Λογικοῦ, δὲν ἔχω πλέον τί νὰ τὸ ὀνομάσω. ¿Τίνες εἶναι οἱ δύο Πατριάρχαι τῆς Ἱερουσαλὴμ;

Κ. Ὁ Νεκτάριος, ὅςις ἐπατριάρχευσε μετὰ τὰ μέσα τῆς δεκάτης ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος (1660), καὶ ὁ Χρύσανθος,

(1) Ἠσαΐου ξς', 23. —— (2) Αὐτ. αὐτ. 24.

ὁ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης ὀγδόης (1707). Τὸν Νεκτάριον μανθάνω ἀπ' ἄλλους (1), ὅτι ἐγενεαλόγει τὸ κατέτος φαινόμενον ἅγιον φῶς, ἀπὸ τὸ πρῶτον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔλαμψεν εἰς τὸν τάφον τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὥραν τῆς ἀναστάσεως. Τοῦ Χρυσάνθου δὲν ἔχω πλὴν τὸ ἐπιγραφόμενον « Ἐγχειρίδιον » περὶ τῆς κατ' ἐξοχὴν ὑπεροχῆς τῆς ἁγίας πό» λεως Ἱερουσαλὴμ κ. τ. λ. » [X]. Τὸ δίκαιον ὅμως ἀπαιτεῖ νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ὁ Χρύσανθος εἰς ὅλον τοῦτο τὸ Ἐγχειρίδιον, ἂν καὶ δισχυρίζεται ν' ἀποδείξῃ σχεδὸν χρέος ἀπαραίτητον παντὸς Χριστιανοῦ τὴν παρουσίᾳ προσκύνησιν τοῦ ἁγίου τάφου ἢ κἂν τὴν πεμπομένην εἰς αὐτὸν ἐλεημοσύνην, ἂν καὶ πολεμῇ τοὺς συγχρόνους του Σιναΐτας, οἱ ὁποῖοι ἐκήρυτταν, ὡς καὶ κηρύττουν ἀκόμη, πλέον θεάρεστον τὴν προσκύνησιν τοῦ Σινᾶ ὄρους παρὰ τὴν προσκύνησιν τοῦ ἁγίου τάφου, ἂν καὶ σπουδάζῃ νὰ δείξῃ καὶ αὐτοῦ τοῦ Γρηγορίου Νύσσης τὴν ἐπιστολὴν ψευδεπίγραφον (2), μ' ὅλα ταῦτα δὲν ἐτόλμησε νὰ προφέρῃ τὄνομα τοῦ θαύματος ῥητῶς.

Φ. Χάριν μεγάλην πρέπει νὰ χρεωστοῦμεν εἰς τὸν Χρύσανθον κἂν διὰ τὴν σιωπήν του.

Κ. Ὁ Χρύσανθος ἔγραψε Σφαιρικὰ, καὶ Γεωγραφικὰ, τῶν ὁποίων τὴν ἐπιστήμην εἶχεν ἀποκτήσειν εἰς τὰς Ἀκαδημίας τῆς Εὐρώπης. ¡Πῶς ἦτο λοιπὸν δυνατὸν, ἄνθρωπος στολισμένος μὲ παιδείαν, καὶ μάλιστα Πατριάρχης, ἤγουν λειτουργὸς θρησκείας, τῆς ὁποίας ὁ ἀρχηγὸς ὀνομάζεται ἈΛΗΘΕΙΑ, νὰ μαρτυρήσῃ περὶ πράγματος ψευδοῦς; ¡Πῶς ἤθελε τολμήσειν νὰ βεβαιώσῃ αὐτὸς ὕπαρξιν θαύματος (καὶ θαύματος ἀδιακόπως ἐνεργουμένου), περὶ τοῦ ὁποίου ἐσιώπησαν τόσοι Πατέρες τῆς Ἐκκλη-

---

(1) Mosнем, *De lumin. Sanct. Sepulcr.* § V, not. 4, pag. 231. —— (2) Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 336-337.

σίας, ὅσους ἴδαμεν ἀνωτέρω, Βασίλειον, Χρυσόςομον, τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, τὸν Νύσσης Γρηγόριον, Ἱερώνυμον, Αὐγουςῖνον, αὐτὸν τὸν Κύριλλον, Πατριάρχην τῆς αὐτῆς πόλεως, ὡς καὶ ὁ Χρύσανθος, ἀλλ' ἀσυγκρίτως κατὰ πάντα ἀνώτερον τοῦ Χρυσάνθου....;

Φ. Δὲν λέγεις τοὺς Ἀποςόλους;

Κ. Αὐτοὺς ἔμελλα νὰ προσθέσω· διότι μόνων αὐτῶν ἡ σιωπὴ ἀρκεῖ νὰ καταςήσῃ ἄπιςον τὸ Θαῦμα, καὶ ἂν τὸ ἐμαρτυροῦσαν ὅλοι τῆς Ἐκκλησίας οἱ Πατέρες. Ἀλλὰ τώρα, βλέπεις, σιωποῦν οἱ Ἀπόςολοι, σιωποῦν τόσοι Πατέρες μετὰ τοὺς Ἀποςόλους, εἰς πολλῶν ἑκατονταετηρίδων διάςημα. Μετὰ τόσον μακρὰν καὶ τοσούτων ἁγίων ἀνδρῶν σιωπὴν, ¿πῶς δύναται τὶς νὰ πιςεύσῃ Θαῦμα, πρώτην φορὰν τὴν ἐννάτην ἑκατονταετηρίδα, καὶ ἀπὸ πρώτους τοὺς Δυτικοὺς ἀκουόμενον, καὶ πάλιν ἀπὸ πρώτους αὐτοὺς καταφρονούμενον, ἢ κἂν διςαζόμενον;

Φ. Διςαζόμενον! ¿Ἐπειδὴ αὐτοὶ τὸ ἐγέννησαν, ὡς ἀπέδειξες, μὲ ποῖον πρόσωπον τολμοῦν νὰ ἀποκηρύξωσιν ὡς νόθον τὸ ἴδιον τέκνον;

Κ. Λέγουν, ὅτι ἀντὶ τοῦ γνησίου οὐρανοκαταιβάτου ἁγίου φωτὸς, τὸ ὁποῖον κατέλαμπεν αὐτοὺς, ὅτ' ἐκρατοῦσαν τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἔπλασαν οἱ Γραικοὶ, μετὰ τὴν ἔξωσιν ἐκείνων, νέον ἄλλο φῶς.

Φ. Ἀπίςευτος εἶναι τόση ἀναισχυντία.

Κ. Καὶ ὅμως σὲ λέγω τὴν ἀλήθειαν [Ψ]. Ἐνόσῳ εἶχαν τὸ μονοπώλιον, τὸ Θαῦμα ἦτο Θαῦμα· ἀφοῦ ἐπέρασεν εἰς χεῖρας τῶν Ἀνατολικῶν, καὶ ἡ πραγματεία καὶ τὰ κέρδη της ἐκρίθησαν κίβδηλα.

Φ. Ὢ τῆς ἀναισχυντίας!

Κ. Εἶναι ὅμως τινὲς ἐξ αὐτῶν...

Φ. ¿Οἱ ὁποῖοι τὸ πιςεύουν;

Κ. Ὄχι μὲ καθαρὰν ὁμολογίαν ὅλοι· τινὲς μὲν σιωποῦν, ἢ λαλοῦν περὶ αὐτοῦ ἱςορικῶς, χωρὶς φανέρωσιν τῆς γνώμης των, ἄλλοι δὲ καὶ δικαιολογοῦν τοὺς Γραικούς, ὡς ἀναγκαζομένους νὰ καταφεύγωσιν εἰς τοιοῦτον δόλον.

Φ. ; Ἀπὸ ποίαν ἀνάγκην;

Κ. Διπλῆν, ἢ μᾶλλον τριπλῆν ἀνάγκην. Λέγουν, ὅτι οἱ Γραικοὶ (καὶ τοῦτο ἀποβλέπει ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, ὄχι μόνους τοὺς Ἱεροσολυμίτας), ἀφοῦ μίαν φορὰν ἐπαράλαβαν ἀπὸ τοὺς Δυτικοὺς πλασμένον τὸ θαῦμα, ἀμελήσαντες ἴσως καταρχὰς δι' ἄλλας αἰτίας νὰ τὸ καταργήσωσι, τὸ ἐμεταχειρίσθησαν ἔπειτα ὡς ὅπλον ἐπιτήδειον νὰ πολεμῶσι τὴν καινοτομηθεῖσαν (1582) ἀπὸ τὸν Πάπαν Γρηγόριον τὸν δέκατον τρίτον διόρθωσιν τοῦ Μηνολογίου, καὶ ἀκολούθως τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα.

Φ. Δὲν καταλαμβάνω.

Κ. ; Δὲν καταλαμβάνεις, ὅτι, κατὰ τὴν διόρθωσιν ταύτην (τὴν ὁποίαν, πλὴν ἡμῶν καὶ τῶν Ῥώσων, δέχονται σήμερον ὅλα τὰ χριςιανικὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης), συμβαίνει πολλάκις νὰ ἑορτάζωμεν τὸ Πάσχα μακρὰν μετὰ τὴν αὐτὴν τῶν Δυτικῶν ἑορτήν; Τὸ ἅγιον λοιπὸν φῶς, φαινόμενον εἰς τῶν Ἀνατολικῶν, καὶ ὄχι τῶν Δυτικῶν, τὸ Πάσχα, δείχνει φανερά, ὅτι τὸ παλαιὸν μηνολόγημα (vieux style) τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος εἶναι τὸ μόνον ἀληθές, καὶ ἡ κατ' αὐτὸ γινομένη ἑορτὴ τοῦ Πάσχα ἡ μόνη ἀψευδεςάτη, καὶ ὄχι τοῦ Πάπα Γρηγορίου τὸ μηνολόγημα (nouveau style), ἂν καὶ μαρτυρημένον ἀπ' ὅλους τοὺς νέους Ἀςρονόμους, καὶ μάλιςα τοὺς Ἀςρονόμους τῶν Λουθηρανῶν καὶ τῶν Καλβίνων, οἱ ὁποῖοι, καὶ μὴ θέλοντες ἐδέχθησαν τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν, τῶν Παπιςῶν, τὴν διόρθωσιν, ἀναγκασμένοι ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν.

Φ. Ἀθλία ἀπόδειξις! διότι καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ Ρῶσοι μετ' ὀλίγους χρόνους τὴν αὐτὴν ἀνάγκην μέλλομεν νὰ πάθωμεν.

Κ. Καὶ ὅμως εἰς ταύτην τὴν ἀπόδειξιν θριαμβεύει καὶ ὁ καλὸς Χριστοφόρος· καὶ Δὲν τὸν μέλει (λέγει) τίποτε περὶ σοφίας ἀνθρώπων [Ω].

Φ. Ἆ! Δὲν μέλει τὸν Χριστοφόρον περὶ σοφίας ἀνθρώπων.

Κ. Οὔτ' αὐτὸν, οὔτε τοὺς παρόντας τότε αὐτόπτας τῶν δύο θαυμάτων.

Φ. Καὶ ὅμως ἡ ἀνθρωπίνη σοφία εἶναι δῶρον καὶ ἀπόῤῥοια τῆς ἀπείρου τοῦ Θεοῦ σοφίας.

Κ. Διὰ τοῦτο, ἂν τὸ ἐπαρατήρησες, κανεῖς ἀπὸ τοὺς καταφρονητὰς τούτους τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας, δὲν σέβεται τὴν θείαν σοφίαν. Διὰ τοῦτο συκοφαντοῦν τὴν φιλοσοφίαν, διότι φοβοῦνται μὴ μεταχειρισθῇ κατ' αὐτῶν αὐτὰ τὰ ὅπλα τῆς θείας σοφίας, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ψευδῶς ἐπαγγέλλονται. Παραδείγματος χάριν, τῆς θείας σοφίας οἱ λόγοι περιέχονται εἰς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὰς ἐπιστολὰς τῶν Ἀποστόλων. Ἡ φιλοσοφία, ἥτις δὲν ἀσχολεῖται εἰς μόνας τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἠθικὴν καὶ εἰς τὴν Θεολογίαν, καὶ ἁπλῶς εἰς ὅσα δίδουν ἀφορμὴν ἐρεύνης καὶ κρίσεως μεταξὺ ἀληθείας καὶ ψεύδους, ἡ φιλοσοφία λέγω, ὅταν δὲν ἐμπορῇ νὰ τοὺς πολεμήσῃ μὲ τὰ ἴδιά της ὅπλα, ὁπλίζεται τὰ ἀκαταμάχητα τῆς Ἱερᾶς γραφῆς ὅπλα. Τί ἄλλο συχνότερον εὑρίσκομεν εἰς αὐτὴν παρὰ τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας καὶ τὴν ἀποστροφὴν τοῦ ψεύδους; Αὐτὴ μᾶς ἐπροφήτευσεν ὅτι μέλλουν νὰ γεννηθῶσιν εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν πονηροὶ καὶ γόητες ἄνθρωποι (1), ὑποκριταὶ, ψευδολόγοι, ψευδόχριστοι, πλανῶντες τοὺς ἀνθρώπους μὲ δαιμονικὰς διδασκαλίας (2),

(1) Πρὸς Τιμόθ. Β, γ', 13. — (2) Πρὸς αὐτ. Α, δ', 1-3.

πλεονέκται, έμπορευόμενοι τοὺς χριστιανοὺς μὲ πλαστοὺς λόγους (1)., μὲ μύθους γραώδεις (2) μὲ ψευδῆ θαύματα (3), διὰ νὰ τρέφωσι τὰς καθημερινὰς τρυφὰς καὶ νὰ πληρόνωσι τὰς ἡδονάς των (4).

Φ. Όλα ταῦτα καλὰ, φίλε μου, κ' ἤθελαν εἶσθαι πολὺ καλήτερα, ἂν ἦτον ἀκίνδυνος ἡ φανέρωσίς των.

Κ. Διὰ τοῦτο σ' ἐπαρακάλεσα κ' ἐγὼ, νὰ μείνωσιν ἀπόρρητα μεταξύ μας ὅσα ἐλαλήσαμεν περὶ τοῦ ἁγίου φωτός. Μ' ὅλον τοῦτο ἴσως ἐσύμφερε νὰ πληροφορηθῶσι κἂν οἱ καλοί μας ἁγιοταφῖται τὴν ὁποίαν ἕως τώρα δὲν ἐγνώριζαν ἀλήθειαν....

Φ. ¿ Ποίαν ἀλήθειαν;

Κ. Ότι δὲν ἔπλασαν αὐτοὶ τὸ ἅγιον φῶς, ἀλλ' ὅτι πλασμένον τὸ ἔλαβαν ἀπ' ἄλλους.

Φ. Ἐχρεώςουν (πάλιν σὲ λέγω) ὄχι νὰ τὸ λάβωσιν, ἀλλὰ νὰ τὸ ἀποβάλωσιν ὡς πλασμένον ἀπὸ τοὺς Δυτικούς.

Κ. Αἴ! φίλε, σὲ εἶπα κ' ἐγὼ νὰ μὴ τοὺς κρίνῃς τόσον αὐςηρά· συμπεραίνεις ἀπὸ τοῦ Χριςοφόρου τοὺς λόγους, ὅτι ἠναγκάσθησαν εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους (κατ' ἐκεῖνον ἴσως τὸν καιρὸν, ὅτε ἐμελετοῦσαν τὴν κατάργησιν αὐτοῦ) νὰ τὸ διατηρήσωσι, ἢ μᾶλλον νὰ ὑποφέρωσι τὴν διατήρησιν αὐτοῦ, φοβηθέντες τὴν νέαν μηνολογίαν τοῦ Πάπα Γρηγορίου.

Φ. Ἡ νέα μηνολογία ὅμως ἦτον ἀληθὲς δῶρον, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ δεχθῶσι καὶ ἂν ἐπροσφέρετο ἀπὸ εἰδωλολάτρας·

Κ. ¿ Ἐλησμόνησες, φίλε, πόσην ἰσχὺν ἔχουν αἱ προλήψεις; ¿ Δὲν συλλογίζεσαι, ὅτι ἀκόμη σήμερον μετὰ 250 ἔτη ἀπὸ τῆς

---

(1) Πέτρ. Β, β', 3. ═══ (2) Πρὸς Τιμόθ. Α, ά, 4, δ', 7, Β, δ', 4. Πρὸς Τίτ. ά, 14. ═══ (3) Ματθ. κδ', 24. Πρὸς Θεσσαλον. Β, β', 9. ═══ (4) Πέτρ. Β, β', 13.

διορθώσεως τοῦ μηνολογίου ἐπιμένομεν ἀκόμη καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ Ρῶσοι εἰς τὸ σφαλερὸν μηνολόγιον; ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ Λουθηροκαλδῖνοι δὲν τὸ ἐδέχθησαν πλὴν μετὰ πολλοὺς χρόνους μετὰ τὴν διόρθωσιν, διὰ μόνην τὴν κατάρατον πρόληψιν ὅτι ὁ διορθωτὴς τοῦ μηνολογίου ἦτο Πάπας. Καὶ ὅμως οἱ Λουθηροκαλδῖνοι, κατ' ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον [ΑΑ] δὲν ἦσαν εἰς τὴν δυςυχῆ κατάςασιν τῆς βαρβαρωθείσης Ἑλλάδος, ἀλλ' εἶχαν ἐπιςήμας, εἶχαν ἀςρονόμους, ἱκανοὺς νὰ κρίνωσιν, ἂν ἡ διόρθωσις τοῦ Πάπα ἦτον ἀναγκαία ἢ ὄχι.

Φ. Ἂς μᾶς συγχωρηθῇ προσώρας ἡ ἀποβολὴ τῆς Παπικῆς διορθώσεως, ἐπειδὴ καὶ σοφωτέρους ἄλλους ἐκυρίευσεν ἡ αὐτὴ πρόληψις· ἀλλὰ δὲν βλέπω τὴν ἀνάγκην νὰ βεβαιώσωμεν καὶ μὲ θαῦμα τὴν πρόληψιν.

Κ. Ἀναγκαῖον ἐνομίσθη ἀπ' ἐκείνους τότε νὰ θεραπεύσωσι τὸ κακὸν μὲ ἄλλο κακὸν, ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς σκοτιζομένους ἀπὸ προλήψεις.

Φ. Ἀρκετὰ περὶ τῆς πρώτης ταύτης ἀνάγκης, ἂν καὶ δὲν ἀρκῇ νὰ δικαιώσῃ τοὺς ἀναγκαζομένους. Εἰπέ με τὴν δευτέραν καὶ τρίτην.

Κ. Ἀναγκάζονται δεύτερον οἱ Ἀνατολικοὶ νὰ λέγωσι πρὸς τοὺς Τούρκους, ὅταν οὗτοι τοὺς ὀνειδίζωσιν ὡς ψευδοθαυματουργοὺς, ὅτι διὰ τοῦτο ἐνεργοῦν τὸ θαῦμα, διὰ νὰ δύνανται νὰ πληρόνωσι πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐπιβαλλομένους βαρυτάτους φόρους [ΒΒ].

Φ. Ἐὰν ἄλλως νὰ κρατήσωσι τὸν ἅγιον τάφον δὲν ἦναι δυνατὸν, διὰ τοὺς βαρεῖς φόρους, παρὰ μὲ θαῦμα πλαστὸν, προτιμότερον νὰ ἀφεθῇ ὁ ἅγιος τάφος, παρὰ νὰ ἀτιμάζεται ὁ ἐνταφιασθεὶς Χριςὸς μὲ πλάσματα. Λέγε τὴν τρίτην.

Κ. Ἡ τρίτη εἶναι σχεδὸν ἡ αὐτὴ καὶ τὴν ὁποίαν ἔλεγ' ἀρχή-

τερα (1), ὁ κίνδυνος δηλαδὴ, μὴ ἡ φανέρωσις τῆς πλάνης τοῦ θαύματος, ψυχράνῃ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς τελετὰς, ἴσως καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ δόγματα τῆς θρησκείας. Τοιαύτην ἀπολογίαν ἀπολογεῖται ὑπὲρ τῶν Ἀνατολικῶν ἕνας ἀπὸ τοὺς Γάλλους περιηγητάς. « Οἱ Πατριάρχαι των (λέγει), δὲν τοὺς » σύρουν ἀπὸ τὴν πλάνην, διότι εἶναι πολλάκις ἐπικίνδυνος ἡ » κατάργησις τινῶν τελετῶν ἀδιαφόρων, ὡς δυναμένη νὰ ψυ- » χράνῃ τὴν πίστιν. Καὶ βέβαια, ἂν ἐπεχείρει τις νὰ φανερώσῃ » εἰς τοὺς Χριστιανοὺς, ὅτι τὸ ἅγιον φῶς δὲν καταβαίνει ἀπὸ » τὸν οὐρανὸν, ἤθελαν ἴσως διστάσειν καὶ περὶ τῆς ἀληθείας » τῶν δογμάτων τῆς πίστεως, ἢ κἂν μετριάσειν τὴν εἰς τοὺς » ἁγίους τόπους εὐλάβειαν, ὅπου ὑπάγουν κατέτος ἀπ' ὅλα » τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς, διὰ νὰ ἴδωσιν, ὅ,τι δὲν βλέπουν, ἂν » καὶ δισχυρίζωνται ὅτι τὸ βλέπουν [ΓΓ]. »

Φ. Τοιαύτην ἀπολογίαν, φίλε, ἂς τὴν κάμῃ, ἂν ἀγαπᾷ, ὁ καλός σου Γάλλος, διὰ τοὺς θαυματουργοὺς Μοναχοὺς τῆς ἐκκλησίας του. Τελετὰς ἀδιαφόρους ὀνομάζει τὰ ψευδῆ θαύματα! καὶ νομίζει συγχωρημένον νὰ ὑπερασπίζεται ἡ θρησκεία μὲ παντοίους δόλους καὶ πάσης λογῆς ἀνομήματα. Θαυμαστὴ θρησκεία, ἥτις ἐπιστηρίζεται εἰς πλαστὰ θαύματα! Τοιούτων θαυμάτων ἔχουν χρείαν αἱ ψευδοθρησκεῖαι, καὶ ὄχι ἡ παραδοθεῖσα ἀπὸ τὸν Χριστὸν θρησκεία.

Κ. Λέγεις σχεδὸν ὅσα λέγει καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀντιπαπιστὰς θεολόγους, κατακρίνων τοῦ Γάλλου τούτου τὴν ἀπολογίαν.

Φ. Τί λέγει; ἐπιθυμῶ νὰ τἀκούσω.

Κ. Λέγει ὅτι, κατὰ τοῦ Γάλλου τὴν κρίσιν, συγχωροῦνται πάσης λογῆς ἀνοσιουργίαι καὶ ὕβρεις κατὰ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, διὰ νὰ παρακινῆται ὁ λαὸς ὄχι νὰ πιστεύῃ, ἀλλὰ νὰ δοξάζῃ μόνον

---

(1) Ἀνωτέρ. σελ. 335.

ἀληθινὴν τὴν παραδοθεῖσαν ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν Θρησκείαν (1).

Φ. Κρίσις τοῦ θεολόγου δικαία καὶ σύμφωνος μὲ τοῦ Ἀποστόλου τοὺς λόγους, « Μὴ ποιήσωμεν τὰ κακὰ, ἵνα ἔλθῃ τὰ » ἀγαθά (2)· » ἡ ἀληθὴς θρησκεία ὄχι μόνον δὲν ἀσφαλίζεται μὲ τὴν ἀπάτην, ἀλλὰ καὶ τρέχει μέγαν κίνδυνον νὰ καταφρονηθῇ παντάπασι, καὶ νὰ συναριθμηθῇ μὲ τὰς ψευδεῖς Θρησκείας, ὁπότε μεταχειρίζεται τὰ αὐτὰ ἐκεῖνα μέσα, ὅσα συνεργοῦν εἰς στερέωσιν ἐκείνων. Σήμερον κἂν, ὅτε ἤρχισεν ἡ ταλαίπωρος Ἑλλὰς νὰ φωτίζεται, χρεωστοῦν οἱ Ἱερωμένοι μας νὰ παύσωσι τὸ θαυματούργημα, τὸ ὁποῖον ἀτιμάζει τόσον τὴν Θρησκείαν.

Κ. Εἰπὲ ὅτι καὶ φθείρει τὰ ἤθη τοῦ λαοῦ.

Φ. Περὶ τῆς φθορᾶς τῶν ἠθῶν δὲν ἀμφιβάλλω. Ἐμποδίζοντες τὴν ἐξάπλωσιν τῶν φώτων, ἐμποδίζουν ἀκολούθως καὶ πᾶσαν χρηστοήθειαν.

Κ. Οἱ ἱερεῖς μας ὅμως ἐπαινοῦν ταύτην τὴν ἐξάπλωσιν·

Φ. Πολλὰ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν. Ἔπειτα, ; τί ὠφελεῖ ὁ ψιλὸς ἔπαινος, ὅταν ἐξ ἑνὸς μέρους ἐγκωμιάζωσι, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἀσωτεύωσι τόσα μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἀποκτῶνται τὰ φῶτα;

Κ. ;Πῶς ἀσωτεύουν;

Φ. Δέν σε λανθάνει βέβαια πόσαι χιλιάδες προσκυνητῶν ὑπάγουν κατέτος εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ πόσας μυριάδας γροσίων ἐξοδεύει καθεῖς ἐξ αὐτῶν, διὰ νὰ ἀξιωθῇ νὰ ἴδῃ τὸ ἅγιον φῶς.

Κ. Ἔχεις δίκαιον. Πιθανὸν, ὅτι πολλαὶ μυριάδες ἀργυρίων δαπανῶνται ματαίως εἰς αὐτό.

Φ. Πρόσθες καὶ ὅσας ἐξοδεύουν οἱ ταλαίπωροι Γραικοὶ εἰς τὰ σπαρμένα καθ' ὅλην τὴν Ἀσιανὴν καὶ Εὐρωπαίαν Ἑλλάδα

---

(1) Ἴδε τὴν σημ. ΓΓ. —— (2) Πρὸς Ῥωμ. γ΄. 8.

μετόχια τῶν Ἁγιοταφιτῶν, διὰ τὴν πρὸς τὸ ἅγιον φῶς εὐλάβειαν.

Κ. Ἂν προσθέσῃς καὶ ταῦτα, γίνονται νομίζω πολλότατα ἑκατομμύρια γροσίων· ἐπειδὴ, μὰ τὴν ἀλήθειαν, τῶν Ἁγιοταφιτῶν τὰ μετόχια βλέπω πολὺ πλουσιώτερα τῶν ἄλλων.

Φ. Ἴσως μόνος ὁ ἅγιος τάφος φορολογεῖ τῶν Γραικῶν τὸ γένος φόρον, ὅσον δὲν λαμβάνουν ὅλα τἄλλα μοναστήρια ἐντάμα. Ἀφίνω σε τώρα νὰ συλλογισθῇς, ἐὰν μὲ τόσην ἀργυρίου ποσότητα, ἀντὶ δύο ἢ τριῶν ταπεινῶν ἀκόμη σχολίων ἐπιστημονικῶν, δὲν ἐδυνάμεθα νὰ ἔχωμεν πολλὰ γυμνάσια στολισμένα μὲ πολλοὺς διαφόρων ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν διδασκάλους· ἀντὶ διακοσίων νέων σπουδαζόντων εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην, τετρακοσίους ἢ πεντακοσίους· ἐὰν μὲ τόσα μέσα φωτισμοῦ, δὲν ἤθελ' εἰς πολλὰ μικρὸν χρόνου διάστημα ἡ ταλαίπωρος Ἑλλὰς συνερίζεσθαι μὲ τὰ σοφώτερα ἔθνη τῆς Εὐρώπης.

Κ. Δέν σε λέγω τὸ ἐναντίον.

Φ. Ὢ δυστυχία! Ὢ μωρία! Ὢ τυφλότης! ¿ Ἄρα ἐσυλλογίσθησαν ποτὲ πόσην ζημίαν προξενοῦν εἰς τὸ γένος, γινόμενοι ἐμπόδιον τῆς προκοπῆς καὶ τῆς εὐδαιμονίας τῶν Ἑλλήνων; ¿ ἢ νομίζουν τάχα, ὅτι δὲν εἶναι αὐτοὶ μέλη τοῦ γένους, ἀλλ' ἀφοῦ ἐρασοφόρησαν ἔπαυσαν πλέον νὰ ἦναι Ἕλληνες;

Κ. Καὶ τὴν προξενουμένην ἀπ' αὐτοὺς ζημίαν συλλογίζονται πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, καὶ τὸ γένος ἀγαποῦν, καὶ μέλη του νὰ ἦναι καὶ νὰ λέγωνται καυχῶνται. ¿ Ἀλλὰ τί νὰ κάμωσι· πῶς νὰ καταργήσωσι τὸ ψεῦδος;

Φ. Βάλλοντες εἰς τόπον αὐτοῦ τὴν ἀλήθειαν.

Κ. Αἴ! φίλε μου, τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ὅσον τὸ φαντάζεσαι εὔκολον.

Φ. Καλὲ τί λέγεις! ἡ ἀλήθεια δυσκολεύεται νὰ λάβῃ τὸν τόπον τοῦ ψεύδους! ὁ Χριστὸς τὸν τόπον τοῦ Σατανᾶ! Τοῦτον ὀνομά-

ζει ὁ Χριςὸς « Πατέρα τοῦ ψεύδους (1)· » ; περὶ δὲ ἑαυτοῦ τί λέγει; « Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια (2). »

Κ. Τὴν ἀλήθειαν! τὴν ἀλήθειαν! Ἐλησμόνησες, βλέπω, τὴν Παροιμίαν· « Ἡ ἀλήθεια εἶναι μαλλώτρια. »

Φ. Καταλαμβάνω. Παραβάλλεις λοιπὸν τοὺς ἁγιοταφίτας μὲ τοὺς ςαυρωτὰς Φαρισαίους;

Κ. Ἄπαγε! φίλε μου, ἄπαγε! Ἐξεναντίας τοὺς λυποῦμαι, ὅτι, ἐπιθυμοῦντες καὶ αὐτοὶ τὴν παῦσιν τῆς ἀπάτης, δὲν εὑρήκασιν ἕως τὴν σήμερον τὸν τρόπον νὰ τὴν παύσωσιν. Ὅλοι (ἂν ἐξαιρέσῃς ὀλίγους τινὰς γόητας) ὑποφέρουν τὸ θαυματούργημα, ὄχι μὲ σκοπὸν νὰ πλανῶσιν, ἀλλὰ διὰ τὸν φόβον μὴ ταράξωσιν, ὡς εἶπα (3), τοὺς πλανωμένους ἀνακαλύπτοντες τὴν πλάνην.

Φ. Ἄλλο πάλιν τοῦτο παράδοξον.

Κ. Εἰπὲ μᾶλλον ὅτι εἶναι ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα συνήθως εἰς τοὺς πλανωμένους. Ἡ δεισιδαιμονία, καθὼς ὅλα τὰ πάθη, ἀφοῦ μίαν φορὰν κυριεύσῃ ὡς ἕξις τὸν ἄνθρωπον, τοῦ ζαλίζει τὸν νοῦν ζάλην ἀσυγκρίτως ταραχωδεστέραν τῆς προξενουμένης ἀπὸ τὴν μέθην ζάλης. Δοκίμασε ν' ἁρπάσῃς ἀπὸ χεῖρας μεθυσμένου τὸ ποτήριον, καὶ θέλεις ἰδεῖν πόσον ἀγριαίνεται κατὰ σοῦ. Δοκίμασε νὰ κηρύξῃς εἰς τοὺς προσκυνητὰς, ὅτι ματαίως ἐξοδεύουν τόσα χρήματα, ματαίως κοπιάζουν ταξειδεύοντες μακρὰν διὰ θαῦμα, τὸ ὁποῖον καθένας ἀκόπως καὶ χωρὶς δαπάνην, καθήμενος εἰς τὸν οἶκόν του δύναται νὰ θαυματουργῇ, ὄχι τὸ μέγα σάββατον μόνον, ἀλλὰ καθημέραν, καθώραν, κατὰ πᾶσαν στιγμήν. Δοκίμασε, λέγω, νὰ διδάξῃς τὴν τόσον ἁπλῆν ἀλήθειαν ταύτην, καὶ θέλεις ἰδεῖν στράτευμα προσκυνητῶν με-

---

(1) Ἰωάν. ή, 44. — (2) Αὐτ. ιδ', 6. — (3) Ἀνωτέρ. σελ. 335.

θυσμένων, ἢ (ὡς δὲν αἰσχύνονται νὰ ὀνομάζωνται) Χατσήδων, στρατηγούμενον ἀπὸ ὀλίγους θρασυτάτους γόητας, πνέοντας τὸν ὄλεθρόν σου, ὡς ἀνατροπέως τῶν καθεστώτων.

Φ. Καὶ λοιπὸν διὰ τοὺς μεθυσμένους τούτους πρέπει ἡ ταλαίπωρος Ἑλλὰς νὰ γυμνόνεται ἀπὸ τὰ μέσα τῆς εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας προκοπῆς, καὶ (τὸ πλέον ἀξιοθρήνητον) νὰ ὀνειδίζεται ἀπὸ τοὺς ἀλλογενεῖς, ὡς καταντήσασα εἰς ἀνίατον βαρβαρότητα, ἢ μᾶλλον εἰς ἀληθινὴν νηπιώδη μωρίαν;

Κ. Ναί, φίλε, διὰ τούτους. Οἱ μεθυσμένοι πρῶτον πρέπει νὰ ἀνανήψωσι, καὶ νὰ ἐντραπῶσι διὰ τὰς ἀσχημοσύνας τῆς μέθης· καὶ τότε παύουν ἀφ' ἑαυτῶν καὶ οἱ γόητες νὰ κερνῶσιν εἰς αὐτοὺς τὸ φαρμακερὸν τῆς δεισιδαιμονίας κέρασμα.

Φ. Δικαίως ἤθελες ἀπολογεῖσθαι ὑπὲρ αὐτῶν, ἂν ἐσιωποῦσαν κἂν περὶ τῆς εἰς Ἱερουσαλὴμ προσκυνήσεως. Ἀλλ' αὐτοὶ ἐξεναντίας, ὄχι μόνον τὴν κηρύττουν, ὡς ἔργον σχεδὸν ἀναγκαῖον εἰς σωτηρίαν, ὄχι μόνον δὲν παύουν νὰ παρακινῶσι τοὺς ἁπλουστέρους νὰ τρέχωσιν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, διὰ νὰ ἀσωτεύωσιν ἐκεῖ ὅ,τι χρεωστοῦν νὰ οἰκονομῶσιν εἰς ἀνατροφὴν τῶν ἰδίων τέκνων, ἢ ἄλλην κοινὴν ὠφέλειαν τοῦ γένους τινά, ἀλλὰ καὶ ὅσους ὑποπτεύονται ἢ ἀκούουν ἐμποδίζοντας τῆς Ἱερουσαλὴμ τὸ ταξείδιον δὲν αἰσχύνονται νὰ διαβάλλωσιν ὡς ἀσεβεῖς.

Κ. Ἐφάνησαν καὶ τινὲς τοιοῦτοι, ὥστε νὰ διαβάλλωσι τοὺς ἀθώους [ΔΔ]· ἀλλὰ δὲν εἶναι οὐδὲ τοῦτο κοινὴ νόσος τοῦ κλήρου μας.

Φ. Τοὺς Σιναΐτας ἴσως ζητεῖς νὰ ἐξαιρέσῃς· τούτων ὅμως ὁ σκοπὸς (ἂν πιστεύσωμεν καὶ τούτων τοὺς ἀντικατηγόρους ἁγιοταφίτας) εἶναι ὄχι νὰ ἐλευθερώσωσι τοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ τὴν πλάνην, ἀλλὰ νὰ τοὺς σύρωσιν, αὐτοὺς καὶ τοὺς θησαυρούς των, ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ εἰς τὸ Σίναιον ὄρος.

Κ. Δὲν ἀντιφέρονται μόνοι οἱ Σιναῖται εἰς τὸ θαῦμα τῆς Ἱερουσαλήμ. Παρὰ τούτους γνωρίζω πολλοὺς ἄλλους σεβασμίους ἐκκλησιαστικοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἐλευθερώσωσι τὴν Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν ἀπὸ τὸ ὄνειδος τοῦ αἰσχροῦ θαυματουργήματος· ἀλλὰ ἀναγκάζονται (πάλιν τὸ λέγω) νὰ σιωπῶσι, διὰ τοὺς μεθυσμένους.

Φ. ; Ἐξεύρεις τί συλλογίζομαι μέσον ἱκανὸν, κατὰ τὴν κρίσιν μου, νὰ ταχύνῃ τὴν ἀνάνηψιν τῶν μεθυσμένων;

Κ. ; Τί;

Φ. Νὰ δημοσιεύσωμεν διὰ τοῦ τύπου ὅσα μου ἱστόρησες περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ προόδου τοῦ ἁγίου φωτός.

Κ. Μέσον θαυμαστὸν νὰ μᾶς λιθοβολήσωσι καὶ τοὺς δύο. Δὲν εἶν' ἀκόμη καιρὸς τοιαύτης δημοσιεύσεως.

Φ. Ἐπέρασε καὶ ὁ καιρὸς τῆς λιθοβολίας. Ἐδίσταζα κ' ἐγὼ καταρχάς· ἀλλὰ τώρα μ' ἐθάῤῥυναν αἱ τόσαι σου ἀποδείξεις. ; Ἢ φοβεῖσαι μή μας κηρύξωσιν ἀθέους.

Κ. ; Καὶ τὸ κρίνεις τοῦτο μικρόν;

Φ. Μέγα καὶ δεινόν· ; ἀλλὰ τί με μέλει, ἂν μὲ συκοφαντήσωσιν ὡς ἄθεον, ὅταν ἡ συνείδησίς μου μαρτυρῇ, ὅτι δὲν ἐδίστασα ποτὲ περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ θεοῦ; Πολὺ δεινότερον ἤθελ' εἶσθαι, ἐὰν, δυνάμενος νὰ δείξω εἰς τοὺς ὁμογενεῖς, πῶς θέλει ὁ θεὸς νὰ λατρεύεται, ἐσιωποῦσα διὰ τῆς συκοφαντίας τὸν φόβον. Εἰς τοῦ βίου τὴν σκηνὴν ὅστις ἀναλαμβάνει φιλοσόφου πρόσωπον, πρέπει νὰ τὸ δραματίζῃ, ὡς ὑπαγορεύουν τῆς φιλοσοφίας οἱ νόμοι, μηδὲ νὰ τὸ φθείρῃ χαριζόμενος εἰς ὀλίγους τινὰς ἀναισθήτους τῶν καλῶν θεατάς.

Κ. Φίλος τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀληθείας ἐπαγγέλλομαι κ' ἐγώ· νὰ σ' ἐξομολογηθῶ ὅμως τὴν ἀλήθειαν, δὲν αἰσθάνομαι πολλὴν ὄρεξιν οὔτε νὰ λιθοβοληθῶ, οὔτε νὰ ὀνομασθῶ ἄθεος, οὐδὲ πιστεύω, ὅτι χρεωστῶ νὰ κινδυνεύσω τὴν τιμὴν καὶ τὴν ζωήν μου, διὰ νὰ φωτίσω τοὺς μωρούς.... ; Τί κινεῖς τὴν κεφαλήν;

Φ. Ὅτι, φίλε μου, φοβούμενος ἀθεότητος συκοφαντίαν, λέγεις ὅμως καὶ φρονεῖς ὅ,τι ἐφρονοῦσαν οἱ ἄθεοι.

Κ. ¿ Πῶς;

Φ. ¿ Ἐλησμόνησες τί ἔλεγε περὶ τοῦ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ζήλου ὁ περιβόητος τὴν ἀθεΐαν Θεόδωρος; Κατὰ τοῦτον, δὲν χρεωςεῖ ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος νὰ θυσιασθῇ, ἂν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ, διὰ τὴν πατρίδα του, ἐπειδὴ πατρὶς εἶναι ὅλος ὁ κόσμος, οὐδὲ νὰ μωρανθῇ αὐτὸς, διὰ νὰ ὠφελήσῃ τοὺς μωροὺς (1).

Κ. Εἰς τοὺς κόρακας καὶ ὁ Θεόδωρος καὶ τὸ δόγμα του! Ὅτι εἶμαι ἕτοιμος νὰ θυσιασθῶ ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τοῦ γένους μου, οὐδὲ σὺ ἀμφιβάλλεις, νομίζω, περὶ τούτου· ¿ ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦλθεν ἀκόμη ὁ καιρὸς τῆς ὠφελείας, εἰς τί χρησιμεύει ἡ θυσία;

Φ. ¿ Καὶ τίς σε ἔφερεν εἰς τόςην ἀπελπισίαν; Σὺ αὐτὸς ἐπαρατήρησες καὶ ὡμολόγησες, ὅτι τῶν μωρῶν ὁ ἀριθμὸς ὀλιγοςεύει καθημέραν, διὰ τὴν ἐνεργουμένην τῶν φώτων ἐξάπλωσιν.

Κ. Ἀλλ' εἶπα καὶ ὅτι δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ἀποῦ ἤρχισεν ἡ ἐξάπλωσις. Τὸ πλῆθος τῶν μωρῶν ὑπερβαίνει ἀκόμη πολὺ τὸν ἀριθμὸν τῶν φρονίμων.

Φ. Ὅσον μωροὺς καὶ ὅσον πολλοὺς καὶ ἂν ὑποθέσῃς τοὺς μωρούς μας, δὲν ἔφθασαν εἰς τόσην ἀλογίαν, ὥςε νὰ μὴ κλονηθῶσιν, ἀναγινώσκοντες τὴν ὁποίαν ἔκαμες ἀκριβῆ ἱςορίαν τοῦ ἁγίου φωτός. Ἕως τώρα δὲν τὴν ἐγνώριζαν οὔτ' αὐτοί, οὔτε πολλοὶ ἀπὸ τοὺς φρονίμους, καθὼς οὐδ' ἐγὼ ἀκόμη. Δύο μόνους ἢ τρεῖς ἂν κερδήσωσιν οἱ λόγοι σου, ἐπλήρωσες τὸ πρὸς τὴν

(1) « Ἔλεγε δὲ [ὁ Θεόδωρος] καὶ εὔλογον εἶναι, τὸν σπουδαῖον μὴ » ἐξαγαγεῖν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἑαυτόν· ἀποβαλεῖν γὰρ τὴν φρόνησιν » ἕνεκα τῆς τῶν ἀφρόνων ὠφελείας· εἶναί τε πατρίδα τὸν κόσμον. » Διογέν. Λαερτ. II, 98.

πατρίδα σου χρέος, μεταβάλλων ἀληθῶς (ὡς ἐσυμβούλευεν ὁ Δημοσθένης τοὺς Ἀθηναίους) τὰ θεωρικὰ εἰς στρατιωτικὰ, καὶ μεταφέρων εἰς τὰς χρείας τῆς πατρίδος τὰ μωρῶς ἐξοδευόμενα εἰς θέαν θαύματος πλασμένου ἀπὸ φραγκοπατέρας, ἐχθροὺς ἀσπόνδους τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἐλευθερόνεις δ' ἐνταυτῷ καὶ τὴν ἐκκλησίαν μας ἀπὸ ὄνειδος τόσον μᾶλλον ἄδικον, ὅσον ὀνειδιζόμεθα ἀπ' αὐτοὺς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μας κατέστησαν ἀξίους ὀνειδισμοῦ. Ἀλλ' ἂς ὑποθέσωμεν καὶ τὸ χειρότερον, ὅτι δὲν ἐκέρδησες κανένα ἀπὸ τοὺς μωρούς· οἱ φρόνιμοι θέλουν δώσειν προσοχὴν εἰς τοὺς λόγους σου· καὶ ἐνδυναμούμενοι ἀπ' αὐτοὺς, ἐμποροῦν εὐκολώτερα νὰ πολεμῶσι τὰς δεισιδαιμονίας. Τέλος, ὑποθέτω καὶ τὸ χείριστον, ὅτι οὐδὲ φρόνιμοι ἔμειναν πλέον εἰς τὸ γένος, ἀλλὰ, κατὰ τὴν Δαυϊτικὴν μαρτυρίαν, « Πάντες ἐξέκλιναν, » ἅμα ἠχρειώθησαν, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός (1)· » οὐδ' ἡ τόσον ἐλεεινὴ κατάστασις ἀρκεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν σιωπὴν τοῦ φιλοσόφου.

Κ. Τότε ὅμως λαλεῖ εἰς τοὺς τοίχους τῆς πόλεως καὶ ὄχι πλέον εἰς τοὺς πολίτας.

Φ. Ὄχι βέβαια εἰς τοὺς ζῶντας καὶ παρόντας· ἀλλὰ τότε ἡ φωνή του γίνεται κατὰ τῆς ζώσης καὶ παρούσης γενεᾶς ἀληθὴς διαμαρτυρία, ἥτις δύναται νὰ χρησιμεύσῃ, εἰς τοὺς πολίτας τῆς ἐπερχομένης γενεᾶς· τότε, ὀνειδίζων τοὺς συγχρόνους, προοδοποιεῖ καὶ εὐκολύνει τὴν διόρθωσιν τῶν μεταγενεστέρων ὁμογενῶν. Ὁ θάνατος χωρίζει μόνα μας τὰ σώματα ἀπὸ τοὺς ζῶντας, ἀλλὰ δὲν ἀφανίζει καὶ τὰς ψυχικὰς ἡμῶν πρὸς αὐτοὺς σχέσεις· μας ἐλευθερόνει ἀπὸ τὰ μερικὰ πρὸς τοὺς συγχρόνους πολίτας χρέη καὶ καθήκοντα, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀπὸ τὸ εἰς τὴν πατρίδα αΐδιον

(1) Ψαλμ. νγ', 3.

χρέος. Πολλὰ ὀλίγους ὠφέλησεν ἡ διὰ ζώσης φωνῆς διδασκαλία τοῦ Σωκράτους, κ᾽ ἤθελε περιορισθῆν εἰς ἐκείνων μόνων τῶν ὀλίγων τὴν ὠφέλειαν, ἂν δὲν ἐφρόντιζαν οἱ μαθηταί του νὰ μᾶς τὴν παραδώσωσιν ἐγγράφως. ;Πόσαι, νομίζεις, μυριάδες Ἑλλήνων, ἀφοῦ ἔπαυσε νὰ ζῇ ὁ Σωκράτης, ὠφελήθησαν, καὶ πόσαι μέλλουν νὰ ὠφεληθῶσιν ἀκόμη, ἕως ςέκει ὁ κόσμος, ἀπὸ τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφῶντος; διὰ νὰ μὴ λέγω τὰ φωτισμένα ἄλλα ἔθνη, ὅσοι τὰ ἀναγινώσκουν μεταφρασμένα εἰς τὴν γλῶσσάν του καθένας. ;Δὲν βλέπεις ὅτι ἤρχισαν νὰ φαίνωνται καὶ εἰς ἡμᾶς τῆς σωκρατικῆς διδασκαλίας οἱ καρποί (1);

Κ. Πολλὰ ὀλίγοι.

Φ. Πολλὰ ὀλίγοι βέβαια ἀκόμη· διότι ἕως τώρα ἐσπείροντο εἰς τῶν νέων τὰς ψυχὰς ἀπὸ σχολαςικοὺς, γραμματικῶς καὶ ὄχι φιλοσοφικῶς. Δέν σε λανθάνει, ὅτι καθὼς εἰς τῆς θρησκείας, παρόμοια καὶ εἰς τῆς φιλοσοφίας τὰ παραγγέλματα, ὅςις ἐξετάζει μόνας τὰς λέξεις, μόνην αὐτῶν τὴν σύνταξιν καὶ τοὺς κανόνας τῆς συντάξεως, εἰς ἕνα λόγον, ὅςις προσκολλᾶται εἰς μόνον τὸ γράμμα, δυνατὸν νὰ γένῃ καλὸς γραμματικὸς, τρέχει ὅμως καὶ μέγαν κίνδυνον νὰ γένῃ μωρὸς καὶ κάκιςος ἄνθρωπος. Ἀλλὰ βλέπεις τώρα, ἀφοῦ ἤρχισαν οἱ διδάσκαλοί μας νὰ παραδίδωσι τῶν παλαιῶν φιλοσόφων τὰ συγγράμματα μὲ μέθοδον ὀρθοτέραν, πόσον διαφέρουν οἱ σημερινοί μας νέοι ἀπὸ τοὺς πρὸ τριάκοντα ἐτῶν νέους. Τούτους μόνους ἀρκεῖ νὰ συλλογισθῇς, ὅτι θέλουν καταλάβειν πάραυτα τὸν παρόντα Διάλογον, καὶ προσπαθήσειν νὰ τὸν κάμωσι καταληπτὸν καὶ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς των, δείχνοντες

(1) « Εἰ ὄντες ἦμεν ὠφέλιμοι, οὐχὶ πολὺ μᾶλλον ἀποθανόντες....
» Καὶ νῦν Σωκράτους ἀποθανόντος, οὐδὲν ἧττον, ἢ καὶ πλεῖον, ὠφέλιμός ἐςιν ἡ μνήμη ὧν ἔτι ζῶν ἔπραξεν ἢ εἶπε. » (Ἐπικτήτ. Διατριβ. IV, ά, § 168-169).

εἰς αὐτούς, πόσον εἶν' αἰσχρὸν ὄντες Ἕλληνες καὶ Χριςιανοὶ νὰ ἐπονομάζωνται Χαντσῆδαι, ἐπωνύμιον καὶ βάρβαρον καὶ ἀντιχριςιανικόν. Τοῦτο μόνον ἐπεθύμουν, νὰ προσθέσῃς εἰς τὸ τέλος τοῦ Διαλόγου σύντομον τινὰ περίληψιν ὅσων ἱςόρησες περὶ τοῦ ἁγίου φωτός·

Κ. Ἀνακεφαλαίωσιν λέγεις;

Φ. Ἀνακεφαλαίωσιν, Ἐπίλογον, Περιοχήν, ὀνόμασέ την ὅπως ἀγαπᾷς, ἀλλὰ νὰ περιλαμβάνῃ χρονολογικῶς καὶ συντόμως τὴν ἱςορίαν τοῦ θαύματος.

Κ. Ἄκουε, ἂν σ' ἀρέσκῃ τὸ ἑξῆς σχεδίασμα τῆς ἀνακεφαλαιώσεως.

Φ. Μὲ κάμνεις χάριν νὰ τὴν σχεδιάσῃς.

Κ. Προσθέτω λοιπὸν τὰ ἑξῆς:

Τὸ σήμερον κατέτος φαινόμενον, κατὰ τὸ μέγα σάββατον, θαῦμα τοῦ ἁγίου φωτός, δὲν ἐθαυματουργεῖτο εἰς τοὺς χρόνους τῶν Ἀποςόλων. Μετὰ τοὺς Ἀποςόλους, δὲν τὸ ἐγνώρισαν οὔτε τῆς Ἀνατολικῆς οὔτε τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας οἱ πατέρες· ἐξεναντίας τινὲς ἐξ αὐτῶν καὶ αὐτὸ τὸ εἰς προσκύνησιν τοῦ ἁγίου τάφου γινόμενον ταξείδιον ἐμπόδισαν (ἐμποδισμὸν ἄτοπον, ἂν ἀληθῶς ἐγίνετο τοιοῦτον θαῦμα). Οἱ ἱςορήσαντες τὴν εἰς Ἱερουσαλὴμ παρουσίαν, πρῶτον τῆς Ἑλένης, μητρὸς τοῦ μεγάλου Κωνςαντίνου, ἔπειτα τῆς Αὐτοκρατορίσσης Εὐδοκίας (1), δὲν λέγουν τίποτε περὶ τοῦ θαύματος (2).

569 ἔτος. Παρόμοιόν τι φῶς ὅμως ἐθαυματουργεῖτο, ὄχι εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἀπὸ Μοναχοὺς Ἀνατολικούς, οὐδὲ τὸ μέγα σάββατον, ἀλλ' ἀπὸ Μοναχοὺς Δυτικούς, κατὰ τὴν μεγάλην παρασκευήν, εἰς πόλιν τῆς Γαλλίας, τὸ Πικταΰϊον, εἰς μοναςήριον καλογραιῶν, κτισμένον περίπου τὸ 569 ἔτος ἀπὸ βασίλισσαν τῆς Γαλλίας (3).

(1) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 340. —— (2) Ἰδ. σημ. Δ. —— (3) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 355-356.

622. Τὸ ἔτος τοῦτο ἐπῆραν οἱ Σαρακηνοὶ ἀπὸ τοὺς Γραικορωμαίους Αὐτοκράτορας τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ τὴν ἠρήμωσαν. Θρηνεῖ τὴν ἅλωσιν ταύτην ἡ ἱςορία, διὰ τὴν ἐξανάγκης παῦσιν τῶν προσκυνητῶν· ἀλλὰ δὲν λέγει τίποτε περὶ ἁγίου φωτός.

800. Περὶ τὸ ἔτος τοῦτο, ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς δύσεως, Μέγας Κάρολος, ἔλαβεν ἀπὸ τὸν τότε Καλιφᾶν τῶν Σαρακηνῶν τὴν ἄδειαν νὰ ςολίσῃ πάλιν τὴν Ἱερουσαλὴμ μὲ ναοὺς καὶ μοναςήρια. Ὅθεν ἤρχισαν νὰ συντρέχωσι πανταχόθεν εἰς προσκύνησιν τοῦ ἁγίου τάφου, πλειότεροι ὅμως ἀπὸ τὴν Δυτικὴν παρὰ ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν (1). Ἀλλ' οὐδὲ τώρ' ἀκόμη ἀκούεται ὄνομα ἁγίου φωτός.

809. Ἀποθνήσκει ὁ Μέγας Κάρολος.

814. Ἀποθνήσκει ὁ φίλος τοῦ Καρόλου Καλιφᾶς. Ὅθεν ἤρχισε πάλιν νὰ ἐνοχλῆται ἀπὸ τοὺς Ἄραβας ὁ ἅγιος τάφος, καὶ ἀκολούθως νὰ ὀλιγοςεύῃ τῶν προσκυνητῶν ὁ ἀριθμὸς, καὶ τὰ ἀπ' αὐτοὺς κέρδη τῶν Δυτικῶν Μοναχῶν. Πιθανὸν ὅτι ἀπὸ τοῦτο τὸ ἔτος (814) καὶ κάτω ἔπλασαν οἱ Δυτικοὶ Μοναχοὶ τὸ ἅγιον φῶς, ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐξανάψωσι τὸν ζῆλον τῶν προσκυνητῶν (2)·

870. Διότι πρώτην φορὰν ἠκούσθη τὄνομα τοῦ ἁγίου φωτὸς ἀπὸ πρώτου Μοναχοῦ Δυτικοῦ ςόμα, τοῦ Γάλλου Βερνάρδου, ἐπιςρέφοντος ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ, ὅπου εἶχεν ὑπάγειν τὸ ἔτος τοῦτο 870 (3).

1007. Κατασκάπτουν οἱ Σαρακηνοὶ τὰς λαμπρὰς οἰκοδομὰς τοῦ Μεγάλου Καρόλου· καὶ παύει πάλιν τὸ θαῦμα πρὸς καιρόν (4). Ἤρχισε δεύτερον νὰ ἐνεργῆται, ἀλλὰ μὲ μεγάλας τῶν προσκυνητῶν δυσκολίας, διὰ τὰς καταδρομὰς καὶ ληςείας τῶν

---

(1) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. 339-340. —— (2) Σελ. 342. —— (3) Σελ. 339. —— (4) Σελ. 343, καὶ σημ. Ζ.

Ἀράβων, ἕως περὶ τὰ τέλη τῆς ἑνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος (1).

1095. Αἱ δυσκολίαι αὗται ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τοὺς Σταυρικοὺς τῶν Δυτικῶν πολέμους. Ὁ πρῶτος συνέβη κατὰ τὸ 1095 ἔτος, ὅτε ἐπῆραν οἱ Σταυροφόροι τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Σαρακηνῶν (2), καὶ τὴν ἐκράτησαν ἕως τὸ 1187 ἔτος. Εἰς τὸ διάστημα τοῦτο οὐδεμί' ἀμφιβολία ὅτι τὸ θαῦμα ἐνηργεῖτο καὶ λαμπρότερα καὶ ἀσφαλέστερα παρὰ ποτέ.

1158. Τὸ ἔτος τοῦτο 1158, καὶ δεύτερον τὸ 1168, ὑπάγει εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ Βαρθολομαῖος τίς (πιθανὸν ὅτι Μοναχὸς Λατῖνος (σελ. 358, καὶ σημ. Ρ), καὶ γίνεται μάρτυς αὐτόπτης τοῦ ἁγίου φωτὸς, μ' ὅλον ὅτι κατὰ τὸ ἔτος

1185. Φωκᾶς τις, ἱερεὺς Ἀνατολικὸς, ἱστορῶν καὶ αὐτὸς, ὡς αὐτόπτης, ὅσα ἴδεν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, δὲν ἀναφέρει τίποτε περὶ τοῦ ἁγίου φωτός.

1187. Τὸ ἔτος τοῦτο, λαμβάνουν ὀπίσω τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τοὺς Σταυροφόρους οἱ Σαρακηνοὶ, στρατηγούμενοι ἀπὸ τὸν Σαλαδῖνον· ὅστις χαρίζει τοὺς ἱεροὺς αὐτῆς ναοὺς εἰς τοὺς Ἀνατολικούς. Λαβόντες αὐτοὺς οἱ Ἀνατολικοὶ, λαμβάνουν ἐντάμα καὶ τὸ θαῦμα τοῦ ἁγίου φωτὸς, καὶ τὸ ἐνεργοῦν μέχρι τῆς σήμερον, ὡς μαρτυρεῖται ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς τῆς δεκάτης τρίτης καὶ τῶν καθεξῆς ἑκατονταετηρίδων, καὶ ἀπὸ τοὺς εἰς Ἱεροσόλυμα κατέτος ὑπάγοντας προσκυνητάς.

1211. Πρῶτον μάρτυρα εὑρίσκω Λατῖνον ἱερωμένον, Γερμανὸν, τὸν Ὀλδεμβόργον (Willebrandus ab Oldenborg), ὅστις ὑπῆγεν εἰς προσκύνησιν τῶν Ἱεροσολύμων κατὰ τὸ 1211 ἔτος, καὶ ἴδε τὸ ἅγιον φῶς.

1347 ἕως 1400. Εἰς τοῦτο τὸ διάστημα φέρω μάρτυρα

(1) Σελ. 340-343. —— (2) Σελ. 345, καὶ σημ. Η.

δεύτερον Ἰωάννην τὸν Καντακουζηνὸν, Αὐτοκράτορα τῶν Ῥωμαίων, ὅςις ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 1347 μέχρι τοῦ 1355 ἔτους (1).

Μεταξὺ τῶν αὐτῶν χρόνων (ἴσως καὶ μέχρι τοῦ 1500 ἔτους) θέτω καὶ τὸν Ἐπιφάνιον, τὸν Περδίκκαν, καὶ τὸν Ἀνώνυμον. Ὁ Περδίκκας καὶ ὁ Ἀνώνυμος λαλοῦν ὡς αὐτόπται μάρτυρες περὶ τοῦ ἁγίου φωτός· ὁ Ἐπιφάνιος δὲν λέγει τίποτε, μ' ὅλον ὅτι ἱςορεῖ ἄλλα πολλὰ τερατώδη (2).

1610. Χριςοφόρος Ἄγγελος λαλεῖ ὄχι μόνον περὶ τοῦ ἁγίου φωτὸς, ἀλλὰ καὶ περὶ ἄλλου πολὺ τερατωδεςέρου θαύματος, ὄχι ὅμως ὡς μάρτυς αὐτόπτης (3).

1660. Νεκτάριος, Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, ἱςορεῖ τὸ ἅγιον φῶς (4).

1728. Χρύσανθος, Πατριάρχης καὶ οὗτος τῶν Ἱεροσολύμων, εἰς τὸ Ἐγχειρίδιον του λέγει πολλὰ περὶ τοῦ ὁποίου ἔχουν χρέους οἱ Χριςιανοὶ νὰ ὑπάγωσιν εἰς προσκύνησιν τοῦ ἁγίου τάφου, ἢ κἂν νὰ πέμπωσιν ἕκαςος εἰς αὐτὸν ἀργυρικὴν βοήθειαν, ἀκόμη καὶ ὑπὲρ τὴν δύναμίν του (6)· δὲν εὑρίσκω ὅμως τίποτ' εἰς αὐτὸ περὶ τοῦ ἁγίου φωτὸς, ὡς οὐδὲ περὶ κανενὸς ἄλλου θαύματος. Χαριζόμενος τὸν Χρύσανθον ὁ σύγχρονος καὶ συναδελφὸς αὐτοῦ Παΐσιος, Πατριάρχης Κωνςαντινουπόλεως, ἐκδίδει φρικτότατον ἀφορισμὸν κατ' ἐκείνων, ὅσοι ἐμποδίζουν τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα προσκύνησιν· ἀλλὰ φυλάσσει καὶ αὐτὸς βαθυτάτην σιωπὴν περὶ τοῦ ἁγίου φωτός (7).

: Πῶς κρίνεις τὴν ἀνακεφαλαίωσιν ταύτην;

Φ. Ὡς τὴν ἐπεθύμουν. Τοιουτοτρόπως, ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς σιωπῆς, τῆς δηλώσεως, καὶ πάλιν σιωπῆς, ἀπ' αὐτοὺς τοὺς πρωτονομάσαντας ἅγιον φῶς, καὶ τοὺς καθεξῆς ἱςορήσαν-

(1) Ἰδ. σελ. 353. —— (2) Ἰδ. Αὐτόθ. —— (3) Ἰδ. σελ. 359. —— (4) Ἰδ. σελ. 360. —— (5) σελ. 361. —— (6) Ἰδ. σημ. X. —— (7) Ἰδ. σημ. ΔΔ.

τας, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι τὸ ὁμολογοῦν, ἄλλοι ἐντρέπονται ἢ διςάζουν τὴν ὁμολογίαν του· ἀπ' ὅλα ταῦτα λέγω, γίνεται φανερὸν, πρῶτον, ὅτι τὸ ἅγιον φῶς εἶναι πλάσμα ἀσεβὲς καὶ ἀναίσχυντον, δεύτερον, ὅτι ἐπλάσθη καὶ ἀπὸ Μοναχοὺς ὄχι τῆς Ἀνατολικῆς, ἀλλὰ τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας, κατὰ μίμησιν τοῦ πρὸ τριακοσίων σχεδὸν ἐτῶν πλασθέντος εἰς τὴν Γαλλίαν ἁγίου φωτός. Τοῦτο μόνον ἔσφαλαν οἱ ἡμέτεροι Μοναχοὶ, ὅτι τὸ ἐδέχθησαν, καὶ δὲν τὸ ἀπέβαλαν ὡς ἀλλότριον φραγκοπατερικὸν γέννημα.

Κ. Δὲν τὸ ἤξευραν οἱ ταλαίπωροι, ὅτι ἦτο Λατίνων Μοναχῶν πλάσμα.

Φ. Ὡς οὐδ' ἐγώ. Ἐπεθύμουν ὅμως νὰ μάθω, τί λέγουν, τί φρονοῦν περὶ τοῦ ἁγίου φωτὸς οἱ σημερινοὶ λόγιοι τῶν πολιτισμένων ἐθνῶν καὶ ἐξαιρέτως τῶν Γάλλων;

Κ. Καλὰ μὲ τὸ ἐνθύμισες. Λέγουν καὶ φρονοῦν, ὅ,τι χρεωςοῦν νὰ λέγωσι καὶ νὰ φρονῶσιν ὅσοι γνωρίζουν τὴν ἱςορίαν, κ' ἔχουν καὶ καθαρὰν ἀπὸ προλήψεις κεφαλὴν, νὰ κρίνωσι τὰ ἱςορούμενα. Εἷς ἐξ αὐτῶν, ζῶν ἔτι, καὶ τοιοῦτος, ὁποῖος μόνος ν' ἀξίζῃ πολλοὺς ἄλλους, ἀφοῦ ἱςόρησε τὰ μέχρι τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ Χριςοῦ, ἰδοὺ πῶς ἐξακολουθεῖ· « Μετὰ » 400 ἔτη... ὁ κλῆρος τῶν Λατίνων τῆς Παλαιςίνης ἐκήρυξεν, » ὅτι τὴν παραμονὴν τοῦ Πάσχα, αἱ μεγάλαι κανδῆλαι τοῦ » ναοῦ τῆς Ἀναςάσεως, σβεσμέναι, ἐξανάπτοντο πάλιν ἀπὸ » θείαν πνοήν. Μέγα πλῆθος εὐλαβῶν ἔτρεξαν ἀπὸ μέσην τὴν » Δύσιν νὰ ἴδωσι τὸ θαῦμα καὶ νὰ λάβωσι τινὰ σπινθῆρα ἀπὸ » τὴν θείαν ταύτην φλόγα, ἱκανὴν νὰ θεραπεύῃ ὅλας καὶ τῆς » ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος τὰς ἀῤῥωςίας [ΕΕ]. »

Φ. Πάλιν Λατίνων κλῆρον, πάλιν προσκυνητὰς Λατίνους βλέπω. Μὴν ἀναβάλῃς, σὲ παρακαλῶ, τὴν ἔκδοσιν τοῦ Διαλόγου· σὲ δίδω ἀπὸ τώρα, ἂν θέλῃς, καὶ τὴν πληρωμὴν διακοσίων ἀντιτύπων ἀπ' ὅσα μέλλεις νὰ τυπώσῃς.

Κ. ;Νὰ τὰ κάμῃς τί;

Φ. Νὰ τὰ μοιράζω δωρεὰν εἰς τοὺς ἐξεύροντας ν' ἀναγινώσκωσι, καὶ νὰ τὰ ἀναγινώσκω εἰς τοὺς ἀμαθεῖς. Ἀπόστολος ἐπιθυμῶ νὰ γένω, ἐμποδίζων τοὺς ἐπιθυμοῦντας τὴν θέαν τοῦ ἁγίου φωτὸς νὰ ἐξοδεύωσιν εἰς μάτην τὰ χρεωστούμενα εἰς ἑαυτοὺς, εἰς τὰ τέκνα των, εἰς τὴν πατρίδα χρήματα.

Κ. ;Καὶ δὲν φοβῆσαι τὸν ἀφορισμὸν τοῦ Πατριάρχου Παϊσίου (1);

Φ. Δὲν ἔχω τί νὰ φοβηθῶ ἐμποδίζων ὅ,τι ἐμπόδιζαν δύο ἐπίσημοι πατέρες τῆς ἐκκλησίας (2).

Κ. Ἀφόβως λοιπὸν κ' ἐγὼ θέλω δημοσιεύσειν τὸν Διάλογόν μας.

Φ. Ἀφόβως, ἀφόβως.

(1) Ἴδε σημ. ΔΔ. —— (2) Ἴδε σελ. 337-338, καὶ σημ. Γ.

18 Φεβρουαρίου 1826.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

Α, ΣΕΛΙΔΙ 333.

Ὁ Χρυσόστομος (ὅστις ἐστόλιζε τὸν ἱερατικὸν θρόνον τῆς Κωνςαντινουπόλεως πρὸς τὰ τέλη τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος) μαρτυρεῖ εἰς πολλὰ μέρη τῶν Ὁμιλιῶν του, ὅτι τὰ θαύματα εἶχαν παύσειν εἰς τοὺς χρόνους του, διότι δὲν ἦσαν πλέον ἀναγκαῖα, καθὼς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἥτις δὲν ἠδύνατο νὰ στηριχθῇ χωρὶς θαύματα, « Τὰ σημεῖα τότε » χρησίμως ἐγίνετο, καὶ νῦν χρησίμως οὐ γίνεται » (1). Καὶ πάλιν, « Διὰ τοῦτο παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν καὶ ἀναξίοις χαρίσματα » ἐδίδοτο· χρείαν γὰρ εἶχε τὸ παλαιὸν, τῆς πίςεως ἕνεκα, » ταύτης τῆς βοηθείας. Νῦν δὲ οὐδὲ ἀξίοις δίδοται· ἡ γὰρ ἰσχὺς » τῆς πίςεως οὐκέτι ταύτης δεῖται τῆς συμμαχίας. » (2). Καὶ πάλιν, « Ὥσπερ οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιςεύσαντες μακά» ριοι, οὕτως οἱ χωρὶς σημείων πιςεύοντες.... Τὸ κεφά» λαιον ἔχομεν τῶν ἀγαθῶν διὰ τοῦ βαπτίσματος· ἄφεσιν » ἁμαρτημάτων ἐλάβομεν, ἁγιασμὸν, πνεύματος μετάληψιν, » υἱοθεσίαν, ζωὴν αἰώνιον. Τί βούλεσθε πλέον; Σημεῖα; ἀλλὰ » ΚΑΤΗΡΓΗΤΑΙ. Πίςιν ἔχεις; ἐλπίδα; ἀγάπην; τὰ μένοντα » ταῦτα ζήτει· ταῦτα σημείων μείζω. » (3). « Τὸ σημεῖα » αἰτεῖν πειραζόντων ἐςί.... εἰ γὰρ πιςὸς εἶ, ὡς χρὴ, καὶ » φιλεῖς τὸν Χριςὸν, ὡς φιλεῖν δεῖ, οὐ χρείαν ἔχεις σημείων·

(1) Ὁμιλ. ε΄, εἰς τὴν Α, πρὸς Κορινθ. (2) Ὁμιλ. μϐ΄, εἰς τὰς Πράξ. τῶν Ἀποστολ. (3) Ὁμιλ. μ΄, εἰς τὰς αὐτ.

» ταῦτα γὰρ τοῖς ἀπίςοις δίδοται. » (1). Λέγων ὁ Χρυσόςομος, ὅτι τὰ θαύματα εἶχαν πλέον παύσειν, νοεῖ τοῦ Ἀποςόλου τοὺς λόγους. « Ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει· εἴτε » δὲ προφητεῖαι, ΚΑΤΑΡΓΗΘΗΣΟΝΤΑΙ, εἴτε γλῶσσαι, » παύσονται, εἴτε γνῶσις, ΚΑΤΑΡΓΗΘΗΣΕΤΑΙ. » (2).

Β΄, ΣΕΛΙΔΙ 337.

Πρῶτος ὁ Καρδινάλιος Βελλαρμῖνος, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Ἰησουΐτης Ῥιχώμιος (Richeaume) ἐτόλμησαν νὰ κρίνωσι ψευδεπίγραφον τὴν ἐπιςολὴν τοῦ Γρηγορίου. Ἀρκεῖ νὰ τὴν ἀναγνώσῃ τὶς καὶ νὰ τὴν παραβάλῃ μὲ τὰς λοιπὰς ἐπιςολὰς καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ Γρηγορίου συγγράμματα, διὰ νὰ πιςωθῇ ὅτι τοιαύτη ἐπιςολὴ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κριθῇ γνησία ἀπὸ κριτὰς Παπολάτρας. Εἰς ὅσα εἶπαν ἄλλοι κατὰ τῆς ψευδοῦς ταύτης κρίσεως, τοῦτο μόνον προσθέτω· συγχωρῶ εἰς τὸν Καρδινάλιον καὶ εἰς τὸν Ἰησουΐτην, ὅτι ἡ ἐπιςολὴ δὲν εἶναι τέκος γνήσιος τοῦ Γρηγορίου, ἀλλ' ἄλλου τινὸς χριςιανοῦ, ἱερωμένου ἢ κοσμικοῦ, συγχρόνου τοῦ Γρηγορίου, ἤγουν ἀκμάσαντος κατὰ τὴν τετάρτην ἀπὸ Χριςοῦ ἑκατονταετηρίδα, ὅτ' ἔζουσαν ἀκόμη ὁ μέγας Βασίλειος, ἀδελφὸς τοῦ Γρηγορίου, ἄλλος Γρηγόριος, ὁ Θεολόγος, ὁ Χρυσόςομος, ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων, ὁ Ἐπιφάνιος, καὶ ἄλλοι τῆς Ἀνατολῆς πατέρες, διὰ νὰ μὴν ἀναφέρω τοὺς δυτικοὺς Ἀμβρόσιον, Ἱερώνυμον, Αὐγουςῖνον καὶ ἄλλους. Ἐρωτῶ τὸν Καρδινάλιον καὶ τὸν Ἰησουΐτην, ἂν ὁ Γρηγόριος, ἢ ὁ ὑποκριθεὶς τὸν Γρηγόριον, εἶχεν αἰτίαν εὔλογον νὰ σιωπήσῃ τὸ κατ' ἔτος φαινόμενον ἅγιον φῶς· ἂν ἐξεναντίας δὲν εἶχε πολλὰς ἀφορμάς, ἢ μᾶλλον δὲν ἦτον ἠναγκασμένος νὰ λαλήσῃ περὶ αὐτοῦ. ¿Καὶ ὅμως τί λέγει;

(1) Ὁμιλ. κδ' εἰς τὸν Ἰωάνν. —— (2) Α΄. Πρὸς Κορινθ. ιγ΄, 18.

« Εἰ μὲν ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς ἐγίνετο μέχρι τοῦ νῦν, τοῦ ἁγίου » πνεύματος ἐν εἴδει πυρὸς τῶν χαρισμάτων οἰκονομοῦντος » ἕκαστον, ἔδει πάντος εἶναι ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ, ἐν ᾧ ἡ διανομὴ » τοῦ χαρίσματος ἐγίνετο. Εἰ δὲ τὸ πνεῦμα, ὅπου θέλει πνεῖ, » καὶ οἱ ἐνταῦθα πιστεύσαντες, μέτοχοι γίνονται τοῦ χαρίσμα- » τος, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως, οὐ κατὰ τὴν ἀποδημίαν » τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις. » (1). Ἐρωτῶ δεύτερον, ἂν ἡ σιωπὴ τῶν ἄλλων, ὅσους ὠνόμασα ἀνωτέρω πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, περὶ τῆς ἐτησίου ἀναλάμψεως τοῦ φωτὸς, δὲν ἦν ἀρκετὴ μαρτυρία κατὰ τοῦ φωτός. Ἀλλ' οὐδ' ἐσιώπησαν· ἐπειδὴ ὁ Χρυσόστομος, λέγων ῥητῶς, Τὰ σημεῖα κατήργηται, καὶ Νῦν δὲ οὐδὲ ἀξίοις δίδοται (2), δὲν ἐξαιρεῖ τίποτε.

Γ, ΣΕΛΙΔΙ 338.

« Καὶ ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα (λέγει ὁ Ἱερώνυμος), καὶ ἀπὸ τὴν » Βρεταννίαν ὁμοίως ἀνοικτὴ εἶναι ἡ εἰς οὐρανὸν ὁδὸς, ἐπειδὴ ἡ » βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστι » : Et de Hierosolymis et de Britania æqualiter patet aula cœlestis; regnum enim Dei intra vos est (3).

Δ, ΣΕΛΙΔΙ 340.

Μόνη ἡ Ἑλένη ἀνήγειρε τρεῖς μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς, ἕνα εἰς τὸ Ὄρος Γολγοθᾶ, ἄλλον εἰς τὸ Ὄρος τῶν ἐλαιῶν, καὶ τρίτον εἰς τὴν Βηθλεέμ. Ἡ Εὐδοκία δὲν ἠρκέσθη εἰς τοὺς ναοὺς, ἀλλ' ἔκτισε καὶ μοναστήρια, καὶ ἐτελεύτησε τὸν βίον καὶ εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ κατὰ τὸ 460 ἔτος. Οἱ ὁσιώτατοι Μοναχοὶ, κολα-

(1) Ἰδ. κατωτέρ. σελ. 424. —— (2) Ἰδ. σημ. Α. —— (3) Hieronym. ad Paulin. de institut. Monach.

κεύοντες τὴν εὐεργέτιδα βασίλισσαν, ἐπενόησαν ὅτι καὶ τὰς εὐεργεσίας καὶ αὐτὸ τὄνομα τῆς ΕΥΔΟΚΙΑΣ ἐπροφήτευεν ὁ Δαυΐδ, ὅταν ἔλεγεν, « Ἀγάθυνον κύριε ἐν τῇ ΕΥΔΟΚΙᾼ σου » τὴν Σιὼν, καὶ οἰκοδομηθήτω τὰ τείχη Ἱερουσαλήμ » (Ψαλμ. νά, 18). Ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους νεωτέρους κριτικοὺς ἐπαρατήρησεν, ὅτι τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον ψαλμὸν, τὸν ὁποῖον ἔψαλλ' ὁ Δαυΐδ, θρηνῶν καὶ ζητῶν συγχώρησιν ἀπὸ τὸν θεὸν, δι' ἰδίαν του μοιχείαν, ἐπροσάρμοσαν οἱ Μοναχοὶ εἰς τὴν ΜΟΙΧΑΛΙΔΑ Εὐδοκίαν. Egregie profecto! quasi vates divinus, cum turpis delicti veniam supplice prece deum rogaret, ejusdem flagitii ream græco sermone predicavit. (Wesseling, *veter. Romanor. itinerar.* pag. 543). Δικαιότερον ἦτο νὰ εἴπῃ, ΥΠΟΠΤΕΥΘΕΙΣΑΝ ΜΟΙΧΑΛΙΔΑ, καὶ ὄχι ἁπλῶς ΜΟΙΧΑΛΙΔΑ. Ὅπως ἂν ἦναι, ὁ ἔπειτα βίος καὶ ἡ μακρὰ εἰς Ἱεροσόλυμα διατριβὴ τῆς Εὐδοκίας δὲν ἐπαινέθη ἀπὸ τὴν ἱστορίαν.

Ε, ΣΕΛΙΔΙ 343.

Origo lucis hujus in tempora incidit Caroli magni. Is, quod rerum ab hoc imperatore gestarum periti non ignorant, amicitiam per legatos appetiit Aaronis Rashd aut Raschid, Persarum regis potentissimi et Saracenorum Caliphæ, cui tum urbs Hierosolyma non secus, ac universa Syria et Palæstina, parebat, ab eoque claves sancti sepulcri, una cum potestate pro lubitu et arbitrio, tamquam patrimonii sui parte, eo utendi obtinuit. Hac Carolus auctoritate accepta, multa Hierosolymis nova molitus est, Latinos in tem-

plum sancti sepulcri introduxit, domum extrui curavit advenis Latinis excipiendis dicatam, Bibliothecam condidit, S. Sepulcrum, ædemque, qua comprehenditur, muneribus ditavit et auxit. Quibus incitati rebus Latini multo, quam antea, crebrius ad loca sancta commeabant: idque facilius etiam et securius facere poterant, quia Carolum Saraceni observabant et reverebantur. Verum Aarone, *Calipha*, A. DCCCIX. et paucis post annis, A. DCCCXIV. Carolo ipso extincto, dici vix potest, quantum de hac Christianorum ad S. Sepulcrum excubantium felicitate detractum sit. Ad ingenium nimirum Mahumedani revertebantur, variis contumeliis S. Sepulcrnm, ejusque custodes vexabant, hospitesque ab Europa adventantes illiberaliter tractabant. Hanc ergo calamitatem occasionem et causam luminis nostri fuisse suspicor. Numerus enim peregrinorum Hierosolymam adeuntium quum in dies propter pericula ab hostibus Christiani nominis in itinere metuenda imminueretur, nec copiæ suppeterent, unde conservatores locorum sacrorum Saracenorum cupiditati suisque necessitatibus satisfacerent, fas esse hi rati sunt, ficto quodam miraculo miseriæ suæ subvenire et exterarum gentium Christianos ad se invitare. Et crediderim fere, non tam Syros, Græcos, aut cæteros Orientis incolas, quam Latinos Hierosolymis tum degentes, tanti muneris effectores et moderatores fuisse. Sunt certe Syri, cæterique Christiani Orientem incolentes

superstitiosi, leves, vafri et ad fallacias commoliendas natura prompti et parati: sed jam dudum tardiores et hebetiores fuerunt, quam ut miracula excogitarent huic similia, quod sagacitatem quamdam, rerumque naturalium non mediocrem cognitionem requirit. Latinorum major in hoc genere virtus est: quos quidem, ab ætati Caroli M. potissimum, arte ingeniose confictis portentis plebem fallendi mirifice valuisse, ne ex ipso quidem cœtu Romano diffitentur, qui virtute ac eruditione inter cæteros eminent (I. L. Moshem. *De Lumin. S. Sepulcr. commentat.* § X. inter *Dissert. ad histor. ecclesiast. pertinent.* Vol. II, pag. 247-250).

Ζ, ΣΕΛΙΔΙ 343.

Ἡ κατασκαφὴ συνέβη κατὰ τὸ 1007, ἢ 1008, ἢ 1010, κατ' ἄλλους 1028 ἔτος, ἀπὸ Χριστοῦ. Ἡ διαφωνία τοῦ χρόνου εἶναι τῶν ἱστορούντων σφάλμα, καὶ ὄχι τοῦ ἱστορουμένου ἀμφιβολία. Κατ' αὐτοὺς, οἱ Ἰουδαῖοι ἔγιναν αἴτιοι τῆς κατασκαφῆς, μηνύσαντες εἰς τὸν Σουλτάνον τὸ ψευδὲς θαυματούργημα. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀπίθανον οὐδὲ παράδοξον. Τὸ παράδοξον καὶ φρικτὸν εἶναι, ὅτι μόλις διεσπάρη ἡ κατὰ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν Ἰουδαίων εἴτε κατηγορία, εἴτε συκοφαντία αὕτη, κ' ἐκινήθη μέγας διωγμὸς κατὰ τῶν εὑρισκομένων εἰς τὴν Εὐρώπην ταλαιπώρων Ἰουδαίων, τοὺς ὁποίους οἱ Χριστιανοὶ ἐδίωξαν, ἐδήμευσαν, ἐθανάτωσαν μὲ μάχαιραν, μὲ πῦρ, καὶ μὲ πνιγμὸν εἰς τὰ νερὰ (Moshem, *De Lumin. Sanct. Sepulcr.* § XI, pag. 255-259).

Η, ΣΕΛΙΔΙ 346.

Πρῶτος ὁ περιβόητος διὰ τὴν ἀντιχριςιανικὴν φιλαρχίαν του Πάπας, Γρηγόριος ὁ ἕβδομος (ὅςις ἀπέθανε δεκατέσσαρα ἔτη πρὸ τῆς ἀποβιώσεως τοῦ Οὐρβανοῦ) ἐπεχείρισε νὰ διεγείρῃ τοὺς Χριςιανοὺς βασιλεῖς τῆς δύσεως εἰς τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα ἐκςρατείαν, ὄχι διὰ ζῆλον Θεῖον, ἀλλὰ, ὡς λέγει ἡ ἱςορία, « Διότι » ἡ τοιαύτη ἐκςρατεία, πλατύνουσα τὴν ἐκκλησίαν του, ἔμελλε » νὰ συςείλῃ τὴν δύναμιν τῶν Γραικορωμαίων Αὐτοκρατόρων, » ἢ νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν Παπικὸν θρόνον. » Ἀπὸ τὴν ἐκςρατείαν ταύτην ἐλάμβανεν ἀφορμὴν νὰ διευθύνῃ » ἐνταυτῷ ὅλα τῶν χριςιανῶν βασιλέων τὰ κινήματα, νὰ κατα- » ςαθῇ κριτὴς εἰς τὰς ἐνδεχομένας μεταξὺ των διαφορὰς, νὰ » τοὺς ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τῶν ἰδίων βασιλειῶν, καὶ » ν' αὐξήσῃ, διὰ τῆς ἀποδημίας των, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ κλῆρος » ἐπιῤῥοὴν εἰς ὅλας τῶν κοσμικῶν τὰς πράξεις. » Il avait conçu, le premier, l'idée de ces expéditions lointaines, qui devaient, en agrandissant l'église, diminuer la puissance des Empereurs Grecs, ou les forcer à rentrer sous la domination du Saint Siége. Il y voyait une occasion de régir à la fois tous les mouvemens des princes chrétiens, de s'établir le juge des querelles qui s'élèveraient entre eux, de les distraire du gouvernement de leurs États, et d'augmenter par leur absence, l'influence habituelle du clergé sur tous les genres d'affaires Daunou (*Essai historique sur la puiss. temporell. des Papes*, tom. I, pag. 141). Διὰ νὰ πληροφορηθῇ ἀδιςάκτως ὁ ἀναγνώςης, ὅτι οἱ Πάπαι, διεγείροντες τοὺς Σταυ-

ρικοὺς πολέμους ἄλλον σκοπὸν δὲν εἶχαν παρὰ νὰ ὑποτάξωσι τοὺς Ἀνατολικοὺς χριςιανοὺς εἰς τὴν ἱεροκοσμικὴν αὐτῶν ἐξουσίαν, ἂς παραβάλῃ τὴν τότε τῶν Παπῶν ἀρειμανίαν μὲ τὴν σημερινὴν αὐτῶν ληθαργίαν, ὁπότε τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας οἱ χριςιανοί, ἀπεςάτησαν ἀπὸ τὸν ἄγριον αὐτῶν τύραννον. Ὅλων τῶν ἄλλων αἱρέσεων οἱ ἱερωμένοι ἐβοήθησαν καὶ μὲ τὰς εὐχὰς καὶ μὲ χρηματικὰς συνεισφορὰς τοὺς δικαίως πολεμοῦντας τὸν τύραννον Γραικούς· μόνος ὁ Παπικὸς κλῆρος κοιμᾶται βαθύτατον ὕπνον, οὐδ' ἐξυπνίζεται ἐκ διαλειμμάτων, παρὰ ἀπὸ τὸν κρότον τῶν ἐλεούντων τοὺς Γραικοὺς Δυτικῶν χριςιανῶν, διὰ νὰ λέγῃ εἰς αὐτούς, μὲ πρόσχημα τῆς πρὸς τοὺς οἰκείους εὐσπλαγχνίας, « Εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη; ἠδύνατο γὰρ τοῦτο τὸ » μύρον πραθῆναι πολλοῦ καὶ δοθῆναι πτωχοῖς» (Ματθ. κς', 8-9). Καὶ δικαίως. Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἡ χαμερπὴς τῶν Δυτικῶν βασιλέων ὑπόκλισις εἰς τοὺς ἱερωμένους των ἔτρεφε τῶν Παπῶν τὴν ἐλπίδα, καὶ αὐτοὺς νὰ καταδουλώσωσι, καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὸν αὐτὸν ζυγὸν νὰ ὑποτάξωσι καὶ τὴν βασιλείαν καὶ τὴν ἐκκλησίαν τῶν Γραικορωμαίων. Ἀλλὰ τὴν σήμερον τοιαῦται ἐλπίδες ἐματαιώθησαν πλέον. Ἂν οἱ πολεμοῦντες Γραικοὶ ἐξολοθρευθῶσιν ὁλότελα, οἱ Πάπαι ἐκδικοῦνται κἂν διὰ τὸ πρὸς τοὺς σχισματικοὺς (ὡς μᾶς ὀνομάζουν) ἄσπονδον αὐτῶν μῖσος. Ἂν ἐλευθερωθῶσιν ἀπὸ τῆς τυραννίας τὸν ζυγόν, οἱ Πάπαι χάνουν ὁλότελα καὶ τὸ μικρὸν κέρδος, ὅσον ἐπροξενοῦσαν εἰς αὐτοὺς οἱ ἀπόςολοί των, ἀποσπῶντες κάποτε ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν κἀνένα τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἠλίθιον Γραικόν.

Θ, ΣΕΛΙΔΙ 347.

Οὕτως ἐξηγοῦσε τοῦ Δαυὶδ τοὺς λόγους ὁ Εὐσέβιος εἰς τὸν Βίον τοῦ Κωνςαντίνου (γ', 42), λαλῶν περὶ τῆς μητρὸς

αὐτοῦ Ἑλένης, « Ὡς δὲ τοῖς βήμασι τοῖς σωτηρίοις τὴν πρέ-
» πουσαν ἀπεδίδου προσκύνησιν, ἀκολούθως τῷ προφητικῷ
» λόγῳ φάντι, Προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον οὗ
» ἔςησαν οἱ πόδες αὐτοῦ, τῆς οἰκείας εὐσεβείας καρπὸν,
» καὶ τοῖς μετέπειτα παραχρῆμα κατελίμπανεν. » Τὸ παράδειγμα τῆς Ἑλένης δὲν εἶν' ἀμφιβολία ὅτι συνήργησε πολὺ εἰς τὴν μετέπειτα συνήθειαν νὰ τρέχωσιν οἱ Χριςιανοὶ εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, καθὼς τὸ παρετήρησαν καὶ ἄλλοι (Wesseling, *Veter. Romanor. itinerar.* pag. 540). Καὶ ἡ μὲν Ἑλένη, πλουσία πλουσίου Αὐτοκράτορος μήτηρ, ἔπραξεν ἔργον εὐσεβὲς, καὶ ὑπάγουσα εἰς προσκύνησιν τοῦ ἁγίου τάφου, καὶ ςολίζουσα τὴν Ἱερουσαλὴμ μὲ ναοὺς καὶ ἀναθήματα· οἱ δὲ λόγοι τοῦ Δαυὶδ οἱ προσαρμοσθέντες εἰς αὐτὴν ἀπὸ τὸν Εὐσέβιον εἶναι τόσον ἀνάρμοςοι, ὅσον οὐδὲ μεταφράζουν ἀκριβῶς τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον, τὸ ὁποῖον λέγει « Προσκυνήσωμεν τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν
» αὐτοῦ. » Ἡ Ἱερουσαλὴμ, αὐτὸς ὁ ἱερὸς τάφος τοῦ Χριςοῦ, εὑρίσκεται εἰς παντὸς Χριςιανοῦ ψυχὴν, ἂν ἀληθεύῃ τὸ « Συν-
» ετάφημεν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον »
(Πρὸς Ῥωμ. ς', 4)· οὐδ' ἔχει χρείαν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Παλαιςίνην νὰ τὸν προσκυνήσῃ. « Θεοῦ προσεγγισμὸν (λέγει ὁ Νύσ-
» σης Γρηγόριος) τοπικὴ μετάςασις οὐ κατεργάζεται· ἀλλ'
» ὅπουπέρ ἂν ᾖς, πρὸς σὲ ἥξει ὁ Θεὸς, ἐάνγε τὸ τῆς ψυχῆς σου
» καταγώγιον τοιοῦτον εὑρεθῇ, ὥςε ἐνοικῆσαι τὸν κύριον ἐν
» σοὶ καὶ ἐμπεριπατῆσαι. » (Ἴδ. κατωτέρ. σελ. 423). Ἀλλὰ τί ὀνομάζω Γρηγόριον, ὁπόταν αὐτὸς ὁ Χριςὸς, προβλέπων ὅτι ὁ τάφος του ἔμελλε νὰ καταςαθῇ ἐμπόριον, ἐλέγχῃ τοὺς νομίζοντας ἀναγκαίαν τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα προσκύνησιν; « Ἔρχεται
» ὥρα (λέγει εἰς τὴν Σαμαρείτιδα), ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει οὔτε
» ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρί... ὅτε οἱ ΑΛΗΘΙ-
» ΝΟΙ ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΑΙ προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύ-

» μάτι καὶ ἀληθείᾳ· καὶ γὰρ ὁ πατὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς » προσκυνοῦντας αὐτόν. Πνεῦμα ὁ Θεός· καὶ τοὺς προσκυνοῦν- » τας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν » (Ἰωάνν. δ', 21-24).

I; ΣΕΛΙΔΙ 347.

*Διὰ νὰ μὴν ἀμφιβάλλῃ κἀνεὶς, ἂν οἱ Δυτικοὶ ἱερωμένοι ἦσαν ἱκανοὶ νὰ πλάσωσι τὸ Θαῦμα τοῦ ἁγίου φωτὸς, ἀρκεῖ νὰ ἐξετάσῃ τὴν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους διαγωγὴν αὐτῶν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, ὅτε τὴν ἐπῆρ' ἀπ' αὐτοὺς ὁ Σαλαδῖνος. Ὁ τότε πατριαρχεύων ἐκεῖ Ἡράκλειος (καὶ μή τον νομίσῃ τις Ἕλληνα διὰ τὸ ὄνομα), Γάλλος τὸ γένος, ἀπὸ τὴν Ἀρουερνίαν (*Auvergne*), ἐχρημάτισε πρῶτον μὲ μηχανὰς, ἐναντίας εἰς τοὺς κανόνας, Ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας, ὅπου ἔζησε ζωὴν ἀσελγεστάτην. Ζητῶν ἔπειτα ν' ἀναβῇ εἰς τὸν πατριαρχικὸν Θρόνον, μετὰ τὸν Θάνατον τοῦ Πατριάρχου Ἀλμερίκου (1180), καὶ ἐμποδιζόμενος, ὡς ἀνάξιος, ἀπὸ τὰς κατηγορίας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Τύρου, Γρηγορίου, ἐξελύθη ἀπὸ τὰ ἐμπόδια φαρμακώσας τὸν Γρηγόριον. Εἰς τὸν Θρόνον τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐζοῦσε μὲ παλλακὴν τόσον φανερὰ, ὥς' ὑπέφερε νὰ τὴν ἀκούῃ ὀνομαζομένην ἀπ' ὅλους Πατριάρχισσαν. Εἰς σύνοδον ἱερωμένων εὑρισκόμενος ἔλαβε τὴν ἀγγελίαν, ὅτι τοῦ ἐγέννησε Θυγατέρα. » Δέσποτα Πατριάρχα (τὸν εἶπεν εἰς ἐπήκοον πάντων ὁ μηνυ- » τὴς), ἑτοίμασέ μου πλουσίαν ἀμοιβὴν διὰ τὸ χαρμόσυνον » μήνυμα· ἡ συμβία σου ἐγέννησεν εὐτυχῶς ὡραίαν Θυγατέρα.»* Sire Patriarche, préparez-moi une riche récompense, car je vous apporte de joyeuses nouvelles : votre femme est heureusement accouchée d'une belle fille. *Ἀπὸ τοιούτου Πατριάρχου διαγωγὴν συμπεραίνεται ὁποία ἔπρεπε νὰ ἦναι ἡ διαγωγὴ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶν.*

« Ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ (λέγει ἡ ἱςορία) ἐδόθησαν εἰς τόσην ἀσέλ-
» γειαν, ὥςε δὲν ἀφῆκαν οὐδεμίαν σχεδὸν γυναῖκα ἀμόλυντον
» εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ· ὅθεν καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριςὸς, βλέπων
» ταύτας τὰς ἀκαθαρσίας εἰς πόλιν ὅπου ἔχυσε τὸ αἷμά του
» διὰ τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ λαοῦ του, τοὺς ἐκόλασεν ὡς τὰ
» Σόδομα καὶ τὰ Γόμοῤῥα· καὶ ἐκαθάρισε τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ
» τὴν ἀσέλγειαν αὐτῶν τόσον καλὰ, ὥς' ἀπ' ὅλους, ὅσοι τὴν
» ἐκατοικοῦσαν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ἡρακλείου, δύο μόνοι ἄν-
» θρωποι ἀπέφυγαν τὴν αἰχμαλωσίαν, ὅτε τὴν ἐκυρίευσεν ὁ
» Σαλαδῖνος. » Les prêtres, les clercs et les moines étaient tellement adonnés à la luxure et à l'adultère, qu'il n'y avait presque aucune femme qui fût chaste dans Jérusalem, et que Jésus-Christ voyant ces impuretés dans la ville où il avait répandu son sang pour la rédemption de son peuple, ne les voulut point souffrir non plus que celles de Sodôme et de Gomorrhe. C'est pourquoi il la repurgea si bien de cette sale impudicité, que de tous ceux qui y demeuraient, au temps d'Héraclius, il n'y eut que deux personnes qui évitèrent les fers, quand cette ville fut prise par Saladin. (Bayle, *Diction. histor. et critiq.* Article *Héraclius*, tom. VIII, pag. 76, édit. de 1820).

Κ, ΣΕΛΙΔΙ 348.

Ὁ Βολταῖρος, ἀπολογούμενος περὶ τοῦ Ῥωμαίου Αὐτοκράτορος, λέγει· « Ἡ συμμαχία αὕτη ἐσκανδάλισε πολὺ τὴν Εὐ-
» ρώπην· φανερὸν ὅμως, ὅτι ἦτον ἀπαραίτητος· κἀνεῖς δὲν
» συμμαχεῖ μὲ τὸν φύσει ἐχθρόν του χωρὶς ἀνάγκην. Αἱ σημε-

» ριναί μας συμμαχίαι μὲ τοὺς Τούρκους, ὀλιγώτερον ἴσως » ἀναγκαῖαι, δὲν κατακρίνονται ὅμως τόσον αὐστηρά. » Cette alliance révolta l'Europe; mais il est évident qu'elle était indispensable : on ne s'allie point avec un ennemi naturel sans nécessité. Nos alliances aujourd'hui avec les Turcs, moins nécessaires peut-être, ne causent pas tant de murmures. (Voltair. *Ess. sur les m. et l'espr. des Nat.* chap. 56). Ταῦτα ἔλεγεν ὁ μέγας Βολταῖρος πρὸ πεντήκοντα ἢ ἑξήκοντα ἐτῶν. Δὲν ἐξεύρω τί εἶχε νὰ εἴπῃ σήμερον (1822-1826) βλέπων τὴν ὀνομασθεῖσαν Ἱερὰν συμμαχίαν βοηθοῦσαν τὸν τύραννον τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐξολοθρεύσῃ ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ὁλόκληρον χριστιανικὸν ἔθνος (Ἴδε τὴν ἑξῆς σημ. Λ.).

Λ, ΣΕΛΙΔΙ 349.

Ὅταν ὁ Βολταῖρος λέγῃ (Ἴδ. σημ. Κ), ὅτι ἡ συμμαχία τοῦ Ἰσαὰκ Ἀγγέλου μὲ τὸν Σαλαδῖνον ἐσκανδάλισε τὴν Εὐρώπην, νοεῖ τοὺς Σταυροφόρους καὶ τὸν διεγείραντα αὐτοὺς Πάπαν, σκοπὸν ἔχοντας πλέον νὰ ὑποτάξωσι τοὺς Γραικοὺς εἰς τὴν παπικὴν δεσποτείαν, παρὰ νὰ ἐλευθερώσωσι τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τοὺς Σαρακηνούς. Πολλοὶ τῶν πρὸ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ ὅλοι οἱ μετ' αὐτὸν βασιλεύσαντες, ἕως τὴν ἀπὸ τοὺς Λατίνους ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1204), ἦσαν βέβαια λῃσταὶ στεφανωμένοι Αὐτοκράτορες.

1. Ὁ πρὸ τοῦ Ἰσαὰκ βασιλεύσας (1180) Ἀλέξιος Κομνηνὸς ὁ δεύτερος, φθείρεται τὰ ἤθη ἐπίτηδες ἀπὸ τὸν πενθερόν του Ἀνδρόνικον, καὶ πνίγεται ἀπὸ τὸν αὐτὸν Ἀνδρόνικον.

2. Ὁ Ἀνδρόνικος οὗτος ὁ Κομνηνός, ἀσελγὴς καὶ φονικὸς δεσπότης, βασιλεύει (1183) εἰς τόπον τοῦ Ἀλεξίου. Ὁ Μον-

τεσκιῶς τὸν ἐπωνόμασε *Νέρωνα τῶν Γραικῶν*· καὶ ὁ θάνατός του ὡμοίασε σχεδὸν τὸν θάνατον τοῦ Νέρωνος.

3. Ὁ προλεχθεὶς Ἰσαὰκ Ἄγγελος ὁ δεύτερος διαδέχεται (1185) τὸν Ἀνδρόνικον, καὶ ζῇ ζωὴν ἄσωτον περικυκλωμένος ἀπὸ πολλὰς χιλιάδας εὐνούχων καὶ ἐξωλεςάτων κολάκων.

4. Ἀλέξιος Ἄγγελος τρίτος ἁρπάζει (1195) τὸ σκῆπτρον ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του Ἰσαὰκ τὸν Ἄγγελον, καὶ τοῦ τυφλόνει τὰς ὄψεις.

5. Ἀλέξιος Ἄγγελος τέταρτος, υἱὸς Ἰσαὰκ τοῦ Ἀγγέλου, ὄχι χρηςότερος τοῦ πατρὸς, ἀναβαίνει εἰς τὸν θρόνον (1203), καὶ μετ' ὀλίγον πνίγεται ἀπὸ τὸν Ἀλέξιον Μουρτσοῦφλον, γαμβρὸν τοῦ Ἀλεξίου τρίτου.

6. Ἀλέξιος πέμπτος, ὁ ἐπονομασθεὶς Μουρτσοῦφλος, βασιλεύει (1204) εἰς τόπον τοῦ πνιχθέντος Ἀλεξίου τετάρτου· καὶ ἀφοῦ παρέδωκεν εἰς τοὺς Σταυροφόρους Βενετοὺς καὶ Γάλλους τὴν Κωνςαντινούπολιν καὶ τὴν ὀλιγήμερον βασιλείαν του, φεύγων κρατεῖται ἀπὸ τὸν εἰς Θράκην εὑρισκόμενον τότε πενθερόν του, Ἀλέξιον τὸν τρίτον, καὶ τυφλόνεται τὰς ὄψεις.

Εἰς τὸ πολλὰ μικρὸν λοιπὸν 24 ἐτῶν διάςημα διαδέχονται εἷς τὸν ἄλλον ἓξ Αὐτοκράτορες, φονικοὶ καὶ λῃςρικοὶ τύραννοι! Μ' ὅλα ταῦτα, ὅσον λῃςαὶ κἂν ἦσαν, ὅσον κἂν ἐκαταφρονοῦσαν τῶν ἰδίων ὑπηκόων τὴν ὑπόληψιν, οὔτε λῃςρικώτεροι τῶν Σταυροφόρων δεσποτῶν ἐφάνησαν, οὔτ' ἐδύναντο νὰ καταφρονήσωσι τὴν ἰσχυροτάτην ὅλων τῶν ὑπολήψεων, τὴν θρησκευτικὴν ὑπόληψιν. Καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ λαοί των ἐνόησαν τὸν ὁποῖον ἔλεγα σκοπὸν τῶν Σταυροφόρων, καὶ τοῦ διεγείραντος αὐτοὺς μακαριωτάτου Πάπα, τόσον καλὰ, ὥςε δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράδοξον, ἂν ὁ Ἰσαὰκ ἐπρόκρινε τὴν συμμαχίαν τοῦ Καλιφᾶ τῆς Αἰγύπτου παρὰ τὴν εἰς τὸν Καλιφᾶν τῆς Ῥώμης ὑποδούλωσιν τῆς θρησκείας του. Αὐτὸς ὁ ἐξωλέςατος Μουρτσοῦφλος, ὅταν οἱ Λατῖνοι ἐμβήκασιν εἰς τὴν Κωνςαντινούπολιν, ἀπέβαλε τὰς

προβληθείσας ἀπὸ τὸν Δοῦκα τῆς Βενετίας Δάνδολον συνθήκας, τῶν ὁποίων πρώτη ἦτον ἡ ὑποταγὴ τῶν Γραικῶν εἰς τὴν λατινικὴν κοινωνίαν (la soumission des Grecs à la communion latine), ὡς λέγει ἡ ἱςορία.

Μ, ΣΕΛΙΔΙ 354.

Ἰδοὺ πῶς ἱςορεῖ τὸ θαῦμα ὁ Ἰωάννης Φωκᾶς· « Ἡ δὲ σω-
» τήριος τοῦ Χριςοῦ μεταμόρφωσις ἐν τῇ κορυφῇ γέγονε τοῦ
» βουνοῦ [τοῦ Θαβωρίου ὄρους], καθ' ἣν καὶ τῶν Λατίνων ἐςὶ
» μονὴ, ἧς ἐν τῷ τοῦ θεοῦ (γρ. ἐν τῷ θείῳ) θυσιαςηρίῳ ἐςὶν
» ὁ τόπος, ἐφ' ᾧ ὁ κύριος μετεμορφώθη... ὑπάρχει δὲ ὁ χῶρος
» ἐκεῖνος ὑπὸ χαλκείων κιγκλίδων περιθριγγούμενος· ἐφ' ὃν δὲ
» τόπον ἔςησαν οἱ τοῦ Κυρίου πόδες ὁρᾶται ὀμφάλιον πάνυ
» λευκὸν, ἐν ᾧ μέσον ἐκτύπωσις θείου ςαυροῦ, ἐξ ἧς ἄῤῥητος
» εὐωδία ἐκπνέουσα τῶν προσιόντων κατευφραίνει τὴν ὄσφρησιν»
(Λέων Ἀλλάτ. Συμμικτ. Μερ. Α, σελ. 14). Ἐδῶ ἂς σημειώσῃ ὁ ἀναγνώςης, ὅτι τὸ Μοναςήριον ἦτο τῶν Δυτικῶν καὶ ὄχι τῶν Ἀνατολικῶν· ὅτι ὁ ναὸς ἦτο τῆς Μεταμορφώσεως τῆς εἰς τὸ Θαβώριον ὄρος, καὶ ὄχι τῆς Ἀναλήψεως εἰς τὸ Ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ὅπου κατ' ἄλλους συνέβη τὸ θαῦμα· ὅτι οἱ φρόνιμοι φραγκοπατέρες ἐπρονόησαν νὰ περικυκλώσωσι τὸν τόπον τοῦ θαύματος μὲ χάλκινον κιγκλίδα (balustrade), διὰ νὰ μὴ πλησιάζωσι παραπολὺ οἱ περίεργοι προσκυνηταὶ, ἀλλὰ ν' ἀρκῶνται εἰς τὴν ἄῤῥητον ἐκεῖθεν πνέουσαν εὐωδίαν. Ἂς ἀκούσωμεν τώρα καὶ ἄλλον μεταγενέςερον προσκυνητὴν ἀνώνυμον· « Καὶ ἀπάνω τῆς Γεθση-
» μανῆς ἔναι τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν ὁποῦ ἀνελήφθη ὁ Χριςὸς εἰς
» τοὺς οὐρανούς. Καὶ ἔχει ναὸν παμμεγέθη, καὶ εἰς τὸ μέσον
» τοῦ ναοῦ ἔναι κουβούκλιον πέτρινον ὡραιότατον, καὶ ἔχει
» κολώναις μαρμαρέϊναις δεκαπέντε· καὶ εἰς τὴν μέσην τοῦ

» κουβουκλίου ἦναι τὸ πάτημα τοῦ Χριςοῦ, βουλομένο εἰς τὴν » πέτραν ὁποῦ ἐπάτησε καὶ ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανούς. » (Λ. Ἀλλατ. αὐτόθ. σελ. 87).

Ἄλλος πολὺ ἀρχαιότερος καὶ τοῦ Φωκᾶ καὶ τοῦ Ἀνωνύμου, Ἄγγλος ἱερωμένος, ὀνομαζόμενος Ἀρκοῦλφος, ὅςις ὑπῆγεν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ πρὸς τὰ τέλη τῆς ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος (περίπου τὸ 698 ἔτος), ἱςορεῖ καὶ αὐτὸς τὸ θαῦμα τοῦ ἴχνους, ἀλλὰ τὸ ἱςορεῖ συμφώνως μὲ τὸν Ἀνώνυμον, ὡς φαινόμενον εἰς τὸ Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν (Ἴδε τὸν Beckmann, *Litterat. der ält. Reisebeschreib*. τόμ II, σελ. 510). Ἡ πλεονεξία λοιπὸν τῶν Μοναχῶν ἐτόλμησε νὰ καταισχύνῃ μὲ τοιαύτας ἀλόγους δεισιδαιμονίας καὶ μὲ τοιούτους φρικτοὺς δόλους θρησκείαν, τὴν ὁποίαν οἱ Ἀπόςολοι ὠνόμαζαν Λογικὴν λατρείαν (Πρὸς Ῥωμ. ιβ', 1) καὶ Λογικὸν ἄδολον γάλα (Πέτρ. Α', β', 2), ὥςε νὰ τὴν ἐξισώσῃ μὲ τὰς ψευδεῖς θρησκείας, τῶν ὁποίων βάσις εἶναι ἡ μυθολογία. Τὸ ἴχνος τοῦ ποδὸς τοῦ Ἡρακλέους ἐδείχνετο εἰς δύο τόπους, εἰς τὴν Σκυθίαν (Ἡροδοτ. IV, 82) καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν (Ἀριςοτέλ. Περὶ θαυμασ. ἀκουσμ. κεφ. CI, σελ. 204). Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀκόμη ἔδειχναν ὡς θαῦμα τὸ ἴχνος τοῦ ποδὸς τοῦ ἵππου τοῦ Κάςορος, ὡς λέγει ὁ Κικέρων περιγελῶν τοὺς πιςεύοντας αὐτὸ (Cicer. *de Natur. Deor*. III, 5). Οἱ Τοῦρκοι σήμερον δείχνουν μὲ μέγα σέβας τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν τῆς καμήλου τοῦ Μωάμεθ (Ἴδε τὸν Beckmann, *ibid*. σελ. 515)· καὶ οἱ Ἰνδοὶ εἰς τὴν νῆσον Ταπροβάνην (Ceylan) τὸ ἴχνος τοῦ ποδὸς τοῦ θεοῦ Βούδδα (Encycloped. modern., tom. VI, pag. 228).

Ν, ΣΕΛΙΔΙ 355.

Εἰς τὴν Νεάπολιν, φυλάσσονται εἰς φιάλην ξηροὶ θρόμβοι

αἵματος τοῦ ἁγίου Ἰανουαρίου, οἱ ὁποῖοι κατ' ἔτος, εἰς μόνην τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς του, διαλύονται, καὶ δείχνουν τὸ φυσικὸν αὐτῶν αἱματηρὸν χρῶμα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν Νεαπολιτῶν *καὶ τῶν ἀλλοπανταχόθεν συντρεχόντων* Δυτικῶν *χριςιανῶν.* Μὲ *τοιαῦτα θαύματα βόσκουν τοὺς* Λαζαρόνους *τῆς* Νεαπόλεως *οἱ ἱερεῖς.*

Ξ, ΣΕΛΙΔΙ 357.

Ἰδοὺ πῶς ἱστορεῖ τὸ θαῦμα ὁ σύγχρονος Γρηγόριος, Ἀρ*χιεπίσκοπος* Τουρόνων(Tours): Sexta feria ante sanctum Pascha dum in vigiliis sine lumine pernostarent, circa horam tertiam noctis apparuit ante altare LUMEN parvulum in modum scintillæ: deinde ampliatum huc illucque comas fulgoris spargens, cœpit gradatim in altum conscendere: effectaque pharus magna obscuræ nocti, vigilantique plebeculæ lumen præbuit supplicanti, illucescente quoque cœlo paulatim deficiens, data terris luce, ab oculis mirantium evanuit· *ἤγουν «* Τὴν *πρὸ τοῦ » ἁγίου* Πάσχα *παρασκευὴν, περὶ τὴν τρίτην ὥραν τῆς νυκτὸς, » ἐνῷ ἐπαννύχιζαν [εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ* Πικταυϊκοῦ *μονα- » ςηρίου] χωρὶς φῶς, ἐφάνη εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν* ΦΩΣ *» μικρὸν ὡς σπινθήρ· πλατυνόμενον ἔπειτα, καὶ διασπεῖρον ἐδῶ » κ' ἐκεῖ ἀκτῖνας, ἤρχισε κατὰ μικρὸν νὰ ὑψόνεται, ἕωσοῦ ἔγινε » φανὸς μέγας εἰς τὴν σκοτεινὴν νύκτα, καὶ κατεφώτισε τὸν » παννυχίζοντα εἰς προσευχὴν ὄχλον.* Ἐσμυκρύνθη *δὲ πάλιν » καθόσον ἐπλησίαζεν ἡ ἡμέρα, ἕωσοῦ ἠφανίσθη ἀπὸ τοὺς » ὀφθαλμοὺς τῶν βλεπόντων »* (Ἴδε I. L. MOSHEM, ***ubi supr.*** pag. 239).

Ο, ΣΕΛΙΔΙ 357.

« ;Τί πιθανώτερον ἄλλο (λέγει ὁ Μοσσέμιος, ἀφοῦ ἔφερε » τὴν ἀνωτέρω μαρτυρίαν τοῦ Γρηγορίου), πλὴν ὅτι οἱ » αὐτοὶ οὗτοι Γάλλοι ἐμετάφεραν τὸ Πικταυϊκὸν αὐτῶν φῶς εἰς » τὴν Παλαιςίνην, κ' ἔπαιξαν καὶ εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ τὸ αὐτὸ » δρᾶμα, μὲ μικρὰν παραλλαγὴν, τὸ ὁποῖον ἔπαιζαν εἰς τοῦ » Πικταυΐου, καὶ εἰς ἄλλους ἴσως ναοὺς τῆς Γαλλίας; Quid, obsecro, veri est similius, quam hoc, hos ipsos Francos suum lumen in Palæstinam secum attulisse et eamdem, quam Pictavi et áliis forte ædibus egerant, fabulam Hierosolymis, paucis quibusdam mutatis, egisse? I. L. Mosheim, *ubi supr.* pag. 241.

Π, ΣΕΛΙΔΙ 357.

Τοῦ Φωκᾶ τὸ σύγγραμμα ἐπιγράφεται· « Ἰωάννου τοῦ Φωκᾶ » ἔκφρασις ἐν συνόψει τῶν ἀπ' Ἀντιοχείας μέχρις Ἱεροσολύμων » κάςρων καὶ χωρῶν, Συρίας, Φοινίκης, καὶ τῶν κατὰ » Παλαιςίνην ἁγίων τόπων. » Ἴδε τὰ Σύμμικτα τοῦ Ἀλλατίου (τυπωμένα. Colon. Agripin. 1653. σελ. 1-46). Ὁ Φωκᾶς ἤκμαζεν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ (Αὐτ. αὐτ. σελ. 32 καὶ 36), καὶ ὑπῆγεν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ κατὰ τὸ 1185 ἔτος, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν ταύτην· « Συγγραφεῖσα παρὰ Ἰωάννου ἱερέως τοῦ εὐσεβε- » ςάτου Φωκᾶ, υἱοῦ Ματθαίου Μοναχοῦ, τοῦ ἐνασκοῦντος ἐν » Πάτμῳ τῇ νήσῳ, ὅσπερ εἶδε τοὺς ἁγίους τόπους εἰς ᾳρπέ » τὴν ὁποίαν κατεχώρισεν ὁ Ἀλλάτιος εἰς τὸ προοίμιον τῶν Συμμίκτων (Præf. pag. 3).

Ρ„ΣΕΛΙΔΙ 358.

Τὴν μαρτυρίαν τοῦ Βαρθολομαίου λαμβάνω ἀπὸ τὸν Μοσσέμιον (I. L. Mosнем, *ubi supr.* pag. 288), ὅςις τὴν ἔλαβε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸν Ἀλλάτιον, (γραμμένην εἰς τὸ τέλος τοῦ ἀγορασθέντος (δὲν ἐξεύρω τίνος) βιβλίου ἀπὸ τὸν Βαρθολομαῖον, ἔχουσαν οὕτως: « Οἱ ἀναγινώσκοντες δὲ εὔχεσθε κἀμοὶ τῷ ταπεινῷ Βαρθολομαίῳ τῷ ἀπὸ τοῦ Βριτζιάνου, ἵνα ἐπιτύχω » τῆς ἄνω κληρουχίας τῶν δικαίων. Ἀμήν. Θεοῦ δὲ εὐδοκοῦντος, » δεύτερον ἀπῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα· τὸ μὲν πρῶτον ἐν τῷ » ςχ'ξ'ς' [ἤγουν 1158 ἀπὸ Χ.], τὸ δὲ δεύτερόν ἐν τῷ ς'χ'ο'ς' « [ἤγουν 1168 ἀπὸ Χ.], ὅταν καὶ τὴν παροῦσαν βίβλον » ἠγόρασα. Καὶ ἀναξίου ὄντος μου, οἶδα τὸ ἅγιον φῶς τῷ » μεγάλῳ σαββάτῳ· ἦλθεν ὥρᾳ ἐννάτῃ ἐκεῖσε εἰς τὸν ἅγιον » τάφον τοῦ Χριςοῦ. » Τὸ Βριτζιάνον (πόλις ἢ ἐπαρχία) πατρὶς τοῦ Βαρθολομαίου, πιθανὸν ὅτι εἶναι τὸ Brixianum territorium, ἢ Brixianus ager (Γάλλ. le Bressan) τῶν γεωγράφων, ἐπαρχία τῆς Ἰταλίας, μητρόπολιν ἔχουσα τὴν Βριξίαν (Brixia, Γαλλ. Bresse). Ὁ χρόνος (1168), ὅτε ὑπῆγε δεύτερον εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ ὁ Βαρθολομαῖος, συμπίπτει μὲ τοὺς χρόνους τοῦ Λατίνου Ἀμωρῦ (Amaury), ὅςις ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τοῦ 1165 ἕως τὸ 1173 ἔτος. Εἶναι ἴσως ὁ αὐτὸς Βαρθολομαῖος Μοναχὸς ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Ἐλασσόνων ἀδελφῶν (Frères mineurs), μὲ τὸν ὁποῖον ἐδιαλέχθη ὁ τότε τῆς Κερκύρας Μητροπολίτης Γεώργιος. Ὁ σοφώτατος οὗτος μεταξὺ τῶν Ἀνατολικῶν Γεώργιος ἐςάλη ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα Μανουὴλ τὸν Κομνηνὸν εἰς τὴν ἐν Λατεράνῳ σύνοδον τῶν Δυτικῶν· ἀλλ' ἀῤῥωςήσας εἰς τὸν δρόμον, ἀνεκαλέσθη. Εἰς τὴν Κωνςαντινούπολιν ἔπειτα εὑρισκόμενος ἔτυχε νὰ διαλεχθῇ μὲ

ἄλλους Δυτικοὺς περὶ τῶν Ἀζύμων, καὶ τοὺς κατέπεισε μὲ λόγους ἀναντιῤῥήτους. Τοῦτο δὲν ἦτο δύσκολον. Ἀλλ' εἰς τοὺς λόγους ἐπροςέθη καὶ πραγματικὴ ἀπόδειξις, ἥτις ἀπέκλεισε τῶν Δυτικῶν τὰ ςόματα. Ἔδειξαν εἰς αὐτοὺς οἱ Ἀνατολικοὶ μέρος αὐτοῦ τοῦ ἄρτου, τὸν ὁποῖον ἔκλασεν ὁ Χριςὸς εἰς τὸν μυςικὸν δεῖπνον· « Ἀντειπεῖν οὐκ ἠθουλήθησαν οἱ Λατῖνοι.... καὶ εὑρε-» θείσης καὶ μερίδος ἐκείνου τοῦ ἄρτου, ὃν ὁ Χριςὸς ἔδωκε » τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ δείπνῳ, ἐν τῷ τοῦ μεγάλου παλατίου » σκευοφυλακίῳ πᾶσα πρόφασις ἤρθη ἐκ μέσου » (FABRIC. *Bibliothec. Græc.* tom. X. σελ. 661-662). Τί ἔχει νὰ εἴπῃ τις περὶ τοιούτων ἀποδείξεων, πλὴν τὸ « Σκότος ἐγέ-» νετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν » Τὸ σκότος ὅμως τοῦτο (πάλιν τὸ λέγω) ἦτο σκιόφως εἰς τοὺς Ἀνατολικοὺς, παραβαλλόμενον πρὸς τὸ ψηλαφητὸν τῶν Δυτικῶν σκότος.

Μετὰ τὸν Βαρθολομαῖον μαρτυρεῖται ἀκόμη τὸ ἅγιον φῶς ἀπὸ ἄλλον Δυτικὸν προσκυνητὴν τὸν Ὀλδεμβόργον (Willebrandus ab Oldemborg), ὅςις ὑπῆγεν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ κατὰ τὸ 1211 ἔτος, καὶ συνέγραψε λατινιςὶ τὸ ταξείδιόν του (Συμμικτ. Ἀλλατ. Μέρ. Ι, σελ. 122-152).

Σ, ΣΕΛΙΔΙ 358.

Τοῦ Ἐπιφανίου τὸ σύγγραμμα ἐπιγράφεται, « Ἐπιφανίου » Μοναχοῦ τοῦ ἁγιοπολίτου, τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν πατρὸς, » διήγησις εἰς τύπον περιηγητοῦ, περὶ τῆς Συρίας, καὶ τῆς » ἁγίας πόλεως, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἁγίων τόπων. » Ἁγιοπολίτης ἐπωνομάζετο, ὡς γεννημένος εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, τὴν Ἱερουσαλήμ (Σύμμικτ. Ἀλλατ., σελ. 48). Περὶ τοῦ ἁγίου τάφου τοῦτο μόνον λέγει· « Μέσον δὲ τῆς ἁγίας » πόλεώς ἐςιν ὁ ἅγιος τάφος τοῦ Κυρίου, καὶ πλησίον τοῦ

» τάφου ὁ τόπος τοῦ Κρανίου, ἔνθα ἐςαυρώθη ὁ Χριςός· » περὶ δὲ τοῦ ἁγίου φωτὸς, οὐδὲ γρύ. Σιωπὴ τόσον πλέον παράξενος ὅσον ἱςορεῖ ἄλλα, ὄχι ὀλιγώτερον μυθώδη. Παρὰ τὸ ἀνωτέρω (σελ. 355) ὀνομασθὲν αἷμα τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἴδε τὴν Λεκάνην, εἰς τὴν ὁποίαν ἔνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὁ Χριςὸς, τὸ Ποτήριον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔπιε τὸ ὄξος καὶ τὴν χολὴν, τὴν Λόγχην, τὸν Σπόγγον, τὸν Κάλαμον, τὸν Ἀκάνθινον ςέφανον, τὴν Σινδόνα, τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν τοῦ Χριςοῦ, οὔτ' εἰς τῆς Ἀναλήψεως ὅμως οὔτ' εἰς τῆς Μεταμορφώσεως τὸν τόπον (Ἴδε σημ. Μ), ἀλλ' ὅπου ἔςεκεν, ὅτε ἐκρίνετο ἀπὸ τὸν Πιλάτον. Ἴδεν ἀκόμη καὶ τὸ δένδρον, ὅθεν ἐκρεμάσθη ὁ Ἰούδας (Ἄλλατ. Συμμικτ. σελ. 49 καὶ 51)· ἀλλὰ τὸ μέρος τοῦ συγγράμματος, ὅπου τὸ ἱςορεῖ (μὲ τοῦτα τὰ λόγια, « Καὶ δεξιὸν » τοῦ ἀγροῦ τοῦ Κεραμέως εἰσὶν οἱ μοίριχες, εἰς οὓς Ἰούδας » ἀπήγξατο ») πιθανὸν ὅτι εἶναι σφαλμογραφημένον, διότι ἡ ἄδηλος λέξις Μοίριχες, (τὴν ὁποίαν καὶ ὁ Δουκάγγιος λαβὼν ἀπὸ τὸν Ἐπιφάνιον τοῦτον μόνον, ἀφῆκεν ἀνεξήγητον) δὲν ἀρκεῖ νὰ μᾶς φανερώσῃ ποίου γένους δένδρον ἦτον. Ὁ ἀνωτέρω (σημ. Μ σελ. 397) ὀνομασθεὶς Ἀρκοῦλφος, αὐτόπτης καὶ αὐτὸς τοῦ δένδρου τὸ ὀνομάζει συκῆν. Ἂν διαμένῃ ἀκόμη μέχρι τῆς σήμερον ἡ συκῆ, ἡ ἡλικία της ὑπερβαίνει τὰ χίλια ὀκτάσια ἔτη. Ὅπως ἂν ἦναι, τὸ μέγα θαῦμα τοῦτο μᾶς ἐνθυμίζει, ὡς ἐσημείωσεν ὁ Βεκμάννος (Beckmann, *Litteratur. der ält. Reisebeschreib.* tom. II, pag. 514) ἄλλο θαῦμα ἀρχαιότερον, τὴν συκῆν, ὑποκάτω τῆς ὁποίας ἐθήλαζε τὸν Ῥῶμον καὶ τὸν Ῥωμύλον ἡ λύκαινα. Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ ἱςορικοῦ Τακίτου (Tacit. *Annal.* XIII, 58), ἤγουν 840 ἔτη ἀπὸ Ῥωμύλου, ἐσώζετο ἀκόμη ἡ θαυμάσιος αὕτη συκῆ· καὶ πιθανὸν ὅτι ἐξ αὐτῆς ἔλαβαν ἀφορμὴν οἱ Δυτικοὶ Μοναχοὶ νὰ πλάσωσι καὶ τὴν συκῆν τοῦ Ἰούδα· διότι ἡ Εὐαγγελικὴ ἱςορία, ὄχι συκῆν, ἀλλ' οὐδὲ δένδρον ἁπλῶς ὀνομάζει τὸ ὅθεν ἐκρεμάσθη ὁ προδότης.

Τ, ΣΕΛΙΔΙ 358.

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι « Περδίκου, πρωτονοταρίου τῆς Ἐφέσου » ἔκφρασις περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις κυριακῶν ΘΕΜΑΤΩΝ.» (Σύμμικτ. Ἀλλατ. σελ. 65), μὲ διαφόρους γραφὰς τῆς τελευταίας λέξεως δύο, ΘΕΑΜΑΤΩΝ καὶ ΘΑΥΜΑΤΩΝ. Ὁ Περδίκας οὗτος ἱςορεῖ ῥητῶς καὶ τὰ περὶ τοῦ ἁγίου φωτὸς, λέγων·

Καὶ τὸ δὴ μεῖζον προφανῶς πιςοῖς τε καὶ ἀπίςοις,
Ἡ κατὰ τὴν παγκόσμιον ἀνάςασιν κυρίου
Φωτοχυσία πρόδηλος φωτὸς τοῦ παναγίου,
Μεταδιδοῦσα τοῖς πιςοῖς ἁγιασμὸν καὶ φῶτα.

Ὁ δὲ Ἀνώνυμος φέρει ταύτην μόνην ἐπιγραφήν· « Ἀπόδειξις περὶ » τῶν Ἱεροσολύμων » (Ἀλλατ. Σύμμικτ. σελ. 82). Περὶ τοῦ ἁγίου φωτὸς λέγει· « Ἀπάνω τοῦ ἁγίου τάφου εἶναι κουβούκλιν » μικρὸν μολιβδοσκέπαςον.... ἱςορισμένον μετὰ τοῦ μουσίου » (en mosaïque) χρυσοῦ· ἐκεῖθεν καταβαίνει τὸ ἅγιον φῶς » τῷ ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ σαββάτῳ, ὥρᾳ ἑσπερινοῦ· καὶ προσεγ- » γίζει τοῦ ἁγίου τάφου τοῦ Χριςοῦ, καὶ εὐθὺς ἅπτουσιν αἱ » πανδήλαις τοῦ ἁγίου τάφου. »

Υ, ΣΕΛΙΔΙ 358.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνὸς ἔδωκε γυναῖκα εἰς τὸν Σουλτάνον Ὀρκάνην τὴν θυγατέρα του Θεοδώραν. Ὁ Ὀρκάνης, ὅςις εἶχεν ἀποσπάσειν μέγα μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπὸ τοὺς Γραικορωμαίους, ἐθρονίζετο τότε εἰς τὴν Προῦσαν· κ' ἔκρινε δίκαιον νὰ ἁρπάσῃ καὶ τὸ ἐπίλοιπον ὡς γαμβρὸς τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν Ῥωμαίων, καὶ κληρονόμος νόμιμος. Ὁ

Καντακουζηνὸς ἐπαραίτησε τὴν βασιλείαν εἰς τὸν υἱόν του Ματθαῖον, καὶ ἐμόνασε μετονομασθεὶς Ἰωάσαφ, ὡς δηλοῦσι τὰ ἑξῆς ςιχουργηθέντα ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Θηβῶν Σίμωνα (Fabric. *Biblioth. Græc.* tom. VI, pag. 471)·

Θρύλλοῖτο νῦν δὲ τοῖς ἀπείροις τῶν χρόνων
Ὁ ςρατιώτης, ὁ ςρατηγὸς ὁ βρέμων,
Καντακουζηνὸς, ὡς ἄναξ; ΙΩΑΝΝΗΣ,
Σεπτοῖς τε συζῶν ἁγίοις ΙΩΑΣΑΦ·
Τάξει πάσῃ γὰρ ἐξέλαμψεν ἐλλόγως.

Ἔγραψε τὴν Ἀπολογίαν ἀφοῦ ἔγινε Μοναχός (Fabric. *ibid.* σελ. 473). Δὲν ἐνθυμοῦμαι, ἂν εἰς τοῦτο, ἢ εἰς ἄλλο του σύγγραμμα, ἔγραψε καὶ κατὰ τοῦ Νικηφόρου Γρηγορᾶ, ὑπερασπιζόμενος τοὺς Μοναχοὺς, τοὺς ςηλιτευθέντας ἀπὸ τὸν Γρηγορᾶν· (Saint-Croix, *Exam. critiq. des Histor. d'Alexandr.* pag. 769, 2 édit.)

Φ, ΣΕΛΙΔΙ 359.

« Σημεῖον μέγα γίνεται ἔγγιςα τοῦ Νείλου τοῦ ποταμοῦ καὶ
» τοῦ Καΐρου, διὰ τὸ τὴν γῆν τὰ νεκρὰ σώματα ἀνάγειν. Ἄρχε-
» ται δὲ ἡ γῆ ἐκείνη ἀναπέμπειν τὰ νεκρὰ σώματα ἀπὸ τῆς
» μεγάλης πέμπτης, τουτέςιν ἀπὸ τῆς ἡμέρας, ἐν ᾗ ὁ Χρι-
» ςὸς ἐποίησε τὸ δεῖπνον τὸ μυςικὸν, καὶ καθ' ἑκάςην ἡμέραν
» ἐκβάλλει τὰ νεκρὰ σώματα ἕως τῆς ἡμέρας τῆς Ἀναλήψεως...
» καὶ μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας τοῦ Πάσχα οὐκέτι ἐξέρχονται.
» Τοῦτο δὲ τὸ θαῦμα Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες διηγοῦνται, οἵτινες
» πρὸς ἐκείνους τοὺς τόπους πορεύονται. Ὡσαύτως καὶ οἱ
» προσκυνηταὶ πορεύονται ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ ἕως ἐκείνου τοῦ
» τόπου ἰδεῖν τὸ θαῦμα, καθὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν προσκυνητῶν

» ἀκούεται. » (Χριςοφόρ. Ἀγγέλ. ἐγχειρίδ. περὶ τῆς καταςάσ. τῶν σήμερ. εὑρισκομ. Ἑλλήν. σελ. 816). Ὁ ἐκδότης τοῦ Ἐγχειριδίου τούτου τοῦ Χριςοφόρου (Λειψ. 1668) φέρει εἰς τὰς σημειώσεις του (σελ. 837) μαρτυρίαν ἄλλου Γραικοῦ τινος (ὄχι βέβαια ὀξυνους-έρου παρὰ τὸν Χριςοφόρον), ὅςις ταξειδεύων εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ θαύματος, ἠργοπόρησε πλέον τοῦ συνήθους ἐμποδιζόμενος νὰ περάσῃ, διὰ τὸ πλῆθος τῶν νεκρῶν σωμάτων, qui confirmabat se circa tempus paschale in illis locis fuisse, et propter multitudinem ejectorum cadaverum in via vehementer retardatum fuisse. Δὲν ἠμέλησεν ὁ σκεπτικὸς Κολλίνσης νὰ προσάψῃ τὴν δεισιδαίμονα ἱςορίαν ταύτην εἰς τὴν θρησκείαν, φέρων καὶ τρίτον ἄλλον μάρτυρα, διηγούμενον τὸ αὐτὸ τοῦτο θαῦμα, ἂν καὶ ὄχι μὲ τὰς αὐτὰς περιςάσεις: Hors la ville du Grand-Caire, sur les bords du Nil, on nous montra une mosquée, où on dit que durant le service divin, les morts sortent de leurs tombeaux, et demeurent hors de terre aussi longtemps que dure ce service divin, et qu'ensuite ils disparaissent; ceci est affirmé de tout le monde dans le Grand-Caire. (A. Collins, ***Discours sur la libert. de pens.*** tom. I, pag. 114, de la ***Traduc. Franç. à Londres*** 1776). Παρομοίαν τινὰ νεκρῶν ἐξέρασιν ἱςορεῖ καὶ ὁ ἀνωτέρω (σημ. P σελ. 400) ὀνομασθεὶς Ὀλδεμβόργος, συμβαίνουσαν τὸ παλαιὸν εἰς τὴν Κύπρον, ἀκούσας ἀπὸ τοὺς Κυπρίους. Οἱ νεκροί των δὲν ἡσύχαζαν εἰς τοὺς τάφους, ἀλλὰ κινούμενοι ἀπὸ τὸν Διάβολον ἐξήρχοντο τὴν νύκτα, περιήρχοντο τὰς οἰκίας, κ' ἐνωχλοῦσαν τοὺς κατοίκους· ἕωσοῦ ἡ Ἑλένη, ἐπιςρέφουσα ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, τοὺς ἐξώρκισε μὲ τὸν ὁποῖον ἔφερε ςαυρὸν τοῦ Χριςοῦ, καὶ ἠλευθέρωσε τοὺς ζῶντας

ἀπὸ τῶν νεκρῶν τὴν ἐνόχλησιν (Ἀλλάτ. Σύμμικτ. Μέρ. I, σελ. 143). Τὸ θαῦμα τῆς Κύπρου δὲν ὁμοιάζει κατὰ πάντα τὸ θαῦμα τοῦ Νείλου· εἶναι ὅμως τόσον πιςὸν ὡς ἐκεῖνο.

X, ΣΕΛΙΔΙ 361.

Τὸ σύγγραμμα τοῦ Πατριάρχου Χρυσάνθου ἐπιγράφεται, « Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς κατ' ἐξοχὴν ὑπεροχῆς τῆς ἁγίας πόλεως » Ἱερουσαλὴμ, καὶ τοῦ ἁγίου καὶ ζωοδόχου τάφου τοῦ Κυρίου, » τῆς τε πρὸς αὐτὸν κεχρεωςημένης ἐλεημοσύνης παρὰ πάντων » τῶν Χριςιανῶν, κατὰ τὴν ἀποςολικὴν διαταγὴν, καὶ τῆς » ὠφελείας τῶν εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἐκεῖσε σε- » βασμίων τόπων παραγενομένων· » καὶ ἐτυπώθη εἰς αὐτὴν τὴν Ἱερουσαλὴμ κατὰ τὸ 1728 ἔτος ἀπὸ Χριςοῦ. Ἀπὸ τὴν μακρὰν ταύτην καὶ ὄχι πολλὰ κομψὴν ἐπιγραφὴν φαίνεται ὁ σκοπὸς ὅλος τοῦ συγγράμματος, ὅςις ἦτο νὰ κατασιγάσῃ τοὺς Σιναΐτας, οἱ ὁποῖοι καὶ αὐτοὶ, ὡς συμβαίνει φυσικὰ μεταξὺ δύο ἀντιζήλων, ἐσπούδαζαν νὰ σύρωσι τοὺς προσκυνητὰς ἀπὸ τὸ ἐργαςήριον τῆς Ἱερουσαλὴμ εἰς τὸ ἐργαςήριον τοῦ Σινᾶ ὄρους. Ἐργαςήριον εἶναι λέξις τολμηρά· ἀλλὰ δὲν εἶναι ἰδική μου. Αὐτὸς ὁ Πατριάρχης δίδει τὄνομα τοῦτο εἰς τὸν τάφον τοῦ Χριςοῦ καὶ τοὺς λοιποὺς ἱεροὺς τόπους· « Ἐν μὲν γὰρ τοῖς τοῦ » κόσμου ἐργαςηρίοις φθαρτὰς ἄνθρωποι φθαρτοὶ ἐπιτηδεύονται » τέχνας, ὧν τὸ τέλος φθορά· ἐν δὲ τοῖς τοῦ Δεσπότου Χρι- » ςοῦ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΙΣ φημὶ τῷ ἁγίῳ σπηλαίῳ, ἐν ᾧ » ἐγεννήθη, τῷ Ἰορδάνῃ, ἐν ᾧ ἐβαπτίσθη, τῷ πανιέρῳ » Γολγοθᾷ, ἐν ᾧ ἐςαυρώθη, τῷ τοῦ ζωοδόχου τάφῳ, ἐν » ᾧ τέθαπται, ἄνθρωπος θεοϋπόςατος ἀῤῥήτῳ τεχνουργίᾳ » παρθενικοῖς αἵμασιν ἐτεχνουργήθη.... ἀνθ' ὧν καὶ τὰ » ΚΥΡΙΑΚΑ ΤΑΥΤΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ, ὡς τῷόντι θεῖα καὶ

» ζωῆς αἰδίου περιποιητικὰ ἁρμοζόντως κλητέα ἐςὶ προσκυνητὰ » χριςιανοῖς πᾶσιν κ. τ. λ. » Μεταφορικῶς βέβαια ἐμεταχειρίσθη τὸ Ἐργαςήριον· ἀλλ' ὁ λόγος εἶναι, ἂν δὲν ἐχρεώςει ν' ἀποφύγῃ, καὶ μάλιςα κατ' αὐτὸ τὸ Προοίμιον τοῦ συγγράμματος, ὡς ὀλέθριον σκόπελον, τοιαύτην μεταφορὰν, ἥτις μᾶς ἐνθυμίζει, κατὰ δυςυχίαν, τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὸ φραγέλλιον τοῦ Ἰησοῦ (Ματθ. κά, 12, Ἰωανν. β', 15). Τοιαύτη ἦτον ἡ πρὸ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος παιδεία τοῦ γένους, ἥτις φαίνεται ὄχι μόνον ἐκ τούτου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ λοιπὰ τοῦ Ἐγχειριδίου ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους. Διὰ νὰ ἀποδείξῃ πόσον ὑπερέχει ἡ προσκύνησις τοῦ ἁγίου τάφου τὴν προσκύνησιν τοῦ Σινᾶ ὄρους, παρὰ τὰς προσαρμοζομένας ἀναρμόςως γραφικὰς μαρτυρίας, φέρει μάρτυρας καὶ τὰ τροπάρια τοῦ Κοσμᾶ καὶ τοῦ Δαμασκηνοῦ. Λέγει ὅτι οἱ χριςιανοὶ ἔχουν χρέος νὰ τρέφωσι τοὺς ἁγιοταφίτας « βοηθοῦν» τες, ἐλεοῦντες, οὐ μόνον ἐκ τοῦ περισσεύματος, ἀλλὰ καὶ ἐκ » τοῦ ὑςερήματος, οὐ μόνον κατὰ δύναμιν, ἀλλὰ καὶ ΥΠΕΡ » ΔΥΝΑΜΙΝ, καὶ δὴ καὶ χρεωςικῶς, ὥς φησιν ὁ μέγας » Παῦλος κ. τ. λ. » Τὸ ΥΠΕΡ ΔΥΝΑΜΙΝ ἐναντιοῦται προφανῶς εἰς τὸν Ἀπόςολον Λουκᾶν (Πράξ. ιά, 29) ὅςις λέγει, ὅτι οἱ χριςιανοὶ τῆς Ἀντιοχείας ἔπεμψαν εἰς τοὺς χριςιανοὺς τῆς Ἱερουσαλὴμ βοήθειαν, « καθὼς ηὐπορεῖτό τις » ἤγουν, Καθεῖς ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΥΝΑΜΙΝ ΤΟΥ. Τοιοῦτον εἶναι καὶ τὸ « Χρεω» ςικῶς, ὥς φησιν ὁ μέγας Παῦλος ». Ὁ Παῦλος (Πρὸς Ῥωμ. ιέ, 25-27) λαλῶν περὶ τῆς πεμπομένης ἀπὸ τοὺς χριςιανοὺς τῆς Μακεδονίας εἰς τοὺς πτωχοὺς τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐλεημοσύνης, λέγει, ὅτι ἐχρεώςουσαν τὴν σωματικὴν ταύτην βοήθειαν οἱ Ἕλληνες χριςιανοὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους χριςιανοὺς, διότι ἀπὸ τούτους πρώτους ἔλαβαν τὴν πνευματικὴν χάριν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, « Ὀφειλέται αὐτῶν εἰσιν· εἰ γὰρ τοῖς πνευ-

» ματικοῖς αὐτῶν ἐκοινώνησαν τὰ ἔθνη, ὀφείλουσι καὶ ἐν τοῖς » σαρκικοῖς λειτουργῆσαι αὐτοῖς. » Περὶ δὲ τῆς ὁποίας ἔπεμπαν εἰς ἐκείνους ἐλεημοσύνης οἱ Κορίνθιοι (Πρὸς Κορινθ. Α, ις', 2), λέγει « Κατὰ μίαν σαββάτων ἕκαςος παρ' ἑαυτῷ » τιθέτω, θησαυρίζων ὅ,τι ἂν εὐοδῶται κ. τ. λ. » πάλιν, Ὅ,ΤΙ ἊΝ ΕΥ̓ΟΔΩ͂ΤΑΙ, ὅ,τι εἰς καθένα εὐκολύνει ἡ χρηματική του τύχη καὶ κατάςασις, ὅ,τι καθεῖς δύναται. Τὰ ῥητὰ ταῦτα δὲν ἦσαν ἄγνωςα εἰς τὸν Χρύσανθον, ἐπειδὴ τὰ φέρει (σελ. κά) εἰς συνηγορίαν τῆς ὁποίας ζητεῖ καὶ ὙΠῈΡ ΔΎΝΑΜΙΝ ἐλεημοσύνης· ἦσαν ὅμως ἀνοίκεια εἰς τὸν σκοπόν του. Οἱ ἐξ Ἰουδαίων πτωχοὶ χριςιανοὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ, διωκόμενοι ἀπὸ τοὺς ὄχι ἀκόμη πιςεύσαντας ἀδελφούς των Ἰουδαίους, ἐδέχοντο μετ' εὐγνωμοσύνης τὴν ἀπὸ τοὺς ἔξω χριςιανοὺς Ἕλληνας πεμπομένην βοήθειαν· ἀλλὰ δὲν ἐπεριήρχοντο τὴν Ἑλλάδα ψωμοζητοῦντες, οὐδ' ἐπροσκαλοῦσαν τοὺς Ἕλληνας εἰς προσκύνησιν τοῦ ἁγίου τάφου, ἐπειδὴ οὐδ' ἅγιον φῶς εἶχαν νὰ δείξωσιν εἰς αὐτούς. Ἂν τοιοῦτον θαῦμα ἐγίνετο τότε, ¿ τί μέσον ἄλλο παρὰ τοῦτο δραστικώτερον νὰ παρακινήσῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν πρὸς τοὺς Ἱεροσολυμίτας ἐλεημοσύνην εἶχεν ὁ Παῦλος; καὶ ὅμως ἀρκεῖται εἰς τὸ, « Εἰ γὰρ τοῖς πνευματικοῖς αὐτῶν ἐκοινώνησαν τὰ ἔθνη, » ὀφείλουσι καὶ ἐν τοῖς σαρκικοῖς λειτουργῆσαι αὐτοῖς. » Ἀλλ' οὐδ' ἐγὼ, ἤθελεν εἰπεῖν ὁ Χρύσανθος, λαλῶ εἰς τὸ Ἐγχειρίδιόν μου περὶ ἁγίου φωτός. Ἡ σιωπὴ ἦτο καὶ φρόνιμος καὶ εὐσεβής· καὶ τὸν χρεωςοῦν περὶ αὐτῆς χάριν ὅσοι σέβονται τὴν θρησκείαν· ¿ Ἀλλὰ τί σημαίνει ἡ τόση σπουδὴ νὰ σύρῃ ἀπὸ τὸ ἐργαςήριον τῶν Σιναϊτῶν εἰς τὸ ἐργαστήριον τῆς Ἱερουσαλὴμ τοὺς Χριςιανούς; ¿ Τί σημαίνει ἡ παράξενος ἀμφιβολία (σελ. λέ καὶ μδ'-νγ') περὶ τῆς ἐπιςολῆς τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, ὅςις ἀποδείχνει περιττὴν τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα συνδρομήν; Συγχωρημένον ἦτον εἰς Καρδηναλίους καὶ εἰς Ἰησουΐτας (Ἴδ. σημ. Β) νὰ ἀποβάλωσι τὴν

ἐπιςολὴν ὡς ψευδεπίγραφον, ἀλλ' ὄχι εἰς Γραικὸν Πατριάρχην, εἰδήμονα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ ἀκολούθως ἱκανὸν νὰ παραβάλῃ τὸ ὕφος τῆς ἐπιςολῆς μὲ τὰ λοιπὰ τοῦ Γρηγορίου συγγράμματα. Καὶ ὅμως δὲν ἀρκεῖται εἰς τὴν ἀποβολὴν τοιαύτης μαρτυρίας, ἀλλὰ καὶ τοὺς πιςεύοντας ἀδιςάκτως τὴν ἐπιςολὴν γνησίαν ὡς Λουθηροκαλβινόφρονας ἀναθεματίζει μετὰ τῆς ἑβδόμης ἁγίας οἰκουμενικῆς συνόδου (σελ. λϛ').

Ψ, ΣΕΛΙΔΙ 362.

Ὁ Πάπας Οὐρβανὸς ὁ δεύτερος εἰς τὴν ἐν Κλαρομόντῳ (Clermont en Auvergne) συγκροτηθεῖσαν κατὰ τὸ 1095 ἔτος σύνοδον, παρακινῶν τοὺς Δυτικοὺς εἰς τὸν πρῶτον ςαυρικὸν πόλεμον, ἀναφέρει σιμὰ τῶν ἄλλων καὶ τὸ ἅγιον φῶς, καὶ ὀνομάζει τοὺς μὴ πιςεύοντας αὐτὸ κτηνοκεφάλους (bestiales et insulsi capitis), ἤγουν ὁμολογεῖ ἐνεργούμενον ἀπὸ τοὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Καρόλου χρόνους ἕως τότε θαῦμα (Ἴδ. ἀνωτέρ. σελ. 341-343), τὸ ὁποῖον ἐνεργεῖτο ἔπειτα μετὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ λαμπρότερον καὶ πολυκερδέςερον. Ἀφοῦ ὅμως ἔχασαν οἱ Δυτικοὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ τὴν ἐλπίδα νὰ τὴν ἀνακτήσωσι, ἤρχισαν νὰ διςάζωσι περὶ τοῦ θαύματος, λέγοντες, « Τὰ περὶ τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου θαύματος » τοῦ ἁγίου πυρὸς ἱςορούμενα δὲν συμφωνοῦν ὁλότελα μὲ τὸ » σήμερον ὄχι ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, οὐδὲ διὰ χειρὸς ἀγγέλων, ὡς » πρότερον, ἀλλ' ἀπὸ τὴν γῆν καὶ μὲ Σχισματικῶν χεῖρας ἀνά» πτόμενον. » Pro antiqui illius sacri ignis miraculo adducta nullo modo suffragantur igni, qui hisce temporibus non e cœlo, non manibus angelorum, ut olim, sed e terra et manibus schismaticorum accenditur. (Franc. Quar. apud Mosheim, *De*

lumin. sanct. Sepulcr. § III, pag. 221). Ἰδοὺ τί λέγει καὶ ἄλλος Ἰταλὸς προσκυνητὴς τῆς Ἱερουσαλὴμ κατὰ τὴν δεκάτην ἕκτην ἑκατονταετηρίδα (1587)· « Οἱ Γραικοὶ ὑπάγουν εἰς τὴν » Ἱερουσαλὴμ διὰ νὰ θεωρήσωσιν εἰς τὴν παραμονὴν τοῦ » Πάσχα τὸ σοφισμένον καὶ δολερὸν αὐτῶν ἅγιον φῶς, τὸ » ὁποῖον ὁ Πατριάρχης των πλάσσει, ὡς οὐρανόθεν κατα- » βαῖνον. » I Greci vanno in Gierusaleme, per vedere la vigilia di Pasqua lor sofistico et abusivo fuoco santo, ch' il lor Patriarca finge discendere dal cielo. Giov. Zvallard. apud Moshem, *ubi supr.* pag. 222.

Ω, ΣΕΛΙΔΙ 364.

« Γίνεται δὲ τὸ θαῦμα ἀεὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν τοῦ παλαιοῦ » Πάσχατος, καὶ οὐδαμῶς κατὰ τὸν ἀριθμὸν τοῦ νέου Πάσχα- » τος. Ἐδοκίμασαν οἱ Ἕλληνες ποτὲ, ἀπὸ τοῦ νῦν εἴκοσι ἔτη » πρότερον ποιῆσαι τὸ Πάσχα κατὰ τὸν νέον ἀριθμὸν (nou- » veau style)· ἀλλ' οὐδαμῶς ἐξήρχετο τὰ νεκρὰ σώματα » κατὰ τὸν νέον ἀριθμόν· καὶ ἄλλως τὸ ἅγιον φῶς οὐκ ἦλθε » κατὰ τὸν νέον ἀριθμὸν, ὡς ἔθος ἐςὶν ἔρχεσθαι κατ' ἔτος ἐπὶ » τοῦ ἁγίου τάφου τοῦ Χριςοῦ κατὰ τὸν παλαιὸν ἀριθμὸν » (vieux style) τοῦ Πάσχα. Τότε οἱ Ἕλληνες περιέμειναν » ἕως τοῦ παλαιοῦ ἀριθμοῦ τοῦ Πάσχα· κατὰ δὲ τὸν παλαιὸν » ἀριθμὸν τοῦ Πάσχα ἦλθε καὶ τὸ ἅγιον φῶς· ὁμοίως καὶ ἡ γῆ » ἀνέδωκε καὶ ἔκβαλε τὰ νεκρὰ σώματα, ὡς εἴωθε κατ' ἔτος. » Καὶ τότε οἱ Ἕλληνες ἐποίησαν τὸ Πάσχα λέγοντες, Ἰδοὺ ὁ » Θεὸς δείκνυσιν ἡμῖν τὸ ἀληθινὸν Πάσχα, καὶ οὐ » μέλει ἡμῖν περὶ σοφίας Ἀνθρώπων. » (ΧΡΙΣΤΟΦΟΡ. ΑΓΓΕΛ. Ἐγχειρίδ. σελ. 818). Κάμμία ἀπόδειξις δὲν

ἤθελ' εἶσθαι τόσον ἰσχυρὰ ὅσον ἡ διὰ θαυμάτων ἀπόδειξις, ἂν δὲν ἔδιδ' ἀφορμὴν εἰς τὸν ἀντιλέγοντα ν' ἀποδείξῃ κ' ἐκεῖνος τὴν ἐναντίαν γνώμην δι' ἄλλου θαύματος. Καθὼς ὁ ἡμέτερος Χριςοφόρος ἀποδείχνει τοῦ ἀνατολικοῦ Μηνολογίου τὴν ὀρθότητα, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ ἀνωτέρω (σημ. Ρ, σελ. 400) ὀνομασθεὶς Λατῖνος Ὀλδεμβόργος, βεβαιόνει τῆς ἐκκλησίας του τὴν Πασχάλιον ἑορτὴν ὀρθὴν (καὶ τέσσαρας σχεδὸν ἑκατονταετηρίδας πρὸ τῆς διορθώσεως) διὰ θαύματος. Οὗτος, ὑπάγων εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἐπέρασεν εἰς τὴν Ἀδαμοδάναν (Adamodanam), ἥτις εἶναι νομίζω τὰ καὶ πάλαι καὶ σήμερον ὀνομαζόμενα Ἄδανα, πόλις τῆς Κιλικίας. Εἰς αὐτὴν, κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν βαΐων, καὶ τρεῖς ἡμέρας πρὸ ταύτης καὶ τρεῖς μετ' αὐτὴν, ὁ πλησίον ποταμὸς ἔδιδε τόσον πλῆθος ὀψαρίων, ὥςε καὶ οἱ κάτοικοι, καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς περιοίκους τὰ ἐμετακόμιζαν μὲ ἁμάξια. Ἀλλὰ τὸ ἑπταήμερον τοῦτο θαῦμα συνέβαινε κατὰ τὴν Βαϊοφόρον τῶν Δυτικῶν καὶ ὄχι τῶν Ἀνατολικῶν· ἀπόδειξις, κατὰ τὸν ὄχι σοφώτερον τοῦ Χριςοφόρου Ὀλδεμβόργον, ὅτι τῶν Λατίνων τὸ Μηνολόγιον εἶναι τὸ μόνον ὀρθὸν Μηνολόγιον (Ἀλλατ. Σύμμικτ. Μέρ. Ι, σελ. 140).

ΑΑ, ΣΕΛΙΔΙ 366.

Τί λέγω Κατ' ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, ἤγουν κατὰ τὸ 1582 ἔτος ἀπὸ Χριςοῦ, ὅτε ὁ Γρηγόριος ἐδιώρθωσε τὸ Μηνολόγιον; Μόλις μετὰ ἑκατὸν εἴκοσιν ἔτη ἐδέχθησαν τὴν διόρθωσιν οἱ ἀντιπαπισταὶ τῆς Γερμανίας· οἱ δὲ Ἄγγλοι (τὸ παραδοξότερον), καὶ ἀφοῦ ἐφωτίσθησαν ἀπὸ Βάκωνας καὶ Νεύτωνας, ἐκράτησαν ἰσχυρογνωμόνως τὸ παλαιὸν Μηνολόγιον ἕως τοῦ 1752 ἔτους, ὅτε ἠναγκάσθησαν νὰ ὁμολογήσωσι τὴν παπικὴν διόρθωσιν, τὴν ὁποίαν ἐχρεώστουν νὰ δεχθῶσι, ὡς ἔλεγεν ὁ Βολταῖρος, καὶ ἂν ἐπροβάλλετο ἀπὸ Τούρκους: Les pro-

testans de toutes les communions s'obstinèrent à ne pas recevoir des mains du Pape, une vérité qu'il aurait fallu recevoir des Turcs, s'ils l'avaient proposée. (VOLTAIRE, *Essai sur les mœurs et l'espr. des Nat.*, chap. 183.)

BB, ΣΕΛΙΔΙ 366.

Il est assez ordinaire que les Pachas et les Cadis de Jérusalem envoient chercher les patriarches de ces chrétiens schismatiques, et leur font des avanies sur bien des choses et sur l'abus qu'ils font de leur prétendu saint feu, avec lequel ils trompent les peuples. Leur réponse ordinaire est qu'il est constant que ce feu est réellement une fois descendu du ciel, et qu'ils sont obligés de feindre qu'il descend tous les ans, non-seulement pour entretenir la dévotion du peuple pour les saints lieux, et nourrir leur foi, mais encore pour pouvoir recueillir de leurs aumônes, de quoi payer les taxes et les contributions qu'ils doivent au Grand-Seigneur et à ses officiers. Cette raison est, sans contredit, celle qui frappe davantage les Turcs, etc. (*Mémoires du chevalier d'Arvieux*, apud MOSHEM, *De lumin. sanct. Sepulcr.* § III, pag. 225, not.). Ὁ περιηγητὴς οὗτος Γάλλος οὐδ' ὑπωπτεύετο κἂν, ὅτι ἀπὸ τοὺς ὁμοθρήσκους του ἱερωμένους ἐπέρασε τὸ ἅγιον φῶς εἰς τοὺς (ὡς αὐτὸς τοὺς ὀνομάζει,) Σχισματικοὺς Γραικούς.

ΓΓ, ΣΕΛΙΔΙ 367.

Ἰδοὺ τοῦ Γάλλου οἱ λόγοι: Leurs patriarches ne les détrompent pas, parce qu'il est quelquefois dangereux de détruire certaines cérémonies indifférentes, lesquelles sont capables de causer du refroidissement dans la religion; et en effet, si on voulait essayer de désabuser les chrétiens de la descente de ce feu, il serait à craindre que cela ne leur donnât des scrupules sur la vérité des articles de la foi, ou du moins ne ralentît leur dévotion pour les lieux saints où ils abordent tous les ans de tous les endroits de l'orient, pour voir ce qu'ils ne voient pas et croient opiniâtrément. (La Croix, *Etat pres. des nat. et des églis. grecques, etc.*) Τὴν ὑπὲρ τῶν ἁγιοταφιτῶν ἀπολογίαν ταύτην, συγκαταβατικωτέραν τὸ φαινόμενον, ἰδοὺ πῶς τὴν κρίνει, ὁ ἀναφέρων αὐτὴν Μοσσέμιος· « Κατὰ τὸν Γάλλον τοῦτον κριτὴν (λέγει), συγχωροῦνται πάσης λογῆς ἀνοσιουργίαι καὶ ἀνομίαι, συγχωρεῖται νὰ ὑβρίζωνται καὶ ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι μὲ τὰς πλέον δεινὰς ὕβρεις, διὰ νὰ παρακινῆται ὁ λαὸς, ὄχι νὰ πιστεύῃ, ἀλλὰ νὰ νομίζῃ μόνον ἀληθῆ τὴν παραδοθεῖσαν ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν θρησκείαν. Ὢ θρησκείας ἀθλίας! ἢ μᾶλλον, ὢ διδασκάλων τῆς θρησκείας ἀθλίων, οἱ ὁποῖοι χωρὶς πλαστὰ θαύματα δὲν ἔχουν πῶς νὰ φυλάξωσι τὴν πίστιν! Εὔκολα καταλαμβάνω, πόθεν ἐκινήθη εἰς τὴν καλὴν ταύτην ἀπολογίαν ὁ Γάλλος· οὐδ' αὐτὸς φροντίζει πολὺ νὰ τὸ κρύψῃ. Δέν τον ἐλάνθανεν, ὡς ἄνδρα νοήμονα, ὅτι οἱ Λατῖνοι ἱερεῖς του δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἐπιδέξιοι παρὰ τοὺς Γραικοὺς νὰ περιπαίζωσι καὶ νὰ παγιδεύωσι τὸν ἀπαίδευτον ὄχλον· ὅθεν τοιαύτην ἀπολογίαν

» ἠθέλησε νὰ χαρίσῃ εἰς τοὺς Γραικοὺς, ὁποίαν, χρείας κα-
» λούσης, νὰ ἐμπορῶσι νὰ μεταχειρίζωνται καὶ οἱ Λατῖνοι » : Hoc judice, fas est scelera quævis et flagitia committere, Deumque non minus quam homines atrocissimis injuriis afficere, quo populus non credere, sed opinari tantum pergat, veram esse religionem a Jesu Christo traditam. Miseram vero religionem! aut miseros potius religionis professores, quibus ad fidem alendam fictis prodigiis opus est! Video facile, quid pulchram hanc defensionem pepererit; nec valde dissimulat ipse patronus. Non nescire potuit minime stolidus, Latinos suos æque ingeniosos et diligentes esse, atque Græcos, in rudi populo illudendo et circumveniendo : talem igitur Græcis excusationem suppeditare voluit, qualem Latini etiam, si res ita ferret, adhibere possent. (Moshem, *De lumin. sanct. Sepulcr.* § IV, pag. 229).

ΔΔ, ΣΕΛΙΔΙ 371.

Ἐπαρατήρησεν ὁ ἀναγνώστης (σημ. X, σελ. 405-408) τὴν φρόνιμον τοῦ Χρυσάνθου περὶ τοῦ ἁγίου φωτὸς σιωπήν· ἀλλὰ παρετήρησεν ἐντάμα καὶ τὴν σφοδρὰν αὐτοῦ πρὸς τοὺς χριστιανοὺς πρόσκλησιν νὰ καταδαπανῶσιν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ τὰ ἴδια καὶ ὙΠΈΡ ΔΎΝΑΜΙΝ, καὶ τὸν παράξενον αὐτοῦ δισταγμὸν περὶ τῆς γνησιότητος τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Γρηγορίου Νύσσης. Φοβούμενος ὅμως μὴ δὲν ἤθελαν πείσειν τοὺς ἀκούοντας οἱ λόγοι του, ἐφρόντισε νὰ τοὺς ἰσχυροποιήσῃ καὶ μὲ ἐπιστολὴν ἐγκύκλιον συλλειτουργοῦ, τοῦ τότε Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Παϊσίου, τὴν ὁποίαν

κατεχώρισεν εἰς τὸ τέλος τοῦ Ἐγχειριδίου. Ἡ ἐγκύκλιος τοῦ Παϊσίου, διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν προξενουμένην ἀνυπέρβλητον ψυχικὴν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν προσκύνησιν τοῦ ἁγίου τάφου, καὶ ἀπὸ τὴν εἰς αὐτὸν ἄφθονον ἐλεημοσύνην, λέγει ὅσα καὶ ὁ Χρύσανθος, χωρὶς τὸ ὙΡῈΡ ΔΎΝΑΜΙΝ. Σιωπᾷ ὡσαύτως ὁ Παΐσιος καὶ περὶ τοῦ θαύματος τοῦ ἁγίου φωτὸς, ὡς ἐσιώπησε καὶ ὁ Χρύσανθος. Ἔχει ὅμως ἐξαίρετον τοῦτο, ὅτι ἀσφαλίζει τὴν ἐγκύκλιον μὲ φρικτότατον ἀφορισμὸν κατὰ τῶν ἐμποδιζόντων τὸ εἰς Ἱερουσαλὴμ ταξείδιον· ἀφορισμὸν ἄτοπον, καὶ ἂν ἐκηρύσσετο ἀμέσως ἀπὸ τὸν ζητοῦντα τὴν ἐλεημοσύνην Χρύσανθον· ἀτοπώτερον ὅμως εἰς τὸ ϛόμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ, ὅστις τὸν προφέρει χαριζόμενος εἰς τὸν συλλειτουργόν του Χρύσανθον. Ἰδοὺ πῶς συνοδευόμενος ἀπὸ δεκαπέντε ἀρχιερεῖς ὑπογραμμένους, ἀφορίζει ὁ Παΐσιος (κατὰ τὸν μῆνα Μάρτιον τοῦ 1727 ἔτους) τοὺς ἐμποδίζοντας τὴν προσκύνησιν τοῦ ἁγίου τάφου·

« Ὅσοι δὲ χριστιανοὶ, ἱερωμένοι ἢ λαϊκοὶ, καὶ πνευματικοὶ
» πατέρες, ἱερομόναχοι ἢ μοναστηριακοὶ, ἀπὸ ἀνευλάβειαν καὶ
» ὀλιγοπιστίαν καὶ πλεονεξίαν καὶ αἰσχροκέρδειαν παρακινού-
» μενοι, ἢ καὶ ἀπὸ τοῦ φθονοῦντος τὰ ἀγαθὰ καὶ ψυχωφελῆ
» ἔργα δαίμονος ὑποσκελιζόμενοι, ἐμποδίζουσι καὶ ἀπο-
» κόπτουσι μὲ ματαιολόγους φλυαρίας καὶ ψυχρολογίας, ἢ μὲ
» κἀνένα ἄλλον τρόπον σατανικῆς ἀπάτης, τοὺς χριϛιανοὺς
» ἀπὸ τὸ νὰ πηγαίνωσιν εἰς προσκύνησιν τοῦ Ἁγίου τάφου, καὶ
» νὰ δίδωσιν εἰς αὐτὸν ἐλεημοσύνην καὶ ἀφιερώματα, καὶ γί-
» νονται αἴτιοι εἰς αὐτοὺς μὲν ζημίας καὶ βλάβης ψυχικῆς, εἰς
» δὲ τὸν Ἅγιον τάφον προξενοῦσι τὴν ϛέρησιν τῆς ἐλεημοσύνης
» τῶν προσκυνητῶν χριϛιανῶν· οἱ τοιοῦτοι, ἂν δὲν παύσωσιν
» εἰς τὸ ἑξῆς ἀπὸ τὴν τοιαύτην τους σατανικὴν καὶ ὀλέθριον
» ἀνευλάβειαν καὶ ἀπιϛίαν καὶ κακοβουλίαν, ἀφωρισμένοι
» εἴησαν ἀπὸ θεοῦ κυρίου παντοκράτορος καὶ κατηραμένοι καὶ

» ἀσυγχώρητοι καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι. Αἱ πέτραι καὶ ὁ σί-
» δηρος λυθήσονται, αὐτοὶ δὲ οὐδαμῶς· κληρονομήσειαν τὴν
» λέπραν τοῦ Γιεζῆ, καὶ τὴν ἀγχόνην τοῦ Ἰούδα, καὶ εἴησαν
» ςένοντες καὶ τρέμοντες ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ὁ Κάϊν· σχισθείη ἡ
» γῆ καὶ καταπίοι αὐτούς, ὡς τὸν Δαθὰν καὶ Ἀβειρὼν, καὶ ἡ
» μερὶς αὐτῶν μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα καὶ τῶν θεομάχων
» Ἰουδαίων, τῶν ςαυρωσάντων τὸν Κύριον τῆς δόξης· ἡ ὀργὴ
» τοῦ θεοῦ εἴη ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν· τὰ πράγματα, τὰ κτή-
» ματα, οἱ κόποι καὶ οἱ ἱδρῶτες αὐτῶν εἴησαν εἰς παντελῆ
» ἀφανισμὸν καὶ ἐξολόθρευσιν, καὶ προκοπὴν οὐ μὴ ἴδοιεν πώ-
» ποτε ἐφ' οἷς δουλεύουσι καθ' ὅλην τὴν ζωὴν αὐτῶν, ἔχοντες
» καὶ τὰς ἀρὰς τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων
» πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ, καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων συνόδων· καὶ
» εἴησαν ὑπόδικοι τοῦ αἰωνίου πυρὸς, καὶ ὑπεύθυνοι τῆς
» ἀτελευτήτου κολάσεως! »

Σκοπὸν ἄλλον δὲν εἶχα νὰ ἀνενθυμίσω τὸν ἄξιον ἀϊδίου λήθης φρικτὸν ἀφορισμὸν τοῦτον, παρὰ νὰ δείξω τὴν εὐτυχῆ τοῦ γένους προκοπὴν εἰς ἡμερώτερα καὶ πρεπωδέςερα εἰς χριςιανοὺς φρονήματα. Ἂν παραβάλῃς μὲ τοὺς πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ἀφοριςὰς ἱεράρχας, τοὺς σημερινοὺς ἡμῶν ποιμένας, κἀνεῖς ἀπὸ τούτους, οὐδ' ὁ ἀμοιρότατος παιδείας, δὲν θέλει τολμήσειν νὰ προφέρῃ τοιοῦτον ἀφορισμόν. Εὐλογεῖτε καὶ μὴ καταρᾶσθε, εἶναι τῆς θρησκείας τὸ παράγγελμα (Πρὸς Ῥωμ. ιϐ', 14), καὶ τούτου φιλανθρωπότερον ἀκόμη, Εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ἡμᾶς (Ματθ. ἑ, 44). Οὐδ' αἱρετικὸν καταδικάζει ἡ ἐκκλησία, εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ καὶ τὴν ἀτελεύτητον κόλασιν, κατὰ τὸν ἀφορισμὸν τοῦ Παϊσίου· ἀλλ' ἀρκεῖται νὰ τὸν χωρίσῃ, ὡς εἶναι δίκαιον, ἀπὸ τῶν ὀρθοδόξων τὴν ποίμνην, κατὰ τὴν ἀποςολικὴν παραγγελίαν· Αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν

παραιτοῦ (Πρὸς Τίτ. γ', 10), σύμφωνον μὲ τοὺς λόγους τοῦ Χριςοῦ (Ματθ. ιή, 17), Ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔςω σοι ὥσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης. Οὔτε τὸν ἐθνικὸν ὅμως οὔτε τὸν τελώνην ἔχει τις δίκαιον νὰ καταδικάσῃ εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ καὶ τὴν ἀτελεύτητον κόλασιν· ἀρκεῖ, αὐτὸν μὲν νὰ μὴ δέχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν του· τὸν δὲ ἐκκλησιαζόμενον πιςὸν, ἀφοῦ πέσῃ εἰς ἔργα ἐθνικοῦ καὶ τελώνου, νὰ χωρίζῃ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν. Ἀφορισμὸς σημαίνει χωρισμὸν, καὶ ὄχι τὶ πλέον. Ἀφοῦ χωρισθῇ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ λογισθῇ ὡς ἐθνικὸς, ἂν δὲν θελήσῃ νὰ ἐπιςρέψῃ εἰς αὐτὴν διὰ τῆς μετανοίας, οὔτ' αὐτὸς ὁ ἀφορίσας πλέον, οὔτ' οἱ ἀκούσαντες τὸν ἀφορισμὸν ἔχουν, διὰ τὸν ἀφορισμὸν, δίκαιον νὰ τὸν καταδιώκωσι, ἢ νὰ τοῦ ςερεύωσι τὰ λοιπά του πολιτικὰ δίκαια. « Τί » γάρ μοι καὶ τοὺς ἔξω κρίνειν; » λέγει περὶ τῶν ἐθνικῶν ὁ Ἀπόστολος (Α. Πρὸς Κορινθ. έ, 12),

ΕΕ, ΣΕΛΙΔΙ 380.

Au bout de quatre cents ans... le clergé latin de la Palestine annonça que la veille de Pâques, aussitôt que les grandes lampes de l'église de la Résurrection étaient éteintes, elles se rallumaient au souffle de Dieu même. Des troupes de dévots vinrent du fond de l'Occident pour voir ce miracle, et pour recueillir une étincelle de cette flamme divine qui avait la propriété de guérir toutes les maladies de l'âme et du corps, ἤγουν « Μετὰ » τετρακόσια ἔτη [ἀπὸ τῶν τετρακοσίων δηλαδὴ μετὰ Χριστὸν » ἄλλα τετρακόσια], ὁ κλῆρος τῶν ΛΑΤΙΝΩΝ ἐκήρυξεν, ὅτι τὴν

» παραμονὴν τοῦ Πάσχα, αἱ μεγάλαι κανδῆλαι τοῦ ναοῦ τῆς » Ἀναστάσεως, εὐθὺς μετὰ τὴν σβέσιν, ἐξανάπτοντο μὲ θεῖον » ἐμφύσημα. Μέγα πλῆθος εὐλαβῶν ἔδραμαν ἀπὸ μέσην τὴν » Δύσιν, νὰ ἴδωσι τὸ θαῦμα, καὶ νὰ λάβωσι σπινθῆρα τινὰ » ἀπὸ τὴν θείαν ταύτην φλόγα, ἱκανὴν νὰ θεραπεύσῃ ὅλας καὶ » τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς τὰς ἀῤῥωστίας. » (Thouret, dans l'*Encycloped. modern.*, au mot *Croisades*, tom. IX, pag. 108).

18 Νοεμβρίου, 1826.

μήτε πρὸς τὴν βασιλείαν εὔθετον, ἀντὶ τίνος σπουδάζεται, ὁ νοῦν ἔχων ἐπισκεψάσθω. Καὶ εἰ μὲν ἐπωφελὲς ἦν τὸ γινόμενον, οὐκ ἦν οὐδὲ οὕτως καλὸν παρὰ τῶν τελείων σπουδάζεσθαι. Ἐπεὶ δὲ καταμανθανόμενον δι' ἀκριβείας τὸ γινόμενον, καὶ ψυχικὴν προςρίβεται βλάβην τοῖς τὸν ἀκριβῆ βίον ἐνςησαμένοις, οὐκ ἔςι τῆς μακρᾶς σπουδῆς ἄξιον, ἀλλὰ τῆς μεγίςης φυλακῆς, ὡς μηδενὶ τῶν καταβλαπτόντων ὁ κατὰ Θεὸν προῃρημένος ζῆν περιπείροιτο. Τί οὖν ἐστὶν ἐν τούτοις βλαπτόν; Ἡ σεμνὴ πολιτεία πᾶσι πρόκειται καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξίν· ἴδιον δὲ τοῦ (1) κατὰ φιλοσοφίαν βίου ἡ εὐσχημοσύνη· αὕτη δὲ ἐν τῷ ἀμίκτῳ καὶ ἰδιάζοντι βίῳ τῆς ζωῆς κατορθοῦται, ὡς ἀνεπίμικτον καὶ ἀσύγχυτον εἶναι τὴν φύσιν, μήτε τῶν γυναικῶν ἐν ἀνδράσι, μήτε τῶν ἀνδρῶν ἐν γυναιξὶ πρὸς τὰ παρατετηρημένα τῆς εὐσχημοσύνης ὁρμώντων. Ἀλλ' ἡ τῆς ὁδοιπορίας ἀνάγκη λύει τὴν (2) ἐν τούτοις ἀκρίβειαν, καὶ πρὸς ἀδιαφορίαν τῶν παρατετηρημένων ἄγει· ἀμήχανον γὰρ γυναικὶ τοσαύτην ὁδὸν διαδραμεῖν, εἰ μὴ τὸν διασώζοντα ἔχοι, καὶ διὰ τὴν φυσικὴν ἀσθένειαν ἀναγομένη ἐπὶ τὸ (3) ὑποζύγιον, κἀκεῖθεν καταγομένη, καὶ ἐν ταῖς δυσχερείαις παρακρατουμένη. Ὅπερ δ' ἂν ὑποθώμεθα, εἴτε γνώριμον ἔχει τὸν τὴν θεραπείαν ἀποπληροῦντα, εἴτε μισθωτὸν τὸν τὴν διακονίαν παρεχόμενον, καθ' ἑκάτερον μέρος οὐ διαφεύγει τὴν μέμψιν τὸ γινόμενον· οὔτε γὰρ τῷ ξένῳ ἑαυτὴν προσαναπαύουσα, οὔτε τῷ ἰδίῳ, τὸν τῆς σωφροσύνης φυλάττει νόμον. Τῶν δὲ κατὰ τοὺς ἀνατολικοὺς τόπους πανδοχείων καὶ καταλυμάτων καὶ πόλεων πολλὰ (4) τὴν ἄδειαν καὶ πρὸς τὸ κακὸν τὴν ἀδιαφορίαν

(1) Ἐξ ἑτέρ. διορθ. ἀντὶ τοῦ, Ἴδιον τοῦ. —— (2) Ἐξ ἡμετέρ. διορθ. ἀντὶ τοῦ, Ἀεὶ τήν. Ὁ Κασωβὼν ἐπρόβαλλε, Ἀναιρεῖ τήν. —— (3) Ἐξ ἡμετέρ. διορθ. ἀντὶ τοῦ, Ὑπὸ τό. —— (4) Ἴσ. γρ. Πολλήν.

ἐχόντων, πῶς ἔσται δυνατὸν τὸν διὰ καπνοῦ παριόντα μὴ δριμυχθῆναι (1) τὰς ὄψεις; ὅπου μολύνεται μὲν ἀκοὴ, μολύνεται δὲ ὀφθαλμὸς, μολύνεται δὲ καρδία δι' ὀφθαλμῶν καὶ ἀκοῆς δεχομένη τὰ ἄτοπα, πῶς ἔςαι δυνατὸν ἀπαθῶς περιελθεῖν τοὺς ἐμπαθεῖς τόπους; Τί δὲ καὶ πλέον ἕξει ὁ ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις γινόμενος, ὡς μέχρι τοῦ νῦν σωματικῶς τοῦ Κυρίου ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις διάγοντος, ἡμῶν δὲ ἀποφοιτῶντος; ἢ ὡς τοῦ ἁγίου Πνεύματος παρὰ τοῖς Ἱεροσολυμίταις πλεονάζοντος, πρὸς δὲ ἡμᾶς διαβῆναι ἀδυνατοῦντος; Καὶ μὴν, εἰ ἔςιν ἐκ τῶν φαινομένων Θεοῦ παρουσίαν τεκμήρασθαι, μᾶλλον ἄν τις ἐν τῷ ἔθνει τῶν Καππαδοκῶν τὸν Θεὸν διαιτᾶσθαι νομίσειεν, ἤπερ ἐν τοῖς ἔξω τόποις· ὅσα γάρ ἐςιν ἐν τούτοις Θυσιαςήρια, δι' ὧν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου δοξάζεται, οὐκ ἄν τις τοσάδε πάσης σχεδὸν τῆς οἰκουμένης ἐξαριθμήσαιτο Θυσιαςήρια. Ἔπειτα καὶ εἰ (2) ἦν πλείων (3) ἡ χάρις ἐν τοῖς κατὰ Ἱεροσόλυμα τόποις, οὐκ ἂν ἐπεχωρίαζε τοῖς ἐκεῖ ζῶσιν ἡ ἁμαρτία. Νῦν μέντοι οὐκ ἔςιν ἀκαθαρσίας εἶδος, ὃ μὴ τολμᾶται παρ' αὐτοῖς, καὶ πορνεῖαι (4), καὶ μοιχεῖαι, καὶ κλοπαὶ, καὶ εἰδωλολατρεῖαι, καὶ φαρμακεῖαι, καὶ φθόνοι, καὶ φόνοι· καὶ μάλιςά γε τὸ τοιοῦτον ἐπιχωριάζει κακὸν, ὥςε μηδαμοῦ τοιαύτην (5) ἑτοιμότητα εἶναι πρὸς τὸ φονεύειν, ὅσον ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις, θηρίων δίκην τῷ αἵματι τῶν ὁμοφύλων ἐπιτρεχόντων ἀλλήλων ψυχροῦ κέρδους χάριν. Ὅπου τοίνυν

---

(1) Κυριολεκτικῶς λέγεται περὶ τοῦ καπνοῦ, ὅτι Δριμύσσει τὰς ὄψεις (picoter les yeux). —— (2) Ἴσ. γρ. Ἔπειτα εἰ, ἢ Ἔπειτα δὲ, εἰ. —— (3) Ἐξ ἡμετέρ. διορθ. ἀντὶ τοῦ, Πλέον. —— (4) Ἐκ τῆς αὐτ. ἀντὶ τοῦ, Πονηρίαι. —— (5) Ἴσ. γρ. Τοσαύτην.

ταῦτα γίνεται, ποίαν ἀπόδειξιν ἔχει τοῦ πλείονα χάριν εἶναι ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις; Ἀλλ' οἶδα τὸ ἀντιλεγόμενον [ὑπὸ] τῶν πολλῶν πρὸς τὰ παρ' ἐμοῦ εἰρημένα· λέγουσι γὰρ, Διὰ τί ταῦτα καὶ ἐπὶ σὲ αὐτὸν οὐκ ἐνομοθέτησας; εἰ γὰρ μηδὲν ἦν κέρδος τῷ κατὰ Θεὸν ἐκδημήσαντι, ἀντὶ τοῦ γενέσθαι ἐκεῖ, ὑπὲρ τίνος μάτην ὑπέστης τὴν τοσαύτην ὁδόν; Ἀκουσάτωσαν οὖν τῆς ὑπὲρ τούτων παρ' ἐμοῦ ἀπολογίας· ἐμοὶ διὰ τὴν ἀνάγκην ταύτην ἐν ᾗ ζῆν ἐτάχθην παρὰ τοῦ οἰκονομοῦντος ἡμῶν τὴν ζωὴν, ἐγένετο τῆς ἁγίας συνόδου ὁρισάσης (1), διορθώσεως ἕνεκεν τῆς κατὰ τὴν Ἀραβίαν ἐκκλησίας, μέχρι τῶν τόπων γενέσθαι· καὶ ἐπειδὴ ὅμορός ἐστιν ἡ Ἀραβία τοῖς κατ' Ἱεροσόλυμα τόποις, ὑποσχόμενος καὶ συσκεψόμενος (2) τοῖς προεστῶσι τοῖς τῶν ἁγίων (3) Ἱεροσολυμιτῶν ἐκκλησιῶν, διὰ τὸ εἶναι αὐτῶν ἐν ταραχῇ τὰ πράγματα, καὶ χρῄζειν τοῦ μεσιτεύοντος· ἔπειτα δὲ, καὶ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως (4) παρασχομένου τὴν εὐκολίαν τῆς ὁδοῦ διὰ δημοσίου ὀχήματος, οὐδεμία ἡμῖν ἀνάγκη ἐγένετο ταῦτα πάσχειν, ἃ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων κατενοήσαμεν· τὸ γὰρ ὄχημα ἡμῖν ἀντὶ ἐκκλησίας καὶ μοναστηρίου ἦν, διὰ πάσης τῆς ὁδοῦ συμψαλλόντων πάντων καὶ συννηστευόντων τῷ Κυρίῳ. Τὸ οὖν ἡμέτερον μηδένα σκανδαλιζέτω·

---

(1) Ἐπρόσθεσα τὴν μετοχὴν, Ὁρισάσης, ἐξ εἰκασίας τοῦ Κασωβῶνος. Κατ' αὐτὸν, ἡ σύνοδος, περὶ τῆς ὁποίας ὁ λόγος, εἶναι ἡ δευτέρα οἰκουμενικὴ, συγκροτηθεῖσα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπῆρχε καὶ ὁ Γρηγόριος. Ἄλλοι δὲ ἐνόμισαν σύνοδον τοπικὴν τῆς Ἀντιοχείας. ═══ (2) Ὁ Κασωβὼν ἐπρόβαλε διόρθωσιν: Ὑποσχόμενον καὶ συσκεψόμενον, ἀνάρμοστον πρὸς τὰ λοιπὰ τῆς περιόδου. Ἴσως ἦτον: Ὑπεσχόμην καὶ συσκέψεσθαι, ἢ Ὑπεσχόμην ὡς καὶ συσκεψόμενος. ═══ (3) Ἴσως: Τοῖς προεστῶσι τῶν ἁγίων. ═══ (4) Τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου, δηλαδὴ, κατὰ τὸν Κασωβῶνα.

μᾶλλον δὲ πιθανὴ γενέσθω (1) ἡ συμβουλία ὑμῶν, ὅτι περὶ ὧν τῷ ὀφθαλμῷ ὑπεβάλομεν περὶ τούτων καὶ συμβουλεύομεν. Ἡμεῖς γὰρ τὸν ἐπιφανέντα Χριςὸν εἶναι Θεὸν ἀληθινὸν ὡμολογήσαμεν καὶ πρὶν ἐπὶ τοῦ τόπου γενέσθαι καὶ μετὰ ταῦτα, οὔτε τῆς πίςεως ἐλαττουμένης (2), οὔτε μετὰ ταῦτα προσαυξηθείσης· καὶ τὴν διὰ τῆς παρθένου ἐνανθρώπησιν καὶ πρὸ τῆς Βηθλεὲμ ἐπιςάμεθα· καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἐξανάςασιν καὶ πρὸ τοῦ μνήματος ἐπιςεύσαμεν· καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάβασιν καὶ δίχα τοῦ τὸ Ὄρος τῶν ἐλαιῶν ἰδεῖν, ἀληθῆ εἶναι ὡμολογήσαμεν. Τοσοῦτον δὲ μόνον ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ὠφελήθημεν, ὅσον ἐν συγκρίσει γνῶναι, ὅτι τὰ ἡμέτερα τῶν ἔξω πολὺ ἁγιώτερά ἐςιν. Ὅθεν οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, ἐν οἷς ἐςὲ τόποις αἰνέσατε αὐτόν· Θεοῦ γὰρ προσεγγισμὸν τοπικὴ μετάςασις οὐ κατεργάζεται· ἀλλ' ὅπου περ ἂν ᾖς, πρὸς σὲ ἥξει ὁ Θεὸς, ἐάν γε τὸ τῆς ψυχῆς σου καταγώγιον τοιοῦτον εὑρεθῇ, ὥςε ἐνοικῆσαι τὸν Κύριον ἐν σοὶ καὶ ἐμπεριπατῆσαι. Εἰ δὲ πλήρη ἔχεις τὸν ἔσω ἄνθρωπον λογισμῶν πονηρῶν, κἂν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ ᾖς, κἂν ἐπὶ τοῦ Ὄρους τῶν ἐλαιῶν, κἂν ὑπὸ τὸ μνῆμα τῆς ἀναςάσεως, τοσοῦτον ἀπέχεις [τοῦ] τὸν Χριςὸν δέξασθαι ἐν ἑαυτῷ, ὅσον οἱ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ὁμολογήσαντες. Συμβούλευσον οὖν, ἀγαπητὲ, τοῖς ἀδελφοῖς ἐκδημεῖν ἀπὸ τοῦ σώματος πρὸς τὸν Κύριον, καὶ μὴ ἀπὸ Καππαδοκίας εἰς Παλαιςίνην. Εἰ δέ τις τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν προβάλοι τὴν παραγγείλασαν τοῖς μαθηταῖς μὴ χωρίζεσθαι ἀπὸ Ἱεροσολύμων, νοησάτω τὸ εἰρημένον· ἐπειδήπερ ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάρις καὶ διανομὴ οὔπω ἐπεφοίτησε τοῖς Ἀποςόλοις, προσέταξεν αὐτοῖς ὁ Κύριος ἐπὶ τὸ αὐτὸ μένειν, ἕως ἂν ἐνδύσωνται δύναμιν ἐξ ὕψους. Εἰ μὲν

---

(1) Ἴσ. Γινέσθω. —— (2) Ἴσ. Ἠλαττωμένης.

ὃ ἦν (1) ἀπ' ἀρχῆς ἐγίνετο μέχρι τοῦ νῦν, τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν εἴδει πυρὸς τῶν χαρισμάτων οἰκονομοῦντος ἕκαστον, ἔδει πάντας εἶναι ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ, ἐν ᾧ ἡ διανομὴ τοῦ χαρίσματος ἐγίνετο· εἰ δὲ τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ οἱ ἐνταῦθα πιστεύσαντες μέτοχοι γίνονται τοῦ χαρίσματος, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως, οὐ κατὰ τὴν ἀποδημίαν τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις.

(1) Ἴσ. Εἰ μὲν οὖν ὃ ἦν.

ΤΕΛΟΣ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΚΑΤΑ ΔΩΔΕΚΑ

ΑΠΑΡΙΘΜΗΣΕΩΣ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΚΑΤΑ ΔΩΔΕΚΑ

ΑΠΑΡΙΘΜΗΣΕΩΣ.

Απορεῖται, πόθεν εἰσέβη καὶ εἰς ἡμᾶς, καὶ εἰς ὅλα τὰ Εὐρωπαῖα ἔθνη ἡ ἄλογος συνήθεια τῆς κατὰ δώδεκα ἀπαριθμήσεως, τῆς κοινῶς ὀνομαζομένης Δοζίνας (1), ἀντὶ τῆς φυσικῆς δεκάδος.

Πιθανώτατον μὲ φαίνεται, ὅτι τὰ γενέθλιά της εἶναι Αἰγυπτιακά. Ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Φοινίκην ἐπέρασε πρῶτον εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἀπὸ τούτους καθεξῆς εἰς τοὺς Ῥωμαίους καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, ὅπου διαμένει ἀκόμη εἰς πολλά της μέρη.

Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, δώδεκα θεοὺς ἐγνώριζαν οἱ Αἰγύπτιοι (2)· εἰς δώδεκα μοίρας ἐδιαίρεσαν τὸν Ζωδιακὸν κύκλον· εἰς δώδεκα μῆνας τὸν ἐνιαυτόν (3)· εἰς δώδεκα ὥρας τὴν ἡμέραν· εἰς δώδεκα ἐπαρχίας τὴν Αἴγυπτον, κυβερνωμένην ἀπὸ δώδεκα βασιλεῖς (4).

---

(1) Δοζίνα γράφεται εἰς τὸν Σομαυέραν· προφέρεται καὶ χυδαιέστερον Ντουζίνα, ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸν dozzina (douzaine). —— (2) Ἡρόδοτ. II, 145. —— (3) ὁ αὐτ. II, 4. —— (4) ὁ αὐτ. II, 147.

Μί' ἀπὸ τὰς πράξεις τοῦ Αἰγυπτίου Κέκροπος, ὅτε κατευωδώθη εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἐχρημάτισε νὰ διαιρέσῃ τοὺς Ἀθηναίους εἰς δώδεκα πόλεις· « Κέκροπα πρῶτον εἰς δυωκαίδεκα » πόλεις συνοικίσαι τὸ πλῆθος (1). » Ἢ αὐτὸς, ἢ ἄλλος μετ' αὐτὸν Αἰγύπτιος, ἔφερεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τοὺς δώδεκα Θεοὺς, τῶν ὁποίων ἔστησαν κοινὸν βωμὸν οἱ Ἀθηναῖοι (2), ὁρκίζοντες καὶ ὁρκιζόμενοι εἰς αὐτοὺς,

Οὔ τοι, μὰ τοὺς δώδεκα Θεοὺς, χαιρήσετον (3)

καὶ λέγοντες συνήθως, ὅτ' ἐκαταρῶντο τινὰ, « Οἱ δώδεκα Θεοὶ » σ' ἐπιτρίψειαν (4)! »

Οἱ δώδεκα Θεοὶ οὗτοι ἦσαν, Ζεὺς, Ἥρα, Ποσειδῶν, Δημήτηρ, Ἀπόλλων, Ἄρτεμις, Ἄρης, Ἀφροδίτη, Ἑρμῆς, Ἀθηνᾶ, Ἥφαιστος, Ἑστία, ἤγουν ὁ Ζεὺς μὲ τὸν ἀδελφόν του Ποσειδῶνα, μὲ τὰς τρεῖς ἀδελφὰς, Ἥραν, Δήμητρα, Ἑστίαν, μὲ τοὺς τέσσαρας υἱοὺς, Ἀπόλλωνα, Ἄρην, Ἑρμῆν, Ἥφαιστον, καὶ μὲ τὰς τρεῖς θυγατέρας του, Ἀθηνᾶν, Ἄρτεμιν καὶ Ἀφροδίτην. Τοιουτοτρόπως ἡ κυριαρχία ἐπεριωρίζετο εἰς βασιλικὸν καὶ θεῖον αἷμα (le roi, les princes et princesses du sang). Τοὺς ἀνθρώπους ὅμως δὲν ἤρεσεν ἡ δωδεκαμερὴς αὕτη τῶν Θεῶν κυριαρχία. Ὁ ῥήτωρ Δημάδης (ὅστις πιθανὸν ὅτι οὐδὲ μόνον ἕνα ἐπίστευε) ἐσυμβούλευσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ συγκαταψηφίσωσι μὲ τοὺς δώδεκα τρισκαιδέκατον Θεὸν τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον· οὐδ' ἦτον ἄλλος ἀξιώτερος τοῦ Δημάδου νὰ προβάλῃ τοιοῦτον ψήφισμα. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι, ὄχι μόνον ἀπέβαλαν τὴν ἀναίσχυντον ταύτην κολακείαν, ἀλλ' ἐζημίωσαν καὶ τὸν κόλακα ἑκατὸν,

---

(1) Στράβ. Γεωγραφ. IX, σελ. 397. — (2) Ἡρόδοτ. II, 4, 7 καὶ 43. Ἰδ. καὶ Πλάτων. Φαίδρ. σελ. 246. — (3) Ἀριστοφαν. Ἱππ. 235. — (4) Ὁ αὐτ. Ὄρν. 95.

ὡς λέγει ὁ Αἰλιανὸς (1), ἢ δέκα, ὡς ἱςόρησαν ἄλλοι (2) πιθανώτερον, τάλαντα. Εἰς τὸν βωμὸν τῶν δώδεκα τούτων θεῶν συνέβη καὶ ἓν ἀπὸ τὰ τεράςια, ὅσα ἐπροσήμαιναν τὸ δυςυχέςατον τέλος τῆς εἰς τὴν Σικελίαν ἀνοήτου ἐκστρατείας τῶν Ἀθηναίων (3).

Παρόμοιον τούτου βωμὸν καὶ Ἱερὸν ἀνέςησαν εἰς τὸν Θρακικὸν Βόσπορον, πλησίον τοῦ Βυζαντίου, καὶ οἱ Ἀργοναῦται (4)· ἐκ τῶν ὁποίων ἕνας ἦτο καὶ ὁ περιβόητος Ἡρακλῆς, δώδεκα καὶ οὗτος ἄθλων ἀγωνιςής (5).

Τὴν Δωδεκαθεΐαν ταύτην περιπαίζων καὶ ὁ Λουκιανὸς, πλάσσει τὸν Ἀπόλλωνα, παραιτούμενον, ὡς νεώτερον, νὰ εἴπῃ τὴν γνώμην του εἰς τὸν σύλλογον τῶν θεῶν, καὶ παρακινούμενον ἀπὸ τὸν Μῶμον μὲ τοῦτα τὰ λόγια· « Σὺ δὲ καὶ πάνυ ἔννομος εἶ » δημηγόρος, πρόπαλαι μὲν ἐξ ἐφήβων γεγονὼς, ἐγγεγραμμένος » δὲ εἰς τὸ τῶν Δώδεκα ληξιαρχικόν » (6).

Οἱ Ἴωνες, περάσαντες ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐδιαιρέθησαν εἰς δώδεκα πόλεις, καὶ διωχθέντες ἐκεῖθεν, ἐφύλαξαν πάλιν τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ὅπου ἀποικίσθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν, ἔχοντες κοινὸν συνέδριον τὸ Πανιώνιον (7). Τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν τῶν πόλεων ἐφύλαξαν καὶ οἱ διώξαντες αὐτοὺς Ἀχαιοί (8). Δώδεκα ὁμοίως ἦσαν καὶ τῶν Αἰολέων αἱ ἀποικίαι (9). Καὶ ἀπὸ δώδεκα πόλεις Ἑλληνικὰς ἐςέλλοντο σύνεδροι εἰς τὸ Ἀμφικτυονικὸν σύςημα (10).

---

(1) Αἰλιαν. Ποικ. ἱςορ. V, 12. ═══ (2) Ἀθην. VI, σελ. 251. ═══ (3) Πλούταρχ. Νικ. § 13. ═══ (4) Ἀπολλων. Ἀργοναυτ. II, 531. ═══ (5) Ὁ αὐτ. αὐτόθ. I, 1318. ═══ (6) Λουκιαν. Ζεὺς τραγῳδ. § 26. ═══ (7) Στράβ. Γεωγραφ. VIII, σελ. 383. ═══ (8) Ἡρόδοτ. I, 142, 145-146. Στράβ. Γεωγραφ. VIII, σελ. 384. ═══ (9) Ἡρόδοτ. I, 149. ═══ (10) Στράβ. Γεωγραφ. IX, σελ. 420.

Ἂν προχωρήσωμεν κατωτέρω πρὸς τοὺς Ὁμηρικοὺς χρόνους, εὑρίσκομεν τὸν δωδεκαδικὸν ἀριθμὸν καὶ εἰς τὰς θυσίας. Δώδεκα πρόβατα θυσιάζει ὁ Ἀλκίνοος,

> Τοῖσιν δ' Ἀλκίνοος δυοκαίδεκα μῆλ' ἱέρευσεν (1).

Δώδεκα νέους Τρωαδίτας σφάζει καὶ ὁ Διογενὴς ἄγριος Ἀχιλλεὺς θυσίαν εἰς τὸν φίλον του Πάτροκλον·

> Ζωοὺς ἐκ ποταμοῖο δυώδεκα λέξατο κούρους,
> Ποινὴν Πατρόκλοιο Μενοιτιάδαο θανόντος (2).

Πιθανὸν ὅτι καὶ οἱ Τρωαδῖται δώδεκα νέους Ἕλληνας ἤθελαν θυσιάσειν, ἂν τοὺς ἔδειχνεν ἡ τύχη νικητὰς τῶν Ἑλλήνων, ἐπειδὴ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἐφύλασσαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς ἄλλας των θυσίας. Δώδεκα βώδια, μᾶς λέγει ὁ Ὅμηρος, ὅτι ἐθυσίασαν εἰς τὴν Ἀθηνᾶν,

> Πότνι' Ἀθηναίη, ἐρυσίπτολι, δῖα θεάων,
> ——————αὐτίκα νῦν δυοκαίδεκα βοῦς ἐνὶ νηῷ,
> Ἤνις, ἠκέστας, ἱερεύσομεν (3).——————

Ἀπὸ τὸν αὐτὸν ποιητὴν μανθάνομεν, ὅτι ὁ Ζεύς, συνωδευμένος μὲ τοὺς λοιποὺς ὅλους θεούς, δώδεκα ἡμέρας ἐσυμποσίασε μὲ τοὺς Αἰθίοπας, γείτονας καὶ διδασκάλους τῶν Αἰγυπτίων (4),

> Ζεὺς γὰρ ἐς Ὠκεανὸν μετ' ἀμύμονας Αἰθιοπῆας
> Χθιζὸς ἔβη κατὰ δαῖτα, θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἕποντο·
> Δωδεκάτῃ δέ τοι αὖτις ἐλεύσεται Οὔλυμπόνδε (5).

Αἱ δωδεκαδικαὶ θυσίαι ἐφυλάχθησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ μετὰ τοὺς Ὁμηρικοὺς χρόνους, ὡς μᾶς διδάσκει ὁ Ἡσύχιος·

---

(1) Ὀδυσσ. θ', 59. —— (2) Ἰλιάδ. φ', 27. —— (3) Αὐτόθ. ζ', 305-309. —— (4) Λουκιαν. Περὶ Ἀστρολογ. § 3. —— (5) Ἰλιάδ. α', 423.

« Δωδεκάδες (1), Θυσίαι ἐκ δώδεκα ζώων... Δωδεκηΐδα, » Θυσίαν τὴν ἐκ δώδεκα ἱερείων· οἱ δὲ τὴν ἀπὸ τῶν δώδεκα » μνῶν (2)... Δωδεκηΐς, τέλειος Θυσία. » Εἰς τὴν ἑορτὴν μάλιςα τῶν Χόων (3) φαίνεται ὅτι ἐπροσφέροντο αἱ τοιαῦται Θυσίαι, ἐπειδὴ τὸ αὐτὸ ὄνομα ἔφερε καὶ ἡ ἑορτὴ, ὡς μαρτυρεῖ πάλιν ὁ Ἡσύχιος· « Δωδεκάτη, ἑορτὴ Ἀθήνησιν, ἣν » Χόας ἔλεγον. » Αὐτὸ τὸ μέτρον, ὁ Χοῦς ἢ Χοεὺς, προσέλαβε τὄνομα τῆς Δωδεκάδος, κατὰ τὸν αὐτὸν Ἡσύχιον, « Δωδεκεὺς, χοεὺς » ἢ ἀπὸ τὴν ἑορτὴν, ἢ διότι καὶ ἐδιαιρεῖτο ἀληθῶς εἰς δώδεκα κοτύλας.

Εἰς αὐτάς των τὰς συναλλαγὰς, ὅτε δὲν ἐγνώριζαν ἀκόμη τὴν χρῆσιν τοῦ νομίσματος, ἐκτιμῶντες τὰ ἀλλασσόμενα, τὴν δωδεκάδα πολλάκις ἐμεταχειρίζοντο. Δώδεκα βώδια ἤξιζεν ὁ τρίπους, τὸν ὁποῖον ἐπρόβαλεν ἆθλον ὁ Ἀχιλλεὺς εἰς τὴν πάλην τοῦ Αἴαντος μὲ τὸν Ὀδυσσέα,

———Μέγαν τρίποδ' ἐμπυριβήτην,
Τὸν δὲ δυωδεκάβοιον ἐνὶ σφίσι τῖον Ἀχαιοί (4).

---

(1) Ἴσως ἐγράφετο Δωδεκαΐδες, ὡς τὸ γράφει καὶ ὁ Εὐςάθιος (Ὀδυσσ. λ', σελ. 1676) « Ἐλέγετο δὲ καὶ Δωδεκαῒς Θυσία ἡ » ἐκ δώδεκα ζώων· ἡ δ' αὐτὴ καὶ διὰ τοῦ η, Δωδεκηΐς. » Ἀλλοῦ δὲ (Ὀδυσσ. α', σελ. 1386) τὸ γράφει Δωδεκίδες, δι' ἁπλοῦ τοῦ ι, ὡς καὶ ὁ Σουΐδας. ═══ (2) Τὸ ΜΝΩΝ εἶναι διόρθωσις τῶν κριτικῶν, ἀντὶ τοῦ γραμμένου πρότερον ΜΗΝΩΝ. ;Μήποτε ἦτον ἈΜΝΩΝ, δὲν τολμῶ νὰ τὸ βεβαιώσω. ═══ (3) Ἀπὸ τὴν τρίτην τῆς ἑορτῆς ἡμέραν τῆς ὀνομαζομένης Διονύσια, ἀπὸ τὸν ἑορταζόμενον, Λήναια, ἀπὸ τὸν τόπον, καὶ Ἀνθεςήρια, διότι ἑωρτάζετο τὸν Ἀνθεςηριῶνα μῆνα. Ἡ πρώτη τῆς ἑορτῆς ἡμέρα ἐλέγετο Πιθοίγια, διότι ἤνοιγαν τοὺς πίθους τοῦ νέου οἴνου· ἡ δευτέρα Χόες, διὰ τὰ ἀγγεῖα ὅθεν τὸν ἔπιναν, ὅθεν καὶ Χοοπότης αὐτὸς ὁ Διόνυσος (Ἀθην. Χ, σελ. 533)· ἡ τρίτη, Κύτροι, διὰ τὰς χύτρας εἰς τὰς ὁποίας ἐσκεύαζαν κατ' οἴκους τὰ φαγητὰ οἱ ἑορτάζοντες. ═══ (4) Ἰλιάδ. ψ', 702.

Ἀπὸ τὴν εἰς τὸν δωδέκατον ἀριθμὸν κλίσιν ταύτην ἐγεννήθη καὶ ὁ μῦθος τῆς Λητοῦς, ἥτις μεταμορφωθεῖσα εἰς Λύκαιναν, ἦλθεν εἰς ἡμέρας δώδεκα ἀπὸ τοὺς Ὑπερβορέους εἰς τὴν Δῆλον, ὅπου ἐγέννησε τὸν Ἀπόλλωνα. Καὶ ἐκ τούτου ἄλλος μῦθος, ὅτι αἱ Λύκαιναι δὲν γεννοῦν πλὴν εἰς δώδεκα ὡρισμένας ἡμέρας τοῦ ἔτους· « Φασὶ γὰρ ἅπαντας τοὺς Λύκους ἐν δώδεχ' ἡμέραις » ἐνιαυτοῦ τίκτειν· τούτου δὲ τὴν αἰτίαν ἐν μύθῳ λέγουσιν, ὅτι » ἐν τοσαύταις ἡμέραις τὴν Λητὼ παρεκόμισαν ἐξ Ὑπερβορέων » εἰς Δῆλον, λύκαιναν φαινομένην, διὰ τὸν τῆς Ἥρας » φόβον (1). »

Ἀφίνων τὸν δωδεκαήμερον τῶν λυκαινῶν τοκετὸν, τὸν ὁποῖον ἄλλοι ἄλλως ἐξήγησαν (2), ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσῃ τὶς, ὅτι τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅςις εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ ὁ Ἥλιος, ἡ δωδεκαήμερος γένεσις ἐπλάσθη ἀπὸ τὴν διὰ τῶν δώδεκα ζωδίων αὐτοῦ διάβασιν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀποτελεῖται ὁ δωδεκαμηνιαῖος ἐνιαυτὸς, ὁ διὰ τοῦτο καὶ Λυκάβας ὀνομασθεὶς, ὡς καὶ ὁ Ἀπόλλων ὠνομάσθη Λυκηγενής (3). Σημειώσιμον ἔτι καὶ τοῦτο, ὅτι μεταξὺ τῶν πολλῶν ταύρων τοῦ Αὐγείου δώδεκα λευκοὶ ἦσαν ἐξαίρετοι τοῦ Ἡλίου (4)·

——— Δυώδεκα βουκολέοντο
Ἱεροὶ Ἠελίου· χροιὴν δ' ἔσαν ἠΰτε κύκνοι.

Παρὰ τοὺς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Φοινίκην ἐλθόντας

---

(1) Ἀριςοτέλ. Περὶ ζ. ἱςορ. VI, 29. Ἰδ. καὶ Ἀντίγον. Ἱςορ. παραδόξ. LXI, καὶ τὸν Σχολιας. εἰς τὰ Ἀπολλων. Ἀργοναυτ. II, 123. ═══ (2) Ὁ Αἰλιανὸς (Περὶ ζ. ἰδιότ. IV, 4) ἐνόησεν, ὅτι δώδεκα ἡμέρας κοιλιοπονεῖ ἡ Λύκαινα. Ὁ δὲ Πλίνιος (VIII, 22) ὅτι δώδεκα μόνας ἡμέρας ὡρισμένας τοῦ ἔτους πλησιάζει τὸν Λύκον : Dies quibus coëat, toto anno non amplius duodecim. ═══ (3) Αἰλιαν. Περὶ ζ. ἰδιότ. X, 26. ═══ (4) Θεοκριτ. Εἰδ. XXV, 129.

συνήργησαν ἔπειτα πολὺ νὰ ςερεώσωσι τὴν δωδεκαδικὴν ἀρίθμησιν οἱ πλεύσαντες εἰς Αἴγυπτον Ἕλληνες φιλόσοφοι, καὶ ἐξαιρέτως ὁ Πυθαγόρας, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Πλάτων, ἐπιχειρήσαντες καὶ νὰ τὴν ἀποδείξωσι μὲ φυσικὰς ἀριθμητικὰς θεωρίας, τῆς φαντασίας των πλέον παρὰ τῆς φύσεως γεννήματα.

Δέν με λανθάνει, ὅτι ὁ Δεκαδικὸς ἀριθμὸς ὠνομάζετο ἀπὸ τοὺς Πυθαγορείους Τέλειος (1). Ἀλλ' οἱ αὐτοὶ ὠνόμαζαν καὶ τὸν ἕκτον Πρῶτον τῶν τελείων (2), καὶ τὸν δωδέκατον, Ὑπερτέλειον (3). Κατ' αὐτοὺς, ἡ τοῦ παντὸς σφαῖρα, ἦτο δωδεκάεδρος· « Πυθαγόρας πέντε σχημάτων ὄντων ςερεῶν, » ἅπερ καλεῖται καὶ μαθηματικὰ, ἐκ μὲν τοῦ κύβου φησὶ γεγο- » νέναι τὴν γῆν, ἐκ δὲ τῆς πυραμίδος τὸ πῦρ, ἐκ δὲ τοῦ » ὀκταέδρου τὸν ἀέρα, ἐκ δὲ τοῦ εἰκοσαέδρου τὸ ὕδωρ, ἐκ δὲ » τοῦ δωδεκαέδρου τὴν τοῦ παντὸς σφαῖραν. Πλάτων δὲ καὶ ἐν » τούτοις πυθαγορίζει (4). » Καὶ ἡ σφαῖρα ἐσυναρμόζετο πάλιν ἀπὸ δώδεκα πεντάγωνα ἰσογώνια καὶ ἰσόπλευρα (5). Ὁ μέγας ὅρκος τῶν Πυθαγορείων, ἡ περιβόητος Τετρακτὺς, ἐσυμποσοῦτο ἀπὸ τρεῖς δωδεκάδας· « Ἡ δὲ καλουμένη Τετρακτὺς, τὰ » ἓξ καὶ τριάκοντα, μέγιςος ἦν ὅρκος, ὡς τεθρύλληται (6). »

Οἱ Πυθαγόρειοι ἐφύλασσαν ὡς μυςήρια τὰ τοιαῦτα φιλοσοφήματα· ἀπόδειξις καὶ τοῦτο, ὅτι τὰ ἔλαβαν ἀπὸ τοὺς μυςηριώδεις ἱερεῖς τῆς Αἰγύπτου. Πρῶτος ἀπὸ τοὺς Πυθαγορείους ὁ Ἵππασος ἐδημοσίευσε τὴν δωδεκάεδρον σφαῖραν, καὶ ἐκρίθη

(1) I. Meurs. *Denar. Pythagoric.* cap. XII. ═══ (2) *Idem*, *ibid.* cap. VIII. ═══ (3) Ἴδε Ἰάμβλιχ. Περὶ τῆς Νικομάχ. Ἀριθμητικ. σελ. 43-44 μὲ τὰς σημειώσ. τοῦ Τεννυλ. ═══ (4) Πλούταρχ. Περὶ τῶν ἀρεσκ. τοῖς φιλοσόφ. II, 6. ═══ (5) Ὁ αὐτ. Πλατωνικ. ζητήμ. τόμ. X, σελ. 173-176. Reisk. ═══ (6) Ὁ αὐτ. Περὶ Ἴσ. καὶ Ὀσίρ. τόμ. VII, σελ. 501 Reisk.

ἀσεβὴς διὰ τοῦτο, ὥςε καὶ νὰ ἀποδώσωσι τὸν διὰ θαλάσσης τυχηρὸν αὐτοῦ πνιγμὸν εἰς τὴν ἀσέβειαν ταύτην· « Διὰ δὲ τοῦ » ἐξενεγκεῖν καὶ γράψασθαι πρῶτον σφαῖραν τὴν ἐκ τῶν δώδεκα » πενταγώνων, ἀπώλετο κατὰ θάλατταν ὡς ἀσεβήσας (1). »

Τῆς Πυθαγορικῆς ἢ Αἰγυπτιακῆς δωδεκάδος ἴχνη φαίνονται καὶ εἰς τῶν Ῥωμαίων τὴν πολιτείαν. Ὁ Νουμᾶς μεταβάλλει τὸν ἐνιαυτὸν ἀπὸ δεκαμηνιαῖον εἰς δωδεκαμηνιαῖον (2), καὶ καταςένει δώδεκα πρυτάνεις ἢ ἱερεῖς Σαλίους (3). Διὰ ταῦτα ἐνομίσθη καὶ μαθητὴς ἢ μιμητὴς τοῦ Πυθαγόρου, μ' ὅλον ὅτι ἦτο δύο σχεδὸν ἑκατονταετηρίδας ἀρχαιότερος ἐκείνου (4).

Ἐπειδὴ περὶ Ῥωμαίων ὁ λόγος, εὔλογον εἶναι νὰ μνημονευθῇ καὶ τὸ περιβόητον Δωδεκάθεον δεῖπνον τοῦ Καίσαρος Αὐγούςου. Ὁ ὑποκρινόμενος τὸν πατέρα δεσπότης οὗτος, παρὰ τὰς συνήθεις ἄλλας του σωματικὰς ἀπολαύσεις, ἐσυγκρότει καὶ ἰδιαίτερα δεῖπνα κρυφὰ, καὶ τὰ ὠνόμαζε Δωδεκάθεα, διότι δώδεκα μόνοι ἦσαν οἱ σύνδειπνοι, αὐτὸς, μεταμορφωμένος εἰς Ἀπόλλωνα, μὲ πέντε του ἄλλους κόλακας, φέροντας τὰ παράσημα τῶν λοιπῶν θεῶν, καὶ ἓξ ἑταίρας μετασχηματισμένας ὁμοίως εἰς θεάς: Cœna quoque ejus secretior in fabulis fuit, quæ vulgo Δωδεκάθεος vocatur: in qua Deorum Dearumque habitu discubuisse convivas, et ipsum pro Apolline ornatum etc. (5). Τοιοῦτον δεῖπνον δὲν αἰσχύνθη νὰ κάμῃ καὶ εἰς καιρὸν σιτοδείας· εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ταλαίπωρος τῆς Ῥώμης λαὸς ἐπαρηγόρει τὴν πεινάν του, μὲ τὰ

---

(1) Ἰάμβλιχ. Περὶ τοῦ Πυθαγορικ. βίου, § 88, σελ. 74. —— (2) Πλουτάρχ. Νουμ. § 18. Ἴδε καὶ Αὐδ. Περὶ μην. σελ. 8. —— (3) Αὐδ. αὐτόθ. σελ. 56, καὶ Πλουτάρχ. Νουμ. § 13. —— (4) Πλουτάρχ. Νουμ. § 8 καὶ 11. —— (5) Sueton. *Octavian.* § 70.

σκώμματα, φωνάζοντες εἰς τοὺς δρόμους, Οἱ Θεοὶ ἔφαγαν ὅλον τὸ σιτάριον: Omne frumentum Deos comedisse, καὶ Ὁ Καῖσαρ εἶναι ἀληθὴς Ἀπόλλων, ἀλλ' Ἀπόλλων Βασανιςὴς: Cæsarem esse plane Apollinem, sed Tortorem.

Πιθανὸν ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Πυθαγόρου ἐγνωρίσθη εἰς τοὺς Ἕλληνας ἡ Αἰγυπτιακὴ δωδεκὰς καὶ εἰς τοὺς Ῥωμαίους, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Τρωάδα, κατοικημένην ἀπὸ ἔθνος ὄχι ἀλλότριον τοῦ Ἑλληνικοῦ (1).

Φιλοδωδέκατοι παρὰ πάντας ἐχρημάτισαν οἱ Ἰουδαῖοι· καὶ τοῦτο δὲν εἶναι παράξενον. Ὄχι μόνον ἐκατοίκησαν χρόνον μακρὸν τὴν Αἴγυπτον πρὶν περάσωσιν εἰς τὴν Παλαιςίνην, ἀλλὰ καὶ ὁ νομοθέτης αὐτῶν Μωϋσῆς ἀνετράφη βασιλικῶς (2), κ' ἐδιδάχθη ὅσα ἐγνώριζαν τότε οἱ ἱερεῖς, ἴσως δὲ καὶ ἐχρημάτιζεν ἱερεὺς, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Στράβων (3). Μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἀρκοῦσεν ἡ τοιαύτη αἰτία· συνήργησεν ἀκόμη καὶ ἡ τύχη. Ἐπειδὴ οἱ Ἑβραῖοι, καταγόμενοι ἀπὸ τοὺς δώδεκα υἱοὺς τοῦ Ἰακὼβ, ἐδιαιρέθησαν εἰς δώδεκα φυλὰς (4), ὁ νομοθέτης ἐφύλαξε τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν, καὶ εἰς πολλὰς Ἰουδαϊκὰς ἱεροπραξίας.

Ὅπως ἂν ἦναι, αἱ δώδεκα φυλαὶ ἐκυβερνῶντο ἀπὸ δώδεκα ἄρχοντας (5), εἶχαν κοινὸν Θυσιαςήριον, κατασκευασμένον ἀπὸ δώδεκα λίθους (6). Εἰς τὴν Ἐπωμίδα τοῦ Ἀαρὼν ἦσαν οἱ δύο σμαράγδινοι λίθοι, φέροντες, (καθεὶς ἓξ) τὰ ὀνόματα τῶν δώ-

(1) Αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν Τρωϊκῶν ἡρώων τὸ μαρτυροῦν· Ἕκτωρ, Ἀλέξανδρος, Αἰνείας, Ἀγήνωρ, Ἀντήνωρ, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ὅλα Ἑλληνικά· δὲν τὰ ἔπλασεν ὁ Ὅμηρος. —— (2) Ἐξόδ. β', 5-10. —— (3) Γεωγραφ. XVI, σελ. 760. —— (4) Ἐξόδ. κή, 21. —— (5) Ἀριθμ. α', 44. —— (6) Ἐξόδ. κδ', 4.

δεκα φυλῶν, καὶ τὸ Λογεῖον, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐςόλιζε τὸ ςῆθος, εἶχε δώδεκα τιμίους λίθους (1). Αἱ προσφοραί των ἦσαν δώδεκα ἄρτοι (2), τὰ σκεύη τοῦ ναοῦ, δώδεκα τρυβλία, τόσαι φιάλαι, τόσαι θυΐσκαι (3), αἱ θυσίαι, δώδεκα βόες, τόσοι μόσχοι, τόσοι κριοὶ, τόσοι ἀμνοὶ, τόσοι χίμαροι (4), εἰς βραχυλογίαν, ὅλα κατὰ δώδεκα.

Εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ Ἰεβοσθὲ καὶ τοῦ Δαυὶδ, φιλονεικίαν περὶ τῆς βασιλείας, δώδεκα νέοι ἐκλέγονται νὰ πολεμήσωσιν ὑπὲρ τοῦ Δαυὶδ πρὸς ἄλλους δώδεκα ὑπὲρ τοῦ Ἰεβοσθέ (5). Ὅτε ἐβασίλευσεν ὁ Σαλωμὼν, ἐκατάςησε δώδεκα πρώτους ὑπουργοὺς τῆς βασιλείας, ἄλλους δώδεκα οἰκονόμους τῆς βασιλικῆς καθημέραν δαπάνης (6). Εἰς τοῦ ναοῦ τὴν οἰκοδομὴν, ἐςήριξε τὴν χαλκίνην θάλασσαν ἐπάνω δώδεκα βοῶν χαλκίνων (7). Δώδεκα λεόντων ἀγάλματα ἐςόλιζαν τὸν βασιλικόν του θρόνον (8).

Ἀρκοῦν ὅσα εἶπα περὶ τούτων νὰ δείξωσιν, ὅτι εὐλόγως ἀποβάλλεται ἡ δωδεκαδικὴ ἀπαρίθμησις. Ἡμεῖς οὔτ' Αἰγύπτιοι οὔτ' Ἰουδαῖοι εἴμεθα, οὔτε Πυθαγορικὴν φιλοσοφίαν φιλοσοφοῦμεν· καὶ ἀντὶ τῶν προγονικῶν δώδεκα μεγάλων θεῶν, ἕνα μόνον ὕψιςον θεὸν σεβόμεθα.

---

(1) Ἐξόδ. κη, 9-30. Περὶ τῶν δώδεκα τούτων λίθων ἔγραψεν ἰδίως ἐξήγησιν ὁ Ἐπιφάνιος Κύπρου· Παρόμοιον τι Λογεῖον ἔφερεν εἰς τὸν αὐχένα καὶ ὁ πρῶτος τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων (Ἴδε τὰς εἰς τὸν Αἰλιανὸν (Ποικ. ἱςορ. XIV, 33) σημειώσεις). ═══ (2) Λευϊτ. κδ', 5. ═══ (3) Ἀριθμ. ζ', 84. ═══ (4) Αὐτόθ. 87. ═══ (5) Βασιλ. Β, β', 15. ═══ (6) Αὐτόθ. Γ, δ', 3-28. ═══ (7) Αὐτόθ. ζ', 23-25. ═══ (8) Αὐτόθ. ι', 20.

ΕΤΕΡΑΙ ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΧΙΑΚΗΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΝ.

ΣΕΛΙΔΙ 28. Εἰς τὰ τοῦ Φλίου Διονύσου λεχθέντα πρόσθες, ὅτι καὶ ἡ ἑορτὴ τοῦ οἰνοπότου τούτου Θεοῦ, τὰ Διονύσια, ἑωρτάζετο εἰς τὴν οἰνοφόρον Χίον, κατὰ τὸν Ἀνθεστηριῶνα (Φεβρουάριον) μῆνα, μὲ τὴν αὐτὴν λαμπρότητα, πιθανὸν ὅτι καὶ μὲ τὴν αὐτὴν πολυποσίαν, ὡς καὶ εἰς τὴν μητρόπολιν, τὰς Ἀθήνας. Τοῦτο μόνον εἶχεν ἴδιον παρ' αὐτὰς τὰς Ἀθήνας, καὶ κοινὸν μὲ τὴν Τένεδον, ὅτι ἐθυσίαζαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ πλαστὸν (simulé) ἄνθρωπον, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ φονευθέντος ἀπὸ τοὺς Τιτᾶνας Διονύσου, ὡς ἱστορεῖ ὁ Μακρόβιος (1).

ΣΕΛΙΔΙ 31, « Συμφωνοῦν εἰς τὴν καταρίθμησιν... πλὴν » τοῦ Βιτρουβίου κ. τ. λ. » Ἔπρεπε νὰ προσθέσω; Καὶ πλὴν Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου, ὅστις ἐξεναντίας ἀριθμεῖ ἐννέα Ἰωνικὰς πόλεις ἢ Ἀποικίας (2) συντελούσας εἰς τὸ Πανιώνιον. Οἱ κριτικοὶ τὸ ἐσημείωσαν ὡς μνημονικὸν ἁμάρτημα τοῦ Διοδώρου· ἀλλὰ δὲν εἶναι, νομίζω, τοιοῦτον. ; Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ λησμονήσῃ δύο ἐπισήμους νήσους, τὴν Σάμον καὶ τὴν

(1) Λαμβάνω τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ τὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν (*Encyclopéd. modern.* tom. IV, pag. 6), μὴν ἔχων τὸν καιρὸν νὰ ἐρευνήσω αὐτὸν τὸν Μακρόβιον. ═══ (2) Διοδώρ. Σικελιωτ. XV, 49.

Χίον; Ἀλλ' ἠθέλησε νὰ ἱςορήσῃ μόνας τὰς ἠπειρωτικὰς ἀρχαίας τῶν Ἰώνων ἀποικίας αἱ ὁποῖαι εἰς τοὺς χρόνους του, πλὴν τῶν δύο νήσων καὶ τῆς Αἰολικῆς Σμύρνης, ἔπρεπε νὰ ἦναι ἐννέα, ἐπειδὴ ἡ Μυοῦς μετοικίσθη εἰς τὴν Μίλητον.

ΣΕΛΙΔΙ 46. « Χῖα κεράμια. » Κεράμια ὠνομάζοντο » γενικῶς εἰς τὴν Χίον ὅλα τὰ πήλινα τῶν ὑγρῶν ἀγγεῖα. Ὁ Πολυδεύκης τὰ ὀνομάζει (σελ. 474) καὶ Στάμνους « Ἐκ » δὲ τῶν οἰνοφόρων ἀγγείων... καὶ Στάμνος καὶ Σταμνίον... » Ἀριςοφάνης δὲ ἐν Τελμησσεῦσι λέγει,

» Οἴνου τε Χίου ςάμνον ἥκειν καὶ μύρου. »

Τὰ ὠνόμαζαν ἔτι καὶ Κάδους, καὶ τοῦτο τὄνομα ἐφύλαξαν ἔπειτα καὶ οἱ Ῥωμαῖοι (1). Κεράμια ἔπειτα καταχρηςικῶς ἐλέγοντο καὶ τὰ ἐξ ὁποιασδήποτε ἄλλης ὕλης κατασκευασμένα ἀγγεῖα, ὅθεν καὶ αἱ φράσεις Ἀργυρᾶ, καὶ Χρυσᾶ κεράμια (2). Ὁ Λουκιανὸς ὀνομάζει καὶ Πίθους Χίους (3), καὶ αὐτοὺς ἀπὸ κέραμον, πλὴν πολὺ μεγαλητέρους.

ΣΕΛΙΔΙ 51. Νέκταρ, ὡς ὁ Βιργίλιος, ὠνόμασε τὸν Χῖον οἶνον, καὶ Εὔδημος ὁ ἰατρὸς εἰς μίαν ἀπὸ τὰς διαφόρους σκευασίας τῆς θηριακῆς, ςιχηρῶς γραμμένην,

Πάντα δ' ὁμοῦ Χίῳ νέκταρι συγκεράσας (4).

Ὁ βωμολόχος Λουκιανὸς ἔπλασε καὶ ποταμὸν ῥέοντα οἴνου

---

(1) Ἴδε ἀνωτέρ. σελ. 50. —— (2) Ἀθην VI, σελ. 229. —— (3) Λουκιαν. Ἀληθ. II, 40. —— (4) Παρὰ τῷ Γαλην. Περὶ ἀντιδότ. II, τόμ. II, σελ. 452.

Χίου, τόσον βαθὺν, ὥςε νὰ σηκόνῃ καὶ πλοῖα, « Ὥςε ἐνιαχοῦ » καὶ ναυσίπορον εἶναι δύνασθαι » (1).

ΣΕΛΙΔΙ 59. Ἡ Μαςίχη ἐμβάλλετο καὶ εἰς τὴν πάλαι περιβόητον, καὶ σήμερον σχεδὸν ἄχρηστον Θηριακὴν τοῦ Ἀνδρομάχου,

Λοιπὴ δ' ἐκ κραναῆς Χίου δραχμῆς βάρος εἴη
Μαςίχυ (2).————————

ΣΕΛΙΔΙ 60-61. Ὁ Γαληνὸς πρώτην ὅλων κρίνει τὴν Τερμινθίνην τῆς Χίου (3). Τοιαύτη καὶ σήμερον κρίνεται.

ΣΕΛΙΔΙ 61. Μετὰ τὴν Τερμινθίνην ῥητίνην πρόσθες καὶ τὴν Τραγορίγανον, ἢ τὸ Τραγορίγανον τῆς Χίου, ἀπὸ τὸν Διοσκορίδην, « Τραγορίγανος, θαμνίσκος ἐςὶν, ὀριγάνῳ » ἢ ἑρπύλλῳ ἀγρίῳ ὅμοιος τὰ φύλλα καὶ τὰ κλωνία... Ἀρίςη » δὲ ἡ Κιλίκιος, καὶ ἡ ἐν Κῷ, καὶ Χίῳ, καὶ Σμύρνῃ, καὶ » Κρήτῃ κ. τ. λ. (4). Τραγορίγανον, θηλυκῶς, τὴν ὀνομάζει καὶ ὁ Νίκανδρος,

Πολλάκι δ' αὐαλέης τραγοριγάνου, ἠὲ γάλακτος (5),

ὅπου ὁ σχολιαςὴς του μᾶς δίδει καὶ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος, « Τραγορίγανον δέ ἐςιν ὄρειον (ἴσ. γρ. ὄρειον ὀρίγανον), » ὅπερ ἐσθίοντες οἱ τράγοι γίνονται κατωφερεῖς· διὸ οὕτως » εἴρηται. » Εἶναι εἶδος Ἑρπύλλου, ἢ κἂν ὁμοιάζει τὸ Ἕρπυλλον (serpolet), ὡς λέγει καὶ ὁ Πλίνιος, μεταφράζων τὸν Διοσκο-

---

(1) Ἀληθ. Ἱςορ. I, 7. ═══ (2) Παρὰ τῷ Γαλην. Περὶ ἀντιδότ. τομ. II, σελ. 431. ═══ (3) Παρὰ τῷ αὐτ. αὐτόθ. τομ. II, σελ. 435 καὶ Περὶ θηριακ. σελ. 471. ═══ (4) Διοσκορίδ. III, 35. ═══ (5) Νικανδρ. Ἀλεξιφαρμάκ. 310.

ρίδην: Tragoriganum similius est serpyllo silvestri (1). Οἱ νεώτεροι βοτανικοὶ δὲν εὐτύχησαν ἀκόμη νὰ μᾶς διδάξωσιν εἰς ποῖον εἶδος τῶν σημερινῶν φυτῶν πρέπει νὰ ταχθῇ ἡ Τραγορίγανος. Τινὲς ἐνόμισαν ὅτι εἶναι ἡ Thymus mastichina τοῦ Συςήματος· ὁ Σπρεγγέλιος τὴν ὀνομάζει Thymus tragoriganum, καὶ ἄλλοι ἄλλως. Ἐγχυμάτιζαν (infuser) ἀκόμη τὴν Τραγορίγανον καὶ μὲ τὸ γλεῦκος εἰς χρῆσιν ἰατρικὴν, καὶ τὴν ὠνόμαζαν Τραγοριγανίτην οἶνον (2).

ΣΕΛΙΔΙ 217, σημ. 1. Τὸ φιλάληθες τοῦ Θεοπόμπου εἰς τὴν ἱςορίαν μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ τὸν Σουΐδαν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον μανθάνομεν καὶ ἄλλα τινὰ περὶ τοῦ ἐνδόξου τούτου ἱςορικοῦ. Παραβάλλων αὐτὸν μὲ ἄλλον ἱςορικὸν, τὸν συμμαθητὴν του Ἔφορον, λέγει. « Ὁ μὲν γὰρ Ἔφορος ἦν τὸ ἦθος ἁπλοῦς· τὴν δὲ » ἑρμηνείαν τῆς ἱςορίας ὕπτιος, καὶ νωθρὸς, καὶ μηδεμίαν ἔχων » ἐπίτασιν. Ὁ δὲ Θεόπομπος, τὸ ἦθος πικρὸς καὶ κακοήθης· τῇ » δὲ φράσει πολὺς καὶ συνεχὴς καὶ φορᾶς μεςὸς, φιλαλήθης » ἐν οἷς ἔγραψεν.... Φυγὰς δὲ γενόμενος ὁ Θεόπομπος, ἱκέτης » ἐγένετο τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος· ἐπέςελλέ τε πολλὰ κατὰ » Χίων Ἀλεξάνδρῳ. Καὶ μέντοι καὶ αὐτὸν Ἀλέξανδρον ἐγκω- » μιάσας πολλὰ, λέγεται δὲ καὶ (γρ. λέγεται καὶ) ψόγον αὐτοῦ » γεγραφέναι, ὃς οὐ φέρεται. (3). » Ἡ καταφυγὴ εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος δηλοῖ, ὅτι οἱ ἀντιπολῖταί του Χῖοι δὲν ἠρκέσθησαν εἰς τὴν φυγαδείαν τοῦ Θεοπόμπου, ἀλλὰ τοῦ ἐπεβούλευσαν καὶ τὴν ζωήν. Τοῦτο τὸν ἠνάγκασε νὰ ζητήσῃ ἀσφαλέςερον τῆς Ἀρτέμιδος ἄσυλον, τὴν προςασίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου· καὶ τοῦτο τὸν ἐκίνησε νὰ γράφῃ κατὰ τῶν Χίων· τοῦτο ἀκόμη καὶ νὰ ἐγκω-

---

(1) Plin. *Histor. Natural.* XX, 17, § 68. —— (2) Διοσκορίδ. V, 55. —— (3) Σουΐδ. λέξ. Ἔφορος.

μιάζη τὸν προςάτην του Ἀλέξανδρον. Ἂν ἔγραψε καὶ ψόγον, τὸν ἔγραψε βέβαια μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δεσπότου· ἔπραξε δηλαδὴ, ὅ,τι ἔκαμεν ἔπειτα εἰς τὸν μεσαιῶνα ὁ ἱςορικὸς Προκόπιος, φανερώσας τὰς δεσποτικὰς ἀνομίας τοῦ Ἰουςινιανοῦ μετὰ τὸν θάνατόν του· ὅ,τι ἔκαμεν εἰς τὰς ἡμέρας μας ὁ περίφημος Δοὺξ Ἁγιουσιμῶνος (Duc de Saint-Simon), μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Θεόπομπος ἔχει πολλὰς ὁμοιότητας· ἀριςοκρατικώτατοι καὶ οἱ δύο, πικροὶ τὴν φράσιν καὶ οἱ δύο, ἀλλὰ φιλαλήθεις κριταὶ τῶν δεσποτῶν καὶ τῶν κολακευόντων τοὺς δεσπότας, καὶ πλέον ἄξιοι ἐπαίνου, ἂν δὲν τοὺς ἐκολάκευσαν αὐτοὶ ζῶντας.

ΣΕΛΙΔΙ 222. Διὰ τὸ ἀςεῖον καὶ συμπατικὸν τοῦ Ἴωνος, τὸν ἐσυναρίθμησεν ἀδίκως ὁ Αἰλιανὸς μὲ τοὺς πολυπότας, « Καὶ Ἴωνα δὲ τὸν Χῖον τὸν ποιητὴν καὶ αὐτόν φασι περὶ τὸν » οἶνον ἀκρατῶς ἔχειν (1). »

ΣΕΛΙΔΙ 230, ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ. Ἂς προςεθῇ εἰς τὸ Κ τῆς Χιακῆς βιογραφίας ςοιχεῖον (σελ. 230) καὶ ὁ Κλεισθένης, ναύκληρος Χῖος, πνιγμένος εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον, ὅπου ἐταξίδευε μὲ ἴδιον αὐτοῦ πλοῖον. Πιθανὸν ὅτι ἦτον εἷς ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους ἐμπόρους τῆς νήσου, ἐπειδὴ ἐμνημονεύθη ἀπὸ ποιητὴν ἐπίσημον, τὸν Σιμωνίδην, μὲ τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα·

Σῶμα μὲν ἀλλοδαπὴ κεύθει κόνις, ἐν δέ σε πόντῳ,
Κλείσθενες, Εὐξείνῳ Μοῖρ' ἔκιχεν θανάτου
Πλαζόμενον· γλυκεροῦ δὲ μελίφρονος οἴκαδε νόςου
Ἤμπλακες, οὐδ' ἵκευ Χῖον ἐς ἀμφιρύτην (2).

ΣΕΛΙΔΙ 241. ΟΜΗΡΟΣ. Εἰς τοὺς περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Ποιητοῦ τούτου μάρτυρας ἐλησμόνησα νὰ προσθέσω τὸν ἀνωτέρω Σιμωνίδην, ὅςις μαρτυρεῖ καὶ αὐτὸς Χῖον τὸν Ὅμηρον.

---

(1) Αἰλιαν. Ποικ. ἱςορ. II, 41. —— (2) Σιμωνίδ. λείψαν. παρὰ τῷ Brunck, *Analect.* tom. I, σελ. 144.

Ἂν καὶ μακρὸν τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Σιμωνίδου, τὸ μεταγράφω ὁλόκληρον, καὶ διὰ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ πραγματικοῦ, καὶ διὰ τὴν καλλονὴν τοῦ λεκτικοῦ.

Οὐδὲν ἐν ἀνθρώποισι μένει χρῆμ᾽ ἔμπεδον αἰεί.
  Ἓν τόδε κάλλιστον ΧΙΟΣ ἔειπεν ΑΝΗΡ·
Οἵηπερ φύλλων γενεὴ, τοιήδε καὶ ἀνδρῶν.
  Παῦροί μιν θνητῶν οὔασι δεξάμενοι
Στέρνοις ἐγκατέθεντο. Πάρεστι γὰρ ἐλπὶς ἑκάστῳ,
  Ἀνδρῶν ἥ τε νέων στήθεσιν ἐμφύεται.
Θνητῶν δ᾽ ὄφρα τις ἄνθος ἔχῃ πολυήρατον ἥβης,
  Κοῦφον ἔχων θυμὸν, πόλλ᾽ ἀτέλεστα νοεῖ.
Οὔτε γὰρ ἐλπίδ᾽ ἔχει γηρασσέμεν, οὔτε θανεῖσθαι,
  Οὐδ᾽ ὑγιὴς ὅταν ᾖ, φροντίδ᾽ ἔχει καμάτου.
Νήπιοι οἷς ταύτῃ κεῖται νόος, οὐδέ τ᾽ ἴσασιν
  Ὡς χρόνος ἔσθ᾽ ἥβης καὶ βιότου ὀλίγος
Θνητοῖς. Ἀλλὰ σὺ ταῦτα μαθὼν βιότου ποτὶ τέρμα
  Ψυχῇ τῶν ἀγαθῶν τλῆθι χαριζόμενος (1).

Τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα (ἄλλου ποιητοῦ) καταριθμεῖ καὶ τὰς νομιζομένας ἄλλας ἀπ᾽ ἄλλους πατρίδας Ὁμήρου·

Ἑπτὰ ἐριδμαίνουσι πόλεις διὰ ῥίζαν Ὁμήρου,
Κύμη, Σμύρνα, Χίος, Κολοφὼν, Πύλος, Ἄργος, Ἀθῆναι,

Ἄλλος δὲ ἀντὶ τῆς Κύμης, ὀνομάζει τὴν Ἰθάκην·

Ἑπτὰ πόλεις μάρναντο σοφὴν διὰ ῥίζαν Ὁμήρου,
Σμύρνα, Χίος, Κολοφὼν, Ἰθάκη, Πύλος, Ἄργος, Ἀθῆναι (2).

ΣΕΛΙΔΙ 247. ΠΡΑΞΙΑΣ. Πρόσθες εἰς τὸ Π στοιχεῖον τῆς Χιακῆς βιογραφίας καὶ τὸν Πραξίαν, Χῖον ναύκληρον καὶ

---

(1) Σιμωνίδ. λείψαν. παρὰ τῷ BRUNCK, *Analect.* tom. I, σελ. 145. — (2) Ἀνθολογ. II, σελ. 532, ἐκδ. Bosch.

τούτου, κατὰ τὸν ἀνωτέρω Κλεισθένην. Ὁ Πραξίας οὗτος, ἂν πιςεύσωμεν τὸν Λουκιανὸν, ἐξώδευε μέρος ἀπὸ τὰ κατὰ θάλασσαν κέρδη του εἰς τὰς ἑταίρας τῶν Ἀθηνῶν. « Τὰ δύο περι» δέραια τὰ Ἰωνικὰ, ἕλκοντα ἑκάτερον δύο Δαρεικοὺς, ἅ σοι ὁ » Χῖος Πραξίας ὁ ναύκληρος ἐκόμισε ποιησάμενος ἐν Ἐφέ» σῳ (1). » Εἶναι λόγια ἑταιρικοῦ γραϊδίου πρὸς τὴν μαθήτριαν καὶ θυγατέρα της. Οἱ δύο Δαρεικοὶ ἤξιζαν ἑξήκοντα σχεδὸν φράγκα (2), ἀκολούθως ἑκατὸν εἴκοσι οἱ τέσσαρες· τιμὴν βαρεῖαν ὡς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους.

ΣΕΛΙΔΙ 252. ΦΑΩΝ. Γνωςὸν εἶναι τῆς Σαπφοῦς τὸ δυςυχὲς τέλος διὰ τὸν ἔρωτα τοῦ Φάωνος (3). Ὁ Φάων, πιθανὸν ὅτι Λέσβιος, ὡς καὶ ἡ Σαπφὼ, ἦτο τὸ ἐπιτήδευμα περαματάρης, καὶ τὴν ὄψιν ὄχι ἄξιος ἔρωτος. Ἀλλ' ἡ Ἀφροδίτη τὸν ἐμεταμόρφωσεν εἰς ὡραιότατον νέον, διὰ μισθὸν, ἐπειδὴ τὴν ἐπέρασε μὲ τὸ πλοῖόν του ποῦ καὶ πόθεν δὲν ἐξεύραμεν. Μόνος ὁ Λουκιανὸς ἱςορεῖ, ὅτι ὁ Φάων ἦτο Χῖος καὶ ὅτι ἐπέρασε τὴν Ἀφροδίτην ἀπὸ τὴν Χίον χωρὶς νὰ προσθέσῃ εἰς ποίαν ἄλλην νῆσον ἢ ἤπειρον· « Μῶν καὶ σύ τινα, ὥσπερ ὁ Φάων τὴν Ἀφροδίτην » ἐκ Χίου, διεπόρθμευσας, εἶτά σοι εὐξαμένῳ ἔδωκε νέον εἶναι, » καὶ καλὸν ἐξ ὑπαρχῆς, καὶ ἀξιέραςον (4); » Ἀλλοῦ δὲ, συγκαταριθμῶν αὐτὸν μὲ ἄλλους ὡραίους, λέγει ῥητῶς, « Ὡς » ἐράσμιον εἶναί με.... ὑπὲρ τὸν Ὑάκινθον, ἢ Ὕλαν, ἢ Φάωνα » τὸν Χῖον (5). »

---

(1) ΛΟΥΚΙΑΝ. Ἑταιρικ. διαλογ. VII, τόμ. VIII, σελ. 226. ═══ (2) Ἰδ. τὰς εἰς τοῦ Πλουτάρχ. βίους σημειωσ. τόμ. V, σελ. 446. ═══ (3) ΣΤΡΑΒ. Γεωγραφ. X, σελ. 452. ΠΑΛΑΙΦΑΤ. Περὶ ἀπίς. ἱςορ. § 49. ΑΘΗΝ. XIII, σελ. 596. ΑΙΛΙΑΝ. Ποικ. ἱςορ. XII, 18. ═══ (4) Λουκιαν. Νεκρικ. διαλογ. IX, 2. ═══ (5) Ὁ αὐτ. Πλ. ἢ Εὐχ. § 43.

ΣΕΛΙΔΙ 254. ΦΩΚΥΛΙΔΗΣ. Προσθέτω καὶ τὸν Μιλήσιον ποιητὴν Φωκυλίδην, ὄχι διὰ νὰ μεταφέρω τὰ γενέθλιά του ἀπὸ τὴν Μίλητον εἰς τὴν Χίον, ἀλλὰ διότι εὕρηκα διςαζομένην τὴν πατρίδα του εἰς ἕνα ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς συγγραφεῖς, ὅςις, δὲν ἐξεύρω πόθεν λαβὼν, λέγει: Phocylide de Milet ou, selon d'autres, de Chios contemporain de Théognis (3).

---

(1) Schoell. *Histoir. de la Littératur. Grecque profan.* tom. I, pag. 241.

ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΜΗΜΑΤΑ.

ΠΙΝΑΞ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ.

Α.

B.

Λ.

Μ.

Τ.

Υ.

Φ.

Χ.

ΠΑΡΑΛΕΙΜΜΑ.

(*) Εἰς τὴν σελίδα ταύτην, μετὰ τὸν δέκατον στίχον, ἐλησμονήθησαν οἱ Δώδεκα πίνακες τῶν Ῥωμαϊκῶν νόμων, (XII Tabulæ), οἱ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ὀνομασθέντες Δώδεκα δέλτοι, καὶ συντομώτερον Δωδεκάδελτος.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝ ΛΕΞΕΩΝ.

ΠΙΝΑΞ ΓΑΛΛΙΚΟΣ.

Τὰ ἀπὸ τὴν Λατινικὴν καὶ ἄλλας γλώσσας ὀνόματα σημειόνονται μὲ διαφόρους χαρακτῆρας.

ΟΙ ΜΝΗΜΟΝΕΥΘΕΝΤΕΣ, ΔΙΟΡΘΩΘΕΝΤΕΣ Η ΕΞΗΓΗΘΕΝΤΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ, Η ΠΟΙΗΤΑΙ.

Οἱ χορηγήσαντες εἰς τὴν τύπωσιν τῶν τριῶν τόμων τῶν ἈΤΆΚΤΩΝ φιλοπάτριδες πολῖται εἶναι οἱ ἑξῆς.

ΤΟΥ̃ ΠΡΏΤΟΥ ΤΌΜΟΥ,

Οἱ ἀδελφοὶ Ζωσιμάδαι, διὰ σώματα.................. 100,
Οἱ ἐν Λονδίνῳ Ἀδελφοὶ Ῥάλλη.................... 50,
Θεόδωρος Πρασακάκης........................ 40,
Ἀλέξανδρος Κοντόσταυλος...................... 20.

ΤΟΥ̃ ΔΕΥΤΈΡΟΥ ΤΌΜΟΥ,

Οἱ Ἀδελφοὶ Ζωσιμάδαι, διὰ σώματα................ 100,
Οἱ ἐν Λονδίνῳ Ἀδελφοὶ Ῥάλλη.................... 50,
Θεόδωρος Πρασακάκης........................ 26,
Ἀλέξανδρος Κοντόσταυλος...................... 20.

ΤΟΥ̃ ΤΡΊΤΟΥ ΤΌΜΟΥ,

Οἱ ἐν Λονδίνῳ Ἀδελφοὶ Ῥάλλη.................... 50,
Ἀλέξανδρος Κοντόσταυλος...................... 20,
Στέφανος Παλαιολόγος......................... 30.

